

PROF. DR. HÜSEYİN ÜLGEN
PROF. DR. MEHMET HELVACI
PROF. DR. ABUZER KENDİGELEN
PROF. DR. ARSLAN KAYA

KIYMETLİ EVRAK HUKUKU

YENİ TÜRK TİCARET KANUNU'NA,
YENİ ÇEK KANUNU'NA VE
YENİ SERMAYE PİYASASI KANUNU'NA GÖRE

GÜNCELLENMİŞ YEDİNCİ BASI'DAN

DOKUZUNCU (TİPKİ) BASI

İSTANBUL 2014

YAYIN No: 312

KIYMETLİ EVR.AK HUKUKU
PROF. DR. HÜSEYİN ÜLGEN
PROF. DR. MEHMET HELVACI
PROF. DR. ABUZER KENDİGELEN
PROF. DR. ARSLAN KAYA

ISBN 978-605-152-170-1

GÜNCELLENMİŞ YEDİNCİ BAŞI'NANDOKUZUNCU (TİPKİ) BAŞI - İSTANBUL, EKİM 2014

© ÜN İKİ LEVHA YAYINCILIK. Ş.

Adres : Prof. Nurettin Mazhar Öktek Sokak No: 6A Şişli/ İSTANBUL

Telefon : (212) 343 09 02

Faks : (212) 224 40 06

Web : www.onikilevha.com.tr

E-Posta : [bilgi\(@onikilevha.com.tr](mailto:bilgi(@onikilevha.com.tr)

Baskı/Cilt Deniz Matbaa Mücellit - Nazlı Koçak
Gümüşsuyu Caddesi ODİN İş Merkezi B Blok Kat: 2 No: 403
Topkapı / İstanbul
Tel: (212) 613 30 06
Sertifika No: 29652

PROF.DR.
HÜSEYİN ÜLGEN
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı E. Başkanı

PROF.DR.
MEHMET HELVACI
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
Başkanı

PROF.DR.
ABUZER KENDİGELEN
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

PROF.DR.
ARSLAN KAYA
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

z59L.S9.89S "O"AIUatt11g
09 Ol:OUUIC0> :iel
WV>INV - il.<eiue:'.) OZS90
1:1:~eJIIQ '8 :ie)I '>1019 V 'töl.VEll IIIN
'C:ON IJII~fng JII!Uldniwna '4~ itfFWJIIIZI)I
UQ6J3 W!JA3 ~epQe~ 'AY
nsOJQS)fIIJB)InAy UQ6J3

KIYMETLİ EVRAK

HUKUKU

YENİ TÜRK TİCARET KANUNU'NA,
YENİ ÇEK KANUNU'NA VE
YENİ SERMAYE PİYASASI KANUNU'NA GÖRE

GÜNCELLENMİŞ YEDİNCİ BASI'DAN
DOKUZUNCU (TIPKI) BASI

İSTANBUL - 2014

00n1n1
n10000[HI(AI

DOKUZUNCU (TIPKI) BASIYA ÖNSÖZ

Bugün hukuk çevrelerine Kıymetli Evrak Hukuku Kitabımızın Yedinci Basıdan yaptığımız Dokuzuncu Tıpkı Basısını sunuyoruz. Yedinci Bası Kitabımızın yeni mevzuata göre (6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 5941 sayılı Çek Kanunu, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu) güncelleştirilmiş basısı idi. Bu ve ardından yaptığımız bası hızla tükendi; öğrencilerimizin gereksinimini karşılamak amacı ile hemen bu basıyı yapmaya karar verdik.

Kitabımıza ilgili çevrelerden yoğun bir ilgi gösterildi. Yazılı ve sözlü iletilen bu değerlendirmelere teşekkür ediyor, bu teveccühün bize yüklediği sorumluluk duygusuyla ve Yüce Allah nasip ederse ilerideki basılara kendimizi hevesle hazırlıyoruz.

Her zaman olduğu gibi yazar arkadaşlarıma ve Kitabın basımını özenle gerçekleştiren On İki Levha YayıncılıkA.Ş.:ye,sayın Erol Öz'e ve tüm emeği geçenlere içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kitabımızın hakimlerimize, savcılarımıza, avukatlarımıza, meslektaş ve öğrencilerimizefaydalı olması tek dileğimizdir ve bu dileğimiz gerçekleştiği ölçüde mutlu olacağız; bizim mutluluğumuz *(yakındaki/uzaklardaki)* Can Yoldaşlarımızın da mutluluğudur.

Derin bir uyku olursa her şey,
Sanki el uzatacak yokmuş gibi..
Mahşere kadar oyalar her şey,
Sanki göz açıp kapamış gibi..
H.Ü.

Prof. Dr. Hüseyin Ülgen
(Eylül 2014, Frankfurt/Main)

SEKİZİNCİ (TIPKI) BASIYA ÖNSÖZ

Kitabımız 2013 yılı başında yayımlandığında en güncel "Kıymetli Evrak Hukuku" kitabı idi. (Yeni) Türk Ticaret Kanunu, (yeni) Çek Kanunu ve (yeni) Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre kaleme alınmıştı. Kısa zamanda tükendi ve öğrencilerimizin ihtiyacının karşılanması amacıyla hemen bir tıpkı-basım yapılmasına karar verildi. Bu arada uygulamacılardan ve akademisyenlerden gerek yazılı ve gerekse sözlü olumlu tepkiler geldi. Hepsine minnettarız.

Değerli yazar arkadaşlarımın hızla bir tıpkı-basım yapılması yolundaki istekleri ve yapıcı bir gayret içinde olmaları beni mütehassis etti. Bir eseri ortaya koymak kadar ona sahip çıkmak da önemli. Eserin varlığını sürdürebilmesi onu ortaya koyanın/koyanların onu sevmesi; ona saygı duyması ve onunla bütünleşmesi ile mümkün oluyor; bu duygular da onun/ onların o esere verdikleri emekle orantılı olarak artıyor.

Ben, yazar arkadaşlarımın hepsinin üzerinde hakkı olan ve herbirini çok takdir eden bir Hocaları olarak; bana tattırdıkları mutluluk için teşekkür ederken, ileride geliştirilmiş yeni basılan da yapabilecek olmanın sevincini taşıyorum.

İlgilerini esirgemeyen değerli hakimlerimize, avukatlarımıza, akademisyen meslektaşlarımıza ve sevgili öğrencilerimize teşekkür ediyor, ilgilerini esirgememelerini, öze.ilikle eleştirilerini ve önerilerini beklediğimizi dile getirmek istiyorum.

Yazar arkadaşlarım da dahil olmak üzere, emeği geçen herkese emeği ölçüsünde; bu bağlamda XII Levha Yayıncılık AŞ'ye ve sayın Erol Öz'e, sevgili Vedat'ı da (Carbaş) içtenlikle anarak teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Hüseyin Ülgen

(Eylül 2013, Frankfurt/M)

YEDİNCİ BASIYA ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı mensupları olarak 2004 yılında yayımladığımız "Kıymetli Evrak Hukuku" kitabımız o günden bu yana altı bası yaptı. Üçüncüsünü müteakip basılar hep tıpkı basım şeklinde oldu. Yeni bir "Türk Ticaret Kanunu"nun hazırlanmakta olduğu son yıllarda; bu durumu dikkate alarak yeni basılar yapmaktan kaçındık. Yeni Kanun'un TBMM'de kabul edilerek yayımlanmasından sonra; artık Kitabımızı güncellemeye ve bu suretle yedinci basıyı yapmaya karar verdik. Bugün bu arzumuz gerçekleşmiş bulunuyor.

Her şeyden önce Kitabımızın önceki basılarının Türkiye genelinde beğeniyle karşılandığı ve pek çok üniversitede ders kitabı olarak okutulduğu gerçeğinin bize verdiği gücü vurgulamak ve beğenilerini yansıtmak inceliğini gösteren değerli meslektaşlarımıza, hakimlerimize ve öğrencilerimize teşekkür etmek istiyorum.

Kitabın (yeni) TTK'ya göre yeni basısının yapılmasına; Anabilim Dalımızın genç ve değerli başkanı sayın **Prof. Dr. Mehmet Helvacı** önayak oldu. Güzide meslekdaşlarım **Prof. Dr. Abuzer Kendigelen** ve **Prof. Dr. Arslan Kaya** kişiliklerinin temel özelliğini oluşturan dikkat, özen ve titizliği bu defa da içtenlikle sergileyerek bu yeni basıyı gerçekleştirdiler.

Hemen ifade edeyim: Bu bası eTK'ya göre yazılmış önceki basılardaki madde numaraları yerine yeni TK'daki madde numaralarını ilave etmek şeklinde olmadı. Her ne kadar (yeni) TK'da kıymetli evrak kitabında fazla sayıda önemli değişiklik olmadı ise de; gerek (yeni) TK düzenlemeleri gerek bu basıya kadar cereyan eden uygulama ve öğreti (doktrin) dikkate alınarak sorunlar üzerine eğilindi ve yerli-yabancı literatür gözönünde tutularak çalışma yapıldı.

Arada geçensürede 5941sayılı Çek Kanunu ve6273sayılı ÇekKanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun da yayımlandığı için; Çek Bölümünün de tamamen yeni baştan ele alınması gerekti ve **Prof. Dr. Kendigelen** bu bölümü -tabir caiz ise- nakış gibi işleyerek Kitabımıza ayrı bir değer kazandırdı.

Kıymetli Evrak Kitabında -yukarıda belirtildiği gibi- "radikal değişiklikler" yapılmadığı, yapılan değişiklikler daha çok bazı ayrıntılara ilişkin olduğu için Önsöz'de değişikliklere ilişkin bazı satırbaşlarına yer veremeyeceğim. Ancak bu bağlamda yapılan değişikliklerin özenle saptanması ve Kanun'un ruhuna uygun olarak değerlendirilmesi büyük bir titizlikle ele alındı ve işlendi. Hiç tereddüt-

süz; çalışmalarımızda; benim ve değerli meslekdaşlarımın her birinin yüksek Adalet Bakanlığı'nca oluşturulan Türk Ticaret Kanunu Komisyonu'nda görev yapmış bulunmamızın inkar edilemez katkıları olmuştur. Hepimiz hazırlık günlerinden geriye kalan güzel anıları gönüllerimizde muhafaza ediyoruz ve elbirliği ile karınca kararınca güzel bir "ortak eser" yaratılmış olduğunu özellikle vurgulamak istiyoruz.

Kitabın basısında son aşamaya gelindiğinde Sermaye Piyasası Kanunu (SerPK) TBMM'de kabul edildi ve 30.12.2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Hemen basıyı tamamlamak ve (yeni) SerPK'nın değerlendirilmesini gelecek basılara bırakmak eksiklik olacaktı. Başta sayın **Prof. Helvacı** olmak üzere, değerli arkadaşlarım SerPK'nın işlenmesi önerisini de kabul ettiler ve bu bakımdan gerekli çalışma ve "ikmal" yapıldı. Bu bakımdan genç meslekdaşımız (İÜHF Ticaret Hukuku Araştırma Görevlisi) **I. Çağrı Zengin'in** uyarı ve ilgisini de özellikle belirtmeliyim.

*
* *

Kitabımızın son basısından bu yana geçen süre içinde maalesef iki büyük Hocamızı kaybettik: **Prof. Dr. Reha Poroy** ve **Prof. Dr. Hayri Domaniç** artık gerçek alemdeler.. Hepimiz her iki Hocamızı da sevgiyle, saygıyla ve rahmetle anıyoruz. Hocamız **Prof. Dr. Oğuz İmregün'e** de sağlıklı ve uzun ömürler diliyor ve kendisine sevgilerimizi, saygılarımızı ve bağlılık duygularımızı bir kez daha yineliyoruz.

Yine arada geçen sürede benim yaş haddi dolayısıyla emekliliğim gerçekleşti. Bunu burada kaydetmemin önemli bir sebebi var. Kendileri ile uzun yıllar birlikte çalıştığım arkadaşlarım **Prof. Dr. Mehmet Helvacı, Prof. Dr. Abuzer Kendigelen, Prof. Dr. Arslan Kaya, Doç. Dr. N. Füsün Nomer Ertan, Yrd. Doç. Dr. Alihan Aydın, Yrd. Doç. Dr. M. Fatih Arıcı, Yrd. Doç. Dr. Ali Paslı, Dr. Fatih Aydoğan, M. Halil Çonkar** hiçbir suretle ilgilerini, sevgilerini eksik etmediler. Hepsine minnettarım. Burada Anabilim Dalımıza yakın bir geçmişte katılan Araştırma Görevlileri **İ. Cem Soykan'ı, Zeynep Kandemir'i, İ. Çağrı Zengin'i** ve **Necdet Uzel'i** de anmalıyım.

Yukarıda adlarını andığım değerli çalışma arkadaşlarım, esasen yazarları olarak bu Kitabın yayımını sağladılar. Ayrıca muhtelif bakımlardan can-ı gönülden katkılı oldular. Hepsine müteşekkirim. Araştırma görevlisi meslektaşlarıma, arkadaşlarıma da içtenlikle teşekkür ediyorum.

Medeni Hukuk ve Borçlar Hukuku ile ilgili sorunların tartışılmasında görüşlerinden yararlandığım değerli meslekdaşlarım (sevgili öğrencilerim) **Prof.**

Dr. Cevdet Yavuz'u, Prof. Dr. İlhan Helvacı'yı ve Prof. Dr. Halil Akkanat'ı da burada özellikle anmak isterim. Kendilerine gönül borcum var.

Kitabın önceki basılarını gerçekleştiren **Vedat Carbaş'ı** (Vedat Kitapçılı_k) da şükranla anıyor, bu basıyı yayımlayan; başta **Erol Öz** olmak üzere On İki Levha Yayıncılık A.Ş. mensuplarına da teşekkür ediyorum.

1:(irn bilir hangi duygular hangi sevgiler eşlik etmiştir, güç vermiştir bizlere.. İster gündüz ister gece.. Bazen kalem tıkanıyor, söz yetmiyor.. Hepsi çok sevinecektir yine.. En fazla, belki en yakında, belki de en uzakta olanı..

Prof. Dr. Hüseyin Ülgen

(Aralık 2012, Teşvikiye/İstanbul)

BİRİNCİ BASIYA ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı mensupları olarak kaleme aldığımız "Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)"ru okuyucularımıza sunuyorum. Bu kitabın hazırlanmasında bir yandan öğrencilerimizin "ders kitabı" gereksinimini karşılamak, diğer yandan her birimizin yıllardan beri kıymetli evrak hukuku derslerinde öğrencilerimize yansıttığımız bilgileri kamuoyunun değerlendirmesine sunmak, bir başka anlatımla gün ışığına çıkarmak düşünceleri etkili olmuştur.

Yukarıda açıklandığı gibi, bu kitap bir ders kitabıdır. Bu nedenle konuların ele alınış ve işleniş biçimleri ve içerikleri bu çerçevede değerlendirilmiştir. Ancak öğrencilerimizde hukuki düşünce bilincinin oluşmasını sağlamak ve uygulamacılara da yararlı olmak amacıyla, kavramların açıklanmasında bazen ayrıntılara inilmiş, çeşitli konulardaki tartışmalara işaret edilerek görüş açıklanmış, yeniliklere yer verilmiş ve Yargıtay'ın ilkesel kararları yansıtılmıştır.

Kitabın gerek sistematik gerek içerik bakımından özgün nitelik taşımasına büyük önem verilmiştir. Bu nedenle klasik (alışlagelmiş) yöntemden farklı bir yol izlenmiş, kavramların berraklık kazanmasına özen gösterilmiştir.

Özellikle vurgulanmalıdır ki: Bilindiği üzere kıymetli evrakın en önemli bölümünü kambiyo senetleri oluşturmaktadır. Kambiyo senetleri Türk Ticaret Kanunu'nun Üçüncü Kitabı'nın Dördüncü Faslı'nda düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetleri ile ilgili düzenlemesinde poliçe temel alınmış; bono ve çek bakımından ise bu senetlere özgü özel hükümler dışında poliçe hükümlerine yollama yapılmıştır. Poliçe ise kambiyo senetleri uygulamasında fazla yer tutmamakta; bir diğer anlatımla poliçe uygulamada (dış ticaretteki kabul kredisi dışında) hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle, kitapta; bugüne kadar kıymetli evrak hukukuna ilişkin tüm eserlerde (yasal düzenlemeye koştur olarak) uygulanmış olan yöntem terk edilmiş, poliçe tanıttıldıktan ve sırf poliçeye özgü hükümlere işaret edildikten sonra, bono (emre muharrer senet) ele alınarak incelenmiş ve kambiyo senetleri (poliçe-bono-

çek) hakkındaki ortak hükümler bono esas tutularak açıklanmıştır. Bu nedenle kambiyo senetleri bono temelinde ayrıntılı olarak incelemeye tabi kılınmıştır.

Kambiyo senetleri dikkate alındığında; uygulamada çekin -bugün- en fazla kullanılmakta olması da bu senede ilişkin açıklamalarda daha çok ayrıntıya inilmesi ve uygulamadaki sorunlara fazlasıyla yer verilmesi zorunluluğunu doğurmuştur.

Kitapta; hangi konuların kimin tarafından yazıldığı açıklanmıştır. Ancak tüm konular gerek benim gerek diğer Anabilim Dalı mensuplarımızın incelemesinden geçmiştir. Ne var ki bu, anlatım biçimi ve ileri sürülen görüşler bakımından sorumluluğun paylaşıldığı anlamına gelmemekte, her yazar kendi bölümünün sorumluluğunu taşımaktadır.

Kitabın ders kitabı niteliğinde olması; bizleri, dipnotlarından ve yollamalardan kaçınmaya zorlamış, kitabın hacminin ve yoğunluğunun artmaması konusunda duyarlı davranılmıştır. Kıymetli Evrak Hukuku'nda hemen hepsi bütün eserlerde yer alan ve herkesçe bilinen görüş ve tartışmalara yazar ismi açıklanarak yer verilmesinin bir anlamı olmadığı düşüncesi de bizi bu yola itmiştir.

Kitaba; erken başladığı emeklilik hayatına ricamız üzerine son veren ve Anabilim Dalı'mıza dönerek bize onur kazandıran Türk Ticaret Hukuku'nun güzide ismi **Prof. Dr. Ömer Teoman** haklı kişisel mazereti; değerli çalışma arkadaşımız **Doç. Dr. N. Füsun Nomer-Ertan** da yurt dışında olması nedeniyle katılamamışlardır. Her iki mensubumuzun; bundan sonra yayımlanacak olan "Başlangıç Hükümleri ve Ticari İşletme Hukuku" ve "Şirketler Hukuku" kitaplarında yer almış bulunduklarını duyurmak benim için büyük bir zevktir.

Böylesi bir ortak kitap; Ticaret Hukuku Anabilim Dalı mensuplarının herkesçe gıpta ile gözlenen birlik ve beraberliklerinin -bir kez daha sergilenen- somut bir örneğidir. Türk Ticaret Hukuku Anabilim Dalı'nın Başkanı olarak bundan gurur duyuyorum ve takdirle; değerli çalışma arkadaşlarım **Doç. Dr. Mehmet Helvacı'ya, Doç. Dr. Abuzer Kendigelen'e** ve **Doç. Dr. Arslan Kaya'ya** içten teşekkür ediyorum.

Kitabın yayıma hazır hale getirilmesi işini Doç. Dr. Abuzer Kendigelen üzerine aldı. Anabilim Dalı'mızın genç ve değerli araştırma görevlileri **Alihan Aydın, Ali Pash, Fatih Aydoğan** ve **Cenker Değirmenci** ile birlikte özverili çalışmalar yaptı. Gerek kendisine gerek araştırma görevlisi arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ediyorum.

Kitabın basımı Vedat Kitapçılık Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirildi. Sayın **Vedat Carbaş'ave** dizgi işlerini yürüten Sayın Sami Abbas'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ben; kitabın kendi üzerime düşen bölümlerini geçen yıl (2003) Frankfurt'ta yazmaya başlamıştım. Aradan bir yıl geçtikten sonra Önsöz'ü de Frankfurt'ta yazmak nasip oldu. Ben bu satırları kaleme alırken sevgili Abuzer dizgi ve baskı işlerinin tamamlanması ile uğraşıyor ve bu Önsöz'ü bekliyor.

Ancak ben Önsöz'ü postaya vermeden önce bir ekleme daha yaparak bir teşekkür borcumuzu daha yerine getirmek istiyorum. Hiç şüphesiz bu çalışmanın "diğer en yakın hazırlayıcı ... "ları yaşantımızın özel kesitindeki can yoldaşlarımızdır. Bizim için sevgi, umut ve bazen de "özlem" kaynağı olanlar ••Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyor ve kitabı kendilerine ithaf ediyoruz. Onların"ad(lar)ı (bizlerde)saklı❖

Prof. Dr. Hüseyin Ülgen

(Ağustos 2004, Frankfurt am Main)

İÇİNDEKİLER

Dokuzuncu (Tıpkı) Basıya Önsöz	VII
Sekizinci (Tıpkı) Basıya Önsöz.....	VIII
Yedinci Basıya Önsöz.....	IX
Birinci Basıya Önsöz.....	XII
İçindekiler	XV
Kısaltmalar	XXXV

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.Genel Olarak.....	1
2. Yasal Düzenleme	1
2.1. Kaynak	1
2.2. Mevzuat	2
2.2.1. TK	3
2.2.1.1. Üçüncü kitap	3
2.2.1.2. TK'nın diğer kitapları	3
2.2.2. TK dışındaki mevzuat	3
2.2.2.1. MK ve BK.....	3
2.2.2.2. Diğer kanunlar.....	4
2.3. Muhtelif Tür Kıymetli Evrak	4
2.3.1. TK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri	4
2.3.2. MK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri	7
2.3.3. SerPK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri	7
2.3.4. SPK tebliğleri ile düzenlenen kıymetli evrak türleri	8
2.3.5. Diğer mevzuatta düzenlenen kıymetli evrak türleri.....	8

3. TK'nın Kıymetli Evraka İlişkin Düzenlemesinin Özelliği.....	8
4. Doktrin	9
4.1. Türk Hukuku	9
4.2. İsviçre Hukuku.....	10
4.3. Alman Hukuku	10
4.4. Avusturya Hukuku.....	11
4.5. Fransız Hukuku	11

İKİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. Kıymetli Evrak	13
1.1. Tanım.....	13
1.2. Unsurları	14
1.2.1. Maddi (somut) unsur: Senet	14
1.2.2. Maddi olmayan (soyut) unsur: Devredilebilir nitelikte bir hak ..	17
1.3. Kavramsal Özellikleri.....	17
1.3.1. Hak ve senet birlikteliği	17
1.3.2. Devredilebilirlik (Dolanım/Tedavül yeteneği)	18
1.4. Özelliklerin Yasal Görünüm Biçimleri.....	19
1.5. Kıymetli Evrak Sınıflandırmaları	20
1.5.1. Temsil ettikleri hakkın türü bakımından.....	20
1.5.1.1. Alacak senetleri	21
1.5.1.2. Emtia senetleri (Makbuz senedi ve varant)	21
1.5.1.3. Ortaklık hakkı veren senetler (Pay senetleri ve ilmühaberler)	23
1.5.1.4. Ortaklığa katılma senetleri.....	24
1.5.1.5. Karma nitelikli senetler	24
1.5.2. Kurucu (yaratıcı) ya da açıklayıcı olmaları bakımından	24
1.5.2.1. Sınıflandırma.....	24
1.5.2.1.1. Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrak.....	24
1.5.2.1.2. Açıklayıcı kıymetli evrak	24

1.5.2.2. Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrakı reddeden görüş.....	25
1.5.2.3. Değerlendirme	25
1.5.3. Kamu güvenliğine sahip olup olmamaları bakımından	26
1.5.3.1. Kamu güvenliğine sahip olan kıymetli evrak	26
1.5.3.2. Kamu güvenliğine sahip olmayan kıymetli evrak	28
1.5.4.	Y
aratılmalarına neden olan temel ilişki ile bağlantıları bakımından	29
1.5.4.1. Soyut (mücerret) kıymetli evrak	29
1.5.4.2. İlli (sebebe bağlı) kıymetli evrak	29
1.5.5. İskonto esasına tabi olup olmamaları bakımından	30
1.5.6. Asıl (ana) senet-Yan senet	31
1.5.7. Devir şekilleri bakımından (nama-emre-hamile/hamiline yazılı kıymetli evrak).....	31
2. Menkul Kıymet	32
2.1.	Muhtelif Tür
Menkul Kıymet	33
2.1.1.	TK 34
2.1.1.1. Paysenedi, kupon ve talon.....	34
2.1.1.2. İlmühaber	34
2.1.1.3. İntifa senedi	35
2.1.1.4. Borçlanma senetleri ile alma ve değiştirme hakkını içeren senetler	35
2.1.2.	MK 36
2.1.2.1. İpotekli borç senedi	36
2.1.2.2. İrat senedi	36
2.1.2.3. Rehinli tahvil.....	37
2.1.2.4. Rehin makbuzu	37
2.1.3.	SerPK 37
2.1.3.1. İpoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymet	37
2.1.3.2. İpotek ve varlık teminatlı menkul kıymet.....	37
2.1.3.3. Kira ser-tifikası.....	37
2.1.4.....	SPK Tebliğleri
.....	38

2.1.4.1. Oydan yoksun hisse senedi.....	38
2.1.4.2. Yatırım fonu katılma belgesi	38
2.1.4.3. Depo sertifikası.....	38
2.1.4.4. Hisse senedine dönüştürülebilir tahvil	39
2.1.4.5. Değiştirilebilir tahvil	39
2.1.4.6. Katılma intifa senedi.....	39
2.1.4.7. Kardan pay alma hakkı veren tahvil.....	40
2.1.4.8. Banka bonusu.....	40
2.1.4.9. Finansman bonusu	40
2.1.4.10. Altın, gümüş ve platin bonusu	41
2.1.4.11. Gayrimenkul sertifikası	41
2.1.4.12. Kar ve zarar ortaklığı belgesi.....	41
2.1.4.13. Ortaklık varantları.....	41
2.1.4.14. Aracı kuruluş varantları	41
2.1.5. Özel Kanun ve Bakanlar Kurulu Kararları	41
2.1.5.1. Hamiline yazılı mevduat sertifikası	41
2.1.5.2. Gelir ortaklığı senedi	42
3. Evraksız Kıymetli Evrak	42
4. Kıymetli Evraka Benzeyen Senetler	45
4.1. Klasik Öğreti	45
4.1.1. İbraz senetleri (Präsentationspapiere).....	45
4.1.2. Teşhis senetleri (Legitimationspapiere).....	47
4.2. Değerlendirme.....	48
4.3. Görüşümüz	49
4.3.1. Hak ve senet birlikteliğinin (tam olarak) bulunmadığı senetler	49
4.3.2. Dolanıma (tedavüle) özgülenmemiş ya da düzenleyenin dolanımı (tedavülü) engelleyebileceği senetler	50
5. Kıymetli Evrakın İptali	51
5.1. Genel Olarak	51
5.2. Zayi Olma (Zıya) Kavramı.....	51
5.3. İptal Talebi ve Kararı	51

5.4. Zayi Olma Hallerine Göre Ortaya Çıkabilecek Farklı Durumlar	51
5.5. Zayi Olma Dışında İptal Davası Olanığının Olup Olmadığı Sorunu.....	52
5.6. İptal Davası Sonucunda Alınan İptal Kararının Hükümleri	53
6. Kıymetli Evrakta Sınırlı Sayı (Numerus Clausus) İlkesi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMA, EMRE VE HAMİLİNE YAZILI SENETLER

1. Genel Olarak.....	57
2. Nama Yazılı Senetler	57
2.1. Tanım.....	58
2.2. Nama Yazılı Senetlerin Devri.....	58
2.3. Nama Yazılabilecek Senetler (Kıymetli Evrak).....	59
2.4. Nama Yazılı Senetlerde Defiler.....	59
2.5. Nama Yazılı Senetlerin Zıyaı ve İptali.....	60
2.6. Eksik Nama Yazılı Senet.....	62
3. Emre Yazılı Senetler	63
3.1. Tanım.....	63
3.2. Emre Yazılı Senetlerin Devri.....	63
3.3. Emre Yazılabilecek Senetler (Kıymetli Evrak)	64
3.4. Emre Yazılı Senetlerde Defiler	64
3.4.1. Mutlak def'iler	65
3.4.1.1. Senet metninden anlaşılan defiler	65
3.4.1.2. Senedin geçersizliğine ilişkin defiler	66
3.4.2. Nispi def'iler	67
3.4.2.1. Kişisel def'iler	68
3.4.2.2. Kişisel olmayan nispi defiler	70
3.5. Emre Yazılı Senetlerin Zıyaı ve İptali	70
3.5.1. Genel olarak.....	70
3.5.2. İptal usulü	71
3.5.2.1. Ödeme yasağı	71

3.5.2.2. Poliçeyi eline geçiren kişinin bilinmesi.....	72
3.5.2.3. Poliçeyi eline geçiren kişinin bilinmemesi	73
3.5.2.4. Teminat	74
4. Hamiline/Hamile Yazılı Senetler	75
4.1. Tanım.....	75
4.2. Hamiline Yazılı Senetlerin Devri.....	75
4.3. Hamiline Yazılabilecek Senetler (Kıymetli Evrak)	76
4.4. Hamiline Yazılı Senetlerde Defiler	76
4.5. Hamiline Yazılı Senetlerin Zıyaı ve İptali	77
4.5.1. Genel olarak	77
4.5.2. Hamiline yazılı faiz kuponları.....	78
4.5.3. Banknotlar ve buna benzer kağıtlarda usul.....	78
4.5.4. İpotekli borç senedi ve irat senedi	78
5. Senedin Türünün Değiştirilmesi (Tahvil/Dönüştürme)	79
5.1. Genel Olarak	79
5.2. Tür Değiştirme Usulü.....	81
5.3. TK'da Çözümlememiş Bazı Sorunlar ve Sonuçları.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİ

BİRİNCİ AYRIM

GENELBAKIŞ

1. Ön Bilgiler	86
1.1. Temel (Adi/Alt) İlişki - Kambiyo İlişkisi	86
1.2. Kambiyo Taahhüdünün/İlişkisinin Doğumu	87
1.3. Temel İlişki İle Kambiyo İlişkisinin Karşılıklı Durumları	91
2. Kambiyo Senetlerinin Özellikleri	92
2.1. Kambiyo Senetlerinde Soyutluk İlkesi Geçerlidir	92
2.1.1. Biçimsel soyutluk (ispat soyutluğu)	92
2.1.2. Maddi soyutluk.....	93

2.2. Kambiyo Senetlerinde Sınırlı Sayı (Numerus Clausus) İlkesi	
Geçerlidir.....	96
2.3. Kambiyo Senetleri Özellikli (Mevsuf) Şekil Şartlarına Tabidir	96
3.Ortak Hükümler	96
4.Kambiyo Senetlerinin Ekonomik İşlevleri.....	97

İKİNCİ AYRIM

POLİÇE

1. Kavram.....	99
2. Şekil Şartları (Ursullar).....	104
2.1. Yasal Şekil Şartları.....	104
2.2. İhtiyari (İsteğe Bağlı) Kayıtlar.....	108
2.3. Damga Pulu	108
2.4. Şekil Şartlarındaki Noksanlıklar ve Sonuçları	108
3. İşleyiş	109
4. Kabul.....	113
5. Nüsha	117
6. Zamanaşımı	118
6.1. Zamanaşımı Süreleri	118
6.2. Zamanaşımının Kesilmesi	118
6.3. Zamanaşımının Kesilmesinin Hükümleri	119
7. Karşılığın İntikali	119
7.1..... Genel Olarak	119
7.2. Karşılığın İntikal Ettiği Haller	120
7.2.1..... Düzenleyenin	120
iflası	120
7.2.2. Düzenleyenin iradesi ile karşılığı devretmesi.....	120
8. Sebepsiz Zenginleşme	120
8.1. Genel Olarak.....	121
8.2. Şartları	121
8.2.1. Poliçeden doğan talep haklarının sona ermesi	121
8.2.2. Hamilin zarara uğraması	123

8.2.3. Düzenleyenin ya da poliçeyi kabul etmiş olan muhatabın hamiJin zararına olarak zenginleşmiş olması	124
8.3. Sebepsiz Zenginleşme Talebi (Davası).....	125
8.3.1. İstem sahibi	125
8.3.2. İstemin yöneltilebileceği kişiler.....	125
8.3.3. İstemin içeriği.....	125
8.3.4. Görevli ve yetkili mahkeme.....	126
8.3.5. Zamanaşımı.....	126
9. Emre Yazılı Havale	127
9.1. Kavram	127
9.2. Hükümleri	127

ÜÇÜNCÜ AYRIM

BONO (EMRE YAZILI SENET)

1. Terminoloji.....	129
2. Kavram.....	129
3. Şekil Şartları (Ursurlar).....	130
3.1. Yasal Şekil Şartları	130
3.1.1. "Bono" ya da "emre yazılı senet" kelimesi.	131
3.1.2. Belirli bir bedeli kayıtsız/koşulsuz ödeme vaadi.	131
3.1.3. Vade.....	132
3.1.3.1. Vade türleri.....	133
3.1.3.1.1. Görüldüğünde	133
3.1.3.1.2. Görüldükten belirli bir süre sonra	133
3.1.3.1.3. Düzenleme gününden belirli bir süre sonra.....	134
3.1.3.1.4. Belirli bir günde	134
3.1.3.2. Muhtelif deyimler ve sürelerin hesabı.	135
3.1.3.2.1. Muhtelif deyimler	135
3.1.3.2.2. Sürelerin hesabı.....	135
3.1.3.2.3. Takvimlerin çatışması.....	135
3.1.4. Odeme yeri	135

3.1.S. Kime ya da kimin emrine ödenecek ise onun adı ve soyadı ya da ticaret unvanı (lehtar)	136
3.1.6. Senedin düzenlenme tarihi ve yeri	136
3.1.7.Düzenleyenin imzası.....	137
3.2. İhtiyari (İsteğe Bağlı) Kayıtlar	139
3.2.1. "Bedeli nakten/malen alınmıştır" kaydı.	139
3.2.2. Muacceliyet kaydı	139
3.2.3. Diğer kayıtlar	140
3.3. Damga Pulu	141
3.4.Şekil Şartlarındaki Noksanlıklar ve Sonuçları	141
4.İşleyiş	142
S. Hatır Bonosu (Bedelsiz ya da Karşılıksız Bono)	144
6. Açık (Beyaz) Bono.....	146
7.Teminat Bonosu (Senedi)	148
8. İmza Edenlerin Sorumluluğu (İmzaların Bağımsızlığı İlkesi)	150
9. Senet Metnindeki Değişiklikler/Bozma-Değiştirme.....	151
10. Devir.....	153
11. Ciro	153
11.1. Düzenleme, Kavram, Hukuki Niteliği ve Özellikleri.	153
11.1.1.Düzenleme.....	153
11.1.2. Kavram	153
11.1.3. Hukuki niteliği	153
11.1.4. Özellikleri.....	155
11.2. Cironun Şekli ve Çizilmesi.	156
11.3. Cironun Zamanı.....	156
11.4. Ciroda Kişiler	157
11.5. Cironun Hükümleri	158
11.5.1. Devir işlevi.....	158
11.5.2. Hamilin haksahipliğini ispat (teşhis) işlevi.....	158
11.5.3. Teminat işlevi	160
11.6. Cironun Türleri.	161

11.6.1. Devir (nakil/temlik) cirosu.....	161
11.6.1.1. Tam ciro	162
11.6.1.2. Beyaz ciro	162
11.6.2. Tahsil cirosu	163
11.6.3. Rehin cirosu	164
11.6.4. Garanti Ciro su	167
11.7. Ciro-Alacağın Devri (Karşılaştırma)	168
12. Aval	169
13. Ödeme	173
13.1. Ödeme İçin İbraz	173
13.1.1. Genel olarak	173
13.1.2. İbrazın tabi olduğu usul ve esaslar.....	175
13.1.2.1. Kim ibraz eder?.....	175
13.1.2.2. Kime ibraz edilir?	177
13.1.2.3. Ne ibraz edilir?	178
13.1.2.4. Nasıl ibraz edilir?.....	179
13.1.2.5. Nerede ibraz edilir?	179
13.1.2.6. Ne zaman ibraz edilir?.....	181
13.1.2.6.1. Görüldüğünde vadeli bono/poliçe	181
13.1.2.6.2. Diğer türde vadeli bono/poliçe	181
13.1.2.6.3. İbraz zamanı ile ilgili diğer esaslar	181
13.1.3. Ödeme için süresinde ibrazın sonuçları.....	183
13.1.4. Süresinde ibraz etmemenin sonuçları	184
13.1.4.1. Alacaklı temerrüdü - Borçlunun tevdi imkanı.....	184
13.1.4.1.1. Genel olarak tevdi hakkı.....	184
13.1.4.1.2. Tevdiin/Tevdi etmemenin huk.uki sonuçları.....	185
13.1.4.2. Başvuru borçlularına başvurma hakkının düşmesi.	187
13.1.4.3. Asıl borçluya başvurma hakkının kapsamında daralma	187
13.2. Ödemenin Gerçekleşmesi	187
13.2.1. Genel olarak.....	187

13.2.2. Ödemenin zamanı: Vadede ödeme	189
13.2.2.1. Vadede ödeme yapan borçlunun durumu	189
13.2.2.2. Vadede tam ödeme	190
13.2.2.3. Vadede kısmi ödeme.....	192
13.2.3. Vadeden önce ödeme	193
13.2.4. Yabancı para üzerinden ödeme.....	194
13.2.5. Ödeme zamanının uzatılması (temdit).....	195
13.3. Ödememe Halinde Başvurma (Müracaat) Hakkı	196
13.3.1. Başvurma (müracaat) hakkı kavramı	196
13.3.2. Başvurma hakkının sujeleri/sahibi/sahipleri.	197
13.3.3. Hamile karşı sorumlu olanlar ve sorumluluklarının hukuki niteliği 197	
13.3.3.1. Hamile karşı sorumlu olanlar	197
13.3.3.2. Asıl borçlu	198
13.3.3.3. Başvuru borçluları	198
13.3.3.4. Sorumluluğun hukuki niteliği ve özellikleri.	199
13.3.4. Başvurma hakkının kullanılmasının şartları	202
13.3.4.1. Maddi şart: Ödememe	203
13.3.4.1.1. Vadede ödememe.....	203
13.3.4.1.2. Ödememe halinin vadeden önce sabit olması (vadeden önce başvurma hakkı)	203
13.3.4.2. Şekli şart: Protesto.....	204
13.3.4.2.1. Kavram	204
13.3.4.2.2. Protesto halleri	205
13.3.4.2.3. Protesto süresi	206
13.3.4.2.4. Protesto düzenlenmesine ilişkin usul.	207
13.3.4.2.4.1. Protesto düzenlemeye yetkili merci	207
13.3.4.2.4.2. Protestonun şekli, içeriği, sakat protesto	208
13.3.4.2.5. Protestodan muafiyet halleri.....	209
13.3.4.2.5.1. Bono (poliçe) üzerinde protestodan muafiyete ilişkin kayıt olması.....	209
13.3.4.2.5.2. İflas	210

13.3.4.2.5.3. Mücbir sebep	210
13.3.4.2.6. Protestoya bağlanan sonuçlar.....	211
13.3.4.3. Düzen şartı: İhbar	213
13.3.4.3.1. Anlamı ve İşlevi	213
13.3.4.3.2. Yüküm niteliği	213
13.3.4.3.3. İhbarın süresi ve şekli	214
13.3.4.3.4. İhbar etmemenin sonucu	215
13.3.5. Başvurma hakkının kapsamı.	215
13.3.5.1. Hamilin başvurma hakkının kapsamı.....	216
13.3.5.1.1. Bononun ödenmeyen (poliçenin kabul edilmeyen veya ödenmeyen) bedeli ile şart kılınmışsa işlemiş faiz	216
13.3.5.1.2. Temerrüt faizi.....	217
13.3.5.1.2.1. Zorunlu şart: Borçlu temerrüdünün gerçekleşmesi 217	
13.3.5.1.2.2. Temerrüt faizi oranları	217
13.3.5.1.2.3. Yabancı para üzerinden düzenlenen senetlerde temerrüt faizi talebi.....	218
13.3.5.1.3. Başvuru masrafları.....	218
13.3.5.1.4. Komisyon	219
13.3.5.2. Ödeyen başvuru borçlusunun başvurusunun kapsamı	219
13.3.5.2.1. Hamile ödenen meblağın toplamı	219
13.3.5.2.2. Temerrüt faizi	219
13.3.5.2.3. Masraflar	220
13.3.5.2.4. Komisyon	220
13.3.6. Başvurma hakkının kullanılış yöntemi	220
13.3.6 1.Bono (veya poliçe) ile protesto evrakının ibraz ve teslimi	220
13.3.6.2. Geriye ciro	221
13.3.6.3. Retret	222
13.3.7. Başvurma hakkının düşmesi	222
13.3.7.1. Başvurma hakkını düşüren haller	222
13.3.7.2. Başvurma hakkının düşmesinin sonuçları.....	223

13.3.8. Araya girerek ödeme	223
14. Nüsha	224
15. Suret	224
16. Zamanaşımı	225
16.1. Zamanaşımı Süreleri	225
16.2. Zamanaşımının Kesilmesi	226
16.2.1. Nedenler	226
16.2.2. Hükümleri	226
17. Karşılığın Devri	226
18. Sebepsiz Zenginleşme	227
18.1. Genel Olarak	227
18.2. Şartları	228
18.2.1. Bonodan doğan istem haklarının sona ermesi.	228
18.2.2. Hamilin zarara uğraması	228
18.2.3. Düzenleyenin hamilin zararına olarak zenginleşmiş olması.	228
18.3. Sebepsiz Zenginleşme Davası.	229
18.3.1. İstem sahibi	229
18.3.2. İstemin yöneltilebileceği kişiler	229
18.3.3. İstemin içeriği	229
18.3.4. Görevli ve yetkili mahkeme	229
18.3.5. Zamanaşımı	230
19. Emre Yazılı Ödeme Vaadi	230
19.1. Kavram	230
19.2. Hükümleri	230

DÖRDÜNCÜ AYRIM

ÇEK

1. Genel Olarak	231
1.1. Kanuni Düzenleme	231
1.2. Tarihi Gelişimi ve İktisadi Önemi	232

1.3. Hukuki Niteliği	233
2. Çekin Düzenlenmesi.....	234
2.1. Çek Düzenlemenin Ön Şartları	234
2.1.1. Karşılık	234
2.1.2. Çekanlaşması.....	235
2.1.3. Karşılık ve/veya çekanlaşmasının bulunmaması.....	236
2.2. Çek Düzenlenmesinde Şekil.....	237
2.2.1. Zorunlu unsurlar.....	237
2.2.1.1. Çek kelimesi	237
2.2.1.2. Belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havale.....	237
2.2.1.3. Muhatap.....	238
2.2.1.4. Ödeme yeri	239
2.2.1.5. Düzenlenme tarihi ve yeri	239
2.2.1.5.1. Düzenlenme tarihi	240
2.2.1.5.2. Düzenlenme yeri.....	241
2.2.1.6. Düzenleyenin imzası	242
2.2.2. Unsurların bulunmaması ve açık çek	243
2.2.3. ÇekK'da öngörülen özel düzenleme	243
2.2.3.1. Çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesine ilişkin	244
2.2.3.2. Matbu çekyapraklarının kullanılması zorunluluğuna ilişkin	245
2.2.3.2.1. Tacir çeki	245
2.2.3.2.2. Matbu hamiline yazılı çek	247
2.2.3.3. Tamamlayıcı unsurlara ilişkin.....	248
2.2.4. Çeke konulabilecek ihtiyari kayıtlar	249
2.2.4.1. Kanunda öngörülen ihtiyari kayıtlar	249
2.2.4.1.1. Çekin türüne ilişkin kayıtlar.....	249
2.2.4.1.2. Ödemeye ilişkin kayıtlar.....	250
2.2.4.1.3. Ödenmeme haline yönelik kayıtlar.....	251
2.2.4.2. Kanunda öngörülmemeyen ihtiyari kayıtlar.....	252

2.2.4.2.1. Düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiye yönelik olarak.....	252
2.2.4.2.2. Düzenleyen ile hamil arasındaki ilişkiye yönelik olarak.....	252
2.2.4.2.3. Muhatap ile hamil arasındaki ilişkiye yönelik olarak.....	253
2.2.5. Yasak kayıtlar	253
2.2.5.1. Çekin geçerliliğini etkilemeyen yasak kayıtlar.....	253
2.2.5.1.1. Kabul kaydı (ve muhatapın aval beyanı ile cirosu).....	253
2.2.5.1.2. Vade (muacceliyet) kaydı	254
2.2.5.1.3. Faiz kaydı	254
2.2.5.1.4. Düzenleyenin sorumsuzluk kaydı.....	255
2.2.5.2. Çekin geçerliliğini etkileyen yasak kayıtlar	255
2.2.6. Çekte suret yasağı ve nüsha	255
3. Çekin Tedavülü (Devri)	255
3.1. Genel Olarak.....	255
3.2. Nama Yazılı Çekin Devri.	256
3.3. Emre Yazılı Çekin Devri.....	257
3.4. Hamiline Yazılı Çekin Devri.....	259
4. Çekin Ödenmesi	259
4.1. Çekte "Vade" Sorunu	259
4.1.1. Çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı (TK).....	259
4.1.2. İleri düzenleme tarihli çek kullanımının önlenememesi.....	260
4.1.3. Uygulamanın kanun koyucu tarafından da kabulü (ÇekK).....	260
4.2. Ödeme İçin İbraz	262
4.2.1. İbraz yeri.....	262
4.2.1.1. Muhatap bankaya ibraz.....	262
4.2.1.2. Takas odasına ibraz	263
4.2.2. İbraz süresi	264
4.2.2.1. İbraz sürelerinin önemi.....	264
4.2.2.2. Kanunda öngörülen farklı ibraz süreleri	264
4.2.2.3. İbraz sürelerinin hesaplanması.....	266

4.2.2.4. İbraz sürelerinin hukuki niteliği	266
4.2.2.5. İbraz sürelerinin geçirilmesinin sonuçları	266
4.3. Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü	267
4.3.1. Karşılığın tamamen ya da kısmen bulunması halinde	267
4.3.2. Karşılığın tamamen ya da kısmen bulunmaması halinde	268
4.4. Çek Karşılığının Ödenmesi	269
4.4.1. Muhatap bankanın inceleme yükümlülüğü	269
4.4.2. Kimlik tespiti ve çekin ödenme şekli	270
4.4.3. Ödeme halinde yapılacak işlemler	271
4.4.3.1. Tam ödeme halinde	271
4.4.3.2. Kısmi ödeme halinde	271
4.4.4. Karşılığı bulunmayan bir çekin ödenmesi	272
4.4.5. Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi	273
4.5. Çekten Cayma	275
4.5.1. Anlamı	275
4.5.2. Şartları	275
4.5.3. Sonuçları	276
5. Çekin Ödenmemesi ve Sonuçları	277
5.1. Çekin Muhtemel Ödenmeme Nedenleri ve "Karşılıksızlık"	277
5.2. Ödenmeme Durumunun Tespiti	277
5.3. Çekin Karşılıksız Kalmasının Hukuki Yaptırımı	279
5.3.1. Başvurma hakkı	279
5.3.1.1. Genel olarak	279
5.3.1.2. Başvurma hakkının şartları	280
5.3.1.3. Başvurma hakkının kapsamı	281
5.3.1.4. Başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi.	282
5.3.2. Başvurma hakkını kaybeden hamilin durumu	283
5.3.2.1. Genel olarak	283
5.3.2.2. Sebepsiz zenginleşme davası	283
5.3.2.3. Hamilin temel ilişkiye dayanabilmesi	284

5.3.2.4. Karşılığın devri	28S
5.4. Çekin Karşılıksız Kalmasının İdari Yaptırımı	286

5.4.1. ÇekK'da öngörülen özel hükümler.....	286
5.4.2. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı.	286
5.4.2.1. Genel olarak.....	286
5.4.2.2. Kabahatin unsurları	287
5.4.2.3. Kabahat için öngörülen idari yaptırım.....	288
5.4.2.4. Kabahatin faili	288
5.4.2.5. Kabahate ilişkin idari yaptırım kararı.....	289
5.4.2.5.1. İdari yaptırım kararının verilmesi	289
5.4.2.5.2. İdari yaptırım kararının kaldırılması	289
5.4.2.5.3. İdari yaptırım kararının sonuçları	290
6. Özel Çek Türleri.....	291
6.1. Genel Olarak.....	291
6.2. Çizgili Çek.....	291
6.3. Mahsup Çeki	292
6.4. Teyitli (Bloke) ve Garantili Çek	293
6.4.1. Genel olarak.....	293
6.4.2. Teyitli (bloke) çek.....	294
6.4.3. Garantili çek.....	295
6.5. Banka Çeki.....	297

BEŞİNCİ AYRIM

KANUNLAR İHTİLAFI

1. Genel Olarak.....	299
2. Poliçeye (ve Bonoya) İlişkin Kanunlar İhtilafı Hükümleri.....	299
3. Çeke İlişkin Kanunlar İhtilafı Hükümleri.	301

ALTINCI AYRIM

KAMBIYO SENETLERİNE ÖZGÜ TAKİP YOLLARI

1. Genel Olarak.....	303

XXXII

İÇİNDEKİLER

2. Takibin Kabulü Şartları	304
2.1. Alacağın kambiyo senedine dayanması gerekir	304
2.2. Önce rehne başvurma zorunluluğu yoktur	305
2.3. Yetkili icra dairesine yapılan takip talebi İİK 58'deki kayıtları içermelidir	306

2.4. Kambyo senedinin aslının ve borçlu adedi kadar onaylı örneğin takip talebine eklenmesi zorunludur	308
2.5. Borçlu iflasa tabi kişilerden ise, takip talebinde, hangi takip yolunun seçildiği belirtilmelidir	311
2.6. Kambyo senedinin vadesinin gelmiş olması gerekir	311
2.7. Alacaklının takip hakkının bulunması ve borçlunun kambyo senedi uyarınca sorumlu olması gerekir	313
2.7.1. Alacaklı (takip alacaklısı: yetkili hamil)	313
2.7.2. Borçlu (takip borçlusu)	314
3. Ödeme Emri ve İçeriği	315
4. Ödeme Emrine İtiraz	316
4.1. Kambyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu ile Takipte İtiraz	316
4.1.1. İleri sürülmesi, ileri sürülmemesinin sonucu ve itirazın takibe etkisi 316	
4.1.2. İmzaya itiraz	318
4.1.3. Borca itiraz	319
4.2. Kambyo Senetlerine Özgü İflas Yolu ile Takipte İtiraz	322
4.2.1. İleri sürülmesi, ileri sürülmemesinin sonucu ve itirazın takibe etkisi	322
4.2.2. Ödeme emrine itiraz edilmemesi halinde iflas davası	322
S. Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yollarında Şikayet	324
6. Uygulanacak Diğer Hükümler	325
7. Müşterek Hükümler	326
8. Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yollarının Genel Haciz ve İflas Yollarından Temel Farkları	327
8.1. Kambyo Senetlerine Özgü Haciz Yolunun Genel Haciz Yolundan Temel Farkları	327

8.2. Kambyo Senetlerine Özgü İflas Yolunun Genel İflas Yolundan Temel Farkları	328

BEŞİNCİ BÖLÜM

EMTİA SENETLERİ

1. Genel Olarak Emtia Senetleri	331

2. Makbuz Senedi ve Varant.....	331
2.1. Çıkarmaya Yetkili Kuruluş	331
2.2. Makbuz Senedi ve Varantın Hukuki Niteliği	332
2.3. Makbuz Senedi ve Varantın Şekil Şartları	333
2.4. Makbuz Senedi ve Varantın Devri.....	333
2.5. Makbuz Senedi ve Varanta Konu Mallar Üzerindeki Tasarruflar ...	334
2.5.1. Tasarruf işlemlerinde senet esası.....	334
2.5.2. Tevdi olunan malların geri alınması.....	334
2.5.3. Tevdi olunan malların sattırılması.....	335
2.6. Başvurma hakkı.....	335
2.7. Zamanaşımı.....	335
2.8. Makbuz Senedi ve Varantın Kaybı	336
Madde İndeksi.....	337
Kavram İndeksi.....	351
Kambiyo Senedi Örnekleri.....	361

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Art.	Artikel/Article (madde)
b.	bent
BankK	5411 sayılı Bankacılık Kanunu
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch [(Alman) Medeni Kanunu)]
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen [(Almanya)Federal Mahkeme Kararları-Özel Hukuk]
BK	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
bkz.	Bakınız
c.	cümle
c .	Cilt
CD	Ceza Dairesi
ÇekK	5941 sayılı Çek Kanunu
dipn.	dipnot
DVK	488 sayılı Damga Vergisi Kanunu
EBK/eBK	818 sayılı (eski) Borçlar Kanunu
eÇekK	3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun
EİK	5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu
eSerPK	2499 sayılı (eski) Sermaye Piyasası Kanunu
eTK/e'ITK	6762 sayılı (eski) Türk Ticaret Kanunu
FaizK	3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun
gm .	geçici madde
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBB	İçtihat Bilgi Bankası
İBD/ İstBD	İstanbul Barosu Dergisi

iiK	2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
İsvBK	İsviçre Borçlar Kanunu
İsvitK	Loi federale sur la poursuite pour dettes et la faillite (Borçların Takibi ve İflas Hakkında Federal Kanun)
KabK	5326 sayılı Kabahatler Kanunu
karş.	karşılaştırınız
Kn.	Kenar Numarası
LMHD	Legal Mali Hukuk Dergisi
m.	madde
MK	Türk Medeni Kanunu
mük.	mükerrer
N./No.	Numara
NotK	1512 sayılı Noterlik Kanunu
OR	Obligationenrecht [(İsviçre) Borçlar Kanunu]
RG	Resmi Gazete
s.	sayfa
S.	Sayı
SerPK	6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TebK	7201 sayılı Tebligat Kanunu
TK/'ITK	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
TKHK	4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TL	Türk Lirası
UMK	2699 sayılı Umumi Mağazalar Kanunu
vd.	ve devamı
VUK	213 sayılı Vergi Usul Kanunu
WG	Wechselgesetz [(Alman) Kambiyo Senetleri Kanunu]
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
YTL	Yeni Türk Lirası

BİRİNCİ BÖLÜM

GiRiş

1. GENEL ÜLARAK

İnsanın sosyalleşmesi ticaretin gelişmesini hızlandırmıştır. Ticaretin gelişmesi, çeşitli araçların yanında kıymetli evrakın ortaya çıkmasını zorunlu hale getirmiş; ilerleyen zaman içinde ise, kıymetli evrakın çeşitlenmesine yol açmıştır. Kıymetli evrak ilk önceleri para ve mal senetleri olarak düzenlenirken, daha sonra işletme ve şirket fikrinin gelişmesi ile bunların sahip oldukları sermayenin halka yayılması gereği karşısında pay/hisse senetleri, sonuçta yine şirketlerin aktiflerinde bulunan hareketsiz değerlere hareket kazandırmak amacı ile menkul kıymet tipleri olarak ortaya çıkmıştır. 1

Bu durum kıymetli evrakın ekonomik gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kıymetli evraka ilişkin hukuki değerlendirme ve yorumların da bu nedenle salt hukuki değerlendirmeler olmaması gerekir. Yapılacak yorum ve değerlendirmeler, kıymetli evrakın ekonomik gerekliliği çerçevesinde ve bu amaca hizmet eder biçimde olduğu takdirde, hayatın olağan akışına uygun bir nitelik arz edecektir. Hukukun işlevi de, esasen hayatı mümkün olduğu düzeyde kolay ve güvenli kılmaktır. 2

Tespit edileceği üzere kıymetli evrak da diğer hukuki kavram ve kurumlar gibi, sosyal olguların zorlaması ile ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bugün ulaştıkları yer itibarıyla bizler için gelişmelerini tamamlamış gibi görünseler de, gelecekte ortaya çıkacak yeni sosyal olgular, diğer hukuki kavram ve kurumlarda olduğu gibi, kıymetli evrakta da yeniliklerin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılacaktır. 3

Ancak her halde söylenmesi gereken, bu yeniliklerin ticari hayatın gereklerine uygun olarak, ticaretin gerektirdiği hız ve güvene doğru orantılı gelişecektir. 4

2. YASAL DÜZENLEME

2.1. Kaynak

Kıymetli evraka ilişkin yasal düzenleme esas itibarıyla Türk Ticaret Kanunu'nun (TK) üçüncü kitabında yer almaktadır. Bu düzenleme İsviçre Borçlar Kanunu'ndan (İsvBK) alınmıştır. İsvBK'da yer alan düzenleme ise, özünde; Cenevre Yeknesak Kuralları'dır. 4

Görüldüğü üzere, Türk kanun koyucusu, kıymetli evraka ilişkin hükümleri, İsvBK'dan tercüme yolu ile aynen almak yoluna gitmiştir. Ancak İsvBK'da yer alan hükümlerin düzenleme biçimi Cenevre Yeknesak Kuralları'na göre genel hükümler içermeleri yönünden farklılık arz ettiğinden, Türk hukukundaki düzenleme de bu yönde farklı olmuştur. Oysa, 19 Mart 1931 tarihli Poliş ve Bonoya İlişkin Cenevre Yeknesak Kuralları ve buna eklenen Çeklere İlişkin Yeknesak Kurallar genel bir düzenlemeye yer vermeden doğrudan doğruya poliçe, bono ve çeklere ilişkin hükümler öngörmüşlerdir. Dolayısıyla, Cenevre Yeknesak Kuralları'na taraf olarak bu hükümleri kendi iç mevzuatı haline getirmiş bulunan örneğin Fransa, Almanya gibi ülkelerde kıymetli evraka ilişkin hükümler yer almamaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, kıymetli evrak alanında genel hüküm niteliğinde düzenlemeye sahip olmak bir avantaj olarak görünmektedir. Bu yolla örneğin kanuni bir tanıma sahip olmak ve kıymetli evrakın asgari unsurlarında anlaşmak mümkün olmaktadır.

TK'nın kıymetli evrak kitabının birinci kısmında düzenlenen genel hükümler ile ilgili olarak Gerekçe'de yapılan açıklamada; İsvBK'dan alınan "genel hükümler"in Türk hukukuna katkılı olmak yanında ilkesel kararların verilmesinde ve özgün öğretinin gelişmesinde etkili rol oynadıkları düşünülmüş ve aynen korunmalarının uygun görüldüğü vurgulanmıştır.

2.2. Mevzuat

S Hukukumuzda kıymetli evraka ilişkin hükümler, başta TK olmak üzere muhtelif kanunlarda yer almaktadır. Bunlardan genel hüküm niteliğinde olanlar ile kıymetli evrakın önemli kavramları (örneğin ciro-ödeme-ödememe-protesto gibi) TK'nın özel olarak kıymetli evraka ayrılmış üçüncü kitabında yer alırken; muhtelif tür kıymetli evraka (kıymetli evrak tiplerine) yine başta TK'nın üçüncü kitabı olmak üzere, TK'nın "Ticaret Şirketleri" ve "Deniz Ticareti" kitaplarında da ve ayrıca Türk Medeni Kanunu (MK), Sermaye Piyasası Kanunu (SerPK) gibi kanunlarda rastlanmaktadır. Bunun dışında muhtelif yönlerden kıymetli evrak ile ilgili olmak üzere yine MK, Türk Borçlar Kanunu (BK), İcra ve İflas Kanunu (İİK), Türk Ceza Kanunu (TCK), SerPK, Vergi Usul Kanunu (VUK), Çek Kanunu (ÇekK) gibi mevzuatta hükümler bulunmaktadır.

6 Muhtelif yönlerden kıymetli evrak ile ilgili bir hüküm, eski TK'nın (eTK) 12. maddesinin 1.fikrasının 2.bendinde de yer almaktaydı. Bu hükümde, kıymetli evrakın satılmak üzere tedariki vesatılmasının bir ticarethane (ticari işletme) faaliyeti olduğu kabul edilmişti. TK'da ise, ticari işletmenin, unsurlarını da kapsayan genel bir tanımı verilmiş (TK 11/1); bundan hareketle ve ticari işletmenin zaten eskimiş görünüm biçimleri oldukları ifade edilerek, ticari işletme sayılan ticarethane, fabrika ve ticari şekilde işletilen diğer müesseselere ilişkin eTK 12 ve 13 hükümleri TK'ya alınmamıştır.

Kıymetli evraka ait hükümlerin yer aldığı mevzuatı, yukarıda yapılan açıklamaların zorunlu kıldığı biçimde, "TK" ve "TK dışındaki mevzuat" olarak ikiye ayırarak inceleyelim.

2.2.1. TK

2.2.1.1. Üçüncü kitap

Türk hukukunda kıymetli evraka ilişkin hükümler, TK'nın alb kısmından 7 oluşun üçüncü kitabında düzenlenmiş bulunmaktadır.

Sırası ile anmak gerekirse, bu kısımlar; 645-653. maddeler arasında düzenlenenen "genel hükümler" başlıklı birinci kısım, 654-657. maddeler arasında düzenlenenen "nama yazılı senetler" başlıklı ikinci kısım, 658-669. maddeler arasında düzenlenenen "hamile yazılı senetler" başlıklı üçüncü kısım, 670-823. maddeler arasında düzenlenenen "kambyo senetleri" başlıklı dördüncü kısım, 824-831. maddeler arasında düzenlenenen "kambyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler" başlıklı beşinci kısım ve nihayet 832-849. maddeler arasında düzenlenenen "makbuz senedi ve varant" başlıklı altıncı kısımdır.

Altıncı kısım eTK'daki "emtia senetleri" başlıklı altıncı Fasil'a tekabül etmektedir. 8 ETK'da bu fasıl iki kısımdan oluşuyordu. Bunlardan birincisi emtia senetleri oları makbuz senedi ile varantı ve bunları çıkaran umumi mağazaları düzenliyordu. İkincisi ise taşıma işleri ve taşıma senedine aynlmıştı. ETK'da taşıma işleri kıymetli evrak niteliği taşıyıcı emre yazılı taşıma senedi "bahane edilerek" kıymetli evrakın düzenlendiği üçüncü kitapta düzenlenmiş ve bu eleştiri konusu yapıyor veya yapılacak kanun açışında kıymetli evrak dışında bağımsız bir kitap olarak düzenlenmesi öneriliyor idi. TK bu öneriye uygun biçimde taşıma işlerini bağımsız bir kitap olarak (Dördüncü Kitap) düzenlemiştir. Bu düzenleme içinde -önemli bir değişiklik olarak- taşıma senedinin kıymetli evrak niteliğinin kabul edilmemiş olduğunu da ayrıca belirtelim. Yeni düzenlemede taşıma senedi esas itibarıyla ispat belgesi olarak işlev görmektedir (TK 858).

2.2.1.2. TK'nın diğer kitapları

TK'nın kıymetli evraka ayrılan üçüncü kitabının dışında, ikinci ve dördüncü 9 kitaplarında da, kıymetli evrak sayılan çeşitli senet tiplerine ilişkin kurallara rastlanmaktadır. Söz konusu kıymetli evrak tipleri, doğrudan ilgili oldukları alana (anonim şirketler hukuku ve deniz ticareti hukuku) ait hükümlerin yer aldığı bölümlerde düzenlenmiştir. Bu hükümlerde ilgili senet tipine özgü düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak TK'nın üçüncü kitabında yer alan genel nitelikteki kuralların, bunlar hakkında da geçerlilik taşıdığı kuşkusuzdur. Söz konusu senet tipleri aşağıda temel özellikleri itibarıyla açıklanmıştır (bkz. Kn. 17 vd.).

2.2.2. TK dışındaki mevzuat

2.2.2.1. MK ve BK

MK ve BK da, kıymetli evraka ilişkin bazı hükümleri barındırmaktadır. 10 Bunlardan tiplere ilişkin olanlara aşağıda değinilmiştir (bkz. Kn. 18). Kıymetli evrak tipleri dışındaki kurallara örnek olarak; vesayet altındaki kişilerin kambyo taahhüdü altına girebilmeleri için vesayet makamının izninin arandığı MK

462/b.5; kıymetli evrak üzerinde nasıl bir rehin hakkı kurulacağını belirleyen MK 956; bazı tür kıymetli evrakın devir usulü olan alacağın devrini düzenleyen BK 183 vd. ile kumar ve bahis borcu için verilen kıymetli evrak hakkındaki BK 605 gösterilebilir.

Bu hükümlerin yanında kıymetli evrakın, özünde eşya hukuku anlamında taşınır olduğu gerçeği karşısında eşya hukuku ve doğurdukları sonuçlar bakımından borçlar hukuku kurallarının uygun düştükleri ve kıymetli evraka ilişkin özel hükümlerle çelişmedikleri ölçüde uygulanacakları söylenmelidir.

2.2.2.2. Diğer kanunlar

- 11** TK, MK ve BK dışında kıymetli evraka ilişkin kuralların konulduğu düzenlemelerin başında, kambiyo senetlerine özgü takip usulünü hükme bağlayan İİK 167 vd. gelmektedir. Senet hamili takip alacaklısının haciz veya şartlan varsa iflas yoluyla takibe girişebileceği bu özel usulde alacağını elde etmesi kolaylaştırılmıştır.
- 12** SerPK 3/1-(o)'da, nelerin menkul kıymet olduğu gösterilmiş, aşağıda açıklanan (bkz. Kn. 19 vd.) muhtelif menkul kıymet türleri düzenlenmiş ve bunların ihracı, halka arzı, kaydileştirilmesi gibi birçok konuda düzenleme yapılmıştır.
- 13** Aşağıda ayrıntıları üzerinde durulan (bkz. Kn. 894 vd.) ÇekK'da da, çekle yapılan ödemelere ilişkin şekli kurallar konulmuş ve karşılıksız çek düzenlemenin (keşide etmenin) yaptırımını öngörülmüştür.
- 14** TCK'da, bazı tür kıymetli evrak, resmi belge olarak kabul edilmiş ve bu gibi senetlerdeki sahteciliğin, resmi belgede sahtecilik suçunu oluşturacağı hükme bağlanmıştır (TCK 210/1).
- 15** Damga Vergisi Kanunu'nda (DVK), kambiyo senetleri damga vergisinden muaf kılınmıştır (DVK - 1 sayılı Tablo, III/1-a); ayrıca VUK mük. 241'de, vergi hukuku açısından bono ve poliçelerde bulunması gereken unsurlar sayılmıştır. Hemen belirtelim ki, bu hükümler, anılan senetlerin varlık koşulları olmayıp, sadece vergi hukukunu ilgilendiren düzenlemelerdir.

2.3. Muhtelif Tür Kıymetli Evrak

- 16** Kıymetli evrak türleri çeşitli mevzuatla düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu mevzuat kanun olabileceği gibi, kanundan alınan yetkiye dayalı olarak çıkarılan tebliğler veya Bakanlar Kurulu kararı da olabilmektedir. Aşağıda, bunlara örnek olarak bazı kıymetli evrak sayılmıştır.

2.3.1. TK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri

- 17** (1) *Anonim şirket pay senetleri ve il mühaberler* (TK 484 vd. ve 486)
Paysenedi ve il mühaber menkul kıymettir. Açıklama için bkz. Kn. 58, 89, 91.

Sermayesi paylara bölünmüş (paylı) komandit şirketler ile ilgili olarak TK 565/2'de anonim şirket hükümlerine yapılan atıf karşısında anonim şirket pay senetleri hakkındaki düzenleme bu şirketler bakımından da geçerlidir.

Ayrıca TK 593 /2'de limited şirket esas sermaye pay senetlerinin ispat aracı şeklinde veya nama yazılı olarak düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır.

Esas sermaye payının kıymetli evrak niteliğinde bir senede bağlanmasında bir yarar bulunmadığını, ayrıca (ispat senedi ya da) nama yazılı senette TK 593/2'de öngörülen kayıtların aranmasının sebebinin anlaşılmadığını, burada iyiniyetli iktisaba ilişkin hükümlerin de uygulama alanı bulunmadığını (senede yazılan tilin hususlar ticaret sicilinde tescil ve ilan ediliyor), üstelik nama yazılı da olsa esas sermaye payının kıymetli evrak niteliğinde bir senede bağlanmasını kabul edip arkasından esas sermaye payının devri konusunda eski düzenlemenin (imzaların sadece noterce onaylanmış olduğu sözleşme) korunmuş olmasını (TK 595/1) eleştirenler vardır (*Kendigelen*). Mamafih kıymetli evraka bağlanmamış paylar bakımından işaret edilen düzenlemenin geçerli olmadığı ileri sürülebilir. TK 595/1 genel olarak esas sermaye payının devrini düzenlemektedir; paylar senede bağlandıktan sonra artık devir kıymetli evrak hukukunun düzenlemesine tabi olacaktır. Def'i sistemini de bu bağlamda zikredebiliriz.

(2) *İntifa senetleri* (TK 502 vd., 584)

Bunlar da menkul kıymettir. Açıklama için bkz. Kn. 59, 93.

Yeni TK düzeninde limited şirketlerin de intifa senedi çıkarabileceği öngörülmüş ve bunlar hakkında anonim şirketlere ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı hükme bağlanmıştır (TK584).

(3) *Borçlanma senetleri ile alma ve değiştirme hakkını içeren senetler* (TK 504 vd.)

Menkul kıymettirler. Açıklama için bkz. Kn. 59, 94.

(4) *Kuponlar ve talanlar* (TK 661)

Açıklama için bkz. Kn. 89.

(5) *Kambiyo senetleri* (TK 670-823)

Kambiyo senetleri poliçe, bono ve çekten ibarettir. Bunlar aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir (bkz. Kn. 273 vd.).

(6) *Kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler* (TK 824-831)

Açıklama için bkz. Kn. 428 vd., 892 vd.

(7) *Makbuz senedi ve varant* (TK 832-849)

Açıklama için bkz. Kn. 55 vd.

(8) *Konşimento (konşimento)* (TK 1228 vd.)

Bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı

ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğu kıymetli evraktır (TK 1228/1). Konişmento, emtiayı temsil eden senetlerdendir. Taşıyan tarafından düzenlenir.

TK 1230-1237 arasında, eşyanın yetkili konişmento hamiline teslimi ve ko_ni!mentonun eşyayı temsili •Kıymetli evrak olma niteliği" başlığı altında düzenlenmiştir.

Konişmento, nama, emre veya hamiline yazılı olabilir (TK 1228/3-c.1).

Konişmentonun imzası elle, faksimile baskı zımba, ıstampa, sembol şeklinde mekanik ve ya elektronik herhangi bir araçla da tılabılır (TK 1526/2-c.1). Böylece, kıymetli evrak olan konişmentonun elektronik imza ile düzenlenebilmesi, aynı adının birinci fıkrasında açıkça öngörülen "kambyo senetlerinin elektronik imza ile düzenlenemeyeceği" kuralına [ayrıca bkz. TK 756 TK 778/1-(i); TK 818/1-(r)] istisna teşkil etmiştir.

(9) Deniz ödöncü senedi (kaldırıldı)

Kita z e ki basılarında TK'da düzenlenen kıymetli evrak türlerinden biri olarak deruz oduncu senedine (eTK 1163 vd.) de yer vermiş; deniz ödöncü senedirun, alacaklı lehine gemi, navlun, yük veya bunlardan sadece birisi üzeriride tesis edilen rehi i ren bir kıymetli evrak olup, emre yazılı olabileceğini belirtmiş tik. Deruz oduncunun gemi rehninin modern şekilleri ile ikame edilmiş olması sebebiyle (Gerekçe'den), eTK'nın deniz ödöncüne ilişkin 1163 vd. hükümleri TK'ya alınmamıştır.

(10) Sigorta poliçesi (kıymetli evrak değil)

ETK 1265'te, (sigortacı tarafından düzenlenen ve sigorta sözleşmesinin taraflara yüklediği hak ve borçları gösteren) sigorta poliçesi ve muvakkat ilmühaberın nama, emre ve hamiline; eTK1324'te, hayat sigortası poliçesinin nama ve emre düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştı. Bu olgu karşısında, öğreti, bunları kıymetli evrak olarak nitelendirmekteydi.

Kitabımızın eski basılarında, sigorta poliçesi ve muvakkat ilmühaber ile hayat sigortası poliçesinin; düzenlerirne biçimleri (nama/ emre) dışında hiçbir özelliklerinin kıymetli evrakla benzeşmemesi; ayrıca bunların kıymetli evrak tanımına da uygun düşmemesi (bkz. Kn. 31 vd.) nedeniyle, kıymetli evrak olarak nitelendirilemeyecekleri dile getirilmişti. Yeni TK'da, bu düşüncemizin haklılığı teyit edilmiştir. Şöyle ki, TK 1424'te, muvakkat ilmühabere hiç yer verilmemiştir ve sigorta poliçesinin nama, emre ve hamiline düzenlenebileceğine dair bir hüküm de bulunmamaktadır. Ayrıca, TK 1424/3 hükmünden, sigorta poliçesinin sadece bir ispat belgesi olduğu da açık ve kesin olarak anlaşılmaktadır.

ETK 1265 ve 1324 hükümlerini karşılayan TK 1424ve 1425 maddelerinde sigorta poliçesi-hayat sigortası poliçesi ayrımı kaldırılmıştır.

TK 1424'ün gerekçesinde, muvakkat ilmühaber düzenlenmesinin yükümlölük olarak Kanun'da düzenlenmesine gerek olmadığı, çünkü söz konusu hükümler çerçevesinde hukuki açıdan sigorta poliçesinden farklı olmadığı, sigortacının kesin kabule kadar olan dönem için sigortalananacak menfaati teminat altına almak amacıyla ilmühaber yerine sigorta poliçesi de düzenleyebileceği belirtilmiştir.

2.3.2. MK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri

MK'da düzenlenen kıymetli evrak türlerine örnek olarak rehin senetleri, 18 ipotekli borç senedi ve irat senedi, rehinli tahvil (MK 930 vd., 970 vd.) ve rehin makbuzu (MK 964 vd.) verilebilir. MK'da yer alan kıymetli evrak tipleri, seri halde çıkarıldıklarında menkul kıymet olurlar. Açıklama için bkz. Kn.99 vd.

2.3.3. SerPK'da düzenlenen kıymetli evrak türleri

2499 sayılı (eski) Sermaye Piyasası Kanunu'nda (eSerPK), kıymetli evrak 19 niteliğinde oldukları ifade edilen menkul kıymetlerin unsurları belirtilerek [eSerPK 3/1-(b)] muhtelif kıymetli evrak türleri düzenlenmişti. Bu kapsamda eSerPK'da düzenlenen tüm menkul kıymetlerin kıymetli evrak niteliğinde olduğu tereddütsüz kabul ediliyordu.

06.12.2012 tarihinde TBMM'de kabul edilen ve 30.12.2012 tarihinde RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6362 sayılı (yeni) SerPK'da menkul kıymetlerin;

"Para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzerei

1) Paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını,

2) Borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlerine dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını"

ifade ettikleri hükme bağlanmış, bunların kıymetli evrak olup olmadıkları bakımından ise herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir [SerPK 3/1-(o)].

Hükmün lafzı nedeniyle SerPK sisteminde menkul kıymetlerin kıymetli evrak olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceklerine ilişkin açıklamalar için bkz. Kn. 86 vd.

SerPK ile düzenlenen menkul kıymet türleri; ipoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymetler (SerPK 58/1), ipotek ve varlık teminatlı menkul kıymetler (SerPK 59) ve kira sertifikasıdır (SerPK 61/1). Ayrıca, SerPK 52 vd.nda yatırım fonu katılma payları, SerPK 3/1-(o)'da depo sertifikaları ve SerPK 18/9'da pay ile değiştirilebilir tahvil de zikredilmiştir. Bu menkul kıymetler hakkında açıklama aşağıda "muhtelif tür menkul kıymet" başlığı altında yapılmıştır (bkz. Kn.88 vd.).

Eski SerPK'da varlık ve ipotek teminatlı menkul kıymetler (eSerPK 13/B, 13/ A) yanında oydan yoksun hisse senedi (eSerPK 14/ A) de açıkça ve hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil -SerPK 18/9'da bahsi geçen pay ile değiştirilebilir tahvilden- daha ayrıntılı olarak (eSerPK 14) düzenlenmişti. Ayrıca belirtelim, eSerPK'da, yatırım fonu katılma belgesi (eSerPK 37 ve 38), varlığa ve ipoteğe dayalı menkul kıymetler (eSerPK 38/C, 38/B) ve depo sertifikası/depo edilen menkul kıymet sertifikası (eSerPK 11/ 5) da zikredilmiştir.

2.3.4. SPK tebliğleri ile düzenlenen kıymetli evrak türleri

SPK tebliğleri ile düzenlenen kıymetli evrak türleri, oydan yoksun hisse senedi (Seri: I No:36 sayılı tebliğ), yatırım fonu katılma belgesi (Seri: VII No:10 sayılı tebliğ; yatırım fonu katılma payları hakkında ayrıca SerPK 52 vd.), depo sertifikası [Seri:111 No:44 sayılı tebliğ; ayrıca depo sertifikasını menkul kıymet olarak sayan SerPK 3/1-(o)], hisse senedine dönüştürülebilir tahvil (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ; pay ile değiştirilebilir tahvil hakkında ayrıca SerPK 18/9), değiştirilebilir tahvil (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ), katılma intifa senedi (Seri:111 No:10 sayılı tebliğ), banka bonusu (Seri:II No:22 sayılı tebliğ), finansman bonusu (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ), altın, gümüş ve platin bonusu (Seri:II No:22 sayılı tebliğ), gayrimenkul sertifikası (Seri:III No:19 sayılı tebliğ), kar ve zarar ortaklığı belgesi (Seri:III No:27 sayılı tebliğ), ortaklık varantları (Seri:III No:36 sayılı tebliğ), aracı kuruluş varantları (Seri:III No:37 sayılı tebliğ) olarak sayılabilir. Bunların tamamı menkul kıymet olduğundan, sadece anılmakla yetinilmiş; açıklama ise, diğer menkul kıymetlerde olduğu gibi, aşağıda "muhtelif tür menkul kıymet" başlığı altında yapılmıştır (bkz. Kn. 88 vd.).

2.3.5. Diğer mevzuatta düzenlenen kıymetli evrak türleri

21

Bunlar; hamiline yazılı mevduat sertifikası (1211 sayılı Kanun 4 ve 40, 2279 sayılı Kanun 9'a göre çıkarılmış bulunan 8/909 sayılı 29.05.1980 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı) ve gelir ortaklığı senedi (2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun) olarak sayılabilir. Bunlar da menkul kıymetlerdir. Açıklama için bkz. Kn. 120, 121.

3. TK'NIN KIYMETLİ EVRAKA İLİŞKİN DÜZENLEMESİNİN ÖZELLİĞİ

TK'nın kıymetli evraka ayırdığı üçüncü kitabının sistematigi yukarıda açıklanmıştır (bkz. Kn. 7). Burada söz konusu sistematik ile öngörülen düzenlemenin önemli bazı özelliklerine işaret etmek istiyoruz.

22

TK, üçüncü kitabının birinci ve dördüncü kısımları arasında tüm kıymetli evraka ilişkin (genel) hükümler, ayrıca nama ve hamiline yazılı senetlere özgü (genel) hükümler ve kambiyo senetleri hakkında hükümler öngörülmüştür.

"Kambiyo Senetleri" başlığı altında poliçe, bono ve çek düzenlenmiş ve bu bağlamda emre yazılı senetler hakkında genel hükümler konulmuştur. Beşinci kısımda da "Kambiyo Senetlerine Benzeyen Senetler ve Diğer Emre Yazılı Senetler" başlığı altında A) emre yazılı senet; B) kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve C) cirosu kabil olan diğer senetler düzenlenmiştir.

Emre yazılı senet hakkındaki TK 824 ve 825 de, emre yazılı senetler bakımından genel hüküm niteliğindedir.

23

Kambiyo senetleri, poliçe ele alınarak düzenlenmiş; bono ve çek bakımından ise, bu senetlere özgü hükümler dışında, poliçe hükümlerine atıf yapılmıştır. Bir diğer anlatımla, kambiyo senetleri poliçe temelinde ele alınmıştır.

İmza edenin yer, zaman ve tutar bakımlarından belirli nakdi ödemelerde bulunmayı veya belirli miktarda misli şeyler teslim etmeyi borçlandığı -açıkça emre yazılı olan- senetler, makbuz senedi, varant ve konişmento gibi cirosu kabil olan diğer senetler hakkında; cironun şekli, hamilin hak sahipliği ve senedi elinde bulunduranın onu geri vermekle yükümlü olması hususlarında poliçe hükümlerine yollama yapılmıştır (TK 831/2-c.1). İptal konusunda ise, varant ve makbuz senedi dışındaki emre yazılı senetlere poliçelere ilişkin hükümler uygulanır (TK 831/2-c.2).

Nitekim, makbuz senedi ve varantın zıya ve iptali TK 849'da özel olarak düzenlenmiştir. ETK'nın 761. maddesinde de, bu senetlerin zıya ve iptali ayrıca düzenlenmişti. Böyle olduğu halde, TK 831'in karşılık geldiği eTK 743'te makbuz senedi ve varant için de iptal kararı bakımından poliçeye dair hükümlere yollama yapılmıştı. Her ne kadar yukarıda sayılan cirosu kabil olan diğer senetler cironun teminat işlevine sahip değiller ise de (istisna: varant, TK 846) TK 831/2'de bu senetler hakkında poliçede "hamilin hak sahipliğine" ilişkin hükme, buna göre cironun teminat işlevini öngören TK 68S'e atıf yapılmıştır. Bu atfın yanlış olduğunu, Kanun metninde yer almaması gerektiğini söyleyelim.

Altıncı kısımda makbuz senedi ve varanta yer verilmiştir.

24

ETK'da "Emtia Senetleri" başlıklı altıncı faslın iki kısımdan oluştuğunu, birinci kısmın makbuz senedi ve varanta, ikinci kısmın ise taşıma işleri ve taşıma senedine ayrılmış olduğunu hatırlatalım. ETK'da belirli koşullarda emtia senedi (kıymetli evrak) olarak kabul edilmiş olan taşıma senedinin bu niteliğinin (yeni) TK'da kaldırılmış olduğunu da yukarıda dile getirmiştik (bkz. Kn. 8).

4. DOKTRİN

4.1. Türk Hukuku

Türk hukuku öğretisinde, kıymetli evrak hukuku ile ilgili olarak başvurulabilecek temel eserler; *Halil Arslanlı*, Ticari Senetler Dersleri, Üçüncü Bası, Üniversite Kitabevi, İstanbul 1954; *Hayri Domaniç*, TK Şerhi IV. Kıymetli Evrak Hukuku, Temel Yayınları, İstanbul 1990; *Oğuz İmregün*, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2003; *Yaşar Karayalçın*, Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), Dördüncü Baskı, Ankara 1970; *Naci Kınacıoğlu*, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1999; *Fırat Öztan*, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 1997; *Reha Poroy/Ünal Tekinalp*, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 5941 Sayılı Çek Kanununun Yorumu İle, Gözden Geçirilmiş 20. Bası, İstanbul 2010; *Fahiman Tekil*, Kıymetli Evrak Hukuku, İkinci Bası, İstanbul 1994; *Ergun Tuna*, Ticaret Hukuku, C. III, Kıymetli Evrak, İstanbul 1987'dir.

25

Burada Türk hukukunda kıymetli evrakın çeşitli konularına ilişkin olarak yayımlanmış bulunan monografik eserleri zikretmenin de yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

26

Bu monografik eserler şunlardır:

Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş Güncelleştirilmiş 4. Bası, Arıkan, İstanbul 2007; *Asuman Turanboylu* Varakasız Kıymetli Evrak, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, Ankara 1998; *Celal Göle*, Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1989; *Ertan Demirkapı*, Kambiyo Senetlerinin Aval Yoluyla Temini, Güncel Yayınevi, İzmir 2005; *Faruk Brem/Turgut Kalpsüz/Gürhan Çelebican*, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Genişletilmiş 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara 1974; *Fırat Öztan*, Garantili Çek, Ankara 1982; *Gönen Eriş*, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004; *Hanife Oztürk Dirikkan*, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, Ankara 1990; *Hayri Bozgeyik*, Policede Müracaat Hakkı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003; *Hayri Domaniç*, Karşılıksız Çek, İstanbul 1983; *Murat Alışkan*, Kambiyo Senetlerinde Temlik Ciro, İstanbul 1998; *Mustafa Yasan*, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Yeni Ticaret Kanunu Hükümleri ile de Karşılaştırmalı Olarak, Ankara 2008; *Müge -i;-ekil*, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, Beta, İstanbul 1997; *Nurkut Inan*, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981; *Nurkut Inan*, Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları, Ankara 1969; *Ömer Teoman*, Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1987; *Özkan Gültekin*, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002; *Ramazan Durgut*, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005; *Seza Reisoğlu*, Türk Hukukunda ve Barikacılık Uygulamasında Çek, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2003; *Seza Reisoğlu*, Çek Hukuku, Ankara 2011; *Süheyl Donay*, Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Hukuku, 6273 Sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli, İstanbul 2012; *Şafak Narbay*, Çekten Cayma ve Ödeme Yasası, 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 1999; *Turgut Sengir*, Aval Hukuku, Ankara 1967.

4.2. İsviçre Hukuku

27

İsviçre hukukunda bir başvuru eseri olarak önerilebilecek başta gelen eserler; *Arthur Meier-Hayoz/Hans Caspar von der Crone*, Wertpapierrecht, Zweite, überarbeitete Auflage, Staempfli Verlag AG Bern, 2000; *Peter Jaggi*, Theorie Generale des Papiers-Valeurs, Traite de Droit Prive Suisse, Volume VIII, Tome II, 2, Schulthess Verlag, Fribourg 1982; *Anne Petitpierre*, Les Papiers-Valeurs, Traite de Droit Prive Suisse, Volume VIII, Tome VII, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2006.

4.3. Alman Hukuku

28

Alman hukuk öğretilinde, kıymetli evrak hukuku alanında başvurulabilecek temel eserler; *Karl-Heinz Gursk*'ı Wertpapierrecht, 3., neu bearbeitete Auflage, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2007; *Wolfgang Hefermehl/ Adolf Baumbach/Matthias Casper*, Wechselgesetz Scheckgesetz Recht der kartengestützten Zahlungen, mit Nebengesetzen und einer Einführung in das Wertpapierrecht, 23. neubearbeitete und erweiterte Auflage, Verlag C. H. Beck, München 2008; *Alfred Hueck/Claus-Wilhelm Canaris*, Recht der Wertpapiere, 12. Auflage, Verlag Franz Vahlen, München 1986; *Ulrich Meyer-Cording*, Wertpapierrecht, Zweite Auflage, Alfred Metzner Verlag, Neuwied/Frankfurt 1990; *Bernd Miller-Christmann/Franz Schnauder*, Wertpapierrecht, Eine falldidaktische Einführung, Springer-Verlag, Berlin; Heidelberg; New York; London; Paris; Tokyo; Hong Kong; Barcelona; Budapest 1992; *Lutz Sedatis*, Einführung in das Wertpapierrecht, Walter de Gruyter, Berlin-New York 1988; *Herbert Wiedemann*,

Wertpapierrecht, 6. neubearbeitete Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1994'tür.

4.4. Avusturya Hukuku

Avusturya Hukuku için: Roth, Günter H., Grundri des Österreichischen Wertpapierrechts, 2. Auflage, Manz'sche Verlags-und Universitätsbuchhandlung, Wien 1999; Grünwald, Alfons/Schummer, Gerhard, Wertpapierrecht, 6., aktualisierte Auflage, Lexis Nexis, Wien 2011.

29

4.5. Fransız Hukuku

Fransız hukuku bakımından genel başvuru eseri olarak: Fady Nammour, Instruments de paiement at de credit, Bruylant, 2009; Georges Ripert/Rene Roblot, Traite de droit commercial, Tome 2, 17• edition par Philippe Delebecque et Michel Germain, LGDJ, 2004; Jacques Dupichot/Didier Guevel, Effets de commerce et cheque, 3• Edition, Montchrestien, 1996; Jean Stoufflet, Instruments de paiement at de credit, 8" Edition, Lexisnexis, 2012.

30

İKİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık altında kıymetli evraka ilişkin temel kavramlar ele alınmış ve bu bağlamda genel kurallar ile bunların açılımı incelenmiştir. Kıymetli evraka benzeyen senetlerde ise, tersine örnekleme yolu ile kıymetli evrak kavramı pekiştirilmiştir.

1. KIYMETLİ EVRAK

1.1. Tanım

TK 645/ 1 kıymetli evrakı:

31

*"(k)ıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senet-ten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez."*¹¹

biçiminde tanımlamaktadır.

Bu tanım, eTK 557'de yer alan tanımın ifade bakımından biraz sadeleştirilmiş olanıdır.

Türk uygulama ve öğretisindeki yaygın görüş, kıymetli evrakın tanımının eTK'nın 557/TK'nın 645. maddesi çerçevesinde yapılması gerektiği yönündedir. Ancak, bu yaygın görüşe istisna teşkil eden tanımlama yapanlara da rastlanmaktadır. Bunlar, kıymetli evraka ilişkin genel kısımda yer alan TK 645 ve 646'nın birlikte değerlendirilmesi sonucu olan tanımlar vermeyi tercih etmektedirler.

Gerçekten, TK 645'teki kanuni tanıma; borçlu bakımından bir yaklaşımla, TK 646'da yer alan ve kıymetli evrakın borçlusunun ancak senedin teslimi karşılığında ödeme ile yükümlü olacağı ve borçlunun hile veya ağır kusuru bulunmadıkça vadenin gelmesi ile senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kimseye borcu ödemekle borçtan kurtulacağı biçimindeki hükmü (düzenlemeyi) ekleyerek tanım verenler bulunmaktadır.

32

Bundan başka, yine kanuni tanıma; TK 647, 648 ve 649'da yer alan kıymetli evrakın devrine ilişkin hükümleri, TK 650'de yer alan senedin türünün değiştirilmesi ("tahvil", eTK 562) hükmünü, TK 651 ve 652'de yer alan kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümleri ekleyerek ve nihayet TK 653'teki çeşitli kıymetli evraka ilişkin özel hükümlerin saklı olduğunu belirten hükmü de katarak, "genel hükümler" başlığı altında yer verilen tüm hükümlerin değerlendirilmesi ile tanımı genişletenler de bulunmaktadır.

33

- 34 Bize göre, kıymetli evrakın tanımı bakımından sadece TK 645 dikkate alınmalıdır. Bunun nedeni, yukarıda işaret edilen tanımlarda vurgulanan ve TK 64S'te yer alanların dışında kalan unsurların -ki bunlar, tüm kıymetli evrak hakkındaki genel hükümlerden kaynaklanmaktadır- gerçek anlamda "unsur" olmayıp, kıymetli evrakın özelliklerini oluşturmalarıdır. Gerçekten, kıymetli evrakın tanımsal unsurları sadece TK 64S'te yer almaktadır. Bu nedenle, bu Kitapta anılan hükümde yer alan tanım aynen benimsenmiştir.

KIYMETLİ EVRAK ÖYLE SENETLERDİR Kİ, BUNLARIN İÇERDİKLERİ HAK, SENETTEN AYRI OLARAK İLERİ SÜRÜLEMEDİĞİ GİBİ BAŞKALARINA DA DEVREDİLEMEZ

Tanımdaki "*senetlerdir*" deyiminin-hemen aşağıda açıkladığımız üzere-"*belgelerdir*" şeklinde anlaşılması gerekir.

Bu tanım, kıymetli evrakın unsurlarını içermekte; ancak özelliklerini yansıtmamaktadır.

Kıymetli evrak kavramı açıklanırken, unsurlar ile birlikte özelliklerin de ele alınması gerekir. Böyle bir inceleme yapıldığında, "kıymetli evrak" kavramının, içerdiği kelimelerin anlamlarını aşan bir nitelik arz ettiği görülecektir. Bir başka söyleyişle, kıymetli evrak, bir kavram olarak kendisini oluşturan kelimelerin ötesinde bir anlam taşımaktadır. Bu anlamın ortaya konulabilmesi bakımından aşağıda, kıymetli evrakın unsurları ve özellikleri ile bunların görünüm biçimleri ayrı ayrı gözden geçirilmiştir.

1.2. Unsurları

Yukarıda yer vermiş olduğumuz tanımın unsurlarına baktığımız zaman, kıymetli evrakın "olmazsa olmaz"larını görmüş oluruz. Tanımdan anlaşıldığı üzere, bu unsurlar, "senet" ve "devredilebilir nitelikte bir hak" olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2.1. Maddi (somut) unsur: Senet

- 35 TK 645, kıymetli evrakın tanımında "*(k)ıymetli evrak öyle senetlerdir ki ...*" diyerek, ilk olarak "senet" unsuruna vurgu yapmıştır. Buradaki "senet" tabirinden anlaşılan, kıymetli evrakın somutlaşması için gereken unsurdur, dolayısıyla kıymetli evrakın maddi unsurudur.

- 36 Burada karşımıza bir soru çıkmaktadır.

Acaba bu deyim ("senet"), teknik anlamıyla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 199. maddesinde öngörülmüş olan senedi mi, yoksa aslında Medeni Usul Hukuku'nda ilk defa yine anılan hükümde senedi de içine

alan bir üst kavram olarak tanımlanan "belge"yi mi ifade etmektedir? Belge kavramının pozitif hukukumuzda dahil edilmiş olması, bu saptamanın yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Öncelikle belirtelim, HMK 199'da belge kavramı, sınırlı olmayan bir şekilde çerçevesi çizilerek -örneklendirilmek suretiyle- uyuşmazlık konusu olguları (vakıaları) ispata elverişli bir bilgi taşıyıcısı olarak tanımlanmış; senet de, bir "belge örneği" olarak gösterilmiştir. HMK'da senedin tanımına ise yine yer verilmemiştir.

Maddenin gerekçesinde; senedin tanımlanmasından özel olarak kaçınıldığı, bunun bir sebebinin öteden beri Kanun'da yer alan senedin tanımı konusunda doktrinde ve yargı uygulamasında ciddi bir tereddüdün mevcut olmaması olduğu, ayrıca senedin kesin delil olması sebebiyle yapılacak tanımın bazı sınırlamaları da içereceği, bunun ise ortaya çıkacak gelişmelere engel olabileceği belirtilmiştir.

HMK 199-224 arasında yer alan hükümler, (sadece) tanıma yönelik olmayıp, ispat hukuku açısından önem arz eden diğer hususları da kapsamaktadır. Bize göre, kıymetli evrak bakımından münhasıran tanım önem taşır; bu nedenle belgenin pozitif hukukumuzda dahil edilmesinden önce de soruna yalnızca senedin tanımı açısından yaklaşılmıştı.

Senet esas itibarıyla Medeni Usul Hukuku'nda -söylenildiği üzere- ispat ve deliller bağlamında ele alınan bir kavramdır ve bu nedenle daha çok usul hukuku bakımından incelenmektedir. 37

Gerçekten HMK'da ispat ve delillere tahsis edilmiş (ayrılmış) olan Dördüncü Kısımın İkinci Bölümünde belge ve senet ayrımı yapıldığı görülmektedir. Belge, senet kavramını da içine alacak biçimde bir üst kavram olarak kabul edilmiştir. Belge genel anlamda bir bilgiyi taşımaya elverişli ortamı ya da "şeyi" ifade etmektedir. Gerçekten, HMK 199/ 1'e göre "(u)yuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, pları, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları belgedir". Senet kesin olarak kullanılan ve kanunun özel arıların yüklediği belge türüdür. Buna göre her belge senet değildir, ancak senet dışında (kanunun deW kabul ettiği) belgeler vardır. Örneğin yazılı delil başlangıcı bir belgedir; fakat HMK anlamında senet değildir. A'nı şekilde güriümüzde elektronik. ortamda oluşturulan veriler de belgedir, ancak yine HMK arılamında senet değildir. Öte yandan elektronik. ortamda oluşturulan verilerin bir bölümü senet hükmünde kabul edilmektedir (HMK 205/2).

Bu açıklamalara göre belge veri ortamı/ taşıyıcısıdır. Belgenin her zaman kağıt olmasına gerek yoktur. Makul her türlü somutlaştırma aracı belge olarak kabul edilmelidir (bkz. Kn. 122).

Senet ise bir iradeyi/irade açıklamasını yazı ile yansıtan bir belgedir. Bu 38 yazıom çeşidi -yazı anlaşılır olduğu sürece- önemli değildir. Ayrıca yazının nasıl gerçekleştirilmiş olduğu da (basılı-bilgisayar-daktilo-elyazısı vs.) önem taşı-

maz. Ancak belgenin senet niteliği kazanabilmesi için iradesini/irade beyanını (yazı ile) açıklayan kişinin imzasının da bulunması gerekir.

- 39 İmza klasik (elle atılan) imza olabileceği gibi (senedin) herhangi bir biçimde aleyhine sonuç doğuracağı kişiden kaynaklandığı sabit (olan) bir işaret de olabilir.

Bu anlayış, bugünkü teknolojik gelişmeyi de yapısında barındıran bir sonuçtur.

İlk olarak 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun (EİK) 5. maddesinin birinci fıkrasında "*(g)üvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurur.*" ve daha sonra BK'nın 15. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde "*(g)üvenli elektronik imza da, el yazısıyla atılmış imzanın bütün hukuki sonuçlarını doğurur.*" denilerek, yukarıda işaret ettiğimiz "herhangi bir biçimde aleyhinde sonuç doğuran kişiden kaynaklandığı sabit (olan) bir işaret" e yasal örnekler oluşturulmuştur.

EİK 5/2'de kanunların resmi şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukuki işlemler ile teminat sözleşmelerinin güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceğinin öngörüldüğünü ve BK 16/2'de kambiyo senetlerine ilişkin hükümlerin saklı tutulduğunun belirtildiğini ekleyelim.

Kıymetli evrak hukukunda kambiyo senetleri (poliçe-bono-çek), varant ve makbuz senedi ile kambiyo senetlerine benzeyen senetler bakımından; TK 1526/1'de bunların güvenli elektronik imza ile düzenlenmelerine cevaz olmadığı, bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemlerin de güvenli elektronik imza ile yapılamayacağı açıkça belirtilmesine [kambiyo senetleri hakkında ayrıca bkz. TK 756; 778/1-(i); 818/1-(r)] şimdiden işaret edelim.

Konışmento, taşıma senedi ve sigorta poliçesi bakımından bkz. TK 1526/2 (imza elle olabilir, faksimile baskı, zımba, ıstampa, sembol şeklinde mekanik veya elektronik herhangi bir araçla da atılabilir).

- 40 Belge kavramının Medeni Usul Hukukumuzda girmesinden önce dahi, senet tanımında; hareket noktası, onun, temelinde yazılı bir belge olması idi. Şimdi ise, HMK 199'da senet, belgeye örnek gösterilmektedir. Kıymetli evrakın maddi unsuru onu somutlaştırmaya yarayan her türlü araç olunca, bundan, teknik anlamıyla senedin değil de, belgenin anlaşılması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu sebeple, aslında kıymetli evrakın tanımında senet yerine belge deyimine yer verilmelidir.

Nasıl ki, "kıymetli evrakta def'iler" denildiği zaman buradaki def'i deyimini (dar anlamda def'iler yanında) itirazları da içeren bir üst kavramı ifade ediyorsa, benzer örneksemeye kıymetli evrakın tanımında yer alan "senet" deyiminin de, kavramın teknik anlamda bir kullanımı olarak anlaşılmayarak, (esasen) bir üst kavram olan belgeyi ifade ettiği söylenmelidir/söylenebilir.

1.2.2. Maddi olmayan (soyut) unsur: Devredilebilir nitelikte bir hak

Kıymetli evrakın içerdiği hak, devredilebilir nitelikte bir hak olmak zorundadır. Niteliği itibarıyla devredilemez nitelikte olan, örneğin kamu hukukundan kaynaklanan vatandaşlık hakları gibi haklar ile özel hukuktan kaynaklansalar bile nitelikleri itibarıyla kişiye sıkı surette bağlı olan haklar, örneğin aile hukukundan veya soybağı (nesep) hukukundan kaynaklanan haklar kıymetli evraka konu olamazlar. 41

Bir senedin kıymetli evrak olarak nitelendirilebilmesi için içerdiği hakkın mutlaka devredilebilir nitelikte olması, aşağıda da göreceğimiz üzere, kıymetli evrakın diğer bir unsuru olan devredilebilirlik (dolanım/tedavül yeteneği) ile yakından ilgilidir.

Örneğin; 21.02.1963 tarih ve 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu'na göre, noter kağıtları, pasaportlar, yabancılar için ikamet tezkereleri, nüfus ve aile cüzdanları, sürücü belgeleri, tapu memurunca düzenlenen taşınmaz mülkiyetinin nakline ilişkin resmi senet (sözleşme), kefalet senedi ve vasiyetname gibi kurucu belgeler devredilebilir nitelikte bir hak taşımadığı ve dolanım yeteneğine sahip olmadığı için kıymetli evrak değildir.

Burada belirtelim, banknot bakımından; TK'nın 668. maddesinde, banknotun ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli vadeleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemeyeceği düzenlenmiştir. Anılan hüküm, banknotu, hamile yazılı senet olarak gözlemiştir. Ayrıca, SerPK 3/1-(o)'da, nelerin menkul kıymet olduğu gösterilirken, para da, kıymetli evrak oldukları tartışmasız olan kambiyo senetleri (poliçe-bono-çek) ile birlikte anılmıştır. Bu düzenlemelerden de hareketle, banknotun, kıymetli evrak vasfına sahip olduğunu düşünüyoruz (*Helvacı*).

Bununla birlikte, *Gursky*, ayrıca *Baumbach/Hefermehl/Casper'e* de atıfla, banknotun (pararun) bizzat bir değere sahip olduğu; yoksa (değerli bir) hak içermediği; bu yüzden kıymetli evrak sayılamayacağı da ileri sürülmektedir (*Ülgen*).

1.3. Kavramsal Özellikleri

1.3.1. Hak ve senet birlikteliği

Kıymetli evrakta hak ve senet arasında yoğun bir bağlılık vardır. Hak senetle kaynaşmıştır ve iç içedir. Öyle ki; hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi, senetten ayrı olarak devredilemez de. Hak senedi izler. Bu nedenle, kıymetli evraka dayanarak hak talep eden senedi ibraz (ve teslim) etmelidir (TK 646); kıymetli evrak borçlusu da, ancak senedi ibraz ve teslim edene ödeme yapmakla yükümlüdür (TK 646/ 1). 42

Adi senette hak ve senet birlikteliği olmadığı için, senedin borçluya ibraz ve iadesinin (tesliminin) mümkün olmadığı hallerde de borçlu; alacaklı kendisine senedin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen 43

düzenlenmiş ya da usulüne göre onaylanmış bir belge verdiği takdirde ödeme yapabilir (BK 105). Öte yandan, İİK 167 vd. hükümlerinde öngörülen kambyo senetlerine özgü takip usulünde alacaklının, takip talebine kambyo senedi❖ aslını ve borçlu sayısı kadar tasdikli örneğini eklemek zorunda olması da (İİK 167 /2), kambyo senedinin içerdiği hakkın ancak senetle ileri sürülebileceğinin bir kanıtıdır.

Hak ve senet birlikteliğinden ötürü senet, kıymetli evrak haline gelir.

44 Hak ve senet birlikteliğinin hakkın önceden var olmasını zorunlu kılıp kılmadığı tartışılabilir.

Bu tartışma bizi, kıymetli evrakın; kurucu (yaratıcı) - açıklayıcı kıymetli evrak biçiminde sınıflandırılmasında; hakkın önceden var olması zorunlu görüldüğü ölçüde kurucu kıymetli evrakın reddine götürür (çünkü, hakkın önceden var olduğu ya da hakkın önceden var olması gerektiği için kıymetli evrakın/ senedin düzenlenmesi ile hakkın doğumu söz konusu olunaz; sadece var olan hak kıymetli evrakta/ senette açıklanmış olur).

Senette yer alan hakkın senetten önce var olması zorunluluğunun kabul edilip edilmemesine göre kurucu (yaratıcı) kıymetli evrak kabul ya da reddedilecektir (bkz. Kn. 61).

1.3.2. Devredilebilirlik (Dolanım/Tedavül yeteneği)

45 Kıymetli evrak devredilebilir. Bunun sonucu olarak dolanır/ tedavül eder. Kıymetli evrak dolanım/tedavül amaçlı düzenlenir. Devrin farklı sonuçlara yol açması yahut kolay ya da belirli şartlara bağlı olarak gerçekleşmesi devredilme olanağının bulunmadığı anlamına gelmez. Yine bir senedin devredilme olanağının, devredilebilirliğinin (dolanım/tedavül yeteneğinin) varlığı o senedin mutlaka devrini zorunlu kılmaz. Önemli olan, senedin devredilebilir olmasıdır.

Kıymetli evrakın devredilebilir olması, kendisini ortaya çıkaran ekonomik düşünceler ve gerekliliklerin sonucudur. Bu nedenle de, kıymetli evrakın bir özelliğini oluşturmaktadır. Devredilebilirlik paranın yerine geçecek bir araç olmak veya hareketsiz değerlere hareket kazandırmak amacına yönelik olarak ekonomik gerekliliğin bir sonucudur.

Ne var ki, kıymetli evrakta devredilebilirliğin biçimi kanun tarafından sınırlandırılmıştır [kıymetli evrakın/ senedin *nama*, *emre* ya da *hamiline* yazılı olmasına göre: alacağın devri+ zilyetliğin geçirilmesi (teslim); ciro + zilyetliğin geçirilmesi (teslim) ya da sadece zilyetliğin geçirilmesi (teslim)]. Buradan hareketle kıymetli evrakta *devir biçimi* ve *senedin türü* bakımından sınırlılık ilkesinin mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

Kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesine (numerus clausus) daha sonra değineceğiz (bkz. Kn. 164vd.).

1.4.Özelliklerin Yasal Görünüm Biçimleri

Yukarıda da belirtildiği üzere, kıymetli evraka ilişkin olarak TK 646-653 arasında genel hükümler yer almaktadır. Bu hükümler, TK 645'te yer alan tanımları anlamamızı sağlar ve bu tanımdan çıkan özelliklerin yasal görünüm biçimlerini oluşturur. 46

TK 646-653 hükümleri, kıymetli evrakın saptamış olduğumuz hak+ senet birlikteliği ve devredilebilirlik (dolanım/tedavül) özelliklerini ortaya koyan hükümlerdir. Gerçekten de, senet borçlusunun ancak senedin ibrazı (teslimi) karşılığında ödemede bulunabileceği (TK 646/1) ve hile veya ağır kusuru olmaksızın vadenin gelmesiyle senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kimseye yapacağı ödeme ile borcundan kurtulacağı (TK 646/2); kıymetli evrak zayi olduğu takdirde mahkemece iptaline karar verilmesi gerektiği (TK 651), ancak iptal kararı üzerine hak sahibinin hakkını senetsiz olarak ileri sürebileceği ya da yeni bir senet düzenlenmesini talep edebileceği (TK 652) ***hak ve senet birlikteliğine*** işaret ederken, kıymetli evrakın devrine ilişkin hükümler (TK 647, 648, 649) ve kıymetli evrakın yaratıldıktan (düzenlendikten) sonra uygulamada gerek duyulan türe ve devir biçimine kavuşmak için kabul edilen senedin türünün değiştirilmesi/değiştirilebilmesi imkanı (tahvil) (TK 650), ***devredilebilirlik/ dolanım yeteneğini*** karşımıza çıkarmaktadır.

TK 646'da yer alan ve yukarıda da değindiğimiz hüküm, yani alacaklının senedi ibraz etmek koşulu ile ödeme isteyebileceği (alacaklı bakımından ibraz koşulu), borçlunun da sadece senedi ibraz ve teslim edene ödemede bulunacağı/bulunabileceği (borçlu bakımından ibraz koşulu) kıymetli evrakta ***ibraz kaydını*** karşımıza çıkarmaktadır. 47

Karşılıklı olan bu iki ibraz kaydının birlikte var olması ise, çifte ibraz kaydı olarak anılmaktadır. Çifte ibraz kaydı, hak ve senet birlikteliğini teyit etmekte; hakkın senetsiz devredilemeyeceğini ve ileri sürülemeyeceğini ortaya koymaktadır.

TK 647,648 ve 649'da yer alan kıymetli evrakın devrine ilişkin hükümler ise, mülkiyet veya sınırlı bir ayni hak kurulması için kıymetli evrakın devrinde senet üzerindeki zilyetliğin devrinin/ geçirilmesinin şart olduğunu, kıymetli evrakın devir biçimleri açısından türlerini, devir için gerekli beyanların nasıl ve nerede yapılması gerektiğini ve bu beyanlara borçlunun katılımının da şart koşulabileceğini düzenleyerek, kıymetli evrakın devredilebilirliğinin ne biçimde olacağını açıklamaktadır. 48

Burada belirtelim: Kıymetli evrakın devri bakımından sınırlı sayı ilkesi geçerlidir. Bir başka anlatımla, kıymetli evrakın devri bakımından belirli devir biçimleri öngörülmüş ve belirli tür kıymetli evrakın belirli biçimde devredi-

leceği hüküm altına alınmıştır. Buna göre, belirli tür kıymetli evrakta (nama-emre-hamiline yazılı senet) her bir tür ancak kendisine özgü devir biçimiyle devredilir/ devredilebilir.

TK 650'de yer alan senedin türünün değiştirilmesine (tahvile) ilişkin hüküm ise, senedin türünün, sonuçta devir biçiminin tür değiştirme (tahvil) yolu ile değiştirilebileceğini düzenlemektedir. Senedin türünün değiştirilmesinde (tahvilde) belirleyici olan "ilgililer" in iradeleridir.

SO TK 651 ve 652'de yer alan kıymetli evrakın iptaline mahkemece karar verilebileceği, bu yoldaki talebin kıymetli evrakın zayi olduğu veya zıyân ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan kişi tarafından ileri sürülebileceği, ancak bu yolla hak sahibinin vadesi gelmeyen hakkı bakımından yeni bir senet düzenlenmesini talep edebileceği gibi sonuçlar, kıymetli evraktaki hak ve senet birlikteliğini bir kez daha vurgulamaktadır.

TK 653 ise, çeşitli kıymetli evrak hakkındaki özel hükümlerin saklı olduğunu belirtmek suretiyle, TK 645-653 arasında yer alan hükümlerin tüm kıymetli evrak bakımından ortak hükümleri, bu bağlamda unsurları ve özellikleri gösterdiğini, ancak özel hükümlerin saklı tutulması ile de her bir kıymetli evraka ait öncelikle uygulanacak hükümlere işaret edilmekle beraber, ortak unsurlar ve özelliklere ilişkin olarak çeşitli yönlerden istisnaların gündeme geleceğini/ gelebileceğini vurgulamak istemiştir.

SI Bu son değerlendirme ile, öğretide kıymetli evrakın özellikleri açısından; kıymetli evrakın soyut (mücerret), ağırlaştırılmış veya özellikli şekil şartlarına bağlı ve bir düşünce tarzına göre sınırlı sayı ilkesine tabi olduğu yolundaki görüşler bize göre kıymetli evrak genelinde; her bir kıymetli evrak bakımından varlığı saptanabilir özelliklerden değildir. Bunlar, belirli kıymetli evrak için özel hükümlerde düzenlenmiş, dolayısıyla sadece ilgili kıymetli evrak bakımından söz konusu olan özelliklerdir.

1.5. Kıymetli Evrak Sınıflandırmaları

52 Kıymetli evrakı kendi içinde temsil ettikleri hakkın türü, kurucu (yaratıcı) ya da açıklayıcı olmaları, kamu güvenliğine sahip bulunup bulunmamaları, yaratılmalarına neden olan temel ilişki ile bağlantıları, iskonto esasına tabi olup olmamaları, asıl ya da yan senet nitelikleri ve devir şekilleri bakımından sınıflandırmak mümkündür.

Bunlardan en önemlisi, kıymetli evrakın devir biçimine göre yapılan sınıflandırmadır. Bu bakımdan TK, nama-emre-hamiline/hamile yazılı senetler ayrımını esas almıştır.

1.5.1. Temsil ettikleri hakkın türü bakımından

53 Temsil ettikleri hakkın türü bakımından kıymetli evrakı sınıflandırdığımızda, ortaya alacak senetleri, emtia senetleri (makbuz senedi - varant), ortak-

lık hakkı veren senetler, ortaklığa katılma senetleri ve karma nitelikli senetler kavramları çıkar. Aşağıda sırasıyla bu kavramlar izah edilmiştir.

1.5.1.1. Alacak senetleri

Bu senetler bir alacak hakkını içerirler. Bu alacak hakkının konusu para 54 olabileceği gibi, olmayabilir de. Konusu para olan alacak hakkı bir miktar paranın ödenmesine (tediyesine); konusu para olmayan alacak hakkı ise, bir miktar paranın ödenmesinden başka bir edimin yerine getirilmesi talebine yöneliktir (örneğin bir taşınırın teslimini talep). Bunlardan birinci gruba "para alacağı senetleri" ya da kısaca "para senetleri"; ikinci gruba ise, "diğer alacak senetleri" diyebiliriz. Yaptığımız bu açıklamadan anlaşılıyor ki, alacak senetleri daha geniş bir kavram olup, para senetlerini de içermektedir.

Para senetlerinin en tipik örnekleri kambiyo senetleri denilen poliçe, bono/ emre yazılı senet ve çeklerdir. Aynı biçimde belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin alacak hakkı içeren, anonim ortaklıkların çıkardıkları tahviller (TK 504 vd.), emre yazılı havaleler (TK 826), emre yazılı ödeme vaatleri (TK 830) de para senetleri grubuna girer. Diğer alacak senetlerine örnek olarak sadece konişmento (TK 1228 vd.) gösterilebilir [eşyayı temsil eden senet/ eşyanın teslimini (teslim edilmesini) talep/ talep hakkı verir].

Konişmento, eşyayı temsil eden bir senettir. ETK 768 ve 769'da düzenlenen emre yazılı olmayan taşıma senedi de, eşyayı temsil eden bir senettir ve konişmento gibi diğer alacak senetlerine örnek olarak gösterilmiştir. TK, taşıma senedine ilişkin düzenlemesinde, emre yazılı taşıma senedi - emre yazılı olmayan taşıma senedi ayrımına yer vermemiştir. Bunun nedeni, TK 856 ve 858'in gerekçelerinden de görüleceği üzere, taşıma senedinin kıymetli evrak olmadığına, sadece bir ispat aracı olduğunun kabul edilmiş olmasıdır. Bunun için, temsil ettikleri hakkın türü bakımından yapılan kıymetli evrak sınıflandırmasında artık "alacak senetleri"nin kapsamına emre yazılı olmayan taşıma senedi dahil edilmeyecektir.

1.5.1.2. Emtia senetleri (Makbuz senedi ve varant)

Emtia senetleri, çeşitli emtia üzerinde aynı hak türünden (mülkiyet/re- 55 hin) bir hakkı içerirler. Emtia senetlerine örnek olarak sadece TK'nın altıncı kısmının birinci bölümünde makbuz senedi ve varant başlığı altında düzenlenen makbuz senedi ve varantı (TK 834 ve 835) gösterebiliriz.

ETK'nın Üçüncü Kitabının Altıncı Faslı "Emtia Senetleri" başlığını taşıyordu ve bu Faslı Birinci Kısımında "Umumi Mağazalar Tarafından Çıkarılan Makbuz Senedi ve Varant"; İkinci Kısımında da "Taşıma İşleri ve Taşıma Senedi" düzenlenmişti. Bu şekilde emtia senedi olarak makbuz senedi, varant ve taşıma senedi (eTK 769'da öngörülen şekil şartlarına uyulması şartıyla, eTK 769/3) karşımıza çıkıyordu. Yeni TK'da Taşıma İşlerinin Dördüncü Kitapta düzenlenmiş olduğunu ve taşıma senedinin kıymetli evrak niteliğinin bulunmadığını belirtmiştik. TK emtia senedi olarak sadece makbuz senedi ve varantı kabul etmiş, bunları da emtia senedi başlığı altında değil, doğrudan

doğruya makbuz senedi ve varant başlığı altında düzenlemiştir. Bu şekilde artık emtia senetleri deyimi yasal bir deyim olarak geçerliliğini yitirmiştir; bundan böyle sadece bilimsel dilin bir deyimi (bilimsel deyim) olarak kullanılacaktır. Bununla amaçlanan makbuz senedi ve varanttır.

Emtia senetleri, emtiayı temsil eden senetlerden ayrı tutulmalıdır.

56 Emtia senetlerinin içerdiği hak (mülkiyet/ rehin) üzerinde tasarruf bu senetlerin devri için kanunda öngörülen biçimde olur: ciro+ teslim, TK 838/1.

Bu senetlerin ciro + teslim yolu ile devredilmesi bunların bir hakkı içermesinin sonucudur. Ciro+ teslim yolu ile senet (sonuçta: hak) devredilmiş olur. Emtiayı temsil eden senetler sadece zilyetliğin geçirilmesi bakımından işlev görürler (MK 980, 957). Bu nedenle, söz konusu senetlerin hamili emtianın teslimini talep hakkı (alacak hakkı) elde eder. Hamilin zilyetliği, mutlaka bir aynı hak iktisabını göstermez [emti_a senetlerinde aynı hak iktisabı söz konusudur; çünkü bunlar aynı hak türünden bir hakkı içerirler, TK839/1-(a),(b),(c).Bir başka anlatımla, emtiayı temsil eden senetler emti_a ile ilgili olarak sadece teslim (zilyetliğin geçirilmesi) bakımından işlev görürler: Emtiayı temsil eden senet o emtiayı temsil eder ve senedin teslimi emtianın teslim anlamına gelir. Emtia senetleri (şimdi= makbuz senedi ve varant) emtia üzerinde aynı hak temsil eder (makbuz senedi=mülkiyet; varant=rehin) ve bunların düzenlenmesi, teslimi ya da devir ve teslimi (makbuz senedi ya da varant olmasına göre) mülkiyet hakkı ya da rehin hakkının tesisi veya devri anlamına gelir.] Burada belirtelim, öğretide para dışındaki alacak senetlerine (ki, bunlar emtiayı temsil eden senetlerdir) ve emtia senetlerine aynı örneklerin gösterildiği, bu önemli farkın göz ardı edilmiş olmasının bir kavram kargaşasına sebep olduğu gözlenmektedir. Makbuz senedi ve varanta ilişkin olarak TK 839/1-(a), (c) ve konişmentoya ilişkin olarak TK 1230/1 (aynca bkz. TK 1228/1, 1229) hükümleri haklılığımızı ortaya koymaktadır.

TK 838/1'de, makbuz senedi ve varantın ciro + teslim yolu ile devredilebileceği öngörülmüş; dikkat edilirse kanun koyucu, kıymetli evrakin genel hükümleri (TK 648/2; 649; karşı. TK 647/1), poliçeye ilişkin 681/1 ve 684/1, çeke ilişkin TK 788/1 ve anonim ortaklıkta hamiline ve nama yazılı pay senetlerinin devrine ilişkin 489 ve 490/2 hükümlerinde isabetle benimsemiş olduğu "zilyetliğin geçirilmesi" terimine burada yer vermemiştir.

Ayrıca ekleyelim:

Bazı yazarlar bu senetleri eşya hukuku senetleri başlığı altında ele almakta ve bunların aynı hak türünden bir hakkı temsil ettiklerini söylemektedirler (*Öztani Bahtiyar*). Bu senetlere örnek olarak makbuz senedi, varant, konişmento, ipotekli borç senedi, irat senedi ve deniz ödücü senedi örnek verilmektedir.

Makbuz senedi ve varantın mülkiyet ve rehin hakkını, sonuçta aynı hak türünden bir hakkı temsil ettikleri tereddütsüz doğrudur.

Konişmento açıklandığı üzere zilyetliği talep konusunda bir alacak hakkı içerir (yukarıda konişmento ile ilgili olarak zikredilen hükümlere bkz.).

İpotekli borç senedi (MK 898) ve irat senedi (MK 903) de alacak hakkı içeren senetlerdir. Gözden uzak tutulmamalıdır ki, bu senetlerin (ipotekli borç senedi ya da irat senedi olmasına göre) bir alacak hakkı içermesi bir şey, bu alacak hakkının bir ipotekle güvence altına alınması ya da taşınmaz yükü şeklinde kurulması başka bir şeydir.

Sonuçta ipotekli borç senedi düzenlenince bir soyut kıymetli evrak *alacağı* doğar; bu alacak aynı miktardaki taşınmaz değeri ile *güvence altına alınmıştır*. İrat senedi niteliği gereği bir taşınmaz yüküdür. Yükün içeriği taşınmaz değeriyle *güvence altına alınan bir para ediminin* yerine getirilmesidir.

İpotekli borç senedi ve irat senedinin tanımları bu bakımdan açık olduğu gibi ("alacak", "alacak hakkı"), alacaklının haklarına ilişkin MK 920, 921 ve hakkın ileri sürülmesi ve alacağın devrine ilişkin hükümler (MK 923, 924) de bu bakımdan açıktır. Bu bağlamda senedin kaybedilmesi halinde iptaline ilişkin MK 925 de son derece önemlidir (MK 925/1'e göre: "*Rehin senedi irade dışı elden çıkmış veya borcu sona erdirmeye kastı olmaksızın yok edilmiş ise alacaklı, rehin senedini vekuponu iptal ettirerek borçludan borcunu ödemesini ve alacak henüz muaccel değilse yeni bir rehin senedi veya* *!pon düzenlenmesini isteyebilir*"). Ayrıca bkı: Saynem/Elbir; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Ozdemir. Deniz ödücü senedi ise (yeni) TK'da kaldırılmıştır.

Emtia senedi düzenlenmiş olan hallerde; emtiayı senetsiz olarak iyiniyetle 57 iktisap eden kişinin iyiniyeti korunur ve bu kişi emtia üzerinde hak sahibi olur (MK 988). Burada iyiniyeti koruyan hükümler, senedin bulunmamasının yol açtığı tasarruf yetkisi eksikliğini bertaraf eder.

1.5.1.3. Ortaklık hakkı veren senetler (Pay senetleri ve ilmühaberler)

Bunlar, sermayesi paylara bölünebilen ticaret ortaklıklarında sermaye pa- 58 yını temsil ederler. Görülüyor ki, ortaklık hakkı veren senetler bütün ortaklıklar bakımından kıymetli evrak niteliğini haiz değildir; sadece anonim ortaklıklar ve sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıkların çıkardığı nama ve hamiline yazılı pay senetleri ile bunların yerine çıkarılabilecek ilmühaberler ortaklık hakkı veren kıymetli evrak niteliğini haiz senetlerdir.

Limited ortaklıkta; eTK 518/3'te esas sermaye payı için düzenlenecek senetlerin kıymetli evrak vasfını haiz olmayıp, sadece bir ispat aracı sayılacakları öngörülmüştü. TK'da ise, esas sermaye payının pay senedine bağlanabileceği, bu senedin ispat aracı şeklinde veya nama yazılı olarak düzenleneceği hüküm altına alınmıştır (TK 593/2-c.1). Kanun koyucunun buradaki nama yazılı senede kıymetli evrak niteliği tanımak amacıyla olmadığı, madde gerekçesinden çok açık olmasa da anlaşılmaktadır. Kaldı ki, limited ortaklığın sermayesi paylara bölünmüş de değildir; TK 581 ve 583'ün gerekçelerinde de, esas sermaye payının, gerçek anlamda sermayenin bölünmüş bir parçası olmayıp, sadece bazı hakların belirlenebilmesi ve kullanılabilmesi (oy hakkı, temettü gibi) amacıyla hesabi olarak bölündüğü ifade edilmiştir.

Belirtmek gerekir ki, SPK'nın Seri:I, No:36 sayılı tebliği gereği halka açık anonim ortaklıklarca çıkarılabilecek oydan yoksun pay senetleri de bu gruba dahildir.

İlmühaberler hakkında açıklama aşağıda yapılmıştır.

1.5.1.4. Ortaklığa katılma senetleri

59 Ortaklığa katılma senetleri; ortaklık hakkı vermeyen, ancak ortaklığın mali haklarından (kara, tasfiye sonucunda kalan tutara katılma gibi) birini ya da bir kısmını sağlayan senetlerdir. Bunlara örnek olarak kurucu intifa senetleri (TK 348), diğer intifa senetleri (TK 502 vd.), kardan pay alma hakkı veren tahviller (SPK Seri:II No:22 sayılı tebliği), hisse senedine dönüştürülebilir tahviller (SPK Seri:II No:22 sayılı tebliği) verilebilir. Pay senedine bağlı olarak çıkarılan, fakat ondan bağımsız olarak devredilebilen ve ileri sürülebilen rüçhan (yeni pay alma) hakkı, kar payı ve faiz hakkının kullanılmasına ilişkin kupon ve talonlar da, ayrı kullanıldıkları ölçüde, bu gruba dahil senetlerdendir.

1.5.1.5. Karma nitelikli senetler

60 Bu senetlerde parasal bir alacak hakkı ve ayrıca taşınmaz rehni (aynı hak) ya da taşınmaz yükü söz konusu olmaktadır. Bunlara örnek olarak ipotekli borç senedi (MK 898) ve irat senedi (MK 903) gösterilebilir.

1.5.2. Kurucu (yaratıcı) ya da açıklayıcı olmaları bakımından

1.5.2.1. Sınıflandırma

Kurucu (yaratıcı) ya da açıklayıcı olmaları bakımından kıymetli evrak ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

1.5.2.1.1. Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrak

61 Bu tür kıymetli evrakta senedin içerdiği hak, kıymetli evrakın/ senedin düzenlenmesi ile doğar; senet düzenlenmeden önce hak mevcut değildir.

Kurucu kıymetli evraka örnek olarak kambiyo senetlerini verebiliriz. Söz konusu senetlerde, senedin içerdiği hak ilgili senedin (poliçe-bono-çek) düzenlenmesinden önce mevcut değildir, bu hak senedin düzenlenmesi (daha doğru bir anlatımla: senedin düzenlenmesi+ ilk hamile teslim edilmesi) ile doğar.

1.5.2.1.2. Açıklayıcı kıymetli evrak

62 Bu tür kıymetli evrakta; senedin içerdiği hak, kıymetli evrakın/ senedin düzenlenmesinden önce de vardır; senedin düzenlenmesi, hakkın doğumu bakımından değil, sadece mevcut hakkın dışı vurulması/ açıklanması bakımından işlevseldir.

Açıklayıcı kıymetli evraka örnek olarak anonim ortaklıklarda pay senetlerini gösterebiliriz. Anonim ortaklıklarda paylar -SerPK 12/3'te (eSerPK 7/4) yer alan teoriye aykırı istisnai hal bir yana- kuruluşta anonim şirketin, sermaye artırımında artırımın tescili ile doğmuşlardır; daha sonra pay senetleri çıkarılması, çıplak payların dışı vurulması/ açıklanması bakımından işlev görür.

Burada bir yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için açıklayalım: Pek tabii olarak açıklayıcı kıymetli evrakta mevcut hak senede bağlanınca bundan böyle kıymetli evrak hukukuna tabi olacağı ayrı bir konudur ve incelediğimiz hususla ilgili değildir. 63

Bu bağlamda somut bir örnek olarak, payların (kıymetli evrak niteliğindeki) pay senetlerine bağlanmasından sonra bunların genel hükümler (alacağın devri, BK 183 vd.) yerine kıymetli evrak hükümlerine göre (nama yazılı paysenetleri: ciro+ zilyetliğin geçirilmesi, TK 490 / 2; hamile yazılı paysenetleri: zilyetliğin geçirilmesi, TK 489) devrolunmalarını gösterebiliriz.

1.5.2.2. Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrakı reddeden görüş

Öğretide kurucu (yaratıcı) kıymetli evrakı kabul etmeyen bir görüş de vardır (Domaniç). Bu görüşe göre, kıymetli evrak daima açıklayıcıdır. Bir kıymetli evrakın/ senedin düzenlenmesi için önceden bir hakkın varlığı şarttır. Kıymetli evrak sayılan bir senet hakkı doğurmaz/yaratmaz; sadece genel hükümlere tabi bir hakkı, kıymetli evrak hükümlerine tabi kılar. 64

Bu görüş açısından kıymetli evrakın kurucu (yaratıcı) kıymetli evrak-açıklayıcı kıymetli evrak biçiminde ayrımı isabetli olmadığı gibi, kurucu (yaratıcı) kıymetli evrak bakımından seçilen kambyo senetleri örneği başarılı değildir; zira kambyo senetlerinde (taraflar arasında) temel ilişkiden doğan hak (alacak hakkı) senede bağlanmaktadır.

1.5.2.3. Değerlendirme

Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrakı reddeden görüşe katılma imkanı yoktur. 65

Hemen belirtelim: Kurucu (yaratıcı) kıymetli evrakın en belirgin örneğini oluşturan kambyo senetlerinde kambyo senedinin düzenlenmesi (ve ilk hamile teslim edilmesi) ile -temel ilişkinin tarafları arasında- temel ilişkiden tamamen bağımsız olarak kambyo ilişkisi meydana gelir ve bu ilişki çerçevesinde (kambyo hukukuna dayalı) talep/alacak hakkı doğar. Kambyo senedinin düzenlenmesi (ve ilk hamile teslimi) ile yaratılan (doğan) işte bu kambyo alacağıdır. Nitekim, BK 133/2, "mevcut bir borç için kambyo taahhüdünde bulunulması"nın yenileme ("tecdit", eBK 114/2) anlamına gelmeyeceğini -tarafların yenileme yönünde açık iradeleri bulunmadıkça- hüküm altına alarak, taraflar arasında temel ilişkiden doğan eski borç ve alacak ile kambyo ilişkisinden doğan yeni borç ve alacağın varlıklarını birlikte sürdüreceklerini vurgulamış; eski borç ve alacağın (adi alacak) yanında yeni bir borç ve alacağın (kambyo alacağı) mevcudiyetine açıkça işaret etmiştir (bkz. Kn. 287 vd.nda verilen izahat).

Ayrıca ekleyelim: Bir kambyo senedinin düzenlenmesi için önceden bir hakkın varlığı olağan olmakla beraber şart değildir. Örneğin, hatır senetlerinde

taraflar arasındaki temel ilişkiden (hatır ilişkisi) doğan bir hak yoktur (bkz. Kn. 278 vd.).

1.5.3. Kamu güvenliğine sahip olup olmamaları bakımından

Bu bakımdan kıymetli evrak ikiye ayrılır.

1.5.3.1. Kamu güvenliğine sahip olan kıymetli evrak

66 Kamu güvenliğine sahip olan kıymetli evrakta; senedi devralan (iktisap eden), bir yandan senedi devreden tasarruf yetkisi (senedi devre/ devir etmeye yetkili olması), diğer yandan senedin içeriği (senette yer alan hakkın senedin metnine göre belirlenmesi) bakımından korunmuştur.

Görüldüğü üzere kamu güvenliği koruması, senedi devreden tasarruf (devir) yetkisi ve senedin içeriği bakımından söz konusu olmaktadır.

67 Kamu güvenliğine sahip olan kıymetli evrak emre ve hamile yazılı kıymetli evraktır. Nama yazılı kıymetli evrakbu grup içinde yer almaz. Bu sonuç kıymetli evrakın (senetlerin) devri bakımından söz konusu olan farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Gerçekten, TK 647'ye göre:

"(1) Mülkiyet veya sınırlı bir ayni hak kurulması amacıyla kıymetli evrakın devri için, her halde senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır.

(2) Bundan başka emre yazılı senetlerde ciroya, nama yazılı senetlerde yazılı bir devir beyanına da gerek vardır. Bu beyan kıymetli evrakın veya ayrı bir kağıdın üzerine yazılabilir.

(3) Kanun veya sözleşme ile başkalarının bu arada, özellikle borçlunun da devre katılmaları zorunluluğu öngörülebilir."

Burada asıl söyleyeceklerimize geçmeden evvel iki hususa değinmek isteriz. Bunlardan birincisi TK 647/2'de hamile yazılı senetler bakımından (ciro ya da yazılı devir beyanı gibi) ek bir koşul aranmamıştır. Bu yüzden hamile yazılı senetlerin devri sadece zilyetliğin geçirilmesi yoluyla olur.

İkinci husus ise hükmün yazımının; cironun ya da yazılı devir beyanının zaman itibarıyla zilyetliğin devrinden sonra gelen işlemler olduğu yönünde bir izlenime yol açabilecek biçimde olduğundan isabetli sayılamayacağıdır.

Görüldüğü üzere mülkiyet ya da diğer bir ayni hak kurulması amacıyla kıymetli evrakın devri için senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır.

68 Kıymetli evrak (senet) sonuç itibarıyla bir taşınır olduğu ve mülkiyet ya da diğer bir ayni hakkın kurulması için senet üzerindeki zilyetliğin devri zorunlu bulunduğu için taşınırın zilyedini onun maliki sayan MK 985/1 burada da uygulanacak ve bunun sonucu olarak kendisinden kıymetli evrak üzerinde mülkiyet ya da sınırlı ayni hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin (kıymetli ev-

rakı elinde bulunduran kimsenin) bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunacaktır (MK 988).

Bu konuda emre yazılı senetler ile hamile yazılı senetler bakımından (kıymetli evraka ilişkin olarak) şu hususlara işaret edilmelidir.

Emre yazılı senetlerde senedin zilyetliğinin geçirilmesinden başka ciro işlemine gereksinim olduğu; sonuç itibarıyla bu senetler ciro+ zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredildiği için (TK 648/2) bu tür senetlerde senedi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulunduran senedin yetkili (meşru) hamili sayılmıştır [TK686/1, 648/1, 778/1-(a), 831/2]. 69

Bu durumda senet herhangi bir surette hamilin/ sahibinin elinden çıkmış bulunursa, senedi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulunduran (yeni) hamil, ancak senedi kötüniyetle iktisap etmiş olduğu ya da iktisabında ağır kusur bulunduğu takdirde senedi geri vermekle yükümlüdür (TK 686/2). Görülüyor ki, devreden kişi yetkili, yani senedin yetkili hamili olmasa bile devralanın bunu bilmemesi halinde, devredenin yetkisizliği devralana karşı ileri sürülemez. Örnek olarak, devreden senedi çalmışsa, fakat devralan hırsızlığı bilmiyorsa, hırsızlık olgusu, yani devredenin yetkili/ meşru hamil olmadığı devralana karşı ileri sürülemez. TK 686/2 uyarınca yetkili sayılan hamil korunmuş ve ancak kendisinin senedi kötüniyetle iktisap etmiş olduğu ya da iktisabında ağır kusurlu bulunduğu hallerde senedi geri vermekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır [TK 686/2, 778/1-(a), 792].

MK 988 hükmüne nazaran, taşınır davası kapsamında geri verme yükümlülüğü sadece kötüniyetle mülkiyet ya da sınırlı ayni hak edinimi halinde söz konusu olur; ayrıca bkz. MK 3/2.

Hamile yazılı senetler, sadece zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredildik- 70 lerinden, ayrı bir (özel) hüküm (örnek: TK 792) olmadığı sürece tamamen taşınır haklarındaki hükümlere tabidirler (MK 985/1; 988, 990). Buna göre senedin hamili/zilyedi kim ise o kimse hak sahibi sayılır (TK 658/1; MK 985/ 1). Hamile yazılı senedi hamilinden/ zilyedinden iyiniyetle edinen kimse- nin edinimi (hamil/zilyet tasarruf yetkisine sahip olmasa bile) korunur, sadece kötüniyetli (yeni) hamil senedi gerivermek yükümlülüğü altındadır (MK988). İyiniyetli (yeni) hamile karşı senet hamilinin (zilyedinin) elinden rızası dışında çıkmış olsa bile taşınır davası açılamaz (MK 990).

Kamu güvenliğini haiz senetlerde (senedi) devralanın (senedi) devrede- 71 nin (tasarrufa) yetkili olduğu inancının korunması gibi, senedin içerdiği hakkın varlığına inancı da korunur.

Gerçekten TK 684/1 hükmüne göre (emre yazılı senetlerde) ciro ve zilyetliğin geçirilmesi sonucunda (senetten) doğan bütün haklar devredilmiş olur [TK 778 / 1-(a); 818 / 1-(d)]. Hamile yazılı senetlerde de zilyetliğin geçirilmesi

ile senetten doğan tün haklar devredilmiş olur (TK 647/1). Emre yazılı senedin ya da hamile yazılı senedin devri de senetten doğan hakları devretmiş olmaktadır; yoksa devredenin sahip olduğu hakları değil.

Bu nedenle gerek emre gerek hamile yazılı senetlerde, borçlu senetten doğan alacağa karşı 1° senet metninden anlaşılan def'ileri; 20 senedin hükümsüzlüğüne ilişkin olan def'ileri ve 3° alacaklı kim ise ona karşı kişisel olarak sahip olduğu def'ileri ileri sürebilir (TK 825/1, 659/1); önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya mevcut olan ilişkilerden kaynaklanan def'ilerini ise -bilerek borçlu zararına hareket hali aynk olmak üzere- ileri süremez [TK 687; 778/1-(a), 818/1-(e)]. Def'iler ile ilgili olarak bu söylenilenlerin daha iyi anlaşılması/ anlaşılabilmesi için ileride nama/emre/hamile yazılı senetler incelenirken her bir grup bakımından defiler hakkında verilen izahata bakılması gerekmektedir.

1.S.3.2. Kamu güvenliğine sahip olmayan kıymetli evrak

72 Bunlar nama yazılı olan senetlerdir (kıymetli evraktır). Gerçekten, nama yazılı senetlerin devrinde senedin zilyetliğinin geçirilmesinden başka yazılı bir devir beyanına da ihtiyaç bulunduğunu biliyoruz (TK 647/2). Bu nedenle bu senetlerde borçlu ancak senedin hamili bulunan ve senette adı yazılı olan ya da onun hukuki halefi olduğunu kanıtlayan kişiye/kişilere *ödeme yapmak zorunluluğundadır* (TK655/ 1). Nama yazılı senetler devir beyanı/ alacağın devri (temlik) yoluyla devredildiklerinden ve alacağın devrinde; borçlu, devredene karşı haiz olduğu def'ileri devir alana karşı da ileri sürebildiğinden (BK 188/1); bu senetlerde (senedin devrinde) senetten doğan haklar değil, devredenın sahip olduğu haklar intikal eder. Sonuç olarak nama yazılı senetlerde; senedin yeni hamili senetten doğan hakkı senette yazılı olduğu biçimde değil, kendisinden önceki hamilin/hamillerin sahip olduğu hakkı onun sahip olduğu/ onların sahip oldukları kapsamda elde ettiğinden, kamu güvenliğinin koruması söz konusu değildir; çünkü bu senetlerde metin (senedin metni), hakkı (senette yazılı olan hak) oluşturmamaktadır.

Nama yazılı senetlerin kıymetli evrak kabul edilmesinin nedeni, İİK'daki özel takip usulünün sağladığı kolaylıktan nama yazılı senet hamilini de yararlandırmak ve ispat kolaylığı yaratmaktır.

KAMU GÜVENLİĞİNE SAHİP OLAN SENETLER.	
ÖZELLİKLER.	SONUÇLAR.
Ciro + teslim (emre yazılı senetler) ya da teslim (hamile yazılı senetler) ile devir	Hızlı dolanım/tedavül yeteneği (iyiniyetle iletilsin/edinimin korunması)
Senet metninin senette yazılı olan hakkı oluştunması (skripturrechtliche Wertpapiere/ yazının hakkı belirlediği kıymetli evrak)	Devirde senetten doğan hakların geçmesi/intikali (kişisel def'ilerin ileri sürülememesi)

1.5.4. Yaratılmalarına neden olan temel ilişki ile bağlantıları bakımından

Yaratılmalarına neden olan temel ilişki ile olan bağlantıları bakımından 73
yapılan sınıflandırmaya göre kıymetli evrakı soyut (mücerret) ve illi (sebebe bağlı) olarak iki ana başlık altında incelemek mümkündür.

1.5.4.1. Soyut (mücerret) kıymetli evrak

Kıymetli evrakın içerdiği hakkın hukuki nedeninin senette açıklanmamış 74
olduğu hallerde soyut (mücerret) kıymetli evrakta söz açılır. Bu tür kıymetli evrakta kıymetli evrakın/ senedin içerdiği hak ile kıymetli evrakın doğumuna neden olan temel ilişki (hukuki neden) arasında ilinti kurmak mümkün değildir (bkz. Kn. 292 vd.). Kıymetli evrak borçlusunun borcu ve kıymetli evrak alacaklısının (alacak) hakkı, bir diğer anlatımla senette borçlanılan edimin kapsam ve içeriği bakımından sadece senet belirleyicidir. Buna göre, senet borçlusu yazıdan/senet metninden (yazıya/senet metnine göre) sorumludur (*skriptur-rechtliche Haftung*).

Soyut (mücerret) kıymetli evrak dayanağını BK 18'de bulur. 75

Anılan hükme göre, borcun sebebini içermemiş olsa bile borç tanınması ("borç ikrarı", eBK 17) geçerlidir.

Soyut (mücerret) kıymetli evraka örnek olarak kambiyo senetlerini (poliçe-bono-çek) gösterebiliriz.

Soyut (mücerret) kıymetli evrak yaratılmakla hüküm ifade eder; bu tür 76
kıymetli evrak, yukarıda söylendiği gibi, temel ilişkiden (hukuki neden) bağımsızdır; temel ilişkideki aksaklıklar /bozukluklar kıymetli evrakı etkilemez.

Soyut (mücerret) kıymetli evrakta sadece senet metni belirleyici olduğu için, biçimsel soyutluk/ispat soyutluğu (ispat yükünün yer değiştirmesi) ve maddi soyutluk (temel ilişkiden doğan kişisel def ilerin kambiyo senedini ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devralmış "iyiniyetli" üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi) kavramları gündeme gelir. Bunlar, aşağıda Kn. 291 vd.nda açıklanmıştır.

1.5.4.2. İlli (sebebe bağlı) kıymetli evrak

İlli (sebebe bağlı) kıymetli evrakta, kıymetli evrakın/ senedin içerdiği hak 77
senedin doğumuna neden olan temel ilişkiye göre biçimlenir.

Senette yer alan hakkın temel ilişkiye göre biçimlenmesi ya kanun gereği ya da tarafların/ilgililerin iradeleri (hukuki düzenleme) ile olur.

İlli (sebebe bağlı) kıymetli evraka örnek olarak pay senetlerini, katılma intifa senetlerini ve ödünç senetlerini gösterebiliriz.

78

Pay senetlerinde pay senedi sahibinin; katılma intifa senetlerinde katılma intifa senedi sahibinin hakları kanuna, esas sözleşmeye, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına göre belirlenir. Pay senedi sahibi pay senedi ile; kanuna, esas sözleşmeye, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına göre sahip olduğundan "değişik" ve "fazla" bir hakka sahip değildir. Ödünç senetlerinde de ödünç şartları belirleyicidir.

Buna karşı, kambiyo senetlerinde temel ilişkiden bağımsız olarak -kapsam ve içeriği de senet metnine göre belirlenen- yeni ve ayrı bir hak söz konusudur.

79

Öğretide illi (sebebe bağlı) kıymetli evraka örnek olarak gösterilen konişmento ve sigorta poliçesine gelince:

Konişmento; kaptan veya taşıyanın yahut kaptanın bu hususta yetkilendirdiği bir temsilcisi tarafından taşıyan ad ve hesabına düzenlenebilen (TK 1228/2-c.son), bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, (taşıyan) eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı, ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğu kıymetli evraktır (TK 1228/ 1).

Konişmentoda gönderilenin eşyanın teslim edilmesi/iadesi konusundaki talep hakkı senetteki kayda göre değil, eşyanın teslim alınmış ya da yüklenmiş olması olgularına bağlı olarak belirlenir. Eşya hiç teslim alınmamış/yüklenmemiş ya da konişmentoda yazılı miktardan az teslim alınmış/yüklenmiş ise, bu husus eşyanın teslim edilmesini/iadesini isteyen gönderilene karşı ileri sürülebilecektir. Bu nedenle, konişmentoda taşıyanın borcu gerek kanun hükümleri gerek konişmentoya konulan özel şartlarla ayrıntılı biçimde belirlenmekte/belirlenebilmektedir. Sonuç itibarıyla, gönderilenin talep hakkı navlun sözleşmesinden soyut, ancak teslim alma ve yükleme olgularına ve navlun hukukuna bağlı olduğu için, konişmento -öğretide de kabul edildiği gibi- yarı illi bir kıymetli evraktır.

Sigorta poliçesi (TK 1424-1425) ise, esasen bir kanıt (ispat) belgesi olup kıymetli evrak olmadığı için, soyut (mücerret)-illi (sebebe bağlı) kıymetli evrak ayrımı içinde illi (sebebe bağlı) kıymetli evrak örneği olarak ele alınamaz.

1.5.5. İskonto esasına tabi olup olmamaları bakımından

80

Bazı para senetlerinde senedin ihraç fiyatı, üzerinde yazılı olan tutardır; senedi ihraççıdan satın almak isteyen bu bedeli öder (örnek: tahvil). Bazı para senetlerinde ise senedin üzerinde yazılı olan bedel (meblağ) anapara + vadeye kadar olan faizi içerir. Bu senetlerde ihraç fiyatı (çıplak bedel) iskonto işlemi ile bulunur (örnek: finansman bonusu/banka bonusu/varlığa dayalı menkul kıymet). İskonto esasına tabi bir senedi ihraççıdan satın alırken senedin çıkarıldığı gün ile satın alındığı gün arasındaki işlemiş olan faiz düşülür ve faizin düşülmesi ile bulunan rakam ödenir (senet ihraç edildiği gün satın alınıyorsa faizin tamamı düşülür); ihraççı vade sonunda senedi itfa ederken senet üzerinde yazılı bedelin tamamını öder.

İSKONTO ESASINA TABİ SENETLER.	
SENET BEDELİ	— $\frac{\text{İHRAÇ FİYATI} + \text{VADEYE KADAR OLAN FAİZ}}{\text{VADEYE KADAR OLANSATIN ALINA İŞLEMLERİNDE O GÜNE KADAR İŞLEMİŞ OLAN FAİZİN DÜŞÜLMESİ (İSKONTO)}}$
İSKONTO ESASINA TABİ OLMAYAN SENETLER.	
SENET BEDELİ	$\frac{\text{İHRAÇ FİYATI}}{\text{VADEYE KADAR OLANSATIN ALINA İŞLEMLERİNDE O GÜNE KADAR İŞLEMİŞ OLAN FAİZİN DÜŞÜLMESİ (İSKONTO)}}$

1.5.6. Asıl (ana) senet-Yan senet

Asıl hakkı/ alacağı ya da asıl hakka/ alacağa bağlı hak ve alacakları içermekte olup olmamasına göre kıymetli evrakın asıl senet - yan senet sınıflandırması ile karşılaşılır.

Asıl senet asıl hakkı/ alacağı, yan senet ise asıl hakka bağlı hak/ alacak ve talepleri içerir. 81

Anonim şirketlerde, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde ve limited şirketlerde payı (paysahipliğinden doğan hakları)/ esas sermaye payını içeren pay senetleri asıl senetlerdir (TK 484 vd.; 565/2; 593/2-c.1). Paya/ paysahipliğine bağlı kar payı (temettü), bedelsiz pay senedi alma, pay alma ve rüçhan hakkı (TK 461) gibi hakları içeren kupon belgeleri/ münferit kuponlar yan senetlerdir (TK 660; 661; 662; 667). Yine tahvil (TK 504), ipotekli borç senedi (MK 898 vd.), irat senedi (MK 903 vd.) gibi senetler asıl alacağı içeren senetlerdir (asıl senet). Bunlara bağlı faiz alacağını içeren senetler (faiz kuponları) (TK 660; 661; 662; 667) yan senetlerdir. Eskimiş pay senetleri ve kuponların yenilerini talep hakkı veren talonlar da (TK 661/ 4) yan senetlerdir. 82

1.5.7.Devir şekilleri bakımından (nama-emre-hamile/hamiline yazılı kıymetli evrak)

Devir şekilleri bakımından yapılan sınıflandırma, kıymetli evrakın anlaşılması ve kavranılması bakımından yapılabilecek en önemli sınıflandırmadır. Nitekim, kanun koyucunun esas aldığı kıymetli evrak sınıflandırması da budur. Bu sınıflandırmaya, kıymetli evraka ait tüm genel nitelikli hükümlerin esasını açıklamak bakımından da son derece uygun olduğu için, aşağıda özel bir bölüm ayrılmıştır (bkz. Kn. 172 vd.). 83

Bu nedenle, tekrara sebebiyet vermemek amacı ile geniş bir açıklama yapmayıp, kısaca devir şekilleri bakımından kıymetli evrakın nama, emre ve hamile/hamiline yazılı olmak üzere üçe ayrıldığını, bunların sırası ile "devir

beyanı ve zilyetliğin geçirilmesi", "ciro ve zilyetliğin geçirilmesi" ve "zilyetliğin geçirilmesi" yolları ile devredilmeleri gerektiğini (TK 647 /1, 2; 648/2) söylemekle yetinelim.

2. MENKUL KIYMET

84

Yukarıda da işaret edildiği üzere, menkul kıymet, kıymetli evraka göre yeni bir kavramdır.

SerPK'da menkul kıymetlerin;

"Para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere;

1) Paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını,

2) Borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını"

ifade ettikleri hükme bağlanmıştır [SerPK 3/ 1-(o)].

Eski SerPK 3/1-(b)'de, menkul kıymetlere ilişkin olarak *"ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Kurulca belirlenen kıymetli evrak"* şeklinde bir tanım verilmiş, böylelikle bir yandan menkul kıymetlerin tanımı ve unsurları düzenlendiği gibi, bunların kıymetli evrak niteliği taşıdığı da açıkça kabul edilmişti.

85

Görüldüğü üzere SerPK; eSerPK'dan farklı olarak, menkul kıymetin unsurlarını göstermediği gibi, tanımını da vermemiş, sadece nelerin menkul kıymet olduğunu saymakla yetinmiş ve bunların kıymetli evrak niteliğini haiz olduklarını da vurgulamamıştır.

Burada belirtelim, SerPK'nın 3. maddesi "Kısaltmalar ve Tanımlar" başlığını taşımakta ise de, maddenin (o) bendinde menkul kıymete ilişkin bir tanım yer almamaktadır, burada sadece nelerin menkul kıymet olduğu sayılmıştır. Şöyle ki, bu hükme göre menkul kıymetler; para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere; paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını ve borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını ifade eder. ESerPK 3/1-(b)'de menkul kıymetin, unsurlarını da ihtiva edecek şekilde tanımlandığını biliyoruz (bkz. Kn. 19). Eski SerPK'daki tanımdan da hareket ederek öğreti, menkul kıymeti, SerPK bakımından tanımlamaya ihtiyaç duyacaktır. Bu kapsamda, menkul kıymeti; pay ve (menkul kıymetleştirilmiş) varlık ve gelirlere de dayalı borçlanma araçları veya bunlara benzer nitelik taşıması kaydıyla; ortaklık veya alacaklılık sağlayan, seri halinde çıkarılan, misli nitelikte, belli bir meblağı temsil eden, dönemsel gelir getiren, yatırım aracı olarak kullanılan, ibareleri aynı olan değerler/kıymetler olarak tanımlayabiliriz. SerPK 3/1-(o)'da menkul kıymetler, sınırlı sayıda (tahdidi) olarak gösterilmiş görünmekte ise de, bu sınırlı sayım, nispi niteliktedir. Zira, hükümde, nelerin menkul kıymet

olduğu sayılırken, "pay benzeri diğer kıymetler" "borçlanma araçları" gibi ifadeler kullanılmış; buna göre, aslında bir çerçeve çizilmiştir. Ayrıca, Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK), SerPK'da öngörülenlerin yanı sıra yeni sermaye piyasası araçlarına (bu kapsamda menkul kıymet türlerine) ilişkin esasları düzenleme, bu halde yeni menkul kıymet türleri oluşturma yetkisi verilmiş olması [SerPK 128/1-(e)] da, menkul kıymetlerin esasen SerPK 3/ 1-(o)'da sayılanlardan ibaret olmadığını göstermektedir.

Bununla birlikte, SerPK'da tercih edilen ifade dolayısıyla menkul kıymetlerin kıymetli evrak olmadıkları yönünde doğrudan bir sonuca varmak bizce mümkün değildir. İlk olarak, örneğin payları borsada işlem gören bir anonim şirkette sermayenin belirli bir bölümünü temsil eden ve sahibine ortaklık hakkı bahşeden (SerPK 13 çerçevesinde kayden ihraç edilen ve izlenen) "pay"ın (evraksız) kıymetli evrak niteliğinde olduğu konusunda şüphe yoktur (evraksız kıymetli evrak kavramı ile ilgili açıklama için bkz. Kn. 122). Paydan farklı olarak bir ortaklık hakkı içermeyen, ancak içerisinde kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma gibi haklar mündemiç olan katılma intifa senetleri gibi pay benzeri kıymetleri de bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Bunların yanı sıra, sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermeyip, sadece ihraççıya (bunları çıkarıp satan kişiye/anonim şirkete) karşı bir alacak hakkı sağlayan borç senetleri (tahviller); ya da bedelleri inşa edilen veya edilecek olan taşınmaz projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilen, sahibine inşa edilen taşınmazın mülkiyetinin geçirilmesini veya onun yerine faiz ya da taşınmazın satışı sonucu elde edilecek bedelin verilmesini isteme hakkı sağlayan gayrimenkul sertifikası gibi borçlanma araçlarında bir hakkın *mündemiç olması (kaynaşması)* söz konusudur.

86

Tüm bu açıklamalar neticesinde -kural olarak-, türüne göre devredilebilir nitelikteki bir ortaklık ya da alacak hakkını yahut ortaklık benzeri bir hakkı içeren, tedavül yeteneğine de sahip bulunan menkul kıymetlerin (duruma göre evraksız) kıymetli evrak vasfında olduğu kabul edilmelidir. SerPK 3/1-(o)'da açıkça ifade edilmiş olmasa da, TK 64S'te sayılan şartları haiz bulunan menkul kıymetler kıymetli evrak olarak nitelendirilebilir. Kanun koyucunun SerPK 3/1-(o)'da, kıymetli evrak niteliği taşıdıkları tartışmasız olan kambiyo senetlerinin (poliçe-bono-çek) hariç tutulduğunu ayrıca belirtme ihtiyacı duyması da, menkul kıymetlerin kıymetli evrak vasfında olabileceklerini dolaylı yoldan ifade etmektedir.

87

2.1. Muhtelif Tür Menkul Kıymet

Menkul kıymetlerin kaynakları; TK, MK, SerPK ve diğer bazı kanunlar, SerPK'ya dayanarak SPK'nın düzenlediği tebliğler ile Bakanlar Kurulu kararlarıdır.

88

Burada sayılanlardan "SerPK'ya dayanarak SPK'nın düzenlediği tebliğler"❖SPK'nın bugüne kadar eSerPK'ya dayanarak çıkardığı ve halihazırda yürürlükte olan tebliğlerdir. SerPK'nın 128/1-(e) maddesi hükmü uyarınca bundan sonra da SPK, yeni sermaye piyasası araçlarına (bu arada menkul kıymetlere) ilişkin usul ve esasları düzenlemek, bu kapsamda yeni menkul kıymetler oluşturmak yetkisine sahip olacaktır.

2.1.1. TK

2.1.1.1. Pay senedi, kupon ve talon (TK 484 vd. ve TK 661)

89 Pay senedi anonim ortaklık payını temsil eder ve sahibine, paya bağlı tüm hakları sağlar. Nama veya hamiline yazılı olabilir (TK 484 / 1). Nama yazılı pay senedi ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilir (TK 490/2). Hamiline yazılı paysenedi, zilyetliğinin geçirilmesi yoluyla devredilir (TK 489)•

Bedelleri tamamen ödenmemiş olan paylar için hamiline yazılı pay senetleri çıkarılamaz (TK 484/2). Paylar hamiline yazılı ise yönetim kurulu, pay bedelinin tamamının ödenmesi tarihinden itibaren üç ay içinde pay senetlerini bastırıp pay sahiplerine dağıtır. Yönetim kurulunun hamiline yazılı paysenetlerinin bastırılmasına ilişkin kararı tescil ve ilan edilir, ayrıca şirketin İnternet sitesine konulur (TK 486/2-c.1-2). Azlık istemde bulunursa, nama yazılı pay senedi bastırılıp tüm nama yazılı payların sahiplerine dağıtılır (TK 486/3).

Buna göre, şartı gerçekleşmiş olmak kayıt ve koşulu ile, pay senedi bastırma zorunluluğu (nama yazılı pay senetleri için azlığın talebi üzerine, hamiline yazılı pay senetleri için talebe gerek olmadan) öngörülmüştür.

90 Kupon, sahibine kar payı, hazırlık dönemi faizi ve rüçhan hakkı verir, pay senedine bağlı veya ondan ayrı olarak düzenlenebilir. Talon, kuponlar tükenildiğinde yeni kupon alma hakkı veren senettir. Kupon, TK 660/ l'de de açıkça ifade edildiği gibi, hamiline yazılı senettir. Ancak, pay senedinden ayrı olarak düzenlenen kupon ve talonun nama ve emre düzenlenebilip düzenlenemeyeceği tartışılabilir.

Def'iler konusunda hamile yazılı faiz kuponları ve senedin zıyaı ve iptali konusunda münferit kuponlar ile ilgili olarak özel hükümler öngörülmüştür (bkz. TK 660; TK 667). Belirtelim ki, münferit kuponlar haricindeki kupon belgeleri ve esas kupon belgelerinin yenilenmesine yarayan talonların iptali TK 661 vd.na göre olur.

2.1.1.2. İlmühaber (TK 486)

91 İlmühaber TK 486'da düzenlenmiştir. Hamile yazılı paysenetlerinin yerini tutmak üzere geçici olarak çıkartılır. Hamile yazılı pay bedellerinin tamamının ödenmesi tarihinden itibaren üç ay içinde bunları temsil eden pay senetleri bastırılır; bu senetlerin bastırılmasına kadar olan süre için geçerli olmak üzere ilmühaber çıkarılabilir. Nama yazılı paylar için sadece (nama yazılı) pay senedi bastırılabilir; nama yazılı pay senetlerinin yerini tutmak üzere geçici de olsa ilmühaber çıkarılmasına cevaz verilmemiştir. Hamile yazılı payların bedelleri ta-

mamen ödenmedikçe (hamile yazılı) pay senetleri çıkarılamaz (TK 484/2-c.1; ayrıca TK 485/2); ancak ilmühaber çıkarılabılıp çıkarılamayacağı konusunda tereddüt caizdir.

Bir yandan pay bedellerinin tamamının ödenmesi tarihinden itibaren pay senedi bastırılmasına kadar üç aylık kısa bir sürenin söz konusu olınası ve hamile yazılı pay senetlerinin yerine çıkarılacak ilmühabere nama yazılı senetlere ilişkin hükümlerin uygulanmasının kabul edilmiş olması, diğer yandan yönetim kurulunun ancak pay bedellerinin tamamen ödenmesinden sonra hamile yazılı paysenetlerinin bastırılmasına ilişkin karar alabileceği düşüncesi bu tereddüde yol açmaktadır.

İlmühabere kıyas yoluyla nama yazılı pay senetlerine ilişkin hükümler uygulanır (TK 486/2-c.4). Buna göre ilmühaberlerin (hukuki işlemle) devri ciro edilmiş ilmühaberinin zilyetliğinin devralana geçirilmesiyle olur (TK 490/2). 92

ETK 411/2 uyarınca hamiline yazılı pay senetleri için çıkarılan nama yazılı ilmühaberler, ancak alacağın devri hakkındaki hükümlere göre devredilebiliyordu. Bunların, bedelleri tamamen ödenmiş hamiline yazılı paylar için çıkarılabildiklerini (eTK 409/ 3) hatırlatalım.

2.1.1.3. İntifa senedi (TK 502 vd.)

Sahibine net kara ve tasfiye sonucunda kalan tutara (tasfiye bakiyesi) katılma ile rüçhan hakkı gibi malvarlığı hakları sağlar (TK 503). Bedeli kanuna uygun olarak yok edilen payların sahipleri, (şirket) alacaklıları ya da kurucular ve bunlara benzer bir sebeple şirketle ilgili olanlar lehine çıkarılabilir (TK 502/ 1). Kurucular için çıkarılanlar (TK 348) da dahil olmak üzere, intifa senetleri emre veya hamiline yazılı olabilir (TK 502/2). 93

ETK'da, sadece kurucu intifa senetleri bakımından bir sınırlama öngörülmüş, bunların ancak nama yazılı olabileceği belirtilmişti (eTK 298/son). Kurucu intifa senedi dışındaki intifa senetlerinin yazılışı hakkında açık bir hüküm yoktu; ancak bunların nama, emre ve hamiline yazılı olabileceği kabul edilmekteydi.

2.1.1.4. Borçlanma senetleri ile alma ve değiştirme hakkını içeren senetler (TK 504 vd.)

TK 504'te, her çeşidi ile tahviller, finansman bonoları, varlığa dayalı senetler, iskonto esaslı üzerine düzenlenenler de dahil diğer borçlanma senetleri ve alma ve değiştirme hakkını haiz senetlerden söz açılmış; bu menkul kıymetlerin hamiline veya emre yazılı ve itibari değerli olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, borçlanma senetleri bakımından, bunların bedellerinin nakit olması ve teslimi anında tamamen ödenmesi şartı öngörülmüştür. 94

Borçlanma senetlerinin en önemli örneğini tahviller oluşturur. Bunlar, anonim şirketlerde ödünç para bulmak için çıkartılan borç senetleridir. 95

ETK 420-433'te de, burada belirtilen menkul kıymetlerden sadece tahvil, o da kapsamlı bir şekilde düzenlenmiş; bunların, nama veya hamiline yazılı olabileceği, daha

önce çıkarılan tahvillerin bedelleri tamamen alınmadıkça yenilerinin çıkarılamayacağı öngörülmüştü.

96 SPK'nın Seri:II No:22 sayılı tebliğine göre borçlanma senetleri/araçları; ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip SPK kaydına alınmak suretiyle ihraç ederek sattıkları emre, nama veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki tahviller, hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, değiştirilebilir tahviller, finansman bonoları, altın, gümüş ve platin bonoları, banka bonoları ve niteliği itibarıyla borçlanma aracı olduğu SPK tarafından kabul edilecek sermaye piyasası araçlarıdır. Borçlanma araçlarının menkul kıymet olduklarının SerPK 3/1-(o)'da açıkça belirtildiğini hatırlatalım. Ayrıca, SerPK 3'lde, borçlanma aracı niteliğindeki sermaye piyasası araçlarının ihraç limiti ve yetkisi de açıkça düzenlenmiştir.

97 SPK tebliğlerinde düzenlenmiş olan finansman bonoları, varlığa dayalı senetler, iskonto senetleri dahil diğer borçlanma senetleri, alma ve değiştirme hakkını haiz senetler ile (her çeşit) (başkaca) menkul kıymet örnekleri aşağıda incelenmiştir.

98 Önemli sorun: TK bu menkul kıymetlerin aynen intifa senetlerinde olduğu gibi (TK 502/2) emre ya da hamiline düzenlenebileceğini hüküm altına almıştır (TK 504/ c.6). Oysa SPK tebliğlerine göre çıkarılabilecek ve TK 504 kapsamındaki menkul kıymetlerin hemen çoğu nama yazılı da olabilmektedir. Ancak burada TK 506/2'deki istisna hükmünü geniş yorumlayarak-ki hüküm bütünü ile ve yazımı itibarıyla buna elverişlidir- sorunun aşılabileceğini düşünüyoruz. Esasen mevcut fiili durum da böyle bir sonucu zorunlu kılmaktadır. İntifa senetleri ve SerPK ve tebliğlerde düzenlenmiş münferit türler bakımından sadece fiili durum gerçeği ile baş başa kalınacaktır.

2.1.2. MK

2.1.2.1. *İpotekli borç senedi (MK 898 vd.)*

99 Taşınmazın değerini dolanıma sokan (tedavül ettiren) ve kişisel alacağı güvence altına alan kıymetli evraktır. Nama veya hamiline yazılı olabilir. Seri halinde çıkarıldığı için menkul kıymettir.

2.1.2.2. *İrat senedi (MK 903 vd.)*

100 Taşınmazın değerini dolanıma sokan (tedavül ettiren) ve kişisel alacağı taşınmazın değeri ile sınırlı olarak güvence altına alan kıymetli evraktır. Nama veya hamiline yazılı olabilir. Seri halinde çıkarıldığı için menkul kıymettir.

2.1.2.3. *Rehinli tahvil (MK 930 vd., 970 vd.)*

Taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış tahvildir (kıymetli evrak). Nama veya hamiline yazılı olabilir. Seri halinde çıkarıldığı için menkul kıymettir. 101

2.1.2.4. *Rehin makbuzu (MK 964 vd.)*

Rehin karşılığı ödünç para vermeyle uğraşan işletmelerin, taşınırım rehnedene verdikleri kıymetli evraktır. Nama yazılı olarak çıkarılır. Seri halinde çıkarıldığı için menkul kıymettir. 102

2.1.3. SerPK

2.1.3.1. *İpoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymet*

İpoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymetler, ilgili fonların veya ipotek finansmanı kuruluşlarının portföyündeki varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır/borçlanma senetleridir (SerPK 58/ 1). 103

SPK'nın; varlığa dayalı menkul kıymetler hakkında Seri:III No:35 ve ipotek dayalı menkul kıymetler hakkında Seri:III No:34 sayılı tebliğleri de vardır ve bu tebliğler, halen yürürlüktedir.

2.1.3.2. *İpotek ve varlık teminatlı menkul kıymet*

İpotek ve varlık teminatlı menkul kıymetler, ihraççıların genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve teminatlar karşılık gösterilerek ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır (SerPKS9/1). 104

İpotek ve varlık teminatlı kıymetler itfa edilinceye kadar teminat varlıklar, teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dahil olmak üzere haczedilemez ve iflas masasına dahil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez (SerPK 59/3).

SPK'nın; varlık teminatlı menkul kıymetler hakkında Seri:III No:38, ipotek teminatlı menkul kıymetler hakkında Seri:III No:33 sayılı tebliğleri de vardır ve bu tebliğler, halen yürürlüktedir.

2.1.3.3. *Kira sertifikası.*

Kira sertifikaları, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, nitelikleri Kurulca belirlenen sermaye piyasası araçlarıdır (SerPK 61/1). 105

SPK'nın, kira sertifikası hakkında Seri:III No:43 sayılı tebliği de vardır ve bu tebliğ, halen yürürlüktedir.

2.1.4. SPK Tebliğleri

2.1.4.1. Oydan yoksun hisse senedi (Seri:I No:36 sayılı tebliğ)

106

Anonim ortaklıkların, esas sözleşmelerinde hüküm bulunmak kaydıyla, sermaye artırımını ile ihraç edebilecekleri, oy hakkı hariç, sahibine kar payından ve istendiğinde tasfiye sonucunda artan tutardan imtiyazlı olarak yararlanma hakkını sağlayan pay senetleridir.

Oydan yoksun hisse senetleri nama veya hamiline yazılı olabilir.

Oydan yoksun hisse senedinin eSerPK 14/A'da açıkça düzenlenmiş olduğunu hatırlatalım.

2.1.4.2. Yatırım fonu katılma belgesi (Seri:VII No:10 sayılı tebliğ)

107

Çeşitli malvarlığı unsurlarını yapısında barındıran bir fonun/ portföyün (yatırım fonu) belirli bir yüzdesini temsil ederek sahiplerine fon karı ile tasfiye sonucunda artan tutara katılma ve katılma belgesinin geri alınması haklarını sağlar. Nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılır.

Yatırım fonu katılma belgesine eSerPK 37 ve 38'de de işaret edildiğini, SerPK 52 vd.nda bunlara bu kere "yatırım fonu katılma payı" adı altında yer verildiğini hatırlatalım.

2.1.4.3. Depo sertifikası (Seri:111 No:44 sayılı tebliğ)

108

SPK'nın Seri:III No:20 sayılı tebliği ile, eSerPK 11/V'e dayanılarak, depo edilen menkul kıymet sertifikaları düzenlenmişti.

SPK'nın Seri:III No:20 sayılı tebliği, eSerPK 4, 5 ve 22/m'ye dayanılarak hazırlanan Seri:III No:44 sayılı "Yabancı Sermaye Piyasası Araçlarının ve Depo Sertifikalarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliği" ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu Tebliğde depo sertifikası; "saklama kuruluşlarında saklanan yabancı sermaye piyasası araçlarını temsilen depocu kuruluş tarafından ihraç edilen ve sahibine bu araçların verdiği hakları aynen sağlayan, bunlara özdeş, nominal değeri Türk Lirası veya T.C. Merkez Bankası'nca günlük alım satım kurları ilan edilen yabancı paralar cinsinden ifade edilen sermaye piyasası aracı" olarak tanımlanmıştır.

Tanımda geçen "depocu kuruluş"; saklama kuruluşu nezdinde kendi adına ve depo sertifikası sahipleri hesabına saklanan yabancı sermaye piyasası araçlarını temsilen depo sertifikası çıkaran bankadır.

Depo sertifikasının, SerPK 3/1-(o)'da menkul kıymet olarak sayıldığını hatırlatalım.

2.1.4.4. Hisse senedine dönüştürülebilir tahvil (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

ESerPK'nın 14. maddesi hisse senedi ile değiştirilebilir tahvili öngörmüş; bunun şekil, çıkarılma ve değiştirilme şart ve usullerini SPK'ya bırakmıştı. SPK'nın Seri:II No:15 sayılı tebliği ile hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillere ait hükümler getirilmişti. Buna göre; hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller; "sahiplerine anaparanın (borcun) ödenmesi yerine, verilen yetkinin içeriğine göre ya itfa tarihinde ya da belirlenen diğer bir tarihte ihraççı anonim ortaklığın pay senetlerini alma hakkı tanıyan senetler" olarak tanımlanmıştı. Bunların, nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılabileceği belirtilmişti. SPK'nın Seri:II No:22 sayılı "Borçlanma Araçlarının Kurul Kaydına Alınması ve Satışına ilişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" ile Seri:II No:15 sayılı tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

109

SPK'nın Seri:II No:22 sayılı tebliğinde hisse senedine dönüştürülebilir tahvil düzenlenmiş, bunun "ortaklık tarafından çıkarılan ve ihraççı ortaklığın sermaye artırımını suretiyle çıkaracağı paylara veya izahname ve sirkülerde belirtilen esaslar çerçevesinde temin edilen ihraççı paylarına dönüştürme hakkı veren menkul kıymet" olduğu ve nama, hamiline veya emre yazılı olarak düzenlenebileceği belirtilmiştir.

SerPK 18/9'da pay ile değiştirilebilir tahvil ile ilgili hüküm bulunduğunu hatırlatım.

2.1.4.5. Değiştirilebilir tahvil (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

İhraççı tarafından çıkarılan ve payları borsalarda veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören diğer ortaklıklara ait paylarla değiştirme hakkı veren menkul kıymettir.

110

Değiştirilebilir tahvilin vadesi bir yıldan az olamaz. Değiştirilebilir tahvillerin hisse senetleriyle değiştirilmesi vade başlangıç tarihinden itibaren en erken 1 yıl sonra yapılabilir.

Tebliğe göre, emre, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

2.1.4.6. Katılma intifa senedi (Seri:111 No:10 sayılı tebliğ)

İntifa senetlerinin (TK 502, 503) bir türü olarak çıkarılır. Nakit karşılığı satılarak, sahibine ortaklık hakları dışında, kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alına ve belirli bazı olanakların bir bölümünden ya da tamamından yararlanma hakkı sağlar.

111

Tebliğe göre, nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılabilir.

2.1.4.7. Kardan pay alma hakkı veren tahvil (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

112

SPK'nın kara iştirakli tahvili düzenlediği Seri:II No:16 sayılı tebliği, Seri:II No:22 sayılı tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu tahvil, sahibine faiz yerine oranı belirtilen tutarda ihraççı anonim ortaklığın karını isteme hakkı veren bir katılına senedi idi; nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılabiliyordu.

SPK'nın Seri:II No:22 sayılı tebliğinin 34. maddesi, tahvillere kardan pay verilmesini düzenlemektedir. Buna göre; ihraççılar, esas sözleşmelerinde veya varsa özel mevzuatında hüküm bulunmak şartıyla tahvillere kardan pay verebilirler.

İhraççılar, tahvillere verilecek kar payının belirlenmesinde şu esaslardan birini seçebilirler: (1) Faiz ve buria ek olarak, tahvile kardan pay verilmesi, (2) Kar payının faizden daha az olması halinde, faiz ödenmesi; faiz getirisine eşit veya daha fazla kar payı tahakkuk etmişse kar payının ödenmesi, (3) Bir faiz öngörülmezsizin tahvile kardan pay verilmesi.

Tebliğe göre, tahviller emre, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

2.1.4.8. Banka bonusu (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

113

Banka bonoları; bankaların borçlu sıfatıyla düzenleyip, iskonto esasına göre ihraç ettikleri menkul kıymettir. Halka arz edilecek olan banka bonolarının vadesi 60 günden az 1 yıldan fazla olamaz. Tahsisli satılacak banka bonolarının vadesi 15 günden az 1 yıldan fazla olamaz. İskonto esası ile satılan söz konusu bonoların iskonto oranı ihraççı banka tarafından serbestçe belirlenir.

Tebliğe göre, emre, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilirler.

SPK'nın Seri:II No:22 sayılı tebliği ile yürürlükten kaldırılan Seri:III No:12 sayılı tebliğde düzenlenen banka garantili bononun ise, kalkınma ve yatırım bankalarından kredi kullanan anonim ortaklıkların, bu kredinin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip, alacaklı bankaya verdikleri bonolardan; bu krediyi kullandırmış olan bankaca, (aynı) bankanın garantisi altında ve SPK tarafından kayda alınmasını müteakip çıkarılan (ve bir) para alacağını içeren iskonto senetleri olup, emre yazılı olarak düzenleneceği öngörülmüştü.

2.1.4.9. Finansman bonusu (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

114

Finansman bonusu, ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek iskonto esasına göre sattıkları menkul kıymettir. Vadesi 1 yıldan fazla olamaz. İskonto esasına göre satılan finansman bonolarının iskonto oranı ihraççı tarafından serbestçe belirlenir. Kısa vadeli borçlanma aracı olup, işletmelerin kısa vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasını sağlar.

Tebliğe göre, emre, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

2.1.4.10. Altın, gümüş ve platin bonosu (Seri:11 No:22 sayılı tebliğ)

Altın, gümüş ve platin bonoları, İstanbul Altın Borsası üyesi bankalar ile kıymetli maden aracı kurumlarının belli miktarda kıymetli maden cinsinden ihraç ederek iskontolu veya iskontosuz olarak sattıkları menkul kıymettir. Bonoların vadesi 60 günden az 1 yıldan fazla olmamak üzere belirlenir. 115

Tebliğe göre, emre, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

2.1.4.11. Gayrimenkul sertifikası (Seri:III No:19 sayılı tebliğ)

Bedelleri, inşa edilen veya edilecek olan taşınmaz projelerinin finansmanında kullanılan senettir. Sahibine inşa edilen taşınmazın mülkiyetinin geçirilmesini veya onun yerine faiz ya da taşınmazın satışı sonucu elde edilecek bedelin verilmesini isteme hakkı sağlar. 116

Tebliğe göre, h yazılı olarak çıkarılır.

2.1.4.12. Kar ve zarar ortaklığı belgesi (Seri:III No:27 sayılı tebliğ)

Anonim ortaklığın karına katılma hakkını ve zararın varlığı halinde zararın mahsubu taahhüdünü içeren senettir. 117

Kar ve zarar ortaklığı belgesi, halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilir. Tebliğe göre, halka arz edilerek satılmak üzere ihraç edilecek kar ve zarar ortaklığı belgelerinin hamiline, halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilecek olanların ise nama yazılı olarak ihraç edilmeleri şarttır.

2.1.4.13. Ortaklık varantları (Seri:111 No:36 sayılı tebliğ)

Ortaklık varantları, sahibine ihraççı ortaklığın veya payları borsada işlem gören başka bir ortaklığın belirli sayıda hissesini, belirli bir fiyattan, belirli bir dönem içerisinde satın alına hakkı veren sermaye piyasası aracıdır. 118

2.1.4.14. Aracı kuruluş varantları (Seri:III No:37 sayılı tebliğ)

Aracı kuruluş varantları, elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergeyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alına veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydi teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğindeki sermaye piyasası araçlarıdır. 119

2.1.5. Özel Kanun ve Bakanlar Kurulu Kararları**2.1.5.1. Hamiline yazılı mevduat sertifikası (8/909 numara ve 29.05.1980 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı)**

Mevduatı temsil eden menkul değerdir. Hamiline yazılı olarak çıkarılabilir. 120

2.1.5.2. Gelir ortaklığı senedi (2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun, 84/8495 numaralı 27.08.1984 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Kamu Ortaklığı Fonu Yönetmeliği)

121 Kanıu iktisadi kuruluşları ve devlet iktisadi teşebbüsleri dahil kamu kurum ve kuruluşlarına ait alt yapı tesislerinin gelirlerine gerçek ve tüzel kişilerin ortak olmasını sağlayan katılma senetleridir.

3. EVRAKSIZ KIYMETLİ EVRAK

122 Evraksız kıymetli evrak kavramı, kendi içinde çelişkili bir kavram gibi görünmekle birlikte; aslında; kıymetli evrakın "senet" unsuru ile ilgili olarak yaptığımız, kanuni tanımda (TK 645) yer alan "senet" ifadesinin "belge" olarak anlaşılması gerektiği yönündeki açıklamayı destekler nitelik taşımaktadır. Gerçekten, evraksız kıymetli evrak, kıymetli evrakın maddi unsurunun her türlü somutlaştırma aracı, bu kapsamda elektronik ortamda tutulan kayıtlar da olabileceğini göstermektedir. Şöyle ki, menkul kıymetlerin, fiziki ortamda somutlaştırılmaları esası terk edilerek, bunların içerdikleri hakların kaydi sistemde izlenmeleri kabul edilmiştir. Bunun nedeni hemen aşağıda izah edilmiştir.

123 Menkul kıymetlerin, ihraç edildikleri vakit, milyonlarla ifade edilen sayıda (yığınla) çıkarılıyor olmaları; bunun beraberinde her birinin saklanması ve Üzerlerinde işlem yapılmasının çok külfetli olması; ayrıca kar payı, faiz, bedelsiz paysenedi, rüçhan hakkı gibi hakları kullanmak üzere kupon kesmek için senet sahiplerinin her seferinde bankaya gitmek zorunda kalmaları, "evraksız kıymetli evrak" kavramının ortaya çıkmasına neden olan başlıca etkenlerdir. Evraksız kıymetli evrak sayesinde, menkul kıymetlerin devri ve borsada satılması da oldukça kolaylaşmaktadır. Böylelikle saklayıcı kurumların, senetleri hareket ettirmeksizin, bütün işlemleri kayıt ile yapmaları sağlanmıştır.

124 Evraksız kıymetli evrakın ortaya çıkışından önceki aşamalarda, menkul kıymetlerin bankalarda kiralık kasalarda kapalı tevdi, sırasında da gene bankalarda her hamilin adına açık tevdi yoluyla saklanmaları yöntemleri kullanılmıştır. Zamanla ihraç edilecek tüm menkul kıymetleri temsil edecek tek bir senedin çıkarılması usulüne geçilmiş, daha sırasında söz konusu tek senedin ihracından da vazgeçilmiştir ("evraksızlaşma").

125 Kavramın Türk pozitif hukukuna girişi, 4487 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile 15.12.1999 tarihinde eSerPK'ya eklenen "sermaye piyasası araçlarının kaydıleştirilmesi" başlıklı 10/ A hükmü sayesinde olmuştur.

Bu hükme göre:

"Sermaye piyasası araçları ve bunlara ilişkin haklar; özel hukuk tüül kişiliğini haiz bir Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından kayden izlenir. Bu Kuruluş, Kurulun göütim ve denetimi altındadır. Merkezi Kayıt Kuruluşunun kuruluş, faaliyet, çalışma ve denetim esasları Bakanlar Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikte belirlenir.

Kayıtlar, Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından, bilgisayar ortamında, ihraççılar, aracı kuruluşlar ve hak sahipleri itibariyle tutulur. Kayıt edilen haklar bu Kanunun 7 nci maddesi uyarınca senede bağlanmaz. Sermaye piyasası araçlarının nama veya hamiline yazılı hesaplarda kayıt esasları ile kayıtların nasıl tutulacağı ve kayıtların tutulmasında yapılacak işlemlere ilişkin usul ve esaslar Kurulca bir tebliğ ile belirlenir.

Kayden izlenen sermaye piyasası araçları üürindeki hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesinde,Merkezi Kayıt Kuruluşuna yapılan bildirim tarihi esas alınır.

Kurul bu madde kapsamında kaydı tutulacak hakları, bu hakların bağlı olduğu sermaye piyasası araçlarını, türleri ve ihraççıları itibariyle belirleyebilir.

Kayden izlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin tedbir, haciz ve benzeri her türlü idari ve adli talep münhasıran Merkezi Kayıt Kuruluşunun üyeleri tarafından yerine getirilir. İlgili kanunlar uyarınca elektronik ortamda tebligatı yapılan alacakların takip ve tahsiline ilişkin hükümler saklıdır.

Payların devrinin, Türk Ticaret Kanunu'nun 417 nci maddesi çerçevesinde ortaklıklar tarafından pay defterine kaydında, ilgililerin başvurusuna gerek kalmaksızın Merkezi Kayıt kuruluşu nezdinde ihraççılar itibariyle tutulan kayıtlar esas alınır.

Merkezi Kayıt Kuruluşu, ihraççılar ve aracı kuruluşlar, kendi tuttukları kayıtların yanlış tutulmasından dolayı hak sahiplerinin uğrayacağı zararlardan kusurları oranında sorumludur.

Merkezi Kayıt Kuruluşunun personeli hakkında, Kanunun 25 inci maddesi hükmü uygulanır."

SerPK 13'e göre:

126

"(1) Sermaye piyasası araçlarının senede bağlanmaksızın elektronik ortamda kayden ihracı esastır. Kurul, kayden ihraç edilecek sermaye piyasası araçlarını ve kayden izlenecek hakları belirler; türleri ve ihraççıları itibariyle kaydileştirmesine, kayıtların tutulmasına ve üyelik şartlarını kaybeden ihraççıların paylarının kayden izlenmesinin sona erdirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenler.

(2) Kaydi sermaye piyasası araçları, nama veya hamiline yazılı olmalarına bakılmaksızın isme açılmış hesaplarda izlenir. Kurul, sermaye piyasası aracının türüne ve ihraççısının veya MKK üyesinin niteliğine göre sermaye piyasası araçlarının hak sahibi ismine hesap açılmaksızın hesapların toplu olarak tutulmasına karar verebilir.

(3) Kaydi sermaye piyasası araçlarına ilişkin haklar,MKK tarafından izlenir. Kayıtlar, MKK tarafından oluşturulan elektronik ortamda, bu kuruluşun üyelerince tutulur.

(4) *Kaydileştirilmesine karar verilen sermaye piyasası araçlarının Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde teslimi zorunludur. Teslim edilen sermaye piyasası araçları kendiliğinden hükümsüz hale gelir. Teslim edilmeyen sermaye piyasası araçları ise kaydileştirilme kararından sonra borsada işlem göremez, aracı kurumlarca bu sermaye piyasası araçlarının alım satımına aracılık edilemez ve katılma belgelerinin geri alımı yapılamaz. Kayden izlenmeye başladığı ("başlandığı" olacak) tarihi izleyen yedinci yılın sonuna kadar teslim edilmeyen sermaye piyasası araçları YTM'ye intikal eder. Bunların üzerindeki sınırlı aynı haklar kendiliğinden sona ermiş sayılır. Bunlar YTM'nin hesabına geçmesinden itibaren üç ay içinde satılır.*

(5) *Kayden izlenen sermaye piyasası araçları üzerindeki hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesinde, MKK'ya yapılan bildirim tarihi esas alınır.*

(6) *Payların devrinin, 6102 sayılı Kanunun ilgili hükümleri çerçevesinde ortaklıklar tarafından pay defterine kaydında, ilgililerin başvurusuna gerek kalmaksızın MKK nezdinde izlenen kayıtlar esas alınır.*

(7) *Kayden izlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin tedbir, haciz ve benzeri her türlü idari ve adli talepler münhasıran MKK'nın üyeleri tarafından yerine getirilir. ilgili kanunlar uyarınca elektronik ortamda tebligatı yapılan alacakların takip ve tahsiline ilişkin hükümler saklıdır."*

127 Hükümde bahsi geçen Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK), Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca bir anonim ortaklık olarak 21.09.2001 tarihinde kurulmuştur.

128 Sermaye piyasası araçları ve bunlara ilişkin hakların MKK tarafından kayden izlenmesi amacıyla eSerPK 10/Nya dayanılarak 22.12.2002 tarih ve 24971 sayılı RG'de yayımlanan Seri: IV No:28 sayılı "Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ" çıkarılmıştır. Kaydileştirme süreci 2005 yılında yatırım fonları ile başlamış, 28.11.2005 tarihinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören hisse senetlerinin topluca kaydileştirilmesi ile devam etmiştir. Bundan sonra yeni sermaye piyasası aracı ihraçları tamamen kaydi olarak yapılır hale gelmiştir.

129 Nihayet, SerPK'da, MKK ile ilgili kapsamlı bir düzenleme öngörülmüştür. Şöyle ki, SerPK 3/1-(p) ve 81/l'de, MKK'nın, "sermaye piyasası araçlarının kaydileştirilmesine ilişkin işlemleri gerçekleştirmek, kaydileştirilen bu araçları ve bunlara bağlı hakları, elektronik ortamda, üyeler ve hak sahipleri itibarıyla kayden izlemek, merkezi saklamasını yapmak ve Kurul tarafından sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde verilen diğer görevleri yerine getirmek üzere kurulmuş bulunan özel hukuk tüzel kişiliğini haiz" bir anonim şirket olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, "Merkezi kayıt kuruluşu" başlıklı SerPK 81'in diğer (2-

6) fıkralarında özetle; MKK'nın kuruluş, faaliyet, üyelik, çalışma ve denetim esasları, gelirleri ve kar payı dağıtım esaslarının SPK tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüş; yerine getireceği diğer faaliyetler sayılmış; iş ve işlemleri ile ilgili olarak gerekli gördüğü hususlarda üyelerinden bilgi ve belge istemeye ve inceleme yapmaya yetkili ve kayıtların yanlış tutulmasından dolayı sorumlu olduğu düzenlenmiş; ayrıca, gözetim ve denetim merciinin SPK olduğu belirtilmiştir.

SerPK 13/4'te bahsi geçen YTM ise, "yatırım kuruluşlarının, yatırım hizmet ve faaliyetinden kaynaklanan nakit ödeme veya sermaye piyasası araçları teslim yükümlülüklerini yerine getirememeleri halinde, Kurulca bu Kanun çerçevesinde alınan tazmin kararını yerine getirmek amacıyla kurulmuş olan kamu tüzel kişiliğine sahip Yatırımcı Tazmin Merkezini" ifade eder [SerPK 3/1-(y)]. Yatırımcı Tazmin Merkezi'ne SerPK 83'te özel bir düzenleme ayrılmıştır. 130

Son olarak ekleyelim: Klasik kıymetli evraktan farklı olarak, bu tür kıymetli evrakın devir esasları değişmemekle beraber, bunların el değiştirmesi (tedavülü) tamamen elektronik bir ortamda gerçekleşmektedir. Bunun nedeni ve sağladığı yarar ise, basılı ve yazılı kıymetli evrakın el değiştirmesindeki güvenlik sorunlarını ortadan kaldırmak, saklama kolaylığı ve sürati sağlamaktır. Görüldüğü üzere, kavramın ortaya çıkışı, kıymetli evrakın genel düzenlemesine uygun olarak güvenlik ve süratle (çabukluk) yakından ilgilidir. 131

4. KIYMETLİ EVRAKA BENZEYEN SENETLER

Kıymetli evraka benzeyen senetler, özellikleri itibarıyla kıymetli evraka çokyakın olan, ancak dikkatli bir gözlem ile saptanacağı üzere kıymetli evrakın özelliklerini taşıyamamaları nedeni ile kıymetli evraktan uzaklaşan senetlerdir. Bu senetler, kıymetli evraktan kıymetli evrakın bazı özelliklerinin var olmaması nedeni ile uzaklaştıklarında dahi, kıymetli evrakın (diğer) bazı özelliklerini haiz oldukları için kıymetli evrak ile karıştırılmakta ve bu nedenle de "kıymetli evraka benzeyen senetler" başlığı altında özel bir incelemeyi zorunlu kılmaktadırlar. 132

4.1. Klasik Öğreti

Klasik öğretilde, kıymetli evraka benzeyen (bu) senetler ibraz ve teşhis senetleri olarak adlandırılmakta ve aşağıdaki biçimde incelenmektedir. 133

4.1.1. İbraz senetleri (*Präsentationspapiere*)

İbraz senetleri bir hakkı içermeye biçimlerine göre; borçlunun senedi ibraz eden ve maddi hukuk bakımından hak sahibi/gerçek hak sahibi olan kişiye edimde bulunması gerektiği, ancak senet ibraz edilmeden maddi hukuk bakımından hak sahibi/gerçek hak sahibi olduğunu (sair suretle) kanıtlayana da edimde bulunabileceği senetlerdir. 134

İbraz senetleri, adi borç senetleri gibi bir borç taahhüdü içerirler; buna ek olarak bu senetlerde, borçlunun senedi ibraz edene edimde bulunabileceği, ancak edimde bulunmakla yükümlü olmadığı kaydı (klozu) yer alır (*Präsentationsklausel*=ibraz kaydı).

Mamafih "ibraz" kaydı, bazen işin niteliği gereği var sayılır.

135 Doktrinde; bir bankanın, müşterisinden açık depo olarak saklamak için aldığı pay senetleri için, müşterisi adına düzenlediği makbuz ibraz senetlerine örnek olarak verilmektedir. Makbuzun ibrazı halinde, pay senetleri yetkili hamile verilecektir. Senette "işbu makbuzun ibrazı halinde (...) pay senetleri yetkili hamiline teslim edilecektir" biçiminde bir ibare yer alır (ibraz kaydı). Yetkili hamil, makbuzu getirmez fakat gerçek hak sahibi olduğunu başka bir biçimde kanıtlarsa, banka, pay senetlerini gene de bu kişiye teslim ederek borcundan kurtulabilir.

136 İbraz senetlerinde; alacaklının hakkını ileri sürebilmesi için, borçlu talep ettiği takdirde senedi ibraz etmesi gerekir (alacaklı bakımından ibraz). Buradan anlaşılıyor ki, borçlu, senet ibraz edilmediği sürece edimde bulunmaktan kaçınabilir; ancak senet ibraz edilmeden de edimde bulunabilir. Öte yandan, alacaklının hakkını ileri sürebilmesi bakımından sadece ibraz yeterli değildir; alacaklı, o senedi ibraz etmiş olmasına rağmen, borçlu istediği takdirde gerçek hak sahibi olduğunu kanıtlamakla yükümlüdür.

137 İbraz senetlerinde; hak (ibraz senedine konu olan hak) alacağın devri (temlik) yolu ile (BK 183 vd.) devredilir.

Bu bağlamda ibraz senetlerinin devrinden söz açılması isabetli değildir; devir (temlik) edilen ibraz senedine konu olan haktır ve bu hak senet teslim edilmeden de devredilebilir (yazılı şekil şartı, BK 184/ 1); ancak alacağı devralan senedin kendisine teslim edilmesini isteyebilir.

Alacağın devrinden sonra önceki alacaklıya ödemede bulunan borçlu, iyiniyetli olması halinde, borcundan kurtulur (BK 186). Borçlu senet ibraz edilmeden de ödeme yapabileceği için (tek taraflı ibraz kaydı), burada senedin ibrazını talep etmemiş olması kendisinin iyiniyetini zedelemesiz.

İbraz senetlerinin zıyaı halinde, BK IOS'teki usul uygulanır.

138 İbraz senetlerinin işlevlerine gelince:

(1) İbraz senetleri, borçlu bakımından kolaylık sağlar; borçlu, edimde bulunmak için senedin ibrazını talep edebilir; bu suretle borçlunun işlerinin akışında güvenli bir durum yaratılmış olur.

(2) İbraz kaydı, her borcu temerrüt bakımından ihtara tabi borç (*Mahnschuld*) haline getirir; ödeme gününün açıkça saptanmış olduğu hallerde bile

temerrüt, ancak ibraz üzerine ödeme yapılmaması halinde söz konusu olur. Senedin ibrazı, ihtar yerine geçer.

(3) İbraz kaydı; senedin para borcunu içermesi halinde, bu borcun, BK 89/ 1-b.1'deki kuralın aksine, "aranılacak borç" haline dönüşmesine yol açar.

4.1.2. Teşhis senetleri (*Legitimationspapiere*)

Teşhis senetleri bir hakkı içermeye biçimlerine göre; borçlunun; senedi ibraz edene borçtan kurtulacak biçimde edimde bulunabileceği, ancak edimde bulunmak zorunda olmadığı, tam aksine senedi ibraz edenden maddi hukuk bakımından hak sahibi/gerçek hak sahibi olduğunu kanıtlamasını talep edebileceği senetlerdir.

139

Bilindiği üzere, borçlar hukukunda borçlu, ancak gerçek hak sahibine edimde bulunmakla borcundan kurtulur. Bu nedenle borçlu, edimde bulunduğu alacaklının kimliğini ve gerçek hak sahibi olup olmadığını denetlemelidir. Teşhis senetleri, borçluyu, söz konusu denetim yükümlülüğünden kurtarmaktadır. Bu senetlerde, borçlu, senedi ibraz eden, ancak gerçek hak sahibi olmayan bir kişiye iyiniyetle yaptığı ödeme sonucunda borcundan kurtulur.

Teşhis senetleri de borç taahhüdü içerir; bundan başka bu senetlerde, borçlunun, senedi ibraz eden hak sahibi olarak kabul etmeye ve ona borçtan kurtulacak biçimde ödemede bulunmaya yetkili olduğu, ancak buna zorunlu olmadığı kaydı (klozu) yer alır (*Legitimationsklausel=teşhis/yetki kaydı*).

140

Bu senetlerin teşhis işlevi, bazen işin niteliği gereği söz konusu olur.

Emanetçiye teslim edilen eşya için verilen "emanet makbuzu" ile "vestiyer fişi", doktrinde teşhis senedine örnek olarak gösterilmektedir.

Teşhis senetlerinde, alacaklının hakkını ileri sürebilmesi için senedi ibraz etmesi zorunludur; buna karşı borçlu, senet ibraz edilmeden de edimini yerine getirebilir (borçlunun senedin ibrazını talep etmemesi).

Burada ibraz senetlerinden farklılık şuradadır: Teşhis senetlerinde, alacaklı tarafından senedin ibrazı, bir diğer anlatımla alacaklının senede zilyet olması borçlu bakımından alacaklıyı teşhis işlevi görür; borçlu, senedi ibraz edene, onun gerçek hak sahibi olup olmadığını denetlemeden, edimde bulunur/bulunabilir. Ancak, teşhis kaydı (sadece) borçlunun yararına olduğu için, onun (borçlunun) senedin ibrazına rağmen alacaklıdan kendisinin gerçek hak sahibi olduğunu kanıtlamasını talep etmeye yetkisi vardır.

141

Teşhis senetlerinde, borçlunun kötüniyetli olması halinde; senetlerin teşhis işlevi ortadan kalkar. Buna göre; borçlunun senedi ibraz edenin ahi olmadığını bildiği ya da somut halde bilmesi gereken durumlarda edimini yine getirmekle borcundan kurtulması söz konusu olmaz.

J42 Teşhis senetlerinde de hak (teşhis senedine konu olan hak) alacağın devri yolu ile devredilir (BK 183vd.).

Teşhis senetlerinin zayi olmaları (kaybolmaları) halinde yine BK IOS'teki usul uygulanır.

143 Teşhis senetlerinin işlevlerine gelince:

Teşhis senetlerinde, borçlunun senedi ibraz edene edimde bulunmakla borcundan kurtulması/kurtulabilmesi onun açısından kolaylık sağlar ve kendisi için daha elverişli bir ortam yaratır. Buna karşı, alacaklı açısından bir yarar sağlamadıkları gibi, senedin kaybı alacaklı için büyük bir riziko oluşturur; çünkü, borçlu, senedi ibraz eden, ancak gerçek hak sahibi olmayana iyiniyetli olarak edimde bulunmakla borcundan kurtulmuş olur.

4.2. Değerlendirme

144 İbraz senetleri-teşhis senetleri ayrımı, kıymetli evraka benzeyen senetleri açıklamaya yeterli olmamaktadır. Gerçekten, ibraz senetlerinde; hak sahibinin hakkını ileri sürebilmesi için senedin ibrazı gerekmekte, ancak senet ibraz edilmeden de hak ileri sürülebilmektedir. Aynı biçimde borçlu da, senedi ibraz edene ödeme yapmakla yükümlü olmakla beraber, senedin ibrazına rağmen gerçek hak sahipliğinin kanıtlanmasını isteyebilmektedir. Buradan anlaşıyor ki, senedin ibrazı, hakkın ileri sürülmesi ya da (borçlu bakımından) edimin yerine getirilmesi (ödeme yapılması) bakımından mutlak bir etkiye sahip değildir.

145 İbraz senetlerini kıymetli evraka yaklaştıran, borçlunun senedin hamiline (ayrıca gerçek hak sahipliğini kanıtlamasını aramaksızın) borcu ifa ederek borçtan kurtulabilmesi (senede ödeme) iken; kıymetli evraktan uzaklaştıran da senedin ibrazına rağmen gerçek hak sahipliğinin kanıtlanmasını isteyerek senedi ibraz edene ifade bulunmaktan kaçınabilmesi (senede ödememe); ayrıca *senedin varlığına rağmen* senet ibraz edilmeden de gerçek hak sahibine ifade bulunarak borçtan kurtulabilmesidir (senetsiz ödeme).

Görülüyor ki, senedin ibrazı, hakkın ileri sürülmesi ya da (borçlu bakımından) edimin yerine getirilmesi (ödeme yapılması) konusunda mutlak bir etkiye sahip değildir.

146 Teşhis senetleri de, senedi ibraz edenin teşhis edilmesi bakımından yeterli değildir. Bir başka anlatımla, borçlunun her zaman senedi ibraz edene ödeme yapmak zorunluluğu yoktur. Borçlu, senedi ibraz edenden gerçek hak sahibi olduğunu kanıtlamasını isteyebilmektedir. Senedin ibrazı, mutlak olarak (her zaman) tek başına hak sahibini teşhise yeterli olmamaktadır.

Gerek ibraz gerek teşhis senetlerinde; borçlunun ifade bulunmakla borcundan kurtulabilmesi sadece iyiniyetli borçlu bakımındandır; borçlunun kötüniyetli olması halinde sonuç farklı olacak, borçlu borcundan kurtulmuş olmayacaktır.

Görülüyor ki, ibraz ve teşhis senetlerinde senedin ibrazı mutlak olarak (her zaman) ibraz etkisi (ödeme) sağlamamakta/sağlayamamakta ve/veya teşhis işlevi görmemekte/ görememekte ve hakkın ileri sürülmesi - edimin yerine getirilmesi bakımından gerçek hak sahipliği önem arz etmekte/ edebilmektedir.

4.3. Görüşümüz

Yukarıda açıkladığımız nedenlerden ötürü; kıymetli evraka benzeyen senetler bakımından, ibraz ve teşhis senetleri yerine "hak ve senet birlikteliğinin (tam olarak) bulunmadığı senetler" deyimini kullanıyoruz ve bunların yanına ayrıca "dolanıma (tedavüle) özgülenmemiş ya da düzenleyenin dolanımı (tedavülü) engelleyebileceği senetler" olarak adlandırdığımız bir diğer grubu katarak ikili bir ayırım yapıyor ve muhtelif senetleri bu açıdan incelemeye tabi tutuyoruz.

147

4.3.1. Hak ve senet birlikteliğinin (tam olarak) bulunmadığı senetler

Bu senetlerde (adlandırılmalarından da anlaşılacağı üzere) hak + senet birlikteliği tam olarak yoktur ve bu nedenle de kıymetli evrak değildirler. Klasik öğretilde ibraz ve teşhis senetleri deyimleri ile ifade edilen senetler gerçekte hak + senet birlikteliğinin tam olarak bulunmadığı senetlerdir.

148

Burada eklenmelidir ki, hak + senet birlikteliğinin (tam olarak) bulunmamasının doğal bir sonucu senedin dolanım (tedavül) yeteneğinden de yoksun olmasıdır. Öte yandan hak + senet birlikteliğine rağmen dolanım (tedavül) yeteneğine sahip olmayan senetlerin mevcudiyeti hak + senet birlikteliğinin (tam olarak) bulunmadığı senetler - dolanıma (tedavüle) özgülenmemiş ya da düzenleyenin dolanımı (tedavülü) engelleyebileceği senetler ayırımı yapılmasını haklı kılmaktadır.

Bu senetlere; vestiyer fişi, emanetçiye teslim edilen eşya için verilen emanet makbuzu, bagaj senedi ve ispat belgeleri (adi senetler) örnek olarak gösterilebilir.

149

Alehlilik ispat belgeleri (adi borç senedi) içerdikleri hakkın kanıtlanması bakımından işlev gördükleri (hakkın doğumu, ileri sürülmesi ve devri senet üzerindeki zilyetlikten bağımsız - hak ve senet birlikteliği yok) için kıymetli evrak sayılmazlar.

Dikkat edilirse, bu senetlerde hak ve senet birlikteliği tam olarak yoktur.

Burada yapılan adlandırma dışında yukarıda ibraz ve teşhis senetleri ile ilgili olarak yansıtılan bilgiler (hakkın ileri sürülmesi, devredilmesi, senedin kaybı halinde uygulanacak usul vs.) bu senetler bakımından da aynen geçerlidir.

4.3.2. Dolanıma (tedavüle) özgülenmemiş ya da düzenleyenin dolanımı (tedavülü) engelleyebileceği senetler

150

Bu senetlerde, senedi düzenleyenin amacı, senedi ilk teslim ettiği kişiye ifada bulunmaktır; yoksa dolanıma (tedavüle) koymak değildir. Zira, bu kişi, bir edimi (karşı edim) yerine getirmiştir (ücreti ödenerek bilet alınması gibi); senet bu nedenle kendisine teslim edilmiş olup, edimin ifa olduğunu kanıtlamaktadır (ücretin ödenmesi). Bir başka deyişle, bu senetlerde yer alan hak devredilebilen bir hak olmasına rağmen, bu senetler dolanım amacı ile düzenlenmiş değildirler.

151

Üzerlerinde isim yazılı olmayan senetler (sinema, tiyatro, konser, maç, otobüs, tramvay, metro biletleri -aynı biçimde: jeton/akbil), borçlu ve alacaklının durumu itibarıyla kıymetli evraka nazaran bir farklılık arz etmeseler de, dolanım yeteneği bakımından kıymetli evrak grubuna girmezler; bunlar, dolanıma özgülenmiş değildirler. Bu senetlerin dolanımı arızidir (istisnaidir). Daha ziyade ilk hamile ulaştırılması amacı ile başkasına devredilebilirler (konser biletlerinin satılmak için toplu olarak bir aracıya teslimi).

152

Bu senetlerin özellikle Üzerlerinde isim yazılı olanlarında, yani bir kimse- nin adına düzenlenenlerinde (üzerinde isim yazılı olan otobüs, tren, uçak biletleri), borçlu, alacaklının kimliğini denetleyebilir (kontrol edebilir) ve sadece bu kişiye karşı edimde bulunabileceğini ileri sürerek, senedi elinde bulunduranlara ifadan kaçınabilir. Bu senetlerin dolanımı (tedavülü); borçlu (düzenleyen) tarafından, üzerlerine isim yazılarak ve/veya özel bir kayıt konularak ("başkalarına devredilemez" ya da "devri yasaktır" gibi) engellenebilir.

153

Hatta üzerinde isim yazılı olmayan senetlerin dolanımı bile Üzerlerine konulacak bir kayıtla -hiç değilse teorik olarak- sınırlandırılabilir. Örneğin bazı yabancı ülkelerde (Almanya, İsviçre) tramvay biletleri üzerinde bunların devrolunamayacağı kaydı vardır.

Piyango bileti de bu grup senetlere örnek olarak verilebilir.

Piyango biletinin de kıymetli evrak olup olmadığı tartışmalıdır. Piyango biletlerini hamiline yazılı kıymetli evrak kabul edenler olduğu gibi, bunları kıymetli evrak kabul etmeyenler de vardır. (04.04.1988 t. ve 320 s.K/m.58 ile ilga edilen) 3670 sayılı Milli Piyango Teşkiline Dair Kanun'un 10. maddesi piyango biletlerinin hamiline ait olduklarını açıklamıştı. Piyango biletlerinde dolanım amacı yoktur. Ancak kazananların ikramiyeyi talep edebilmeleri için piyango biletinin ibrazı gerekir ve piyango biletinin devri mümkün değildir; hak bileti elinde bulunduran tarafından istenebilir ve borçlu (piyango idaresi), piyango biletini elinde bulundurandan maddi hukuk bakımından hak sahibi olduğunu kanıtlamasını isteyemez. Piyango bileti bakımından devir (dolanım) engellenebildiği için, piyango bileti dolanıma özgülenmiş değildir; bu yüzden, kıymetli evrak sayılamaz.

5. KIYMETLİ EVRAKIN İPTALİ

5.1. Genel Olarak

Kıymetli evrakın iptali TK 651-652/ 1 hükümlerinde genel olarak düzenlenmiş, TK 652/2 ve 653'te ise kıymetli evrakın çeşitli türleri (nama, emre, hamiline) ile çeşitli kıymetli evrakın iptaline dair özel hükümlerin saklı tutulduğu belirtilmiştir. 154

Saklı tutulan hükümler iki gruptur. Birinci grupta kıymetli evrakın nama, emre, hamiline yazılı olmasına göre uygulanacak iptal usulü gelmektedir. Bunları aşağıda açıkladık (bkz. 111-13 vd.; III-50 vd., III-76 vd). İkinci grup ise, makbuz senedi ve varant bakımından öngörülen TK 849 ile MK'da düzenlenmiş bulunan ipotekli borç ve irat senedi gibi kıymetli evrak türleri bakımından öngörülmüş hükümlerdir.

Burada sadece genel hükümler açısından açıklama yapılmıştır.

5.2. Zayi Olma (Zıya) Kavramı

Kıymetli evrakın iptali senedin zıyaı halinde söz konusu olur (bkz. TK 651). 155

Kıymetli evrakın zayi olması ise; senedin çalınma, kaybolma, yanma, yırtılma gibi nedenlerle hamili tarafından ibrazının imkansız olması ya da senedin hamilin elinde olmasına rağmen üzerine bir şey dökülmesi, silinmesi gibi nedenlerle üzerinde yazılı bulunan hakkın saptanmasının (sonuçta: ileri sürülmesinin) zorlaşması, imkansız hale gelmesidir.

Görüldüğü üzere, kıymetli evrakın zayi olması muhtelifbiçimlerde ortaya çıkabilir; bunları sınırlayıcı olarak belirlemek imkanı yoktur.

5.3. İptal Talebi ve Kararı

Kıymetli evrak zayi olduğu ya da zıyan ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan kişinin talebi üzerine mahkemece senedin iptaline karar verilebilir (TK 651). 156

Yargıtay, düzenleyenin (keşidecinin) elinde iken zayi olan senet için düzenleyenin de iptal davası açma hakkına sahip olduğuna hükmetmiştir (*Yargıtay 11 HD'nin 08.04.2002 tarih ve 2001-10899/3256 sayılı karar*; YKD, C.30, S.3, s.395-396).

5.4. Zayi Olma Hallerine Göre Ortaya Çıkabilecek Farklı Durumlar

Kıymetli evrakın zayi olmasında zayi olma hallerine göre farklı durumlar söz konusu olabilir. Gerçekten, bazı zayi olma hallerinde senedin bir başkası tarafından kullanılması mümkün iken (çalınma, kaybolma), diğer bazı hallerde 157

bu mümkün olmaz (yanma). Bu nedenle, çalınma ve kaybolma gibi haller diğer hallere nazaran farklı bir durum yaratır. İptal sürecinde bu hususun dikkate alınması gerekir.

İşte bu nedenle, zıya halinde iptal sürecinde senedin kullanılmasına imkan olan hallerde; senedin kullanılmasını, bu bağlamda devredilmesini ya da ödeme talebi ile borçluya ibraz edilmesini önlemek için bir ihtiyati tedbir kararına gereksinim olduğuna işaret edilmelidir.

5.5. Zayi Olma Dışında İptal Davası Olanağının Olup Olmadığı Sorunu

158

Yukarıda da belirtildiği üzere (bkz. Kn. 155), kıymetli evrakın iptali senedin zıyaı halinde söz konusu olmaktadır. Zayi olma halleri sınırlı değildir, bu bakımdan yukarıda muhtelif örneklerle işaret edilmişti.

Kıymetli evrakın (senedin) iptali zıya (zayi olma) halinde söz konusu olduğuna, bu kavramın da; senedin çalınma, kaybolma, yanma, yırtılma gibi nedenlerle hamili tarafından ibrazının imkansız olması ya da senedin hamilin elinde olmasına rağmen üzerine bir şey dökülmesi, silinmesi gibi nedenlerle üzerinde yazılı bulunan hakkın saptanmasının zorlaşması ya da imkansız olması anlamına gelmesi nedeniyle bu gibi haller dışında iptal davası söz konusu olmaz.

Yargıtay, çeklerin zayi olmaksızın, sadece kullanılamayacak hale gelmesi nedeniyle iptal davası açılmayacağına karar vermiştir.

Çeklerin çamaşır makinesinde yıkanmaları nedeniyle zayi olduğu ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talep ve dava edilmiş, Yüksek Mahkeme; çeklerin, zayi olmayıp kullanılamayacak hale geldiği; bu durumda iptal davası açılmayacağı gerekçesiyle davanın reddedilmesi yönünde karar ittihaz olunması lazım geldiği yönünde görüş açıklamıştır (*Yargıtay 11. HD'nin 10.04.2012 tarih ve 2010-14952/5745 sayılı kararı Batide'i Eylül 2012, C. XXVIII S. 3, s. 390/91*).

Bu kararın isabetli olmadığını düşünüyoruz.

159

Uygulamada, özellikle kambiyo senetlerinde; senedin doğumuna neden olan temel (adi/alt) ilişkinin hiç bulunmadığı (örnek: hatır senetleri, bkz. Kn. 503 vd.), tamamen ya da kısmen ifa edilmediği ya da iradeyi bozan nedenlerle sakatlandığı hallerde olduğu gibi; senedin düzenlenmesine ya da devredilmesine dayanak olan hukuki nedenin hiç bulunmaması, tamamen ya da kısmen ortadan kalkması ya da hükümsüz olması vs. hallerinde de iptal davası adı altında dava açılmaktadır.

Her ne kadar iptal davası olarak açılmakta ise de, bu dava, aşağıda türlerini ayrı ayrı incelerken göreceğimiz gibi teknik anlamda iptal davası (bkz. Kn. 184vd., 228 vd., 254 vd.) olmayıp, gerçekte İİK 72 anlamında bir menfi tespit davasıdır (bkz. Kn.512).

İptal davası ile menfi tespit davası şu bakımlardan birbirinden ayrılır:

160

(1) İptal davası çekişmesiz yargı, menfi tespit davası ise çekişmeli yargı işlerindendir.

HMK 382-388'de çekişmesiz yargı ayrıca düzenlenmiştir. HMK 382/2'nin (d) bendinde, kıymetli evrakın iptali ticaret hukukundaki çekişmesiz yargı işlerinden biri olarak gösterilmiştir. Yargıtay'ın yerleşik içtihadının da, eTK 669 (TK 757) uyarınca açılacak zayi nedeniyle iptal davasının hasımsız olarak açılması gerektiği yönünde olduğunu belirtelim (*Yargıtay 1. HD'nin 20.12.2004 tarih ve 14239/12588 sayılı kararı; Kazancı İBB*).

(2) İptal davasında, maddi olarak senet zayi olmuştur; ancak içerdiği hak, varlığını ve geçerliliğini korumaktadır. Menfi tespit davasında, maddi olarak senet varlığını korumaktadır; fakat içerdiği hak, kısmen ya da tamamen yoktur ya da ortadan kalkmıştır.

(3) İptal davasını zıya sırasında senedi elinde bulunduran kimse; menfi tespit davasını ise, borçlu olmadığını iddia eden kimse açar.

5.6. İptal Davası Sonucunda Alınan İptal Kararının Hükümleri

İptal davası sonucunda alınan iptal kararı ile senet elinde iken zayi ettiğini söyleyen kişinin iddiası ispatlanmış ve buna bağlı olarak senet iptal edilmiş olur.

161

Bu halde iptal kararı ile birlikte, senedi zayi ederek iptal davasını açan kişi senedin vadesinin gelmiş olup olmadığına bağlı olarak, senette yer alan hakkını senetsiz ileri sürebilme ya da masrafları kendisine ait olmak üzere, yeni bir senet düzenlenmesi kararının verilmesini mahkemeden talep etme imkanı kazanmaktadır. Bir başka deyişle, senedin iptali kararı, iptal kararı almış kişiyi kendiliğinden hak sahibi yapmaz.

Bu durumda iptal kararı almış kişi, elinde senet olmadığı için sadece esas borçluya başvurabilir; başvurma borçlularına (kural olarak) başvuru olanağı yoktur (asıl/esas borçlu- başvurma borçlusu/borçluları kavramı hakkında bkz. Kn. 737 vd., 740 vd.). Esas borçlunun, ödememe için sahip olduğu hukuki olanakları (defileri) kullanabileceği açıktır.

162

Ancak, iptal davası sonucunda alınan karar maddi hukuku ilgilendiren bir karar olmadığından, senedi elinde bulunduran kişinin, senedin haksız olarak iptal edildiği savını ileri sürerek, lehine iptal kararı verilen kişiyi, karşı, senet bedelinin bu kişiye ödenmiş olması halinde sebepsiz zenginleşme davası, senet bedeli henüz ödenmemişse hak sahipliğine yönelik muarazanın men'i (çekişmenin önlenmesi) ile yeni senet düzenlenmiş olan hallerde ayrıca bu senedin iadesi (istirdadı) davası açması mümkündür.

163

6. KIYMETLİ EVRAKTA SINIRLI SAYI (NUMERUS CLAUSUS) İLKESİ

- 164** Kıymetli evrakta öteden beri tartışma konusu yapılan bir sorun kıymetli evrakta sınırlı sayı (*numerus clausus*) olmuştur.
- 165** Bazı hukuk çevrelerinde (Alınan Hukuku) kıymetli evraka ilişkin genel tanım ve hükümler yoktur. Sadece münferit senet tipleri düzenlenmiştir. Bu sebeple kıymetli evrakın sınırlı sayı ilkesine tabi olduğu yoğun biçimde kabul edilmektedir (*Hueck/Canaris; Meyer-Cording; Gursky*).
- Bu bakımdan iki yönlü değerlendirme yapılmaktadır: Hangi hakkın kıymetli evraka bağlanabileceği ve söz konusu hakkın ne tür bir senede (hamile/emre/nama) bağlanabileceği.. Bu hususlar her halde ancak kanunla belirlenmektedir.
- 166** Buna karşı diğer bazı hukuk çevrelerinde (İsviçre/Türk Hukuku) kıymetli evraka ilişkin genel tanım ve hükümler vardır (TK 645 vd.); ayrıca münferit senet tipleri de düzenlenmiştir. Bu durumda kıymetli evrakın sınırlı sayı ilkesine tabi olup olmadığı tartışması yapılmıştır. Daha somut olarak: Acaba taraflar (ilgililer) kanunda kıymetli evrak olarak gösterilmeyen bir senede kıymetli evrak niteliği kazandırabilirler mi? Misal: Bir adi senet emre yazılı senet haline getirilebilir mi?
- 167** Bir görüş, bunun mümkün olmadığını ileri sürmektedir (*Poroy/Tekinalp; İmregün*). Bu görüşe göre, kıymetli evrak özellikli şekil şartlarına tabidir. Şekil şartlarından birinin mevcut olmamasının sonucu (bile) Kanunda gösterilmiştir. Kıymetli evrak nitelemesinin bazı sonuçları vardır. Borçlunun sadece senedin hamiline ödeme yapması, soyutluk (def'ilerin sınırlandırılması), senedin ön ve arka yüzüne atılan imzaların farklı anlamlara gelmesi, zıya halinde iptal gibi... Mamafih emre/hamile yazılı senetler ile nama yazılı senetler arasında bir ayırım yapılmakta ve sınırlı sayı ilkesinin emre/hamile yazılı senetler bakımından geçerli olduğu ayrıca belirtilmektedir.
- 168** Buna karşı kıymetli evrakkabımından sınırlı sayı ilkesini kabul etmeyenler de vardır (*Karaya/çın; Öztan; Gürbüz; Yargıtay*).
- 169** Şurasını söyleyelim: Sınırlı sayı taraftarları daha ziyade kambiyo senetlerini dikkate almakta ve sorunu sonuçta bu senetler, giderek emre/hamile yazılı senetler bakımından değerlendirmektedirler. Kambiyo senetlerinin sınırlı sayı ilkesine tabi olduğu açık ve kesindir; bunlar poliçe/bono-emre yazılı senet ve çek'ten ibarettir.
- Öte yandan TK 831/l'de (İsvBK 1152/1) yer alan hükme göre, "(i)mza edenin, yer, zaman ve tutar bakımlarından belirli nakdi ödemelerde bulunmayı ve ("veya" olacak) belirli miktarda misli şeyler teslim etmeyiborçlandığı senetler,açıkça

emre yazılı oldukları takdirde ciro ile devredilebilirler". Bu senetlere başvurmayla ilişkin hükümler dışında poliçe hükümleri uygulanır (TK 831/2-3).

Bu düzenleme karşısında emre yazılı senetler bakımından sınırlı sayı ilkesi değerini yitirmiştir. Hamile yazılı senetler bakımından öteden beri esnek davranılmaktadır.

Yargıtay mevduat sertifikası ve hamile yazılı mevduat cüzdanını kıymetli evrak kabul etmiştir (*Yargıtay 11. HD'nin 16.03.1982 tarih ve 1981-5485/1092 sayılı kararı YKD C. 8, S. 5, s. 673-675*).

Nama yazılı senetler bakımından numerus clausus'un geçerli olmadığı 170 zaten bu ilkeye taraftar olanlar bakımından dile getirilmiştir (*Poroy/Tekinalp*).

Kambiyo senetleri bakımından sınırlı sayı ilkesi hiç tereddütsüz kabul 171 edilmelidir. Kambiyo senetleri dışındaki senetler (kıymetli evrak) bakımından kesin bir sınırlama yoktur. Bu arada kıymetli evrak olup olmadığı tartışmalı senetleri/belgeleri de hatırlatalım.

Genel olarak kıymetli evrak konusunda sınırlı sayı ilkesi -daha önce de- açıkladığımız gibi sadece kıymetli evrakın devir biçimleri bakımından türüne göre söz konusudur (hamile yazılı senetler: zilyetliğin geçirilmesi, TK 647/ 1; emre yazılı senetler: ciro+ zilyetliğin geçirilmesi, TK 647/1-2; nama yazılı senetler: alacağın devri+ zilyetliğin geçirilmesi, TK 647/1-2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAMA, EMRE VE HAMİLİNE YAZILI SENETLER

Kıymetli evrakın en önemli sınıflandırmalarından birinin devir biçimleri bakımından yapıldığını ve bunun işlevsel bir ayrım olması nedeni *ile* büyük önem taşıdığını yukarıda "kıymetli evrakın sınıflandırılması" başlığı altında dile getirmiştik (bkz. Kn. 83). Şimdi, bu sınıflandırmayı inceleyelim.

1. GENEL ÜLARAK

Kıymetli evrakın, devir bakımından nama, emre ve hamiline/hamile yazılı 172 senetler olarak üç gruba ayrılmış olduğunu belirtmiştik (bkz. 83). TK'da, devir açısından, kıymetli evrakın bu sınıflandırması içinde her bir grup (nama-emre-hamile/hamiline yazılı senet) hakkında özel hükümlere yer verilmiştir.

Kıymetli evrakın devri genel hükümlerde düzenlenmiştir (TK 647-649). Ne var ki, aşağıda sadece genel hükümlere göre değil, kıymetli evrakın devir biçimine göre yapılan ayırmadan yola çıkılarak, bu ayrım içinde yer alan gruplar (nama-emre-hamile/hamiline yazılı senetler) bağımsız başlıklar altında ele alınıp, her bir grupta hem o gruba ait kıymetli evrakın devri, hem de o gruba özgü diğer hükümler incelenmiştir (bkz. Kn. 174 vd., 196 vd., 244 vd.).

Kıymetli evrakın devri bakımından eklenmelidir ki, kıymetli evrak olarak 173 senet aynı zamanda eşya hukuku anlamında bir taşınır (menkul) olduğu için, kıymetli evrakın devrinde, taşınır mülkiyetinin nakli hükümlerinin de kıymetli evraka ilişkin özel hükümlerle birlikte dikkate alınması gerekir.

Eşya hukuku ve kıymetli evrak hukuku birlikte ele alındığında, taşınır olarak senedin devri -tabir caiz ise- "özellikli taşınır mülkiyeti nakli" olarak görülebilir.

2. NAMA YAZILI SENETLER

Nama ya,zılı senetler, biri "nama yazılı senetler"❖ diğeri ise "eksik nama 174 yazılı senetler" olmak üzere iki ayrı grupta düzenlenmiştir. Eksik nama yazılı senetler sık görülmez; ancak TK'da yer aldığı için; aşağıda, nama yazılısenetler hakkında bilgi verildikten sonra, kısaca bunlara da değinilmiştir.

2.1. Tanım

175

Nama yazılı senedin tanımı TK'nın 654. maddesinde:

"(1) (b)elli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır."

biçiminde yapılmıştır.

Buna göre: 1° bir kişinin adına düzenlenmiş olup da, "emre" kaydını içermeyen ve kanunen de emre sayılmayan senetler; 2° senet kanunen emre yazılı ise, açıkça "emre olmadığı" ya da "nama yazılı olduğu" belirtilen senetler nama yazılı senet sayılır.

Yukarıda açıklanan ikinci gruba bir örnek vermek gerekir ise: Poliçe (kanunen) emre yazılı bir senettir (kıymetli evrak). Bu nedenle poliçede bir kimşenin adının yazılmış olması, o poliçeyi nama yazılı hale getirmez. Poliçe nama yazılmak isteniyorsa, açıkça emre olmadığına ya da nama yazılı olduğunun belirtilmesi gerekir.

2.2. Nama Yazılı Senetlerin Devri

176

Nama yazılı senet de, tüm kıymetli evrak gibi dolanım/ tedavül yeteneğine sahiptir. Ancak, borçlu bakımından son derece güvenli olan bu senetlerde, dolanım yeteneği oldukça ağırdır.

Bütün kıymetli evrakın devrinde olduğu gibi, bu senetlerde de TK 647/l'in:

"(1) (m)ülkiyet veya sınırlı bir aynı hak kurulması amacıyla kıymetli evrakın devri için her halde senet üzerindeki zilyetliğin devri şarttır."

biçimindeki hükmü çerçevesinde zilyetliğin devri/geçirilmesi gerekir. Bunun yanında, TK 647/2 gereği olarak yazılı bir devir beyanına da gerek vardır (BK 184/1).

Nama yazılı senetlerde; senedin bir kişinin (lehtar) adına yazılı olması nedeni ile -devir için- başlangıçta bu kişinin, daha sonra ise bu kişiden senedi devir beyanı ile devralan (hamil) kişilerin devir beyanları gereklidir.

177

Kısaca söylemek gerekirse, nama yazılı senet TK 647/ 1-2 gereği olarak yazılı devir beyanı ve zilyetliğin devri/geçirilmesi ile devredilebilmektedir. Yapılacak devir beyanı ise, mutlaka yazılı olmak ve asgari olarak devredeninin imzası ile devralanın kim olduğunu içeriğinde barındırmak zorundadır. TK 647/2'ye göre, anılan devir beyanı, kıymetli evrakın üzerine yazılabileceği gibi, aynı bir kağıt üzerine de yazılabilir.

Ancak bu son halde, kıymetli evrak ve üzerine devir beyanının yazılmış olduğu kağıt birbiriyle ilintilendirilmeli ve beraber devredilmelidir.

Söz konusu devir beyanı BK 183 ve devamında düzenlenmiş, of.an .ifac.1-ğın devrine benzer sonuçlar doğurmakla birlikte, alacağın **devrine** dair bütün hükümlerin nama yazılı senedin devrinde uygulanma olanağı yoktur. **Bura** örnek olarak TK 655 hükmü zikredilebilir.

171f

Bu hükümde borçlu, ancak senedin hamili bulunan ve senette adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu ispat eden kişilere ödemeye zorunlu tutulmuş; bu durum ispat edilememesine rağmen ödemede bulunan borçlunun ise, senedin gerçek sahibi olduğunu ispat eden üçüncü kişiye karşı borcundan kurtulmuş olmadığı düzenlemesine yer verilmiştir. Bu hüküm karşısında BK 186'nın:

"(b)orçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifade bulunarak borcundan kurtulur."

biçimindeki hükmünün uygulanma olanağı yoktur.

Nama düzenlenebilecek olan anonim şirket pay senetlerinin devri bakımından, TK 490 /2 "ciro ve zilyetliğin geçirilmesi" yolu ile devrin mümkün olduğunu hükme bağlamıştır.

179

Bu nedenle öğretide bazı yazarlar bu senetlerin kanunen emre yazılı senetler olduğunu belirtmekte iseler de, bu senetlerin devir beyanı ve zilyetliğin geçirilmesi ile devredilebilmeleri olanağı devam etmekte olduğundan, nama yazılı olma özelliklerini korudukları ve fakat kanunen bir istisna getirilerek emre yazılı senetlerin devir şekli ile de devredilebileceklerinin kabul edildiği söylenmelidir. Ancak, şirketle ilişkilerde sadece pay defterine kayıtlı olan kişinin pay sahibi olarak kabul edileceği TK 499/ 4 gereğidir. Bu bağlamda TK 647/3 hükmüne de işaret edelim.Buna göre"(k)anun veya sözleşme ile başkalarının, bu arada, özellikle borçlunun da devre katılmaları zorunluluğu öngörülebilir".

2.3. Nama Yazılabilecek Senetler {Kıymetli Evrak}

Hemen hemen bütün senetler (kıymetli evrak) nama düzenlenebilir. Çıkarılmalarına esas olan tebliğ gereği gayrimenkul sertifikası, kurucular için çıkarılanlar da dahil olmak üzere intifa senetleri, kupon ve talonlar ve TK 504'te gösterilen borçlanma senetleri ile alma ve değiştirme hakkı içeren menkul kıymetler TK gereği nama düzenlenemezler.

180

Pay senedinden ayrı olarak düzenlenen kuponun nama veya emre yazılı olabilip olamayacağının tartışılabilceğini belirtelim.

2.4. Nama Yazılı Senetlerde Def'iler

Öncelikle belirtelim:

181

Kıymetli evrakta def'i kavramı, teknik anlamda def'i ve itirazları birlikte içeren bir üst kavram durumundadır. Burada def'i kavramı, teknik olarak def'i ya da itiraz olsun

borçlunun bütün savunma olanaklarını ifade eder. Bilindiği üzere, defiler ancak ilgili tarafın ileri sürmesi halinde, itirazlar ise re'sen dikkate alınır.

- 182 Nama yazılı senetlerde; bu senetlerin devri BK 183 ve devamı hükümlerine (alacağın devri) tabi olduğundan, BK 188 gereği olarak borçlu, devri öğrendiği sırada devredene karşı sahip olduğu def'ileri (savunmaları) devralana karşı da ileri sürebilecektir.

Bu nedenle, nama yazılı senetlerde defiler, emre ve hamiline yazılı senetlerde olduğunun aksine özellik arz etmez ve def'iler herkese karşı ileri sürülebilir. Bu hale göre, nama yazılı senetler, borçlunun korunduğu senetler olarak ortaya çıkar.

- 183 Hemen belirtmek gerekir ki, nama yazılı olarak düzenlenen ipotekli borç senedi ve irat senetlerinde ise, yukarıda belirtilen kuralın aksine, MK 927 gereği olarak borçlu yalnızca tescilden veya senetten doğan def'ileri ve istemde bulunan alacaklıya karşı sahip olduğu def'ileri ileri sürebilmektedir. Taşınmaz maliki ise, MK 901/2 gereği, alacaklıya karşı borçluya ait bütün def'ileri ileri sürebilmektedir.

2.5. Nama Yazılı Senetlerin Zıyaı ve İptali

- 184 Nama yazılı senedin zıyaı halinde iptali, aksine özel hüküm bulunmadığı takdirde hamile yazılı senedin iptali hakkındaki hükümlere göre gerçekleştirilir (TK657/1).

Buradaki özel hükümler şunlardır:

(1) *Kambiyo senetlerive cirosu kabil olan diğer senetler*

- 185 Poliçenin iptali TK 757-765 hükümlerinde düzenlenmiştir. Bu hükümler sadece emre yazılı poliçe için değil, emre/ nama tüm poliçeler için uygulanır. Durum bono/emre yazılı senet ve çek bakımından da aynıdır [TK 778/1-(ı); 818/1-(s)]. Buna göre, nama yazılı kambiyo senetlerinin (poliçe/bono ya da emre yazılı senet/çek) iptali, TK657/1 gereği ["(a)ksine özel hükümler bulunmadıkça"] TK 661 vd. hükümlerine göre değil, TK 757 vd. hükümlerine göre olacaktır.

- 186 TK 831/2 hükmüne göre de TK 831/ 1'deki senetlere ve cirosu kabil olan diğer senetlere (konişmento gibi) iptal konusunda poliçelere ilişkin hükümler uygulanır (TK 831/2-c.2).

TK831/ 1'de geçensenetler; imza edenin, yer, zaman ve tutar bakımlarından belirli nakdi ödemelerde bulunmayı ve ("veya" olacak) belirli miktarda misli şeyler teslim etmeyi borçlandığı açıkça emre yazılı senetlerdir.

- 187 Ciro su kabil olan senetlerden makbuz senedi ve varant hakkında ise ayrıca özel iptal hükmü vardır (TK 849). TK 831/2'den, iptal konusunda varant ve

makbuz senedine poliçelere ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Buna biraz sonra ayrıca işaret edilecektir.

Görülüyor ki, makbuz senedi ve varant dışındaki cirosu kabil olan diğer emre yazılı senetler her halde (isterse nama yazılı olsunlar) poliçe hükümlerine tabi olacaklardır.

TK 831'in karşıladığı eTK 743 hükmünde, makbuz senedi ve varant hariç tutulmadığı için makbuz senedi ve varant hakkında da poliçe hükümlerine atıf yapılmış oluyor, bu da eTK 473 ile makbuz senedi ve varanhn iptalini ayrıca dü1.enleyen eTK 761 arasında çelişkiye yol açıyordu. TK 831/2-c.2 ile bu çelişki bertaraf edilmiştir.

(2) Makbuz senedi ve varant

Makbuz senedi ve varantın iptali TK 849'da özel bir hükümle düzenlenmiştir. Bu sebeple nama yazılı olmaları halinde de makbuz senetleri ve varantların (zıyaı halinde) iptal usulü bakımından özel bir hüküm olan TK 849 uygulanır (Poroy/Tekinalpj İmregüni aksi görüş: Öztan). 188

(3) Basit/sade iptal usulü - belge/senet/makbuz karşılığı ödeme

TK 657 /2hükmü de TK 657/ 1 anlamında "(a)ksine özel hüküm..." olarak 189 gözlenmek gerekir.

.. TK657/2 ile TK657/1'de atıf yapılan TK661vd. hükümlerinde yer alan düzenlemeye iki yönden istisna getirilmiştir.

(a) Basit/sade iptal usulü

Borçlu, senette ilanların sayısını azaltmak veya süreleri (ilan süreleri) kısaltmak suretiyle iptal için daha basit bir usul öngörebilir. 190

(b) Belge/ senet/ makbuz karşılığı ödeme

Borçlu; alacaklı kendisine senedin iptal edildiğini ve borcun ödendiğini 191 gösteren, resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verdiği takdirde, senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin de geçerli olmak üzere ödemek hakkını saklı tutabilir.

Bu son işaret edilen olasılıkta, BK İOS'teki düzenleme söı konusudur. Böylece, nama yazılı kıymetli evrak bakımından iptal konusunda alacaklının iradesi Üe BK İOS'e dönüş vardır. Bu düzenlemede, nama yazılı kıymetli evrakın alacağın devri(: zilyetliğin geçirilmesi) yolu ile devredilen, dolanım yeteneği az kıymetli evrak, tabir caiz ise "adi senet" gibi bir "senet" (kıymetli evrak) olması rol oynamıştır.

(4) İpotekli borç senedi ve irat senedi

İpotekli borç senedi ile irat senedinin iptali ile ilgili olarak da özel bir hüküm vardır. MK 925/2'de, bu senetlerin iptali konusunda hamile yazılı senetlerin iptaline atıf yapılmıştır. Şu hale nazaran ipotekli borç senedi ile irat senedinin (zıyaı halinde) iptali hamile yazılı senetlerin iptaline ilişkin !K ?61 vd. hükümlerine göre olacak (Bilgi: Soner H. Çetin, İpotekli Borç Senedi ve Irat 192

SenNli, Bilge Yaymevi, Ankara 2004, s.121 vd.); bunların nama düzenlenmil olma¹ h=ılnde de durumdeğişmeyecektir.

li² astn nama yanlısenetlerin, aksine öiel hükümler bulunmadıkça, hamile yazılı ,cnrtlert ilişkin hokOrnlercgöre iptaledildiğini biliyoruz (TK 657/ 1). Ancak, burada ³onınbu değildir.lpôtekji borç senedi ve irat senedi *her halde* hamiline yazılısenetler ile ilgili d01cnlcmcyetabi tutulmuştur.

ipotekli borçsenedi ve irat senedi bakımından özellik arz eden; hamile ya• zılı senetlerin iptalinde, zayi olan senedin ibrazı için yapılan ilanda sürenin TK 663/c.2'de altı ay olarak belirlenmiş olması, MK 923/1'de öngörülen sürenin ise bir yıl olmasıdır.

2.6. Eksik Nama Yazılı Senet

193 Eksik nama yazılı senet, borçlunun senet üzerine dolanımından (tedavü. }ünden) önce yazılı kayıt koyarak, senet bedelini her hamile ödemek hakkını saklı tuttuğu senettir (TK 656).

Görüldüğü üzere, nama yazılı senet ile eksik nama yazılı senet arasında, tek bir fark bulunmaktadır; o da, eksik nama yazılı senette TK 656 uyarınca borçlunun, senedin dolanımından önce senede yazarak, senet bedelini her ha• mile ödemek hakkını saklı tutabilmesidir.

Buna göre, eksik nama yazılı senette borçlu, alacaklılık sıfatını ispat etme• sini talep etmeksizin, hamile iyiniyetle yaptığı ödeme ile borcundan kurtula• bilmektedir. Tamamen kendisi tarafından saklı tutulmak suretiyle kazandığı bu haklo kullanmak zorunda olmayan borçlu, isterse alacaklılık sıfatının ispatını da talep edebilir.

194 TK 656/c.3 hükmü TK 785/2'yi saklı tutmuştur. Atıf yapılan hüküm çeklere ilişkindir. Gerçekten TK 785/2'ye göre, belirli bir kişi lehine "veya hamiline" kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle dü• zenlenen çek; hamiline yazılı çek sayılır.

Poroy/Tekinalp'e göre, TK 785/2'deki halde çek hamiline çek haline geldiği (yani hamile yazılı senet oluşturulduğu) için, örneğin bu çekin iptali hamile yazılı senet• lerin iptali hükümlerine, eksile nama yazılı senedin iptali ise nama yazılı senetlerin iptaline tabi olur. Hamiline yazılı çekin iptali TK 818 / 1-(s) atfı dolayısıyla poliçenin iptali (emre yazılı senetlerin iptali) hükümlerine (TK 757 vd.) göre olur (*İmregün*, TK831/2'nin karşılamış olduğu eTK 743/2'den hareketle aynı sonuca varmaktadır).

Nama yazılı senetlerin iptali ile ilgili olarak bunların hamile yazılı senetlere ilişkin hükümlere göre iptal olunacağı göz ardı edilmemelidir (TK 657/ **1**).

Buradan anlaşıyor ki, çeklerdeki hamiline kaydı sadece borçlu lehine bir ifa kolaylığı ve bedeli çekin her hamiline ödeyerek borçtan kurtulma olanağı yaratmamakta, söz konusu çeki doğrudan doğruya hamile/hamiline yazılı bir çek haline getirmektedir.

Buna karşı, eksik nama yazılı senette bir kimsenin adının yanına "(veya) hamiline" veya benzer bir ibare yazılması halinde çekte olduğu gibi hamile/hamiline yazılı bir senet değil, yine de nama yazılı bir senet (eksik nama yazılı senet) söz konusu olur. 195

Bu hükrün pratik önemi ise, hamiline yazılması mümkün olmayan, örneğin kambiyo senetlerinden poliçe ve bonoda da, bu yolla borçlu bakımından hamiline yazılı senedin ödenmesine benzer bir sonucun yaratılması olanağını ortaya çıkarmasıdır.

3. EMRE YAZILI SENETLER

3.1. Tanım

Emre yazılı senedin/ senetlerin tanımı TK 824'te şu şekilde yapılmıştır: 196

"(e)mre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrak, emre yazılı senetlerdendir."

Bu tanımda emre yazılı senetler bakımından, iradi emre yazılı senetler ve kanunen emre yazılı senetler ayrımı yapıldığı gözlenmektedir.

Bunlardan birinci grubu; senedi düzenleyen senedi bir kişinin emrine olarak düzenlediği senetler oluşturur. Senet bir kişinin emrine düzenlenir. Bunu sağlamak için lehine senet düzenlenen kişinin adının yanına "emrine" ya da "emrû havalesine" gibi bir kayıt konulur. 197

Senedin emre düzenlenebilmesi için, kanunun o senedin emre düzenlenmesine cevaz vermiş olması gerekir.

Kanunen emre yazılı senetler ise, "emre" kaydını içermeseler bile, kanun gereği emre yazılı senet kabul edilirler. Kambiyo senetleri [TK 681; 778/1-(a); 788/1] ile makbuz senedi ve varant (TK 834/1-(f); 835; 838)] kanunen emre yazılı senetlerdir. Bu senetler, bir kimsenin adına yazılı olup da emre kaydını içermeseler bile, kanunen emre yazılı senetlerdir. 198

Kanunen emre yazılı senetler nama yazılmak isteniyorsa, emre olmadıklarının ya da nama yazılı olduklarının *açıkça* belirtilmesi gerekir.

3.2. Emre Yazılı Senetlerin Devri

Emre yazılı senedin devri de, tüm diğer kıymetli evrak gibi zilyetliğin geçirilmesine ihtiyaç göstermektedir (TK 647/1). Emre yazılı senetlerde, zilyetliğin geçirilmesinden önce ciro adı verilen bir işlem söz konusu olmakta ve devir, ciro+ zilyetliğin geçirilmesi yolu ile gerçekleşmektedir (TK 647/ 1-2; TK 648/2). 199

200 Devre ait genel hüküm niteliğindeki TK 648 cironun tüm özellikleri için poliçenin cirosuna yollama yapmakta (TK681-690) ve devir için ciro ve zilyetliğin geçirilmesini yeterli bulmaktadır.

ETK 560 devir için tam ciro ve senedin tesliminin yeterli olduğunu söylüyordu. Tam ciro yerine sadece ciro ve senedin teslimi yerine zilyetliğin geçirilmesi denilmesi isabetli olmuştur. Bilindiği üzere, beyaz ciro ile devir de mümkündür.

201 Ciroya ilişkin geniş açıklama aşağıda "bono" incelenirken yapılacaktır (bkz. Kn.549 vd.). Ancak burada cironun (nama yazılı senedin devir şeklinden farklı olarak) mutlaka senet veya senedin parçası olan uzantı (allonge=alonj) üzerinde yapılabileceğinişimdiden belirtelim.

202 Ciro, devralanın *adı belirtilerek* ve "ödeyiniz" sözcüğüne yer verilerek (tam ciro) ya da belirtilmeden sadece "ödeyiniz" sözcüğüne yer verilerek veya sadece imza vaz'edilerek (beyaz ciro, TK 683/2) yapılabilir. Her halde ciro edenin (cirantanın) imzasının bulunması şarttır (TK 683/ 1).

3.3. Emre Yazılabilecek Senetler (Kıymetli Evrak)

203 Hemen hemen tüm kıymetli evrak emre düzenlenebilir.

204 İpotekli borç ve irat senetleri, rehinli tahvil, anonim ortaklık pay senetleri ve ilmühaberler, kuponlar ile çıkarılmalarına esas olan tebliğler gereğince varlığa dayalı menkul kıymet, yatırım fonu katılma belgesi, oydan yoksun hisse senetleri, gayrimenkul sertifikası, katılma intifa senedi, kar ve zarar ortaklığı belgesi emre düzenlenemez. Kambiyo senetleri (TK 670 vd.), makbuz senedi ve varant (TK 838) kanunen emre yazılı senetlerdendir.

Pay senedinden ayrı olarak düzenlenen kuponun nama veya emre yazılı olabilip olamayacağının tartışılabileceğini burada da hatırlatalım.

3.4. Emre Yazılı Senetlerde Def'iler

205 Emre yazılı kıymetli evrakta defiler, TK 825/l'de senet metninden anlaşılan def'iler, senedin geçersizliğine ilişkin def'iler ve borçlunun alacaklı her kim ise ona karşı kişisel olarak (şahsen) sahip olduğu def'iler olarak düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bu def'i gruplarına TK 825/l'in karşılık geldiği eTK 737/1 bakımından öğretide farklı def'i sınıflandırmaları eklenmişti. Ancak, Kanun'da mevcut def'i sınıflandırması def ileri ortaya koymak bakımından yeterli olduğu için, kanuni sınıflandırma çerçevesinde kalmak isabetli olacaktır. Sadece, yukarıda anılan senet metninden anlaşılan defiler ile senedin geçersizliğine ilişkin def'ileri "mutlak def'iler" başlığı altında ve borçlunun alacaklı her kim ise ona karşı kişisel olarak sahip olduğu def ileri "nispi def'iler" adı altında ayrı bir başlık altında incelemeyi, def ilerin nitelikleri nedeniyle gerekli görüyoruz.

TK 825/ 1 bakımından yukarıdaki izahat aynen geçerlidir.

ETK 571/l'de, hamiline yazılı kıymetli evrak bakımından da defiler, emre yazılı kıymetli evrakta olduğu gibi sınıflandırılmış; sadece "senet metninden anlaşılan defiler» yerine "senetten anlaşılan defiler" deyimini kullanılmıştı. TK 659/ 1'de ise, "senetten»yerine "senedin metninden» denilerek, TK 825/ 1 ile uyum sağlanmıştır.

206

3.4.1. Mutlak def'iler

Mutlak defiler, yukarıda da belirttiğimiz senet metninden anlaşılan defiler ile senedin geçersizliğine ilişkin def ilerden oluşmaktadır. Bu def ilerin "mutlak" olarak nitelendirilmelerinin nedeni, herkese karşı ileri sürülebilir olmalarıdır.

207

ETK 737/l'deki "senedin hükümsüzlüğüne taalluk eden" ifadesi yerine, TK 825/l'de "senedin geçersizliğine ilişkin» ifadesi tercih edilmiştir.

Senet metninden anlaşılan def'ilerin daha geniş bir bakışla kendisinden talepte bulunulan herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilir olduğu öğretide ifade edilmişse de, aslında senet metninden anlaşılmakla birlikte sadece ilgili kaydı koyan kişi tarafından ileri sürülebilen defiler de vardır. Bunlara aşağıda tekrar temas edilmiştir.

Senedin geçersizliğine ilişkin defiler ise, nitelikleri itibarıyla herkes tarafından ileri sürülemezler. Bu def'iler -tıpkı senet metninden anlaşılan ve sadece ilgili kaydı koyan kişi tarafından ileri sürülen bir kısım defiler gibi- sadece hükümsüzlük kişiliğinde doğan kimse tarafından ancak herkese karşı ileri sürülebilir.

208

Ne var ki, her iki grup def'i de ortak olarak herkese karşı ileri sürülebildiğinden, bu def ilerin mutlak defiler olarak adlandırılmalarında bir sakınca bulunmamaktadır. Şimdi, bu iki grup def'iyi ayrı ayrı inceleyelim.

3.4.1.1. Senet metninden anlaşılan def'iler

Senet metninden anlaşılan defiler, kural olarak senedin ön veya arkasında ya da alonj üzerinde bulunması gerekli bir kaydın bulunmamasından ya da bulunmaması gereken bir kaydın bulunmasından veya kaydın içeriğinden kaynaklanan def ilerdir. Bu kayıtların varlığı veya yokluğu senedi elinde bulunduran herkes tarafından görülebilecek durumda olduğundan, anılan kayıtlarla ilgili def'iler herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilmektedir.

209

Söz konusu kaydın ileri sürülmesi bazen teknik anlamda itiraz olarak ortaya çıkıp hakkın varlığına yönelirken (örneğin, kambiyo senetlerinde zorunlu şekil şartlarının bulunmaması), bazen teknik anlamda def'i olarak ortaya çıkıp talep hakkına karşı talebin reddine yönelik bir savunma hakkı verir (örneğin, vadenin henüz gelmemesi nedeniyle ödemedi kaçınma gibi).

210

213 Senet metninden anlaşılan def'iler, kolaylıkla diğer def ilerden ayrılır; çünkü, bunlar yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, senet metninden kolaylıkla anlaşılabilirler. Bu nedenle de, biraz önce belirttiğimiz gibi herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilirler. Ancak, bazı hallerde, senet metnine konulan kayıtlardan doğan def'iler sadece bu kaydı koyan ilgili kişi tarafından ileri sürülebilir (örneğin, TK 685 / 1 uyarınca cirantanın koyduğu sorumsuzluk kaydı veya TK 685/2'deki ciro yasağı).

Bu son durumda def'i, senet metninden anlaşılmakla beraber, istisnai bir özellik arz eder ve herkes tarafından değil, sadece kaydı koyan ilgili kişi tarafından ileri sürülebilir. Burada söz konusu olan def ileri senet metninden anlaşılan def'iler grubuna koymamızın nedeni ise, bunların herkes tarafından kolaylıkla senet metninden anlaşılabilir olmalarındandır.

212 Ayrıca bu kayıtlar başkası/başkaları lehine bir def'i olanağı yarattıklarında, bu kişiler de, ilgili kayıt senet metninden anlaşıldığı için, def'iyi kullanabilme olanağı kazanmaktadırlar. Bu kapsamda belirtilmesi gereken diğer bir def'i de, senet metninin değiştirilmesinden (tahrifattan) kaynaklanan def'idir. Söz konusu def'i, eğer saptanabiliyorsa, değişikliğin yapılmasından önce ve sonra senedi devralanlar arasında farklı biçimde ileri sürülebilecektir (TK 748).

3.4.1.2. Senedin geçersizliğine ilişkin def'iler

213 Senedin geçersizliğine ilişkin def'iler, senet metninden anlaşılan def ilerin aksine, kural olarak senedin ön ve arka yüzünden veya alonj üzerinden anlamayan def'ilerdir. Bu defiler senetmetninden anlamadığı için herkes tarafından kullanılamaz, sadece geçersizlik def'i kişiliğinde doğan kişi tarafından ancak herkese karşı kullanılabilir.

214 Bu defiler geçersizlik def'ileri olarak adlandırılmakla beraber, söz konusu geçersizliğin senetle bir ilgisi yoktur. Geçersizlik, geçerli bir senedin varlığına rağmen, geçersizlik kişiliğinde doğan kişi bakımından söz konusudur.

Bu, emre yazılı senetlerin soyutluğu (mücerretliği) ile ilgili ve aynı zamanda kambiyo senetlerinin bir özelliği olan TK 677 /I'de "geçerli olmayan imzaların bulunması" kenar başlığı altında:

"(b)ir poliçe, poliçe ile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez."¹¹

biçiminde düzenlenmiş olan ve öğretilde "imzaların bağımsızlığı" olarak adlandırılan ilkenin bir sonucudur (bkz. Kn. 531 vd.).

Hemen belirtelim ki, bu ve devamındaki hükümlerde yer alan def'ilere, bunlar özel olarak düzenlendikleri kambiyo senetleri incelenirken ayrıca ele alındıkları için

(bkz. Kn. 531 vd.), burada değinilmemiştir. Şimdilik, sadece geçersizlik defilerinin açıklanması bakımından değerlendirme yapılmıştır.

Anılan türden bir durumun varlığında, bu durum sadece kimin kişiliğinde doğmuş ise onun için geçersizlik sonucu ortaya çıkarken, senede imza koyarak borçaltına girmiş diğer kimselerin bu def'ie dayanma hakkı yoktur. Bu defiler, teknik anlamda her zaman bir itiraz olarak ortaya çıkar. 215

Söz konusu def'i grubu, TK 677'de sayılan ehliyetsizlik (ehliyetin hiç olmaması ya da sınırlandırılmış olması), sahtelik (taklit imza), hayali kişilerin imzaları, temsil yetkisinin olmaması ya da aşılması (imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzalar) yanında, imzanın zorla veya hipnoz altında attırılması gibi halleri de kapsamaktadır. 216

Kanaatimizce, irade bozukluğu halleri, sakat da olsa bir iradenin açıklanmış olması nedeni ile bu anlamda mutlak def'i teşkil etmez. Korkutmanın (ikrahın) yukarıda anılan zorla imza attırma düzeyinde olduğu hallerde farklı bir sonuca varmak mümkündür. Yargıtay, korkutmayı, hiçbir ayrıma tabi tutmadan bu anlamda bir geçersizlik def'i olarak nitelendirmektedir. 217

Dikkat edilirse, yukarıda işaret ettiğimiz cirantarun koyduğu sorumsuzluk veya ciro yasağı kaydı gibi senet metninden anlaşılan def'ilerin bir kısmı da, senedin geçersizliğine ilişkin def'iler gibi, sadece ilgili kişi tarafından ileri sürülebilir. 217

Ancak, senet metninden anlaşılan def'iler ile senedin geçersizliğine ilişkin def'iler birbirlerinden, birincilerin hem senet metninden anlaşılmaları hem de her zaman teknik anlamda bir itiraz olarak ortaya çıkmalarının zorunlu olması nedeniyle ayrılır. 218

3.4.2. Nispi def'iler

TK 825, borçlunun, alacaklı kim ise ona karşı kişisel olarak sahip olduğu def'ileri, yukarıda "mutlak def'iler" başlığı altında ele alınan (bkz. Kn. 207 vd.) ve 1° senet metninden anlaşılan defiler; 2° senedin geçersizliğine ilişkin defiler olarak ikili bir ayırım içinde incelenen gruptan ayırmış bulunmaktadır. 218

Bu def'ilerin mutlak defilerden farkı, herkese karşı ileri sürülelemelerinden kaynaklanmaktadır. Nispi defiler, sadece alacaklı her kim ise ona karşı ilgilisi tarafından ileri sürülebilecek def'ilerdir. Bu defiler, TK 686/2 ve TK 687/1'de birbirinden farklı olarak ele alınmıştır.

TK687/1:

"Poliçeden dolayı kendisine başvurulmuş kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya varolan ilişkilere

dayanan def'ileri başvuran l'lamile karşı ileri süremez; meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun."

TK686/2:

"Poliçe herhangi bir suretle hamilin elinden çıkmış bulunursa, birinci fıkra yazılı hükümlere göre hakkı anlaşılan yeni hamil, ancak poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş olduğu veya iktisabında ağır bir kusur bulunduğu takdirde o poliçeyi geri vermekle yükümlüdür."

Bu hükümlerin incelenmesinden anlaşılmaktadır ki, bu def ilerin bir bölümü TK 687/ 1'de olduğu gibi taraflar arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilerden kaynaklanmakta (taraflar arasında ilişki şart), diğer bir bölümü de TK 686/2'de olduğu gibi (taraflar arasında) herhangi bir ilişki mevcut bulunmadığı halde söz konusu olabilmektedir.

219 Bu açıklama çerçevesinde nispi defiler aşağıda; taraflar arasındaki ilişkiden doğmuş olup olmamalarına göre "kişisel def'iler" ve "kişisel olmayan def'iler" başlıkları altında ikili bir ayırım içinde incelenmiştir.

3.4.2.1. Kişisel def'iler

220 Kişisel defiler, taraflar arasındaki ilişkinin sonucudurlar. Bunlar, 1° taraflar arasındaki senedin düzenlenmesine veya devrine dayanak olan temel ilişkiden, yani adi borç ilişkisinden; 2° taraflar arasındaki özel bir anlaşmadan; 3° taraflar arasında ancak temel ilişki dışında başka bir ilişkiden doğabilirler.

Bunlardan birincilere, temel ilişkide senedi düzenleyen ya da devreden karşı edimi hiç veya gereği gibi elde edememesi örnek verilebilir. İkinciler için ise, vadenin uzatılması ya da ödeme yerinin değiştirilmesi örnek gösterilebilir. Nihayet üçüncüler içinde, borçlunun kıymetli evrakın düzenlenmesine yol açan ilişki dışında başka bir ilişki nedeniyle sahip olduğu takas def'i örnek olabilir.

221 Kural olarak kişisel defiler sadece def inin doğmasına yol açan hukuki ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilirse de, bazı hallerde üçüncü kişilere karşı da ileri sürülmeleri mümkündür.

Bu hallerin başında, yukarıda belirttiğimiz gibi (bkz. Kn. 218), TK 687/ 1 'de anılan hamilin poliçeyi iktisap ederken bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması gelmektedir.

Hamilin kıymetli evrakı iktisap ederken bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması yerine, 1926 tarihli Türk Ticaret Kanunu hileli anlaşmanın varlığını arıyordu. TKise -aynen 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu (eTK) gibi- hileli anlaşma yerine sadece hamilin iktisabında bilerek borçlunun zararına hareket edip etmediğini aramakta ve bu konuda ispat yükünü (genel kurala uygun olarak) bilerek borçlunun zararına hareket iddiasını ileri sürene yüklemektedir.

Yargıtay, senedi devralanın, senet borçlusunun senedi devreden kişiye brışt bir kişisel def'ie sahip olduğunu ve bu kişinin (senedi devredeninin) söz konusu def'iyi önlemesine imUn bulunmadığını bildiğinin kanıtlanması halinde, kendisinin (senedi devralanın) senedi (kıymetli evrakı) iktisap ederken bilerek borçlunun ıaranna hareket etmiş sayılacağı içtihadında bulunmuştur (*Yargıtay HGK'nın 25.12.1963 tarih vt 194/78-41 sayılı kararı*). Hiç tereddütsüz, ispatın tek yolu bu değildir; başka yollarla da ispat olasıdır.

Bundan başka, TK687/2'de, nama yazılı bir senedin devir şekli olan alacağın devri yolu ile yapılan devirlere ait hükümler saklı tutulmuştur. Bu konu ile ilgili açıklama yukarıda yapılmıştı (bkz. Kn. 181 vd.). 222

Görülüyor ki, alacağın devri yolu ile devirlerde, kişisel def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün olmaktadır.

Burada işaret edilmesi gereken husus, taraflar arasında özel bir anlaşmadan doğan(ve poliçenin/ senedin içeriğinde değişiklik yapan) def'ilerin, alacağın devri yolu ile yapılan devirlerde poliçeyi (senedi) iyiniyetle devralan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceğidir (BK 19/2).

Poliçede karşılığın devrinde hale göre kanuni ya da iradi devir söz konusu olduğu için (TK 733/1-2), muhatap, düzenleyene karşı sahip olduğu def'ileri senedi elinde bulunduran (karşılığı devralmış olan) hamile karşı da ileri sürebilir (BK 188 ve bkz. Kn. 398). 223

Vadeden sonra ya da poliçenin/ senedin ödenmemesi halinde düzenlenmesi/çekilmesi gereken ödememe protestosu düzenlendikten sonra ya da protesto düzenlenmesi için öngörülen sürenin (vadeden itibaren iki iş günü) geçmesinden sonra yapılan ciro, alacağın devri hükümlerine tabi olduğundan (TK 690/ 1), bu haller bakımından da kişisel def'ilerin ileri sürülmesi mümkün olacaktır (BK 188/1). 224

Ayrıca, tahsil cirosunda; senet kendisine senet bedelini (borçludan) tahsil için ciro edilen kişi ciro edenin (cirantanın) temsilcisi olduğundan; ciro edene ileri sürülebilecek olan kişisel def'iler ciranta/hamile (senet kendisine tahsil için ciro edilmiş olup da senedi elinde bulunduran kişi) karşı da TK 688/2 uyarınca ileri sürülebilir (bkz. Kn. 606). 225

Aynı biçimde, emre yazılı senedin ifUs idaresine intikali ve iflas idaresinin, sahip olduğu talep ve dava hakkına dayanarak (İİK 229/ 1), senet borçlusuna başvurması halinde; iflas idaresi masanın kanuni temsilcisi olduğundan (İİK 226/1), iflas edene (müflise) karşı ileri sürülebilecek olan kişisel def'ilerin iflas idaresine yöneltmesi mümkündür.

Rehin cirosunda, rehinle temin edilen alacağın miktarını aşan kısım için kişisel def'ilerin ileri sürülmesi/sürülebilmesi mümkündür (bkz. Kn.614). 226

Şirketlerin birleşmesi ya da miras gibi külli halefiyet hallerinde (TK 1-6/4; İK 153; MK 599) külli halefe karşı kişisel def'ilerin ileri sürülmesi/sürülebilmesi ise,

külli halef üçüncü kişi konumunda olmadığından, kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi kapsamında ele alınamaz.

Kişisel defilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinin mümkün olduğu belli başlı hallere, aşağıda kambiyo senetleri bölümünde yeri geldikçe tekrar değinilmiştir (bkz. Kn. 301,524,606,613).

3.4.2.2. Kişisel olmayan nispi def'iler

227 Kişisel olmayan nispi def'ilerde, yukarıda da belirtildiği üzere, taraflar arasında bir hukuki ilişki yoktur; buna rağmen def'i hakkı/olanağı elde edilmektedir.

Bu defiler; tarafları arasında kişisel def'i teşkil eden senedin rıza dışında elden çıkması, iradeyi sakatlayan (fesada uğratan) hallerin varlığı, kanuna, ahlaka ve kamu düzenine aykırı amaçla senet düzenlenmesi, kumar ve bahis ile açık senet (poliçe/bono) def'ileridir.

Bu def'iler taraflar arasında kişisel def'i olarak ileri sürülürken, bu senedi devralanlara karşı, ancak senedi kötüniyetle iktisap ettikleri veya iktisaplarında ağır kusur bulunduğu hallerde ileri sürülebilecektir. Bu durumun ispatı ise, TK 687/l'de düzenlenen "bilerek borçlu zararına hareket"ten daha kolaydır.

Bu suretle kişisel ve kişisel olmayan nispi defiler ayrımının pratikte yararı kendini belli etmektedir.

3.5. Emre Yazılı Senetlerin Zıyaı ve İptali

3.5.1. Genel olarak

228 Emre yazılı senetlerin iptali bakımından, nama ve hamiline yazılı senetlerin aksine, genel nitelikte hüküm öngörülmemiştir. TK, poliçenin zıyaı ve iptalini düzenlemiş (TK 757-765); bono ve çek bakımından, poliçe hükümlerine yollama yapmıştır [TK 778/1-(ı); 818/1-(s)]. Ayrıca, TK 831/2'de, cirosu mümkün olan (varant ve makbuz senedi dışındaki) diğer emre yazılı senetlerin iptal usulü hakkında TK 757-765 arasında düzenlenmiş olan poliçenin iptaline ilişkin hükümlerin uygulanacağını hüküm altına alınmıştır.

Makbuz senedi ve varantın zıya ve iptali TK 849'da özel olarak düzenlenmiştir. ETK'nın 761. maddesinde de, bu senetlerin zıya ve iptali ayrıca düzenlenmiş iken, TK 831'in karşılık geldiği eTK 743'te bunlar için de iptal kararı bakımından poliçeye dair hükümlere yollama yapılmış olduğuna tekrar işaret edelim.

229 Bu hükümler sadece emre yazılı senetlerle sınırlı olarak işlerliğe sahip değildir; devir biçimleri ne olursa olsun tüm poliçelere, TK 778/1-(ı)'daki yollama gereği tüm bonolara (nama ve emre) ve TK 818/1-(s) gereği olarak tüm çeklere (nama, emre ve hamiline) uygulanırlar.

Örneğin, bir poliçenin (bononun + çekin) nama düünlenmş olduğu **halde de**, zıya ve iptal bakımından nama yazılı kıymetli evrakın ıyı ve iptali hükümleri değil, poliçenin zıya ve iptali hükümlerinin uygulanması **gerekecektir**.

Ancak çek bakımından poliçe hükümlerine yapılan yollama TK 764/2'yi ve TK 765'i kapsamaz [TK 818/1-(s)]. Bunun nedeni, poliçenin **aksine, çekte** kabul yasağının (TK 784/ 1) bulunmasıdır.

Şimdi TK 757-765 arasında düzenlenen bu iptal usulünü kısaca inceleyelim.

3.5.2. İptal usulü

Emre yazılı kıymetli evrakın iptaline ilişkin TK 757-765 arasında düzenlenen hükümler bütün olarak incelendiğinde, bu hükümlerin genel olarak zıya kavramından söz açmadığı ve iptali, poliçenin irade dışı elden çıkma halini temel alarak düzenlediği görülmektedir.

Ancak, yukarıda değindiğimiz (bkz. Kn. 154 vd.) kıymetli evrakın iptaline ilişkin (genel nitelikteki) TK 651 ve 652 hükümleri burada da uygulama alanı bulacağından, emre yazılı senetlerde de iptalin tüm zıya halleri bakımından söz konusu olacağı söylenmelidir.

Poliçenin iptaline dair hükümler, biraz önce belirttiğimiz gibi, irade dışı elden çıkmayı esas almıştır.

Poliçenin iptali usulü, TK 757'de "önleyici önlemler" kenar başlığı altında düzenlenen ve iptal sürecinde poliçenin ödenmesini engellemek amacına yönelik olan bir ihtiyati tedbir kararı ile başlar.

Daha sonra ise, poliçeyi eline geçiren kişinin bilinmesi veya bilinmemesi olasılıklarına göre gündeme gelecek teknik anlamda iptal ve iade (istirdat) davaları ile bunların sonuçları düzenlenmiş ve poliçenin hangi şartlarla ödenebileceği gösterilmiştir.

Aşağıdaki açıklamalar, Kanun'un sistematığı çerçevesinde bu başlıklar altında yapılmıştır.

3.5.2.1. Ödeme yasağı

Poliçe ile ilgili iptal hükümlerinin uygulanması halinde:

Poliçenin iptali sürecinde ilk olarak, ihtiyati tedbir niteliğinde ödeme yasağı (ihtiyati tedbir) ile karşılaşılacaktır. Gerçekten, iradesi dışında poliçe elinden çıkan kişi, ödeme yerindeki veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesine başvurarak, poliçenin ödenmesinin yasaklanmasını isteyebilir (TK 757/1). Bu hükmün, sadece poliçenin elden irade dışında çıkması halinde değil, diğer zıya hallerinde de uygulanma yeteneği olduğu açıktır. Bu son halde ödeme yasağı isteyecek olan kişi poliçeyi zayı eden kişi olacaktır.

130

231

232

TK 757/1'de, eTK 669/1'den farklı olarak, ödeme yerindeki mahkeme yanın^{da} hamilin yerleşim yeri mahkemesi de yetkili kılınmıştır. Bunun gerekçesi ol^{arak}; çok sa)'lda hamiline, nama veya emre yazılı kıymetli evrakın aynı hamili^{ne} nez^{de} iken ıyı olması, ömeğin çalınması veya üzerine su veya başka bir tahrip ed.ıcı sıvının dökülmesi halinde, her biri için borçlunun yerleşim yeri veya ödeme yerinde fa^{klı} davalu açılması ve bütün iptal işlemlerinin orada yapılmasının son derece zah^{etli} v^{er} masraflı olduğu; iptal davasının ziyayı nezdinde vuku bulduğu hamilin yerleşim ^{eri} mahkemesinde açılmasına imkan tanınırsa tüm ilanların bir arada yapılabilceğı ve **dava** ekonomisi bakımından büyük bir kara'nç sağlanabileceğigösterilmiştir.

HMK390/l'e göre ihtiyati tedbir; dava açılmadan önce, esas hakkınd _[?][?][?][?] ve yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise, ancak asıl davanın gorusu mahkemeden talep edilir.

TK 757/1'de eTK'dan farklı diğeri husus da, görevli mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğunun vurgulanmış olmasıdır.

Mahkeme, ödemeyi yasaklayan kararında muhataba, vadenin gelmesi üzerine poliçe bedelini tevdi etme iznini verir ve tevdi yerini gösterir (TK 757/1).

Buradaki "muhatap"tan kasıt, senedi ödemekle yükümlü "esas borçlu"dur.

Kabul edilmemiş veya kabule arzı yasaklanmış bir poliçede, havale ilişkisi dikkate alınarak düzenleyene yönelik olarak tedbir kararı alınmalıdır.

233

Yukarıda da belirttiğimiz üzere mahkemenin tevdi yerini göstermesi ve ödemeye izin vermesi halinde, esas b^{orçlu} ödemede bulunabilir (poliçe bedelini tevdi edebilir); ancak, bu, kendisi için bir yükümlülük oluşturmaz. Bir başka deyişle, bu karara rağmen esas borçlu, sonuçlarına katlanmak şartı ile herhangi bir ödeme yapmadan davanın sonunu beklemek hakkına da sahiptir. TK 76S'te, mahkemenin, iptale karar vermeden önce, esas borçluya, poliçe bedelini tevdi etme veya teminat karşılığı ödeme yükümü getirebileceğı öngörülmüştür. Bu düzenleme, TK 757'nin emredici olmadığını göstermek için yeterlidir.

Bundan sonra poliçeyi eline geçiren kişinin bilinip bilinmemesine göre, iki durum söz konusu olur.

3.5.2.2. Poliçeyi eline geçiren kişinin bilinmesi

234

Poliçeyi eline geçiren kişi bilindiğı takdirde, mahkeme, dilekçe sahibine, iade davası açması için uygun bir süre verir (TK 758/1).

Bu süre içerisinde dilekçe sahibi davayı açmazsa, mahkeme, muhatap hakkındaki ödeme yasağını kaldırır (TK 758/2).

Dilekçe sahibi dava açarsa, bu davanın sonucuna göre hareket edilir.

Bu dava bakımından yetkili mahkeme TK 757/1'deki mahkeme değildir; yetkili mahkeme, HMK'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir.

Policeyi elinde bulunduran kişi, ancak policeyi kötüniyetle ikti,ap etmiş olduğu ya da iktisabında ağır kusur bulunduğu takdirde onu geri **vernek**Je yükümlüdür [TK 686/2; 778/1-(a); 792]. 1.1?

3.5.2.3. Policeyi eline geçiren kişinin bilinmemesi

Policeyi eline geçiren kişi bilinmiyorsa, poliçenin iptali söz konusu olur (TK 759/1). Poliçe elinden irade dışı çıkan hamil, poliçenin iptaline karar verilmesini isteyebilir. Ancak bunun için poliçenin, kendisinin elinde iken zıyaa uğradığını inandırıcı bir şekilde gösteren delilleri mahkemeye sunmak ve sene-din bir suretini ibraz etmek ya da içeriğı hakkında bilgi vermekle yükümlüdür (TK759/2). 236

Mahkeme, dilekçe sahibinin, poliçenin elinde iken zıyaa uğradığına dair verdiği açıklamaları inandırıcı bulursa, ilan yolu ile policeyi eline geçireni belirli bir süre içinde policeyi getirmeye davet ve aksi takdirde poliçenin iptaline karar verileceğini ihtar eder (TK 760). Policeyi getirme süresi en az üç ayve en çok bir yıldır (TK 761/1). 237

Vadesi gelmiş poliçelerde zamanasını üç ayın dolmasından önce gerçekleşirse ("gerçekleşecekse" olacak), mahkeme, üç aylık süre ile bağı değildir (TK 761/2).

Süre, vadesi gelen poliçeler hakkında birinci ilan gününden, vadesi gelmeyen poliçeler hakkında vadenin gelmesinden itibaren işler (TK 761/3).

Görülüyor ki, poliçede vade gelmeden önce iptal kararı alınması mümkün değildir.

Poliçenin getirilmesine ilişkin ilan TK 35'teki gazete ile üç kere yapılır (TK 762/1). Özellik arz eden olaylarda, mahkeme, uygun göreceğı daha başka ilan önlemlerine de başvurabilir (TK 762/2). 238

Bu ilan üzerine, yine iki durum söz konusu olur:

Elden çıkan poliçe mahkemeye sunulursa, mahkeme, dilekçe sahibine policeyi geri almak üzere iade davası açmak için uygun bir süre verir (TK 763/ c.1).

Bu dava bakımından yetkili mahkeme, TK 757/l'deki mahkeme değildir; yetkili mahkeme, HMK'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir.

Dilekçe sahibi bu süre içinde dava açmazsa, mahkeme, policeyi, onu sunmuş olana geri verir ve muhatap hakkındaki ödeme yasağını kaldırır (TK 763/c.2).

Dilekçe sahibi dava açarsa, bu dava sonucuna göre hareket edilir. Policeyi sunanın, ancak kötüniyetli olması ya da iktisabında ağır kusuru bulunması halinde onu geri vermekle yükümlü olduğunu tekrar hatırlatalım [TK 686/2; 778/1-(a); 792].

Elden çıkan poliçe verilen süre içinde mahkemeye sunulmazsa, mahkeme, iptaline karar verir (TK 764/1).

239 Poliçenin iptaline karar verilmesi halinde, dilekçe sahibi, kabul edene (bonoda düzenleyene) karşı poliçeden (bonodan) doğan istem haklarını ileri sürebilir (TK 764/2).

Şu hale nazaran poliçenin iptaline karar verilmiş olması halin^{de} hak senetsiz olarak; ancak, sadece kabul edene karşı ileri sürülebilmektedir. Burada özel bir hüküm söz konusu olduğu için, TK 652/ 1'in uygulanması, yani yeni bir senet düzenlenmesi söz konusu olmaz.

240 Çek h^{akkında} mından poliçenin iptali hükümlerine yollama yapan^{TK_18_/l"-(s),} TK 764/2 yı hariç tutmaktadır. Bunun nedeni çekte, poliçede olduğu gibi hır esas borçlu"nın (kabul eden muhatap) olmaması ve kabul yasağı bulunmasıdır.

Çekte muhatap (ödeyecek banka) ve poliçede muhatap kavramları ^{irb_ir_}inden farklıdır. Çekle ilgili olarak iptal kararı verilen hallerde hamilin başvuracağı kişiler ve başvurma yöntemi bakımından tartışma mevcuttur. Kanaatimizce, TK 818/1-(s) TK 764/2'yi hariç tuttuğundan, genel hükümlere gidilecektir. Böyle olunca, ^{K 652/l} uyarınca hak senetsiz olarak ileri sürülebilecek ya da yeni bir senet (çek) düzenlene^{cektir}. Hakkın senetsiz olarak ileri sürüldüğü hallerde, iptal kararı alan, aralarındaki ilişkiye göre düzenleyene ya da cirantalara (daha ziyade kendi cirantasına) başvuracaktır. Ancak bu kişiler ödeme yapmadığı takdirde, iptal kararını elde etmiş olan hamil, bu kişilere karşı dava açmalı ve varlığını kanıtlamak suretiyle alacağını tahsil etmelidir. Yeni çek düzenlenen hallerde ise, çek ilişkisi içinde hareket edilecektir. Bu halde "yeni (bir) çek" söz konusu olduğu ve bu çekin de "yeni" bir ibraz süresi bulunduğu, kaldı ki TK ve ÇekK'da (TK 795/2; ÇekKgm.3/5) ileri tarihli çeke (vadeli çek) cevaz verildiği için, iptal süreci içerisinde ibraz süresinin geçmiş olacağı düşüncesi ile yeni çek düzenlenmesine cevaz vermeyen görüşte isabet yoktur.

İptal davası, sadece hakkın senetsiz ileri sürülmesi olanağını sağlar. Bu senetle ilgili kişilerin borçlu olduğunu tespit eden bir dava değildir. Bu nedenle de, hasımsız olarak açılmalıdır.

241

Düzenleyenin, ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edecek şekilde ^çkten cayma hakkına sahip bulunduğu (TK 799 / 1) ayrıca işaret edelim (Bu görüş, Ulgen tarafından kaleme alınmıştır).

3.5.2.4. Teminat

242

TK 765/1, mahkemenin, iptale karar vermeden önce, senedin esas borçlusuna, poliçe bedelini tevdi etme ve ("veya" olacak) yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümü getirebileceğini hüküm altına almaktadır.

243

TK 765/2 ise, teminatın iyiniyetle poliçeyi iktisap eden kişinin uğrayabileceği zarara bir karşılık teşkil ettiğini, senedin iptali veya senetten doğan hakların diğer bir biçimde ortadan kalkması halinde, teminatın geri alınacağını düzenlemektedir. Hüküm, kıymetli evrakta hak ve senet birlikteliğini ifade etmesi bakımından da önem taşımaktadır. Çekler bakımından, söz konusu hükme de

yollama yapılmamıştır. Yollama olmamasının nedeni, yukarıda da işaret edildiği gibi, hükmün IMzında geçen "kabul eden muhatap" deyimidir.

4. HAMİLİNE/HAMİLE YAZILI SENETLER

4.1. Tanım

Hamiline yazılı kıymetli evrakın tanımı TK 658/l'de:

244

"(s)enedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır."

biçiminde yapılmıştır.

Kanuni tanımdan anlaşıldığına göre; bir senedin hamiline sayılıp sayılmaması, senedin metninden ya da şeklinden anlaşılabilecektir. Buna göre, senet metninde hamile/hamiline kaydının var olması ya da senedin şekline göre her elinde bulunduranın hamil sayılabilmesi hallerinde, senedin hamiline yazılı senet kabul edilmesi gerekir.

Senedin bir kişi lehine (adına) düzenlenmemiş olması da, hale göre o senedin hamiline sayılmasını gerekli kılar. Bu durumda önemli olan, senedin bir kişi lehine (adına) düzenlenmemiş olmasıdır; yoksa senet bir kimsenin lehine düzenlenmiş olup da bu kimsenin adının (ve soyadının) veya ticaret unvanının tam yazılmamış olması hallerinde, senedin hamiline yazılmış olduğu söylene-
mez.

245

Yukarıda senedin hamile/hamiline kaydı ile hamiline yazılı hale geleceği görülmüştü. Bu bakımdan açıklayalım: Senet metninde lehtar yerine (sadece) hamile/hamiline kaydı konulabileceği gibi; Kanun'un açıkça cevaz vermesi ile senet bir kişinin lehine (adına) düzenlenmiş olmakla beraber, ayrıca hamile/hamiline kaydı eklenerek hamile/hamiline yazılı hale getirilebilir (TK 785/2).

246

4.2. Hamiline Yazılı Senetlerin Devri

Hamiline yazılı senet, devir şekli açısından en kolay devir olanıdır. Her tür senet (nama-emre-hamile/hamiline) bakımından da devir için ortak işlem olan zilyetliğin geçirilmesi, hamiline yazılı senetler bakımından başkaca bir hukuki işleme gerek olmaksızın devri sağlamaktadır (TK647/1).

247

Hamiline yazılı kıymetli evrak devir bakımından "taşınır" (menkul eşya) hükümlerine tabi olmasına, bir başka anlatımla taşınır gibi devredilmesine, esasen de bu niteliği sahip bulunmasına rağmen tam anlamı ile taşınır hükümlerine tabi değildir. Bunun açık kanıtını, MK 989'da düzenlenmiş olan taşınır davasının, MK 990'da para ve hamiline yazılı senetler bakımından uygulama dışı bırakılmış olmasında görebiliriz.

248

Gerçekten MK 990'da:

•(z.)ilyct, irade\$/ dışmdtı tlittden çıkmışolsa bile, para ve hamileyazılı senetleriilniytle rdi,mt4, olan kimseye karşı ttışımr davası açamaz."

dcntlcrrk, taşınır davası uygulama dışı bırakılmıştır.

A}tıCA TK 6S9/3'te senedin borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yo. lunda bir def'inin ileri sürülemeyeceği hüküm altına alınmış bulunmaktadır.

249

MK 985'e göre zilyetlik mülkiyete karine teşkil ettiği için, senedin elde bu. lundurulması, devredenle devralan arasında mülkiyetin devri amacına yönelik olarak bir devir anlaşmasının varlığını gösterir. Böyle bir anlaşmanın bulunma. dığının ileri sürölmesi halinde ise, bu hususu ileri sürenin iddiasını kanıtlaması gerekir (MK 6). Bu konuya aşağıda "hamiline yazılı kıymetli evrakta defiler" başlığı albnda değinilmiştir.

4.3. Hamiline Yazılabilecek Senetler (Kıymetli Evrak)

250

Kıymetli evrakm büyük bölümü hamiline yazılabilmektedir. Kanun ko-yucunun en kolay dolanan (tedavül eden) bu tipi yaygınlaştırmayı düşündüğü açıktır. TK 671/1-(f) ile poliçede ve TK 776/1-(e) ile bonoda lehtar zorunlu şekil şarb olarak öngöröldüğünden, bu senetlerin hamiline düzenlenmesi ola-nağı bulunmamaktadır. Bunun dışında tüm kıymetli evrak hamiline yazılabilir. Anonim ortaklık pay senetlerinin hamiline yazılı olabilmesi için ise, bedelleri-nin tamamının ödenmiş olması zorunludur (TK484/2).

4.4. Hamiline Yazılı Senetlerde Def'iler

251

Hamiline yazılı kıymetli evrakta defiler bakımından yukarıda emre yazılı senetler bakımından yapılan sınıflandırma ve varılan sonuçlar geçerlidir. Sade-ce TK659/3:

"(s)enedin, borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yolun-da bir dej'i ileri sürülemez.,,

biçiminde bir hükme yer vererek, bu senetlerde emre yazılı senetler ile ilgili olarak nispi defiler bakımından daha önce gördüğümüz kişisel nispi def'iler ve kişisel olmayan nispi defiler ayrımında (bkz. Kn. 220 vd., 227 vd.), kişisel olmayan nispi def ilerin ileri sürülemeyeceği yolunda bir sonuca işaret etmiş görünmektedir.

Öte yandan, hamile yazılı çekler bakımından eTK 711/3'te bulunan *"(k)eşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten menedebilir"*¹¹ biçimindeki hükmün (5838 s.lı Kanunla ilga edilmiş olması ve) TK 799'da yer almaması da bu bakımdan ilgi çekicidir. Ancak bütün bunlardan işaret edilen sonucu çıkar-mak mümkün değildir.

Kanaatimizce, TK 659/ 3 hükmü, MK 990'ın para ve hamiline yazılı senet-
let bakımından: "1

*"(z)ilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bilt, para vt hamilint
yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası aç-
maz."*

diyen hükmünden farklı değildir ve iyiniyetli müktesibi korumaktadır. Buna
karşı, iktisabında kötünietli veya ağır kusuru bulunan kişilerin kanun tarafın-
dan korunması imkanı yoktur.

Burada vurgulanması gereken bir husus da, hamiline yazılı faiz kuponları 253
bakımından TK 660 ile getirilmiş özel düzenlemedir. Buna göre; borçlu, hami-
line yazılı faiz kuponlarından doğan alacağa karşı anaparanın ödendiği def inde
bulunamaz. Anaparayı ödemeyi amaçlayan borçlu, kendisine asıl senetle birlik-
te teslim edilmeyen, ileride muaccel olacak olan faiz kuponlarının bedellerini
ödemek zorunda değildir. Bu bedelleri eksik ödeyebilir. Eğer teslim edilmeyen
kuponların iptaline karar verilmişse veya bu kuponlar karşılığında teminat gös-
terilmiş ise, borçlunun eksik ödeme hakkı yoktur.

4.5. Hamiline Yazılı Senetlerin Zıya ve İptali

4.5.1. Genel olarak

Hamiline yazılı senetlerin (zıya ve) iptal usulü TK 661-669 arasında dü- 254
zenlenmiştir. Bu usul, yukarıda andığımız emre yazılı kıymetli evrakın iptal usu-
lû ile büyük benzerlik arz etmektedir. Hamiline yazılı kıymetli evrakın iptalinde
de kanun koyucu, önce bir özel ihtiyati tedbir maddesi getirmiş, daha sonra
da senedi elinde bulunduran kişinin bilinip bilinmemesini göz önüne alarak,
gerçek anlamda iptal ve iade (hak sahipliğini ispat) davasını düzenlemiştir.

Hamiline yazılı senedin iptalini isteyen dilekçe sahibi, iptal istemi ile 255
mahkemeye başvurur. Bu mahkeme borçlunun yerleşim yeri mahkemesi; pay
senetleri bakımından anonim şirketin merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret
mahkemesidir (TK 661/2). Dilekçe sahibinin senedin zilyedi bulunduğu ve
onu zayi ettiği yolundaki iddialarının mahkemece inandırıcı bulunması gerekir
(TK 661/3). Mahkeme -talep üzerine- ödeme yasağı koyar (ihtiyati tedbir),
belli olmayan hamili ilan yolu ile senedi belirli bir süre içinde ibraz etmeye çağı-
nı ve aksi takdirde senedin iptaline karar verileceğini ihtar eder (TK 663/ c.1).
◆üre en az altı aydır ve ilk ilan gününden itibaren işlemeye başlar (TK663/c.2).
İlan TK 35'teki gazete ile üç defa yapılır (TK 664/1). Bu ilan üzerine senet
ihraz edilirse, mahkeme, dilekçe sahibine, senedi ibraz eden kişiye karşı dava
açması için süre verir (TK 665/1). Burada söz konusu olan iade davasıdır. Bu
dava bakımından yetkili mahkeme TK 661/2'deki mahkeme değildir; yetkili

mahkeme HMK'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir. İptali isteyen kişi bu davayı :ıçarsa, dava sonucuna göre hareket edilir. Senedi ibraz eden kötüniyetli ise, senedi iade ile yükümlü olur (MK 990). Dava açılmazsa, mahkeme, ödeme yasağını kaldırır ve senedi onu getiren kişiye geri verir (TK 665 /2). Senet ibraz edilmezse, mahkeme, iptal kararı verir. İptal kararı üzerine senet muaccel ise ifa, müeccel ise yeni senet düzenlenmesi söz konusu olur (TK 666/3).

Görülüyor ki, hamiline yazılı senetlerde iptal usulü ile emre yazılı senetlerde iptal usulü birbirine benzer olmakla beraber, süreç içinde farklılıklar vardır. Örneğin, emre yazılı senetler bakımından yapılan ilirılar sonucunda poliçenin getirilmesi için verilecek süre en az üç ay ve en çok bir yıl olarak belirlenmişken (TK 761/1), hamiline yazılı senetlerde bu süre en az altı ay olarak belirlenmiş ve bir üst sınır getirilmemiştir (TK663/c.2).

Hamiline yazılı faiz kuponları, banknotlar ve buna benzer kağıtlar ile ipotekli borç ve irat senetleri bakımından özellik arz eden münferit hükümler göze çarpmaktadır. Şimdi, kısaca bunlara değinelim.

4.5.2. Hamiline yazılı faiz kuponları

256

Hamiline yazılı faiz kuponlarının iptali bakımından, TK 667'ye göre, münferit kuponların zıyaı halinde hak sahibinin istemi üzerine mahkeme, bedelin vadesinde ve eğer vade dolmuşsa derhal mahkemeye yatırılmasına karar verir. Üç yıl geçtikten sonra hiçbir hak sahibi başvurmamış olur ve vadenin dolmasından itibaren de üç yıl geçmiş olursa, mahkeme kararıyla bedel dilekçe sahibine verilir.

4.5.3. Banknotlar ve buna benzer kağıtlarda usul

257

Banknotlarda ve buna benzeyen kağıtlarda ise (bugün itibarıyla Türk hukukunda bir anlam ifade etmemektedirler), TK 668'de, banknot ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamiline yazılı senetlerin iptaline karar verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Devlet tarafından çıkarılmış olan tahviller hakkındaki özel hükümler saklı tutulmuştur.

4.5.4. İpotekli borç senedi ve irat senedi

258

İpotekli borç senedi ve irat senedi bakımından TK 669 / I 'de saklı tutulan özel hükümler MK 925 ve 926 hükümleridir. Bunlardan MK 925 ipotekli borç senedi ve irat senedi için tapu kütüğüne yapılacak tescil yanında düzenlenecek olan rehin senedinin (MK 911) kaybedilmesi halinde iptalini düzenlerken, MK 926 anılan senedin alacaklının kim olduğunun bilinmediği halde iptalini düzenlemektedir.

Rehin senedi irade dışında elden çıkmış veya borcu ,ona erdirme k..ıltı olmaksızın yok edilmiş ise, alacal<lı, rehin senedini ve kuponu mahlcıme kva-nyla iptal ettirerek borçludan borcunu ödemesini ve eğer alacak hmtü-t mu.acul değilse yeni bir rehin senedi veya kupon düzenlenmesini **iluyebilmeıcttdır** Aynı imkan, borcu ödemiş olmasına rağmen geri verilmemiş **net** için borçlu bakımından da mevcuttur (MK 925).

Rehin senedinin kaybedilmiş veya borçlu tarafından ödenmesine rağmen geri verilmemiş olması halinde, MK 925/2 uyarınca iptal kararı, esasm hamiline yazılı kıymetli evrakın iptali usulüne göre verilecektir; ancak, bu durumda ibraz süresi bir yıl olarak belirlenmiştir. Yukarıda görüldüğü üzere, bu **süre**, hamiline yazılı kıymetli evrakta en az altı ay olarak öngörölmüştür.

MK 926'ya göre de senetlerin alacaklılarının kim olduğu on yılđan beri bilinmiyorsa ve bu süre içinde faiz ödenmesi de istenmemişse, rehinli taşınmazın maliki, alacaklının ortaya çıkması için gaıplığe ilişkin hükümler çerçevesinde (MK 32 vd.) ilan yapılmasını hakimden isteyebilecektir. Alacaklı ortaya çıkmaz ve yapılan araştırma sonunda büyük bir olasılıkla alacağın artık mevcut olmadığı anlaşılırsa, hakim kararı ile senedin iptali sağlanır ve bu kararla rehin derecesi boşalmış olur.

259

5. SENEDİN TÜRÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ (TAHVİL/ DÖNÜŞTÜRME)

Yukarıda, değişik devir biçimleri bakımından ortaya çıkan sonuçlar incelenmiş bulunuyoruz. Görüldüğü üzere, her senet nama, emre, hamiline düzenlenmesine göre farklı bir biçimde devredilebilmekte ve bunun sonucu olarak da farklı hukuki sonuçlara tabi olmaktadır.

260

Bir senedin düzenlenmesinde tarafların başlangıçta ortaya koyduğu hukuki iradeye bağlı olarak oluşturdukları düzenleme şekli, sonradan senet dolanımına (tedavüle) çıktıktan sonra umulan yararın elde edilmesine engel bir durum oluşturabilir.

261

İşte bu nedenle kanun koyucu, bu senet dolayısıyla hak elde eden ve borç yüklenen tarafların ortak iradeleriyle senedin düzenlenme ve devir biçiminin, buna bağlı olarak da tabi olunacak hukuki sonuçların değiştirilmesine olanak tanımıştır. Bu değiştirme işlemi, TK'nın 650. maddesinde "senedin türünün değiştirilmesi" ("tahvil" eTK 562) kenar başlığı ile düzenlenmiştir.

5.1. Genel Olarak

Öğretide senedin türünün değiştirilmesi/tahvil konusunu inceleyen yazarlar, genellikle bugün yürürlükten kalkmış bulunan 233 sayılı YatırımJar,

262

Finansman Fonu Teşkili ve Tasarruf Bonoları İhracı Hakkında Kanun'un 15. maddesi ve eTK'nın 602. (TK 690) maddesini değerlendirek, senedin türünün değıştirilmesini kanuni ve iradi değıştirme (dönüştürme) olarak ikiye ayırarak incelemişlerdir.

Ancak, öncelikle 233 sayılı Kanun'un halihazırda yürürlükte olmaması ve eTK 602'de (TK 690) anılan durumun senedin devir biçiminin dönüşmesi sonucunu ortaya çıkarmaması, sadece ödememe protestosundan veya ödememe protestosu düzenlenmesi için belirli olan sürenin geçmesinden sonra yapılan cironun alacağın devri hükümlerine tabi olması sonucunu doğurması nedenleri ile bugün Türk hukukunda kanuni değıştirmeden (dönüştürmeden) söz edilmesinin olanaksız olduğunu ve tek değıştirme (dönüştürme) olanağının iradi olarak TK'nın 650. maddesi çerçevesinde mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

263

Bu kapsamda yine belirtilmesi gereken bir husus, değıştirmenin (dönüştürmenin) söz konusu olabilmesi için öncelikle dönüştürmeyi engelleyecek bir kanuni engelin bulunmaması gerektiğidir. Örneğın, aşağıda kambiyo senetleri bahsinde açıklanmış olan (bkz. Kn. 338,467) poliçe ve bononun zorunlu şekil şartları arasında lehtar ("kime veya kim emrine ödenecek ise onun adı") bulunduğundan, bu senetlerin hamiline yazılması mümkün değildir.

Bu imkansızlık elbette emre ve nama yazılı olarak düzenlenebilen buse-netlerin hamiline yazılı hale dönüştürölmelerine de engel olmaktadır. Yine MK 914 gereğı ipotekli borç senedi ve irat senedi, nama ve hamiline düzenlenebilediklerinden, bunların emre dönüştürölmesi söz konusu değildir.

264

Nihayet aşağıda yansıtılanlar, senet üzerinde ve aynı senedin korunması ile yapılacak değıştirmeye (dönüştürmeye) ilişkindir. Tüm tarafların rızası ile eski senedin ortadan kaldırılarak yeni bir senet düzenlenmesi senedin türünün değıştirilmesi kapsamında değildir. Senedin içeriğinin değıştirilmesi de, senedin türünün değıştirilmesi değildir. Değıştirmeden (dönüştürmeden) söz edebilmek için, başlangıçta düzenlenen senedin korunarak devir biçiminin değıştirilmesi söz konusu olmalıdır.

Bununla beraber veya ayrı olarak yapılacak senet üzerindeki diğer değışiklikler, senedin türünün değıştirilmesi işleminin kapsamına dahil değildir. Örneğın, MK 929'da "hukuki ilişkide değışiklik" kenar başlığı ile düzenlenen değışikliklerinyapılabilmesi ve üçüncü kişilere karşı ileri sürölebilmesi için tapu memurunun bu değışiklikleri yapması ve tapu kütüğüne tescil gerekmektedir. Burada anılan değışiklikler, senedin türünün değıştirilmesi olarak nitelenemez.

5.1. Tür Değıştirine Usulü

TJ<. 650 değışikliğin (dönüştürmenin) ne şekilde yapılacağını (değıştirme uı:ulünü) göstennmiştir.

Buna göre:

"(1) Nama veya emre yazılı senet, ancak kendisine hak verdiği ve borç yüklediği tüm kişilerin muvafakatıyla hamileyazılısenededönüştürülebilir.Bu muvafakatın doğrudan senet üzerine yazılması gerekir.

(2) Hamile yazılı senetlerin nama veya emre yazılı senede dönüştürülebilmesi hususunda da aynı kural geçerlidir.Bu son halde hak veya borç sahibi kişilerden birinin muvaf akatı bulunmazsa bu dönüştürme, ancak dönüştürmeyi yapan alacaklı ile onun haklarına doğrudan doğruya halef olan kişi arasında hüküm ifade eder".

Maddenin düzenlenmesinden anlaşıldığına göre, değıştirmenin (dönüştürmenin) gerçekleşebilmesi için, bizzat senet veya onun devamı niteliğinde bulunan alonj (uzantı-eklenti) üzerinde, senedin kendisine hak verdiği ve borç yüklediği bütün kişilerin muvafakatının varlığı gereklidir.

266

Basit bir söyleyişle, senedin bir türden diğerine dönüştürülmesi, senedin düzenlenmesi ve devri dolayısıyla hak elde eden veya borç altına giren herkesin değıştirme (dönüştürme) konusundaki (olumlu) iradesinin senet veya alonj üzerinde yer alması ile mümkün olabilmektedir.

Bununla birlikte, örneğin MK 912 gereği ipotekli borç senedi ve irat senedinin düzenlenmesi kendisine bırakılmış olan tapu memuru ve hazine temsilcisinin, başlangıçta bulunan imzaları gereğince değıştirme (dönüştürme) işlemine katılmaları senet dolayısıyla doğrudan bir hak elde etmeseler ve borç üstlenmeseler bile istisnai bir düzenleme olarak zorunludur.

Ayrıca burada hamiline yazılı senetlerin nama yazılı senetlere dönüştürülmesi bakımından, bütün hak elde edenler ve borç yüklenenlerin muvafakatının sağlanamadığı durumlarda, yapılan değışikliğin (dönüştürmenin) ancak değışikliği (dönüştürmeyi) yapan alacaklı ile onun haklarına doğrudan doğruya halef olan kişi arasında hüküm ifade edeceğini düzenleyen TK 650/2'ye de işaret edilmelidir. Bu hükmün mehzazı olan İsvBK 970/2'de ise, bu halde değıştirmenin (dönüştürmenin) geçerli olduğu, fakat sadece rızası olan alacaklı ile onun haklarına doğrudan doğruya halef olanlar arasında hüküm doğuracağı öngörülmüştür.

267

5.3. TK'da Çözümlememiş Bazı Sorunlarve Sonuçları

TK 650, eTK'da karşılık geldiği 562. maddeden, kenar başlığında "tahvil" yerine "senedin türünün değıştirilmesi" deyimini kullanmış ve dilinin sadeleş-

268

tirilmiş olması dışında, içerik itibarıyla hiçbir noktada farklılık ve bu bağlamda ö1,cl1ikle burada yinelemek zorunda kaldığımız sorun bakımından bir çözüm getirmiş değildir. Oysa, eTK 562, yazım (lafız) itibarıyla sadece nama ve emre yazılı senetlerin hamiline, hamiline yazılı senetlerin ise emre ve nama yazılı hale dönüştürülebileceğini kapsadığı, buna göre nama yazılı senedin emre, emre yazılı senedin nama yazılı hale dönüştürülmesinin düzenlenmediği için, öğretide oybirliği ile eleştirilmiş ve kanun koyucunun anılan konuda ihmalinin bulunduğu belirtilerek, kıyas yoluyla bu türlerin de birbirine dönüştürülmesinin mümkün olduğu söylenmiştir.

Nama ve emre yazılı senetlerin, alacaklı bakımından tahsili kolaylaştırılmış ve bu nedenle dolanım (tedavül) hızı yüksek ve fakat borçlu bakımından güvenliği daha az olan hamiline yazılı hale dönüştürülmesine ve aynı biçimde tersine bir düşünceyle hamiline yazılı senetlerin, alacaklı bakımından tahsili wrlaştırılıruş ve bu nedenle dolanım hızı düşük ve fakat borçlu bakımından güvenliği daha fazla olan emre ve nama yazılı hale dönüştürülmesine de kanun koyucu imkan tanımıştır. Bu durumda kanun koyucunun, nama ve emre yazılı senedin birbirine dönüştürülmesini istemediğini söylemek TK bakımından da mümkün değildir.

269 Yukarıda açıklamaya çalıştığımız sistem çerçevesinde kanun koyucu; TK 6S0'de, alacaklı bakımından tahsili zorlaştırılmış ve bu nedenle dolanım hızı düşük ve fakat borçlu bakımından güvenliği daha fazla olan bir senedin (nama ve emre yazılı senet), kanunen alacaklı bakımından tahsili kolaylaştırılmış ve bu nedenle dolanım hızı yüksek ve fakat borçlu bakımından güvenliği daha az olan bir senet (hamiline yazılı senet) haline dönüştürülmesine imkan tanımıştır.

Bu nedenle, aynı sistemi, nama ve emre yazılı senetlere uygulamak da mümkündür. Bu durumda bilinmesi gereken, hangi senedin alacaklı bakımından tahsili zorlaştırılmış ve dolanım hızı dolayısıyla borçlu bakımından daha güvenli veya hangi senedin alacaklı bakımından tahsili kolaylaştırılmış ve dolanım hızı dolayısıyla borçlu bakımından bir öncekine göre daha güvensiz olduğudur.

270 Güvenlik bakımından yukarıda devir biçimlerine göre kıymetli evrakı incelerken belirttiğimiz gibi nama, emre ve hamiline yazılı senetler olarak yapılabilecek sıralama, dolanım hızı bakımından tersine bir hal almakta ve hamiline, emre ve nama yazılı senetler olarak sıralanmaktadır.

Güvenlik ve dolanım hızı bakımlarından varılan bu sonuç, nama ve emre yazılı senetlerin birbirine dönüştürülmesinde -senedin düzenlenmesi ve devri dolayısıyla hak elde eden veya borç altına giren herkesin değiştirme (dönüştürme) konusundaki olumlu iradesinin senet veya uzantısı/uzantıları üzerinde yer alması şartıyla- kolaylıkla uygulanabilir.

Bu saptamalara bağılı olarak çözümlenmesi gereken bir başka sorun ise, 271
TK'nın 650. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen hususun birinci fıkra bakımından da geçerli olup olmadığı ve bu hususun nama ve emre yazılı senetlerin birbirine dönüştürülmesi sırasında nasıl uygulanacağıdır.

TK 650/2'de düzenlenen husus, hamiline yazılı senedin emre ve nama 272
yazılı hale dönüştürülmesinde herkesin muvafakati olmadığı takdirde değıştir-
menin(dönüştürmenin) mümkün olmadığı, ancak muvafakatte bulunanların
ve onların haklarına doğrudan doğruya halef olanların açıklanan irade ile bağılı
olduklarıdır. Burada, dolanım hızı bakımından hızlıdan yavaş a (yüksekten dü-
şüğe) doğru bir geçişin bulunduğu gözlenmektedir. Şu hale göre, dolanım hızı
bakımından hızlı olan emre yazılı senedin nama çevrilmesi sırasında da hüküm
kıyas yoluyla uygulanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KAMBIYO SENETLERİ
BİRİNCİ AYRIM
GENEL BAKIŞ

Kambiyo senetleri TK'nın, kıymetli evraka ayırdığı, Üçüncü Kitabının Dördüncü Kısımında düzenlenmiştir. Bunlar; poliçe, bono ve çek tir.

Poliçe (TK 671 vd.); üçlü bir ilişkidir (havale ilişkisi). Poliçe düzenleyen tarafından ödeyecek olan kişi (muhatap) üzerine düzenlenir (çekilir/keşide edilir) ve kime ya da kimin emrine ödenecek ise ona (lehtar) verilir. 273

Düzenleyen, muhataba belli bir bedeli lehtara ödeme, lehtara da bu bedeli kabz (alma) yetkisi verir.

Bono ya da emre yazılı senet (TK 776 vd.); ikili bir ilişkidir (borç vaadi/ tanınması/ikrarı). Bono düzenleyen tarafından düzenlenerek (yazılarak) kime yada kimin emrine ödenecek ise ona (lehtar) verilir. Burada düzenleyen lehtara karşı borç tanınmasında (ikrarı) bulunmaktadır. 274

Çek de (TK 780 vd.); üçlü bir ilişkidir (havale ilişkisi). Çek düzenleyen tarafından ödeyecek kişinin (muhatap) üzerine düzenlenir (keşide edilir) ve lehtara verilir. Çekte muhatap daima bir bankadır (TK 782/1). 275

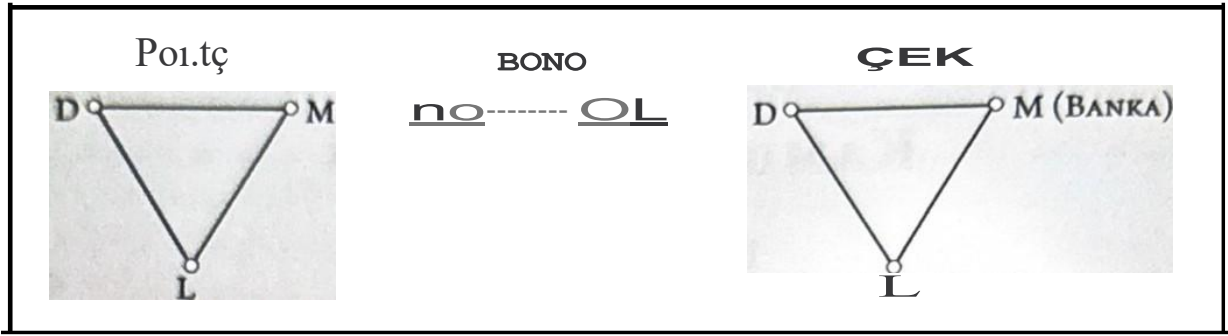
Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir (TK 782/2).

Düzenleyen, muhatap bankaya belli bir bedeli lehtara ödeme, lehtara da bu bedeli kabz (alma) yetkisi verir.

Burada terminolojik bakımdan bir hususa değinmek isteriz.

ETK'da poliçede ve çekte şimdiki (senedi) "düzenleyen" yerine keşide eden anlamında "keşideci" vardı (eTK 583/b.8; 692/b.6). Sadece bonoda ve emre muharrer senette (şimdiki= emre yazılı senet) "tanzim eden" (düzenleyen) deyimine yer verilmişti (eTK 688/b.7). Poliçe ve çek muhatap üzerine keşide edilir (çekilir); üçlü ilişkilerde keşideci ve keşide etmek deyimleri amaca daha uygundur.

Poliçe, bono ve çek aşağıda bağımsız başlıklar altında ayrı ayrı incelenmiştir (bkz. Kn. 314 vd., 431 vd., 894 vd.).

1. ÖNERİLER

276. . Kambyo senetlerinin münferit izahına geçmeden önce genel olarak te~~el~~
~~??ş??~~ kambyo ilişkisi; kambyo taahhüdünün doğumu; adi ilişki ile kambyo
 il~~ş~~kisırın k~~ş~~ı~~ı~~ durumları konusunda bilgi verilecektir. Bundan so~~a~~-~~an~~
 biyo senetlerirun özellikleri ve kambyo senetleri bakımından ortak hükümler
 ele alınacaktır.

1.1. Temel (Adi/Alt) İlişki-Kambyo İlişkisi

- 277 Kambyo senedi bir temel ilişkiye dayanılarak verilir. Bu temel ~~ş~~ ~~ı~~
 borçlar hukuku sözleşmesidir (satış, kira, ödünç, sigorta gibi). Temel ilişkiye
 ve bu kapsamda ifanın kambyo senedi ile yapılacağına ilişkin anlaşmaya/yan
 anlaşmaya (ifa anlaşması) dayanılarak (bkz. Kn. 280) kambyo senedinin veril-
 mesi (kambyo taahhüdünün doğumu) ile kambyo ilişkisi meydana gelir (bkz.
 Kn. 281).

İfanın kambyo senedi ile yapılacağına ilişkin anlaşmaya/yan anlaşmaya öğretilde
 "ikame anlaşmaları" denilmektedir (*Feyzioğlu*).

- 278 Her kambyo ilişkisinin (taahhüdünün) altında mutlaka bir temel ilişki
 vardır. Kambyo ilişkisinin tarafları arasında bir borç ilişkisinin bulunmadığı
 hallerde bile yine bir temel ilişki vardır: Hatır ilişkisi..

TK 783/1; eTK 695/1 bu ilkenin istisnası olarak görülemez. Çekte kambyo
 ilişkisinin tarafları (düzenleyen - "lehtar"/hamil) arasındaki temel ilişki bir şey; çek
 karşılığı [muhatap (banka) elinde ("nezdinde" olarak anlaşılmalıdır) düzenleyenin
 emrine tahsis edilmiş bir karşılığın bulunması] başka bir şeydir. Çek, düzenleyen
 tarafından "lehtar"a/hamile aralarındaki bir temel ilişkiye (borçlar hukuku sözleşmesi
 ya da hatır ilişkisi) dayanılarak verilir; muhatapta (bankada) karşılığın olup olmaması
 bu temel ilişki dışında bir sorundur ve temel ilişki bakımından hiçbir değerlendirmeye
 tabi tutulamaz.

- 279 Temelinde bir hatır ilişkisi yatan kambyo senetlerine "hatır senetleri"
 denilir. Hatır senetleri biraz daha ayrıntılı olarak aşağıda bono dolayısıyla "hatır
 bonusu" başlığı altında gözden geçirilecektir (bkz. Kn. 503 vd.).

Alıcı (A) ile satıcı (S) bir satış sözleşmesi yapmışlardır {temel ilişki}. Alıcı (A)'nın satım sözleşmesinden doğan bedel (semen) borcu için bir miktar para yerine bir kambiyo senedi (örneğin bir bono) vermesi üzerine kambiyo ilişkisi doğar. Burada (A)'nın bedel (semen) borcu için bono vermek istemesi halinde; bononun verilmesi ancak (S)'nin bunu kabul etmesi koşuluyla mümkün olur.

Tarafların temel ilişkiden doğan borcun ifası için kambiyo senedi verilmesi konusunda anlaşmaları; taraflar arasındaki borç sözleşmesi (temel ilişki) kapsamında bir yan anlaşma (ifa anlaşması) oluşturur.

280

1.2. Kambiyo Taahhüdünün/İlişkisinin Doğumu

Temel ilişki ve bu ilişkinin tarafları arasında ifa için (ifa yerine ya da ifa uğruna) yapılan (yan) anlaşma çerçevesinde kambiyo senedinin düzenlenmesi ve bu senedin kambiyo senedini düzenleyen tarafından ilk alıcısına (lehtar) teslim edilmesi ile kambiyo taahhüdü (ilişkisi) doğar.

281

Bu bakımdan öğretide ileri sürülmüş kreasyon, sözleşme ve hukuki görünüş nazariyeleri vardır. Bu nazariyeler kurucu kıymetli evrak bakımından gündeme gelmektedir. Açıklayıcı kıymetli evrakta (daha önce görüldüğü üzere) hak esasen senet (kıymetli evrak) düzenlenmeden önce mevcut olduğu için bu hakkın nasıl ve ne zaman doğduğu izaha muhtaç değildir. Bu bakımdan aşağıda Kn. 286'da yapılan açıklamaya da bkz.

282

Kreasyon nazariyesi hakkın senedin düzenlenmesi ile yaratıldığını, sözleşme nazariyesi düzenlenmiş olan senedin ilk alıcısına teslim edilmesi ile doğduğunu, hukuki görünüş nazariyesi de kıymetli evrakta kambiyo senetlerinde senede/ senet metnine güvenin korunduğunu, bu senetlerin yazının hakkı belirlediği/metne sıkı sıkıya bağlı senetler olduğu/yazıdan doğan sorumluluğun bulunduğunu (skripturrechtliche Haftung) kabul eder. Hakim görüş sözleşme nazariyesi ile hukuki görünüş nazariyesini birlikte ele almaktadır.

Kreasyon Nazariyesi:	
► Senedin düzenlenmesi	—= borcun/ sorumluluğun+hakkın/ talebindoğumu Tek taraflıvarması gerekli olmayan irade bevanı
Sözleşme Nazariyesi:	
1 Senedin düzenlenmesi + 1 Hazırlık işlemi/ maddi fiil 1 (Vorbereitungssakt/Realakt)	Senedin düzenleyen tarafından lehtara verilmesi TESLİM SÖZLEŞMESİ + TESLİM / GERUİRME = TESLİM - Borç sözleşmesi Senedin dolanımına Kabul/Aval/Araya girme ±Ayni sözleşme konulması suretiyle kabul
Hukuki Görünüş Nazariyesi:	
Sorumlu (Hukuki görünüş olgusuna yolaçan)	Yolaçma Ytikleme .. 1 HUKUKİ GÖRÜNÜŞ OLGUSU HAK Üçüncü itiş (Hukuki örünüş olgusuna3ayanan/ güvenen)

UU

Temel ilişki ve ifaanaşması sonucu düzenleyen tarafından (oluşturularak in1z.aedilen) senedin dolanına konulması/ilk alıcısına verilmesi kambiyo sözleşmesi (Begebungsvertrag) denilen "teslim sözleşmesi" ile olur.

Teslim sözleşmesi; doktrinde "geçirim/oluşum/kambiyo sözleşmesi" olarak da adlandırılmaktadır. Bizce teslim sözleşmesi deyimi daha uygundur. Ayrıca kambiyo senetleri dışındaki senetler (paysenedi, intifa senedi, tahvil vs.) bakımından kambiyo sözleşmesi deyiminin doğru olmayacağı açıktır.

Öğretide bir görüş senet düzenlenip dolanına konulduktan/lehtara verildikten sonra artık teslim sözleşmesine gerek olmadığını, diğer bir görüş ise senet dolanımında iken (senet üzerinde) yapılan her işlem bakımından teslim sözleşmesine yine gereksinim bulunduğunu ileri sürmektedir. Kanaatimizce borç tanınması (vaadi/ikrarı, BK 18) niteliğindeki kambiyo taahhütleri (kabul, aval, araya girme suretiyle kabul gibi) bakımından teslim sözleşmesi zorunludur. Bunlar dışında sair işlemler (ciro, araya girme suretiyle ödeme) bakımından ise teslim sözleşmesi gerekli değildir. Teslim sözleşmesinde özellik; teslim sözleşmesi ile taahhüt/ alacak (talep) hem doğmakta hem (ilk alıcıya) geçmektedir. Buna karşı ciroda hak sadece devredilmektedir (ciro edilene geçmektedir).

TESLİM SÖZLEŞMESİ: SENEDİN VERİLMESİ+ ALINMASI HAKKINDA SÖZLEŞME

Teslim sözleşmesi özünde bir borçlar hukuku sözleşmesidir (isimsiz sözleşme)• Bu sözleşmenin ifası zımında senedin verilmesi/teslimi gerekir. Bu olguyu dikkate alarak real sözleşme (consensus + res) nitelemesi yapmak hatalıdır. Senedin verilmesi/teslim sözleşmesinin kurulması için değil, ifa içindir (elden sözleşme; Handgeschaft:). Önemli olan şudur: Teslim sözleşmesinin özündeki borçlar hukuku sözleşmesinin ifası zımında senedin verilmesi/teslimi zilyetliğin geçirilmesi için gerekli olan aynı sözleşme ile müterafık (birlikte) olabileceği gibi (senedin düzenlendikten sonra lehtara verilmesi/teslimi) olmayabilir de... Bu son halde senedin verilmesi/teslimi, zilyetliğin devri değildir. Gerçekten, kabul, araya girme suretiyle kabul ve aval gibi işlemlerin hazırlar arasında yapıldığı hallerde zilyetliğin geçirilmesi söz konusu olmaz. Örneğin, poliçeyi kabul için ibraz eden, esasen zilyettir; muhatabın poliçeyi *derhal* kabul edip (imzalayarak) kendisine geri vermesi (rızaı geriverme: willentliche Rückgabe) zilyetliğin geçirilmesi değildir. Bu halde zilyetliğin geçirilmesini konu alan aynı sözleşme yoktur. Burada teslim sözleşmesinin ifası bağlamında "teslim" (iradi geriverme) (teslimin niteliğine uygun olarak) salt bir maddi fiil (Tathandlung) olarak gözlenmelidir. Zilyetlik durumunda değişiklik olmayan hallerde bu değerlendirme yapılmalıdır. Teslim sözleşmesinin borç işlemi niteliği olmadan, tasarruf işlemi olarak görülebileceği görüşü de vardır (hamile yazılı senedin zilyetliğinin geçirilmesi yoluyla devri).

Son göz]emde, düzenleyen, senedi oluşturup (düzen]eyip) imza **ederek** ilk alıcısına vermekle (teslim etmekle) borç (kambyo borcu/taahhüdü) ya da sorumluluk altına girer.

Burada kambyo senedi düzenlenmesinden söz açarken amaçladığımız bonodur (emre yazılı senet). Daha önce de söylediğimiz gibi bono temelinde BK 18 anlarında borç tanınması (ikrarı/vaadi) içeren bir kambyo senedir. Bonoyu düzenleyen senedi düzenleyip lehtara vererek (teslim sözleşmesi) kambyo taahhüdü/ sorumluluk altına girer.

Poliçede/ çekte durum değişiktir. Şöyle ki: Bu senetlerin temelinde havale ilişkisi vardır. Poliçe/ çek düzenleyen senedi düzenleyip lehtara vermekle (teslim sözleşmesi) bir kambyo taahhüdünde bulunmuş değildir; sadece bir kambyo senedi düzenlemiş ve kambyo ilişkisi kurmuştur. Gerçi bu poliçeden ötürü kendisinin sorumluluğu vardır (senedin kabul edilmemesinden ve/veya ödenmemesinden sorumluluk, TK 679/ 1-c.; 724/1; BK 556/2). Ancak bu sorumluluk bonoyu düzenleyen sorumluluğundan farklı olarak iradi değil, yasalıdır (bkz. ve karşı. TK 779/ 1; 698/ 1).

Poliçede kambyo taahhüdü muhatabın poliçeyi kabul etmesi (kabul şerhi+ imza) ve kabul için ibraz edene geri vermesi (teslim sözleşmesi) ile doğar.

Çekte kambyo taahhüdü hiç yoktur. Çek bakımından gündeme gelebilecek tek bir kambyo taahhüdü avaldır.

Çekin düzenlenip lehtara verilmesi (teslim sözleşmesi) ile çeki düzenleyen bakımından söz konusu olan sorumluluk da iradi değil, yasal sorumluluktur [TK 808/1-(c); TK 830/ 1-(k)].

KAMBYO TAAHHÜDÜNÜN/İLİŞKİSİNİN DOĞUMU	
10	TEMEL İLİŞKİ
20	İFAANLAŞMASI
30	TESLİM (KAMBYO) SÖZLEŞMESİ/TESLİM

Senedin ilk alıcısına gelince: Bu senedin türüne göre değişiklik gösterir. 284 Kambyo senetlerinde lehtar; pay senedinde taahhütte bulunan ya da pay basıldığında paya sahip olan; intifa senedinde, kendisine intifa senedinin içerdiği katılına hakkı tanınan; tahvil ve benzeri borç senetlerinde senedi ihraççıdan satın alan; senedin düzenlenip bir güvenilir kişiye (yeddiemin) bırakıldığı hal-lerde senedi güvenilir kişiden ("düzenleyenin temsilcisi" konumundadır) alan kimsedir (*Poroy/Tekinalp*).

Bu bakımdan "senedi düzenleyen kişinin hangi anda sorumluluk altına gireceği sorusunu, "şeklen tekemmül etmiş senedin (biçimsel olarak geçerli biçimde tamamlanmış senedin) iyiniyetli üçüncü kişinin eline geçmesi anı" diye cevaplandırmak, "açık senedi" kabul etmiş olan bir hukuk sistemi içinde isabetli görülemez. Bir kere açık poliçe/bono ileride görüleceği üzere (bkz. Kn. 513 vd.) tedavüle çıkarılırken

tamamen doldurulmamış olan poliçedir/bonodur [TK 680; 778/-(f)_J. Ö ü y a-
dan üçüncü kişinin iyiniyeti senedi düzenleyen elinden çıkış biçimine (ır de ile
ya da irade dışı) göre bir yönden, kendisinin borçlunun zararına hare et t m l u p
olmamasına göre diğer yönden farklı işlev gördüğü için, buradaki iy y tinedirurne
(iktisaba) yönelik bulunduğu belirtilmelidir. Diğer olasılık (üçüncü kişinin or lunun
zararına hareket edip etmediği) kişisel def'ilerin (yani senedi düzenle e e il alıcı
arasındaki temel ilişkiden doğan def'ilerin) kendisine karşı ileri sürülebiliruruleme-
yeceği bakımından rol oynar (bkz. ve karş. TK 687/1; 825/1; 680/1_) ele alın
sorun bağlamında değerlendirmeye tabi tutulamaz. Gerçekten, sene.d .duzenle e
kambyo senediile sorumluluk altına girmesi bir şey, bu kişinin kendisi il se edin
alıcısı (lehtar) arasındaki temel ilişkiden doğan aksaklıkları (kişisel d e e e) senedi
ciro+ zilyetliğin geçirilmesi/teslim yolu ile devralan "iyiniyetli" üçüne e e şilere karşı
ileri sürememesi başka bir şeydir. Senedi düzenleyen senedi düzenleyip ilk alıcısına
teslim etmekle sorumlulukaltınagirer.

285 Teslim sözleşmesinin bulunmaması halinde, bu kambyo taahhüdünde
bulunan (bonoda düzenleyen) tarafından geçersizlik def'i olarak herkese karşı
ileri sürülebilir.

(D)'nin (L) lehine düzenleyip koruması/muhafazası altında tuttuğu bonoyu
(L)'nin çalması halinde olduğu gibi.. *Poroy/Tekinalp'e* göre bu durumu rızayıbozan
hallerden ayırmak gerekir [ancak yazarların verdikleri örnek irade bozukluğuna (teh-
dit/korkutma) dayanmaktadır].

Teslim sözleşmesi yapılmışsa ve senedin tedavüle konulmasına borçlu yol
a mış (sebeup olmuş) değilse, bu durumun ehliyetsizlikten ya da taklit imzadan
hır farkı yoktur (*Poroy/Tekinalp*). Teslim sözleşmesinin ahlaka/ adaba aykırı
olması halinde (karşılıklı hatır bonusu verilmesi <kartopu/tefecî bonoları>) geçersizlik def'i ya da kişisel def'i tartışması yapılabilir.

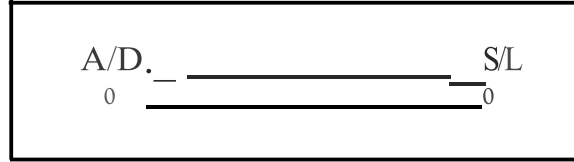
286 Teslim sözleşmesinin açıklayıcı ya da kurucu olabileceği söylenmektedir.
Senet mevcut bir hakkı içeriyorsa teslim sözleşmesi açıklayıcı, hakkı oluşturu-
yorsa kurucudur (*Poroy/Tekinalp*).

Teslim sözleşmesikıymetli evraka bağlananhak bakımından kurucu işlemdir_(e g-
rundun sakt). Kuruc.u ymetli evraktabu hak teslim sözleşmesi ile doğar. Açıklayıcı
kıymetli evrakta yeru bir hakkın doğumu söz konusu değildir. Fakat temel ilişkide
me; cut? l. an hak bu suretle kuvvetlendirilmekte (verstarkt); ona (hakka) bu şekilde
def ı v e e ti e e zların bertarafı, hak sahibi olmayandan iyiniyetle edinimin mümkün d
masıgıbgundeme gelecek kıymetli evraka ilişkin özellikler/ sonuçlar ile ayrı bir kalite
(yenibir hukuki nitelik) kazandırılmış olunmaktadır (*Roth*).

1.3. Temel İlişki İle Kambiyo İlişkisinin Karşılıklı Durumları

Soruna biraz daha somut olarak yaklaşmak için şu örnek üzerinde duralım: 287

Alıcı (A), satıcı (S)'den bir mal satın almış (satış sözleşmesi) ve bedel (semen) borcu için bir bono düzenleyip vermiştir. (A) senedi düzenleyen; (S) ise senedin ilk müktesibidir (lehtar).

Bu halde A/D ile S/L arasında iki ilişki vardır: Bunlardan birincisi satış sözleşmesinin yapılması ile doğan temel ilişki; diğeri (D) tarafından bononun (kambiyo senedi) düzenlenip (L)'ye verilmesi ile meydana gelen kambiyo ilişkisi.

Bu ilişkiler dikkate alındığında (L)'nin (A)'dan iki alacağı olduğu görülür:

- (1) Temel ilişkiden (satış sözleşmesinden) doğan adi alacağı,
- (2) Kambiyo ilişkisinden (bono) doğan kambiyo alacağı.

Şimdi acaba bu iki alacağın birbirine nazaran karşılıklı durumları nedir? 288

Bu sorunun cevaplandırılması bakımından kambiyo senedinin ifa yerine mi, yoksa ifa uğruna mı verildiği önem taşır. Şayet kambiyo senedi ifa yerine verilmiş ise temel ilişkiden doğan adi alacak sona erer. Bu olasılıkta (L) sadece kambiyo alacağına sahiptir. Buna karşılık, kambiyo senedi ifa uğruna verilmiş ise temel ilişkiden doğan adi alacak sona ermez. Adi alacak ve kambiyo alacağı birbiri ile yarışır (telahuk eder). Ancak senedin lehtar vadesi gelinceye kadar adi alacağı takip edemez; adi alacak senet vadesine kadar donmuş durumdadır.

Senedin vadesi gelince alacaklı (lehtar: L) serbesttir. Dilerse adi alacağı, dilerse kambiyo alacağını talep eder. Adi alacağı talep ederse, kambiyo senedini (olayda: bono/ emre yazılı senet) zedelenmemiş olarak geri vermekle yükümlüdür.

Kambiyo senedinin ifa yerine mi yoksa ifa uğruna mı verildiği taraflarca açıkça belirlenmemiş olan hallerde; karine, kambiyo senedinin ifa uğruna verilmiş olduğudur (BK 133/2; ayrıca bkz. TK 1430/2). 289

2. KAMBIYO SENETLERİNİN ÖZELLİKLERİ

290 Kambiyo senetleri kıymetli evrakın bir bölümünü oluşturmaktadır. Kıymetli evrak içinde kambiyo senetleri o denli önemli bir yer iştigal etmektedir ki; aynen "Medeni Hukuk = Özel Hukuk" örneğinde olduğu gibi bunlar bazen birbirinin müteradifi (eş anlamlısı) olarak kullanılmaktadır.

Kambiyo senetleri kıymetli evrak oldukları için kıymetli evrakın yukarıda işaret edilmiş bulunan (bkz. Kn. 42 vd.) özellikleri kambiyo senetleri bakımından da geçerlidir.

Bu özelliklere ek olarak kambiyo senetleri bakımından şu özelliklerin de ayrıca vurgulanması gerekmektedir:

2.1. Kambiyo Senetlerinde Soyutluk İlkesi Geçerlidir

291 Kıymetli evrakta soyutluk, genelde senette yer alan taahhüdün (borcun) hukuki nedeninin (sebebin/ causa) açıklanmaması/ açıklanamaması yüzünden gündeme gelir. Taahhüdün mutlaka bir nedeni vardır; ancak bu neden (causa) senette gösterilmemiştir. Kıymetli evrakta yer alan taahhüdün varlığı, kapsamı ve içeriği bakımından sadece senet belirleyicidir.

Soyut kıymetli evrak hukuki dayanağını BK 18'de bulur. Bu hükme göre borç❖❖ sebebini (nedenini) içermemiş olsa bile borç tanınması (ikrarı) geçerlidir [soyut(mu-cerret) borç tanınması (ikrarı)].

Soyutluk ilkesi en üst düzeyde kambiyo senetleri bakımından karşımıza çıkar. Bu bakımdan ikili bir ayırım yapılabilir.

2.1.1. Biçimsel soyutluk (ispat soyutluğu)

292 Kambiyo senetlerinde; senette (kağıt üzerinde) taahhüdün sebebi/nedeni gözükmez, gösterilmez. Bu senetlerde, daha sonra görüleceği üzere; senedin düzenlenmesine (ve alacaklıya teslimine) neden olan bir temel ilişki (borçlar hukuku sözleşmesi ya da hatır ilişkisi) mutlaka vardır. Fakat kambiyo senedinde bu bakımdan bir açıklama yapılamaz. Bir diğer anlatımla, kambiyo senedi temel ilişkiye bağlı tutulamaz, temel ilişki ile ilintilendirilemez.

Aksi davranış, yani taahhüdün temel ilişki ile ilintilendirilmesi senedin/ taahhüdün geçerliliğini etkiler ve hükümsüz sayılması sonucunu doğurur; bu emredici bir düzenlemedir [bkz. TK 671/1-(b); 776/1-(b); 780/1-(b)].

293 Kambiyo senedinde alacaklının durumunu daha da kuvvetlendirmekve borçlunun senedin karşılığı olmadığı iddiasını -tabir caiz ise; tamamen- engellemek için senet üzerine, sadece ve genel olarak temel ilişkinin varlığına işaret eden "bedeli nakden alınmıştır" ya da "bedeli malen alınmıştır" gibi kayıtlar konulması farklı bir şeydir ve bu bağlamda değerlendirilemez (bu konuda bkı. Kn. 482).

194

Bu, kambyo senedinin düzenlenmesi bakımından olduğu gibi, (geçerli bir kambyo senedi üzerinde daha sonra yapılan/yapılabilecek olan [ömtğjn: kabul (TK 696/ 1); ciro (TK 682/ 1); aval (TK 702/1-2)] işlemler bakımından da böyledir. Bu son işaret edilen husus bakımından yaptırım genel olarak senedin değil, sadece o taahhüdün (kabul, ciro, aval) hükümsüzlüğüdür.

Hükümsüz senet (kambyo senedi) üzerindeki münferit kambyo taahhütleri (kabul, ciro, aval) hükümsüzdür. Buna karşılık, senedin geçerli olduğu hallerde münferit kambyo taahhütlerinden birinin ya da birkaçının hükümsüz olması senedin hükümsüzlüğünü gerektirmez (bu konuda ayrıca bkz. Kn.531vd.).

Hal böyle olunca, kambyo senesinde hamil; talebini (davasını) sadece senede dayandırabilir; yoksa kambyo senedinin/taahhüdünün nedenini kanıtlamak zorunda değildir.

295

Borçlu (B)'nin; alacaklı (A)'dan ödünç (tüketim ödöncü) olarak almış olduğu 5.000,-TL için bir bono düzenlemiş ve (A)'ya teslim etmiş olduğunu varsayalım (B: Düzenleyen, A: Lehtar/Hamil). Burada bono ile borçlanılan edimin (5.000,-TL) nedeni kambyo senesinde açıklanmış değildir veyukarıda söylediğimiz gibi açıklanmasına da cevaz verilmemiştir [bkz. TK 776/ 1-(b)]• Şimdi: A/L ödünç olarak verdiği parayı geri almak için dava açtığı takdirde alacağın varlığı (kapsamı + içeriği) karine olarak kabul edilir. B/D; A/L'nin bir alacağı olmadığını iddia ediyor ise, bu iddiasını ispat etmek/kanıtlamak yükümlülüğü altındadır. Oysa MK 6'da yer alan genel kurala göre A/L alacağının varlığını (kapsamını+ içeriğini) kanıtlamakla yükümlüdür.

296

Görölüyor ki, biçimsel soyutluk (ispat soyutluğu); kendisini ispat yükünün yer değiştirmesi/ters çevrilmesi şeklinde göstermektedir.

BİÇİMSEL SOYUTLUK (İSPAT SOYUTLUĞU) → İSPAT YÜKÜNÜN YER DEĞİŞTİRMESİ

2.1.2. Maddi soyutluk

297

Hamilin kambyo senedine dayanması halinde alacağının hukuki nedenini kanıtlamak zorunda olmaması; tam aksine borçlunun böyle bir alacağın var olmadığını kanıtlamak yükü altında bulunması (ispat yükünün yer değiştirmesi/ters çevrilmesi), yani ispat soyutluğundan farklı olarak; kambyo senedinin ciro + zilyetliğin geçirilmesi ile "iyiniyetli" bir üçüncü kişiye devredilmesi halinde bu kişinin kambyo senedi aracılığı ile elde ettiği talep hakkı bakımından maddi soyutluk söz konusudur.

Görölüyor ki, maddi soyutluk senet "iyiniyetli" bir üçüncü kişinin eline geçtiği andan itibaren işlevsellik kazanmaktadır.

Nitekim, TK 684/ 1, *de ciro ve zilyetliğin geçirilmesi sonucunda poliçeden* [bonodan <TK 778/1-(a)>; çekten <TK 818/1-(d)>] *doğan bütün hakların* devrolunmuş olacağı hüküm altına alınmıştır.

- 298 Nasıl ki, ispat soyutluğu ispat yükümünün yer değiştirmesi sonucunu doğuruyor ise, maddi soyutluk da (temel ilişkiden kaynaklanan) kişisel def'ilerin senedi "iyiniyetle" devralan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesini engeller; çünkü üçüncü kişinin elde ettiği talep hakkı soyuttur (maddi soyutluk).

MADDİ SOYUTLUK → KİŞİSEL DEF'İLERİN SENEDİ DEVRALAN "İYİNİYETLİ" ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI İLERİ SÜRÜLEMESİ

- 299 Yukarıdaki örnekte A/L'nin bonoyu "iyiniyetli" üçüncü kişi (Ü)'ye ciro ettiğini ve zilyetliği devrettiğini varsayalım (Ü/H: Üçüncü Kişi/Hamil).

Burada Ü/H'nin iktisap ettiği kambyo senedine dayanan talep hakkı soyut bir hak olduğu için; B/D kendisi ile A/L arasındaki temel ilişkiden doğan def'ileri Ü/H'ye karşı ileri süremez. Örneğin B/D'nin Ü/H'ye karşı söz konusu temel ilişkiden (ödünç sözleşmesi) doğan borcunun ifa/ödeme ile sona ermiş olduğunu kanıtlaması mümkün değildir. B/D, Ü/H'ye ödeme yapmakla yükümlüdür. B/D'nin, senedin A/L tarafından Ü/H'ye devredildiğini bilmediği için, arada A/L'ye ödeme yapması durumu değiştirmez.

Pek tabii olarak B/D'nin sözleşmenin ihlali ya da haksız fiil nedeniyle A/L'ye karşı tazminat hakkı saklıdır.

- 300 Ayrıca ekleyelim:

Senedi devralanın soyut bir hak iktisap etmiş olması; borçlu tarafından senedi devralmış olan hamile karşı, borçlu ile senedi devreden arasındaki temel ilişkiden kaynaklananlar dışında; kişisel def'i kavramına giren, taraflar (borçlu ile senedi devreden) arasındaki özel bir anlaşmadan doğan ve yine taraflar arasında temel ilişki dışındaki bir ilişkiden (nedenden) kaynaklanan def'ilerin de ileri sürülmesini engeller.

- 301 Kişisel def'ilerin, senedi devralan kişinin "bilerek borçlu zararına hareket etmiş olması" halinde kendisine karşı ileri sürülebileceği görülmüştü (TK 687/1; 825) (bkz. Kn. 221).

Şimdi bu konuda bir örnek verereksorunu biraz daha somut olarak görelim.

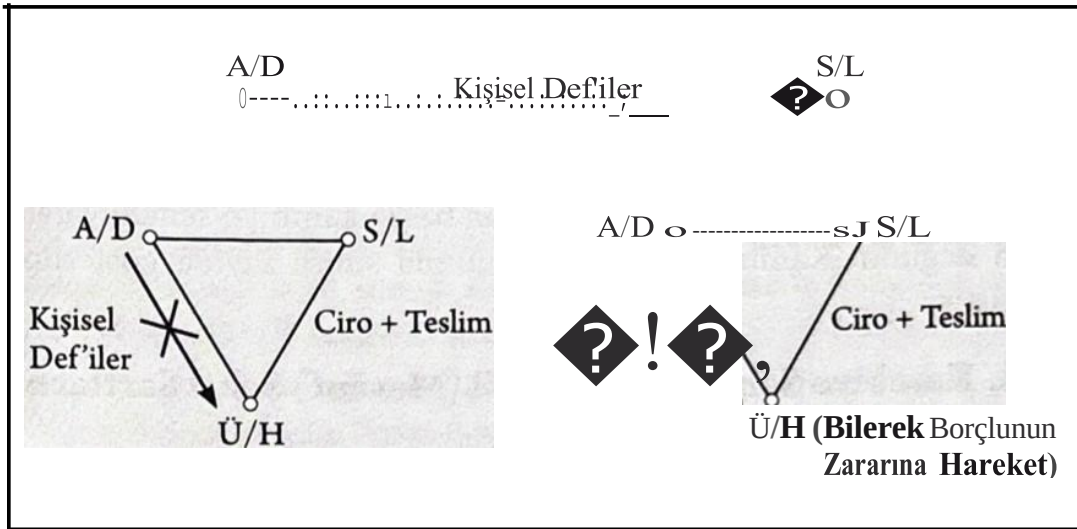
Alıcı (A) ile satıcı (S) arasında bir satış sözleşmesi yapılmıştır (temel ilişki). Alıcı (A) semen borcu için bir bono düzenlemiş ve (S)'ye vermiştir (kambyo taahhüdü/ kambyo ilişkisi).

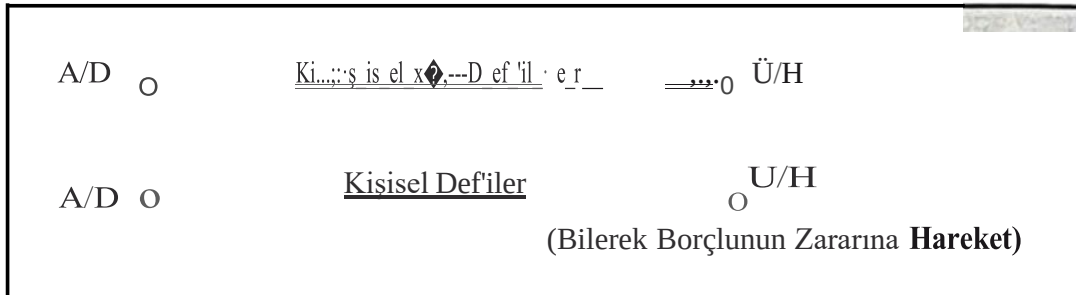
Satış konusu malın ayıplı olduğunu varsayalım.

302

S/L vadesinde bonoya dayanarak A/D'den ödeme talep edince A/D, S/L'ye karlı ayıp def'ini ileri sürebilir. Buna karşı S/L bonoyu Ü'ye ciro etmiş vezilyetliği geçirmi-
ise Ü (hamil) konumundadır ve vadede A/D'den ödeme isteyecek olan Ü/H'dir. **A/D**, Ü/H'ye kişisel def'i olan ayıp def'ini ileri süremez; meğer ki, Ü/H **bilerek** borçlunun (A/D) zararına hareket etmiş olsun.

Örnekte Ü/H; bonoyu A/D'nin ayıp def'ini S/L'ye karşı ileri sürmesini engellemek için devir almış ise, bilerek borçlunun (A/D) zararına hareket etmiş demektir; bu durumda A/D ayıp def'ini Ü/H'ye karşı da ileri sürülebilir.

Nama yazılı senetler alacağın devri/temlik (+teslim) yolu ile devredildiği için (TK 687/2); borçlunun; nama yazılı bir senedi devreden kişiye karşı olan kişisel def'ilerini bu senedi iktisap eden kişiye karşı da ileri sürülebileceğini tekrar hatırlatalım [BK 188/1: borçlu devredene/önceki alacaklıya karşı haiz

303

olduğu def'ileri (alacağı devralan/temellük eden) sonraki alacaklılara karşı da ileri sürebilir].

Bu nedenle kambiyo senetlerinin nama düzenlenmiş olması halinde soyutluk ilkesi sadece ispat soyutluğu olarak karşımıza çıkacaktır.

Kişisel def ilerin ileri sürülmesi bakımından özel hal oluşturan diğer bazı düzenlemelere ilerideki konularda açıklamalarımızın akışı içinde değinilecektir.

Kişisel Def'in Üçüncü Kişilere Karşı İleri Sürebildiği Haller:	
10	ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN BİLEREK BORÇLUNUN (SENEDİ ÖDEYECEK OLANIN) ZARARINA HAREKET ETMESİ
20	NAMA YAZILI SENETLER

2.2. Kambiyo Senetlerinde Sınırlı Sayı (Numerus Clausus) İlkesi Geçerlidir

304

Kambiyo senetleri yukarıda görüldüğü üzere (bkz. Kn. 273) poliçe, bono/ emre yazılı senet ve çeklerdir. Bunlardan başka kambiyo senedi yaratılması mümkün değildir. Kambiyo senetleri kanunda sınırlı sayıda gösterilmiştir/ belirtilmiştir.

2.3. Kambiyo Senetleri Özelliği (Mevsuf) Şekil Şartlarına Tabidir

305

Bir senedin poliçe, bono ve çek olarak kabul edilebilmesi için kanunda gösterilen şekil şartlarının gerçekleşmiş olması gerekir (TK 671; 776/1; 780/1). Bu şartlar bulunmuyor ve belli bazı şartlar bakımından kanunda öngörülen karineler de işletilemiyor/işlemiyor ise (TK 672; 777; 781) o senedi poliçe, bono ya da çek olarak nitelendirmek imkanı yoktur.

3. ÜRTAKHÜKÜMLER

306

Burada poliçe, bono ve çek bakımından öngörülen ortak hükümlere işaret etmek istiyoruz. Bu hükümlerin başlıcaları ehliyet maddesi (TK 670/1) ile "Kambiyo Senetleri Hakkındaki Hususi Takip Usulleri" (İİK 167 vd.) ve kanunlar ihtilafıdır [TK 766 vd.; 778/1-(j); 818/1-(s); 819 vd.].

Başlıcaları diyoruz; çünkü: örneğin, TCK'da kambiyo senetleri ortak bir hükümle resmi belge sayılmıştır (TCK 210/ 1; 204).

Burada sadece ehliyet maddesine işaret edeceğiz. Kambiyo **senetleri hak-** kında özel takip usulleri ile kanunlar ihtilafı münferit senetlerin (poliçe/bono/ çek) incelenmesinden sonra ele alınacaktır (bkz. Kn. 1124, 1142).

Ehliyet maddesine gelince; TK 670/1 hükmünü aynen yansıttak olur 307

"(s)özleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi, kambiyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir".

Bu hükümden anlaşılıyor ki sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kimse, kambiyo senedinde herhangi bir sıfatla (düzenleyen, muhatap, ciranta, avalist gibi) imza vaz'ederek (koyarak) sorumluluk altına girebilir.

Hüküm; sadece poliçeyi, bonoyu (emre yazılı senet) ve çeki düzenleyen açısından ele alınmamalıdır.

4. KAMBIYO SENETLERİNİN EKONOMİK İŞLEVLERİ

Kambiyo senetleri ödeme, kredi ve teminat aracı olarak kullanılabilir. 308

Taraflardan birinin borcunun bir miktar paranın ödenmesi olduğu sözleşmelerde; borçlu, nakit para ile ödeme yapmasını karşı tarafın kabul etmesi kayıt ve koşulu ile, bir kambiyo senedi de verebilir. Bu suretle kambiyo senedi ile ödemede bulunmak söz konusu olur.

Kambiyo senedi ile ödeme yapılan hallerde; taraflar arasındaki borç sözleşmesinden doğan borcun (para borcunun) nasıl, ne zaman ifa edilmiş olduğu ve sona ereceği, kambiyo taahhüdü ile temel borç ilişkisinin karşılıklı durumları incelenirken görülmüştü (bkz. Kn. 287 vd.).

Borç sözleşmelerinde kambiyo taahhüdünde bulunan borçlu senedin vadesinin bitimine kadar kredi temin etmiş sayılır. Bu da kambiyo senetlerinin (aynı zamanda) kredi aracı işlevi görmesi sonucunu doğurur. 309

Örnek olarak bir satış sözleşmesinde satın aldığı malın bedeli için bir bono veren alıcı (borçlu); satın aldığı malı satarak senedin vadesinde borcunu öder; satıcı da (alacaklı) bonoyu dolanıma (tedavüle) koyarak (ciro+ zilyetliğin geçirilmesi) malın bedelini "elde etmiş" olur.

Bu örnek ileride muhtelif konuların incelenmesinden sonra daha iyi anlamlandırılabilir.

Kambiyo senetlerinin kredi aracı işlevi bakımından poliçenin önemli bir uygulama alanını oluşturan kabul kredisine poliçe konusunda değineceğiz (bkz. K.n. 315).

Bu arada çekin sadece ödeme aracı olarak işlev gördüğüne, kredi aracı işlevi olmadığına işaret edelim. 310

.111

Kambyo senetleri teminat aracı olarak da kullanılabilir. Borşözleşmelerinde muhtelif yükümlölüklerin yerine getirilmesini güvence altına almak için kambyosenetleri teminat olarak verilebilir.

Örnek olarak; bankalar borçlu cari hesap kredisini güvence altına almak için kredi verdikleri kişiden bono ya da banka kabullü poliçe alırlar. Kredi alan borcunu zamanında ödemez ise, banka alacağını kambyo senedini takibekoyarak kolayca tahsil eder.

312 Kambyo senedinin teminat amacı ile verildiğini iddia eden kişi bu hususu ispat etmekle yükümlüdür.

313 Teminat olarak verilen kambyo senedi alacaklı tarafından üçüncü kişilere ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilirse kambyo senedini düzenleyen kişi iyiniyetli üçüncü kişilere karşı TK 687 nedeniyle "kayıtsız koşulSuz" sorumlulu olur.

KAMBYO SENETLERİ	ÖDEME ARACI	KıumıARACI	TEMİNAT ARACI
POLİÇE	+	+	+
BONO	+	+	(?)
CBK	+	-	

İKİNCİ AYRIM

POLİÇE

Police ile ilgili düzenleme TK 671-77S'te yer almaktadır. TK polıçeyi ayrıntılı olarak düzenlemiş (TK 671-775); bono ve çek bakımından ise bunlara özgü hükümler dışında police hükümlerine yollama yapmıştır (TK 778/ 1-3; TK 818/1,2). 314

Ne var ki, uygulamada police fazla kullanılmamaktadır. JJ5

Polıçenin önemli uygulama alanını özellikle dış ticarete kabul kredisi dolayısıyla görmekteyiz. Burada düzenleyen konumundaki yurt içi alıcı, lehtar konumundaki yurt dışı satıcıya bir banka tarafından kabul edilmiş (kabul kredisi) police vermekte ve böylece police ödeme ve kredi işlevlerini birlikte yerine getirmektedir. Police ile ödeme yapılmakta; ancak (polıçede) vade öngörölmüş olduğundan kredi kullanılmış olmaktadır. Bu örnek aşağıda polıçede şekil şartları ve kabul konusu göröldükten sonra daha iyi anlamlandırılacaktır.

Bu nedenle, burada police kavramı, polıçenin işleyişı ve sırf polıçeye özgü düzenlemeler (hükümler) kısaca izah edilecek; police hükümlerinin belli bir ölçüde ayrıntılı açıklanması TK 778/1-3 ve 818/1,2 hükümlerinin atfı kapsamında ve geçerli oldukları oranda; aşağıda bono ve çekincelenirken bu senetler (özellikle bono) dolayısıyla yapılacaktır.

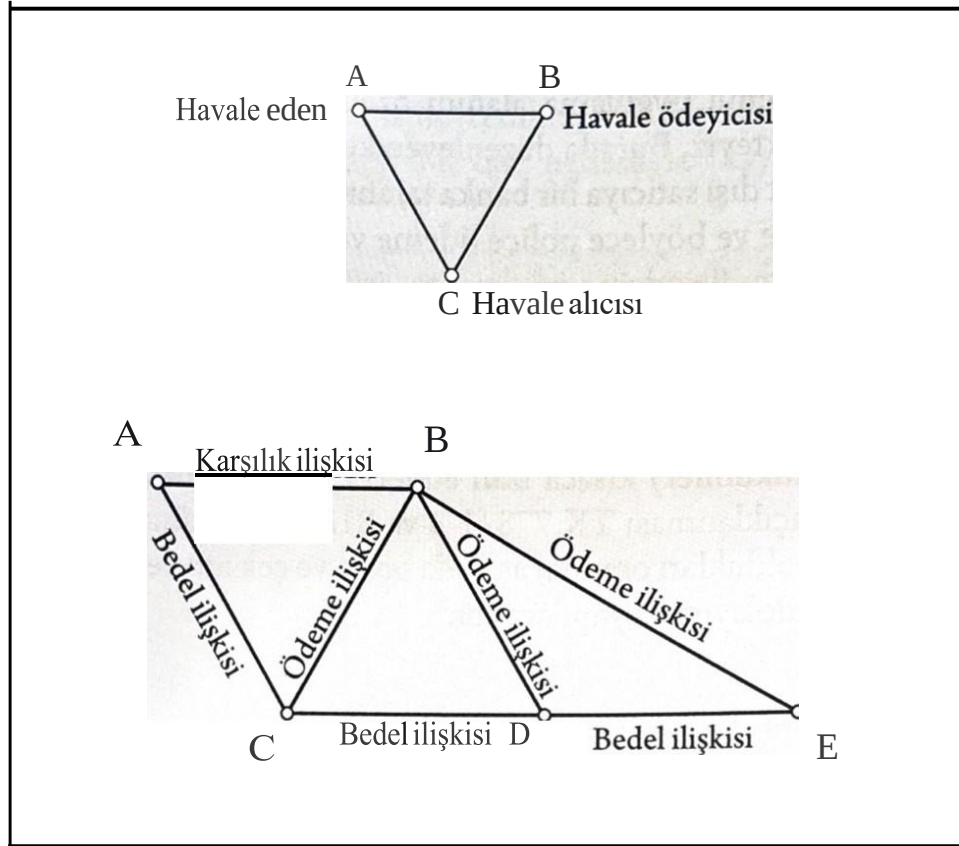
1. KAVRAM

TK polıçeyi tanımlamış değildir. TK'nın polıçenin unsurlarını belirleyen 671. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin incelenmesinden anlaşıldığına göre; police; belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi içerir. Görölüyor ki, polıçenin temelinde havale ilişkisi yatmaktadır. 316

Havale, BK'da özel borç ilişkileri kapsamında düzenlenmiştir (BK 555-560). Burada çifte yetkilendirme içeren üçlü bir ilişki söz konusudur. Havale eden (muhi), havale ödeyicisine (muhalünayleh) ifa (ödeme) yetkisi, havale alıcısına (muhalünleh) da bu ifayı (ödemeyi) kabul/talep/tahsil yetkisi verir. Havale ödeyicisi, havale eden hesabına ifada bulunur (öder), havale alıcısı ifayı (ödemeyi) kendi adına kabul (talep/tahsil) eder (BK 555). İfanın konusu; para, kıymetli evrak, sair misli şeylerdir. Havale eden ile havale ödeyicisi arasındaki ilişkiye karşılık ilişkisi; havale eden ile havale alıcısı arasındaki ilişkiye bedel ilişkisi; havale borçlusu ile havale alıcısı arasındaki ilişkiye ödeme ilişkisi denir. Havale ödeyicisinin havale edenin borçlusu olması şart değildir. Havale ödeyicisi, havaleyi kabul ettiğini çekince belirtmeksizin havale alıcısına bildirmekle ödeme yükümlölüğü altına girer (BK 557/1). Havale ödeyicisinin havale edene borçlu olması halinde ödeme yükümlölüğü vardır (BK 557/2); ancak havale 317

ödcyklslnln hiçbir zaman (hatta havale edene borçlu olsa bile) havaleyi kabul ettiğini beyan ıonınluluğu yoktur (BK 557/2- c.2). Havale eden, karşılık ilişkisinde; havale ödeyicisi havaleyi kabul ettiğini bildirinceye kadar, bedel ilişkisinde de; havale, havale alıcısının menfaatine yapılmış (örnek: havale alıcısının alacağını ödeme) olmadıkça -her zaman- havaleyi geri alabilir (BK 559/ 1, 2).

"Havalenin devri" mümkündür. Havale alıcısı ödemeyi kabul edeceği yerde; kendisi, havale eden konumunda olmak üzere havale ödeyicisine bir başka kişiye ödeme ve bu sonuncuya da kabul/talep/tahsilyetkisi verebilir. Bu defa da kendisine ifayı kabul/talep/tahsil yetkisi verilen kişi aynı biçimde hareket edebilir ve böylece her havaleye bir yenisi eklenerek süreç devam eder ("havalenin devri").

318

Bu şemada her bir havalenin ayrı bir bedel ilişkisi vardır ve (B)'nin (E)'ye yapacağı tek bir ödeme ile her bir bedel ilişkisi bakımından ifa gerçekleşmiş olur. Örnek olarak (B)'nin (E)'ye yapacağı ödeme ile; sanki (D), (E)'ye; (C), (D)'ye ve (A), (C)'ye ödeme yapmış gibi olur. Ödeme yapılmadığı [yani (B), (E)'ye ödeme yapmadığı zaman] son havale alıcısından (yani: E) başlamak üzere her bir havale alıcısı kendisinden bir önce gelene rücu eder. Örneğimizde; (E)'ye karşı (D); (D)'ye karşı (C); (C)'ye karşı (A) sorumludur.

319

Police; düzenleyen-muhatap-lehtar arasında üçlü bir ilişki oluşturur. Police, düzenleyen tarafından muhatap üzerine düzenlenir ve lehtara verilir. Düzenleyen, poliçeyi düzenleyen (keşide eden/ çeken); muhatap, poliçeyi ödeyecek olan; lehtar, kendisine ödeme yapılacak olan kimsedir. Düzenleyen muhataba ödeme; lehtara da bu ödemeyi kabul/talep/tahsil yetkisi vermekte-

dir. Ödemenin konusu bir miktar paradır. Düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişki karşılık ilişkisi; düzenleyen ile lehtar arasındaki ilişki bedel ilişkisi; muhatap ile lehtar arasındaki ilişki ödeme ilişkisi olarak adlandırılabilir. Muhatabın düzenleyenin borçlusu olması şart değildir. Muhatap hatır için ödeme yapabilir. Muhatap poliçe düzenlenirken poliçe (kambyo) ilişkisi dışındadır. Ancak poliçenin kendisine (kabul için) ibrazı üzerine poliçeyi kabul ederse (TK 695 vd.) kabul anından itibaren poliçe ilişkisine dahil olur ve poliçenin esas borçlusu konumuna gelir (TK 698/1). Muhatabın (düzenleyene borçlu olsa bile) kabul zorunluluğu yoktur.

Kabule poliçenin işleyişi açıklanırken tekrar değinilecek, daha sonra bağımsız bir başlık altında ana hatları itibariyle ayrıca inceleme konusu yapılacaktır.

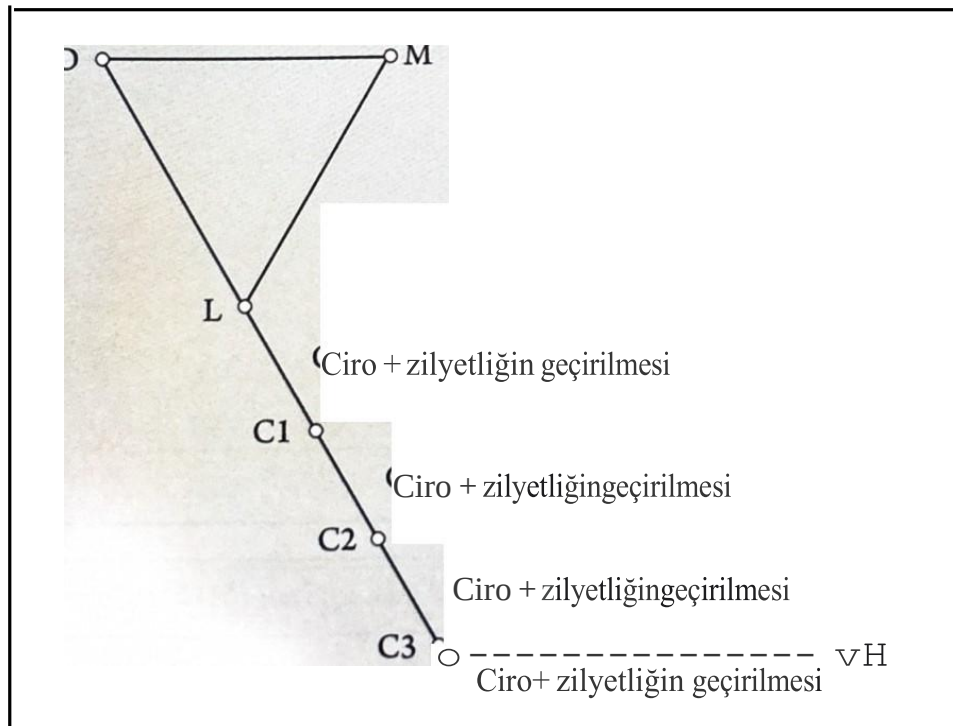
Havalede; nasıl havale alıcısı yeni bir havale yaparak havaleyi "devrediyor" ise; poliçe de; lehtar tarafından ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilebilir (tedavüle konulabilir).

320

Tedavüle konulan poliçe -aşağıda göreceğimiz gibi- ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile elden ele geçerek (aradaki kişiler cirantlardır) nihayet son hamilin (poliçeyi hali hazırda elinde bulunduran kişi) eline gelir (TK 686/1-c.1).

İlk ciroyu yapan lehtardır.

İLK CİRO LEHTAR TARAFINDAN YAPILIR

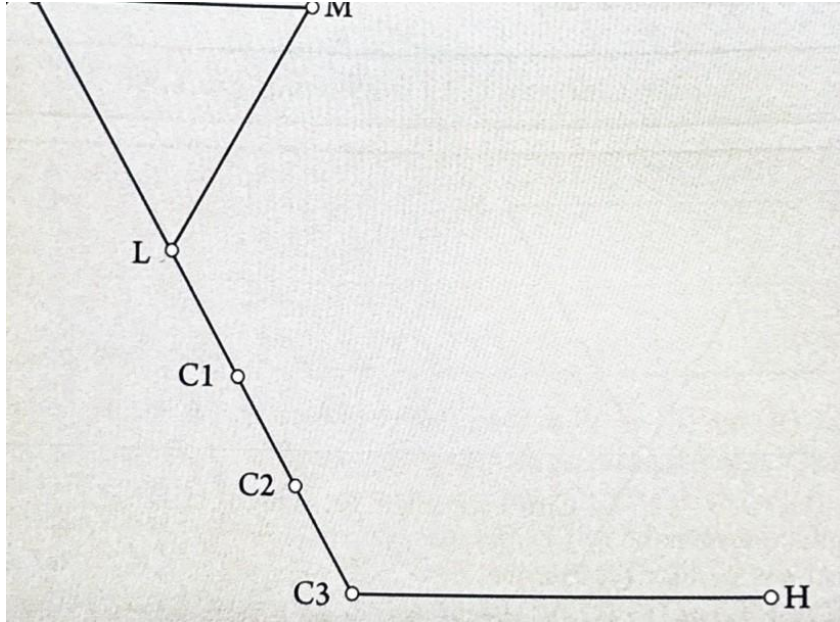

.12/

Police ilişkisinde (her) hamil policeyi vadeye kadar kabul, vade Öde me için muhataba ibrai eder. Kabul için ibraz edilen police kabul edilmediği, ödeme için ibrai edilen police ödenmediği vakit policeyi elindebulunduran hamil, duruma göre kabul etmeme ya da ödememe protestosu çekerekpolice- nin tedavülünde kendisinden önce gelen kişilere (cirantalara) karşı başvur a (müracaat/rücu) hakkını kullanır; yani onlardan police bedelini talepebilir. Hamil kendisinden önce gelenlere sıra gözetmeden (birine, zıllanna ya a hepsine) başvurabilir (müteselsil sorumluluk TK 724). Hamilinbaşvurduğu cirantalardan biri ödeme yaparsa policeyi (ge;i) alır ve kendisi de kendisinden önce gelenlere (yine) sıra gözetmeden başvurabilir; bu süreç düzenleyende son bulur.

Muhatap policeyi kabul etmiş olsun olmasın son başvurma borçlusu/ sorumlusu düzenleyendir.

BAŞVURMA (MÜRACAAT/Rücu) HAKKI:
HAMİLİN KENDİSİNDEN ÖNCE GELENLERDEN [CİRANTALAR/ MUHATAP/
DÜZENLEYEN / AVALİST] POLİÇE BEDELİNİ TALEP HAKKI

H'ye karşı müteselsil sorumlu olanlar: (C3); (C2); (C1); (L); (M) kabul etmiş ise; (D)

Başvurma hakkının kaynağı

Police (Senet)

Görülüyor ki, poliçe; kambiyo taahhüdü içeren bir havaledir.

JII

Bu taahhüdün senede bağlanması sonucunda dolanım (tedavül) imkluu doğmaktadır. Dolanım imkininin zorunlu kıldığı güvence gereksinimini karşılamak için "başvurma hakkı" yaratılmıştır.

Başvurma hakkı, sadece düzenleyene ve (poliçe kabul edilmiş ise) kabul eden muhataba karşı değil, poliçeyi ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devreden tüm cirantalara karşı mevcuttur. Böyle olunca da, poliçeyi ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devreden her ciranta (poliçe kabul edilmediği ve/veya ödenmediği zaman) başvurma hakkına maruz kalır/kalabilir.

- . B❖şvurma hakkı hem poliçenin muhatap tarafından kabul edilmemesi halinde (poliçenin kabul edilmemesi dolayısıyla başvurma hakkı), hem de poliçenin ödenmemesi halinde (poliçenin ödenmemesi dolayısıyla başvurma hakkı) söz konusudur.

Kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkının kullanılmasında (kabul 313 etmeyen) muhataba başvurulamaz.

Diğer yandan poliçede; muhatapın poliçeyi kabul ettikten sonra asıl borçlu konumuna geldiğini görmüştük. Kabul bağımsız ve soyut bir kambiyo taahhüdüdür. Poliçede kabul, havaledeki kabule nazaran farklılıklar gösterir, bu bakımdan ayrıca ve özellikle vurgulanmalıdır ki; poliçe muhatap tarafından kabul edildikten sonra; düzenleyen de poliçe dolayısıyla muhataba karşı talep hakkına sahip olur (TK 698/2).

TK 698/2: "Ödememe halinde hamil, düzenle.yen dahi olsa, poliçeden dolayı İstenebilecek her şeyi kabul edenden doğrudan doğruya isteme hakkını haizdir."

Sonuç olarak diyebiliriz ki; poliçe dolanım yeteneği olan, başvurma hakkı ile donatılmış, kabul bakımından özel düzenlemeye tabi tutulmuş bir havaile ilişkisidir.

Polie: <u>Senet</u> -----:--+- Havale+ Kambi o Taahhüdü
Dolanım (=tedavül) Yeteneği+ Başvurma Halclci +Kabul

Poliçe, daha önce söylendiği üzere bir kambiyo senedir. Kanunen emre yazılı senetlerdendir. Bu itibarla devri ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile olur (TK681/1). Nama da düzenlenebilir (TK681/2).

324

4822 sayılı Kanun ile değişik 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un (TKHK) taksitli satışlara ilişkin 6/ A maddesi taksitli satışlarda düzenlenecek senetlerin her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde ve sadece nama yazılı

olurık dü, nlenmesl gerektiğini, aksi takdirde kambiyo senedinin geçeulz olacağını holdim a1hna almaktadır (bh. Kn. 435).

- II. Bu halde bir kimsenin adına keşide edilmiş olan poliçenin emre olmadı ya da nama yazılı olduğu açıkça belirtilmelidir (TK681/2). Nama yazılı poliçe, yazılı devir beyanı (alacağın devri) + zilyetliğin geçirilmesi (teslim) yolu ile devredilir (TK647/2; 681/2).

Poliçe hamile düzenlenemez.

2. ŞEKİL ŞARTLARI (UNSURLAR)

2.1. Yasal Şekil Şartları

- 326 Bu şartlar (unsurlar) TK 671'de gösterilmiştir. Bunlar sırası ile:
- (1) Poliçe kelimesi [TK671/1-(a)]
 - (2) Belirli bir bedelin kayıtsız-şartsızhavalesi/ ödenmesi emri[TK 671 1-(b)]
 - (3) Muhatabın (ödeyecek olan kimsenin) adı [TK671/1-(c)]
- 327 Muhatap bonoda yoktur. Bu nedenle burada kısaca açıklayalım ki:
- Muhatap, poliçeyi ödeyecek kişi olarak poliçede belirtilmelidir. TK, muhatabın adının yazılmasını öngörmüştür. Tacirlerde ticaret unvanı yazılacaktır. Poliçe bir tüzel kişi üzerine düzenlendiği zaman tüzel kişinin niteliğine göre dernek ve vakıflarda tüzel kişinin adının ticaret şirketlerinde ticaret unvanının yazılması gerekir.
- 328 Muhatabın mutlaka senet metninde gösterilmesi gerekmez, metninde da gösterilebilir.
- 329 Muhatap hayali olabilir; önemli olan poliçenin şeklen tamam olmasıdır (hukuki görünüşün korunması).
- Hamil muhataba kabul ya da ödeme için başvurunca; muhatabın hayali olduğu, yani gerçekte var olmayan bir kişi olduğu meydana çıkacaktır. Bu poliçenin kabul edilmemesi ya da ödenmemesi anlamındadır; hamil kabul etmeme ya da ödememe protestosı çekecek ve kendisine karşı sorumlu olanlara karşı başvurma hakkını kullanacaktır.
- 330 Muhatap birden fazla olabilir. Bu durumda her biri poliçeyi ayrı ayrı kabul etmelidir. Bunların müteselsil sorumlulukları söz konusudur (TK 724/1).
- İçlerinden biri kabul etmez ve/veya ödemez ise hamil başvurma hakkını kullanır.
- 331 Birden fazla muhataplı poliçelerden farklı olarak alternatif muhataplı poliçelerin (asıl muhatap yanında alternatif muhatap gösterilmesi) geçerliği tartışmalıdır.
- Muhatap, bizzat düzenleyenin kendisi de olabilir (TK 673/1).

nu dutum özelliğinde merkez, şube ar", ilitkHetde ❷ on konuii ol:ıblır

(4) Vade [TK 671/1-(d)]

Vade aşağıda bono incelenirken açıklanauktır (**bkz. Kn. 450 vd.**). **Anok** poliçenin kabulüne ilişkin açıklamaların anlaşılabilme,i bakımından şimdid❷ şu bilgilerin aktanlmasında yarar vardır.

Poliçeye dört tür vade konulabilir:

1° Görüldüğünde [TK 703/1-(a)]

Görüldüğünde vadeli poliçe hamil tarafından muhataba ibrazında **ödene- J31** cek demektir (TK 704/1-c.1). İbraz süresi poliçenin düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır (TK 704/1-c.2). Bu nedenle görüldüğünde vadeli poliçenin düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmek için muhataba ibrazı gerekir; bu yapılmazsa başvurma hakkı düşer [TK 730/1-(a)].

2° Görüldükten belirli bir süre sonra [TK 703/1-(b)]

Görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçelerde süre; poliçenin görül- 333 düğü tarihten itibaren başlayacaktır. Poliçenin görüldüğü tarih muhatabın poliçeyi kabul tarihidir (TK 695/2-c.1; 705/1). Poliçe muhatap tarafından kabul edilmemiş ise kabul etmeme protestosunun tarihi, poliçenin görüldüğü tarih sayılır (TK 705/1). Muhatap poliçeyi kabul etmiş; ancak kabul şerhinde tarih gösterilmemiş ise tarihin tespiti için protesto çekilmesi gerekir (TK 695/2-c.2; 705/1). Kabul şerhinde tarih gösterilmemiş ve tarih tespit protestosu da çekilmemiş ise poliçe bir yıllık ibraz süresinin sonunda görülmüş sayılır ve belirli süre, bu tariht❷n itibaren işlemeye başlar (TK 705/2).

3° Düzenleme (keşide/ihdas) tarihinden belli bir süre sonra [TK 703/1-(c)]

4° Belirli bir günde [TK 703/1-(d)]

Bu dört tür vadeden başka bir vade ya da birden fazla vade içeren poliçeler 334 batıldır (TK 703/2).

Poliçeye vade konulmamış olması poliçenin batıl olmasını gerektirmez. Böyle bir poliçe "görüldüğünde"vadeli sayılır (TK 672/2).

(5) Ödeme Yeri [TK671/1-(e)]

Ödeme yerine ilişkin olarak da belirtilmelidir ki: 335

Poliçede (bonoda) ödeme yerinin gösterilmesi gerekir; ancak ödeme yerinin gösterilmemiş olması poliçeyi (bonoyu) mutlaka batıl kılmaz; poliçe muhatabın (bonoda: düzenleyenin) adının (ve soyadının ya da ticaret unvanının) yanında gösterilen yerde ödenir; bir başka anlatımla muhatabın (bonoda: düzenleyenin) adı (ve soyadının ya da ticaret unvanının) yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır (TK 672/3). Muhatabın (bonoda: düzenleyenin) adının (ve

❖\ "❖t1, lınmrn dn tknrrt unvnmnı) yanında btr yer gösterilmiş dcđtl❖e; hu halcft
ôdrmt' rri 'l, k ılrrıktlrvr poliçe (bono) batıldır.

, ,r.

fielli\ f tk<'U' 1, (ino) hlt OçOncü kişinin nc1dlndc, muhatıbın yerleşim yerinde (ih
mrıt-'oh)"ti)"• haşka hır yrde (\denmek ifacre düi, cnlcncbillr (TK 674). Bun.a göre
,, ,• OnrO kişi nc, dıldr yapılacak ya da bıı. l, at kişinin (kendisinin) yapacağı ödeme/
fülrmr yrıl muhatıbın (bonoda: d01, cnlcyenln) yerleşim yeri ile aynı yerde olablle-
cr❖I ı.tlbl olmayabilirde.81rinci halde adresli, ikinci halde yerleşim yerli (llumetgahlı)
rollçr (bono) söz konusudur (TK674).

. , ,•

Adresli poliçe, muhatıbın (bonoda: düzenleyenin) yerleşim yerinin (ikametgahı-
nın) bulunduğu yerde, ancak başka bir adreste ödenecek olan poliçedir. Bu adresi ve
ödemeyapacak olan kişiyi poliçeyi (bonoyu) düzenlerken düzenleyen ya da poliçeyi
kubul ederken muhatap gösterebilir (bonoda Hkabal" ve "muhatap" yoktur). Göste-
rilen adreste klmln ödeme yapacağının belli olmadığı hallerde, ödemenin muhatap
(bonoda: dtıcnleyen) tarafından yapılacak demektir (m. 697/ 1-c.2).

,UH

Ycrlclm yerli poliçe, muhatıbın yerleşim yerinden başka bir yerde ödenecek olan
poliçedir (TK 674); yerleşim yerli bono: düzenleyenin yerleşim yerinden başka yer-
de ödenecek olan bono). Başka yerde ödeme yapacak olan kişiyi de yine poliçeyi/
bonoyu düzenlerken düzenleyen ya da poliçeyi kabul ederken muhatap gösterebilir
(bonoda "kabul" ve "muhatap" yoktur). Düzenleyenin ödeme yapacak olan kişiyi gös-
termemesl halinde ödeme muhatap (bonoda: düzenleyen) tarafından yapılacaktır;
ancak muhatap kabul şerhinde (ödeme yapacak kişi olarak) başka birini gösterebilir;
bunu yapmaması poliçeyi bizzat kendisinin ödeyeceği anlamına gelir (TK 697/ 1).

(6) Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adı (lehtar) [TK 671/1-
(f)]

(7) Düzenleme tarihi ve yeri

339

Düzenleme tarihi mutlaka gösterilmelidir; gösterilmemiş ise poliçe batıl
olur. Düzenleme yerinin gösterilmemiş olması poliçeyi mutlaka batıl kılmaz;
böyle bir poliçe düzenleyenin adının (ve soyadının ya da ticaret unvanının)
yanında gösterilen yerde düzenlenmiş sayılır (TK 672/4). Düzenleme yeri
gösterilmeyen poliçede; düzenleyenin adının yanında da bir yer gösterilmiş
değilse poliçe batıl olur.

(8) Düzenleyenin imzası

340

Poliçe, düzenleyen tarafından imza edilmelidir; imza el ile atılmalıdır (TK
756, 1526/1).

341

Düzenleyen; poliçeyi düzenlemekle -poliçenin temelinde havale ilişkisi
yattığı için- BK 556/2 uyarınca poliçenin borçlusudur. Ancak kambiyo hu-
kukundaki anlamı ile (poliçe muhatap tarafından kabul edilmemiş olsa bile)
poliçenin "asıl (esas)" borçlusu değildir.

Asıl borçlu; kendisinden ilk önce ödeme istenebilecek olan ve yaptığı
ödeme ile tüm borçluları (sorumluları) yükümlülüklerinden kurtaracak olan

kimsedir. Bu konuda TK 730/2 bakımından sÖ'l konusu olan ö-telliğe bırı sonra işaret edeceğiz.

Aşağıda görüleceği üzere (bkz. K.n.350 vd}, poliçe düzenlenip lehtar.ı (ilk hamil) teslim edildikten sonra lehtar ya da poliçeyi ciro+ zilyetliğin **geçirilmesi** yolu ile devralmış sonraki hamil tarafından muhataba kabul için ibraz **edilir**. Poliçe muhatap tarafından kabul edilirse muhatap asıl borçlu **haline gelir** (TK 698/1). Bir diğer anlatımla poliçenin asıl borçlusu kabul etmiş olan **muhataptır**.

J.42

Muhatabın poliçeyi kabul etmemesi halinde; düzenleyenin asıl borçlu sayılacağı görüşünde isabet yoktur. Düzenleyen sadece başvurma borçlusudur (TK 724/1).

J4J

Kabul edilmiş olan poliçenin vadesinde ödenmemesi halinde **çekilecek olan** ödememe protestosunun çekilmemesi, ödememe dolayısıyla başvurma hakkının asıl borçlu dışındaki borçlulara/sorumlulara (başvurma borçluları) karşı düşmesine yol açar (TK 730/1).

Burada bir parantez açarak TK 730/1'deki bir çelişkiye işaret etmek isteriz. TK 730/1-(a),(b)'de kabul etmeme protestosu çekilmemesinin sonucu olarak (c) bendinde, kabul eden biri hariç olmak üzere başvurma hakkının düşeceği hüküm altına alınmıştır. Poliçe kabul edilmeyince (ki kabul etmeme protestosu sadece bu halde çekilir) kabul eden biri yoktur ki, bu kimsenin hariç tutulması söz konusu olsun. Buna göre protesto çekilmemesi dolayısıyla asıl borçlu (muhatap) dışındaki sorumlulara karşı başvurma hakkının düşmesi sadece ödememe protestosunun çekilmemesi halinde söz konusu olur. Kabul etmeme protestosunun çekilmemesi tüm borçlulara (sorumlulara) karşı kabul etmeme dolayısıyla (vadeden önce) başvurma hakkının düşmesine neden olur [TK 730/1-(b),(c)].

Düzenleyen isterse poliçe kabul edilmemiş olsun asıl borçlu haline gelmediğinden ödememe protestosunun çekilmemesi ona karşı da başvurma hakkının düşmesi sonucunu doğurur (TK 730/1 "..... *kabul eden kişi hariç olmak üzere* "). Buradan anlaşılıyor ki düzenleyen asıl borçlu değildir. Düzenleyene karşı başvurma hakkının düşmesi halinde; hamil -yukarıdaki açıklamanın zorunlu kıldığı mantıki sonuç olarak- genel hükümlere (BK 556/2) ya da sebepsiz zenginleşme hükümlerine (TK 732) başvurarak talepte bulunabilir.

344

Gerçi, düzenleyenin kendisini poliçenin ödenmemesi halindeki sorumluluktan muaf tutamaması (TK 679 / 1); düzenleyen hakkında ayrızamanaşımı süresinin öngörölmüş olması (TK 749/2) ve düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak başvurulabilmesi, onun (poliçe kabul edilmediği zaman) "asıl borçlu" olarak gözlenmesini haklı gösterebilecek bir düşünce biçimi olabilir. Ancak poliçenin kendisinin belirlediği süre içinde kabul için ibraz edilmemesi halinde kabul etmeme ve ödememe halindeki sorumluluktan kurtulabilmesi (TK 730/2); düzenleyen hakkındaki zamanaşımı süresinin cirantalar hakkındaki zamanaşımı süresiyle aynı olması da gözden uzak tutulmamalıdır. TK 732 hükmüne göre sebepsiz zenginleşme sorumluluğu da onun sonuç itibarıyla "poliçeyi düzenleyen" kişiolmasından ve BK556/2'ye göre sorumluluğunun bulunmasından kaynaklanmaktadır.

1.1. İhtiyat (isteğe Bağlı) Kayıtlar

Bu kayıtlar aşağıda bono incelenirken izah edilecektir (bkz. Kn. 481 vd.).

1.3. Damga Pulu

3. f6

Pc.;llçç; 488 sayılı OVK ile damga vergisine tibi tutulmuştu [(1) Sayılı Tablo III/1,a] ve bu vergi poliçe üzerine damga pulu yapıştırılması şeklinde ödeniyordu.

Pul yapıştırılmamış olması poliçenin geçerliğini etkilemiyor; ancak poliçe resmi dairelere ibrai edildiği, noterlerde, bankalarda, kamu iktisadi teşebbüslerinde ve işti- raklerinde işlemekonulduğu vakit; vergi cezalı olarak tahsil ediliyordu (DVK 26; 27).

4962 sayılı Ba1ı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Vakıflara Vergi Muafiyeti Ta- nınması Hakkında Kanun'un {RG 07.08.2003/25192} 12. maddesinin 1. fıkrası ile (1) sayılı Tablo III/1-a hükmü kaldırılmıştır. Bunun sonucu olarak poliçe (aynı biçim- de: bono) bakımından damga vergisi zorunluğu bundan böyle söz konusu değildir.

2.4. Şekil Şartlarındaki Noksanlıklar ve Sonuçları

Yasalşekil şartlarındaki noksanlıklar ve bu noksanlıklarınsonucunu sapta- yabilmek bakımından şekil şartlarının niteliklerini göz önünde tutarak bir ayı- rım yapmak gerekmektedir. Bu ayırım esas itibariyle ikili bir ayırım olacaktır.

3. f6

Zorunlu unsurlar: Yukarıda görüldüğü üzere, poliçe kelimesi- kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödeme emri-ödeyecek olan kişi (muhatap)-lehtar. düzenleme tarihi ve düzenleyenin imzasıdır. Bir senedin poliçe olarak kabulü için bu unsurlar kesinlikle bulunmalıdır; bunlardan birinin yokluğu senedin poliçe olarak hüküm ifade etmesini engeller.

347

Poliçe kelimesi dolayısıyla işaret edilmelidir ki; senet metninde poliçe olarak gös- terilmemekle beraber {yani:poliçe kelimesi yok} açıkça emre yazılı olarak düzenlenen ve diğer hususlarda da poliçede anılan tüm unsurları içeren senetlere "emre yazın havale" (TK 826) denilir. Bunlar poliçe hükmünde olup aşağıda ırıcılenecektir (bkz. Kn.428 vd.).

348

Kanunun belirli şartlarla mevcudiyetini varsaydığı unsurlar:

(1) Vade: Poliçede vade gösterilmemiş ise poliçe görüldüğünde ödenir (TK672/2).

(2) Ödeme yeri: Ödeme yeri belirtilmemiş ise ödeyecek olan kişinin (mu- hatabın) adı (ve soyadı ya da ticaret unvanı) yanındaki yer, ödeme yeri olarak kabul edilir (TK 672/3).

(3) Düzenleme yeri: Düzenleme yeri gösterilmeyen poliçe, düzenleyenin adı (ve soyadı ya da ticaret unvanı) yanında gösterilen yerde düzenlenmiş sayı- lır (TK 672/ 4) .

349

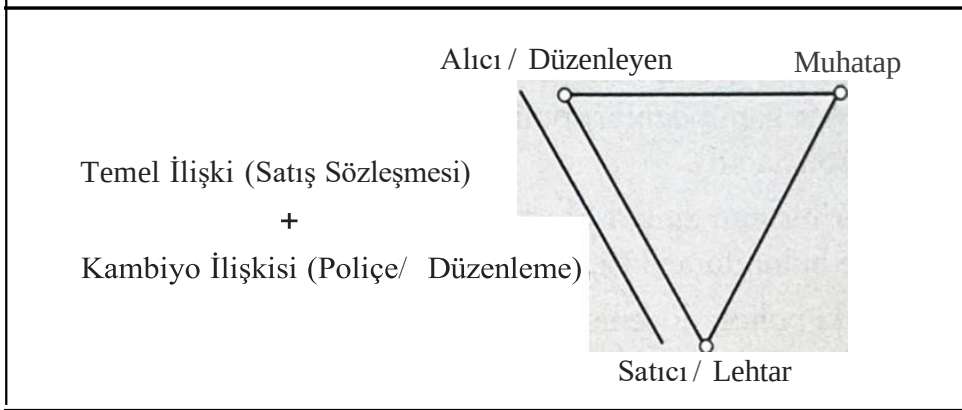
. P?liçede zorunlu unsurlar eksik ise ve/veya kanuni varsayımlar da işle- mıyor ise -emre yazılı havale hakkındaki TK 826 hükmü saklı kalmak üzere- mezkur senet hale göre BK 555 vd. anlamında havale olarak kabul edilebilir.

Böylesi bir kabulün de mümkün olmadığı hallerde entt hiçbir hüküm ifade etmez; ancak şartlar varsa (yazılı) delil başlangıcı (HMK 202/2) olarak değerlendirmeye Ubi tutulabilir.

3. İŞLEYİŞ

Police düzenleyen tarafından düzenlenir ve lehtara verilir. Lehtar police- 350
nin ilk hamilidir.

(D), (L)'den mal satın almış ve ona mal bedelini borçlanmıştır. (D) ile (L) arutn• da satış sözleşmesi vardır ve bu satış sözleşmesi (D) ile (L) arasındaki temel ilişkiyi oluşturur. (D) satış sözleşmesinden doğan bedel (semen) borcunu (L)'ye nakit olarak ödeyebileceği gibi onun (yani L'nin) kabul etmesi kayıt ve koşulu ile -kendisinin (M)'den bir başka ilişki nedeniyle doğmuş ya da doğacak bir alacağı olduğu için- (M) üzerine bir police düzenleyerek (L)'ye verebilir (ifa yerine ya da uğruna edim). Bu suretle temel ilişki dışında bir de kambiyo ilişkisi (pollçe) yaratılmış olur.

Lehtar (ilk hamil) policeyi elinde tutabileceği gibi, tedavüle de koyabilir. 351
Policeinin tedavüle konulması ciro + teslim yolu ile olur.

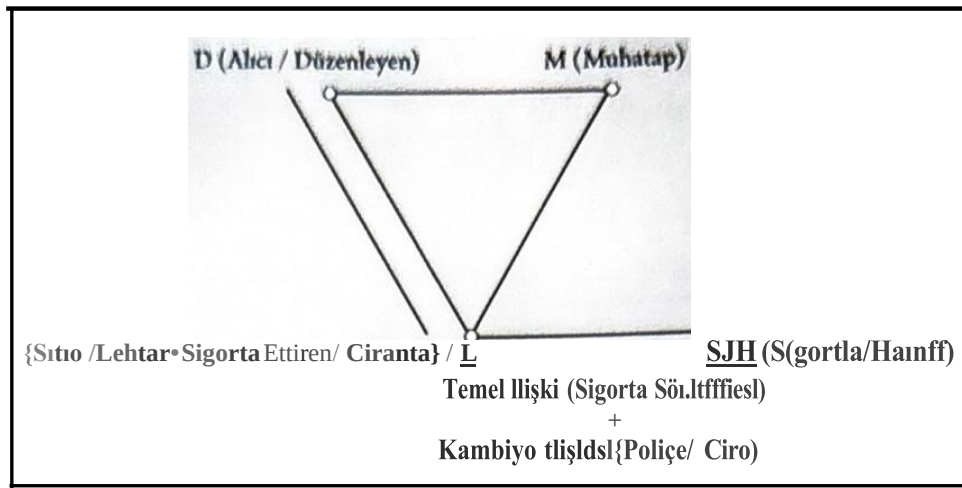
Police kambiyo senedir. Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir.
Emre yazılı senetler ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilir.

Policeyi ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredene ciranta denilir. 352

Her bir ciro da, çifte yetkilendirme işlemidir. Policeyi Cl'e ciro eden (L) bu ciro ile (M)'ye ödeme, Cl'e de alacağı talep ve tahsil yetkisi vermiş olur.

Policeinin ilk ciro su lehtar tarafından yapılır (lehtar= ilk ciranta).

(L)'nin sigortacı (S) ile bir sigorta sözleşmesi yaptığını varsayalım. (L), (S)'ye sigorta primini nakit olarak verebileceği gibi (S)'ye (S)'nin kabul etmesi kayıt ve koşulu ile (D) 'dan aldığı policeyi de verebilir (ciro edip zilyetliği geçirebilir/ifa yerine ya da uğruna edim).

353

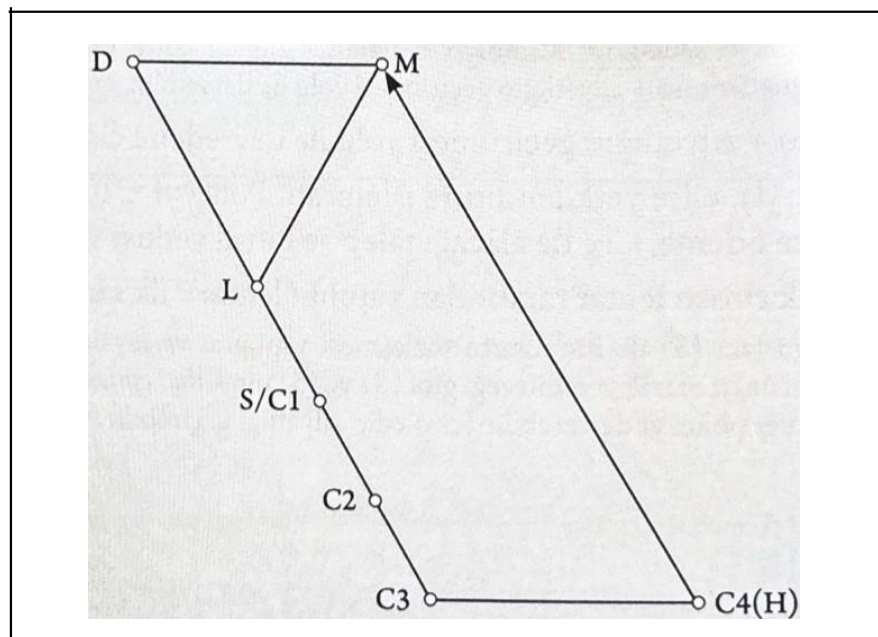
Poliçeyi (ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile) devir alan poliçe9In hamfö olur; bu hamil de poliçeyi elinde tutabileceği gibi tedavüle de koyabilir.

Poliçe; böylece L'den S/Cl'e; S/Cl'den C2'ye; C2'den C3'e; C3'ten C4'e (H) ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilir (tedavül eder). Poliçeyi linde bulundurana hamil denilir; poliçe en son ("hali hazırda") kimin elinde ise hamil odur (son hamil).

354

Tüm cirolar bir ciro zinciri oluşturur. Poliçeyi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulunduran kişi, yetkili/meşru hamildir (TK 686/1-c.1).

.. Görölüyor ki poliçe, düzenleyen (D) tarafından (muhatap (M) üzerine) ¹ düzenlenerek lehtar (L)'ye verilmiş; (L) tarafından Cl'e; Cl tarafından C2'ye; C2 tarafından C3'e; C3 tarafından C4'e ciro edilmiş ve zilyetlik geçirilmiştir. Poliçe halen C4'ün elinde olduğundan hamil C4'tür (yetkili/meşru/son hamil); C4/H (TK686/1-c.1).

Poliçenin her hamili görüldüğü gibi poliçeyi elinde tutmaku/tutabllmek• te ya da tedavüle koymakta/koyabilmektedir.

J54

Poliçeyi elinde tutan (her) hamil de; poliçeyi *vadtyt kadar olcın surtdt* muhataba kabul için ibraz eder (TK 691/1) ya da (poliçeyi kabul için ıbrn etmeyerek) *vadede* (yine) muhataba ödeme için ibraz eder (TK708/1) (k.ıbul için ibraz zorunluluğu yok: "kabul için ibraz ihtiyaridir").

Muhatap da, kendisine kabul için ibraz edilen poliçeyi kabul edip **etme-**mekte serbesttir. Hatta muhatap düzenleyene borçlu olsa bile hamilin kendisi- ne ibraz ettiği poliçeyi kabul etmek zorunda değildir. Muhatap, poliçeyi kabul ederse kambiyo ilişkisine dahil olur ve poliçenin esas borçlusu haline gelir (TK 698/1).

Poliçe muhatap tarafından kabul edildikten sonra hamil vadeyi bekler ve poliçeyi vadede muhataba ibraz ederek ödeme ister.

Pek tabii olarakhamilin vadeye kadar poliçeyi tedavüle koymasımümkündür.**Eğer** poliçe tedavüle konulmuş ise, vade tarihinde poliçeyi elinde bulunduran hamil, mu- hataptan ödeme isteyecektir.

Muhatap poliçeyi kabul etmezse hamilin "kabul etmeme protestosu" çekmesi gerekir. Kabul etmeme protestosu kabul etmeme dolayısıyla başvur- ma hakkının şartıdır. Başvurma hakkı hamilin (ciro zincirinde) kendisinden önce gelenlere başvurarak poliçe bedelini talep etmesidir. İşte poliçenin kabul edilmemesi halinde; hamil kabul etmeme protestosu çekerek; kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkını kullanır; yani -ciro zincirinde- kendisinden önce gelenlerden [şemada: (C3); (C2), (C1), (L) ve (D)] poliçe bedelini ister.

356

Görülüyor ki, kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkının kullanılması halinde poliçe bedelinin vadeden önce ödenmesi söz konusudur.

Muhatabın poliçeyi kabul etmemesi halinde, hamilin kabul etmeme protestosu çekmemesi; hamilin kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkının düşmesine yol açar [730/1-(b)]; bir diğer anlatımla kabul etmeme halinde kabul etmeme protestosu çekmeyen hamil kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkını (poliçe bedelinin vadeden önce ciro zincirinde kendisinden önce ge- lenlerden istenebilmesi) kaybeder; ancak bu, hamilin vadede muhataba ödeme için başvurup ödeme talep etmesine engel oluşturmaz.

357

Görülüyor ki, hamil ister poliçe kabul için hiç ibraz edilmemiş olsun, ister kabul için ibraz edilip de kabul edilmemiş ve kabul etmeme protestosu çekilmemiş olsun *vadede* muhataptan ödeme isteyebilmektedir.

Muhatap poliçeyi kabul ettiği halde (ve aynı şekilde poliçe◊ kabul edilmediği ve kabul etmeme protestosunun çekilmediği halde); hamil; *vadede* muhataba başvurarak ödeme isteyecektir (708/1). Bu durumda muhatap ya öder ya ödemez.

358

.159 İ-tuhatap poliçeyi kabul etmiş olsa bile ödemeyebilir.

Aynı şıkildt kabul elmeñif olsa bile ödeyebilir; yeter ki hamil kabul etmeme pro
tc&1onı çtktttk vadeden önce ödemeyisağlamış olmasın.

.160 Muhatabın ödemesi halinde poliçeden doğan kambiyo borcu/borçlan
sona erer.

Muhatap ödemediği taktirde hamil ödememe protestosu çekerek öde-
meme dolayısıyla başvurma hakkını kullanır; yani ciro zincirinde kendisinden
önce gelenlere başvurarak poliçe bedelini ister.

361 Hamile ödemede bulunan başvurma borçlusunun ödemesi ile -ciro zinci-
rinde- bu başvurma borçlusundan sonra gelenler sorumluluktan kurtulur; önce
gelenlerin sorumluluğu ise devam eder.

Hamile ödemede bulunan başvurma borçlusu, ödemeyi yaptıktan sonra
poliçeyi alır ve o da, ciro zincirinde kendisinden önce gelen/ gelenlere (mütesel-
sil sorumluluk) başvurur. Hamil kendisine ödeme yapan başvurma borçlusuna
sadece poliçeyi teslim eder, ciro yapmasına gerek yoktur. Başvurma borçlusu da
kendisine ödeme yapan başvurma borçlusuna sadece poliçeyi teslim eder ("ge-
riye ciro" yoktur). Ödememe protestosu çekilmemesi, ödememe dolayısıyla
başvurma hakkının düşmesi sonucunu doğurur; bir diğer anlatımla ödememe
protestosu çekmeyen hamil ödememe dolayısıyla kendisinden önce gelen baş-
vurma borçlularına başvurma hakkını yitirir; ancak bu kendisinin esas borçluya
karşı olan talep hakkını etkilemez.

Burada karşımıza asıl borçlu-başvurma borçlusu/borçluları ayırımı çıkmaktadır.
Poliçede asıl borçlu, borcu kabul etmiş olan muhataptır (TK 698/1). Asıl borçlu
dışındaki borçlu/ sorumlu ya da borçlular/ sorumlular, başvurma borçlusu/borçlulan-
dırlar. Ayrıca ödememe dolayısıyla başvurma hakkının kullanılması bakımından çekil-
mesi zorunlu olan ödememe protestosunun çekilmemiş olması asıl borçlu dışındaki
borçlulara/sorumlulara (başvurma borçluları) karşı başvurma hakkının düşmesine
yol açar (TK 730/1).

362 Şurasını önemle vurgulayalım ki, aslında kabul etmiş olan muhatap da (aynı za-
manda) başvurma borçlusudur (TK 724/1). Muhatabın poliçeyi kabul etmediği
takdirde kambiyo ilişkisine dahil olmayacağı ve kendisine karşı (poliçe ilişkisi dışında
herhangi bir şekilde poliçeyi kabul edeceğini beyan ve taahhüt etmiş olması haricinde)
bir talepte bulunulamayacağı açıktır. Ancak poliçeyi kabul ettikten sonra ödememesi
halinde protesto çekilerek ödememe dolayısıyla başvurma hakkı kullanılırken kabul
etmiş olan muhataba da başvurulabilir (TK 724/1). Görülüyor ki, kabul etmiş olan
muhatap hem asıl borçlu hem de başvurma borçlusudur (TK 698/1; 724/1). Hakim
görüşün aksine muhatapın poliçeyi kabul etmemesi halinde düzenleyenin asıl borçlu
sayılacağı düşüncesine katılmadığımızı daha önce açıklamıştık (bkz. Kn. 343 vd.).

Yukarıda görüldüğü üzere düzenleyen sadece başvurma borçlusudur (TK 724/1);
poliçenin kabul edilmemesi ve/veya ödenmemesi halinde kabul etmeme ya da öde-
meme dolayısıyla başvurma hakkı kullanılırken kendisine başvurulabilir; ancak kabul

etmeme ya da ödememe protestosunun çekilmemiş olduğu h erde ona **br,ı d.ı** başvurma hakkı d    r (TK 730/1).

Düzenleyene kar   başvurma hakkının düşmesi halinde, kendisinden genel hükümlere (BK 556/2) ya da sebepsiz zenginleşme hükümlerine (TK 732) **d  k** talepte bulunulabilece  inde yukarıda işaret edilmişti (bkı..Kn. 344).

Hamil ödememe dolayısıyla başvurma hakkını yitirmiş olsa bile poliçeden 363 doğan zımanana  sını süresi içinde (TK 749/1) asıl bor  cludan (kabul eden muhatap) poliçe bedelini isteyebilir. Zımanana  sını süresi geçtikten sonra kambiyo hukuku sebepsiz zenginleşme hükümlerinin (TK 732) uygulanması gündeme gelir.

4. KABUL

Poliçenin     l   bir ilişki olduğunu ve düzenleyen tarafından muhatap üzerine düzenlenerek lehtara verildiğini; muhatabın kabul ile kambiyo ilişkisine dahil olduğunu biliyoruz.

Şimdi; poliçenin kabulü ile ilgili olarak belirtmek istediklerimize gelince: 364

(1) Kabul sadece poliçede söz konusudur.

(2) Kabul bir kambiyo taahhüdüdür; poliçeyi kabul ederek poliçe ilişkisine dahil olan muhatap bir kambiyo taahhüdünde bulunmuş olur.

(3) Kabul soyut (=m  cerret) bir taahhüttür.

Muhatap; düzenleyen ile kendisi arasındaki ilişkiden (borç sözleşmesi/ 365 hatır ilişkisi) doğan (kişisel) def'ileri hamile kar  şı ileri süremez.

(4) Muhatap poliçeyi kabul edip etmemekte serbesttir; kabul ederse kambiyo ilişkisine dahil olur ve esas bor  clu konumuna gelir (TK698/1).

(5) Kabul muhatap tarafından bizzat ya da temsilci aracılığı ile yapılabilir.

(6) Kabul beyanı poliçe üzerine yazılır ve "kabul edilmiştir", "kabul  m  d  r", "kabul" deyimi ve sözcükleri ya da bunlara e  ba  ka deyim ve sözcükler ile ifade ve muhatap tarafından imza edilir (TK695/1-c.1).

(7) Kabul eden muhatap, kabul edilen poliçeyi kabule arz edene teslim etmekle taahhüt altına girer.

Muhatap poliçe üzerindeki kabul şerhini poliçeyi vermeden önce çizebilir; bu kabulden kaçınma anlamına gelir (TK 699 / 1-c.1). Kabul   erhinin poliçenin geri verilmesinden önce çizilmiş olduğu karinesi vardır (TK699/2-c.2). Kabul   erhinin çizilmesi halinde, muhatabın hamile ya da poliçede imzası bulunan bir kişiye kar  şı yazı ile kabul beyanında bulunmuş olması olasılığı için: TK 699/2.

(8) Kabul kayıtsız ve koşulsuz olmalıdır; istisna: kısmi kabul (TK 696/1).

66

K.ıbulıştthl (kısmı kabul dıJında) başka noktalarda poliçe içeriğinden (mündcrecat1ndan} krkh olursa, poliçe kabul edilmemiş sayılır (TK 696/2-c.1; sonuç: kabul t>b11◆e protestoru __, başvurma hakkı).

Burıunla beraber kabulü yapan, kabulündeki koşullar çerçevesinde sorumludur (TK696/2-c.2). Bunun anlamı fUdur: Hamil, kabul etmeme protestosu ekip başvurma hakkını kullanacak yerdeı muhatabı kabulünün içeriğine göre sorumlu tutabilir. Düzenleyenin ve drantalann sorumlulukları sona erer; zira bunlar poliçe içeriğine göre kabul etmeme protestosu çekilmek kayıt ve koşulu ile sorumluluk altına girmişlerdir.

(9) Poüeyi kabule hamil ya da poliçeyi elinde tutan herhangi bir kimse (rneğın: temsilci) arz eder (TK691/1).

(10) Poliçe vadeye kadar kabul için arz edilir (TK 691).

<u>Ketilde</u>	Vade
Kabul için ibraz süresi	

(11) Kabul için ibraz yeri, muhatabın yerleşim yeridir (TK 691/ 1).

367

(12) Muhatap, poliçenin kendisine kabul için arz edildiğı günü izleyen günde bir daha ibrazını isteyebilir (TK 694/1-c.1).

Muhatap poliçeyi kabul edip etmemek konusunda düşünmek için böyle bir talepte bulunabilir.

368

(13) Hamil kabul için arz edilen poliçeyi muhataba bırakmak zorunda değildir (TK 694/2).

Anlamı: Muhatap TK 694/1-c.1'e göre poliçenin izleyen günde bir daha ibrazını talep ettiğı takdirde; hamil, ikinci ibraza kadar olan süre içinde; poliçeyi muhatap ner.dinde bırakmak zorunda değildir.

369

(14) Hamil, poliçeyi kabul için ibraz edip etmemekte serbesttir (TK 691/1).

KABUL İÇİN İBRAZ İHTİYARİDİR.

Hamil, poliçeyi kabul için ibraz etmezse; vadede ödeme için ibraz edip ödeme ister.

(1S) "Kabul için ibraz ihtiyaridir" kuralının iki grup istisnası vardır.

(a) Kabul için ibrazın mümkün olmadığı haller

✓ Görüldüğünde vadeli poliçeler

370

Bu poliçeler "görüldüğünde" denecektir; bu nedenle kabul mümkün değildir; ancak düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmek için ibraz zorunluğ vardır; buna uyulmadığı takdirde başvurma hakkı düşer, hamil sade-

cedüren1eyenden (BK 556/2 ya da TK 732/ 1 hükümlerine dayanarak) **talq,te** balunabüir.

✓ Düzenleyenin poliçenin kabul için arzını yasaklaması (TK 692/ 4:"Du-ztrileyen poliçenin kabule arzını menetmiş olmadıkça..")

Düzenleyen poliçenin kabul için arzını yasaklayabilir.

371

Kural bu olmakla beraber işaret edeceğimiz iki halde düzenleyenin poliçe• ninkabul için ibrazını yasaklaması mümkün değildir.

1° Adresli ya da yerleşim yerli poliçeler (TK 692/2)

Bu poliçelerde; düzenleyen tarafından belirtilmeyen hallerde; muhatabın kendi yerleşim yeri içinde başka bir adres ya da kendi yerleşim yeri dışında başka bir yer ya da başka adreste/yerde ödeyecek kişiyi belirlemesi bakımın• danpoliçeyi görmesi lazımdır; bu nedenle bu tür poliçelerin kabul için ibrazı zorunludur; kabul için ibraz yasaklanamaz.

372

2° Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenmesi gereken poliçeler (TK 692/2).

Bu poliçelerde "belli süre"◆poliçenin görüldüğü tarihten itibaren baş• layacaktır; bu nedenle anılan (tür) vadeyi içeren poliçelerin kabul için ibrazı zorunludur; kabul için ibraz yasaklanamaz.

373

✓ Düzenleyenin kabul için ibrazı belli bir süreyasaklaması (TK692/3)

Düzenleyenin kabul için ibrazı belli bir süre yasaklaması görüldüğünden 374 belli bir süre sonra ödenecek poliçelerde de mümkündür; bu halde bir yıllık ibrazsüresi kabul için arzın mümkün olduğu tarihten itibaren başlar.

(b) Kabul için ibrazın zorunlu olduğu haller:

✓ Adresli/yerleşim yerli poliçeler

Bu poliçelerde muhatabın hale göre adres, yer ya da ödeyecek kişiyi göste• rebilmesi için kabul için arz zorunludur (TK 697/ 1).

375

✓ Görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek poliçeler [TK703/1·(b)].

Bu poliçelerde belirli süre, poliçenin görüldüğü tarihten (kabultarihi) baş• layacaktır TK 705/ 1). Bu nedenle kabul için arz zorunludur (bkz.TK 705/2).

376

✓ Düzenleyenin poliçenin kabul için arz edilmesini emretmesi (TK 692/2).

Bu halde poliçe mutlaka kabul için arz edilmelidir. Bu yapılmadığı takdir• dehamil ödememe dolayısıyla olan başvurma hakkını da yitirir (TK 730/1).

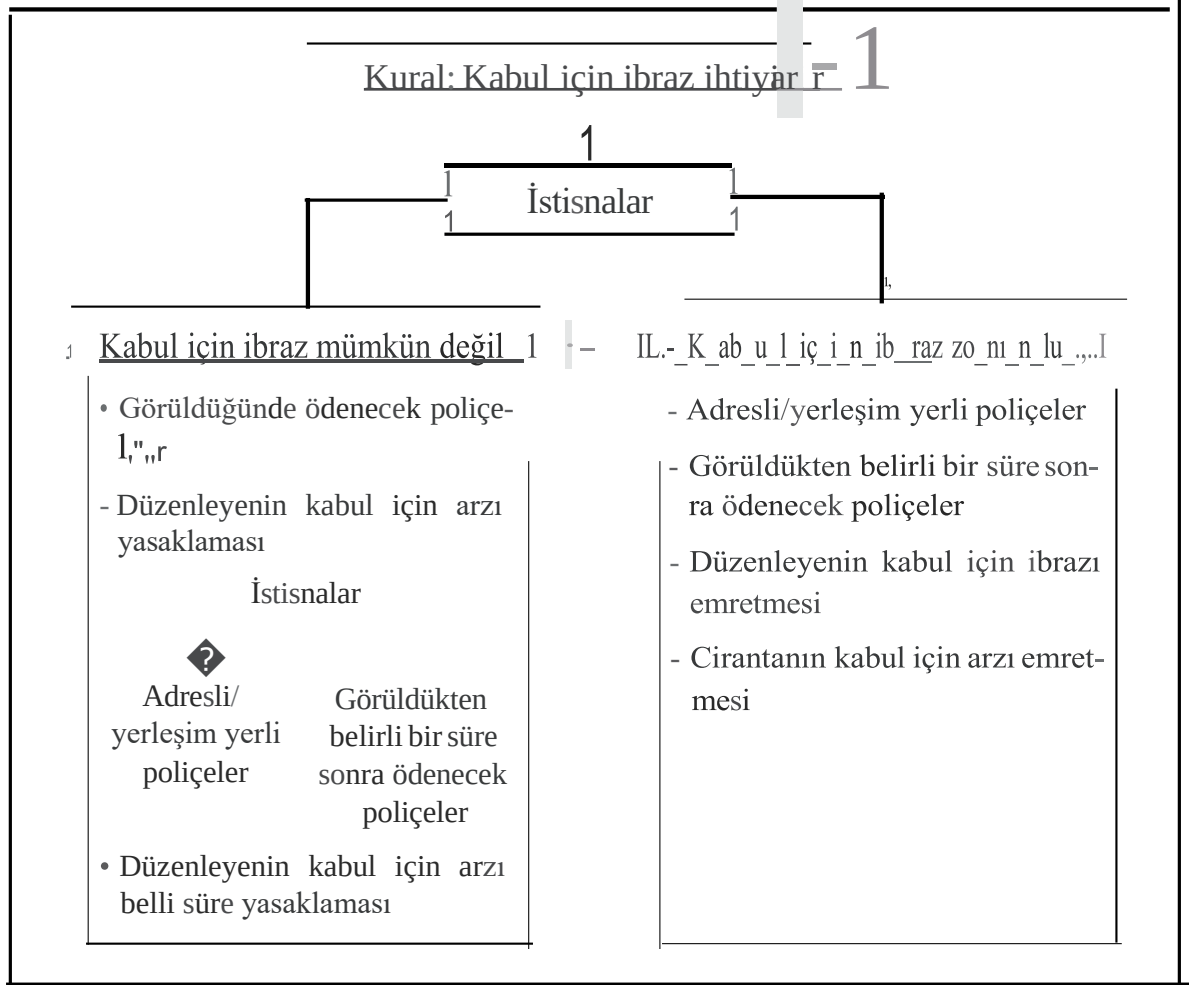
377

✓ Cirantarun poliçenin kabul için ibrazını emretmesi (TK 692/ 4).

Cirantarun bunu yapabilmesi için düzenleyenin poliçenin kabul için ib• razını yasaklamamış olması lazımdır (TK 692/4-ilk yarı cümle). Ciranta po-

378

11\·ttnlñ kabule sırlı hit süre tayin ederek ya <la etmeyetek tırtıdtıltı(rır: 92./4-ikincıyan cümle).

(16) Düzenleyen ve keza cirantalardan biri, birkaçı ya da hepsi poliçenin kabul edilmemesinden sorumlu olmayacağı/ olmayacakları koşulunu öngörebilirler (TK 679/ 1-c.2).

379

Düzenleyen; poliçenin kabul edilmemesinden sorumlu olmayacağını öngörebilirse de; ödenmemesinden sorumlu olmayacağını öngöremez (TK 679 / 1-c.2). Buna karşılık cirantalar, poliçenin hem kabul edilmemesinden hem de ödenmemesinden sorumlu olmayacaklarını öngörebilirler (TK 685 / 1: "aksi şart edilmedikçe...").

380

Düzenleyen kabul için arzı emretmiş ise, poliçenin kabul edilmemesinden sorumlu olmayacağını öngöremez. Aynı sonuç kabul için ibrazı emreden cirantalar bakımından da geçerlidir.

(17) Araya girme suretiyle kabul mümkündür (TK 735-737).

(18) Kabul etmemenin sonuçlarına gelince:

Bu konuya poliçenin işleyişinde değinmiştik. Kısaca -tekrar- öutltm,k

❖kirse:

... Poliçe kabul edilmediği zaman hamil kabul etmeme protestosu **çekerek** 1,aşvurma hakkını kullanır. Yani ciro zincirinde kendisinden önce **gelenlere** ba❖❖ (vadeden önce) ödeme ister. Kabul etmeme protestosunun **çekil-**rneimesi kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkını düşürür (TK730). Kabul euneine protestosunun çekilmemesi ve sonuç olarak kabul etmeme dolayısıyla başvurma hakkının düşmesi; hamilin, poliçeyi vadede ödeme için ibraz edip ödeme istemesine engel olmaz.

Bu halde poliçe ödenmezse; ödememe protestosu çekilip,ödememe dola-yısıyla başvurma hakkı kullanılır. Yeter ki ka❖❖ için ibrazın zorunlu olduğu bir halsöz konusu olmasın. Habrlatalım: Kabul için arım zorunlu olduğu hallerde poliçe kabul için arz edilip de kabul edilmemesi üzerine kabul etmeme protes-tosu çekilmemiş ise ödememe dolayısıyla başvurma hakkı da düşer. Bu halde:

Hamil	BK 556/2 ya da TK 732	<u>Düzenleyen</u>
	Talep	

5. NÜSHA

Nüsha, poliçenin aynı nitelikte olmak üzere birden fazla sayıda düzenlen- 38²
mesidir (TK 743/1). Her nüsha aynı derecede hüküm ifade eder (TK 743/2).

Poliçe protesto edildiği takdirde protesto belgesi nüshalardan birine bağlanabilir (TK717/2).

Nüshaları düzenleyen düzenler (TK 743/2). Nüshalara teselsül eden sıra 383
numaraları konulur. Bu numaraların metne yazılması gerekir. Aksi takdirde nüshaların her biri ayrı poliçe hükmünde olur (TK 743/2).

Nüshalardan biri üzerine yapılacak ödeme diğer nüshaları da hükümsüz 38⁴
kılar (TK 744/1-c.1).

Ancak muhatap bir nüsha üzerine kabul şerhi koyar ve nüshayı almadan öderse, mezkur nüsha nedeniyle tekrar ödemek zorunda kalabilir (TK 744/1-c.2).

Bir ciranta muhtelif nüshaları ayrı ayrı kişilere ciro ederse, bunlar üzerine imza ko-
yanlar, imzalarını taşıyan nüshaları geri almadıkları takdirde, aynaynsorumlu olurlar (TK744/2-c.2).

Nüshalardan birini kabul için gönderen kimse bu nüshayı elinde tutan 385
kimsenin adını diğer nüshalar üzerine işaret etmelidir. Kabul için gönderilen nüshayı elinde tutan kimse, bunu, diğer nüshanın yetkili hamiline teslim et-
mekle yükümlüdür (TK 745/1).

tflf'

1\~c.ltrndtın kılıçıntrsa h:ımlı başvurma hakkını, ancak;

(1 kahul fçfn göndrtılcn nti♦hanın istemde bulunulmasına rağrn♦n ktn. di♦in<' teslim olunmadığı,

(t) dt♦rr nüsha üzerine kabul ya da ödemenin sağlanmadığını bir prot♦ıtö ilr ♦artamış olduğu tnkditde kullanabilir [TK 745/2-(a),(b)].

6. ZAMANAŞIMI

3,c•

Poliçede zamanaşımını TK 749 vd.nda düzenlenmiştir.

6.1. Zamanaşımı Süreleri

JBB

Anılan hükme göre:

- Kabul etmiş olan muhataba (ve avalistine) karşı açılacak davalarda zamanaşımı süresi vade tarihinden itibaren üç yıl;
- Hamilin ciranta/cirantalar ile düzenleyene (ve bunların avalistlerine) karşı açacağı davalar protesto tarihinden; senet (poliçe) protestosuz ise vade tarihinden itibaren bir yıl;
- Cirantanın diğer ciranta/ cirantalar ile düzenleyene (ve bunların avalistlerine) karşı açacağı davalar cirantanın poliçeyi ödediği ya da poliçenin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrar.

6.2. Zamanaşımının Kesilmesi

389

TK 750/l'e göre de; zamanaşımı;

- dava açılması

Kambiyo senedi ile ilgili olarak borçlu tarafından açılan menfi tespit davası da zamanaşımını keser [Yargıtay 12. HD'nin 16.03.2007 tarih ve 690/2457 sayılı karar (Yargı Dünyası, Kasım 2007, S.143, s.151-152)].

- takip talebinde bulunulması
- davanın ihbar edilmesi
- alacağın iflas masasına bildirilmesi

nedenleriyle kesilir. Kanunda yer alan bu nedenler sınırlı sayıdadır. Aynı yönde Yargıtay da TK 750/ 1'de sayılan sebeplerin dışında örneğin icra mahkemesinde ♦za itirazında bulunulmasının zamanaşımını kesmeyeceğine hükmetmiştir (Yargıtay 12. HD'nin 01.06.2004 tarih ve 10194/13987 sayılı kararj Kazancı İBB).

6.3. Zamanaşımının Kesilmesinin Hükümleri

TK 751/1'e göre zamanaşımını kesen işlemler her kim haklonda **etrey.in** 19'J etmiş ise ona karşı hüküm ifade eder. Buna göre, poliçede zamanaşımının **kt-** 391 kesilmesinden, BK 155/1'den farklı olarak (orada müteselsil borçlulardan **birine** karşı zamanaşımı kesilirse, diğer borçlulara karşı da kesilmiş olur), kişisel sonuç doğmaktadır.

Zamanaşımı kesilince süresi aynı olan, yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar (TK 751/2).

7. KARŞILIĞIN İNTİKALI

7.1. Genel Olarak

Poliçenin düzenleyen tarafından muhatap üzerine düzenlenmesinde (ke- 391 şide edilmesinde); düzenleyenin kendisi ile muhatap arasındaki bir ilişkiden ötürü; bu sonuncudan (yani muhataptan) bir alacağının olması etkindir.

Mesela, düzenleyen; poliçede muhatap olarak gösterdiği kişiye bir miktar ödünç venniştir ve bu nedenle ondan alacaktır.

Düzenleyen poliçeyi verdiği/vereceği lehtar ile arasında mevcut olan iliş- kide; kendisinin lehtara olan borcunun yine kendisi tarafından muhatap üzerine düzenlenen poliçe ile ("muhatap aracılığıyla") ödenmesini amaçlar. Bu nedenle düzenleyen muhatap üzerine poliçe düzenler (keşide eder) ve lehtara verir.

Şurasını belirtelim ki; düzenleyenin muhatap üzerine poliçe düzenleyebil- 392 mesi için onun muhatapta mutlaka bir alacağı olması şart değildir. Muhatap; düzenleyene borçlu olmasa da; düzenleyenin kendisi (yani muhatap) üzerine düzenlediği poliçeyi kabul edebilir ve/veya ödeyebilir (hatır ilişkisi). Ancak; genelinde düzenleyenin muhatapta bir alacağı vardır ve bu alacak poliçenin karşılığını oluşturur.

Karşılığın sadece bir alacak hakkından mı ibaret olacağı, yoksa muhataba 393 herhangi bir nedenle teslim edilmiş para, emtia, kıymetli evrak gibi değerlerin de poliçe karşılığını oluşturup oluşturmayacağı sorusu bakımından TK 733/1 hükmüne işarette yetiniyoruz.

Sorun şudur: Düzenleyen muhatap üzerine poliçe düzenleyip lehtara ver- 394 diğizaman; acaba kendisinin muhataptaki alacağı da (karşılık) lehtara ve lehtar tarafından yapılan devir/ devirler (ciro + zilyetliğin geçirilmesi) ile de (sonraki) hamil ya da hamillere intikal eder mi?

TK 733 bu konuda düzenleme getirmektedir.

Buna göre: Kural olarak karşılık intikal etmez. Bunun iki istisnası vardır.

7.1. Karşılığın intikal Ettiği Haller

7.2.1. Düzenleyenin iflîsı

❖19❖

Düzenleyen hakkında iflâsın açılması ile poliçe karşılığı poliçe hamiline g❖çcr (kanuni devir/temlik).

İflâs hükümle açılır ve ilamda bu açılına anı gösterilir (İİK 165). Burada (yasal) devir/temlik söz konusu olur ve temlik hükümleri gereği; muhatap; düzenleyen ile kendisi arasındaki karşılık ilişkisinden doğan def'ileri (her) hamile karşı ileri sürebilir (BK 188).

396

İflâsın vadeden önce ya da vadeden sonra açılmış olması önemli değildir.

Düzenleyen hakkında iflâsın açılması anından itibaren; muhatap; karşılığı, ancak poliçe hamiline verebilir.

7.2.2. Düzenleyenin iradesi ile karşılığı devretmesi

397

Düzenleyen karşılığı devrettiğini poliçe üzerinde beyan etmiş olursa; karşılık, poliçe hamili kim ise ona ait olur (iradi devir/temlik). Artık her devir işleminde (ciro+ zilyetliğin geçirilmesi) ayrı bir devir (temlik) beyanına gerek yoktur.

398

Poliçe üzerinde karşılığın devredilmiş olduğuna ilişkin kayıt alacağın devri (temlik) sonuçlarını doğurur; muhatap devrin kendisine ihbarından sonra; karşılığı, sadece poliçenin iadesi mukabilinde ve usulü dairesinde hakkını ispat eden hamile (yetkili hamil) ödeyebilir (TK 733/3).

Karşılığın iradi devri alacağın devri (temlik) niteliğindedir; dolayısıyla muhatap; düzenleyen ile kendisi arasındaki karşılık ilişkisinden doğan def'ileri (her) hamile karşı ileri sürebilir (BK 188/1).

KİŞİSEL DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI İLERİ SÜRÜLEBİLECEĞİ ÖZEL BİR HAL OLARAK: POLİÇEDE KARŞILIĞIN DEVRİNDE; MUHATABIN DÜZENLEYENE KARŞI OLAN KİŞİSEL DEF'İLERİNİ SENEDİ ELİNDE BULUNDURAN (KARŞILIĞI DEVRALMIŞ OLAN) HAMİLE KARŞI DA YÖNELTEBİLMESİ

8. SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME

399

ETK'da bonolara uygulanacak poliçe hükümlerini gösteren m. 790 hükmünde poliçede sebepsiz zenginleşme ile ilgili m. 644'e atıf yoktu. Bu nedenle kitabımızda sebepsiz zenginleşme poliçeye özgü hükümler bağlamında incelenmişti. Yeni TK'da bonolara uygulanacak hükümleri saptayan m. 778/1'de -poliçede sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen- m. 732'ye atıf vardır. Bu durumda sebepsiz zenginleşme hükümleri poliçeye özgü olmaktan çıkmıştır. Ne var ki, poliçenin üçlü bir ilişki olması ve poliçede muhatap ve muhatap nezdinde karşılık ve karşılığın intikali hakkındaki hükümler ve

ıync.1 ,:ebepşit zenginleşme hükümlerinin çeklerde de geçerli olmJ'1 'frJC J8/ J (m)ı Tı(732) dolayısıyla poliçede sebepsiz zenginleşme konusundaki it.ih.at hükmüfl hmien aynen muhafaza edilmiş; ancak bono bakımından da ayrıca gertkli veytttrli içildarna yapılmıştır (bkz. Kn. 872 vd.)

8.1. Genel Olarak

TK 732 poliçede sebepsiz zenginleşmeyi düzenlemektedir. Bu hükmün 400 bono ve çek bakımından da geçerlidir [TK 778/1-(d); 818/1-(m)].

Hüküm aynen şöyledir:

"(1) Zamanaşımı sebebiyle veya poliçeden doğan hakların korunması için gerekli olan işlemlerin yapılmasının ihmal edilmiş olması dolayısıyla, düzenleyenin veya kabul edenin poliçeden doğan yükümlülükleri düşmüş bile olsa, bunlar poliçenin hamiline karşı, onun zararına zenginleşmiş olabilecekleri kadar borçlu kalırlar.

(2) Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem, muhataba, yerleşim yerli bir poliçeyi ödeyecek olan kimseye ve düzenleyen, poliçeyi başka bir kişi veya ticari işletme hesabına düzenlemiş olduğu takdirde o kişiye veya ticari işletmeye karşı da ileri sürülebilir.

(3) Poliçeden doğan borcu düşmüş olan cirantaya karşı böyle bir istem ileri sürülemez

(4) Zamanaşımı süresi, poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren bir yıldır ispat yükü, sebepsiz zenginleşmediğini iddia edene aittir."

8.2. Şartları

TK 732'nin incelenmesinden sebepsiz zenginleşme şartlarını şöylece saptayabiliriz. 401

8.2.1. Poliçeden doğan talep haklarının sonaermesi

Poliçenin işleyişinde görüldüğü üzere hamilin poliçeden doğan talep hakları 402

(1) başvurma borçlularına karşı olan talep hakları;

(2) asıl borçluya karşı olan talep hakları

olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Hamilin başvurma borçlularına karşı olan talep hakları poliçede özel (usuli) hükümlerine uyulmaması (örneğin kabul edilmiş bir poliçenin ödeme için ibraz edilmemesi ya da ödeme için ibraz edilen poliçenin ödenmemesi ve ödememe protestosu çekilmemesi gibi.); esas borçluya karşı olan talep hakları da zamanaşımı dolayısıyla kullanılamaz hale gelebilir.

(fl) (M) ürttrnt fl)lçt dfnmltn,t tt (L)'ye vunuştır. Poh (t) ur.ıf'ınd.an trd,vülr ?nnulmuş vr "rısı de CJ, C2, C3, ve C4'e (H.?) ciro?ılmış. w ii?Jı? ırlmlftlt rt11Jçr halfl 4'un (H'nin) elindedir. (H), (M) tarafından ubuJ tdıl,n r"llçtı•ı ndtdt bdrmr için ibru ttmemiş ya cLİödeme içm (M)'ye ibraz ettiği poliçe (M) tarafından 8denmemiş ve (H) de ödememe protestosu çekmemiştir. Bu fflrtle hıJ"Urin• borçJulınna (C3, C2, CJ, L, D) hfŞl talep haklarını yitirmiştir. Bu h.ıJd, taltrtr hulunibtltceğkişi anw ve sadece (M)'dir (kabul *etmiş* muhatap/asıl borç. lu) Anaık (M)'nlnsorumluluğu umanaşımı süresi içinde olduğundan; (H); bu sü" Jltçflktrnıonrapoliçe bedelini (M)'den de tahsil edemeyecektir.

ıf04

ôte yandan sebepsiz zenginleşme hükümlerinin işlemesi/işleyebilmesi için hem **hafVurma** hall.ının düşmesi hem za.manaşımının gerçekleşmesi, bir başka anJatımla hem **bafVurma** borçlusuna/borçlulanna hem de esas borçluya karşı talep haklarının ııcmma ermesi hallerininbirlikte mi bulunmasıgerektiği; yoksa sadece başvurma hakkı. nın dOfmcsı ya da ıamanaşımınıngerçekleşmesi hallerinden birinin varlığının yeterli mi **ıayılacağı** tartışılabilir.Bu sorunadaha sonradeğineceğiz (bkz. Kn. 412 vd.).

Pek tabii olarak burada (H)'nin kambiyo (poliçe) ilişkisinin dayanağını oluşturan temel ilişkidekialacağını ya da poliçe karşılığını talep etmesi günde. me gelebilir.

Fakat poliçede sebepsiz zenginleşme bakımından; zarar, başvurma hak- 1,mnın sona ermesi ya da poliçe zamanaşımının gerçekleşmesi ile doğmuş sayılmaktadır; bunun dışında temel ilişkiden doğan alacağın ya da poliçede karşılığın talep edilebilir olup olmaması üzerinde durulmamaktadır.

,W6

Temel ilişkiden doğan alacak bakımından belirtilmelidir ki; bir kere bu alacağın talep edilebilmesi sadece lehtar bakımından söz konusu olur. Lehtar poliçeyi üçüncü kişiye ciro etmiş ve zilyetliği geçirmiş ise bu kişinin, yani hamilin (daha açık bir anlatımla sonraki hamil ya da hamillerin) sözleşmelerin nispiliği kuralı uyarınca düzenleyen ile lehtar arasındaki ilişkiden doğan talep (alacak) hakkını kullanamayacağı/kullanamayacakları açıktır. Pek tabii olarak bu alacağın devri/temliki (BK 183) yoluyla hamile devredilmiş olduğu haller müstesnadır (ayrıktır) [bkz. ve karş. *Yargıtay 12. HD'nin 15.01.2008 tarih ve 2007-21881/178 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Temmuz 2008, S. 151, s. 80/81)*]. Poliçenin *devri* (ciro+ zilyetliğin geçirilmesi) ile temel ilişkiden doğan alacak hakkının intikal ettiği; dolayısıyla (L)'nin (D)' den olan adi alacağının şimdi (H) tarafından istenebileceğisöz konusu olamaz; zira (ileride görüleceği üzere) "ciro" poliçeden doğan hakları devreder TK 684/ 1); yoksa ciro edenin sahip olduğu hakları değil.

407

Sonra unutulmamalıdır ki, düzenleyen ile lehtar arasındaki ilişkide bile bizzat:lehtarın her zaman temel ilişkiden doğan alacağı talep edebilmesi mümkün değildir. Biliyoruz ki, poliçenin (kambiyo senedinin) *ifa yerine* verilmiş olduğu hallerde temel ilişkiden doğan alacak hakkı sona ermektedir.

başvurulabileceği düşünülerek; bu durumda olmayan bir sorumlu bakımından (örneğin poliçeyi hatır için kabul etmiş olan muhatap) zamanaşımının gerçekleşmemiş olması halinde, neden dolayı zenginleşmiş olan ve kendisine karşı başvurma hakkı u_sull işlemlerin yapılmış olmaması nedeniyle düşmüş bulunan sorumluya karşı (sırf diğer "sorumlu" bakımından zamanaşımının henü gerçekleşmiş olmadığı gerekçesi ile) sebepsiz zenginleşme isteminin yöneltilememesini izah etmek kolay görülmeyebilir.

.f13

Öte yandan muhatapın kendisinin poliçeyi kabul etmiş olması dolayısıyla ana: şımı süresi içinde sorumlu olacağı, bu nedenle her ne olursa olsun poliçeyi ödemesi ve bundan sonra düzenleyen ile kendi arasındaki hukuki ilişkiye/ ilişkilere göre maddi **hukuka** ilişkin hükümler çerçevesinde hareket etmesi gerektiği hiç şüphesiz rahatlıkla söylenebilir.

Bu nedenle "başvurma hakkı yitirilmiş, ancak hamil kabul eden muhatap poliçeye istinat ederek başvurabiliyorsa, yani zamanaşımın süresi dolmamışsa TK :32 uygulanamaz" biçimindeki bir görüşün (muhatapın zenginleşmemiş olduğu hır halde) ne derece geçerli olduğu tartışılabilir.

8.2.3. Düzenleyen ya da poliçeyi kabul etmiş olan muhatapın hamilin zararına olarak zenginleşmiş olması

414

Düzenleyen ya da kabul etmiş olan muhatap hamilin zararına olarak zenginleştikleri takdirde sebepsiz zenginleşme istemi ile karşı karşıya kalabilirler.

Sebepsiz zenginleşme talebi yerleşim yerli poliçeyi ödeyecek kimseye ya da düzenleyen poliçeyi başka bir kişi ya da ticari işletme hesabına çekmiş ise o kişiye ya da ticari işletmeye karşı da yöneltilebilir (TK 732/2).

Görülüyor ki zenginleşme düzenleyen ya da kabul etmiş olan muhatap nezdinde gerçekleşebilir.

415

Düzenleyen; poliçeyi karşı edim olarak lehtara vermiş [(D), (L)'den mal satın alıyor ve bedel/semen borcu için ona poliçeyi veriyor], ancak muhatap nezdinde karşılık oluşturulmamış [(D), (M)'ye mal satmıştır; ondan bedel/semen alacağı vardır; bu yüzden (M) kendi üzerine düzenlenen poliçeyi kabul etmiştir; ancak (D) malı (M)'ye teslim etmemiştir ya da (M) hatır için kabul etmiştir] ve bu arada poliçe hamili [şayet poliçe (L)'nin elinde ise o ya da (L)'nin poliçeyi ciro+ zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devrettiği (H)] başvurma hakkını yitirmiş ve/veya poliçe zamanaşımını da gerçekleştirmiş ise hamil zararına sebepsiz zenginleşmiş olur. Görülüyor ki, burada sebepsiz zenginleşen (D)'dir.

Hamil zararına diyoruz; çünkü (H) bu poliçeyi karşı edim olarak almıştır [(H), (L)'ye mal satmış ve kendisinin bedel/semen alacağı için poliçeyi kabul etmiştir ("almıştır" anlamında)].

Yukarıdaki olasılıkta muhatap (M) [düzenleyen (D) 'den] malı teslim aldığı halde üzerine düzenlenen/ çekilen ve kendisinin kabul ettiği poliçeyi ödemiş ve bu arada hamil başvurma hakkını yitirmiş ve/veya poliçe zamanaşımını da gerçekleştirmiş ise hamil zararına zenginleşmiş olur. Burada sebepsiz zenginleşen ise (M)' dir.

Esas itibariyle TK 732 ile hemen hemen aynı olan eTK 644 gertğln(e ıl.au• 416
sebepsi2, unginleşme davasında ispat yükünün kimin üurlnde olduğu Lırtı,ma!ı
olmakJa beraber; ispat yükünün sebepsi2,ungjnle1mediğini iddia eden kim 2, 2it
olduğu savunuluyordu (Durgut). Yargıtay da bu maddeye göre açılan dN.ıl.rcu, bpat
yükünün sebepsiz olarak unginleşmediğini veya senet bedelini dr.antalardan birine
veya hamile ödediğini savunan keşideci (şimdi: düzenleyen) d.rvı.lıya ait olduğun.ı
karar vermişti (Yargıtay l l. HD""i" 29.11.2004 tarih vt 13405/ 11559 sayılı karar;
Durgut, s. 156-158).

TK 732/ 4'te bu konuya açıklık getirilmiş ve ispat yükünün sebepsizzenginleşilrne-
diğini iddia edene ait olduğu hüküm altına alınmıştır.

8.3. Sebepsiz Zenginleşme Talebi (Davası)

8.3.1. İstem sahibi

Sebepsiz zenginleşmede istem sahibi (davacı); poliçeden doğan başvurma 417
hakkının yitirildiği ve/veya poliçenin zamanaşımına uğradığı andaki (yetkili)
hamildir.

8.3.2. İstemin yöneltilebileceği kişiler

Sebepsiz zenginleşmede istemin yöneltilebileceği kişiler (davalılar) 418
yukarıda görüldüğü üzere, başvurma hakkının yitirilmesi ya da zamanaşımı
sebebiyle hamilin zararına olarak zenginleşen düzenleyen ve kabul etmiş olan
muhataptır (TK 732/1).

Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem, ayrıca yerleşim yerli bir poliçeyi
ödeyecek olan kimseye ve düzenleyen, poliçeyi başka bir kişi ya da ticari işlet-
me hesabına düzenlemiş olduğu takdirde o kişiye ya da ticari işletmeye karşı da
ileri sürülebilir (TK 732/2).

Poliçeden doğan borcu düşmüş olan cirantaya karşı böyle bir istem ileri
sürülemez (TK 732/3).

8.3.3. İstemin içeriği

Sebepsiz zenginleşme isteminin yöneltilebileceği kimseler poliçenin ha- 419
miline karşı onun zararına sebepsiz olarak zenginleştikleri tutar kadar borçlu
olacaklardır.

TK 732/ 1'de sorumluların zenginleşmiş olabilecekleri kadar borçlu kalacakları ifa-
de edilmiştir. Bu anlatım biçimi sebepsiz zenginleşme bakımından gerçekte fülü bir
zenginleşmenin şart olmadığı biçiminde bir yanlış düşünceye yol açabilir; bu nedenle
anılan birinci fıkranın sonu "onun (hamilin) zararına sebepsiz olarak zenginleştikleri
tutar kadar borçlu kalırlar" biçiminde anlaşılmalıdır (Ke"digelen).

İstem poliçe bedelini aşamaz. Faiz istenip istenemeyeceği tartışılabilir. 420
Başvurma hakkının içeriğine ilişkin TK 725 ve 726 burada uygulanmaz.

8.3.4. Götevl ve yetkili mahkeme

(1) Giircvli mahkeme

◆II

Scbcpsii ıcnngılçşnie davası asliye ticaret mahkemesinde açılır.

TK S/1'c göre, ıhlne hOküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya hHAnnı bakılmıksmı asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesi, yargı işlerine bakmakla görevlidir.

(2) Yetkili mahkeme

422

Yetkili mahkeme poliçenin ödeneceği yer mahkemesidir.

8.3.5. Zamanaşımı

.fl3

ETK 644 bakımından sebepsiz zenginleşme isteminin tabi olduğu zamanaşımı konusunda farklı görüşler vardı.

Birinci görüş, eTK 644'teki sebepsiz zenginleşme ile BK'daki sebepsiz zenginleşme arasında nitelik farkı olmadığını ya da nitelik farkı olsa bile amaç benzerliği bulunduğunu ileri sürmekte ve bu nedenle BK 66'daki bir/on yıllık zamanaşımı süresinin geçerli olacağını kabul etmekte idi. Yargıtay kararları da bu yönde bulunuyordu.

İkinci görüş ise, eTK 644 bakımından BK 125'te öngörülen on yıllık sürenin uygulanması gerektiği yönünde idi.

424

TK bu konuya açıklık getirmiş ve zamanaşımı süresini eBK'daki sebepsiz zenginleşme zamanaşımını dikkate alarak bir yıl olarak hükme bağlamıştır (TK 732/4).

4²⁵

Ne var ki, (yeni) BK'nın düzenlemesinde sebepsiz zenginleşme bakımından iki yıllık bir zamanaşımı süresi öngörülmüştür (m. 82/1). Böyle olunca TK'daki poliçeden doğan sebepsiz zenginleşme istemi ile Borçlar Kanunu'nda sebepsiz zenginleşmeye dayanan istemler arasında zamanaşımı süresi bakımından arzu edilen uyum sağlanmamış olmaktadır.

426

Zamanaşımı süresi poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren işlemeye başlar (TK 732/4).

427

Bir görüşe göre, TK 734/4'ün yazımı hükmün sadece zamanaşımına uğrayan poliçeler hakkında uygulanabilir olduğu yolunda bir izlenim yaratmaktadır. Oysa sebepsiz zenginleşme istemi -görüldüğü üzere- sadece zamanaşımına uğrayan bir poliçeden kaynaklanabileceği gibi başvurma hakkının kullanılması için gerekli işlemlerin yapılmamasından da kaynaklanabilir ve bu olasılıkta geçirilecek bir zamanaşımı süresi yoktur (*Kendigelen*).

Kanaatimizce kanun koyucu bu olasılık bakımından da zamanaşımı süresini poliçe zamanaşımı süresi kabul etmiştir: bir başka anlatımla sebepsiz zenginleşme neden kaynaklanmış olursa olsun poliçe zamanaşımı süresine tabidir. Bu düşünce "çoğun içinde az da vardır" ilkesince mantıklıdır. Poliçe zamanaşımı geçince tüm sebepsiz zenginleşme istemleri de sona erecektir.

9. BMREYAZILt ffAVALJI

TK 826-829'da dü1--enlenmiştir.

428

9.1. Kavram

Senet metninde poliçe olarak gösterilmemekle beraber açıkça emre yazılı olarak düzenlenen ve poliçede aranılan diğer şekil şartlarını {unsurları} iç.eren havalelerdir (senetlerdir).

429

Emre yazılı havalelerde; senet metninde "poliçe" söri,cüğü yoktur; ancak poliçeler• de aranılan diğer şekil şartlarının hepsi gerçekleşmiştir ve senedin emre yazılı olduğu da açıkça belirtilmiştir.

9.2. Hükümleri

Emre yazılı havaleler poliçeler hakkındaki hükümlere tibidir.

430

Ancak bunlar:

(1) Kabul için ibraz edilmezler (TK827/1).

Kabul için ibraz edilmeleri halinde kabul edilmemenin sonuçlan TK 827/2'de; kabul edilmeleri halinde de kabulün hükümleri TK 828/1 ve 2'de düzenlenmiştir.

(2) İİK'nın kambyo senetleri hakkında takibe ilişkin hükümlerine (İİK 167 vd.) konu olmazlar.

ÜÇONCO AYRIM

BONO (EMRE YAZILI SENET)

1. TERMİNOLOJİ

Bono yerine bonoyu ifade etmek üzere "emre yazılı *senet*" kelimesi de kullanılmaktadır (TK 776/1).

Emre yazılı senet deyimi, aynı zamanda ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilen senet grubunu ifade eder [örneğin: "poliçe, bono ve çek emre yazılı senetlerdendir" cümlesinde olduğu gibi].

Emre yazılı senet deyimi ile karşılaşıldığı vakit; bununla emre yazılı (yani ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilen) senet grubunun mu, yoksa emre yazılı senetlerden (kambyo senetlerinden) biri olan bononun mu ifade edilmek istendiği hal ve şartlara göre belirlenir.

EMRE YAZILI SENET (BONO), EMRE YAZILI SENETLERDEN BİRİDİR

2. KAVRAM

TKbonoyu tanımlamamıştır.

432

TK 776/1-(b)'ye göre; bono; kayıtsız ve şartsız belirli bir bedel ödemek vaadini içerir. Buradan anlaşılıyor ki, bononun temelinde "borç tanınması (BK 18)" yatmaktadır.

Bono ikili bir ilişki oluşturur. Bono, düzenleyen (D) tarafından düzenlenir ve lehtara (L) verilir. Lehtar ilk hamildir.

433

D

L

Bononun işleyişini, şekil şartlarını inceledikten sonra göreceğiz. Bono bir kambyo senedidir; kanunen emre yazılı senetlerdendir. Bu itibarla devri, ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile olur [TK 647/2; 681/1; 778/1-(a)]. Nama düzenlenebilir [TK 776/1-(e) "kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını"].

434

4822 sayılı Kanunla değişik 4077 sayılı TKHK'nın taksitli satışlara ilişkin 6/A maddesi, taksitli satışlarda düzenlenecek senetlerin her bir taksit ödemesi için ayrı ayrı olacak şekilde ve sadece nama yazılı olması gerektiğini, aksi takdirde kambyo

435

r.medlnln gc\crtll olncnRını hOk<ım oltnn rılınrıktnđr. Bu geçersizliğin anlamı, etkisi vı hnnİşnılnt nltını:fokimlere kırışi ileri ıı<lrllclllccc81trrtışihıblılr.

4.1

GörüşHmi\7.c göre 4822 sayılı Knnun ile değlişik4077 sayılı TKHK6/ A'.nın Akİnc dıwrnıış hnllndc, bunun -kıymetli evrak hukuku bakımından- kaİİiİo senedinin gcı.;crlığl Hıırlndc bir etkisi yoktur. Buna göre tüm satış bedeli ııın knmhiyo senedi düzenlenmiş olması ve/veya senedin nama yazılı olmaması halinde knmbiyo senedi yine geçerlidir. Hükme aykırılık temel ilişkinin (satış ·s,zlcşmcsı) l:unflnn orasında kişisel def'i oluşturur ve bu def'iler ile ilgili düzenlemeye lnbı olur.

Bu dOşOnce biçimine Yargıtny HGK'nın 08.06.2005 tarih ve 12-3S7/363 sayılı kararını (knrar için bkı. LMHD EyHıl 200S, s. 2497-2511) destek olmaktadır. HGK_karİİİo çeklere ilişkin bulunmakta ve 4814 sayılı Kanunla 3167 sayılı Çekle ôdemeleri_nDuİzenlenmesi ve Çek Hamılllerlnln Korunması Hakkında Kanunun 3/2 maddesindeki yapılan değişiklik sonrasında karşılaşılan, keşidecinin vergi kimlik numarİsının 5ek defterinin her yaprağına yazılması zorunluluğunu öngören hükümle, çekin !K nın 692. maddesinde sayılan zorunlu unsurlarına yeni bir zorunlu unsur eklenmiş olup İlmndığı sorununu konu almaktadır. Yargıtay HGK haklı olarak 4814 sayılı kanun ile değişik 3. maddenin, keşidecinin kimlik vergi numarasını, sadece 3167 sayılı Kanun'un düzenleme ve uygulama alanıyla sınırlı biçimde, çekin geçerlilik koşİlu olnrnk öngördüğünü kabul etmekte; geçersizlik yaptırımının da, muhatap banka ile o bankadaki çek hesabının sahibi arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır (karş. Kn. 940, 9S3).

Bu halde bir kimsenin adına (nama) düzenlenecek olan bonoda emre yazılı olmadığı ya da nama yazılı olduğu açıkça belirtilmelidir (TK 681/2)•

437

Nama yazılı bono yazılı devir beyanı (alacağın temliki) + zilyetliğin devri (teslim) yolu ile devredilir (TK 647 /2,1; 681/2).

438

Bono hamile düzenlenemez.

Hamiline düzenlenmiş olan bono kıymetli evrak olarak hükümsüzdür. Nitekim Yargıtay da, lehtar adının çizilmesi veya boş olan lehtar adı yerine "hamile" yazılması halinde bu senedin kambyo senedi niteliğinde olmayacağına hükmetmiştir (Yargıtay 12. HD'uitı 05.07.2004 tarih ve 13818/17807, 12. HD'niri 01.03.2005 tarih ve 958/3933 sayılı kararları; Kazancı 1BB).

3. şEKİL şARTLARI (UNSURLAR)

3.1. Yasal şekil şartları

439

Yasal şekil şartları TK 776'da gösterilmiştir. Bunlar şunlardır:

3.1.1. "Bono" ya da "emre yazılı senet" kelimesi

"Bono" ya da "emre yazılı senet" kelimesi senet metninde yer almalıdır. 440
Senet hangi dilde yazılmış ise o dilde bono karşılığıJ olarak kullanılan kelime kullanılmış olmalıdır. Metin senetteki irade beyanını içeren cümledir.

TK 831 / 1'de yeni bir hükme yer verilmiş ve imza edenin, yer, zaman ve tutar balom- 441
tarından belirli **nakdiödemelerde** bulunmayı ve ("veya" olacak) belirli miktarda misli şeyler teslim etmeyi borçlandığı senetler, açıkça emre yazılı oldukları takdirde ciro ile devredilebilirler. Böylece İsviçre Hukuku'nda OR Art. 1152/ 1'deki düzenlemeye Türk Hukuku'nda da yerverilmiş olmaktadır.Bu senetlerin TK77 6/ 1-(a) düzenleme- si karşısında bono olarak **nitelendirilebilecekleri** ileri sürülmektedir (*Kendigelen*).Zira "emre yazılı senet"**kaydını içeren** bir **senet** açıkça bono **kelimesini** içermese de diğer şartların gerçekleşmiş olması kayıt ve koşulu ile bono **olarak kabul edileceklerdir**.

Ancak burada **dikkat** edilmesi **gereken** bir husus vardır. TK 776/ 1-(a)'da senedin bono ya da **emre yazılı senet** kabul **edilebilmesi** için **senet metninde "bono"ya da "emre yazılı senet"** kelimelerinin bulunması **gerekir**.Metinde **emre yazılı senet** kelime- sinin bulunması bir **şey**, senedin **emre** yazılı olması/ **düzenlenmesi** **diğer bir şeydir**.TK 831 / 1 anlamında bir senedin metninde emre yazılı senet **kelimesi** bulunmadığı **halde** bir kişinin emrine düzenlenmesi mümkündür. [(X)'e ya da **emrühavalesine ödeye- ceğim**" (Y) gibi]. Burada söz konusu senedi TK 776/1-(a) **kapsamında ele aJmak**, dolayısıyla bono/ emre yazılı senet olarak kabul etmek imkanı **yoktur**.

3.1.2. Belirli bir bedeli kayıtsız/koşulsuz ödeme vaadi

Bono belirli bir bedelin kayıtsız/koşulsuz ödeme vaadini içermelidir. Be- 442
del senet metninde yer almalıdır.

Kanunda "belirli bir bedel" denildiği için nakit söz konusudur. Bedel açık- 443
ça ifade edilmeli; yani kesin bir rakam verilmelidir. Rakam hesapla bulunacak biçimde açıklanamaz; alternatif olamaz.

Bedelin mutlaka Türk Lirası olarak ifadesi gerekmez; ülke parası dışında 444
başka bir para birimi ile de gösterilebilir (yabancı para). Bedelin ülke parası dışında başka bir para birimiyle belirtildiği halde "aynen" ödeme kaydı öngö- rülmüş olup olmamasına göre hareket edilir.

Aynen ödeme kaydı var ise açıklanan tutarda yabancı paranın ödenmesi 445
gerekir. Aynen ödeme ve bu anlama gelen bir ifade (kayıt) yok ise; borçlu (se- nedi düzenleyen) BK 99/2'ye göre bir seçim hakkına sahiptir. Burada; isterse kararlaştırılan başka para birimi (yabancı para) ile ödeme yapar; isterse başka para birimini (yabancı parayı) hesap birimi olarak kullanır ve (hesaba göre sap- tanacak) ülke parası (TL) ile öder.

Yabancı paranın söz konusu olduğu ve borçlunun BK 99/2 uyarınca seçim 446
hakkına sahip bulunduğu halde, borçlunun *borcunu ödeme gününde ödememesi üzerine* alacaklı, bu alacağının aynen veya vade ya da fülü ödeme günündeki rayiç üzerinden ülke parası ile ödenmesini isteyebilir (BK 99/3).

Altın maaJ hükmündedir; alhn üzerine düzenlenmiş bono **geçerli dtğildir. Arın<.a** alhn, hesaplama birimi olarak da kullanılamaz.

Bono bedeli hem yazı hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında faıı bulunursa yazı ile gösterilen bedel üstün tutulur. Bono bedeli yalnız yazı ile ya da yalnız rakamla birden çok kere gösterilmiş olup da bedellerin arasında faıı bulunursa en az olan bedel geçerli sayılır (TK 778/676).

Yargıtay bir kararında rakam ile gösterilen bono bedelinin ya.zı **ile gösterilenden** farklı olmasına ve rakamla gösterilen kısımda tahrifat (yapılmış) olmasına **rağmen** yazı ile gösterilen kısma itibar etmiştir (*Yargıtay 19. HD'ruıı24.02.2003 tarih ve 2002., 4419/1367 sayılı karar; TBBD 2004, S. 54, s. 374-376/karşı oy yazısı vardır*).

448 Borç vaadinde hiçbir kayıt ve koşulun yer almaması gerekir. Aksi halde bono, kıymetli evrak niteliğini yitirir.

449 Senet metninde yer alan bedele faiz ödenmesi; *görüldüğünde* ya da *görüldükten belirli süre sonra ödenecek bonolarda* olasıdır; diğer bonolarda faiz şart edilmesi bononun geçerliğine zarar vermez; faiz şartı (kaydı) yazılmamış sayılır [TK 778/2-(b); 675/1].

Faiz miktarının bonoda gösterilmesi lazımdır; gösterilmemiş ise faiz şartı yazılmamış sayılır (778/2; 675/2). Faiz bononun düzenlenme tarihinden itibaren işler [TK 778/2-(b); 675/3].

Gecikme halinde bedel ile işlemiş faizin tamamı üzerinden gecikme faizi hesap edilir.

3.1.3. Vade

450 Bonoda vade esaslı şekil şartı değildir; vade yazılmamış ise bono "görüldüğünde" vadeli sayılır (TK 777/2; poliçe bakımından: TK 672/2).

451 Bonoya ancak dört türlü vade [görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra, düzenleme gününden belirli bir süre sonra, belirli bir günde] konulabilir [TK 778/1-(b); 703].

Kanunla gösterilen bu dört türlü vadeden başka ya da birbirini izleyen (birden fazla) vade içeren bonolar batıldır [TK 778/1-(b); 703/2]. Vadenin açık ve tek olarak yazılması gerekir.

Yazıyla ve rakamla farkı vadeler yazılı olsa senet bono değildir; iki vadeli senet v❖dır, Yargıtay 17. HD'nin 28.11.2006 tarih ve 19127/22466 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Şubat 2007, S. 134, s. 147/148). Aynı şekilde: Bononun ödeme (vade) gününü gösteren üst kısmındaki tarih ile metin kısmındaki tarih farklı bu nedenle çift ;❖de olduğundan (takibe) dayanak belge bono niteliğinde değildir: Yargıtay 12. HD'nin 08.03.2007 tarih ve 385/4258 sayılı kararı (Yargı Dünyası Ocak 2008, S. 145, s. 109/110).

3.1.3.1. Vade türleri

3.1.3.1.1. Görüldüğünde

Görüldüğünde vadeli bonolar (poliçeler) ibraılarında ödenir. 452

İbraz süresi düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır [TK 778/1-(b); 453
704/1-c.2]. Buna göre görüldüğünde vadeli bir bono düzenleme tarihinden
itibaren bir yıl içinde ibraz edilerek ödeme talep edilebilir.

Düzenleyen bir yıllık ibraz süresini kısaltıp uzatabilir; cirantalar sadece
kısaltabilir [TK 778/1-(b); 704/1-c.3,4].

Görüldüğünde vadeli bonolar (poliçeler) bir yıllık ibraz süresi içinde 454
ibraz edilmezler ise; hamil başvurma hakkını yitirir [TK 778/1-(b); 730/1].
Başvurma hakkını yitiren hamil sadece asıl borçluya (düzenleyen; poliçede:
kabul etmiş olan muhatap, TK 779/1; 698/1) karşı- zamanaşımı süresi içinde
kalmak kayıt ve koşulu ile- talepte bulunabilir.

Düzenleyen, "görüldüğünde" ödenecek bir bononun (poliçenin) belirli 455
bir günden önce ödenmek için ibraz edilmeyeceği hakkında şart koyabilir. Bu
takterde ibraz süresi o tarihten (ibrazın mümkün olduğu tarihten) başlar [TK
778/1-(b); 704/2].

İbrazsüresi içinde ibraz edilen bononun ödenmemesi halinde ödememe protesto-
su çekilerek ödememe dolayısıyla başvurma hakkının kullanılması gerekir. Ödememe
halinde hamilin ödememe protestosu çekmeyerek tekrar ödeme için ibraz etmesi ve
ödememe halinde ödememe protestosu çekerek ödememe dolayısıyla başvurma hak-
kını kullanması mümkündür. Böylece bono ibraz süresi içinde birden çok kere ödeme
için ibraz edilerek ödeme talebinde bulunulabilir (ödememe halinde başvurma hakkı
kullanılmak isteniyorsa ödememe protestosunun çekilmesi şart/ ancak: ödememe
protestosu çekilmesi de ibraz süresi içinde mümkün).

3.1.3.1.2. Görüldükten belirli bir süre sonra

Örnek: "Görüldükten 15 gün sonra" ya da "Görüldükten bir buçuk ay 456
sonra" gibi ...

Bu tür vadede belirli süre ibraz (görülme) tarihinden itibaren işlemeye
başlayacaktır; bu nedenle bononun bir yıllık ibraz süresi içinde ibraz edilmesi
(TK 779/2; TK 693/1) ve böylece belirli sürenin başlangıç tarihinin saptan-
ması gerekir. Düzenleyen, bononun -ibraz süresi (bir yıl) içinde olmak kayıt ve
koşulu ile- görüldüğü tarihi, "görme" tarihinde senet üzerine yazıp imza ede-
cektir (TK 779/3-c.1). Bunu yapmazsa durum bir protesto ile belirlenir (tarih
tespit protestosu; TK 779/3-c.3).

Bu halde süre protesto gününden itibaren başlar (TK779/3-son cüm1e).

Aksi takdirde bono bir yıllık ibraz süresinin sonunda ibraz edilmiş(görül-müş) sayılır ve belirli süre bu tarihten itibaren işlemeye başlar [TK 778/1-(b); 705/2).

•57

Düzenleyen bir yıllık ibraz süresini kısaltıp uzatabilir, cirantalar ise sadece kısaltabilir [TK 778/1-(b); 704/1-c.3,4].

Poliçede; poliçenin görüldüğü tarih muhatabın poliçeyi kabul tarihi'dir (TK 695/2-c.1; 705/1). Poliçe muhatap tarafından kabul edilmemiş ise kabule em protestosunun tarihi poliçenin görüldüğü tarih sayılır (TK 705/1). M t p poliçeyi kabul etmiş; ancak kabuJ şerhinde tarih gösterilmemiş ise tarihin tespiti iç protes o çekilmesi gerekir (TK695/2-c.2; 705/1). KabuJ şerhinde tarih gösterilmemiş -v _h tespit protestosu da çekilmemiş ise poliçe bir yıllık ibraz süresinin sonu nda görülmüş sayılır (TK 705/2).

Bononun (poliçenin) görülmesinden itibaren belli sürenin nasıl hesaplanacağını aşağıda sürelerin hesaplanması başlığı altında göreceğiz.

3.1.3.1.3. Düzenleme gününden belirli bir süre sonra

458

Örnek: "Düzenlenme tarihinden 91 gün sonra" gi i..

Burada belli bir süre, bononun düzenlendiği günden başlayacaktır.

Bononun düzenlenmesinden itibaren belirli sürenin nasıl hesaplanacağını aşağıda sürelerin hesaplanması başlığı altında göreceğiz.

3.1.3.1.4. Belirli bir günde

459

Örnek: 24.07.2013 gibi..

Ayın başı, ortası, sonu (örnek: 201S yılı Temmuz ayının başı, ortası, sonu gibi) ibarelerin ne anlama geldiğini de yine aşağıda sürelerin hesaplanması başlığı altında göreceğiz.

460

Belirli bir gün saptanırken yıl belirtilmemiş ise düzenleme tarihinin yılına itibar olunacağı (örnek: 24.07.2013'te düzenlenen bir bonoda vade tarihi olarak 03.09. gösterilmiş ise; vade tarihinin 03.09.2013 olarak kabul edilmesi gerektiği) biçimindeki görüş tartışılabilir.

30 Şubat 2013 olarak saptanan vadenin hale göre 28 Şubat 2013 ya da 29 Şubat 2013 olarak kabulü uygun görülebilir.

Yargıtay; vade tarihi 31 Haziran yazılı senette vade tarihinin Haziran ayının son günü (30 Haziran) kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir, Yargıtay 12. HD'nin 09.03.2007 tarih ve 1118/4394 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Aralık 2007, S. 144, s. 110/111).

" 2013 yılı Ramazan Bayramı" biçiminde bir vade günü kabul edilmezken 2013 yılı Ramazan Bayramının ilk günü" biçimindeki vade günü kabul edilmektedir.

•24.07.2013'e kadar ödenecektir" biçiminde ifade olunan vade brihi ge•
çerli kabul edilmektedir.

3.1.3.2. Muhtelif deyimler ve sürelerin hesabı

Bu başlık altında belirli deyimlerin (ayın başı, ortası, sonu gibi..) ne anla- 461
ma geldiği ve görüldükten ya da düzenlenme gününden belirli bir süre sonra
ödenen bonolarda (poliçelerde) sürelerin nasıl hesaplanacağı ve takvimlerin
çatışması açıklanacaktır.

Bu bakımdan TK 706/707 hükümleri ile iş görmek gerekmektedir [TK
778/1-(b)].

3.1.3.2.1. Muhtelif deyimler

Vade olarak bir ayın başı, ortası ya da sonu saptanmışsa, bu deyimlerden 462
ayın birinci, on beşinci ve sonuncu günleri anlaşılır [TK 706/3; 778/1-(b)].

"Sekiz gün" ya da "on beş gün" deyimlerinden bir ya da iki hafta değil ger-
çek olarak sekiz ya da on beş günlük süre anlaşılır [TK 706/ 4; 778/ 1-(b)].

"Yarım ay" deyimini on beş günlük bir süreyi gösterir [TK 706/5; 778/1-
(b)].

3.1.3.2.2. Sürelerin hesabı

Düzenlenme gününden ya da görüldükten bir ya da birkaç aysonra öden- 463
mek üzere düzenlenen bir bononun vadesi, ödemenin yapılması gereken ayın
o günün karşılığı olan gününde gelmiş olur. Karşılığı olan gün bulunmadığı
takdirde vade o ayın son günü gelmiş olur.

Örnek: 09.10.2012 günü düzenlenen bonoda; vade olarak "düzenleme
tarihinden iki ay sonra" denilmiş ise, ödeme günü 09.12.2012 olur.

Bir bono (poliçe) düzenleme gününden ya da görüldükten bir buçuk ayya 464
da birkaç ay ya da yarım ay sonra ödemek üzere düzenlendiği taktirde ilk önce
tam aylar hesap edilir.

Örnek: 09.10.2012 günü düzenlenen bonoda; vade olarak "düzenlendiği
tarihten iki buçuk ay sonra" denilmiş ise, ödeme günü 24.12.2012 olur.

3.1.3.2.3. Takvimlerin çatışması

Bkz. TK 778/1-(b); 707.

3.1.4. Ödeme yeri

Bonoda ödeme yeri gösterilir [TK 776/1-(d)].

465

Ödeme yeri zorunlu şekil şarb değildir; ödeme yeri gösterilmemiş ise
bononun düzenlendiği yer ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin yerleşim

❖ri ❖ayılır (TK 777/ 3). Düzenlenme yeri de gösterilmemiş ise, düzenleyenin adının (ve soyadının ya da ticaret unvanının) yanında yazılı olan yer düzenlen. me }❖ri sayıht (TK 777/4). Düzenleyenin adının (ve soyadının ya da ticaret unvanının) yanında da bir yer gösterilmiş değilse, şekil (unsur) eksikliği var demektir; bono hükümsüzdür.

466

Bono yerleşim yerli ya da adresli olabilir:

(1) Yerleşim yerli bono düzenleyenin yerleşim yerinden başka bir yerde (yerleşim yerinde) ödenir. Düzenleyen başka yerde ödeme yapacak olan kimseyi (on❖düzenlerken) gösterebilir; eğer göstermemiş ise bonoyu (başka yerde/yerleşim yerinde) kendisi ödeyecek demektir [bkz. TK 778/2-(a); 674; 697].

_(2) Adresli bono düzenleyenin yerleşim yeri içinde, ancak başka bir ad_reste ö❖e❖. Düzenleyen **başka** adreste ödeme yapacak olan kişiyi (başlangıçta) belirtmemiş ise bonoyu (başka adreste) kendisi ödeyecek demektir [bkz. TK 778/2-(a); 674/697].

3.1.5. Kime ya da kimin emrine ödenecek ise onun adı ve soyadı ya da ticaret unvanı (lehtar)

467

Bonoda lehtar gösterilmelidir. Lehtar olarak adı yazılan kişi değiştirilirse, bu değişiklik bakımından düzenleyenin onayı şarttır. Aksi halde deðiş❖k yazılmamış/yapılmamış sayılır ve senet bakımından değerlendirme buna göre yapılır.

Lehtar yerine düzenleyenin adı yazılmış; sonra bu çizilerek başka bir ad ikame edilmiş; ancakbu değişiklik düzenleyen tarafından onaylanmamış ise, değişiklik yazılmamış sayılacak, bu halde düzenleyen lehtar olarak gözüktüğü için senet bono olarak kabul edilmeyecektir; bkz.Yargıtay12. HD'nin 20.01.2010Tarih ve 2009-18786/ 1172 sayılı karar (Yargı Dünyası, Mart 2010, S.171, s. 137/138).

Kambiyo senetlerinde lehtar kısmına gerçek ya da tüzel kişilerin belirli şekilde yazılması zorunludur. Eksik ifade edilen lehtar sonradan belirli hale dönüştürülmüş ise, eksikliğin tamamlandığının kabulü gerekir. Dosya kapsamından kambiyo senedinin önyüzünde eksik ifade edilen lehtarın ciro şerhinde tam olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen ciro zincirinde kopukluk olduğu gerekçesiyle takibin iptaline karar verilmesi haklıdır, Yargıtay HGK'nın 12.03.2008 tarih ve 12-240/236 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Mayıs 2008, S. 149, s. 35 vd.).

TK 778/l'de TK 673/l'e atıf yoktur; bu nedenle bono düzenleyenin emrine yazılamaz; keza bir üçüncü kişi hesabına da düzenlenemez.

Şirket yetkilisi kendisini lehtar yazarak bono düzenleyemez. Düzenleyen ve lehtar sıfatı birleşen belge bono değildir. Bono niteliğinde olmayan bu belgedeki hak alacağın devri (temlik) yoluyla devredilebilir, Yargıtay 12. HD'nin 28.11.2006 tarih ve 19212/22365 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Şubat 2007, S. 134, s. 145/146).

3.1.6. Senedin düzenlenme tarihi ve yeri

468

Senedin düzenlenme tarihi zorunlu şekil şartıdır; mutlaka gösterilmelidir; aksi taktirde bono hükümsüz olur.

Yargıtay 12. HD 'ne göre, düzenlendiği tarihten önceki ya da onra bir dünlfflu! tarihi yaılı bono da geçerlidir, düzenleme tarihinin gerçeğt uygun y.mlma<tı mrunlu değildir, Yargıtay 12. HD'nin 27.02.2007 tarih ve 648/3350 sayılı r.tn (Yargı Dün• yası, Aralık 2007, S. 144, s. 107/108). Senedin değerdendirilmesi unetttt doğ:an hak ve taleplerin kullanılmasında senet üzerindeki dünlleme tarihine g6 tunket ediJeceğ gözden uzak tutulmamalıdır (örnek:vadesi*düzenleme günündttt bdirli bir süre sonra" olan senette vadenin saptanması gibi).

Düzenlenildiği yer gösterilmeyen bir bono, düzenleyenin adı (ve soyadı ya da ticaret unvanı) yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır (TK 777/4); düzenleme yeri gösterilmemiş, düzenleyenin adının (ve soyadının ya da ticaret unvanının) yanında da bir yer belirtilmemişse şekil (unsur) noksanı vardır ve bono batıldır. Diğer bir yakın ilgilinin (örnek: düzenleyen lehine aval **verenin** adresinin bulunması bu eksikliği gidermez, bkz. ve karş. Yargıtay 12. HD'nin 26.02.2007 tarih ve 870/3283 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Kasım 2007, S. 143, s.154/155).

469

Düzenleme yeri olmayan bonoya dayalı takibin re'sen iptaline karar verilmelidir [Yargıtay 12. HD'nin 30.01.2007 tarih ve 2006-23602/ 1396 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Haziran 2007, S. 138, s.104/105)].

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, düzenleme tarihinin yanında/ altında yazılı olan yerin düzenleme yeri kabul edilmesi gerektiğini içtihat etmiştir; Yargıtay 11. HD'nin 17.09.2009 tarih ve 8988/9498 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Kasım 2009, S. 167, s. 136 vd.).

Düzenleme yeri idari birim (kent, ilçe, köy, bucak) adı olmalıdır. Semt adı düzenleme yeri olarak geçerli değildir [Yargıtay 12. HD'nin 29.09.2009 tarih ve 8512/17352 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Aralık 2009, S.168, s.63)].

470

Adres gösterilmesi zorunlu değildir.

Düzenlenme yeri ile ilgili olarak kısaltmalara da işaret edelim. Düzenlenme yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek biçimde anlaşılır olması kayıt ve koşulu ile kısaltmalar kullanılması caiz görülmektedir (bu bakımdan çeklerde keşide yeri hakkında olmak üzere verilmiş bir İçtihadı Birleştirme Kararı vardır - bkz. Kn. 931). Bu nedenle; örneğin İstanbul yerine İst. kısaltmasının kullanılması mümkündür.

471

3.1.7. Düzenleyenin imzası

Bonoyu oluşturan düzenleyendir. Düzenleyen bononun asıl borçlusudur (TK 779/ 1). Düzenleyenin imzası zorunlu şekil şartıdır; yok ise bono batıldır.

472

İmza el ile atılmalıdır; mekanik herhangi bir araç ya da el ile yapılan ya da onanmış bir işaret ya da resmi bir şahadetname kullanılmaz [TK 778/1-(i); 756; 1526/1].

473

Htt Nt kıdat nK tS/1·t.1 vt 5070 sayılı ELK S/2'de güvenli elektronik lm1,anın el tir •tlın ltnu llr a} '1'1 hukuki sonucu doğuracağı hüküm altına alınmış ise de bonolar (kru: rolic,sclı-t → çcklt-t) bakımından TK 756; 778/ J•(i); 818/ 1•(r) ve 1526/J) kar• sı41ındıı hu hokmün tşlctllğiyoktur.

Rltiden çok dfüenleycnninuasından birinin el yazısı ile atılmış olması kayıt ve koşu lu ile di♦ctlcrlnln bu şekilde olmaması halinde kambiyo senedinin geçersiz olmadığı, kAnuna uygun at11mayım hnıalar içinkambiyosenedinin bağlayıcı niteliği bulunmadı♦ ♦ görUşO vardır (*Moroğlu;1mreqün*).

Gö_rme engellilerin talepleri halinde imzalarında şahit aranır. Aksi takdirde görme engellılcrin lmalıannı el yazısı ile atmaları yeterlidir (BK 15/3 <6111sayılı Kanun m. 213 ile değişik>).

474 Bono birden fazla kişi tarafından düzenlenebilir; bu durumda her biri ayrı ayrı imzalamalıdır (müteselsil sorumluluk).

475 Bononun ön yüzüne imza atan düzenleyenin bu sıfatını (düzenleyen) açıklaması gerekir.

Poliçede de düzenleyen ve muhatap bakımından aynı durum sözkonusudur.

476 Bononun (poliçenin) ön yüzüne düzenleyen (poliçede: düzenl♦yen ve muhatap) dışında kimseler tarafından atılan imza, aval hükmündedir (TK 778/3; 710/3).

477 Bono (poliçe), temsilci aracılığı ile düzenlenebilir. Bu bakımdan B♦4? vd. hükümleri geçerlidir. Temsil doğrudan ya da dolayısıyla olabilir. Temsilcinin bu sıfatla imza koyduğu belirtilmelidir; aksi takdirde kendisi bizzat sorumlu (borçlanmış) olur.

Poliçede; düzenleyeni temsilen bu sıfatını belirtmeden imza koyan temsilci poliçeyi kabul etmiş olan muhatabın ödememesi halinde ona karşı TK698/2 uyarınca söz konusu olan başvurma hakkını da kullanabilir.

478 Ticari temsilcinin ticari işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunması asıldır (BK 548); ticari vekil, ancak kendisine özel yetki verildiği takdirde ticari işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunabilir (BK 551)•

479 Temsil bakımından bonoda (poliçede) yetkisiz temsile ilişkin olmak üzere bir hüküm öngörölmüştür [TK 778/2-(e); 678]. Buna göre temsile yetkili olmadığı halde bir kişinin temsilcisi olarak bonoya (poliçeye) imzasını koyan kimse o bonodan (poliçeden) bizzat sorumlu olur ve bonoyu (poliçeyi) ödediği takdirde temsil olunanın sahip olabileceği hakları kullanır.

Bu bakımdan TK 678'de BK 47'den farklı bir düzenleme öngörölmüş olmaktadır. BK 47'de yetkisiz temsilci sadece tazminat ödemekle yükümlüdür.

Yırrıdstz T.BMSfLct --+	tt 678: Bft.tA'f SOtuMW
	BK 47:TAZMiHKrYCıCıOnt.OtOCO

Yetkisiz temsil halinde onamaya (icazete) ilişkin BK 46 burada da geçerlidir. Bir başka anlatımla temsil olunanın yapılan işlemi onaması mümkündür. if1JJ

3.2. İhtiyari (İsteğe Bağlı) Kayıtlar

Bonoya (poliçeye) ihtiyari bazı kayıtlar konabilir. Bunlar tamamen isteğe bağlı niteliktedir ve geçerlikleri her bir kayıt bakımından içeriğine göre belirlenir. Aşağıda bu kayıtların uygulamada en fazla görülen belli başlılarına işaret edilecektir. 48 l

3.2.1. ccBedeli nakten/malen alınmıştır" kaydı

Bu kayıt düzenleyen ile lehtar arasındaki temel ilişkiye işaret eder ve düzenleyenin temel ilişki uyarınca lehtardan para (ödünç) ya da mal (sabri) aldığını gösterir. Bir diğer anlatımla bu kayıt bonoda bir temel ilişkinin varlığını ve düzenleyenin lehtardan bu ilişkiye dayanarak para ya da mal aldığını, dolaşısıyla bononun bedelsiz ya da karşılıksız bir bono (hatır bonusu) olmadığını gösterir. Ancak bu kayıt taraflar arasında ispat soyutluğuna dokunmaz. Bir diğer anlatımla ispat yükümü bakımından böyle bir kaydın mevcut olup olmaması bir değişiklik yaratmaz. "Bedeli nakden/ malen alınmıştır" kaydının bulunduğu bir halde bile; düzenleyen senedin hatır senedi olduğunu iddia edebilir ve bu iddiasını kanıtlamakla yükümlü olur. Yargıtay kararları da aynı yöndedir (*Yargıtay 19. HD'nin 01.03.2003 tarih ve 2002-459/2026 sayılı kararı; TBBD, S.54, 2004, s. 376-377/karşı oy yazılı; Yargıtay 19. HD'nin 07.04.2003 tarih ve 2002-6178/3691 sayılı kararı; TBBD, S.54, 2004, s.378-379*). 482

Bu iddia bonoya (yazılı kağıt) karşı yapıldığı için senetle ispat zorunluluğu söz konusu olacaktır (HMK 201/ 1).

Bu kayıtlar geçerlidir.

3.2.2. Muacceliyet kaydı

Çoğu defa bir bono vadesinde ödenmediği takdirde diğer bonoların muaccel olacağına dair muacceliyet kaydı konulduğu gözlenmektedir. 483

Örneğin, bir yıllık kira için her aya ait olmak üzere (12) bononun düzenlenerek teslim edilmiş olduğu bir halde; bonoların üzerine sıra ile 01.01:13; 01.02:13; 01.03:13 ilh. vadeleri konulmakta; ayrıca her bir bono üzerinde de "işbu bono vadesinde ödenmediği takdirde müteakip bonolar muaccel olacaktır" kaydına yer verilmektedir.

484

Hemen ifade edelim: Burada bonolar geçerli; ancak muacceliyet kaydı hükümsüzdür. Bonolar belirli günde ödenmek üzere düzenlenmiştir ve bu kanunda öngörülen geçerli bir vade şeklidir. Bonoya; kanunda öngörülen vadelerden başka bir vade konulmayacağı için bonolardan birinin ödenmemesi halinde diğerlerinin muaccel olacağı biçiminde bir "vade" yazılamaz. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ele alınan halde yine senedin hükümsüzlüğü sonucunu doğuran başka bir vadenin ya da birden fazla vadenin söz konusu olmadığıdır. Çünkü ödenmeyen senet üzerindeki (diğer bonolara ait) muacceliyet kaydı halen vadesi gelmemiş olan senetlere ilişkindir; öte yandan gerek mevcut gerek (ödenmeyen) senetler üzerinde tek vade vardır (belirli bir gün) ve bu itibarla bonoların tümünün geçerliği konusunda şüpheyeye yer yoktur.

485

Şunu da ekleyelim: Taraflar (düzenleyen-lehtar) aralarında bir sözleşme yaparak bonolardan birinin vadesinde ödenmemesi halinde diğerinin/ diğerlerinin muaccel olacağını hüküm altına almışlar ise bu anlaşma uyarınca -ancak kambiyo hukuku dışında- bu tüm bonoların toplam bedeli talep edilebilir; bu anlaşmanın ispatı bakımından yazılı şekilde yapılmış olması şarttır (HMK 200). Bono dışında düzenlenen ve bonoya açık atıf (yollarna) yapılan sözleşmede yazılı muacceliyet koşulu geçerlidir [*Yargıtay 12. HD'nin 25.03.2008 tarih ve 3038/591 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Eylül 2008, S. 153, s.69/70)*].

Taraflar arasındakianlaşma kira sözleşmesi (konut ve çatılı işyeri kiralanan) ile ilgili olarak yapılmış ve kira bedelinin zamanında ödenmemesi halinde sonraki kira bedellerinin muaccel olacağına ilişkin bulunuyorsa; bu, BK 346 uyarınca geçersizdir.

3.2.3. Diğer kayıtlar

486

Bonoya yukarıda işaret edilen kayıtlardan başka teminat, tahlrnn, yetkili icra müdürlüğü ve/veya mahkeme, uygulanacak hukuk kayıtları konulduğu gözlenmektedir.

Teminat kaydı ile ilgili olarak aşağıda teminat bonusu/ senedi hakkında yapılan açıklamalara bkz.Şurasını şimdiden belirtelim:

Yargıtay senette yer alan teminat kaydı ile ilgili olarak bu kaydın bononun kayıtsız ve şartsız belli bir bedelin ödenmesi vaadini içeren niteliğini etkilemeyeceğine karar vermiştir (*Yargıtay 12.HD'nin 29.06.2004 tarih ve 13519/17138 sayılı karar; Kazancı IBB*).

Tahkim kaydı senetten doğan uyuşmazlıklar bakımından hüküm ifade eder.

Yargıtay, konişmentoda yer alan tahkim kaydını navlun sözleşmesine dayanılarak açılan davalar bakımından geçerli kabul etmiştir (*Yargıtay 11.HD'nin 04.10.2004 tarih ve 189/234 sayılı kararı; Yargıtay HGK'nın 01.02.1995 tarih ve 1994-11-765/39 sayılı karar*). Buradakonişmentonun illi kıymetli evrak olması -sözleşmenin konişmentoya dahil edilmesi- busonucu doğurmuştur.

Tahkim kaydı senede imza koyan tüm kişileri bağlar (*Poroy/Tekinalp; Karayalçın; Öztan; Imregün*).

Yetki kaydı bakımından HMK 17'ye işaret edilmelidir. Bu hükme göre tacirler ya da hmu tüzel kişileri aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında birveya birden fazla mahkemeyi yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmamış-
q dava sadece belirlenen bu mahkemede açılır. Bu hükümde yer alan sınırlama, yani yetki sözleşmesinin ancak tacirler ya da kamu tüzel kişileri arasında yapılabileceği, bunlar dışında kalanların (örnek: tacir olmayanların) yetki sözleşmesi yapamayacağı, sözleşmenin yapılması sırasında zayıf olanı koruma amacına yöneliktir. Bu itibarla yetki kaydının değerlendirilmesinde bu hususun göz önüne alınarak değerlendirme yapılması doğru olur (sonuç: geçersizlik). HMK 10/1 karşısında sözleşmenin ifa yerinin geçerli olarak kararlaştırılabileceği düşüncesi senetle temel ilişkiyi ilintilendirmek anlamındadır ve caiz değildir.

Manevi tazminat, cezai şart kayıtları ise hükümsüzdür. Bunların hüküm- 487
 süzlüğü senedin geçerliğini etkilemez.

3.3. Damga Pulu

Bono; 488 sayılı DVK ile damga vergisine tabi tutulmuştu [(1) Sayılı Tablo III/1-a] 488
 ve bu vergi bono üzerine damga pulu yapıştırılması şeklinde ödeniyordu.

Pul yapıştırılmaması bononun geçerliğini etkilemiyor; ancak bono resmi dairelere ibraz edildiği, noterlerde, bankalarda, kamu iktisadi teşebbüslerinde ve iştiraklerinde işleme konulduğu vakit; vergi cezalı olarak tahsil ediliyordu (DVK 26, 27).

4962 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Vakıflara Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Kanun'un (RG 07.08.2003/25192) 12. maddesinin 1. fıkrası ile (1) sayılı Tablo III/ 1-a hükmü kaldırılmıştır.

3.4. Şekil Şartlarındaki Noksanlıklar ve Sonuçları

Şekli unsurların tümü bakımından yukarıda poliçe konusunda yaptığımız ayırımı burada dikkate alacak olur isek:

Zorunlu unsurlar: bono ya da emre yazılı senet kelimesi, kayıtsız ve şartsız 489
 belirli bir bedeli ödeme vaadi, kim veya kimin emrine ödenecek ise onun adı (ve soyadı ya da ticaret unvanı) /lehtar, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzasıdır.

Senet metninde bono olarak gösterilmemekle beraber (yani: bono keli- 490
 mesi yok), açıkça emre yazılı olarak düzenlenmiş olan ve bonoda aranılan diğer unsurları içeren ödeme vaatlerine "emre yazılı ödeme vaatleri" (TK 830/1) denilir. Bunlar aşağıda incelenmektedir (bkz. Kn. 892 vd.).

Kanunun belirli şartlarda mevcudiyetini varsaydığı unsurlar: 491

(1) Vade: Vadesi gösterilmemiş olan bono, görüldüğünde ödenmesi şart olan bir bono sayılır (TK 777 /2).

(2) Ödeme yeri: Ödeme yeri gösterilmemiş ise düzenleme yeri ödeme yeri (ve aynı zamanda düzenleyenin yerleşim yeri) sayılır (TK 777/3).

(3) Düzenlenme yeri: Düzenlenme yeri gösterilmeyen bono düzenleyen ad {ve soyadı ya da ticaret unvanı) yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş, c;ayılır (TK 777/4).

492

Bonoda zorunlu unsurlar eksik ise ve/veya kanun varsayımları da işlemiyor ise -emre yazılı ödeme vaatleri hakkındaki TK 830 hükmü saklı kalmak üzere ve *elveriyorsa*- mezkur senet adi senet olarak kabul edilebilir. Yargıtay da bu görüştedir [*Yargıtay HGK'nın 26.03.2008 tarih ve 19-266/276 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Ağustos 2008, S.152, s. 93/94)*].

Tarafların arnava havale ya da adi senet düzenlemek değil, poliçe ya da bono düzenlemek olduğuna göre, zorunlu şekil şartlarını (unsurları) içermeyen ve poliçe ya da bono olarak geçerlilik kazanamayacakları Kanunda belirlenen bu belgeleri havale ya da adi senet olarak kabul etmek imkanı yoktur. Poliçe ya da bono olarak üç yıllık zamanaşımına tabi bir senedin, zorunlu şekil şartlarını/unsurları içermemesi sebebiyle geçersizliği halinde havale ya da adi senet kabul edilip on yıllık zamanaşımı süresine tabi olması anlamsızdır (*Imregün*).

493

Böyle bir senedin yazılı delil başlangıcı (HMK 202/2) olarak değerlendirilme tabi tutulması olasılığı üzerinde de düşünülebilir.

Yargıtay zamanaşımına uğramış (ancak imzası inkar edilmemiş) bir bononun adi senet değil, (yazılı) delil başlangıcı olduğunu vurgulamaktadır.

Gerek alacak gerek tirazın iptali davalarında zamanaşımına uğrayan ve *imzası inkar edilmeyen* bono temel borç ilişkisi bakımından (yazılı) delil başlangıcı niteliğindedir [*Yargıtay HGK'nın 04.04.2007 tarih ve 13-153/183 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Ekim 2007, S. 142, s.108 vd.)*].

4. İŞLEYİŞ

494

Bono düzenleyen tarafından düzenlenir ve lehtara (ilk hamil) teslim edilir. Bu suretle kambiyo taahhüdü doğar.

Alıcı/ düzenleyen; satıcı/lehtardan mal almış ve ona mal bedelini (semen) borçlanmıştır. Alıcı mal bedelini nakit olarak ödeyebileceği gibi -satıcının kabul etmesi kayıt ve koşulu ile- ona bir bono da verebilir (ifa yerine edim ya da ifa uğruna edim).

495

Lehtar; bonoyu elinde tutup vadede ödeme isteyebileceği gibi senedi ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile tedavüle de koyabilir.

Örnek olarak lehtar (L), sigortacı (S) ile bir sigorta sözleşmesi yapar ve bu sigorta sözleşmesinden doğan prim borcu için -yine sigortacının kabul etmesi kayıt ve koşulu ile- (sigortacıya) bir bono verebilir (ifa yerine ya da ifa uğruna edim). Bu defa bono vadesinde sigortacı tarafından borçluya (düzenleyene) ibraz edilecek ve ödeme istenecektir. Sigortacının da bonoyu ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile tedavüle koyması mümkündür.

496

Senedi halihazırda elinde bulunduran kimse (son) hamildir.

Hamil (son hamil) bonoyu düzgün bir ciro zincirine dayalı olarak elinde bulunduruyorsa yetkili/meşru hamildir (TK 686/1). Hamil senet vadesinde

senedi borçluyn (düzenleyene) ibraz eder ve ödeme ister (TK 708/ 1). Bono vadesinde hnmil tarnftndan borçluya (düzenleyene) ibraz edilereködemeye t.ilep edilince düzenleyen senedi ya öder ya da ödemez. Ödeme yapılırsa **senetten** doğan hak ve borçlar (sorumluluklar) ortadan kalkar.

Senedin ifa uğruna verilmiş olduğu hallerde; senedin ödenmesi ile temel **ilişkiden** doğ;\n hnk ve borçlar da sona erer.

Senet ödenmediği takdirde hamil -vadeden itibaren- iki iş günü içerisinde **497** protesto keşide ederek kendisinden önce gelen diğer kişilere (cirantalara +avalistlere + düzenleyene) başvurma hakkını elde eder [713/1; 714/1,3; 718/1-(d)].

Bono görüldüğünde vadeli ise ibraz ve protesto bakımından iki iş günü sınırlaması **498** yoktur [714/2; 778/1-(d)]. Hamil görüldüğünde vadeli bono ödenmediği takdirde derhal protesto çekerek başvurma hakkını kullanabileceği gibi bir yıllık ibraz süresi içinde bonoyu tekrar tekrar ibraz ederek ödeme isteyebilir ve ödeme yapılmadığı taktirde protesto çekerek başvurma hakkım kullanabilir.

Hamil başvuruna hakkını kullandığı ve aradaki cirantalardan birine ya da **499** bazılarına ya da hepsine başvurduğu takdirde [müteselsilsorumluluk: TK 724; 778/ 1-(d)] senedi ödeyen ciranta hamilden senedi teslim alır (geriye ciroyok) ve kendisi aynı hakkı (başvurma hakkını) kullanır.

Başvurma hakkının kullanılmasında düzenleyene başvurulmuş ise; düzenleyen (bu aşamada) ödeme yapınca da artık kendisinin asıl borçlu olması nedeniyle bir başkasına başvurusu (rücüu) söy konusu olmaz; bono ilişkisiortadan kalkar.

Hamil; senet ödennlediği zaman protesto çekmeyerek ya da görüldüğün- **500** de vadeli senetlerde düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmesi için ibraz etmeyerek başvuru l la hakkını yitirirse, kendisinden önce gelen borçlulara {başvurma borçlularına)/ sorumlulara karşı herhangi bir talepte bulunamaz; ancak esas borçluya (düzenleyene) karşı başvurma hakkı düşmez; esasborçluya karşı zamanaşımı süresi içinde her zaman başvurarak talepte bulunmak imkanı vardır [TK 730/1; 778/1-(d)].

Bonoda asıl borçlu senedi düzenleyendir (TK 779/1; 698/1). **501**

Düzenleyenin külli halefleri de düzenleyen ile aynı hükümlere tabidir.

Yargıtay da düzenleyenin mirasçılara karşı yapılacak takiplerde protesto çekilmesine gerek olmadığına doğrudan bu kişilere başvurulabileceğine karar vermiştir (*Yargıtay 11. HD'nin 14.05.2004 tarih ve 7633/12436 sayılı kararı; YKD. C. 30, S. 9, s. 1392*).

Zamanaşımı süresi geçtikten sonra sebepsizzeninleşmehükümleri gereğince(TK 732/1) düzenleyene başvurulabilir.

Pek tabii olarak hamilin temel ilişkiye dayanarak talepte bulunmak imkanı **502** da vardır. Ancak bunun için temel ilişkiye taraf olmak (borç sözleşmelerinin

nispiliği ilkesi) ve bononun ifa *uğruna* verilmiş olması gerekir (bononun ifa *ytrine* verildiği hallerde temel ilişkiden doğan hak ve borçların -senedin teslimi iJe- sona erdiğini biliyoruz).

5. HATIR BONOSU (BEDELSİZ YADA KARŞILIKSIZ BONO)

503 Her kambiyo taahhüdünün altında bir adi ilişkinin yattığını, bu ilişkinin bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğunu görmüş ve kambiyo ilişkisinin tarafları arasında somut bir borçlar hukuku sözleşmesinin bulunmadığı hallerde yine de temel ilişkiyi oluşturacak bir ilişkinin yer aldığını eklemiş ve bu son halde ilişkiyi *habr ilişkisi* olarak nitelemiştik (bkz. Kn. 278 vd.).

504 İşte, bononun bir *hatır ilişkisine* dayanılarak verilmiş olduğu hallerde, bir diğer anlatımla bonoyu düzenleyen *bono lehtarına* karşı herhangi bir sözleşmeden doğan borcu bulunmayan hallerde, söz konusu bonoya *hatır bonosu* denilir. Burada lehtarın, bonoyu düzenleyenden gerçek bir alacağı yoktur. Bu nedenle, *hatır bonosu bedelsiz/karşılıksız bonodur*.

505 Burada karşılık sözcüğü/kavramı *poliçede*; poliçeyi düzenleyen düzenleyenin muhatapta olan alacağı anlamına gelen karşılık (*poliçede karşılık*) ve çek karşılığı ile karıştırılmamalıdır. Görülüyor ki, karşılık sözcüğüne/kavramına üç anlam yüklenmektedir.

Bunlardan birincisli bonoda (aynı biçimde *poliçede* ve *çekte*) lehtann, bonoyu (*poliçe* ve *çeki*) düzenleyenden olan karşı-edim alacağıdır (*bedel*).

Senedi poliçeyi/ çeki düzenleyen, bu *bedel* borcunu ifa için senedi düzenleyerek lehtara vermektedir. Bu ifa (ifa yerine edim)/ifa amacı (ifa *uğruna* edim) bononun (*poliçenin/çekin*) *sebebini* (*causa*) oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, karşılıksız bono gibi poliçenin ya da çekin dayanağını *hatır ilişkisinin* oluşturduğu hallerde karşılıksız poliçe ya da çek de söz konusudur (*hatır senetleri*).

Karşılığın ikinci anlamı poliçede düzenleyenin, poliçeyi üzerine düzenlediği muhataptaki alacağıdır (*poliçede karşılık*).

Nihayet karşılığın üçüncü anlamı çekte, çeki düzenleyen düzenleyenin muhatap bankada çek lehtarına ödeme yapılabilmesi için hazır tutması gereken çek karşılığıdır. Bu karşılığın olmadığı hallerde karşılıksız çek var demektir.

Bu açıklamalar ışığı altında *çek bakımmdani* düzenleyenin lehtara bir borcu olmadığı halde çek düzenleyip vermesi (*hatır çeki*) bir şey, bu çekin bankaya ödeme talebi ile başvurulduğunda karşılığının olup olmaması diğer bir şeydir.

506 *Hatır bonosu/bonoları TK'da düzenlenmemiştir*. Ancak uygulamada bunlara çok sık rastlanmaktadır. Yargıtay da bu senetleri geçerli saymaktadır.

Bonoyu düzenleyen muhtelif nedenlerle gerçekten borçlu olmadığı halde -sanki borçlu imiş gibi- bir bono düzenleyip senet lehtarına verebilir ve böylece senet lehtarı *görünüşte* "alacaklı" konumuna gelmiş olur. *Hatır bonosu* (senedi)

kredi ve finansman aracı olarak kullanılır. Hatır bonusu şekil itibarıyla tamamen geçerli bir bonodur.

Pek tabii olarak hatır bonusunun açık senet olarak düzenlenmesi ve }ehtara (görünüşte alacaklı) onun tarafından doldurulmak üzere verilmesi de mümkündür.

Hatır bonusunda düzenleyen tarafından lehtara senet (bono) teslim edilirken; düzenleyen ile lehtar arasında, bu sonuncusu tarafından senede dayanılarak düzenleyenden bir talepte bulunulmayacağı ya da senedin tedavüle konulmayacağı konusunda bir anlaşma (sözleşme) yapılmıştır. 507

Mamafih tedavül amaçlı hatır bonusu da söz konusu olabilir. Bu halde hahr bonusu lehtar tarafından tedavüle konulur/konulabilir. Bu olasılıkta düzenleyen ile lehtar arasındaki sözleşme, düzenleyenin borçtan kurtarılacağı yönünde olacaktır. Bu borçtan kurtarma, hatır senedinin içerdiği tutarın vadeden önce lehine hatır bonusu düzenlenen kişi (lehtar) tarafından senedin hamiline ya da hamile ödenmek üzere senedi düzenleyen kişiye verilmesi/ödenmesi yoluyla gerçekleşir. 508

Elinde hatır bonusu bulunan lehtar; düzenleyenden bu bonoya dayanarak talepte (ödeme talebi) bulunursa, düzenleyen kendisine karşı hatır defini ileri sürerek ödemedi kaçınabilir. Fakat hatır senedi üçüncü kişiye devredilmiş ise (ciro + zilyetliğin geçirilmesi), düzenleyen tarafından hatır definin (bu) üçüncü kişiye karşı ileri sürülmesi mümkün olmaz [istisna: bilerek borçlunun zararına hareket, TK687/1; 778/1-(a); 825/2]. 509

Senedin nama düzenlenmiş olması halinde; BK 188/ 1 uyarınca senedi yazılı devir beyanı+ zilyetliğin devri (teslim) yolu ile devralan üçüncü kişiye karşı hatır iddiasının ileri sürülmesinde kendisinin iyiniyetli olup olmamasına göre BK 19/2'nin uygulanması gerekip gerekmeyeceği tartışma konusu olabilir.

Uygulamada, hatır senedinin ("caiz olmadığı halde") tedavüle konulması emarelerinin belirttiği hallerde "bedelsizlik davası" ya da "iptal davası" adı verilen dava ikame edilerek, senedin iadesi talep edilmekte ve böylece borçtan kurtulma mümkün olmaktadır. 510

Buradaki iptal davasının kıymetli evrakın zıyaı dolayısıyla söz konusu olan iptal davası ile karıştırılmaması gerektiğine ve bu anlamda iptal (bedelsizlik) davasının ancak ve sadece lehtara ya da bilerek borçlunun zararına hareket eden hamile karşı açılabilmesine işaret edelim.

Kişisel def ilerin; senedin, bilerek borçlunun zararına hareket eden hamiline/hamillerine karşı ileri sürülebileceğini hatırlatalım [TK687/1; 778/1-(a); 825/2]. 511

Ayrıca ekleyelim: Kişisel def'ilerin ileri sürülmesi/sürülebilmesi bakımından; hamilin senedin hatır bonusu olduğunu bilmesi yeterli değildir, bilerek (borçlunun) zararına hareket etmiş olması keyfiyetinin kanıtlanması gerekir.

Yine **açılclanan** anlamda bedelsizlik ya da iptal davasının niteliği ile ifgHi **o1arak •hükümsü7lüğün** tespiti davası" ve "sebepsiz zenginleşme davası" (BK i7 vd) görüşleri ileri sürülmüştür.

Yargıtay, habr senedinin •iptalini" İİK 72'ye (menfi tespit davası) dayanmaktadır.

6. AÇIK (BEYAZ) BONO

513 TK 778/2-(f) uyarınca bonolar hakkında da geçerli olan TK 680/1 hük-müne göre:

"Tedavüle çıkanlırken tamamen doldurulmamış bulunan bir poliçe, aradaki anlaşmalara aykırı bir şekilde doldurulursa bu anlaşmalara uyulmadığı iddiası, hamile karşı ileri sürülemez; meğer ki, hamil poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş veya iktisap sırasında kendisine ağır bir kusur isnadı mümkün bulunmuş olsun."

514 (1) TK680/ 1 hükmünün incelenmesinden anlaşılmaktadır ki,beyaz bono (poliçe), tedavüle çıkarılırken unsurları tam olmayan bonodur (poliçedir).

515 Burada hemen hatıra gelecek olan soru, bononun açık bono olarak geçerli sayılabilmesi için en az (asgari) hangi unsurların bulunması gerektiği sorusudur.

TK 680/ 1'de açık senette bulunması gereken asgari unsurlar bakımından herhangi bir asgari şekil şartına (unsur) yer verilmediği için düzenleyenin imzası bulunmak kayıt ve koşulu ile içeriği tamamen boş bırakılarak da açık senet (bono/poliçe) oluşturulması mümkündür. Buradan anlaşıyor ki, açık bono (poliçe) bakımından asgari unsur sadece imzadır (hakim görüş+ Yargıtay). Bu imza bonoda/poliçede düzenleyenin imzasıdır.

516 Poliçede sadece muhatap gösterilerek ve muhatabın kabul imzası (açık kabul) atılmak suretiyle açık poliçe oluşturulması olanaksızdır. Poliçeye dayanarak talepte bulunacak olan kimsenin düzenleyenin imzasını atarak senedi tamamlaması mümkün değildir. Ayrıca poliçede kabulün ihtiyarı olduğunu da belirtelim.

517 Boş bir kağıda imza atan kişi; bunun sonradan bono olarak tamamlanıp (doldurulup) kendisinden talepte bulunulması halinde sorumludur.

518 (2) Açık bono (poliçe) yine bir teslim sözleşmesine dayanılarak karşı tarafa (lehtara) verilir. Taraflar (düzenleyen ile lehtar) arasında açık bononun dayanağını oluşturan kambiyo sözleşmesi yanında bir de anlaşma (doldurma sözleşmesi) vardır. Lehtar (ya da senedi elinde bulunduran hamil), anlaşma (doldurma sözleşmesi) hükümlerine göre bonoyu dolduracaktır. Doldurma yetkisi sarıh ya da zımni olabilir.

519 (3) Doldurma yetkisinin tabi olduğu bir süre yoktur; senet (açık senet) alacağın talep edilebileceği ana kadar doldurulabilir.

(4) Açık bono tam bir bono gibi devredilir (ciro+ zilyetliğin geçinmesi). 5W
Açık bononun devredilmesi halinde doldurmayetkisi de devralana intikal eder.

(5) Açık bono rehnedilebilir; üzerinde intifa hakkı tanınabilir (Pc,roy/ 521
Tekinalp).

(6) Açık/boş (doldurulmaıruş) olarak kaybedilen (zayi edilen) bononun 522
ıya sebebiyle iptali istenebilir.

Yargıtay, başlangıçta unsurları bulunmadığı, bu nedenle kıymetli evrak (bono) sayılamayacağı gerekçesiyle (senedin iptali için açılan) davanın reddine karar verilmesini isabetsiz bulmuştur [Yargıtay 11. HD'nin 12.01.2009 tarih ve 2007-11415/82 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Mayıs 2009, S.161, s.87-88)].

(7) Açık bononun anlaşma (doldurma sözleşmesi) koşullarına aykırı 523
iir biçimde doldurulması halinde düzenleyen, senedin sözleşme koşullarına aykırı **elarak** deldurulmuş olduğu iddiasını yazılı delil ile kanıtlamak zorundadır (HMK 201/1). Yargıtay kararları da bu yöndedir [Yargıtay 12. HD'nin 15.01.2008 tarih ve 2007-21881/ 178 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Temmuz 2008, S. 151, s. 75); Yüksek Mahkeme'nin düzenleme gününün (tarihinin) anlaşmaya aykırı olarak doldurulması haline ilişkin olarak bu yöndeki kararı için: Yargıtay 12. HD'nin 25.03.2008 tarih ve 3353/5864 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Ocak 2009, S.157, s. 102 vd.)].

Açık senedi anlaşmaya aykırı olarak doldurmuş olduğu kanıtlandığı takdirde borçlu yetkide öngörülen tutar ile sorumludur (Poroy/Tekinalp).

(8) Anlaşmaya aykırı biçimde doldurulmuş olan bono üçüncü bir kişiye 524
devredilmiş (ciro + zilyetliğin geçirilmesi) ise, senet borçlusu (düzenleyen), senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulmuş bulunduğunu, üçüncü kişinin (hamilin) senedi kötüniyetle iktisap etmiş olması ya da iktisabında ağır kusuru bulunması hallerinde ona karşı ileri sürebilir (TK 680/ 1).

Burada kişisel def'ilerin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinde genel ilkeden bir sapma görülmektedir. TK 687/1; 778/1-(a) ve TK 825/2'ye göre emre yazılı senetlerde kişisel def'ilerin üçüncü kişilere (sonraki hamillere) karşı ileri sürülebilmesi hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmesi halinde mümkündür. Açık bononun (poliçenin) anlaşmaya aykırı olarak doldurulmuş olduğu def'i ise (ki bu bir kişisel def'idir) senedi kötüniyetle iktisap etmiş olan ya da iktisabında ağır kusuru bulunan hamile karşı da ileri sürülebilmektedir.

KİŞİSEL DEF'İLERİN (ÜÇÜNCÜ) KİŞİLERE KARŞI İLERİ SÜRÜLEBİLECEĞİ ÖZEL BİR HAL OLARAK: Boş SENEDİN ANLAŞMA HİLAFINA DOLDURULDUĞU DEF'İNİN KÖTÜNİYETLİ YA DA İKTİSABINDA AĞIR KUSURU BULUNAN HAMİLE KARŞI İLERİ SÜRÜLMESİ/ SÜRÜLEBİLMESİ

7. TEMİNAT SENEDİ

1.1.,

Rent'n uygulamada, bir leşmede karşı edimin güvencesi/teminatı olarak, mJcn, e teminat sen adı verilen bonolar ve çekler görülmektedir. Btı vJc 1Je karşımıza teminat senetleri çıkmaktadır.

!-2•

Teminat senetJeri/bonolan ile ilgili olarak verdiği kararlarda Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, bu senetlerde; temel ilişki (sözleşme) ile senet arasında]cj bağlantı/ilinti yazılı delil ile kanıtlandığı takdirde; mezkur senetlerin/bono- **Jann** kayıtsız/koşulsuz borç vaadi içermedikleri gerekçesi ile bono niteliğinde görülemeyeceğini, sonuç olarak da lehtar/hamil tarafından teminJ bonolarına dayalı kambiyo takibi (kambiyo senetlerine mahsus/özgü takip, IİK 167 vd.) yapılarayacağıru müteaddit kereler karara bağlamıştır [*Yargıtay 12. HD'nin 04.07.2006 tarih ve 11905/14673 sayılı (Yargı Dünyası, Şubat 2007, S. 134, s. 133); 26.04.2012 tarih ve 2011-30319/14074 sayılı (Yargı Dünyası, Eylül 2012, S. 201, s. 125 vd.) kararları*].

527

Öğretide *Poroy/Tekinalp*, kambiyo senedinin taraflar arasında kaldığı hallerde de kambiyo senedi (niteliğinde) olduğunu, kıymetli evrak, daha dar bir deyişle kambiyo senedi, düzenlenen senedin, ilk devralan kişiye -kambiyo senetlerinde lehtara- kambiyo (oluşum) sözleşmesi ile verilmesiyle doğduğunu ileri sürmektedirler (2010, N. 373, s. 220/21).

Burada aşağıdaki ayrımların yapılması gerekir.

528

Bononun/ senedin teminat senedi olduğu senet metninden anlaşılan hallerde; bono kayıtsız/koşulsuz borç vaadi içermediği için hükümsüzdür ve bu hükümsüzlük düzenleyen tarafından lehtar/hamile karşı ileri sürülebilir (mutlak def'i).

Yargıtay 12. HD'nin 02.03.2007 tarih ve 521/3715 sayılı kararına konu olan olayda; takip dayanağı senedin arkasında "bu senedin herhangi bir borç değil, çalıştığım şirketin müşterilerinden olan açık hesaba karşılık verilmiştir" ibaresinin yer alması halinde olduğu gibi.. (Yargı Dünyası, 02.03.2007, Kasım 2007, S. 143, s. 157/158).

Bu halde bononun üçüncü kişiye ciro + teslim edilmiş olması herhangi bir değişiklik yaratmaz. Burada senet metninden anlaşılan bir (hükümsüzlük) def'i vardır ve bu def'i üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilir.

Senet metninden anlaşılan def'iler *herkes tarafından herkese karşı* ileri sürülebilir (TK825/1).

529

Bononun/senedin teminat senedi olduğu senet metninden anlaşılmıyorsa; bu halde düzenleyen senedin lehtar/hamili ile kendi arasında varolan sözleşmede karşı edimin güvencesi olarak verildiğini bir kişisel def'i olarak ileri sürebilir; ancak bu iddiasını yazılı delil ile kanıtlaması lazımdır. Düzenleyenin bu iddiası, sorunu, yargılamayı gerektiren (muhtacı muhakeme) bir sorun halinde getirir; senedin teminat senedi olup olmadığı yargılama sonucunda belli

tıhıcAkhr (tekrar edelim: yazılı delil şart); sonuçta bu senede dayalı kambiyo tAkıbi}'i'pıl,unaı.

YArgıtay 12. HD'nin 04.07.2006 tarih ve 11905/ 14673sayılı kararınd.t .ılacakJı ve- k1linln duruşmada bononun sözleşme gereği verildğlnl beyan etme,ını nibut (ı,p:ıt) hıukımından yeterli görmi.iştür (Yargı Dünyası, Şubat 2007, S. 134, 9. 133).

Kamtlanması gereken senedin sözleşme ile olan bağlantısı/ilintisidir. Bu olasılıkta sorun kişisel def'iler ile ilgili düzenleme bağlamında ele alınmalı ve çözümlenmelidir.

Takibe konu senetler, taraflar arasında düzenlenmiş olan 19.06.2008 tarihli !Öz-]eşmeye atfen (ilişkin olarak) düzenlenmiştir. Bu sözleşmede"... 29.06.2010 tarihine kadar ve tapu devri olması kaydıyla alıcıdan alınan iki senet karşılığı 25.000- YTL + 25.000- YTL toplam 50.000- YTL (Yeni Türk Lirası) tutarındaki senet geçerli olup tapu devredilmediği takdirde senedin hükmü yoktur, geçersizdir..." denilmektedir.Dü- zenleme tarihi sözleşme tarihi ile aynı olan ve vadeleri sözleşmede belirtilen senetler olduğu anlaşılmaıla senetler bu haliyle şarta bağılı olup, tahsil edilebilip edilemeyeceğı hususu yargılama sonucunda belirlenecektir. Bu nedenle teminat amaçlı düzenlenen işbu senetler kambiyo takibine konu yapılamaz."Yargıtay12.HD'nin 26.04.2012tarih ve 2011-30319/14074sayılı kararı (Yargı Dünyası, Eylül 2012, s.125 vd.).

Burada senet üzerinde bir kayıt olmadığı için bono geçerlidir; lehtar/ha- mil başlangıçta kambiyo takibine tevessül edebilir (başvurabilir); ancak takibe devam mümkün olmaz (borçlunun senedin teminat senedi olduğu def'i [kişisel def'i]/takibe itiraz♦takibin durması).

Ele alınan olasılıkta senedin üçüncü kişiye ciro + zilyetliğin geçirilmesi (teslim) yoluyla devredilmesi halinde, bu def'i "iyiniyetli" üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez. Nitekim Yargıtay 12. HD de senedin iyiniyetli üçüncü kişilerin eline geçmesi halinde icra takibine cevaz vermektedir [14.12.1992 tarih ve 821/16141 sayılı karar (Eriş, Çek)].

Kişisel defiler temel ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilir [TK 687/1-c.l; 825/1].

Son bir olasılıkta bazen senetler üzerinde sadece "teminat içindir"♦"te- 530 minattır" ya da "teminat senedidir" gibi kayıtlar yazılması ya da kaşe basılmış olması halidir.

Bu gibi kayıtlar senet üzerine konulabilir; ancak gerek lehtar ve gerekse üçüncü kişiler bakımından bir hüküm ifade etmez [bkz. Yargıtay 12. HD'nin 26.02.2007 tarih ve 571/3238 sayılı (Yargı Dünyası, Aralık 2007, S. 144, s.106)i Yargıtay 19. HD'nin 03.04.2008 tarih ve 2007-9954/3402 sayılı (Yargı Dünyası, Eylül 2008, S.153, s. 89-90) kararları]. Bono geçerli bir senet olarak işlevgörür, dolanır (tedavül eder), hak bahşeder; meğer ki, teminat senedi olduğu iddia edilsin (kişisel def'i) ve kanıtlansın (yazılı delil zorunluğu).

8İ.MZA EDENLERİN SeRUMLUĞU (İMZALARIN BAĞIMSIZLIĞI İLKESİ)

531 İmza edenlerin sorumluluğu bağlamında imzaların bağımsızlığı ilkesi kambiyo senetlerinde -hukuki görünüş nazariyesinin zorunlu kıldığı- soyutluk ilkesinin bir sonucudur.

532 Maddi soyutluk; kambiyo taahhüdünün temel ilişkiden bağımsızlığı gibi her bir taahhüdün diğer taahhütlerden bağımsızlığı sonucunu da zorunlu kılar.

İşte bu düşünce ile TK'da bono (poliçe/ çek) üzerinde her bir imzanın (taahhüdün) diğerinden bağımsız olduğu ve bunlardan birinin (ya da bazılarının) hükümsüz olmasının diğer imzaların (taahhütlerin) hükümsüzlüğünü gerektirmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

TK677/1 (778/1-(a)] hükmüne göre:

"Bir poliçe, poliçeile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez."

Görülüyor ki, bono (poliçe) üzerinde yer alan imzalardan birinin herhangi bir nedenle sahibini bağlamaması diğer imzaların geçerliğine etki yapmaz. Her imza kendi sahibini diğer imzalardan bağımsız olarak bağlar (hukuki görünüşün korunması).

533 Burada önemli olan senet üzerinde biçimsel (şekli) yönden tamam ve görünüşe göre sahibini bağlayan bir imzanın bulunmasıdır. Böyle bir imzanın gerçekte örtüşüp örtüşmemesi, daha doğru bir anlatımla sahibini bağlayıp bağlamaması değer taşımaz. Ancak bir imzanın görünüşe göre sahibini bağlamadığı/bağlamayacağı anlaşıyor ise, bu imzanın niteliğine göre, şekil şartı (unsur) eksikliği söz konusu olabilir ve senet hükümsüz sayılır.

Örneğin bir bono üzerinde düzenleyen olarak (X)'in imzası varsa ve (X) adında bir kişi mevcut olmaz ise bono geçerlidir. Buna karşı, düzenleyen olarak adı yazılan kişinin mevcut olmadığı/olamayacağı, böylece düzenleyen yok olduğu açık ve kesin ise -düzenleyen olarak yıllar önce yaşamış ünlü bir kişinin adı yazılmış-, bono şekil şartı (unsur) noksanlığı yüzünden batıldır [TK 776/1-(g); 777/1].

534 Hemen ekleyelim: Şekil şartı (unsur) oluşturan imzalar (bonoda/poliçede düzenleyen) bakımından o imzanın işlevine (imza sahibinin durumuna) göre değerlendirme yapılmalıdır. Örneğin ciranta olarak gözüken kimse mevcut değilse ya da imzası kendisini bağlamıyorsa bu diğer imzaların geçerliğini etkilemez ve ciro zincirinde kopukluk yaratmaz. Ancak böyle bir cirantanın mevcut olmadığı/olamayacağı (yok olduğu) açık ve kesin ise, yine diğer imzaların geçerliğine bir hanel gelmez, ancak bu durum ciro zincirinde kopukluk

meydana getirir ve bu bakımdan uygulanması gereken hükümler işlerlik kazanır [TK 86/1; 778/1-(a)].

◆zal◆ın bağımsızlığı hükmünün işleyebilmesi için senedin kambiyo senedi(?!ıçe/bono/ çek) olarak geçerli olması şarttır. Şayet kambiyo senedi herhangi hır nedenden ötürü hükümsüz ise (örneğin bonoda senet metninde "bono" kelimesi yok), bu senedin üzerindeki imzaların (taahhütlerin) kıymetli evr◆◆ukukundaki anlamı ile geçerliği düşünülemez. Hükümsüz senet üzerindeki tüm taahhütler geçersizdir. 535

Bu son halde söz konusu taahhütler bakımından tahvil teorisinin uygulanması/ uy◆anabilmesi (örneğin hükümsüz senet üzerindeki cironun koşullan varsa alacağın devri(temlik) olarak nitelendirilmesi/nitelendirilebilmesi) tartışmaya değer.

Buna karşılık geçerli senet üzerindeki imzalardan birinin (ya da birkaçı- °:1n) hükümsüzlüğü, kural olarak senedin ve/veya diğer imzaların (taahhütlerin) geçersizliği sonucunu doğurmaz (imzaların/taahhütlerin bağımsızlığı). 536

TK 677 / 1'de ehil olmayan kişilerin imzasından, sahte imzalardan, hayali (olmayarı) kişilerin imzalarından ve adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir nedenle bağlamayan imzalardan söz açılmıştır. Bu tür imzaların varlığı diğer imzaların geçerliğini etkilemeyecektir. Ancak el yazısı yerine parmak izi ya da mühür basılması halleriride ne olacağı konusunda bir açıklama yapılmamıştır. Böyle bir halde yukarıda yaptığımız değerlendirmelerinaynen geçerli olacağını belirtmekle yetirelim. 531

Kısaca: Bir imza yerine parmak izi ya da mühür basılması diğer imzaların geçerliğini etkilemez. Ancak düzenleyenin parmak izi ya da mühür basması halinde şekil şartı (unsur) noksanlığı söz konusu olur [TK 776/1-(g); 756/1; 778/1-(i); 777/1]; ciranta parmak izi ya da mühür basmış ise ciro zincirinde kopukluk meydana gelir [TK683/1; 756/1; 686/1; 778/1-(a),(i)].

İmzaların bağımsızlığının sonucu olarak sahibini bağlamayan imzaların bulunması halinde; imzası kendisini bağlamayan kişi bunu (herkese karşı) hükümsüzlük def'i olarak ileri sürebilir; ancak geçerli imzaların sahipleri geçersiz imzaların (sahiplerini bağlamayan imzaların) mevcudiyeti dolayısıyla bono (poliçe) sorumluluğundan kurtulamazlar; bunun sonucu olarak da menfi tespit davası açmak olanağına sahip değildirlir. 538

Bkz. TK 778/2-(d); TK677/1bonolar hakkında da geçerlidir.

9. SENET METNİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER/BOZMA-DEĞİŞTİRME

TK 778/1-(g)'ye göre bonolarda da geçerli olan TK 748/1 hükmüne göre: 539

"Bir poliçe metni değiştirildiği takdirde, değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kişiler, değişmiş metne ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metne göre sorumlu olurlar."

Rft bonoda mellin değıştirmesi (tahrifedi)mesi); ancak geçerli bir bono hakl mından söz konusu olabılır. Bu nedenle şekil şartlarından (zorun)u şekil şartlarından) birinin ortadan kalkınası/kaldırılması halinde senet bono niteliğini yitirmiş olacağından bu olgu artık senet metninde değışiklikler kapsamında ele alınamaz.

Bu itibarla bono üzerindeki bono kelimesinin silinmiş olması senet metninde değışiklik kapsamında değışik, bononun zıyı ve iptali kapsamında ele alınması gereken bir sorundur (TK 778/1; TK 757-765). Bilindiğı üzere zorunlu şekil şartlarındaki zedelenmeler kıymetli evrakın iptalini gerektirir.

541 İmzalardakitahrifata (bozup değıştirmeye) gelince:

Bonoda/poliçede düzenleyenin imzasının zorunlu şekil şartlarından olduğunu biliyoruz. Öte yandan imza bono (poliçe) metninin altına ve metni kapsayacak bir biçimde atılır. Bu imzalar metne dahil olmadıklarından "senet metnindeki değışiklikler" kapsamında ele alınamaz.

Burada imza tahrifatı yapan kişinin (genel hükümlere göre) hukuki ve cezai sorumluluğı gündeme gelebilir.

142 Düzenleyenin imzasının zedelenmesi kıymetli evrak hukuku bakımından -yukarıda da işaret edildiğı gibi- senedin zıyı ve iptali hükümlerinin işletilmesine yol açar.

Kurucu nitelikte olan imzalar (düzenleyenin imzası) dışındaki imzalar bakımından (örnek: ciro imzaları gibi) sorun imzaların bağımsızlığı ilkesi çerçevesinde değerlendirilmelidir [bkı. TK 677/1; 778/1-(a)].

543 Bütünbuaçıklamaların bizi götürdüğü sonuç şu olmalıdır: Senet metninde değışiklikler, ancak şeklen geçerli bir senet üzerinde ve bu senedin metne dahil (örnek: imza metne dahil değildir) unsurları bakımından gündeme gelebilir.

544 Açık bononun (poliçenin) anlaşmaya aykırı olarak doldurulması, başlangıçta tahrifata (değışikliğı) elverişli bir metnin bulunmaması nedeni ile senet metnindeki değışiklikler kapsamında ele alınamaz. Nitekim bu konu TK 680 / 1; 788/2-(f) hükmü ile ayrıca özel olarakdüzenlenmiştir.

Bu durum karşısında senet metnindeki değışiklikler daha çok bedel ya da tarih bakımından görülecektir.

545 Bonoda (poliçede) bedel değıştirilmiş olursa ilk bedel var iken imza koyanlar o bedel ile, bedel değışikliğınden sonra imza koyanlar ise sonraki (değışik) bedel ile sorumlu olurlar [TK 748/1; 778/1-(g)]. Buna göre hamil halen senet üzerinde yazılı olan bedeli (değışik bedel), ancak değışiklikten sonra imza koyanlardan talep edebilir.

546 Tarih değışikliklerinde ise, değışiklikten önce imza koyanlara karşı ileri sürülecek talepler ve bu bakımdan yapılması gereken işlemler (ibraz, protesto çekilmesi/keşidesi gibi) eski tarihe göre; değışiklikten sonra imza koyanlara karşı ileri sürülecek talepler ve bu bakımdan yapılması gereken işlemler ise yeni (değışik) tarihe göre olacaktır [TK 748/ 1; 778/ 1-(g)]. Yargıtay kararları da

,ynı yöndedir; hamilin iyiniyetli olup olmaması sonucu değiştirmez (Yargıtay 1,1GK'nın 07.04.2004 tarih ve 19-118/205i Kazancı IBB)

10. DEVİR

Bono (poliçe) kambiyo senedir; kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir. Emre yazılı senetler ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilir. 547

Bono (poliçe) nama yazılı ise devir alacağın devri+ zilyetliğin geçirilmesi yolu ile olur (BK 183). Bono (poliçe) hamile düzenlenemez. 548

Burada emre yazılı senetlerin devir şekli olarak ciro ele alınmakta ve ba-
ęım51Z bir başlık altında incelenmektedir.

II. CİRO

11.1. Düzenleme, Kavram, Hukuki Niteliği ve Özellikleri

11.1.1. Düzenleme

TK ciroyu poliçe dolayısıyla düzenlemiş (TK 681 vd.); bono, çek, kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler bakımından kural olarak poliçenin cirosuna atıf yapmıştır [TK 778/1-(a); 818/1-(d); 831]. 549

11.1.2. Kavram

Ciro; emre yazılı senetlerde, senedin iğerdiği hakkı devretmeye yönelik yazılı bir irade beyanıdır. 550

Bonoyu (poliçeyi) ciro edene ciranta denir. 551

İlk ciranta lehtardır. 552

İlk cironun lehtara ait olmaması halinde ciro zincirinde kopukluk var demektir. 553

Yargıtay, bu durumda kopukluk giderilmeden borçlu aleyhine takip yapılamayacağına karar vermiştir [Yargıtay 12. HD'nin 12.02.2009 tarih ve 2008-21772/2418 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Eylül 2009, S.165, s.76-77)].

11.1.3. Hukuki niteliği

Cironun hukuki niteliği tartışmalıdır ve bu konuda muhtelif görüşler ileri sürölmüştür.

(1) Havale nazariyesi (Anweisungstheorie) 554

Bu görüşe göre ciro ikinci bir havale işlemidir.

Ciro eden (İlk havaledeki) havale ödeyicisine ödemeyi (İlk havaledeki havale alıcısına değil) ciro edilene ödeme emri/yetkisi, ciro edilene de bu ödemeyi kabul yetkisi

vt'rlt H<tt hır ciroda havale işlemi tekrar edilir. Bir diğer anlatımla her bir ciro :ıyır bir **hıvlt** lşldndır.

İluradı "ıl1chav.ıle" ile poliçe/poliçe ilişkisi düşünülmektedir.

(2) Öncri (ic.ıp) naz.ariyesi (Offertentheorie)

Bu görüşe göre dü1,enleyen ve poliçeyi ciro eden diğer cirantalar ciroedilenlere bir son.ımluluk öneris/teklifi {Haftungsangebot} yapmakta, onlar da bunu zımnen (konlcJudent) k.ıbut etmektedirler. Buna göre ciro edilen poliçeden doğanhakları ciro edenden devren (derivativ) değil, poliçe borçlularının uygun era.."ları ileaslen (ortginar) iktisap etmektedir. Sonuçta "devir" söz konusu olmadığı için ciro edende halcJannı muhafaz.a eder, sadece senet elinde olmadığı için kullanamaz.

556

(3) Koşul/şart nazariyesi (Bedingungstheorie)

Bu naıariyeye göre ciro eden ciro edilene başvurma halinde poliçeyi(kendisi_nin) ödeyeceği bozucu (infisahi) koşulu altında bir hak devreder. Burada amaçcıran-taya poliçeyi ödemesi halinde kendisinin eski hukuki konumunu muhafaza etmek imkAnının sağlanmasıdır.

Bu amaç havale ve öneri naıariyeleri bakımından da söz konusudur.

557

(4) Eleştiriler, değerlendirme ve sonuç

Havale nazariyesi bakımından ilk olarak sorun başvurma hakkı dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Gerçekten, salt havale işlemi ile ciro edilenin önceki poliçe borçlularına karşı talep hakkı (poliçeden doğan hak) elde etmesini izah etmek mümkün gözükmemektedir.

Her iki nazariye bakımından burada hakkın devri (Rechtsübertragung) yeni bi❖ hakkın doğrudan (aslen) elde edilmesi yoluyla olmaktadır (bir hakkın sonaermes'. ile yeni bir hakkın doğumu). Oysa mevcut hukuk sistemine göre bir hakkın devri (übertragung eines Rechtes) eski ve yeni hak sahibi arasında bir sözleşmeyi zorunlu kılar (BGB § 398,413).

Nitekim, havalenin devri; havale alıcısının alacağını (yeni) alacaklıya devretmesi/temlik (BK 138 vd.) yoluyla gerçekleşir. Burada havale/ciro edenle havale ödeyicisi arasında ikinci bir havale değil, iktisap edenin havale alıcısından devren iktisabı söz konusudur. Havalede düzenleme bu olunca havalenin özel bir görünümü olan poliçe-de farklı düşünülemez.

Öte yandan ciro poliçe mülkiyetinin (poliçe üzerindeki mülkiyet hakkının) devri (zilyetliğin geçirilmesi/teslim) ile hakkın devri sonucunu intaç eder. Zilyetliğin geçirilmesi/teslim ise devren iktisap sonucuna "müncer olur": Senette yazılı olan hakkın devri bakımından farklı düşünülemez. Çünkü bu da poliçenin (senedin) zilyetliğinin geçirilmesi/teslim ile gerçekleşir.

558

Öneri nazariyesi def'ilerin bertarafı (Einwendungsausschlu❖) sorununu da izah edemez. Aynen kreasyon nazariyesi gibi bu nazariye de düzenleyenin (keşidecinin) irade beyanına dayandırılmaktave bu hareket noktasından iyiniyetle iktisap sorununa 'Jlaşıarak bir yandan çok ileri gitmekte, öte yandan da öneri/teklif temelindeki herhangi bir bozukluktan ötürü ortadan kalktığı için gerekli ölçüde korunma sağlayamamaktadır.

559

Koşul nazariyesi aslen değil, devren iktisabın kabul edildiği bir düşünceden hareket etmektedir.

Bu nazariye bakımından Borçlar hukuku anlamında bir "koşulun" (BK 170 vd.) kabulü için taraf iradelerinde dayanak bulmak imkanı yoktur. Ayrıca koşul nauriye5i somut olayda hal ve şartlara göre değil, her ciro işleminde gündeme **gelecek** biçimde tasarlanmıştır. Koşul ise her olayda hal ve şartlara göre (değişik biçimde) taraflarca belirlenir ve kararlaştırılır. Üstelik bu nazariye cironun kayıtsız/koşulsuz olmasını öngören hükümlerle (TK 682/ 1-c.l) ile bağdaşır nitelikte bulunmamaktadır.

Sonuçta ciro ile devir yapısal bakımdan herhangi bir özellik arz etme-z. Alacağın devri (temlik) ve teslim gibi hukuki devir biçimlerinden biridir. Ciroda ciro edilenin kayıtsız/ şartsız devren hak iktisabı söz konusudur (bu konularda: *Canaris*, §8 11, 1-3, s. 84vd.).

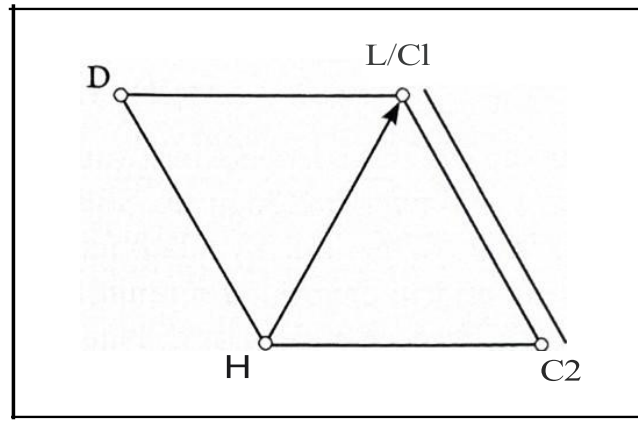
560

11.1.4. Özellikleri

Ciro soyut bir işlemdir.

561

Ciro eden (ciranta) ile ciro edilen arasındaki adi ilişkiden doğan defiler senedin sonraki hamillerine karşı ileri sürülemez; istisna: bilerek borçlunun zararına **hareket** [TK687/1; 778/1-(a)].

D'nin kendisine verdiği bonoyu C2'den aldığı mal karşılığında bedel (semen) borcu için C2'ye ciro eden L (C1); elindeki malın ayıplı olması nedeni ile ayıp defini; D'nin bonoyu ödememesi üzerine ödememe protestosu çekerek kendisine başvuran H'ye karşı ileri süremez.

L (C1) 'ye başvuran C2 olsaydı, bu sonuncusu temel işlemin tarafı olduğu için ayıp def'i olarak ona karşı ileri sürülebilecekti.

Ciro senetten doğan (tüm) hakları devreder [TK 684/1; 778/1-(a); 818/1-(d); karşı. TK 649 / 1]. Bir başka anlatımla ciro eden, ciro ile kendi sahip olduğu hakları değil, senetten doğan hakları devreder; buna karşı ciro edilen de ciro edenin sahip olduğu hakları değil, senetten doğan hakları iktisap eder.

562

Bu nedenle ciro edenin (ciranta) temel ilişki nedeniyle sahip olduğu teminat, cezai şart ve tazminat gibi hak ve talepler ciro edilene intikal etmez.

Ciro ile iktisap bir devren iktisap biçimidir.

563

11.2. Cironun Şekli ve Çizilmesi

561f Cironun bono (poliçe) ya da bonoya {poliçeye} bağlı ola❖ ve "alonj" denilen bir {eklenti} kışıt üzerine yazılması ve ciranta tarafından ımzalanması lazımdır (TK683/1; 648/1).

Beyalı ciro bakımından bkı.TK 683/2-c.3.

565 Cironun kayıtsız ve şartsız olması gerekir (TK 682/1; 648). Ciro belli şartlarla yapılmışsa batıl olmaz; fakat o şartlar yazılmamış sayılır (TK 682/1-c.2; 648/1). Kısmi ciro ise batıldır (TK682/2; 648/1).

566 Ciro; çizmeye hakkı olan kimse tarafından çizilebilir.

Buna göre:

(1) Her ciranta ciro ettiğı bonoyu teslim etmeden önce (yaptığı) ciroyu çizme hakkına sahiptir.

(2) Bonoyu ödemiş olan her ciranta kendi cirosunu ve kendisinden sonra gelen borçluların cirolarını çizebilir [TK 727/2; 648/1; 778/1-(d)] •

11.3. Cironun Zamanı

567 Ciro vadeye kadar yapılabilir. Vadeden sonra yapılan ciro da geçerli bir cironun tüm hükümlerini ve sonuçlarını doğurur. Ancak ödememe proteSto-sunun çekilmesinden/keşide edilmesinden ya da bu protestonun (ödememe protestosunun) düzenlenmesi için öngörülen sürenin [vadeden itibaren iki iş günü <TK 714/3; 778/1-(d)>] geçmesinden sonra yapılan ciro alacağın temlik.il devri hükmündedir (TK 690/ 1).

Buna göre; örneğin vadesi 23.07:13'te gelen bir bono bu tarihte ibraz edilmeli ve ödeme istenmelidir. Bono bu tarihte ödenmediğı takdirde 25.07:13 günü bitimine kadar ödememe protestosu çekilerek başvurma hakkı kullanılabilir. Eğer ödememe protestosu 24.07:13 tarihinde çekilmiş ise bu tarihten sonra; ödememe protestosu çekilmemişse 26.07.'13 tarihinden itibaren yapılacak cirolar alacağın temliki/ devri hükmündedir.

568 Görüldüğünde vadeli senetlerin görüldüğünde ödenmesi; ödememe halinde ödememe protestosu çekilerek başvurma hakkının kullanılması gerekir. Bu tür senetlerde ödememe protestosu bakımından yukarıda belirtilen süre (vadeden itibaren iki iş günü) geçerli değildir. Senet hamili; senedi tekrar tekrar ibraz edip ödeme isteyebilir; ödememe halinde ödememe protestosu çekerek başvurma hakkını kullanabilir. Bu imkan bir yıllık ibraz süresinin bitiminde sona erer. Bu süre içinde bono ibraz edilmemiş ise başvurma hakkı düşer [TK 730/1-(a); 778/1-(d)].

569 Ayrıca ekleyelim: Ödememe protestosu çekildikten ya da ödememe protestosu çekilmeyen hallerde ödememe protestosu çekmek için öngörülen süre-

nin (vadeden itibaren iki iş günü) geçmesinden sonra yapılan cironun alacağın devri/temlik hükmünde olması kişisel defiler, cironun teminat işleviveizleyen devirler bakımından değişiklik yaratır. Bundan böyle (TK 690 **kapsamındaki** cirodan sonra) devredene karşı ileri sürülebilecek olan kişisel defiler **senedi** devralana karşı da ileri sürülebilir (TK 687/2; 648/1; BK 188/ I); cironun teminat işlevi (TK 685/1) kalkar ve senedin devri için yapılan müteakip "cirolar" da devir/temlik niteliğinde olur. Yargıtay da vadeden sonra yapılan ciroların alacağın devri/temlik hükmünde olduğuna ve senedin ön ve arka yüzünden anlaşılan defilede diğer kişisel def'ilerin devralan kişiye karşı ileri sürülebileceğine karar vermiştir [*Yargıtay 12. HD'nin 04.03.2005 tarih ve 759/4497 sayılı kararı (Kazancı İBB); 12. HD'nin 03.03.2008 tarih ve 1220/3969 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Ağustos 2008, S. 152, s. 93-94)*].

Bu hal karşısında senedin nama yazılı senet haline dönüşüp dönüşmediği sorunu ile karşılaşılır; bu konuda muhtelif görüş ve tartışmalar vardır.

11.4. Ciroda Kişiler

İlk ciro bononun (poliçenin) lehtar tarafından (ilk) hamile yapılır. Hamil bonoyu elinde tutup; vadede ödeme için ibraz ederek ödeme isteyebileceği gibi ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devir de edebilir. Böylece senet, ilk hamil (CI) tarafından (C2)'ye; (C2) tarafından (C3)'e; (C3) tarafından (C4)'e [son hamil (H)] ciro edilip zilyetlik geçirilerek tedavül eder.

Miras yolu ile geçiş halinde cironun tüm mirasçılar tarafından yapılması gerekir (istisna: miras ortaklığına bir temsilci tayin edilmiş olması hali).

Örnek: Bono (L) tarafından (CI)'e ciro+ zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilmiş ve senet kendi elinde iken (CI) ölmüş ise bu senet (CI)'in tüm mirasçılarının cirosu ile (C2) 'ye ciro edilip zilyetlik geçirilebilir.

Bononun (CI)'den (CI)'in mirasçılara intikali bakımından miras hukuku hükümleri işlev görür.

Senedi elinde bulunduran hamil senedi herhangi bir üçüncü kişiye ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devir edebileceği gibi, esasen senet dolayısıyla borç/sorumluluk altında olan herhangi bir kişiye de ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devir edilebilir. Bu bağlamda; bono düzenleyene (poliçede düzenleyene/kabul etmiş ya da etmemiş olsun muhataba); ya da bonoyla (poliçeyle) borç altına girmiş olanlardan herhangi birine (örneğin diğer bir cirantaya, avaliste) de ciro edilebilir [TK 681/3; 778/1-(a)].

TK 681/3'te (de) bağlacının kullanılmamış olmasından ötürü hükümde anılanlar dışında üçüncü kişilere yapılamayacağı gibi bir izlenim doğmaktadır ki, bu yanlıştır. Nitekim bkz. ve karşı. TK 788/3.

Bu kimseler bonoyu yeniden ciro edebilirler [TK 681/3-c.2; 778/1-(a)]J.

570

571

572

573

"-•

Rtino cidrrn1crt'nc ciro edilmiş ise diiicnleyen esasen bonoyu ödeyecek işi l"1du?mdım {TK 779/1; 698/1) hak donar. Düzenleyen bonoyu ciro (., 7flyt't1i?n?l'(irilmcsi) ifo tekrar dolanıma (tedavüle) koyarak canlandırabilir [TK 6?t /3-c.2; 778/ 1-(a)]. Burada düzenleyenin asıl borçlu olarak ödemeyip hA?-urma borçlusu olarak ödemesi halinde kendisinden önce gelen cirantaya/ dmntrlara başvurup başvuramayacağı sorusu ile karşılaşılabilir. Düzenleyenin dmntrl olarak kendisine/kendilerine başvurduğu önceki ciranta/cirantalar ?onradan başvurma borçlusu olarak düzenleyene müracaat edebileceklerinden [TK 724/1; 778/1-(d); TK 779/1; 698/1) düzenleyen-ciranta daha sonra iade <!tmckJc yükümlü olduğu bir meblağı talep eden kimse konumunda olacaktır. Buna ise cevaz yoktur.

?ilt

Poliçede düzenleyen ve kabul eden muhatap aynı durumdadırlar ve ciranta-düzenleyen ile ciranta-kabul eden muhatapın ciranta olarak ödeme yaptıktan sonra kendilerinden önce gelen cirantaya/ cirantalarla başvurmaları mümkün değildir. Kabul etmemiş olan muhatap başvurma borçlusu değildir. Bu nedenle kabul etmemiş olan muhatap, kendisine ciro edilen poliçeyi tekrar ciro etmiş ve kabul etmeme ya da ödememe dolayısıyla kendisine başvurulması üzerine ödeme yapmış ise kendisinin de önceki cirantaya/ cirantalarla başvurma hakkı vardır.

Bono cirantaya ciro edilmişse "mükerrer ciro" vardır.

11.5. Cironun Hükümleri

11.5.1. Devir işlevi

576

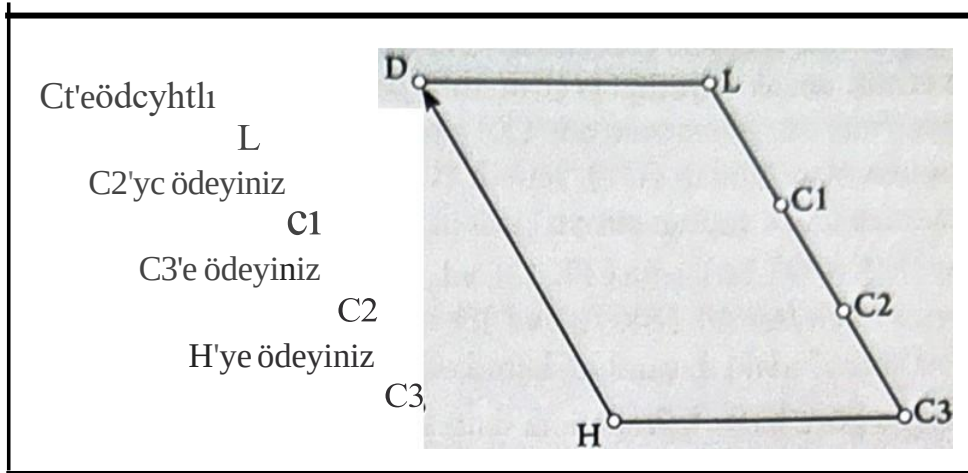
Ciro (+ zilyetliğin geçirilmesi) bonodan (poliçeden) doğan hakları devreder. Ciro + zilyetliğin geçirilmesi (teslim) ile bono devredilirken, bonodan/ *senetten* doğan haklar devredilmiş olur (TK 684/1; 648/1).

11..S.2. Hamilin hak sahipliğini ispat (teşhis) işlevi

577

Bononun/poliçenin yetkili (meşru) hamili senedi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulunduran kimsedir (TK 686/1-c.1). Değişik bir anlatımla, bonoyu ibraz ederek ödeme talep eden kişi hak sahibi olduğunu düzgün bir cirozinciri ile kanıtlar. Düzgün ciro zinciri demek; her ciroda ciro edenin bir önceki ciroda kendisine ciro edilen kimse olması demektir.

Görülüyor ki, bir bonoyu (poliçeyi) elinde bulunduran kimse, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı, bir başka anlatımla, senedi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulundurduğu takdirde yetkili hamil sayılmakta [TK 686/1-c.1; 778/1-(a); 648/1]; bu da cironun hak sahipliğini ispat (teşhis) işlevini göstermektedir.

Burada her ciro eden bir önceki ciroda kendisine ciro edilen kimse olduğu için; H senedi düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde bulundurmaktadır; sonuç olarak "yetkili hamil"dir. 578

Bonoya (poliçeye/ çeke) dayanarak hak talep edebilmek için önemli olan yetkili hamil olmaktır (senedi düzgün ciro zincirine dayanarak elinde bulundurmak), yoksa "haklı hamil" değil.. (imza edenlerin sorumluluğu,/imzaların bağımsızlığı ilkesi, TK 677 /1). Düzenleyenin lehtarın ciro imzasına itiraza hakkı yoktur (İehtann ciro imzasının şekli/biçimsel olarak bulunması yeter). Bu yönde: Yargıtay 12. HD'nin 12.01.2010 tarih ve 2009-19139 / 172 sayılı kararı (Yargı Dünyası, S. 178, s. 120-121)•

Senet borçlusunu ancak "yetkili hamil"e yapacağı ödeme ile borcundan kurtulur. 579

Öte yandan bono (poliçe) herhangi bir biçimde hamilin elinden çıkmış ise; bonoyu (poliçeyi) bir ciro zincirine dayanarak elinde bulunduran hamil, ancak bonoyu (poliçeyi) kötüniyetle iktisap etmiş olduğu ya da iktisabında ağır kusuru bulunduğu takdirde bonoyu (poliçeyi) geri vermekle yükümlüdür [TK 686/2; 778/1-(a); 648/1]. 580

Açıklama:

Bir bono, hamili tarafından kaybedilmiş; bonoyu bulan kişi, senet sanki bonoyu kaybeden hamil tarafından ona ciro (+ zilyetliğin geçirilmesi) edilmiş gibi, bono üzerinde kendi lehine bir ciro yaparak, senedi başkasına ciro etmiş ve zilyetliği geçirmiştir.. Bu halde bonoyu elinde bulunduran (yeni) hamil, bonoyu biçimsel olarak (görünüş itibarıyla) düzgün bir ciro zincirine dayanarak elinde tutmaktadır ve yetkili (meşru) hamil konumundadır. Bu hamil ancak kötüniyetli olduğu ya da iktisabında ağır kusuru bulunduğu takdirde bonoyu geri vermekle yükümlüdür. 581

Ekleyelim:

Bonoyu kaybeden hamil, bononun/poliçenin zıya ve iptali hükümleri çerçevesinde hareket edecek ve anılan hükümler uyarınca bonoyu/poliçeyi elinde bulunduran kimseden (geri) isteyecektir (bkz. Kn. 234). 582

Ciro zincirindeki bozukluk, bazen zinciri bozan cironun çizilmesiyle düzeltilir. 583

ôn,ek: Bono, (L)'den (Cl)'e ciro edilmiş ve zilyetlik geçirilmiş;(CI), (X)'e ciro etmiş, ancak zilyetliği geçirmemiş, daha sonra (C2)'ye ciroetmiş ve zilyetliği geçinmiş ise; senet üzerinde (X)'e yapılan ciro durduğu sürece kopukluk söz konusu olacağından (CI), senedi {C2}'ye ciro edip zilyetliği geçirdiği anda, daha önce (X)'e yaptığı ciroyu çizerek kopukluğu düzeltebilir.

584 Miras (MK599), birleşme (TK 136vd., 153) gibi kül11halefiyet hallerinde ve yine ayrıca devir/temlik (BK 183 vd.), haciz ve ifUs gibi hallerde kopukluğa rağmen ciro zincirindeki devamlılık kabul edilmelidir.

585 Yargıtay'a göre haciz halinde icra dairesinin (icra Müdürlüğü'nün)cirosu geçerli sayılmalıdır.

11.5.3. Teminat işlevi

586 Her ciranta kendisinden sonra gelenlere ve özellikle hamile karşıbononun/ poliçenin ödenmemesinden (poliçede aynı zamanda kabul edilmemesinden) sorumludur [TK685/1; 778/1-(a)].

587 Her ciranta kendisinden sonra gelen hak sahiplerine karşı senedin ödeneceğini (poliçede: kabul edileceğini+ ödeneceğini) tekeffül etmiş durumdadır.

Bu nedenle; bono ödenmediği (poliçe: kabul edilmediği +ödenmediği) zaman protesto çekerek başvurma hakkını kullanan hamilin başvurusu üzerine ödeme yapan cirantanın kendisinden önce gelene/ gelenlere başvurma hakkı vardır.

BAŞVURMA HAKKININ TEMELİ CİRONUN TEMİNAT İŞLEVİDİR

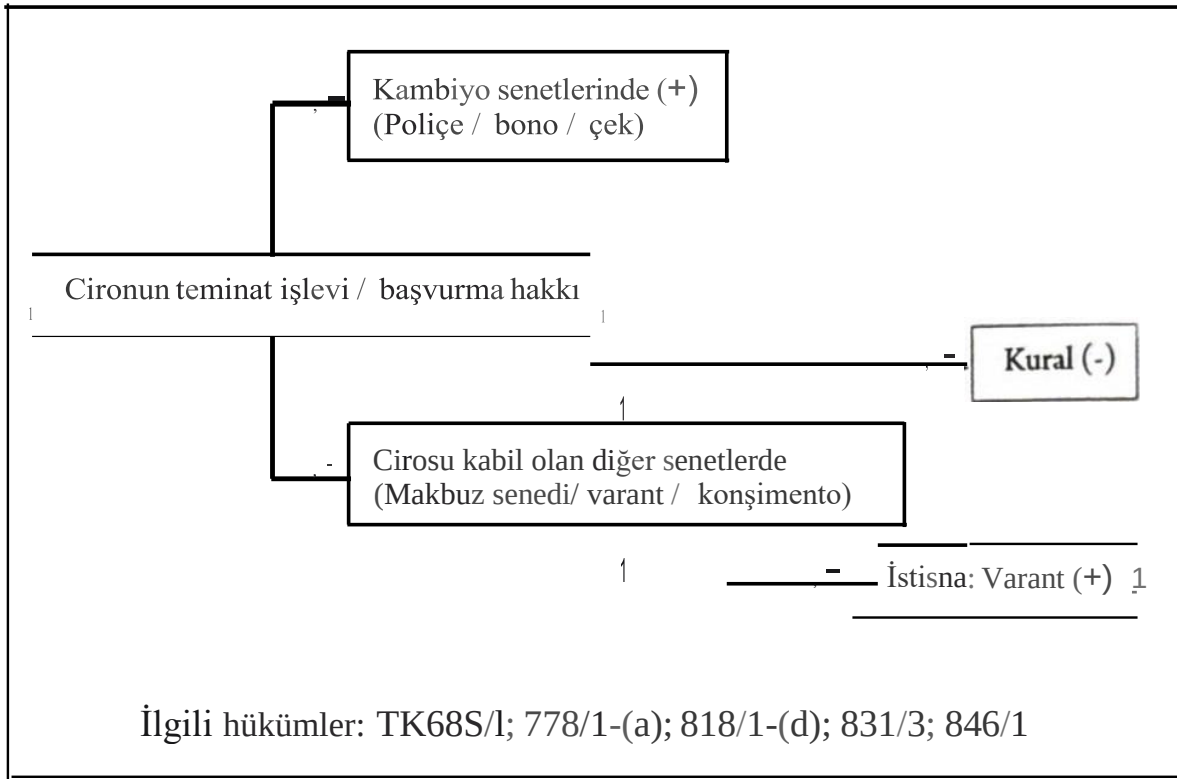
588 Ciranta bononun ödenmemesinden (poliçede: poliçenin kabul edilmesinden+ ödenmemesinden) sorumlu olmayacağını şart koşabilir [sorumsuzluk kaydı: TK 685/1; 778/1-(a)'da yer alan: "aksine şart bulunmadıkça" ibaresi; TK 648 / 1].

589 Ciranta bononun/poliçenin tekrar ciro edilmesini yasaklamış ise; bu halde senet kendisine sonradan ciro edilmiş olan kimselere karşı sorumlu olmaz [TK685/2; 778/1-(a); 648/1].

590 Cironun teminat işlevinden kaynaklanan başvurma hakkı sadece poliçede vardır; ancak bono ve çek ile ilgili olarak poliçe hükümlerine atıf yapılmıştır [TK 778/1-(a); TK 818/1-(d)]. Bu suretle sadece kambiyo senetlerinde (poliçe-bono-çek) var olan başvurma hakkı, cirosu kabil olan diğer senetlerde kanunda aksine açık hüküm olmadıkça yoktur (TK 831/2).

TK 831/3'de birinci fıkraya yapılan yollamanın aslında ikinci fıkraya yapılması gerektiği açık ve kesindir. Yollama ikinci fıkraya yapılmış kabul edilmelidir.

Bu bakımdan (aksine) açık hüküm sadece varant hakkında öngörülmüştür (TK846/1).

11.6. Cironun Türleri

Ciro; devir - tahsil - rehin cirosu olmak üzere üç türdür. Burada ek olarak 591 garanti cirosu da anılmalıdır.

11.6.1. Devir (nakil/temlik) cirosu

Devir cirosu bonodan/poliçeden doğan tüm hakları devretmek için yapı- 592 lır [TK 684/ 1, 778/1-(a); 648/1].

Bononun/ poliçenin içerdiği hakkın genel hükümlere göre alacağın devri/ 593 temlik yolu ile devredilmesi de mümkündür (BK 183 vd.). Bu bakımdan bononun/ poliçenin emre ya da nama düzenlenmiş olması bir farkyaratmaz. Bono (poliçe) nama düzenlenmiş ise esasen devir, alacağın devri hükümlerine göre olacaktır. Ancak emre yazılı bononun/ poliçenin de alacağın devri yolu ile devri mümkündür.

Kambyo senetlerinin kanunen emre yazılı senetler olduğunu hatırlata- 594 lım.

Devir cirosu tam ciro ya da beyaz ciro biçiminde yapılabilir.

11.6.1.1. *Ta,n ciro*

595 Tam ciro lehine ciro yapılan kişinin ismen belirtildiği cirodur. Bundan başka (senedin/cironun) ciranta tarafından imzalanması gerekir. Bu suretle tam ciroda devreden ve devralan bel1i olur. Ciroya tarih atılması geçerlik şartı olarak gerekli değildir.

Örnek: (Ü) 'ye ödeyiniz
(L)

11.6.1.2. *Beyaz ciro*

596 Beyaz ciro, ciro edilen/ devralan kişinin (ismen) belirtilmediği cirodur. Beyaz cironun nasıl yapılacağını/yapılabileceğini biraz sonra açıklayacağız. TK 683/2-c.3 aynen eTK 595/2 gibi beyaz cironun geçerli olması için bononun/ poliçenin arka yüzüne ya da arka yüzünün devamı sayılan ve alonj adı verilen (eklenti) kağıt üzerine yapılmış olmasını öngörmektedir.

597 Böyle olunca bononun/ poliçenin önyüzünde yer alan beyaz cironun geçerli olup olmayacağı tartışması gündeme gelebilir. Bu konuda olumsuz düşünülmesi gerekir. Şurasını ekleyelim: Kaynak İsviçre Hukukunda salt imzadan ibaret beyaz cironun (yani her tür beyaz cironun değil) senedin arka yüzünde ya da alonj üzerinde yer alması geçerlilik şartı olarak öngörülmüştür (bkz. OR Art. 1003/3).

Bunun sebebi bononun/poliçenin ön yüzüne ("ciro" olduğu belirtilmeden) atılan imzanın "aval" (TK 701/3; 778/3) anlamına gelmesidir (TK 761/3; 778/3).

598 Beyaz ciro "ödeyiniz" ibaresi + ciro edenin (devredeninin) imzasından oluşabileceği gibi, sadece ciro edenin/ devredeninin imzasından da oluşabilir.

Örnek: Ödeyiniz
(L)

Örnek:
(L)

599 Bonoyu/poliçeyi beyaz ciro ile devralmış olan hamil;

(1) Ciroyu kendi adına ya da diğer bir kişi adına doldurabilir.

Hamil ciroyu diğer bir kişi adına doldurmuş ise kendisi ciro zincirinden çıkmış ve ciranta sıfatı ile sorumluluktan kurtulmuş olur.

(2) Tekrar tam ya da beyaz ciro yapabilir.

(3) Beyaz ciroyu doldurmaksızın ya da bonoyu/ poliçeyi tekrar (tam ya da beyaz) ciro etmeksizin bonoyu/poliçeyi başka bir kişiye teslim edebilir (senedin olduğu gibi başka bir kişiye verilmesi/teslim edilmesi).

Bu halde de hamil ciro ılncırlıncı ytr almayacağı için ciranta ıfatı llt ,orumluluk-
tan kurtulnrnş olur.

Bu olasılıkta bono/poliçe, emre yazılı senet niteliğini korumakla **beraber** 600
sanki hamiline yazılı bir senet imiş gibi tedavül etmiş olur.

Devir cirosunda cironun nakil + teşhis+ teminat işlevlerinin her üçü **de** 601
bulunur.

11.6.2. Tahsil cirosu

Tahsil cirosunda; ciro eden (ciranta) ciro edilene bononun/poliçenin 602
içerdiği alacağı kendi adına tahsil etmek (kabzetmek) yetkisini verir.

Senedi tahsil cirosu ile alan senedi tahsil edecek ve aldığı parayı ciro edene **verecek-**
tir. Vekilin özenini göstermek zorundadır (BK 506). Senedi kaybetmesi vs. hallerde
senedin kaybı ile zarar arasında nedensellik bağı olması kayıt ve koşulu ile sorumlu
olur [senet kayıp edilmese de tahsil olunamayacağı kanıtlanırsa (borçlunun aciz
halinde bulunması) sorumlu olmaz, Yargıtay 12. HD'nin 19.04.2012 tarih ve 2010-
15038/6414 sayılı karar (Batider, Eylül 2012, XXVIII, S. 3, s. 391-392).

Tahsil cirosunda; ciro "bedeli tahsil içindir", "vekaleten" ya da bedelin 603
başkası adına kabul edileceğini belirten bir şerhi ya da sadece vekil etmeyi ifade
eden (benzer herhangi) bir kaydı içerir [TK688/1; 778/1-(a); TK648/1].

Örnek: (Ü) 'ye ödeyiniz.

Tahsil içindir.

(L)

Bonoyu/poliçeyi tahsil cirosu ile alan hamil, bonodan/poliçeden doğan 604
tüm hakları kullanabilir [TK688/1; 778/1-(a); 648/1].

Bonoyu ödeme (poliçeyi kabul + ödeme) için ibraz: ödememe (poliçede: kabul
etmeme+ ödememe) halinde ödememe (poliçede: kabul etmeme+ ödememe) pro-
testosu çekmek ve başvurma hakkını kullanmak vs. gibi.

Bonoyu/poliçeyi tahsil cirosu ile alan hamil; ancak tahsil cirosu yapabilir 605
[TK 688/ 1; 778/ 1-(a); 648/ 1]; devir ve rehin ciroları yapamaz.

Hamil, (tekrar) tahsil cirosu yaptığı zaman kendisi de bir diğer kişiye tahsil yetkisi
vermiş olmaktadır.

Örnek: (X)'e ödeyiniz.

Tahsil içindir.

(L)

(Y)'ye ödeyiniz.

Tahsil içindir.

(X)

Tahsil cirosunda senet metninden anlaşılan defiler ile geçersizlik def'ileri bakımından bir öellik yoktur; ancak kişisel def'iler bakımından belirtilmelidir ki-

Bonoyu (poliçeyi) tahsil cirosu ile alan hamile karşı ancak, cirantaya (bonoyu/poliçeyi tahsil cirosu ile devredene) karşı ileri sürülebilecek tüm kişisel def'iler ileri sürülebilir [TK 688/2; 648/1]; hamile karşı mevcut olan kişisel def'iler ise kulJarulmaz; çünkü hamil bononun/poliçenin içerdiği alacağı cirantaya (tahsil cirosu yapan) adına ileri sürmekte ve ödeme istemektedir (mümessil); tahsil ettiği meblağı cirantaya (geri) verecektir.

**KİŞİSEL DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI İLERİ
SÜRÜLEBİLECEĞİ ÖZEL BİR HAL OLARAK: TAHSİL CİROSU**

607

Tahsil cirosu ile verilen bedeli tahsil (kabz) yetkisi, cirantanın (tahsil cirosu yapanın) ölümü ve fiil ehliyetini yitirmesiyle de ortadan kalkmaz (TK 688/3; TK 648/1; karşı. BK 513).

11.6.3. Rehin cirosu

1508

Rehin cirosu, bononun/poliçenin içerdiği alacak üzerinde rehin hakkı kurmak (tesis etmek) için yapılır.

Rehin cirosunda; ciro; "bedeli teminattır"❖"bedeli rehindir" ya da benzer herhangi bir kaydı içerir (TK 689/ 1; TK 648/ 1).

Örnek: (Ü)'ye ödeyiniz.

Rehin içindir

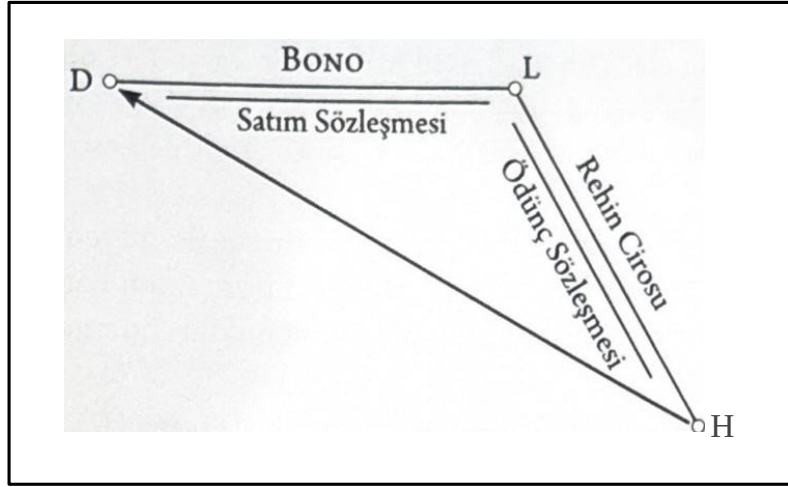
(L)

609

Bonoyu/poliçeyi rehin cirosu ile alan hamil bonodan/poliçeden doğan tüm hakları kullanabilir (TK 689/ 1; TK 648/ 1).

610

Bonoyu/poliçeyi rehin cirosu ile alan hamil, ancak tahsil cirosu yapabilir; devir ya da rehin cirosu yapamaz (TK 689/1; TK 648/1).

(D) ile (L) arasında bir satış sözleşmesi yapılmış ve (D) bedel borcu için bir bono düzenleyerek (L)'ye vermiştir. (L) ile (H) arasında da bir ödünç sözleşmesi vardır. (H), (L)'ye bir miktar ödünç vermiştir ve kendisi (L)'den alacaktır. (H), bu alacak hakkını güvence altına almak için (L)'den teminat istemiş, (L) de elinde bulunan bonoyu rehin cirosu yaparak (alacak rehni) (H)'ye teslim etmiştir. Bu suretle (L) bononun içerdiği alacak üzerinde (H) lehine rehin hakkı kurmuş (tesis etmiş) olur.

Burada MK 956 hükmüne işaret edelim. Bu hüküm 1. fıkrasında hamile yazılı senetlerin rehni için senetlerin rehin alacaklısına tesliminin yeterli olduğunu söyledikten sonra 2.fıkrasında ayrıca,

611

"diğer kıymetli evrakın rehni için senedin ciro edilmiş veya yazılı devir beyanı yapılmış olarak teslimi gerekir"

demektedir.

Görülüyor ki; buna göre bononun (poliçenin) rehni için ciro + zilyetliğin geçirilmesi gerekmektedir. Buradaki cirodan amaç normal devir (temlik) cirosudur.

Senet devir cirosu + zilyetliğin devri (teslim) ile nakledilmekte; sonuç itibarıyla inanca devir cirosu (dış ilişkide: normal devir cirosu; iç ilişkide: tarafların rehin konusunda anlaşmaları) söz konusu olmaktadır.

612

Rehin cirosunda (kişisel) defilere gelince:

Rehin cirosunda; kişisel defiler bakımından kural olarak genel ilke geçerlidir. Buna göre cirantaya (rehin cirosu yapana) karşı mevcut olan kişisel defiler hamile karşı ileri sürülemez; meğer ki hamil bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olsun (TK689/2; 648/1).

613

Yukarıda verilen şemada (D); (L)'ye karşı sahip olduğu kişisel def'ileri (H)'ye karşı ileri süremeyecektir [istisna: (H)'nin bilerek (D)'nin zararına hareket etmesi].

Ancak rehin cirosunda defiler bakımından işaret edilmelidir ki: Rehin fer'i bir hak olduğu ve geçerli bir borç ilişkisinin varlığını gerekli kıldığı için re-

Jıtnlr teminedilen (güvence altına alınan) alacağa ilişkin defiler (örnekolarak rehinle temin edilen alacağın batıl olduğu) hamile karşı ileri sürülebilir.

Şl)•ct (L) ile (H) ar.ısında rehin cirosu (rehin) ile güvence altına alınan alacak batıl ise (örnek: kumar borcu); (D), (H)'ye karşı alacağın batıl, dolayısıyla rehnin de hu. kümsü olduğunu ileri sürebilir.

- 614 Öte yandan bono/poliçe miktarı rehin cirosu ile güvence altına alınan alacağın miktından fazla ise, bu fazla kısım için borçlunun hamile karşı kişisel def'ilerini ileri sürmesi ve aradaki farkı oluşturan miktarı ödememesi mümkündür.

Şemada bono miktarı üç milyar; ödünç miktarı bin TL. ise; (D), (H)'ye bin TL. ödeyecek, ancak aradaki ildbin TL. farka ilişkin olmak üzere kişisel def'ilerini (H)'ye karşı ileri sürebilecektir. Çünkü (H) parayı tahsil edince kendi alacağı olan bin TL.'yi alıkoyacak (kabı); geri kalan ildbin TL. 'yi ise (L)'ye (geri) verecektir.

KİŞİSEL DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI İLERİ SÜRÜLEBİLECEĞİ ÖZEL BİR HAL OLARAK: REHİN CİROSUNDA; SENET BEDELİNİN REHİNLE TEMİN EDİLEN ALACAK MİKTARINI AŞAN KISMINA AİT OLARAK DEF'İLERİN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERE KARŞI İLERİ SÜRÜLMESİ/SÜRÜLEBİLMESİ

- 615 Rehin cirosunda karşılaşılan bir sorun da, bononun/poliçenin vadesi ile rehinle güvence altına alınan alacağınvadesinin birbirinden farklı olması halidir.

- 616 (1) *Bononun/poliçenin vadesinin rehinle güvence altına alınan alacaktan önce gelmesi*

Örnek olarak: Bononun vadesi 03.03.2013; rehinle güvence altına alınan alacağın vadesi ise 02.04.2013'dür.

Bu olasılıkta (H), bononun vadesinin geldiği gün bonoyu (D)'ye ibraz ederek ödeme isteri senet ödenirse alacağın tahsil eder ve senedi (L)'ye geri verirj rehin hakkı sona ererj senet bedeli alacak miktarından fazla ise ve bundan dolayı kendisine alacağından fazla ödeme yapılmış ise fazlayı cirantaya (rehin cirosu yapana) geri öder.

- 617 (2) *Bononun/poliçenin vadesinin rehinle güvence altına alınan alacaktan sonra gelmesi*

Örnek olarak: Bononun vadesi 03.03.2013; rehinle güvence altına alınan alacağın vadesi ise 17.02.2013'dür.

Bu olasılıkta (H) alacağın vadesi geldiği için kendi borçlusundan [(L)'den] ödeme ister, ödeme gerçekleşmez ise senedin paraya çevrilmesi yoluna başvurur. Bu bakımdan İİK 145 vd. (taşınır rehninin paraya çevrilmesi) hükümleri uygulanırj senet satılır (paraya çevirme). Senedi icra dairesinden iktisap eden kişi vade tarihinde (D)'ye başvurarak ödeme ister.

İlhalde, alacağın •.ide, ndt <\iddt'ımtmt <\lm.1• brtrçluttun nun duttımu, mn hıı
mlmuı olarak dt-ğttfend, tiJettk, twwçfoı.ı (•t'itt•u, .utM, -t.ıddt'rt rlnct' h•,ıtt
ma hakkın, n doğ.aca•n, (flJ<62•/2, .h 2; •YMi, TJC N ! (b l •Aj{t'mt• (Pf•t' l
h(lno/pöllçc botçfuru tfo tefl,nle 8'tt'tnct .ıltrnJ .;fnun .d.ıt.1ğ)n h(1•d'm blr'1111ndtJn
farklı olduğu için (butada tn.ıh durumu bölüli'\ li\$4 rthlnlt ••n(t ,lttnj ılın:ın
alacağın botçlu•dut; yoku •net tw>rçturu dtğtf) ıu&ttU g6rılfln1t!t,

Rehin cirosunun teminat işlevinin olup olmadığı tartışmalıdır.

trf•

Acaba rehin cirosu yapan ciranta (rahin-cirant.1), enedi rehin dro1u tle alan hamile(mürtehin-hamil) karşı **senet** bedelinin **ödeneyeğini tektfful** etmi, midir?

Bu bakımdan bazı yazarlar (*Arsılanlı, Domaniç, ôztan*) rehin ciroı turıd.1 teminat işlevinin bulunmadığını, yani rahin-cirantanın mürtehin hamile k.ır,1 sene_t bedelinin ödeneyeğini tekeffül etmiş olmadığını (gerekçe: rehin cirosunda ciro eden ciro edilene karşı senet dolayısıyla bir sorumluluk yüklenmiş değıl); diğır bazı yazarlar ise (*Poroy/Tekinalp*) rehin cirosunda teminat işlevinin bulunduğunu, rahin-cirantanın mürtehin hamile senet bedelinin ödeneyeğini tekeffül etmiş olduğunu, bu nedenle senet ödenmediğı zaman rehin cirosu yapmış olana *kambiyo hukuku ilkelerine göre* başvurulabileceğini ifade **etmek**-tedirler.

619

Yargıtay rehin cirosunun teminat işlevini kabul etmemektedir (*Yargıtay 11.HD'nin 10.02.1975 tarih ve 74-5692/848 sayılı kararı*. Gerekçe: rehin cirosu ile senedin teslimi, senet üzerindeki mülkiyeti intikal ettirmediğı için senedin mülkiyeti ciro eden kişide kalır; dolayısıyla mürtehin hamil senede dayanarak onun malikine başvuramaz).

11.6.4. Garanti Ciroı

Burada Alman hukukunda garanti ciroı denilen kavrama kısaca değine- lim. Bilindiğı üzere ciro senedi devretmek için yapılmakta, ancak devir işlevi yanında bir yan sonuç olarak teminat işlevi de bulunmaktadır. Garanti cirosunda devir işlevi ve teminat işlevi ayrılmakta; ciro sadece teminat için yapılmaktadır. Bu şekilde ciro yapan sadece ciranta sorumluluğuna tabi kılınmaktadır (WG Art. 15/I, TK 685/1). Böyle olunca da senedin itibarı (Bonitat) artmaktadır.

620

Burada avale benzer bir durumun varlığından söz açılabilir; ancak aval senet borçlularından biri lehine verilmekte, bu da lehine aval verilen kişinin ödeme gücü bakımından şüphe uyandırmaktadır.

621

Garanti cirosunun caiz olmadığı ve/veya aval olarak yorumlanması gerektiğı öne sürülmüştür.

Garanti ciroı "ciro" olarak senedin arka yüzünde yer alacağı/ alabileceğı ve yine "ciro" olarak sadece imzadan ibaret olabileceğı için (TK 683/1,2), aval olarak kabul edilemez (TK 701/3,4; WG 31/III, IV).

Güvanti cirosu ile ıval ar,umda önemli bir fark; garanti cirosunda ciranta dr() tJn. ndc sıdce kendisinden sonra gelenlere.teminat vermiş/sorumluluk altına **girmiş** cıktır. ı\vuJdc aval veren kişi, kimin için taahhüt altına girmiş,e aynen onun gfbf rumlu olur (TK 702/1); kimin için verildiği belirtilmemiş ise aval dfrUnJqic:liçin rllmiş sayılır (TK 701/4). Buna göre garanti cirosu aval olarak kabul **edildiği\df** ciranta hale göre tüm senet hamillerine karşı sorumJu duruma **gelebilecektir {btf.** WG Art. 32/1; 31/ıV).

Buna karşı cironun devir işlevinin teminat işlevinin şartı haline **getiriJmemai,** taraf iradesinin cironun sadece teminat işlevine yönelmesi halinde devir **ve teminat** işlevlerinin birbirinden ayrılmasına engel olmaması gerektiği, sonuçta **teminat işle-**vinin devir cirosunda olduğu gibi kanun gereği değil, hukuki işlemle **gerçekleşmiş/** gerçekleştirilmiş bulunacağını ileri sürenler de vardır (*Canaris*).

Bu bağlamda zikredilmesi gereken bir hüküm TK 791 (WG Art. 20) hükmüdür. Hamiline çekin cirosu halinde yapılan ciro cirantayı başvurmaya ilişkin **hükümlere** göre sorumluluk altına sokmakta, ancak senedin niteliğini değiştirerek onu **emre ya-**zılı bir çek haline getirmemektedir. Çek hamiline senet olmakta devam eder ve devri zilyetliğin geçirilmesi (teslim) ile olur. Burada garanti cirosunda olduğu gibi garanti işlevi olan, fakat devir işlevi olmayan ciro söz konusudur.

622 Garanti cirosu ciro zinciri dışındadır; bu yüzden ciro zincirini bozmaz (*Gursky*). Bu ciro zincirinde; garanti cirosundan *sonra gelen imzanın* (ilk ciroda) lehtara,(bu-rasını biz ekliyoruz) izleyen cirolarda da bir önceki ciroda ciro edilene ait bulunması halinde ciro zincirinin bozulmuş sayılmayacağı görüşü de vardır (*Baumbach/Hefer-mehl/Casper*).

623 Garanti cirosunda ciranta ödeme halinde aynen avalist ve araya girerek ödeme yapan kimse gibi ciro zincirinde kendisinden önce gelenlere karşı başvurma **hakkı-**na sahip olup olmayacağı tartışmalıdır: bkz. TK 702/3; 742/2; WG Art. 32/III; 63 (olumlu görüşte *Canaris*; aksi yönde: BGHZ 13, 87 vd.).

11.7.Ciro-Alacağın Devri (Karşılaştırma)

624 Yukarıda ciroya ilişkin açıklamaları yaptıktan sonra, ciroyu alacağın temli-ki (BK 162 vd.) ile karşılaştırmak ister isek:

- **Ciro emre yazılı senetlerin, alacağın devri (temliki) adi alacağın devir biçimidir** [TK647/2; 681, 778/1-(a); ayrıca: TK818/1-(d); 831; BK 183/1].
- **Ciro senet üzerinde ya da senede bağlı olan ve "alonj" denilen bir kağıt üzerinde yer alır** (TK 683/1 ayrıca TK 683/2); **alacağın devri (adi) senet üze-rinde ya da senetten ayrı bir kağıt üzerinde yapılabilir** (BK 184/1).
- **Ciroda devre yönelik bir irade açıklaması (devir beyanı) ve ciro edilen kimsenin gösterilmesi zorunlu değildir** (beyaz ciro, TK 683/2-c.1); **alacağın devrinde devre yönelik irade açıklaması (devir beyanı) ve alacağı devralan kim-senin gösterilmesi şarttır.**
- **Ciro senetten doğan hakları, alacağın devri ise devredeninin sahip olduğu hakları devreder** (TK 684/1; BK 183).

- Bu nedenle ciroda senet borçlusu hamile/hamillere karşı kendisi ile önceki hamil/hamiller arasındaki ilişkiden/ilişkilerden doğan kişisel def'ilerini ileri süremez iken [TK 687/1,2; 689/2; 778/1-(a); 818/1-(e); 825], alacağın devrinde borçlu önceki alacaklıya karşı sahip olduğu kişisel def'ileri alacağı devralan sonraki alacaklıya/alacaklılara karşı da ileri sürebilir (BK 188/1).

- Ciroda ciro edenin temel ilişki nedeniyle sahip olduğu yan (fer'i) haklar (teminat, cezai şart vs. gibi) ciro edilene intikal etmez; alacağın devrinde yan (fer'i) haklar alacağı devralana intikal eder (BK 190).

- Kısmi ciro yapılamaz (TK 682/2); alacak kısmen devredilebilir.

- Kural olarak cironun teminat işlevivardır. Ciro eden senedin (kabul edilmemesinden ve) ödenmemesinden sorumludur [TK 685; 778/1-(a); 831/3; 846]. Alacağın devrinde ise, devreden (devir ivazlı yapılmış olmadıkça) alacağın devri zamanında varlığını garanti etmiş olmadığı gibi (BK 191/1,2), ayrıca borçlunun ödeme gücünden de sorumlu değildir (BK 191/2).

- Ciranta senedin asıl borçlusu ve diğer borçlular ile birlikte (her) hamile karşı müteselsilen sorumlu iken [TK 724; 778/1-(d); 818/1-(k)], alacağın birden fazla devrinde (her bir) devreden sadece alacağını devrettiği kişiye karşı sorumludur.

- Ciro ile devirde/ devirlerde hamilin hak sahipliği (yetkili/ meşru hamil olup olmadığı) düzgün ciro zinciri ile [TK 686/2; 778/ 1-(a)]; alacağın devrinde birden fazla devirde devralanın hak sahipliği (gerçek haksahibi olup olmadığı) birbirini izleyen yazılı devir belgeleri (temliknameler) ile olur. Düzgün ciro zinciri bakımından biçimsel hak sahipliği yeter, yazılı devir belgesine dayalı hak sahipliği bakımından ise gerçek hak sahipliği şarttır.

- Alacak üzerinde tasarruf yetkisi olmayan bir kimse alacağı devredemez.

- Bu yüzden ciro ile devirde yetkili hamil gerçek hak sahibi olmasa bile kendisinden iyiniyetle iktisap mümkün iken [TK 686/2; 778/1-(a); 792; 831/2], alacağın devrinde gerçek hak sahibi olmayan bir kimseden iyiniyetle iktisap mümkün değildir.

12. AVAL

Aval, bono (poliçe) bedelinin tamamen ada kısmen "vence altına alın- 625
dığı bir kambb!::o taahhüd"• TK 700/1; 778/3).

Aval veren (avalist), bu taahhüdü ile kambiyo ilişkisine dahil olur.

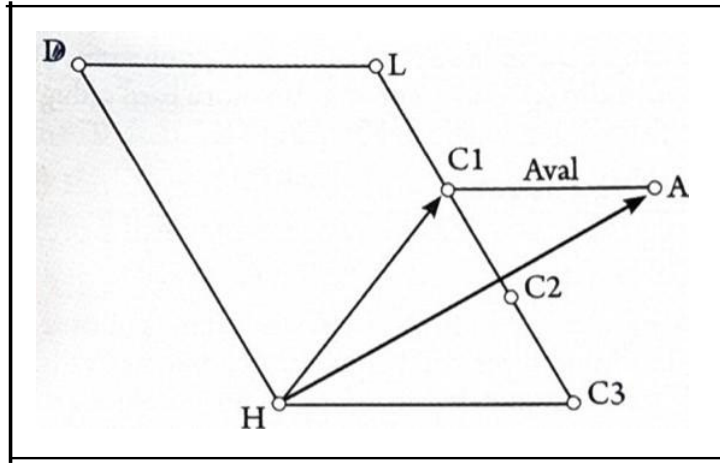
Limited şirketin düzenlediği bonoda şirket unvanı ve kaşesi altında ytr alan iki imzadan; şirket kaşesi dışında bulunan imza aval olarak nitelendirilmiştir [Yargıtay 11 HD'nin 15.06.2010 tarih ve 3441/15203 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Mart 2010, S. 183,s. 126-127)].

..?u nedenle senedin ön yüzünde yer alan imzanın ciro olduğu (beyaz ciro), arka yüzünde yer alan imzanın aval (aval şerhi) olduğu kesinlikle açıklanmalıdır.

Avalin kimin lehine verildiği açıklanmalıdır; aksi takdirde aval, düzenleyen 63J
l??e verilmiş sayılır (TK 701/4; 778/3). Yargıtay, bonoda sorumlu ol??k
gozükmeyen bir kimse için verilen avalı geçersiz saymıştır; Yargıtay 12. HD nın
04.03.2008 tarih ve 11O/4016 sayılı kararı (Yargı Dünyası, Eylül 2008, S. 153,
s. 75-76).

Av kayıtsız ve artsız olmalıdır; şayet aval şerhi bazı kayıt ve şartlar içeri- 632
yor ise, bu ar yazılmamış sayılır; istisna: avalist aval verdiği kişinin borcunun
bir kısımından sorumlu olacağını şart koşabilir.

Aval bağımsız/ soyut bir kambyo taahhüdü oluşturur. Şu var ki, avalist 633
kimin lehine aval vermiş (taahhüt altına girmiş) ise tıpkı o kimse gibi sorumlu
olur (TK 702/1: 778/3). Bu nedenle ancak lehine aval verdiği kişiye başvurma
hakkı doğduğu zaman avaliste de başvurma hakkı doğar.

Yukarıdaki şemada (A), (C1) lehine aval vermiş ise; (A)'nın avalist olarak sorumluluğu, ancak bono (poliçe) dolayısıyla (kambyo hukuku hükümleri gereğince) (C1)'e başvurulduğu zaman gündeme gelir.

Önemli olan: Avaliste başvurulabilmesi, avalistin lehine aval verdiği kişiye 634
başvurma hakkının doğumu için kanunen gerekli işlemlerin (örneğin protesto)
yerine getirilmesine bağlıdır.

Protesto çekilmemesi nedeniyle başvurma hakkının düştüğü hallerde başvurma 635
borçlularından biri lehine aval vermiş olan kimseye de gidilemez.

Avalistin asıl borçlu (bonoda: düzenleyen; poliçede: kabul etmiş olan muhatap) 636
lehine aval verdiği hallerde, durum farklıdır. Hatırlanacağı üzere asıl borçlu protesto
çekilmese de (zamanaşımı süresi içinde) sorumlu kalmakta devam eder. Bu sorum-

luluk süresi içinde avaliste de başvurmak imHnı vardır. Nitekim Yargıtay, bononun yetkili hamilinin keşideciye ("düzenleyen"e olacak), onun lehine **aval nrent ve bun lımn yetkili temsilcilerine** ödememe protestosu çekmeden doğfudan **talep ha**(lona snhlp olduğunu açıkça beyan etmiştir; Yargıtay 11. HD'nin J L0J.2010 tarih ve 2009 4222/163 sayılı k\ı\ırnrı (Yargı Dünyası, Ocak 2011, S. 181, s. 146-147) **Burada** bir yanlış anlaşılma olmamalıdır. Hiç tereddütsüz vadesinde senet borçluya **ibraedilmeli** ve ödememe halinde ödememe protestosu çekilmelidir; bu yapılmadığı zaman asıl borçlu (bonoda düzenleyen) dışındaki sorumlulara karşı başvurma hakkı düşer. fümil sadece asıl borçluya (düzenleyene) ve onun avalistine ve bunların **yetkili temsilci**lerine başvurabilir. Ham.il *sadece* düzenleyene (avaliste, temsilciye) **karşı mütalebede** (talepte) buJunmak istiyorsa (pek tabii olarak) protesto çekmesine **gerek yoktur**.

- 637 Avalin geçerliliği kural olarak aval ile güvence altına alınan kambiyo taahhüdünün geçerliliğine bağlı değildir. Bir diğer anlatımla, aval ile güvence altına alınan kambiyo taahhüdünün geçersizliği avalin (aval taahhüdünün) geçersizliğini gerektirmez. İstisna: Aval ile güvence altına alınan taahhüt bir şekil noksanından ötürü geçersiz ise aval taahhüdü de geçersiz olur (702/2; 778/3).

Örneklendirme:

(A)'run lehine avalverdiği (CI) ciro yaparken; yani senedi (C2)'ye ciro +zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devrederken ful ehliyeti yok isekambiyo taahhüdü ile borçlanmaya da ehil değildir (TK 670); dolayısıyla yaptığı ciro işlemi hükümsüzdür (batıl); ancak (A)'run aval taahhüdü *buna rağmen* geçerlidir. Fakat (CI) ciroyu el yazısı ile imza yerine mekanik herhangi bir araç ya da el ile yapılmış ya da onanmış bir işaret kullanarak imzalamış ise yapılan ciro şekle ait bir noksandan ötürü batıl olduğu için [TK 756/2; 778/1-(i)], aval işlemi de (taahhüdü de) batıldır (TK 702/2; 778/3).

- 638 Avalist, sorumluluğu doğduğu anda hamile karşı senet dolayısıyla sorumluluk altına girmiş olan diğer kişilerle beraber müteselsil borçlu sıfatıyla sorumlulu olur [TK 724; 778/1-(d)].

- 639 Burada hatıra şu soru gelebilir. Acaba düzenleyen (poliçede: muhatap) senet ödenmek üzere kendisine ibraz edildiği zaman, hamilden avaliste (daha doğrusu kendi avalistine) başvurmasını talep edebilir mi? Bu soruyu hatıra getiren, avalistin taahhüt altına girdiği kimse gibi (yani kimin için taahhüt altına girmişse tıpkı onun gibi) sorumlu olmasıdır (TK 702/1).

Hemen ifade edelim: Düzenleyenin (poliçede: muhatabın) böyle bir talepte bulunması mümkün değildir, çünkü avalist bir başvurma borçlusudur; böyle olunca da avaliste başvurabilmek için başvurma hakkının doğmuş olması gerekir. Bir başka anlatımla, hamilin düzenleyenden (poliçede: muhataptan) ödeme talep etmesi, ödememe halinde protesto (ödememe protestosu) çekerek başvurma hakkını kullanması ve bundan sonra avaliste gitmesi gerekir. Gerçi bonoyu düzenleyen (poliçede: kabul eden) de sonuçta başvurma borçlusudur [TK 724; 778/1-(d); ayrıca: TK 818/1-(k)]. Ancak, TK bono bakımından düzenleyen ile ilgili olarak 779 / 1 ile atıf yaptığı 698/l'de kabul eden muhatabı "asıl borçlu" kabul etmiştir. Görülüyor ki TK 724'te anılan başvurma borçluları içinde düzenleyen (poliçede: kabul eden muhatap) asıl borçlu olarak özel bir konuma getirilmiştir. Bu nedenle senedin ödeme için düzenleyene (poliçede: kabul eden muhataba) ibraz edilmesi {ödemeye için ibrazın ilk olarak sadece düzenleyene [poliçede: kabul eden muhataba; çekte: muhatap bankaya] ya-

pılınıısı gcrç.-klr, nitekim bh. ve katş. TK 708/1; 709/1,3; 710/2; TK 17'-/J (,); TK 796/ 1}ı onun ödcmcmc◆İh:\lnde protesto çekilerek b.ıf"Jrma h.ıkkının kull.ınılm.aCJ ve ht'r biri nıOtcscstlen sorumlu olan başvurmaborçlul.ırın.\vt bu fngbmd.1aY.tliffıt/ıwıllstlcrc de bAşvurınası gcrckJr. Bu olasılıkta Ö?,tl bir hOkumle "'aııl oorçfu" **k.ıbuJ** edilen dOıenlcyen de{poliçede: kabuleden muhatap}djhlolm.ık ü-1..ert mutt1-tl'1lffl sorumlu olan tüm borçluları\ki avallst/avalstler de burada yer almakudur ◆f'Uru-lacaktır.

Ayrıca belirtelim: TK 722'de protestodan muafiyet kaydını **koyabilecek** k.im◆ltt 640 arasında avalist de anıldığına göre -dikkat edilirse orada •kabul **eden** muhataf (◆noda "düzenleyen" poliçede "kabul eden muhatap" durumundadır, TK 779/ 1'**de**) zikredilmemiştir- avaliste başwrlabilmesi için kuralolarakprotesto çekilmesi, sonuç itibariyle başvurma hakkının doğmuş olması gerekir.

TK 702/ 1'de yer alan ve aval veren kimsenin kimin için aval vermişse onun gibi 641 sorumlu olacağını öngören hüküm başvurmahakkınıdoğmasındansonrakia.şanuya ilişkin olarak geçerlilik taşır.

Yine avalist bağımsız (soyut) bir taahhüt altına girdiği için lehine aval ver- 642 diği kişiye ait kişisel def'ileri (kendisine başvuran hamile karşı) ileri süremez. Ancak hamile karşı bizzat kendisinin sahip olduğu kişisel defiler varsabunların ileri sürülebileceği şüphesizdir.

Avalist senet dolayısıyla sorumlu olan kişinin haklarına sahiptir.Senet be- 643 delini ödemesi halinde aval verdiği kişiye ve ona karşı senet gereğince sorumlu olanlara karşı senetten doğan haklara sahip olur (TK 702/3; 778/3).

Ödememe protestosunun (poliçede: kabul etmeme ya da ödememe pro- 644 testosunun) avaliste de ihbar edilmesi gerekir.

KEFALET	Yazılı şekle tibidir. (BK583)	Geçerli bir borç ilişkisi hakkındadır (BK582)	Kefilin sorumluluğu fer'idir.	Kefilborçluyaaait olan + borçlunun ödeme güçsüz• lüğündendoğmayan tüm def'ileri(alacakhyak.üş) ileri sürmekzorundadır. (BK591/1)
AVAL	Bono (poliçe/ çek) üzerine yazılır. (TK701/1)	Bağımsız bir taahhüttür. (TK702/2)	Avalist senet dolayısıyla (bağımsız olarak) sorum- ludur vesorumluluğu aval verdiği kişigibidir. (TK702/1)	Avalist aval verdiğiJinin def'ilerini (hamile karşı) ileri süremez.

13. ÖDEME

13.1. Ödeme İçin İbraz

13.1.1. Genel olarak

Bono (ve poliçe), devredilebilir bir hakkı içeren (dolanım/tedavül yete- 645 neği) kıymetli evraktır. Her iki kambiyo senedi de, zorunlu olmamakla birlikte,

işlevlerinin bir gereği olarak çoğu zaman devir sur:tiyle ❖l d❖ğiştirir. Bor❖ el değıştirme sebebiyle senedin kimin elinde olduğunu bilebile❖_ek d❖❖ olmadığından, hamil, vadesinde borçluya giderek (senet te❖avül etsin❖ etmesin) senedi ödemesi için ibraz etmelidir (*ibraz zorunluluğu*). İbraz zorun. luluğu, zaten kıymetli evrakta hak.kın senede bağlı olması kuralının da tabii bir sonucudur (TK645).

BK 89/1-(1) uyarınca kural olarak (aksine anlaşma yoksa) para borçlan•,alacak. lının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde" ifa edilir. Yani para borcu, "borçlu t.arafınıf41ı alacaklıya götürülür"(götürülecek borç). Buna karşın, bir para borcunu içeren bono(" poliçe) ise, tedavül etsin ya da etmesin, kanunen "aranılacak" bir borcu içerir. Dolayısıyla BK 89/1-(1)'deki kural, kıymetli evrakta, özellikle de kambiyo senedi owı bono ve poliçede tersine çevrilmiştir (TK 708, 755). Bu sebeptedir ki, bononun (ve poliçenin), hamili (veya yetkili temsilcisi) tarafından asıl borçluya ödemesi için yerleşimyerinde ibrazı, ödeme ile ilgili sürecin ilk ve zorunlu basamağını oluşturur. Bu yer (ödemeye yeri) aynı zamanda bono (ve poliçe) ile ilgili hukuki işlemlerin de (protesto, senedin ödenmemesi halinde dava ve takip gibi) yapılacağı/yapılabileceği yerdir (TK 755; HMK 10).

646

Ödeme için ibraz, öncelikle senet borçlusunun ödeme sürecinde uyarılması ve ödeyeceği kişiyi öğrenmesi sonucunu doğurur. İbraz ayrıca, borçlunun senedi görmesine ve böylece senedin kendi elinden çıkan bir senet olup olmadığını saptamasına, geçerlilik unsurlarını (TK 671-672, 776-777) incelemesine, açık bono (veya poliçe) verilen hallerde senedin anlaşmaya uygun şekilde doldurulup doldurulmadığını tespit etmesine, ibraz edenin hak sahipliğini belirlemesine [TK 686, 778/1-(a)] ve sonunda da ona ödeme yapmasına olanak sağlar (*çift taraflı ibraz, çift taraflı teşhis kaydı*).

647

İbraz (sunma) işlemi, hukuken, bono (ya da poliçe) bedelinin ödenmesi talebini de içeren, kanunun kendisine belirli sonuçlar bağladığı "hukuki bir fiil"❖ ödeme sürecinin ilk aşamasını oluşturan eylemdir.

İbraz suretiyle ödeme talebi, aynı zamanda ödeme karşılığında senedin teslim (iade) edileceği yönünde bir teklifi de içerir. Bu sebeptedir ki senedi ödenmesi için ibraz eden hamilin, aynı zamanda, ödeme durumunda ibra şerhi yahut makbuz karşılığında senedi borçluya teslimde hazır olması gerekir [TK 709, 778/1-(c)]. Dolayısıyla açık ya da örtülü bir ödeme talebi ile, kısmi ödeme hali ayrık olmak üzere, ödeme karşılığında teslim teklifini içermeyen bir ibraz, ❖ukuken ibraz olarak nitelendirilemez ve kanunun ona bağladığı sonuçları doğurmaz. Kaldı ki kıymetli evrakın borçlusu, zaten ancak senedin teslimi (ki bu husus zorunlu olarak ibrazı da içerir) karşılığında ödeme ile yükümlüdür (TK 646/1).

❖3.1.2. İbrazın tabi olduğu usul ve esaslar

. . . Ödeme için ibrazın kanunun kendisine bağladığı sonuçları doğurabilmesi 643
1.1.1. usulüne uygun olarak yapılması gerekir. Usulüne uygun bir ibraz ise "kim,
kime, neyi, nasıl, nerede ve ne zaman ibraz etmelidir?" sorularını tam olarak karşı-
layan bir ibrazdır. Biz bunu "4N 2K" şeklinde formüle etmiş bulunuyoruz.

13.1.2.1. Kimibraz eder?

_öğünme için ibraz, senede zilyet olan yetkili hamil veya onun {yetkili} 649
teşvikçisi (uygulamada daha ziyade bir banka) tarafından yapılır. Bono (veya
poliçenin) borçlusu, yetkili hamil olma iddiasında bulunan ancak senede zilyet
olmayan veya senede zilyet olup da yetkili hamil olmayan (TK686, 778/1-(a))
kişinin ibraz suretiyle ödeme talebini reddetmelidir.

. Bilindiği üzere poliçe ve bono nama ve emre, çek ise nama, emre ve hami- 650
line yazılabilir (TK 785). Senedi elinde bulunduran kişinin yetkili hamil sıfatı,
senedin niteliğine (nama, emre, hamiline yazılı olmasına) göre belirlenir.

. . . Emre yazılı bir kambiyo senedinin yetkili hamili, şayet senet tedavül etmiş 651
ise ciro zincirine göre şeklen hamil/hak sahibi gözüken kimse; senet tedavül et-
memiş ise senedin lehtandır. Ciro ile el değiştiren kambiyo senetlerinde (emre
yazılı poliçe, bono, çekte) ibraza şeklen yetkili hamilin tespiti konusunda üç
ana kuralımız mevcuttur. Buna göre senedi elinde bulunduranın yetkili hamil
sayılabilmesi (bu anlamda "düzgün bir ciro zincirinden" söz edilebilmesi) için;

(1) Birinci kural: İlkironunlehtar tarafından yapılması gerekir. Lehtar, düzenleyen
tarafından emre yazılı kambiyo senedi kendisine verilen (senedin lehine düzenlendi-
ği) kişidir. Dolayısıyla ilk cironun da onun tarafından yapılması doğaldır. İlk cironun
lehtar tarafından yapılmamasının ciro zincirini bozup bozmayacağı konusunda dokt-
rinde farklı görüşler ve Yargıtayın da değişik yönde kararları vardır [örnek olarak bkz.
Yargıtay 12. HD'nin 08.02.2002 tarih ve 1458/2691 sayılı kararı ile yine Yargıtay 12.
HD'nin 02.12.2003 tarih ve 19921/23381 sayılı kararı]. Bununla birlikte Yargıtay'ın
genel eğilimi, lehtarın ciro zincirinde yer alması kaydı ile, ilk ciro onun tarafından
yapılmış olmasa da işlemin ayakta tutulması; lehtardan önceki cironun/ciroların ge-
çersiz sayılarak lehtarın cirosuna ve ondan sonraki cirolara sıhhat kazandırılması; yani
ciro zincirinin lehtarın cirosu ve onu izleyen cirolardan oluştuğunun kabul edilmesi
yönündedir.

(2) İkinci kural: Her bir tam ciro işleminde senet kendisine ciro edilen kişinin, bir
sonraki cironun cırantası olması gerekir. Örneğin lehtar, kambiyo senedini (C 1)'e ciro,
tam ciro ile devir ve teslim etmiş ise; lehtarın bu cirosunu takip eden ciroda (C 1) 1.1.1.
cırantası (yani izleyen cironun (C 1) tarafından yapılması) zorunludur. 1.1.1.
halde, miras, cebri icra, şirket birleşmesi gibi istisnai durumların dışında, ciro zinciri
kopmuş sayılır.

(3) Üçüncü kural: Beyaz ciro yukarıdaki ikinci kuralın istisnasını oluşturur. Yani,
"beyaz ciro, zinciri bozmadır" Örneğin, lehtar senedibir beyaz ciro ile (C1'e devir) ciro
ise, (C 1) ciro zincirinde gözükmez. Bu anlamda (C1), senedin zilyetliğini hır

başkasına işlem yapmadan (senedi hiç ciro etmeden) geçirebilir ve dolayısıyla lehinin cirosunu izleyen ciro da bu kişi tarafından yapılabilir [TK 684/2-(c)]. Bu hilde (CI)'in zincirde gözükmemesi, hamilin şekli hak sahipliğine hâlel getirmez.

652 Tedavül etmemiş nama yazılı bir kambyo senedinde yetkili hamil, senet namına yazılan kişidir (*lehtar*). Nama yazılı kambyo senedinin tedavülü etmesi halinde ise hamilin hak sahipliği, yazılı, düzgün devir (temlik) beyanları {temliknameler} uyarınca tespit edilir (TK 647 /2, 655, 788/2). Düzgün temlikname zinciri ile kastedilen, temliknamelerin yazılı ve geçerli olması ve de kendisine temlik edilenin (temellük eden/devralan) bir sonraki temliknamede temlik eden (devreden) olmasıdır. Nama yazılı senedi bu şartlarda devralmayan yetkisiz kişinin yaptığı temlikle (devir beyanı/ işlemi ile) senedi devralan kişinin iyiniyeti korunmaz.

653 Çek ise ayrıca "hamiline" ibaresiyle veya "ad/ soyad ya da unvan veya hamiline" ifadeleri kullanılarak yahut hamil kısmı boş bırakılmak suretiyle hamiline de yazılabilir (TK 785/2-3). Bu tür bir çeki elinde bulunduran kişi, ibraza yetkili hamil sayılır. Hamiline yazılı çeklerde çekin arkasına yazılan ciroların (teminat işlevi olan cirolar) düzgün bir zincir oluşturup oluşturumaması, önem taşımaz. Ciroların bu halde özelden hak sahipliğini belirleme bakımından teşhis işlevi mevcut değildir. Zira hamiline yazılı bir çekte yapılan ciro, cirantayı başvurma hakkına dair hükümler gereğince sorumlu kılsa da senedin niteliğini değiştirerek onu emre yazılı bir çek haline getirmez (TK 791). Dolayısıyla bu bakımdan da hamiline yazılı çeki elinde bulunduran, **yetkili hamil** sayılır.

654 Senedi rehin veya tahsil cirosu ile devir almış olan hamil de ibraz edebilir. İbraza için, hamilin senede mutlaka temlik cirosu (malik sıfatı) ile zilyet olması gerekmez.

655 Ödeme için ibraz ve senedin ödenmemesi durumunda da ödememe protestosu çekilmesi, ancak bonoya (poliçeye) göre şeklen hak sahibi (yetkili hamil) olan kişi tarafından yapılabilir. Hak sahipliği senetten şeklen anlaşılmayan kimse protesto düzenlenmesini isteyemez ve daha sonra başvuru (müracaat) hakkını kullanamaz. Dolayısıyla, örneğin emre yazılı bir bononun (veya poliçenin) ödenmek üzere ibrazı halinde borçlu ve kendisine protesto düzenlenmesi için başvurulduğunda noter (TK 715), ibraz edenin ciro zincirine göre şeklen yetkili hamil veya onu temsile yetkili bir kişi olup olmadığını incelemelidir. Unutulmamalıdır ki borçlu, ancak senedin yetkili hamiline veya onun temsilcisine yapacağı ödeme ile borcundan kurtulur (TK 646/2). Buna karşılık senedi elinde bulunduranın da hak sahipliğini müteselsil ve birbirine bağlı cirolarla kanıtlaması icap eder. Çünkü senedi elinde bulundurması, ona tek başına yetkili hamil sıfatını vermez.

13.1.2.2. *Kime ibraz edilir?*

İbrazın asıl borçluya yapılması gerekir. Bonoda asıl borçlusenedi düzenleyen, poliçede ise kabul eden muhataptır. Bunların dışındasenet üzerindeimz:ın olanlar, başvuru (müracaat) borçlularıdır. Başvuru borçlularına "ibraz" değil, "ihbar" yapılabilir (TK 723).

Bonoda birden faila düzenleyen var ise (poliçede: birden fazla kabul eden muhatap), ibrazın bunların (asıl borçluların) hepsine yapılması gerekir.

Düzenleyenin (poliçede: kabul eden muhatapın) bir tüzel kişi olması durumunda, ibrazı tüzel kişiyi temsile yetkili organın üyesine veya üyelerine yapılır. Tüzel kişi tarafından bir ticari temsilci (mümessil) atanmış ise, ibrazın onay yapılması da mümkündür.

Asıl borçlu lehine araya girerek ödeyecek bir kişi varsa (poliçede: araya girerek kabul eden ya da ödeyecek olan), hamilin bonoyu (veya poliçeyi) yerleşim yerleri ödeme yerinde olması kaydıyla, bu kimselere de ibraz etmesi gerekir [TK 739/ 1, 778/1-(e)]. 657

Asıl olan, ibrazın bonoyu düzenleyene (poliçede: kabul eden muhataba) yapılması olmakla birlikte, adresli veya yerleşim yerli bir bono ya da poliçe [TK 674, 778/2(a)] düzenlenmek suretiyle senedi ödeyecek üçüncü bir kişi gösterilmişse, ibrazın ayrıca ona da yapılması gerekir. Bu kişiye yapılacak ibrazın sonuçsuz kalması durumunda hamil, protesto çekerek başvurma hakkını kullanabilir. 658

Bonoda düzenleyenin iflası (poliçede: kabul etsin veya etmesin muhatapın iflası yahut kabule arzı yasaklanan bir poliçede düzenleyenin iflası) halinde, başvurma hakkının kullanılması bakımından ibraza ve protestoya ihtiyaç yoktur; iflas kararının ibrazı, başvurma hakkının kullanılması için yeterlidir [TK 714/6, 778/1-(d)]. 659

Protestodan muafiyet kaydı [TK 722, 778/1-(d)], ibraza engel değildir; bono (veya poliçenin) bu durumda da asıl borçlulara yine ibraz edilmesi gerekir. 660

Bononun (veya poliçenin) asıl borçluya eylemsel olarak (bilfiil) ibrazı asıl olmakla birlikte takas odasına ibraz, bu kuralın istisnasını oluşturur. Bononun (keza poliçenin) bir takas odasına ibrazı da asıl borçluya ödeme için ibraz yerine geçer [TK 708/2, 778/1-(c)]. 661

Ancak belirtelim ki bu imUn, bono (ve poliçe) bakımından yalnızca teorik bir anlama sahiptir. Zira takas odası, Türkiye'de sadece çeklerin ödenmesi konusunda faaliyet göstermektedir. İsviçre uygulamasında da takas odası aracılığıyla ibraz, aynı şekilde yalnızca çek için düzenlenmiştir. Kambiyo senetlerinin hukuki açıda eylemsel olarak takas odasına ibrazının gündeme gelebilmesi için, şüphesiz hamil ya da temsilcisi ile senedi ödeyecek olan kimsenin buraya dahil olması gerekir.

1.1.J.1.1. Not ibrazı

MI

Asıl borçluya bononun (veya poliçenin) aslı ibraz edilir [TK 708, 709 "7ft/1-(c)]. Bononun (veya poliçenin) noter onaylı sureti ya da fotokopisi, noter nşlının yerine geçmez ve ödeme için ibraz edilemez.

rotiçnln birden fazla nüsh.l olarak düzenlenebileceğini (TK 743) yukanda görmöştük (bkı. Kn.382vd.). Poliçenin nüshası varsa, nüshanın ibrazı yeterlidir; bonoda 1. atcn nüshasô/ konusu değildir.

Adi senedin aksine, kıymetli evraka bağlı alacağın tahsili için bizzat senedin ibrazı zorunluluğu, "*hakkın senede bağlılığı, hakkın senedi izlemesi*" kuralının bir sonucudur (TK645). Bunu, diğer bir şekilde, "hakkın senetle ileri sürülmesi ve ödemenin de ancak senet (senedin iadesi/teslimi) karşılığında yapılması" (TK 645/1, 646/1) biçiminde de ifade edebiliriz. Zira istisnalar hariç (bkz. Kn. 664), kıymetli evrakın borçlusu ancak senedin teslimi (kendisine iadesi) karşılığında ödeme ile yükümlüdür (TK 646/1). Şüphesiz buradaki "senedin teslimi" ibaresi, zorunlu olarak "senedin ibrazını" da kapsamaktadır. Dolayısıyla kambiyo senetlerinin aslı ibraz edilmediği takdirde borçlu ödemekten kaçınabilir; hatta ikinci defa ödeme tehlikesi sebebiyle kaçınmak zorundadır.

Buna mukabil adi senede bağlı alacaklarda, senet borçluya ibraz edilmeden de ödeme talebinde bulunulabilir. Böyle bir durumda borcunu ödeyen borçlu da kendisine bir makbuz ve borcun tamamını ödemişse senedin geri verilmesini yahut iptalini isteyebilir (BK 103/1). Ancak eğer borcun tamamı ödenmemiş veya (adi) senet alacaklıya başkaca haklar da vermekte ise borçlu, sadece kendisine makbuz verilmesini ve ödemenin senede işlenmesini (işaret edilmesini) talep edebilir (BK 103/2). Öte yandan eğer alacaklı (adi) senedi kaybettiğini ileri sürüyorsa, bu varsayımında daborçlu alacaklıdan kendisine senedin iptalini ve borcun sona ermiş olduğunu gösteren resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış bir belge vermesini isteyebilir ve bu belge karşılığında borcundan kurtulabilir (BK 105/1). Resmen düzenlenme ve usulüne göre onaylanmadan kasıt, bir belgenin resen noter tarafından düzenlenmesi veya taraflarca düzenlenen ve imzalanan belgedeki imzaların noter tarafından onaylanmasıdır.

664

Borçluya, senet (bono veya poliçe) aslı ibraz edilmeden ödemenin istenebileceği istisnai hallerin başında; senedin zıyının bir mahkeme kararına bağlanmış olması (senedin zayi sebebiyle iptali) gelmektedir. Bu durumda söz konusu mahkeme kararına dayanılarak asıl borçludan ödeme talep edilebilir (TK 657, 661-669, 757-765). Ayrıca nama yazılı senetlerde, senedin iptal edildiğini ve borcun ödendiğini gösteren, resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verildiği takdirde senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin 1. geçerli olmak üzere ödeme hakkı saklı tutulabilir. Bu varsayımında da senet ibraz ve aslı teslim edilmeksizin ödeme yapılması olanaklıdır (TK 657/2).

13.1.2.4. Nasıl ibraz edilir?

İbraz, bononun (veya poliçenin) asıl borçluya, ödenmesi **talebiyleyerinde** 665 ve zamanında **gösterilmesi**"dir. Senedin gösterilmesi eyleminin, borçlunun hamili öğrenmesine, senedin unsurlarını incelemesine ve hamilin hak sahipliğini belirlemesine olanak tanır nitelikte olması gerekir. Ancak senet aslının borçluya, alacaklının yetkili hamil sıfatını teşhis etmesine olanak tanır biçimde gösterilmesi, şüphesiz borçlunun bulunabilmesi haline özgüdür; şayet gerekli aramaya rağmen ödeme yeri (adresi) veya borçlu bulunamamış ise, ibraz gerçekleşmiş sayılır.

. İbraz, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere senedin gösterilmesi biçiminde bir eylemdir. Dolayısıyla, ibraz bakımından senedin, bedelin ödenmesinden önce düzenleyene (poliçede: kabul etmiş muhataba) teslim edilmesi ya da başka suretle bu kişilerin zilyetlilerine bırakılması zorunludur. Zira haksenede bağlı olduğundan vesenedin borçlunun elinde olması da ödendiğine karine oluşturacağından (BK 104/3), henüz ödeme gerçekleşmeden hamili tehlikeye atmak isabetli olmaz. Senedin teslimi esasen ibrazı değil, ödemenin bir şartıdır (TK 646aynca bkz. bunudestekleyen hüküm olan TK 694/1). Aksi varsayım zaten pratik hayat gerçeğine de aykındır. Zira senedin ödenmeden teslimi, hamilin senet üzerinde hak iddia etmesini imkansızlaştırır.

İbrazın, açık veya örtülü bir ödeme talebiyle ve -kısmi ödeme hali ayrık olmak üzere- senet ödendiği takdirde (ödeyene) teslim hazır olunacak biçimde bir defa yapılması yeterlidir. Hemen belirtelim ki senedin vadede veya vadeyi takip eden iki iş günü içinde ibrazı, sözle ifade edilmemiş olsa dahi, ibrazın doğal sonucu olarak ödeme talebini de içerir. 666

13.1.2.5. Nerede ibraz edilir?

Bono (keza poliçe) borçlunun (ödeme yerindeki) ticaret yerinde, şayet 667 ticaret yeri yoksa konutunda ibraz edilir [TK 755/1, 778/1-(i)]. Borçlunun işyeri olmasına karşın kendisi burada yoksa ya da işyeri kapalı ise, ayrıca konutuna gitmeye ihtiyaç yoktur.

Ödemeyerinin, kuralolarak senet metnine açıkça yazılması gerekir [TK 671/ 1-(e), 776/ 1-(d)]. Bu yer senet metnine açıkça yazılmamış ise, bonoda düzenleyenin (poliçede ise muhatabın) adı ve soyadı yanında gösterilen yer ödeme yeri ve düzenleyenin de (poliçede muhatabın) yerleşim yeri sayılır [TK 672/3, 777/3]. Her iki yerde de bir mülki birim ismine yer verilmemiş ise, senet bono (poliçe) olarak kabul edilmez..

Ödeme yerinin bonoda (ve poliçede) mülki birim şeklinde gösterilmesi 668 zorunlu unsurlardan olmakla birlikte, ayrıca borçlunun *ticari veya konut adresinin de senede yazılması* zorunlu şekil şartlarından değildir. Ödeme yeri *çorum, Kastamonu, Eminönü*" gibi mülki bir birim olarak gösterilebileceği gibi, bu mülki birim içinde açık bir adres olarak da belirtilebilir. İbrazın yapılmış sayılması ve daha sonra ödememe protestosu çekilebilmesi için, her iki varsayımda da borçlunun ticaret yeri veya konutunun bulunduğu yerin (adresin) hamil tarafından

dikkntll' ora hrılması gerekir (TK 755/2). Şu kadar ki kolluktan (emniyet v.) "YAycrrl postayönetiminden ya da ticaret sicil gibi yerlerden bilgi alınmMına rağmen borçlu ya da adresi bulunamadığı takdirde, hamilin başkaca bir tırma yapmasına, borçluyu beklemesine ayrıca ihtiyaç yoktur; ödememe pro. testosu çekerek başvuru (rücu) hakkını kullanabiJir (TK 755/2). Borçlunun kendisinin ödeme yerinde bulunamamış ya da ticaret yerinin veya konutunun tespit edilememiş olması aynı zamanda ödemededen kaçınma hükmünde olup, protestoya esas teşkil eder.

669 Bonoyu düzenleyen, bononun kendi yerleşim yerinden ayrı bir yerde (yerleşim yerli bono) veya aynı yerde ayrı bir adreste (adresli bono) ödeneceği şartını koşabilir [TK 674, 697, 778/2-(a)]. Yine bu hal ile bağlantılı olarak, senedi ödeyeceküçüncü kişiyi de tayin edebilir. Şayet bunu yapmaz ise, belirtmiş olduğu yerde senedibizzat ödemeyi taahhüt etmiş sayılır (TK 691/ 1-c.2). işte bu durumda, yani yerleşim yerli veya adresli bononun söz konusu olduğu hllerde ödeme için ibraz, ayrıca bu yerde yapılacaktır.

Police de yerleşim yerli veya adresli olarak düzenlenebilir. Her iki olasılıkta ödeme için ibraz yeri olarak asıl borçlunun yerleşim yerinden farklı bir yer, genellikle de bir banka şubesi gösterilir. Bu takdirde ödeme için ibraz, düzenleyen veya kabul eden muhatabın gösterdiği adreste (adresli police) ya da senedin düzenlenmesi sırasında düzenleyenin belirttiği adreste (yerleşim yerli police) yapılır (TK 674, 697).

670 İbrahim borçlunun yerleşim yerinde yapılması asıl olmakla birlikte, bir takas odasına ibraz da ödeme için ibraz yerine geçer [TK 708/2, 778/1-(c)]. Ancak yukarıda da açıkladığımız üzere (bkz. Kn. 661), takas odasına ibrazın bono (ve police) bakımından uygulaması yoktur.

671 Bonoda (veya policede) araya girmek suretiyle ödeme talebinde bulunanlar var ise, ibrazın ayrıca bunlara da yapılması icap eder [TK 735/1, 739/1, 778/1-(e)]. Fakat bunun için söz konusu kişilerin yerleşim yerlerinin de ödeme yerinde olması gerekir (TK 734, 73S). Aksi takdirde hamilin bu kişilere de ibraz zorunluluğundan söz edilemez.

672 Kambiyo senetlerinde ibraz yeri, aynı zamanda ödeme yeri olması sebebiyle, yetkili icra dairesinin veya yetkili mahkemenin belirlenmesinde de esas alınır (HMK 10; İİK 50/1-c.l).

Kambiyo senetlerinde tarafların, HMK 17'de öngörülen koşullar dahilinde, yetkili yer mahkemesini/icra dairesini belirlemeleri mümkündür. Bu tür bir yetki sözleşmesi, kamu düzenine aykırı değildir. Ayrıca ekleyelim ki senede yazılan kayıt (yetki kaydı) ile belirlenen bu yerin, TK'da düzenlenen "ibraz yeri" üzerinde bir etkisi yoktur. Yetki sözleşmesi/kaydı ile belirlenen yer, usul/takip hukuku açısından önem arz eder. Eğer HMK 17'ye uygun bir yetki sözleşmesi/kaydı varsa, artık ödenmeyen senet bedelinin ili için kural olarak sadece belirlenen bu yer mahkemesinde dava açılabilir veya yine bu yer icra dairesinde takip yapılabilir. Yine hatırlatalım ki bonodaki (ve policedeki) tahkim kayıtları ve/veya uygulanacak hukuka ilişkin kayıtlar da geçerlidir (bkz. Kn.486

13.1.2.6. Ne zaman ibraz edilir?

13.1.2.6.1. Görüldüğünde vadeli bono/poliçe

Görüldüğünde vadeli [vade içermeyen (TK 672/2, 777/2) veya ..görül• 673
düğünde" ibaresiyle düzenlenen] bir bononun (veya poliçenin), üzerinde yazılı
düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmek üzere ibrazı **gerekir**. Bu
bir yıllık sürenin başlangıcı, düzenlenme tarihidir (TK 704/1). Senet bir yıllık
süre içinde ibraz edilmediği takdirde muacceliyet, ilk önce bir yılJık sürenin
dolmasıyla gerçekleşir. Bir yıl içinde ibraz hMinde ise, vade ibrazı takip **eder**;
senede (bono veya poliçe) bağlı borç, ödeme için ibraz üzerine muaccel olur.

Düzenleyen bir yıllık yasal ibraz süresini kısaltabilir veya daha uzun bir 674
süre tayin edebilir; cirantalar ise, düzenleyen süreyi uzatmamış ya da kısaltma•
mış ise, ibraz süresini sadece kısaltabilirler (TK 704/1).

Düzenleyen, görüldüğünde vadeli bononun (veya poliçenin) belirli bir 675
günden önce ödenmek üzere ibraz edilemeyeceği yönünde senede bir şart
koyabilir. Bu tür bir kayıt geçerlidir ve bu takdirde ödeme için ibraz süresi (bir
yıllık süre veya uzatılan ya da kısaltılan süre) o tarihten itibaren işlemeye başlar
(TK 704/2).

Bono veya poliçenin kanunen ya da düzenleyen veya cirantanın iradesi 676
ile belirlenen süre içerisinde ibraz edilmemesi, vadenin geçirilmesi sonucunu
doğurur. Senede bağlı alacağa ilişkin zamanaşımı, uzatma veya kısaltma yoksa,
kanuni sürenin sonunda başlar. Uzatma ve kısaltma varsa, zamanaşımı konu-
sunda bu süreler esas alınır.

13.1.2.6.2. Diğer türde vadeli bono/poliçe

Belirli bir günde veya düzenleme gününden yahut görüldükten belirli bir 677
süre sonra ödenecek bononun (veya poliçenin) hamili, bonoyu (veya poliçeyi)
ödenme gününde veya onu takip eden iki iş günü içerisinde ve çalışma saatlerin-
de, ancak her halde protestonun düzenlenmesinden önce ibraz etmelidir (TK
708/ 1). Bunlardan belirli bir günde ödenmek üzere düzenlenen bonoda (ve
poliçede) ödenme günü, bir tatil gününe rastlamamak kaydı ile senet üzerinde
yazılı tarihtir (vadedir). Düzenleme gününden yahut görüldükten belirli bir
süre sonra ödenecek bonoda (veya poliçede) ise, öngörülen bu belirli sürenin
geçmesi gerekir. Dolayısıyla ilk ödeme günü, tespit edilen belirli sürenin son
gününi takip eden ilk gündür.

13.1.2.6.3. İbraz zamanı ile ilgili diğer esaslar

TK 708'de ifade edilen "ödemegünü"ile "vade" eş anlamlı d_eğild♦r.♦e♦el- 678
likle vade ve ödeme günü aynı tarihe rastlamakla birlikte, vadenin tatil gunune
denk gelmesi durumunda ödeme günü, tatili takip eden ilkiş gününe uzar [TK

752, 778/1-(i)]. Bu takdirde ibraz süresinin başlangıcı olarak da bu gün alınır. Dolayısıyla bu günde ödeme günü tatilden sonraki ilk gün ve onu takip eden iki iş günüdür. Örneğin, senedin vadesi Cumartesi veya Pazar günün, rastlayacak olursa bono, Pazartesi ve takip eden iki iş günü (Salı ve Çarşamba günleri) içinde ödenme için ibraz edilebilir. Eğer vade Perşembe günü ise, ödeme için ibraz süresinin son günü tatil gününe rastlayacağı için, senet Pazartesi günü iş saatleri içinde ibraz edilebilecektir. Keza, örneğin 30.04.1999 vadeli bir bononun vadesi Cuma gününe rastladığından ve takip eden iki iş günü de 3-4 Mayıs 1999 tarihleri olacağından, 04.05.1999 günü yapılan ödeme için ibraz ve çekilen protesto süresindedir (bkz. *Yargıtay 12. HD'nin 24.04.2000 tarih ve 6056/6589 sayılı kararı; YKD 2001, s.58*).

Tatil gününden kasıt, haftasonu veya elini ya da milli bayram günleri gibi resmî tatil günleridir [resmî tatil günleri, 2429 sayılı "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun" ile düzenlenmiştir (RG 19.03.1981/17284)]. İdari tatil günleri ise iş günü sayılır. Örneğin hafta sonu ile bayram günü olan Salı günü arasında bir iş günü olması varsayımında, bu günün de idari bir kararla tatil ilan edilmesi halinde, Pazartesi iş günü sayılır.

679 Belirtilen günler ve saatler dışında yapılan bir ibraz, hukuki sonuç doğurmaz. Ancak borçlu dilerse ibraz süresi ve saatleri haricinde de geçerli biçimde ödemede bulunabilir.

TK, ibrazın günün hangi saatleri içinde yapılacağı hususunda bir hüküm içermemektedir. Ancak örneğin Alınan Poliş Kanunu'nda, ibraz ve protestonun 09-18 saatleri arasında yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Hakim görüş, ibraz zamanı konusunda ticari örf ve adet, mutad iş zamanı ölçütleri ve yerel teamüllerin dikkate alınması gerektiği yönündedir.

680 Yerleşim yerleri ödeme yerinde bulunan kimselerin gereğinde araya girerek ödemede bulunmak (veya poliçede ayrıca kabul etmek) üzere gösterildiği hallerde bono (veya poliçe), bu kişiye/kişilere de en geç kanunda ödememe protestosu için belirlenen sürenin bittiği günü takip eden gün içinde ibraz edilmelidir [TK 739/1, 778/1-(e)]. Görüldüğü üzere bu halde ibraz ve protesto süresi, yasa ile bir iş günü uzatılmıştır.

681 İbraz için öngörülen süreler hak düşürücü sürelerdir. Bu sebeptendir ki ibraz süresinin geçtiği hususu, ihtilafın her aşamasında ileri sürülebilir ve hakim veya icra memuru tarafından resen dikkate alınır (İİK 168, 171). Söz konusu sürelerin bono (veya poliçe) üzerine yazılan bir kayıtla yahut ayrı bir sözleşme ile uzatılması, kısaltılması veya ortadan kaldırılması ya da senetteki bir borçlunun diğerleri aleyhine onları bağlayacak şekilde bu sürelerden vazgeçmesi imkanı hukuken yoktur. Sürenin uzaması veya kısaltılması, ancak yasa ile ya da yasanın tanıdığı kapsamda mümkün olabilir. Örneğin görüldüğünde vadeli bir bonoda (veya poliçede) vade, dolayısıyla ödeme için ibraz süresi, düzenleyen

tarafından uzatılıp kısaltılabilir ya da ciranta tarafından sadece kısaltılabilir [TK 704, 778/1-(b); ayrıca bkz. TK 693]. Bunun haricinde mücbir sebep hilinde de ibraz süresinin uzaması mümkündür [TK 731, 778/1-(d)].

Son olarak belirtmek gerekir ki, bir senedin düzenlenme yeri ile ödeme yerinin farklı olması durumunda, ibraz süresi ile ilgili olarak takvim çatışması gündeme gelebilir. Bu halde, senet metninden aksi anlaşılmadığı müddetçe, vade ve buna bağlı olarak ibraz sürelerinin hesabı da ödeme yerinin takvimine göre tespit edilir [TK 707/1, 707/3, 778/1-(b)]. Şayet bu tür bir senet, düzenleme tarihinden belirli bir süre sonra vadeli ise, vade, düzenleme tarihi ödeme yerindeki takvimin onu karşılayan gününe getirilmek suretiyle hesap edilir [TK 707/2, 778/1-(b)].

13.1.3. Ödeme için süresinde ibrazın sonuçları

_ödemenin ilk aşaması ve ön koşulu niteliğinde eylemli bir işlem (hukuki hır fıl) olan ibrazın süresinde ve usulüne uygun olarak yapılmasına bağlı sonuçlar şöyledir:

(1) İbraz, kısmi veya tam bir ödeme ile sonuçlanabilir. Bu halde kambiyo senedinden doğan borç, ödeme oranında son bulur. Her iki durum, aşağıda ayrıca incelenecektir (bkz. Kn. 709vd., 714vd.).

(2) İbraz üzerine senet bedeli kısmen veya hiç ödenmeyebilir. Bu varsayımda borçlu, ödemediği oranda temerrüde düşer.

.. Vadenin gelmesi, borcu muaccel hale getirmekle birlikte, senedin asıl borçlusu ilk önce senedin ibrazı ile temerrüde düşer ve TK725 kapsamında temerrüt faizi ödeme yükümü altına girer. Burada BK 117/2 anlamında belirli vadenin bitmesiyle birlikte borçlunun kendiliğinden temerrüde düşeceği kuralından ayrılınmış; senedin borçlusunun temerrüde düşmesi için ibraz ayrıca aranmıştır. Ancak söz konusu istisna, sadece senedin asıl borçlusu ile ilgilidir. Asıl borçlu dışındakiler (başvuru borçluları) ise ilk önce ihbarla birlikte temerrüde düşerler.

(3) Ödeme için ibraz, kural olarak ödememe protestosunun çekilebilmesinin ön koşulunu oluşturur. İbraza rağmen bono (veya poliçe) bedelinin ödenmemesi durumunda hamil, başvuru borçlularına rücu hakkını, protestodan muafiyet halleri dışında, ancak ödememe protestosu çekilmesi kaydı ile kullanabilir. Hamil, senedi ibraz etmeden asıl borçluyu doğrudan, kendi kayıtlarından hareketle takip edemeyeceği gibi, yine ibraz etmeden ödememe protestosu çekmek suretiyle doğrudan başvuru (müracaat) borçlularına da gidemez. Bu husus doktrinde, "*ibrazsız protesto olmaz*" şeklinde açıklanmakta; senet ibraz edilmeden protesto çekildiği takdirde, bu protestonun başvurma hakkının kullanılması bakımından bir anlam veya hukuki etkiye sahip olmayacağı ifade edilmektedir.

Belirtelim ki senet ibraz edilmeden ödememe protestosu çekildiği takdirde noter, haksız fiil hükümleri (BK 49 vd.) uyanınca sorumlu olur. Bu sebeptendir ki noterin, ödememeprotestosu düzenlerken ibrazı kanıtlayan belgeleri de hamilden istemesi gerekir. Aksi varsayımda kendisinin tazminat sorumluluğu gündeme gelecektir.

Ödememeprotestosunun, bononun veya poliçenin borçlusunun temerrüdedüşmesinde bir rolü olmadığı gibi, ibrazın ödememe protestosu ile belgelenmesihususunda b i m ecburiyet deyoktur. Senedin vadesinde ibraz edilmesine rağmenödenmediği, genel hükümlere göre herhangi bir şekilde ispat edilebilir. Nitekim YargıtayHGK'nın 22.03.2000 tarih ve 12-706/181 sayılı kararında bu husus, "...*Vadesinde ibraz olunup daödenmeyen bononun hamili, [e]TTK'nın 637/11. maddesi gereğince temerrüt tarihi olan vadeden itibaren faiz talep edebilir. Keşidecinin temerrüde düşmesi için TTK'nın 620. maddesindeki koşulun yerine getirilmesi yeterli olup, ayrıca protesto edilmesi borçtan sorumluluğu açısından yersizdir. Yine temerrüt tarihinden itibaren faiz istenebileceği de tartışmasıdır. Nitekim 11.12.1957 tarih ve 17/29 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında da adi senette dahi vadenin olması halinde, faizin vade tarihinden itibaren istenebileceği kabul edilmiştir...*" şeklinde ifade bulmuştur.

- 686 (4) İbraz üzerine senet alacaklısı da teşhis edilmiş olacağından, temerrüt durumunda bonodaki (veya poliçedeki) borç artık "götürülecek borç" halini alır. Dolayısıyla senedi ödemek isteyen borçlunun da, bundan sonra yer itibarıyla BK 89/ 1-(1) kapsamında ifade bulunması gerekir.

13.1.4. Süresinde ibraz etmemenin sonuçları

13.1.4.1. Alacaklı temerrüdü - Borçlunun tevdi imkanı

13.1.4.1.1. Genel olarak tevdi hakkı

- 687 Belirli bir günde veya düzenlenme gününden yahut görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek bononun (veya poliçenin) hamili (alacaklısı), senedi ödeme gününde veya onu takip eden iki iş günü içinde ödeme (ifa) yerinde ödenmek üzere ibraz etmediği [TK708, 778/1-(c)] takdirde, alacaklı temerrüdüne düşmüş olur.

Kambiyohukukundahamilin senediborçlunun yerleşim yerinde usulüne uygun şekilde ibrazetmesi, BK106'daki "*borçlunun borcunu ifa edebilmesi için kendisitarafından yapılması gereken hazırlık fiillerine*" karşılık gelmektedir. Söz konusu hazırlık fiillerini yerine getirmeyen alacaklının, temerrüde düştüğünün kabulü gerekir. Şüphesiz senedi ibrazeden hamil, ödeme karşılığında senedi teslim (iadeye) de hazır olmalıdır.

- 688 Temerrüt halinde, asıl borçlu sıfatı ile bonoda düzenleyen (poliçede: kabul eden muhatap) veya bunlar lehine aval verenler, gideri (tevdi için ödenen ücret, kasa kiralama masrafları gibi) ve riski (para değerindeki düşme gibi) hamile ait olmak üzere, bononun (veya poliçenin) bedelini tamamen veya kısmen bir bankaya tevdi edebilir (TK 712).

Kuralolarak tevdi, asıl borçlu veya avalistleri tarafından yapılır. Başvuru borçluları dasenet bedelini tevdi edebilirler. Ancak. senet kendilerinde olmadığından, kambiyo

senedine dayanarak başvurma hakkını kullanmaları sözkonusu olamaz. Kaldı ki senet asıl borçluya ibraz edilmediği ve çoğu hilde kendilerine başvuru da gündeme gelmeyeceği için, yapıJan, ihtiyari bir ödeme olarak kalacaktır.

Tevdi imkanını düzenleyen TK 712, vade konusunda TK 708'e atıf yap- 689 makla birlikte, kanaatimizce bu imkan sadece burada yer verilen türde vadeli senetlere özgü değildir. Görüldüğünde vadeli bir bono veya poliçenin de yasa ile belirlenen azami sürenin veya düzenleyen tarafından kısaltılan veya uzatılan ya da ciranta tarafından sadece kısaltılan sürenin sonunda ibraz edilmemesi halinde borçlu, senet bedelini tevdi yoluna gidebilir.

TK712'de düzenlenen tevdiimkanı, BK107'dedüzenlenentevdihakknın,TK'mn kambiyo senetleri açısından getirdiği özel bir görünümü niteliğindedir. Dolayısıyla BK 107 vd. hükümleri, müessesenin yorumunda esas alınacak düzenlemelerdir. Ayrıca özel hüküm niteliğindeki TK 712, zaten genel hükümlerden hareketle tevdi imkanını da ortadan kaldırmaz.

TK 712 ile tevdi yeri, "bir banka" olarak belirlenmiştir. Bankaya tevdi 690 için ayrıca BK 107'de olduğu gibi mahkemeden bu hususta hüküm alınmasına ihtiyaç yoktur. Fakat belirtelim ki TK 712, BK107'yibertaraf eden, onun uygulanmasına engel olan bir hüküm değildir. Hamil (alacaklı) temerrüde düştüğü takdirde borçlu, gider ve riskleri alacaklıya ait olmak üzere, bono bedelini ifa (ödeme) yerindeki hakime (BK 107) tayin ettireceği bir tevdi yerine yatırmak suretiyle de borcundan kurtulabilir; yargı kararları da bu yöndedir. Tevdi yeri belirlenmesinde kural olarak yetkili ve görevli mahkeme, ifa yeri sulh hukuk mahkemesidir [BK107/2; HMK 383, 382/2-(d)-3; karş. TK4-S].

Tevdi işlemi, ödeme yerindeki herhangi bir bankaya, hak sahibinin adı, soyadı ve adresi de gösterilerek paranın yatırılması suretiyle gerçekleştirilir. Ancak kambiyo senedi genellikle tedavül etmiş olacağı için, çoğu halde hak sahibinin bildirilmesi ve kimlik bilgilerinin yazılması mümkün olmayacaktır. Bu takdirde lehtar adın bir hesap açılması ve kimlik bilgilerinin bildirilmesi ile yetkili hamil bilinmediği için de ayrıca kendisine (lehtara) bir ihbarname gönderilmesi önerilmektedir. Fakat hesabın lehtar adına açılması durumunda, eğer senet tedavili etmişse, yetkili hamilin bankadan parayı çekme imkanı olmayacaktır. Dolayısıyla paranın bankaya lehtar adına yatırılması, isabetli ve ilgili hükümlerin amacına uygun bir uygulama değildir. Bu sebeptendir ki doktrinde, örneğin boş bir hesap veya bir tevdi hesabı açılması, hesaptaki paranın da senet ile bankaya giden kişiye ödenmesi önerilmektedir. Ancak önerideki "boş hesap" ifadesinin, bankacılık uygulamasında bir karşılığı yoktur. Kanaatimizce "isimsiz", yani "belirsiz üçüncü kişi lehine" bir hesaptan söz etmek daha isabetlidir. Son olarak ekleyelim ki, eğer senedin hamili senedi ibraz suretiyle parayı almaz ise, bankaya yatırılan para iamaşaşırurun dolmasından sonra Hazineye aktarılır.

13.1.4.1.2. Tevdiin/Tevdi etmemenin hukuki sonuçları

TK ve BK'nın ilgili hükümleri (TK 712; BK 107) birlikte değerlendirildiğinde, borçlunun usulüne uygun tevdiine aşağıdaki sonuçların bağlandığını söyleyebiliriz:

- 691 (I) Borçlunun tevdi "parayı geri almak hakkından vazgeçmek (geri alınmaz tevdi)" suretiyle yapması halinde kural olarak tevdi, hamile yapılacak öde me ile aynı sonucu doğurur (karş. BK 109). Ticaret hukuku ve borçlar hukuku doktrinde hakim görüş, geri alınamaz tevdiin ifa yerini tuttuğu yönündedir. Senet bedelinin tevdi edilmemesi durumunda ise tüm borçlular, başvurma hak kı düşmediği sürece, bulundukları statüye göre borçlu kalmaya devam eder.
- 692 (2) Tevdi, senedin sonradan iyiniyetle iktisap eden üçüncü şahıslar da dahil, senede bağlı tüm haksahipleri bakımından hüküm ifade eder.
- 693 (3) Tevdi eden ile tevdi edilen arasındaki ilişki üçüncü kişi yararına bir sözleşme ve/veya vedia (saklama) sözleşmesi (BK 561 vd.) niteliğinde kabul edildiği için, tevdi alan da esasen vedia alanın (saklayanın) hak ve borçlarınasahiptir. Tevdiden yararlanan, senet bedelinin kendisine teslimine ilişkin bir talep hakkının sahibidir; örneğin, bu bedelin tahsili amacıyla icra takibi yapmasına ihtiyaç yoktur.
- 694 (4) Alacaklının temerrüdü borcu ortadan kaldırmaz; ancak borçluya bazı yararlar sağlar. Bononun (ve poliçenin) zamanında ibraz edilmemesi durumunda yapılan tevdi üzerine, giderler ve riskler hamile (alacaklıya) geçer (TK 712). Genel olarak gider ve riskin alacaklıya geçmesi, alacaklı temerrüdünün genel bir sonucudur (BK 107/1).
- 695 (5) Alacaklı temerrüdü üzerine tevdi imkanı, TK'nın 712. maddesinde, "tevdi edebilir" ifadeleri kullanılarak, bir yüküm olmaktan ziyade borçlu lehine bir imkan, bir yetki, bir hak olarak düzenlenmiştir (nitekim BK 107'nin maddede başlığında da "tevdi hakkı"ndan söz edilmektedir). Kambiyo senetlerinde alacaklı temerrüt halinde iken borçlunun temerrüdünün gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, giderek tevdi etmeyen borçlunun temerrüde düşüp düşmeyeceği ve ayrıca temerrüt faizi de ödeyip ödemeyeceği noktasında Yargıtay'ın farklı kararları mevcuttur.

Yargıtay 12. HD'nin 30.01.1978 tarih ve 456/643 sayılı kararı, "... ibraz olmasa dahi, TK 624 uyarınca borcunu notere tevdi etmeyen borçlu, vadeden itibaren faizden sorumlu olur..." şeklindedir (karar için bkz. Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul, 2003, s.87, dipn.140). Yargıtay HGK'nın 17.04.1996 tarih ve 12177/287 sayılı karar da bunu teyit eder nitelikte ve şöyledir: "... Keşideciye (düzenleyene) ibraz edilmediği için notere tevdi edilen bono bedeli, sonradan keşideci (düzenleyen) tarafından geri alındığı için, borçlunun bono bedellerinin gecikme faizinden de sorumlu tutulması gerekir...". Yargıtay 12. HD'nin 18.09.2001 tarih ve 12815/14093 sayılı kararı da "...bono bedelinin borçlu tarafından notere tevdi edilmemesi halinde İhtarm vade tarihinden itibaren, emerrüt faizi talep edebileceği..." yönündedir. Yargıtay 13. HD'nin 31.01.2000 tarih ve 237/436 sayılı kararı da benzer bir hükmü içermektedir. Buna karşın Yargıtay'ın aksi yönde kararları da mevcuttur. Örneğin Yargıtay 11. HD'nin 19.11.1991 tarih ve 90-4233/6174 sayılı kararı "... Her ne kadar keşideci (düzenleyen) [e]ITK'nın 624. maddesine göre kendisine süresinde ibraz edilmeyen bononun bedelini notere tevdi edebilir

isede, bu kendisine tanınmış bir yasal imkan olup bir muburiyettir dığıldır. Bınnđu bu imkanı kullanmayan keşidecinin (düunleytnin) kendiliğinden tmurüdt düştüğü kabul edilemez. " şeklinde (tilin bu kararlar için bkz.www.k.azanci.com.tr).

Kanaatimizce, Yargıtay 12. HD'nin tevdii bir hak değıl de yükümlölük olarak değılendiren yaklaşımı, isabetli değıldir.

13.1.4.2. Başvuru borçlularına başvurma hakkının düşmesi

Bononun (poliçenin) süresi içinde ibraz edilmemesi halinde hamil, asıl 696 borçlu ve onun avalisti dışında, bonoya (poliçeye) imza koymak suretiyle borç altına giren başvuru borçlularına (bkz. Kn. 740) karşı, (genel hükümlere göre kendi cirantasına talep hakkı saklı kalmak üzere), TK 713 vd. hükümleri uyarınca başvurma (rücu, müracaat) hakkını kaybeder [TK 730/1, 778/1-(d)].

Asıl borçlu, bu durumda da zamanaşımı süresi içinde sorumlu kalmaya 697 devam eder. Anılan süre içerisinde hamil, senet bedelini asıl borçludan senedi ibraz suretiyle veya kambiyo senetlerine özgü takip yollarıyla (ÜLC167 vd.) talep edebilir.

.. İbrazsüresi hak düşürücü nitelikte olduğı içindir kihakim ve icra memuru 698 (IIK 168, 171), başvuru borçlularına başvurulması durumunda ibrazın (ve protestonun) süresi içinde yapılıp yapılmadığını resen gözetmek durumundadır.

13.1.4.3. Asıl borçluya başvurma hakkının kapsamında daralma

Bononun (ve poliçenin) hamilinin başvurma hakkı kapsamında hangi 699 taleplerde bulunabileceğı, TK 725'te düzenlenmektedir [TK 778/1-(d)]. Hamilin bu maddenin 2., 3. ve 4. bentlerinde sözü edilen temerrüt faizi ile protesto ve ihbarname masrafım ve komisyon ücretini talep edebilmesi kambiyo senetlerine özgü niteliktedir ve ancak bononun (veya poliçenin) ödeme için ibraz edilmesi ve ödememe durumunun bir protesto ile tespit edilmesi halinde mümkündür. Dolayısıyla bonoyu (veya poliçeyi) süresinde ve usulüne uygun bir şekilde ödeme için ibraz etmeyen ve ödenmeme durumunda protesto çekmeyen hamil, asıl borçludan/borçlulardan zamanaşımı süresi içerisinde sadece TK 725/1-(1) kapsamında bir talepte bulunabilir. Bu durumda hamil, asıl borçludan/borçlulardan temerrüt faizini ancak ve ilk önce senedin ödeme için fiili ibrazı tarihinden; bunu icra dairesine veya mahkemeye başvuru yoluyla yapmış ise bu tarihten itibaren talep edebilir.

13.2. Ödemenin Gerçekleşmesi

13.2.1. Genel olarak

Ödemenin anlamı, ödeme için ibraz edilen bonoda (veya poliçede) kayıtlı 700 para borcunun, senedin yetkili hamiline tamamen veya kısmen ve kural olarak

dn"nakden"ifa edilmesidir. Şekil açısından ifanın, yetkili hamile, senedin teslim edilmesi karşılığında, elden nakit olarak yapılması esas olmakla birlikte, elden nakdi ifa mutlak bir zorunluluk değildir. Ödeme, takas/mahsup veya hesaptan hesaba nakil (geçirme/virman) yoluyla kayden de yapılabilir. Örneğin, bir bononun ödenmesi için banka aracılığı ile ibraz edilmesi h?linde, bir banka şubesindeki hesaba yapılan ödeme de "ödeme" anlamına gelir. Bono veya poliçe. nin bedelinin nakit dışında bir şeyle (örneğin mal ile) ödenmesi ise alacaklının kabulüne bağlıdır.

701 Asıl borçlunun senet bedelini ödemesinin veya tevdiinin en önemli sonucu, ödenen veya tevdi edilen oranda kambiyo senedinden doğan borcun, tüm sorumlular (asıl borçlu gibi sorumlu olanlar, başvuru borçluları) bakımından sona ermesidir (*ödemenin kambiyo yiikiimlülüğüinü sona erdirmeye etkisi*). Bu durumda bono (ve poliçe) ayrıca, kambiyo senedi (kıymetli evrak) olma özelliğini de yitirir.

702 Bonoda (veya poliçede) kayıtlı borç (bedel), başvuru borçlularından biri tarafından da ödenebilir. Bu olasılıkta ödeme, asıl borçlunun ödemesiyle aynı etkiyi doğurmaz; ödeyenden sonra gelenler borcundan kurtulur; ancak asıl borçlu da dahil olmak üzere diğerleri (ödeyen başvuru borçlusundan önce gelenler ve onların avalistleri) sorumlu olmaya devam eder. Ayrıca kambiyo senedi de bu niteliğini yitirmez.

703 Ödemenin bonoya (veya poliçeye) bağlı borcu sona erdirebilmesi için, doğru kişiye ve doğru senede yapılması, ayrıca ödemenin zamanı, miktarı ve şekli önemlidir. Bilindiği ve bir Yargıtay HGK kararında da (*Yargıtay HGK'mn 26.02.2003 tarih ve 19-135/105 sayılı kararı; www.kazanci.com.tr*) ifade edildiği üzere, *kötü ödeyen bir daha öder ve kötü ödemesine dayalı bir talepte bulunamaz*. Örneğin, Yargıtay 11. HD, bir kararında (*Yargıtay 11. HD'nin 25.12.1980 tarih ve 6134/6084 sayılı kararı*), bono bedeline mahsuben havale çıkaran şirketin, senedin lehtarını ve hangi bankada bulunduğunu açıkça bildirmemesi, yani eksik talimat vermesi sebebiyle bankanın bu bedeli bir başka bono bedeline mahsup etmesi üzerine açılan davada havale yapan kişiyi birlikte (müterafık) kusurlu (BKS2, 114/2) kabul etmiştir. Yine Yargıtay HGK, yukarıda atıf yapılan kararında bonoyu düzenleyen, lehtar tarafından rehin cirosu ile bankaya verilen bonoların bedellerini, bankanın yaptığı yazılı bildirime rağmen banka yerine lehtara ödemesi h?inde borcundan kurtulmuş olmayacağı sonucuna varmıştır.

Aşağıda ödeme ile ilgili tüm bu hususlar sırası ile incelenecektir:

13.2.2. Ödemenin zamanı: Vadede ödeme

Bonoya (veya poliçeye) bağlı borç, vadenin gelmesi ile birlikte muaccel olur. Vadenin gelmesi, kural olarak, vadeden önce başvuru halleri ayrık olmak üzere, bononun (poliçenin) ödenmesi istemiyle ibrazının ilk şartıdır. Hamil, ödemeyi ancak vadesinde isteyebilir. Senedin vadesinden önce ibrazı durumunda asıl borçlu, senetten anlaşılan mutlak bir def'i (itiraz) olan, "vadenin henüz gelmediği def'int ileri sürebilir. Dolayısıyla vade, ödeme ve ödeme talebi bakımından herkes için esaslı bir unsurdur. Hamil vadeden önce senet bedelini almaya zorlanamayacağı gibi, asıl borçlu da senet bedelini vadeden önce ödemek zorunda değildir [TK 708, 710, 778/ 1-(c)].

TK'da, vadeye ödeme dışında başkaca önemlisonuçlar da bağlanmıştır:

(I) Zainanaşımırın hesaplanmasında vade tarihi esas alınır [TK749, 778/1-(h)].

(I) Başvurma hakkı sürecindefaiz, vadeden itibaren işler[TK725/1-(b),778/1-(d)].

(?) Ya?ancı para üzerinden düzenlenmiş bir bono (veya poliçe) bedelinin TL'ye çevrilmesinde, vade günündeki kur esas alınır [TK711, 778/ 1-(c)].

13.2.2.1. Vadede ödeme yapan borçlunun durumu

Senet(bono veya poliçe) bedelinivadesinde, senedin niteliğine göre şeklen alacaklı olduğu anlaşılan kişiye (yetkili hamil) ödeyen borçlu, hile ve ağır kusurubulunmadıkça borcundan kurtulur [TK646/2, 710/3, 778/1-(c)].

Hile (kasıt) durumunda, hamilin maddianlamda haksahibi olmadiğı hususu borçlu tarafından açık ve seçikolarak bilinmektedir. Borçlu, bu halde yeterli, açıkve ispata ?} verişli (likit) kanıtlara sahiptir. Ağır kusur ise, hileye kıyasladaha hafif bir durumu ifade etmekle birlikte, bu varsayımda da borçlu, yeterli ve gerekli dikkat ve özeni göstermesi halinde alacaklının maddi anlamda hak sahipliğini bilebilecek, açık ve ispata elverişli delillere ulaşabilecek ve ispat da edebilecek durumdadır. Her iki halde de borçlunun, hamilin maddi anlamda hak sahibi olmadığını salt bilmesinden öte, bunu ispat da edebilecek durumda olmasının arandığını söylemek mümkündür. Borçlu, elindeki veya ulaşabileceği ispat vasıtalarına rağmen ödeme yaparak, ödemesinde ağır kusur göstermektedir; davranışı kasta yaklaşmaktadır.

Vadede başvuru halinde, hile veya ağır kusuru bulunmadıkça, düzgün bir ciro zincirine göre (cirolar arasında düzenli bir teselsül - TK 710/3) şeklen hak sahibi (yetkili hamil) gözüken kimseye ödeme yapan borçlunun borcundan kurtulmasına olanak tanınmak suretiyle, zaman baskısı altında olan borçlu bakımından alacaklının gerçekte, maddeten hak sahibi olup olmadığını araştırma külfeti önemli ölçüde hafifletilmiştir. Buna göre vadesinde ibraz edilen bonoyu (veya poliçeyi) ödemek isteyen asıl borçlu, ibraz edenin şeklen yetkili hamil olup olmadığını araştırmak zorundadır. Borçlu, senedin vadesinde: ibrazında cirolar arasında düzgün bir zincirin (teselsülün) mevcut olu?-??a?ıgmıncel?-mekle yükümlü olup, ayrıca cirantaların imzalarının geçerliliğini (ibraz eden gerçekte maddi anlamda hak sahibi olup olmadığını) araştırmak zorunda değil-

dir. Bu şartlarda hile veya ağır kusuru bulunmadıkça, senedi vadesinde şeklen yetkili hamile ödeme yapan asıl borçlu, borcundan kurtulur [TK646/2, 710/3, 778/1-(c)].

708

Dolayısıyla, örneğin, ibraz edilen emre yazılı bir senet ise, senedi elinde bulunduranın yetkili hamil olduğunu müteselsil ve birbirine bağlı cirolarla kanıtlaması icap eder (*çift taraflı teşhis*). Hamilin senedi elinde bulundurması, tek başına ona yetkili hamil sıfatı vermez. Şayet senedi elinde bulunduranın hak sahipliği düzgün bir ciro zinciri ile sabitse, hamilin senedi ciro yolu ile iktisap ederken kötüniyetli olduğu, iktisabında ağır bir kusur bulunduğu (TK 686/2), giderek bile bile borçlunun zararına hareket ettiği (TK 687/ 1) ve gerçekte geçerli bir ciro teselsülü bulunmadığı, yani hukuki işlemin sakatlığı yönündeki bir definin dinlenmesi, ancak yazılı delil ile ispatlanması şartıyla olanaklıdır. Bu durumda tanık dinlenmez. Zira senetle ispatın esas olduğu hallerde tanık dinlenmesi ve tanık ile ispat, ancak karşı tarafın muvafakati ile olanaklıdır (HMK 200/2). Taraflar bu tür bir ispat usulüne mahkeme haricinde veya duruşmada muvafakat ederlerse, bu muvafakat yazılı delil sözleşmesi sayılır (*Yargıtay HGK'nın 14.04.2004 tarih ve 15-182/220 sayılı kararı YKD 2004, s. 1341-1345*).

Yukarıda ilgili muhtelif yerlerde izah edildiği üzere yetkili hamilin tayininde, şeklen düzgün ciro zincirinin varlığı belirleyicidir. Senedin meşru hamilin temsilcisi tarafından ödenmesinin istenmesi halinde durumu ikiye ayırmak icap eder. Söz konusu olan bir tahsil cirosu ise (TK688) şüphesiz yine bonodaki (veya poliçedeki) düzgün ciro zinciri esastır. Senedi ödeme için ibrazedenin borçlar hukuku anlamında temsilci (BK 40 vd.) ya da vekil (BK 502 vd.) olması durumunda ise, bu sıfatının uygun belgelere dayanması ve ortaya konulması gerekir.

Cirozincirine göre şeklen yetkili haksahipliği ve bunun araştırılması, bilindiği üzere emre yazılı kambiyo senetlerine özgüdür (bkz. Kn. 354,577 vd., 988, 1031). Bono (ve poliçe) hamile yazılamaz; ancak hamile yazılması irnHnı olan çekte (TK 785) gerekli şekli koşulları içeren çeki elinde bulunduran kişi, ayrıca düzgün ciro zinciri ölçütüne bakılmaksızın yetkili hamil kabul edilir. Yukarıda da belirtildiği üzere hamiline yazılı çekteki cirolar teşhis değil, esas itibarıyla teminat işlevine sahiptir.

13.2.2.2. Vadede tam ödeme

709

Bononun (ve poliçenin) vadesinde tam ödenmesinin anlamı, bonoda (poliçede) yazılı belirli meblağ ile, şayet faiz kaydı varsa [kibu sadece görüldüğünde vadeli veya görüldükten belirli süre sonra vadeli bonoda/ poliçede mümkündür (TK 675/1)] söz konusu faizin toplamının hamile ifasıdır.

710

Borçlu bu halde, ancak bononun (veya poliçenin) aslının teslimi karşılığında ödemekle yükümlüdür (TK 646/1). Borçlu ayrıca, senet kendisine iade edilirken hamil tarafından senedin üzerine -ki uygulamada genellikle son iro- nun altına- bir ibra şerhi yazılmasını da isteyebilir [TK 709/1, 778/1-(c)]. ibra

şerhi, "bedeli tahsil edilmiştir" veya benzeri ibareleri içermeli, ayrıca ödeyenin ve hamilin imzasını da taşımalıdır. Bononun (poliçenin) iade edilmemesi ya da iade edilmekle birlikte üzerine ibra şerhi yazılmasından kaçınılması durumunda, borçlu da ödemedi kaçınabilir. Bu varsayımda borçlu temerrüdünden de söz edilemez.

Ödenen senedin iadesini isteme yetkisi, bedeliödeyen borçluya (veya onun yetkili temsilcisine) aittir. Örneğinbono bedcUerinin düzenleyeninin avalisti/k.efilitara6n<bn odenmesi halinde, düzenleyeninin bononun kendisine iade edilmesini istemek lulooyoktur [bkz. Yargıtay 11. HD'nin JS.0S.1989 tarih ve 988-S7I 1/2816 sayılı kılran (www.kazanci.com.tr)].

İbra şerhi yazılarak bononun (veya poliçenin) iade edilmemesi durumunda, borçlu dilerse riski kendisine ait olmak üzere hamile ödeme yapabileceği gibi, bunun yerine bononun (poliçenin) bedelini riski hamile ait olmak üzere bankaya tevdi de edebilir [TK 712, 778/1-(c)]. 711

Vadede tam ödeme halinde, üzerine ibra şerhi yazılarak bononun (veya poliçenin) iadesi esas olmakla birlikte, uygulamada daha ziyade senet (ya da sadece imza yeri) yırtılmakta veya üzerine çapraz çizgi yahut ödendi damgası konulmakta ya da makbuz verilmektedir. Tüm bu hususlar [veya tek başına bononun (ya da poliçenin) borçlunun elinde olması (BK 104/3)], senedin ödendiğine karine oluşturur. Özellikle kambiyo senedinin borçlunun elinde olması, bedelinin ödendiğine karine teşkil eder. Bu karinenin aksini ispat yükü, bu defa hamil (alacaklı) üzerindedir [bkz.Yargıtay 19. HD'nin03.11.2004 tarih ve 4553/10886 sayılı kararı (YKD 2005, s. 579-580)i aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD'nin 21.09.1976 tarih ve 3837/3840 sayılıkararı (www.kazanci.com.tr)]. 712

Yukarıda yer verilen açıklamalar, ödemenin ancak senedin (bono veya poliçe) teslimi karşılığında yapılacağını (senede ödeme), ibrazın aksine ödemedesenedin sadece borçluya gösterilmesinin yeterli olmadığını, ödeme için bizzat senedin tesliminin de gerekli olduğunu açıkça göstermektedir.Belirtelim ki ödeme talep eden hamil, başka bir borcun teminatı olarak da bono (veya poliçeyi) elinde tutamaz. Dolayısıyla senedi ibraz eden ancak teslim etmeyen hamil, senede bağlı bir alacak hakkı bulunmasına rağmen ödeme isteyemez. Zira senet hamilin elinde bulunduğu sürece, borç ödenmemiş sayılır; aksini iddia eden senet borçlusu, bunu ancak senetle ispatlayabilir (HMK201 (senede karşı tanıkla ispat yasağı)). Yargıtay HGK'nın 02.04.2003 tarih ve 19-261/266 sayılı kararında, bonoya bağlı borcun ödenip ödenmediğinin tespitinde senedi elinde bulunduran kişinin önem arz ettiği; borçlunun, davalı hamilin elinde olan bononun bedelinin ödendiğini iddia etmesi sebebiyle ispat yükünün de onun üzerinde olduğu ve bunu yazılı delille ispatlaması gerektiği belirtilmiştir (karar için bkz.www.kazanci.com.tr). 713

AynCAckJcycUmki, tım veya kJSınl ödemede alınacak makbuzun ya da yapılan ha-
va.lenin bono (veya poliçe) ile irtibatlandırılması da ispat bakımından özel öneme sa-
hiptir. **Yargıtay** kararına konu olan bir olayda davacı (kambiyo senedi borçlusu) bono
bt-dclini ödediğini, ödemeleri karşılığında kendisine makbuz verildiğini, ne **var ki**
bedeli ödenmiş bononun ciro edilmesi üzerine yapılan takip sonucu ikinci kezbedeli
ödemek zorunda kaldığını iddia etmiş, davalı ise ödemeleri ve makbuzu kabul etmi-
ancak bu ödemelerin başka borca yönelik olduğunu savunmuş; fakat Yargıtay öde-
menin başka borca yönelik olduğunu ispat yükünün davalı (alacaklı, hamil) üzerinde
olduğuna hükmetmiş, davalının da beyanını dikkate alarak makbuza bu halde öncelik
vermiştir [Yargıtay 19. HD'nin 25.10.2004 tarih ve 1200/10633 sayılı kararı (1BD, C.
79, S. 1, 2005, s. 281-282); aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD'nin 11.02.1991 tarih ve
89-9008/848 sayılı kararı ile Yargıtay 11. HD'nin 17.06.1991 tarih ve 90-2569/4102
sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)J.

13.2.2.3. Vadede kısmi ödeme

714 Asıl borçlu (bonoda: düzenleyen, poliçede: kabul eden muhatap) veya
bunlar lehine aval veren yahut ödeme amacı ile araya giren kişi, bonoyu kısmen
de olsa ödemek isteyebilir. Hamil veya temsilcisi, BK 84 /!'deki düzenlemenin
aksine, bu kimselerin kısmi ödeme talebini reddedemez [TK 709/2, 778/1-
(c)]. Hüküm, başvuru borçlularının menfaatlerini koruma amacını gütmekte-
dir.

715 Bononun (veya poliçenin) ancak senedin teslimi karşılığında ödenmeleri
asıldır; ancak senet bedelinin kısmen ödenmesi hali, bunun istisnasını oluş-
turur {TK 646/1, 709/2-3, 778/1-(c)}. Kısmi ödemede bulunan, ödemenin
senet üzerine yazılmasını ve ayrıca kendisine bir makbuz verilmesini isteyebilir
[TK 709/3, 778/1-(c)]. Her iki olgunun bir arada aranması, bonoyu düzenle-
yen (poliçede ise kabul etmiş muhatap) bakımından özellikle önem arz eder.
Zira kısmi ödeme durumunda senedin asıl borçluya iadesi söz konusu olmadığı
için ve alacak isteminde de münhasıran senedin ibrazı asıl olduğundan, kısmi
ödemenin senet üzerine yazılması asıl borçlu ve başvuru borçlularının (yapılan
kısmi ödemeye rağmen) daha sonra senedin tamamı üzerinden takibe maruz
kalmamaları yönünden önemlidir.

Kısmi ödemede bono üzerine yazılan yazının teşhis edilebilir; silinmeyen türden
bir kalemle yazılması, kambiyo senedinin harnilin/lehtarın elinde olması, ayrıca sene-
din üzerindeki yazının borçlunun, makbuzun ise ödeme talep eden ve kısmi ödemeyi
tahsil eden kişinin elinin ürünü olması icap eder. Bu konularda hiçbir açıklık içermeyen
ve fakat kısmi ödemeyi tevsik ettiği iddia edilen ya1.1, ancak delil başlangıcı (HMK
202) sayılabilir [bkz. Yargıtay 11. HD'nin 02.06.2003 tarih ve 121/5738 sayılı karar
(Batider, C. XXII, S. 3,2004, s. 269-270)i aynı yönde Yargıtay 19. HD'nin 10.02.2000
tarih ve7164/798 sayılı kararı. Kısmi ödeme hlinde bunun bono üzerine yazılmaması ve
ayrıca makbuz da alınmaması durumunda harici ödemelerin **senede** mahsuben yapıldığını
ispat yükünün borçlu üurinde olduğu yönünde bkz.Yargıtay 12. HD'nin 02.12.1991tarih
ve5104/12575 sayılı karar].

Kısmi ödeme durumunda senede bağlı borç, hem asıl borçlu ve hem de başvuru borçluları açısından, yapılan kısmi ödeme oranında düşer. Kısmi ödeme veya kısmi ödeme önerisinin reddi halinde hamil ancak ödenmeyen kısım itibarıyla protesto çekerek başvurma hakkını hıllanabilir. Dolayısıyla kambiyo senetl_erind: ❖aşvurma hakkının kullanılmasına ilişkin özel hükümler de ancak bu miktar için uygulanabilir. Örneğin faiz, masraf, komisyon gibi istemlerin hesab❖nda, bu miktar esas alınır. Yine asıl borçlu ve başvuru borçlularına karşı k _ambiyo senetlerine özgü takip yollarına, ancak kalan kısım için başvurulabi-11r.

716

Şayet hamil asıl borçlunun kısmi ödeme istemini reddedecek olursa, bu kısım itibarıyla alacaklı temerrüdü söz konusu olacaktır. Hamil bu halde, ödenme❖is❖nen kısmi miktar oranında başvuru borçlularına karşı kambiyo senedi-ne özgü başvurma hakkını yitirir; ancak senedi düzenleyen (poliçede kabul eden muhatabın) ve bu kişilere aval verenin bu miktar itibarıyla sorumluluğu "asıl borçlu" sıfatı ile devam eder.

717

13.2.3. Vadeden önce ödeme

Asıl olan bononun (veya poliçenin) vadesinde ödenmesi olmakla birlikte, borçlu bonoda (veya poliçede) kayıtlı bedeli vadesinden önce de ödemek isteyebilir. Ancak hamil, bono (veya poliçe) bedelini vadeden önce almaya zorlanamaz [TK 710/1, 778/1-(c)]. Vadeden önce yapılmak istenen ödemeyi reddeden hamil, başta başvuru borçlularına başvuru olmak üzere, bono (veya poliçeden) doğan haklarını kaybetmez; alacaklı temerrüdüne düşmüş olmaz.

718

Vadeden önce ödeme yapan borçlu ile ödeme için ibraz eden arasında bir vekalet ilişkisi meydana gelir. Bu ilişkinin bazı sonuçları ise TK'da ayrıca düzenlenmiştir. TK 710/2-3 uyarınca vadeden önce yapılan bir ödeminin borçluyu borcundan kurtarması, ödemenin ancak maddi anlamda da haksahibi olan yetkili hamile yapılması olasılığında mümkündür. Bu nedenledir ki senet bedelini vadesinden önce ödeyen borçlu, senedi getirenin yetkili hamil sıfatını hem şekli hem de maddi hak sahipliği bakımından incelemek durumundadır (TK 710/3'ün karşıt anlamından çıkan sonuç).

719

Görüldüğü üzere borçlunun borcunu vadesinden önce de ifa edebileceğine ilişkin kural (BK96) kambiyo senetleri açısından da geçerli olmakla birlikte, TK 710/2-3 düzenlemeleri ile bu ilke (hakkaniyete uygun olmayan biçimde), borçlu aleyhine sınırlanmıştır. Buna göre senet bedelini vadeden önce ödeyen borçlu, bu yüzden doğabilecek sorumluluğu, yani senedi vadesinden önce ödemenin riskini üzerine almış olur [TK 710/2, 778/1-(c)]. Hamil, ciro zincirine göre şeklen hak sahibi olsa bile şayet gerçekte maddi hukuk anlamında da hak sahibi değilse, borçlu ikinci defa ödeme riskini taşır.

...?.,

❖nrt hrdrlfnt vndeden (foce ödeyen borçlu, şüphesiz hamilin maddi lui
❖nhtı,H❖lnl nrııştıı,A dışında, tam veya kısmi ödeme yapmasına gört, ödttn,
rıınıııındı nyırıcın TK 709'da öngörülen ve yukarıda açıklanan (bkz. Kn. 710)
trdhtrlrır de bnşvurmııdır.

Önıl'❖ln vııdcđt'n önce kısmi ödeme yapan borçlunun, ö-ıellıkke bu ödemeleri ıe-
nrı Or,(rlne yıııv,muı/ynıdırm:tSı ve ayrıca makbuz alması gerekir [TK 709/3, *nsııı*.
(c)), YnrRıtııy bir karıırındn, vadeden önce yapılan ve fakat bono bedeline mahsuben
}npıldığı yönünde kayıt da içermeyen havalelerin bono için yapıldığını *ıspat* yükünün
horçlu(b,crııdcđduđıınnhükmetmıřtır [bkz. *Yargıtay 12. HD'nin 17.12.1970 tarih ııı*
122S9/ J2S42 sayılı kararı (www.kazaucı.com.tr)].

13.2.4. Yabancı para üzerinden ödeme

721

Ödeme yerinde geçerli olandan başka bir para birimi ile ifade edilen borçlar, yabancı para borcudur. Kambiyo senetleri de yabancı para üzerinden düzenlenebilir (TK 711, 778/1-(c), 802). Bu halde de yabancı para borcu söı konusu olur. Belirtelim *ki* altın ile borçlanma bir para borcu olmayıp, belirli bir çeşit malın borçlanmasıdır.

722

TK 711 hükmü uyarınca, örneğin, yabancı memleket parası ile düzenlenen ve ödeme yeri İstanbul olan bono üzerinde "*aynen ödeme*" veya "*efektif*" kaydı yoksa bono bedeli, yabancı para üzerinden veya vade günündeki değerine göre ödeme yerindeki para birimiyle (örneğimizde TL üzerinden) ödenebilir. Yabancı para veya TL üzerinden ödeme yapma konusunda seçim hakkı, "*ifada gecikmediği müddetçe*" ❖borçluya aittir.

723

Borçlu ödemede geciktiği takdirde ise hamil (alacaklı), senet bedelinin dilerse vade günündeki, dilerse ödeme günündeki rayice göre memleket parasıyla ödenmesini isteyebilir. Yani bu halde seçim hakkı alacaklıya (hamile) geçer (TK 711/1). BK 99/3'te de bir ifa hükmüne yer verilmek suretiyle alacaklıya, yabancı para borcunu vade veya fiili ödeme günündeki rayice göre Türk parası üzerinden *ya da* "aynen" (yani yabancı para ile) talep edebilme imkanı getirilmiştir. TTK m. 711 hükmünde, aynen ödeme kaydının bulunmadığı ve borcunda borcun da ödeme gününde ödenmediği hallerde, alacaklıya BK . m 99 /3'de tanınan aynen ödenmesini imkanı zikredilmemekle birlikte, bu imkana kambiyo senedi alacaklısının da sahip olması gerekir.

724

Yukarıda da belirtildiği üzere, yabancı paranın ödenmesi konusunda "*aynen ödeme kaydı*"(efektif kaydı) da konulabilir (TK 711/3). şayet yabancı para üzerinden düzenlenen bir kambiyo senedi aynen ödeme kaydını içeriıorsa, yukarıdaki açıklamalara konu olan hükümler uygulanmaz; bu halde borçlunun senedin bedelini ilgili yabancı para ile ödemesi gerekir [TK 711/3, 778/1-(c); ayrıca bkz. BK 99 /3]. Bu tür kayıtları içeren kambiyo senetlerinde borçlu, ancak senette belirtilen cinsten yabancı parayı ödemekle borcundan kurtulur.

Yabancı memleket parası üzerinden düzenlenen bir kambiyo senedinde, örneğin, bir bonoda, ödemenin hangi hukuka tabi olacağı ödeme yerine göre tayin olunur [TK 772, 778/1-(j)]. Yabancı ülke parası ile düzenlenen ve kanuni rayıcı olmayan paranın ödeme yerindeki para birimi ile ifası söz konusu olduğunda yabancı paranın değeri, şayet kambiyo senedinde rayıcı belirleme konusunda a, 1"1ca bir düzenleme varsa buna göre, yoksa ödeme yerindeki ticari teamullere göre belirlenir [TK 711/2, 778/1-(c)]. Şüphesiz yabancı paranın değerinin belirlenmesi konusunda bir kanuni düzenleme varsa ticari teamülden önce uygulanır. Bu kural gereği, örneğin, Amerikan Doları üzerinden düzenlenmiş ve ödeme yeri İstanbul olan bir bononun bedelinin, vade günündeki değerine göre TL olarak ödenmesi mümkündür [TK 711/1, 778/1-(c)]. Türk P:Uasına tahvilde ise vade tarihindeki resmi kur, yani TCMB kuru ya da serbest piyasada oluşan sabit bir fiyat varsa bu fiyat esas alınacaktır. Ancak Türkiye'de bdeli Euro olarak düzenlenmiş ve fakat ödeme yeri Frankfurt (Almanya) olan bbonoda, ödeme konusunda da ayrıca bir düzenleme olmadığı takdirde, bedel Türk LU: sına tahvil edilemez; TK 778/1-(j) atfı ile, TK 772 hükmü uyarınca ödeme, ödeme yeri hukukuna (örneğin Alman hukukuna) göre yapılır.

725

Bono (ve poliçe), düzenlenme ve ödeme yeri olarak gösterilen ülkelerde aynı adı taşıyan fakat değerleri birbirinden farklı olan para birimi üzerinden düzenlenmiş ise! ödeme yerindeki para biriminin esas alınması gerekir [TK 711/ 4, 778/1-(c)]. Örneğin bir bononun bedeli 10.000-\$, düzenleme yeri New York (ABD), ödeme yeri Toronto (Kanada) ise, ödeme Kanada Doları ile yapılır.

726

Alacaklı yabancı para borcunun aynen ödenmesini (aynen ödeme kaydı sebebiyle veya seçimlik hakkın aynen ödeme şeklinde kullanmak suretiyle- TK m. 711 ve BK 99/3) dava edebilir veya icra ya da iflas takibini yabancı para üzerinden yapabilir. Bu halde, örneğin takip talebinde alacağını hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiğinin ve faizin de belirtilmesi gerekir. İflas yolu ile takipte de, depo emrinde ödenecek meblağın Türk lirası olarak gösterilmesi icap eder (İİK 158). Dava veya takipte harca esas değer her halde TL olarak gösterilmesi zorunludur.

727

13.2.5. Ödeme zamanının uzatılması (temdit)

Kambiyo senetlerinde ayrıca, borçlunun borcunu vadesi geldiği halde ifayı geciktirerek yapabilmesine imkan tanıyan yeni bir süre kaydı, yani kanuni veya yargısal atıfet süreleri geçerli değildir [TK 754, 778/1-(i)]. Kanuni veya yargısal atıfet sürelerinden kasıt, bir kanun hükmü veya mahkeme kararı ile, borcun vadesi gelmesine rağmen borçluya ifayı geciktirerek yapabilmesi için yeni bir süre bahşedilmesi, borçlunun buna dayanarak ifayı geciktirebilmesidir.

728

Borçluyn gecikerek ifa inik❖nı veren hükümler, atıfet süresi yasağı❖ istisna n)uştırur. Örneğin, TK 752 uyarınca bononun (veya poliçenin) vadesinin❖ r,nrn veya diğer bir resmt tatil gününe rastlaması halinde ödemenin ancak btılı t'1kip eden iş günü istenebilmesi, yasadan doğan istisnai bir durumdur. Aynı şekilde TK 694, 714 veya fevkalade h❖llerde mühlet ve tatil imkanına yer **veren** 11K 317 vd. hükümlerinde düzenlenen durumlarda TK 754'ün bir etkisi sôı konusu değildir. Aynı şekilde konkordato kararı ve mühlet tanınması ile birlikte 11K 289 hükmü uyarınca, mühlet içinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanunı göre yapılan takipler de dihil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez.

730

Taraf iradesi ile bizzat kambiyo senedi üzerinde yer alan vade temdidi veya uzatmasının geçerliliği hususu TK 703/2 hükmü sebebiyle tartışmaya açıktıt Doktrinde, kanunda açıkça öngörölmüş olmamasına rağmen temdidin, diğer bir ifade ile vadenin uzatılmasının geçerli olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Vadenin uzatılması, uygulamada üç farklı şekilde gerçekleşebilir:

- (1) Susma ve eylemsiz kalma suretiyle ödeme müddeti taraflar arasında zımnen uzayabilir.
- (2) Senet üzerine yeni bir vade yazmak ve örneğin "... tarihine kadar uzatılmıştır" gibi bir kayda yer vermek suretiyle vade uzatılabilir. Bu halde senedin değıştirilen şekli, sonraki gelenleri bağlar; öncekileri bağlaması, ancak onaylamaları halinde mümkündür.
- (3) Vadenin ileriye atıldığı yeni bir senet düzenlenmesi suretiyle de vade uzatılabilir. Bu gibi hallerde eski senet, değışikliği kabul etmeyenler arasında geçerliliğini **muhafaza eder.**

731

Kanun hükmü gereği veya mahkeme kararı ile ya da mücbir sebebin gerçekleşmesi ile zorunlu vade uzatımı gündeme gelebilir. Örneğin, Yargıtay 12. HD'nin 23.02.2007 tarih ve 70/3123 sayılı kararında "*çekin tereke hakimliğince muhafaza altına alınması*", ibraz süresini uzatan bir mücbir sebep olarak kabul edilmiştir.

13.3. Ödememe Halinde Başvurma (Müracaat) Hakkı

13.3.1. Başvurma (müracaat) hakkı kavramı

732

Bononun (veya poliçenin) ödeme için usulüne uygun biçimde ibrazı üzerine karşılaşılabilecek ikinci bir varsayım; senette kayıtlı bedelin asıl borçlu tarafından kısmen veya tamamen ödenmemesidir. Söz konusu ödememe olgusu, genellikle borçlunun bir def'i ileri sürerek veya sürmeyerek senette kayıtlı para

borcunu tamamen veya kısmen ifa etmemesi, şartlı ödeme yapmak istemesi ya da ödeme için ibraz edilecek kişinin bulunamaması gibi şekillerde ortaya çıkar.

Hamil işte bu gibi hallerde, gerekli maddi ve şekli koşulları yerine getirmek kaydı ile (bkz. Kn. 757vd, 761 vd.), bonoda (veya poliçede) imzası bulunan ve kendisinden önce gelen kişilere karşı başvurma hakkını kazanır. Başvurma hakkı hamilin, bonoya (veya poliçeye) imza koymak suretiyle sorumluluk zincirine dahil olan ve kendisinden önce gelen asıl borçlu/lar (bkz.Kn.737 vd.) dışındaki kişilere karşı sahip olduğu ve ancak kanunda öngörülen şartlara uygun olarak kullanılabilecek, "bonoya (veya poliçeye) bağlı ve özgü" bir talep hakkıdır.

733

13.3.2. Başvurma hakkının sujeleri/sahibi/sahipleri

Senette imzası bulunanların hepsi, hamile karşı kambiyo senedinden doğan borcu birlikte üstlenmiş olur [TK 724/1, 778/1-(d)]. Fakat başvurma hakkı kavramı, asıl borçlu/lar dışındaki imza sahiplerine yönelik talep hakkını ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Senet bedelinin ödenmemesi üzerine söz konusu olan talep (başvurma) hakkının ilk sahibi, bononun (veya poliçenin) yetkili hamildir. Hamilden başka bonodan (ya da poliçeden) dolayı borç altına girmiş olup da bedeli hamile ya da dönüş yolundaki senedin bedelini kendinden bir önceki başvuru borçlusuna ödeyen kişi de bu hakkı kullanabilir (TK 724/3).

734

13.3.3. Hamile karşı sorumlu olanlar ve sorumluluklarının hukuki niteliği

13.3.3.1. Hamile karşı sorumlu olanlar

Bir bonoya (veya poliçeye) düzenleyen (poliçede ayrıca kabul eden muhatap), ciranta, avalist, araya giren gibi çeşitli sıfatlarla imza atmak suretiyle sorumluluk zincirine dahil olan herkes, başta hamil olmak üzere kendisinden sorıra gelenlere karşı senet bedelinin hiç veya gereği gibi (kısmi ya da şarta bağlı ödeme halleri) ödenmemesinden (veya poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden) dolayı müteselsil borçlu sıfatıyla sorumludur [TK 724/1, 778/1-(d)].

735

Kambiyo senedi dolayısıyla hamile karşı sorumlu olan borçluları asıl borçlular (birincil nitelikte borçlular) ve başvuru borçluları (ikincil nitelikte borçlular) olmak üzere iki gruba ayırabiliriz. Her iki grupta yer alanların sorumlulukları da imza koydukları bono (veya poliçe) nedeniyle olmakla birlikte, başvuruya ilişkin maddi ve usuli şartlardaki farklılıklardan ötürü, ayrıca sorumluluklarının niteliğinden hareketle böyle bir ayırım yapılabilir.

736

13.3.3.2. Asıl borçlu

737 Birçok kereler açıklandığı gibi düzenleyen, bononun asıl borçlusudur. Poliçe de ise asıl borçlu, kabul eden muhataptır. Muhatapın poliçe üzerinde kabule yönelik imzası yoksa, kendisi kambiyo ilişkisine dahil olmaz. Ayrıca düünleye. ne veya kabul eden muhataba aval verenler (TK 700-702, 778/3) ile bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileri [TK 678, 778/2-(e)]ve asıl borçluların mirasçıkları, kambiyo ilişkisinde asıl borçlu gibi sorumludurlar.

738 Kambiyo ilişkisinde asıl borçlular ve onunla aynı statüde olanlar (örneğin ona aval verenler, mirasçılar) hamile ve ona ödeme yapan başvuru borçlularına karşı birincil nitelikte sorumludur. Bonoda düzenleyen, poliçe de ise kabul eden muhatap kambiyo ilişkisinde sorumluluk zincirinin ilk halkasını olıfırır; bunlar herkesin kendisine başvurabileceği ve fakat kendisinin kimseye başv. ramadığı kimse konumundadır. Hamil, bono (veya poliçe) bedelinin ödenmesi için senedi öncelikle bunlara ibraz etmek durumundadır; ödenmemesi halinde ise protesto, ihbar gibi başkaca bir koşula bağlı olmaksızın zamanaşımı süresi içinde [TK 749, 778/1-(h)] bunları dava veya kambiyo senetlerine özgü yollarla takip (İİK 167vd.) etmek imkanına sahiptir.

739 Asıl borçlulara kambiyo senedine bağlı olarak yöneltilen talep, başvuru borçlularına başvurulması şartlarından bağımsız bir taleptir. Talep için şekil şartlarını haiz bir senedin vadesinin gelmesi ve zamanaşımının dolmamış olması yeterlidir.

"... Alacaklının bonoyu tanzim edene (keşideciye)ı onun lehine aval verene ve bunların yetkisiz temsilcilerine karşı ihtiyati haciz isteyebilmesi için, bononun vadesinin **gelmesi** gerekli ve yeterlidir. Bundan başka, yetkili hamilin ödememe protestosu çekmiş olmasına ve bu protestoyu bono ile birlikte ihtiyati haciz talebine eklemesine gerek yoktur. Çünkü, yetkili hamil bu kişilere karşı doğrudan doğruya talep hakkına sahiptir..." [bkz.Yargıtay 11. HD'nin 19.09.2006 tarih ve 8036/8940 sayılı kararı (1.stBD, C. 81, S. 5, 2007, s. 2316-2317)).

13.3.3.3. Başvuru borçluları

740 Başvuru borçluları ise, bonoda (veya poliçe de) asıl borçlular dışında imzası bulunan kişilerdir.

Bunagöre bonoda, cirantalar ve onlara avalverenler ile bunlar lehine arayagirenler; poliçe de ise düzenleyen, cirantalar ve tüm bunlara aval verenler ile araya girerek kabul edenler veya araya girerek ödeyecek olan kimseler, başvuru borçlusudur. Başvuru borçlularının yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileri (TK 678) ile mirası reddetmeyen mirasçıkları da başvuru borçlususaılır.

741 Bunlara başvuru borçlusu denilmesinin nedeni, senedin öncelikle astl borçlulara ibraz edilmesi, ödenmemesi durumunda ise bu olgunun ödememe protestosu çekilmek suretiyle tespitini takiben kendilerine başvurulabilmesidir. Dolayısıyla gerçekte bunların borcu, takip edilebilirlik bakımından ikincil

niteliktedir. Zira başvuru borçlularına başvurulabilmesi için bono (veya poliçenin);

- (1) ödeme için usulüne uygun biçimde ibraz edilmesi,
- (2) asıl borçlunun tamamen veya kısmen ödememesi ve
- (3) ödememenin bir ödememe protestosu ile tespit edilmesi

gerekmektedir. Ancak bundan sonradır ki, asıl borçlu (ve onun lehine aval veren/verenler) dışındaki imza sahiplerine gidilebilir. Bu suretle başvuru borçlularının ödeme yükümü, ikame (subsidiær/ikincil) bir ifa şekli olarak ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar TK 778/1-(d) atfı ile bonolarda da uygulanacak olan TK 724/2'de bono (ve poliçe) ile sorumluluk üstlenenlerin tamamına borçlanmalarındaki sıraları ile bağlı olmaksızın başvurulabileceği ifade edilmekte ise de, asıl borçlulara ve başvuru borçlularına müracaattaki bazı hukuki farklılıklara burada işaret etmekte fayda vardır.

742

(a) Her şeyden önce kambiyo taahhüdüne bağlı talepler asıl borçlulara, vadede veya vadeden önce başvurma hakkının doğması üzerine, birincil nitelikte (doğrudan) ve de başvuru borçluları için aranan protesto, ihbar gibi belirli şekli şartlardan bağımsız olarak yöneltilebilir.

(b) Asıl borçlulara başvurulabilmesi için, kambiyo senedinin varlığı mutlak bir zorunluk değildir. Örneğin asıl borçlulara, bir iptal kararıyla da başvurulabilir [TK 764/2, 778/ 1-(1)]. Oysa başvurma hakkı senede bağlıdır ve iptal kararı ile başvuru borçlularına başvurulması imkanı yoktur. Dolayısıyla mahkemeye müracaatla iptal kararı almış davacının başvurma hakkı, senedin hamilinin başvurma hakkı kadar geniş olmayıp sınırlıdır.

(c) Başvuru borçlularının sorumluluğu, kambiyo senedine koydukları imza sebebiyledir; kanundan doğar ve kambiyo senedine esas olan temel ilişkiden bağımsızdır.

(d) Hamilin başvuru borçlularını takip edebilmesi, bononun (veya poliçenin) asıl borçluya süresi içinde ibraz edilmesi ve neticede protesto çekilmesine bağlıdır. Başvuru borçlularına başvuruda ibraz ve protesto süresi hakdüşürücü süre olduğu için, hakim tarafından resen gözetilir. Nitekim İİK 170/ a/2 hükmü de bunu gerektirmektedir. Bu halde bononun (veya poliçenin) takip usulü de önem arz etmez. Genel haciz yolunun seçilmesi, bonoya ait hükümlerin uygulanmasını engellemez.

13.3.3.4. Sorumluluğun hukuki niteliği ve özellikleri

Bonoyu düzenleyen, başlangıçta lehtara karşı bir kambiyo taahhüdünde bulunur. Senedin düzenlenmesinden sonra bu ilişkiye dahil olanlar (cirantalar,

743

avalistler), istisnai durumlar dışında (bkz. TK 685), kendilerinden sonra gelen herkese karşı senette kayıtlı şartlarla bir kambiyo sorumluluğu üstlenirler 'tt senet bedelini ödemeyi kambiyo taahhüdüne özgü garanti ederler [TK 68s 700/1, 778/1-(a) ve 778/3].

Aynı şekilde poliçede de düzenleyenden başlayarak, senette imzası bulunan her.kes kendisinden sonra gelene karşı poliçenin kabul edileceğini ve ödeneceğini **sannti** eder. Muhat.ap ise, daha önce de görüldüğü fu.ere, bu ilişkiye soyut (mücerret) **bbul** beyanı ile dahil olur ve kambiyo ilişkisinde asıl borçlu sıfatını alır (TK 698).

744

Bonoya {veya poliçeye} imza atarak sorumluluk zincirine dahil olanların garantiyi içeren bu kambiyo sorumluluklarının tabii bir sonucu olarak, poliçe kabul edilmez veya ödenmez ise ya da bono ödenmez ise, sorumluluk zincirinde altta bulunan kendisinin üstünde yer alan kişilerden, senet bedelini, temerrüt faizini ve varsa ana para faizi ile komisyon yahut diğer masrafları rücu talep edebilir [TK 725-726, 778/1-{d}]. Bonoda (veya poliçede) imzası bulunanların kendilerinden sonra gelenlere karşı olan söz konusu kambiyo sorumluluğu, kanundan {kanundaki özel hükümlerden} doğan bir müteselsil sorumluktur [TK 724/1-2, 778/1-(d)].

Yargıt.ay TD'nin 28.09.1967 tarih ve 174/3415 sayılı karar şöyledir: "**[e]TTK'nrm** 636'na [yeni ITK 724) maddesi gereğince bir poliçeyi keşide., kabul ve ciro eden veya poliçeye aval veren kimseler hamile karşı müteselsil borçlu sıfatıyla mesul olup, hamil bunların borçlanmalarındaki sıra ile bağlı olmak!Zln her birine veya bunlardan bazılarına yahut hepsine birden müracaat edebilir... ». Yargıtay 12. HD'nin 17.02.1997 tarih ve 946/1356 sayılı karar da:"...Takip konusu bonoyu keşideci sıfahyla imzalayan borçlu, diğer keşideci borçlu ile birlikte hamile karşı müteselsil borçlu sıfahyla sorumlu sayılır.. •. şeklindedir (karar için bkz. www.kazanci.com.tr). Yargıtay bir kararında [Yargıtay itD'nin15.05.1970tarihve5273/5241sayılıkarar], senette birden fazla düzenleyenin (keşidecinin) olması halinde bunlar arasındaki başvurunun (müracaatın) kambiyo hukukuna göre olmayacağını, "... Bir bononun tamamını ödeyen müşterek **keşideci**, diğer keşideciye kambiyo hukuku kurallarına göre rücu edemez. Bu sebeple müşterek keşideci, senetlere özgütakip yoluyla izlenemez. Burada BK'nınmüteselsilborçlular arasındaki rücu kuralları yürür..." ifadeleriyle hüküm altına almıştır.

745

Senette imzası bulunan herkesin hamile karşı müteselsil borçlu sıfatıyla sorumlu olmasına rağmen, yukarıda da açıklandığı üzere, başvurma hakkının kullanılmasının sırası ve şartları yönünden asıl borçluların sorumluluğu birincil, başvuru borçlularının sorumluluğu ise ikincil niteliktedir.

Bonoda (veya poliçede) imzası bulunanların senedi en son elinde bulunduran sıfatıyla hamile ya da sorumluluk zincirinde kendisinden sonra gelen diğer şahıslara karşı olan müteselsil nitelikteki sorumlulukların özellikleri ise ana hatları ile şöyledir:

746

❖ (1) Müteselsil alacaklılık veya borçluluk kanundan veya sözleşmeden doğar (BK 162/1, 169/1). Kambiyo senedine imza koyanlar arasındaki müteselsil

sorumluluk TK 7'den ayrı, kanundan (özgü hükümlerden) doğan bir sorumluluktur [TK 724/1, 778/1-(d)].

(2) Sorumluluğa binaen başvurma hakkı, aşağıdan yukarıya doğru kullanılır. Yani ciro zincirinin son halkasındaki hamil veya hamile yahut kendinden sonrakine ödeyen kişi, kendisinden yukarıdakilere başvurabilir. Bu sebepledir ki *"poliçeyi kabul etmiş ve ödemiş olan muhatap, kambiyo hukukuna dayanarak poliçeyi düzenleyen kişiye rücu hakkına sahip değildir"*. Aynı şekilde, *"....kabul etmeme sebebiyle poliçe bedelini hamile ödemek zorunda kalan düünleyen, ödediği miktar üzerinden senet lehtarına rücu edemez"*.¹¹

(3) Bir kişinin ciro zincirinde iki ayrı yerde imzası mevcut ise bu kişi, iki imzasının arasında kalan kişilere başvuramaz. Bu tür bir başvuru, kişinin, *"iade etmesi gerekeni talep etmesi"* anlamına gelir. Dolayısıyla bu kişi haklarını, ancak ilk attığı imza uyarınca kullanabilir. Konu hakkında Yargıtay 11. HD'nin bir kararında *"...Geriye ciro ile senedi iktisap eden kimse kendisinden önce gelen müteselsil borçlulara kural olarak müracaat edebilirse de, bunlardan birisinin sonradan kendisine müracaat hakkı mevcut olması halinde, bu kişiden senet bedelini istemesi (geri verilmesi gereken şeyi talep eden kimse kötüniyetle hareket eder) kuralı gereğince MK'nın 2. maddesine aykırıdır"* şeklinde dir.

(4) Hamil, borçlanmadaki sıralan ile bağlı olmaksızın sorumluluk zincirinde bulunanların her birine veya bunlardan bazılarına veya hepsine birden başvurabilir [iussaltandi-TK724/2, 778/1-(d)]. Başvuru üzerine rıza ile ödeme yapılmaması halinde de aynı şekilde dava veya cebri icra yoluna başvurma hakkına sahiptir.

(5) Hamil, sorumluluk zincirinde yer alanlardan birine başvurusu üzerine senet bedelini tamamen veya kısmen tahsil edemediği takdirde, tahsil etmediği oranda bu kişiden önce veya sonra gelenlere başvurabilir [ius variandi - TK 724/2, 778/1-(d)].

(6) Başvurma hakkı kapsamında bir borçlu tarafından yapılan ödeme (oranında), ödeyen başvuru borçlusundan sonra gelen imza sahiplerinin borcu da sona erer. Ödeyen başvuru borçlusu, kendisinden önce gelenlere karşı yukarıda belirtilen şekil ve şartlarda başvurma hakkını kullanabilir [TK724/3, 778/1-(d)].

"... Kambiyo senedinin bedelini ödemiş ciranta (kendisinden önceki senet borçlularına karşı yaptığı takipte), kambiyo senedininyetkili hamilidir.Senedin yetkilihamili,kendisinden öncegelen senet borç/ulan hakkında kambiyo senetlerinemahsus haciz yoluyla takip yapabilir. Ancak kendisinden sonra gelen senet borçlularına karşı takip yapamaz" [Yargıtay 12. HD'nin 06.03.2006 tarih ve 1114/4341 sayılı karar (www.kazand.com.tr)].

(7) Asıl borçlunun (bonoda düzenleyen, poliçede kabul eden muhatap) ödemesi, tüm imza sahiplerinin kambiyo senedinden doğan borçlarını sona

rrdirlr. Kambiyo senedi ile y¼kihn¼l¼lik altına girenleri borçtan kurtaran öde-
mrnin nakit olması esas olmakla birlikte, bir zorunluluk değildir. Örneğin asıl
bt'rlttnun hamile karşı geçerli bir takas beyanı (BK 139 vd.), bankaya yapılan
geri dönülemez bir tevdi [TK 712, 778/1-(c)] veya bir ibra anlaşması da (BK
132) aynı şekilde, asıl borçlu dışında kambiyo senedi ile yüküml¼lük üstlenen-
lerin borçtan kurtulması sonucunu doğurur.

7S,1 (8) Başvuru borçlularından olan cirantalar, bononun ödenmemesinden
(poliçede kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden) sorumlu olmayacakları
yönünde kayıt koyabilecekleri gibi, senedin tekrar ciro edilmesini de yasaklaya-
bilirler [TK 685, 778/1-(a)]. Birinci varsayımda (sorumluluk kaydı) cironun
teminat işlevi tüm¼yle ortadan kalkar ve kaydı koyan ciranta senedin ödenme-
mesinden (ve poliçede kabul edilmemesinden) sorumlu olmaz (TK685/1).
İkinci olasılıkta ise (ciro yasağı) ciranta, senet sonradan kendilerine ciro edilen-
lere karşı soumlu olmaz; fakat senedi ciro ettiğı kişiye karşı sorumluluğı devam
eder (TK 685/2).

754 (9) Başvuru borçlularının kanundan kaynaklanan müteselsil sorumluluk-
larının doğması, başvurma hakkının kullanılması şartlarının gerçekleşmesine
(bkz. Kn.755vd.) bağlıdır. Ancak, başvurma hakkının protesto düzenlenmeden
kullanılabileceğı durumlar (protestodan muafiyet, iflas) buna istisna oluşturur.
Yani başvuru borçlularının müteselsil sorumluluğı esas bu hallerde, protesto
düzenlenmemesine rağmen geçerliliğini muhafaza eder.

13.3.4. Başvurma hakkının kullanılmasının şartları

755 Hamilin başvurma hakkını kullanması;

(1) "*maddi şart*" olarak; senet bedelinin asıl borçlu tarafından tamamen
veya kısmen ödenmemesine,

(2) "*şekli şart*" olarak; bu olgunun protesto çekilmek suretiyle saptanma-
sına ve

(3) "*düzen şartı*" olarak; yerine getirilmemesi hak yoksunluğu yaratma-
makla birlikte, ödememe durumunun başvuru borçlularına ihbar edilmesine
bağlıdır.

756 Belirtelim ki başvurma hakkı, bononun veya poliçenin varlığına ve ge-
çerliliğine bağlı bir haktır. Başvurma hakkını kullanmak isteyen elinde, şekil
şartları itibariyle geçerli, kısmen veya tamamen ödenmemiş ve (protesto dü-
zenlenmeden başvurma hakkının kullanılabileceğı haller hariç olmak üzere)
protesto edilmiş bir senedin (bononun/poliçenin) olması gerekir. Dolayısıyla
şeklen bono veya poliçe vasfı taşımayan bir senetle veya senedin kaybolması

sebebiyle alınan bir iptal kararı ile başvuru borçlularına başvurulamaz [TK 764/2, 778/1-(1)].

13.3.4.1. Maddi şart: Ödememe

13.3.4.1.1. Vadede ödememe

Bonoda (veya poliçede) kayıtlı bedel vadede usulüne uygun ibraz üzerine asıl borçlu tarafından tamamen veya kısmen ödenmez ise hamil, bono (veya poliçe) ile taahhüt altına girmiş diğer kimselere (başvuru borçluları) başvurma hakkını kazanır. Ödememe durumu esas itibarıyla vadede usulüne uygun ibraz üzerine ortaya çıkmakla birlikte; aşağıdaki hallerde vadeden önce gerçekleşse bile ödememe hali sabit sayılır ve hamil ayrıca vadeyi beklemeksizin başvurma hakkını kullanabilir.

757

13.3.4.1.2. Ödememe halinin vadeden önce sabit olması (vadeden önce başvurma hakkı)

Düzenleyenin bonoda (veya kabul eden muhatabın poliçede) kayıtlı bedeli ödeyemeyeceği açıkça belirli ise ya da ciddi biçimde şüpheli bir hal almış ise hamilin vadeyi beklemesi, senet bedelinin ödenmesini fiilen imkansız hale getirebilir. TK 778/1-(d) atfı sebebiyle bono için de uygulanacak olan TK 713/2-(b) hükmü uyarınca, şayet düzenleyen iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa da sadece ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış ise hamil, vadeyi beklemeksizin senet bedelinin ödenmesi amacıyla başvuru borçlularına başvurabilir.

758

Ödemelerin tatil edilmesi, bir diğer ifade ile borçların ödenmemesi halinin vadeden önce başvuru sebebi olabilmesi için süreklilik göstermesi ve ciddi olması gerekir. Bu olgunun ispatı, hamilin üzerindedir. İcra takibinin semeresiz kalması ise, alınacak bir aciz vesikası ile ispatlanabilir (İİK 143). İflas hali ise kural olarak tacirlere özgüdür ve mahkeme kararı ile sabit olur (İİK 165).

759

Bu hallerden birine dayanarak vadeden önce başvurma hakkını kullanan hamilin, durumu tevsik eden (saptayan) protesto evrakını veya borç ödemediği aciz vesikasını (İİK 105, 143) ya da sair belgeleri talebine eklemesi gerekir.

760

TK 713/2-(b) hükmü uyarınca poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın, şayet muhatap iflas etmiş veya sadece ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış ise hamil, vadeyi beklemeksizin senet bedelinin ödenmesi amacıyla başvuru borçlularına başvurabilir.

Poliçede bunun haricinde vadeden önce başvurma hakkını doğuran iki durum daha vardır. Bunlardan ilkinin, muhatabın tamamen veya kısmen kabulden kaçınması hali oluşturur [TK 713/2-(a)]. Hamil bu olasılıkta vadeyi beklemeksizin başvuru borçlularına başvurabilir. Bu halde de vadeye kadar kabul (ve ödeme) ihtimali hala mevcuttur. Ancak senedin kabul edilmemesi, ödememe tehlikesi ile tedavül veya

İskonto güçlüğü de beraberinde getirir. Böyle bir durum şüphesiz hamilin aleyhinedir. Yasa koyucu bu nedenle ki hamile vadeden önce başvuru yolunu açık tutmuştur. Fakat hamil dilerse, vadeden önce başvurma hakkını kullanmak yerine poliçeyi vadeye kadar herhangi bir zamanda tekrar kabul için ibraz edebilir.

Poliçede vadeden önce başvuru imkını veren ikinci durum ise, kabule arzı **yasak**lanan bir poliçenin düzenleyeninin iflas etmesidir. Kabule arzı yasaklanan poliçede düzenleyen, kabul etmiş muhatap gibidir ve hamilin asıl güvencesini oluşturur. Bu nedenle, kabul için ibraz edilmesi yasaklanmış poliçenin düzenleyeninin iflas etmiş olması durumunda da hamil, vadeyi beklemeksizin başvuru borçlularına poliçe bedelinin ödenmesi için başvurabilir (TK 713/2-(c)).

Kanunda muhatabın aksine, düzenleyen açısından sadece iflas etme hali öngörülmüştür. Düzenleyenin ödemelerini tatil etmesi veya hakkında yapılan icra takibinin semeresiz kalması, yasanın lafzına göre hamile, kabule arzı yasaklanan poliçede vadeden önce başvuru imkını vermez. Ancak bu, eleştirilecek bir husustur.

13.3.4.2. Şekli şart: *Protesto*

13.3.4.2.1. *Kavram*

761

Protesto çekilmesi (düzenlenmesi) başvurma hakkının kullanılmasının şekli şartını oluşturur. Usulüne uygun ibraza rağmen ödememe, asıl borçlulara doğrudan başvuru için yeterli olmasına rağmen, başvuru borçlularına başvuru için ayrıca keyfiyetin, yani fiili ödememe durumunun, bir protesto ile saptanması (tevsiki) zorunludur. Şayet hamil, asıl borçlunun ödememesi halini ayrıca protesto ile belgelemeyecek olursa, istisnalar dışında (protestodan muafiyet kaydı, mücbir sebep, iflas) başvuru borçlularına başvurma hakkını yitirir. Bunu kısaca "*protestosuz başvuru olmaz ya da başvurma hakkının kullanılabilmesi için kural olarak protesto düzenlenmesi (çekilmesi) şarttır*" şeklinde özetleyebiliriz. Dolayısıyla başvurma hakkının kullanılması için, başka bir ispat vasıtasının protestonun yerine ikamesi mümkün değildir.

762

Protesto, özellikle bonoda (veya poliçede) ödememe ve poliçede ise kabul etmeme durumu olmak üzere kambiyo senetlerine özgü belirli hallerin noter tarafından (resmen) belge ile saptanması (tespiti) işlemidir [TK 714/1, 715, 778/1-(d)].

763

Protesto kavramı, kambiyo senetleri uygulamasında genellikle iki anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. *Birinci anlamı* ile protesto, bonoda ödememe (poliçede kabul etmeme ya da ödememe) halinin/hallerinin, bir diğer ifade ile başvuru borçlularına başvuru için aranan olgunun saptanmasına imkan veren resmi nitelikte belgeyi (protestoname) ifade eder. *Protesto ikinci olarak* da protesto belgesinin düzenlenmesine yönelik işlemleri, yani bononun ibraz edildiğini ve fakat ödenmediğini (poliçenin kabul edilmediğini ya da ödenmediğini), bu durumun tevsiki (saptanması) için notere müracaatı, noterin

ödememeyi tespit eden (poliçede kabul etmemeyi ya da ödememeyi) protesto evrakını düzenlenmesi ya da yine noterin daha önce kendisine bırakılan senede ilişik ihbarnameyi ve daha sonra protesto evrakını düzenlemesi ve gönderme işlemlerini ifade etmek üzere kullanılır.

13.3.4.2.2. Protesto halleri

İstisnalar saklı kalmak üzere bonoya bağlı başvurma hakkı, her zaman için ödememe protestosu, poliçeye bağlı başvurma hakkı ise kabul etmeme veya ödememe protestosu çekilerek kullanılır. Bu iki protesto arasında düzenlenmelerine sebep olan haller, düzenlenme zamanları, içerikleri gibi çeşitli konularda farklılıklar bulunmaktadır.

Bononun (veya poliçenin) asıl borçluları veya avalistleri tarafından ödenmemesi olasılığında, ödememe protestosu çekilir. Bu protesto, hamilin talebi üzerine ödememe durumunu saptamak amacıyla (TK 714/ 1), ödeme yerindeki noter tarafından (TK 715, 755/1) asgari içeriği TK 716'da belirtilen şekilde düzenlenir ve gönderilir.

Poliçede, poliçenin vadeye kadar muhataba kabul için ibraz edileceğini yukarıda görmüştük. Muhatabın, kendisine kabul için ibraz edilen poliçeyi kabul etmemesi halinde, bu durumu saptamak için de kabul etmeme protestosu düzenlendiğini/ düzenleneceğini biliyoruz (TK 714). Bu protestoya, "kabul etmeme protestosu" denilir. Kabul etmeme protestosu, TK 716'da öngörülen içeriğe uygun olarak, kabul yerindeki, yani muhatabın yerleşim yerindeki noter tarafından düzenlenir ve gönderilir (TK 715, 755/1). Kabul etmeme protestosu çekilmiş olması halinde ödeme için poliçeyi ibraz etmeye gerek olmadığı gibi, ödememe protestosu çekmeye de lüzum yoktur (TK714/4).

Bilindiği üzere poliçenin kabul için ibrazı ihtiyaridir. Hamil poliçeyi muhataba kabul için ibraz etmek ya da ibraz etmeden vadesinde ödemeyi talep etmek yetkisine sahiptir. Kuralı ve istisnalarını TK'nın 691 ila 693. maddelerinden çıkarmak mümkündür. Buna göre, sadece görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek poliçelerle, düzenleyenin bir süre belirleyerek veya belirlemeyerek kabule arz edilmesini şart koştuğu poliçelerde, kabul için ibraz zorunluluğu vardır. Her ne kadar TK 730/ 1-(b)'de, başvuru borçlularına başvurmak (rücu) için kabul etmeme protestosu düzenlenmesi (çekilmesi) öngörülmekte ise de, hüküm kabul için ibrazın mecburi olduğu durumlara özgüdür. Dolayısıyla bu mecburiyetin bulunmadığı hallerde hamil, kabul etmeme protestosu çekmeden, poliçevadesinde ödenmediğinde ödememe protestosu çekerek başvurma hakkını kullanabilir. Bu gibi olasılıklarda hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için ayrıca veya sadece kabul etmeme protestosu çekmiş olması aranmaz.

Bonoda protesto ile tespiti gereken olgu, ödememe (poliçede kabul etmeme ve ödememe) ile sınırlı değildir. Bono (ve poliçe) bakımından protesto ile tespiti gereken diğer bazı haller de vardır (tespit protestoları). Başvurma hakkının kullanılması açısından da önem taşıyan tespit protestolarının başında, görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şart olan bononun (poliçenin) ibraz edildiğini belgeleyen protesto (TK 779/3, 695/2) gelmektedir. Bundan

başka bonoda araya girme suretiyle ödeme durumunda (poliçede araya girmeme, suretiyle kabul ve ödeme durumlarında), ödememe halinin (poliçede kabul, ödeme ve ödememe hillerinin) tespiti protestosu (TK 735/2, 739) ile bonoda (veya poliçede) suretlerin (poliçede ayrıca nüshanın) iade olunmaması halinde, iadede kaçınmanın tespitine yönelik protesto [TK 745/2, 747/2, 778/1-(f)] diğer tespit protestosu halleridir. Ayrıca bonoda düzenleyen (poliçede kabul etmiş olsun veya olmasın muhatap) şayet ödemelerini tatil etmiş veya aleyhine yapılan herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış ise hamil, başvurma hakkını ancak bononun ödenmesi için düzenleyene ibrazından ve protesto çekilmesinden sonra kullanabilir [TK 713/2, 714/5, 778/1-(d)]. Hamil bu halde protestoyu vadeden önce çekebilir.

13.3.4.2.3. Protesto süresi

768 Belirli bir günde, düzenleme gününden belirli bir süre sonra ve görüldükten belirli bir süre sonra vadeli bonolarda (veya poliçelerde) ödememe protestosu, ödeme gününü takip eden iki iş günü içinde ve mesai saatlerinde çekilebilir [TK 714/3, 778/1-(d)].

769 Ödememe protestosu görüldüğünde vadeli bonoda (ve poliçede) ise, senedin düzenlenmesinden itibaren bir yıllık süre ya da ilgililer tarafından kısaltılan veya uzatılan ibraz süresi içerisinde çekilmelidir [TK 704, 714/3, 778/1-(b), (d)]. Görüldüğünde ödenmesi şart olan bir bono (veya poliçe) son gün ibraz edilmiş ise, ertesi günü tekrar ibrazının istenmesi durumunda protesto o günün ertesi günü dahi çekilebilir (TK 714/1 atfı sebebiyle TK 714/2 ve 694/1).

Poliçede ise kabul etmeme protestosu düzenleyen veya ciranta tarafından yazılan kabul için ibraz süresi içinde ve her halükarda vadeye kadar çekilebilir (TK 692). Şayet poliçe ibraz süresinin son günü kabul için ibraz edilecek olursa, muhatap ertesi gün bir defa daha ibraz edilmesini isteyebilir (TK 694/1). Bu halde kabul etmeme protestosu, o günün ertesi günü dahi çekilebilir (TK 714/2).

770 Vadesi hafta sonuna veya diğer bir resmi tatil gününe rastlayan bononun (poliçenin) ödenmesi, ancak izleyen ilk iş gününde istenebilir. Ödememe protestosunun ise, ödeme gününü izleyen iki iş günü içinde düzenlenmesi gerekir. Aynı şekilde vadesi Cuma gününe rastlayan bir senet için, takip eden iki iş günü içinde çekilen protesto, süresindedir.

Buna göre, örneğin vadesi 28.02.1999 olan bir bonoda bu tarih Pazar gününe tesadüf ettiğinden vadesi ertesi güne (1 Mart 1999 tarihine) kayar. Bu halde 03.03.1999 tarihinde çekilen protesto, süresinde çekilmiş olur. Keza 30.04.1999 vadeli bononun vadesi Cuma gününe rastladığından ve takip eden iki iş günü de 3-4 Mayıs 1999 tarihleri olacağından, 04.05.1999 günü çekilen protesto süresinde çekilmiştir [örnek için bkz. Yargıtay 12. HD'nin 24.04.2000 tarih ve 6056/6589 sayılı karar (YKD, C. 27, S. 1, 2001, s.58); örnek ve değerlendirmeye yer veren başka bir karar için bkz. Yargıtay 11. HD'nin 28.12.1971 tarih ve 5624/7709 sayılı karar (www.kazanci.com.tr)].

Protesto süreleri, her iki protesto (ödememe ve kabul etmeme) türü ha• 771
kımından da mücbir sebep halinde uzar [TK 731/1, 778/1-(d)].Şayet mücbir
sebep vadenin gelmesinden itibaren otuz günden fazla sürecekt olursa, protesto
mecburiyeti kalkar [TK 731/4, 778/1-(d)]. Otuz günlük süre içinde mücbir
sebebin ortadan kalkması durumunda ise, hamilin gecikmeksizin ödeme için
ibraz ve gereğinde protesto çekmesi gerekir [TK 731/3, 778/1-(d)].

Protestosüreleri, "hak düşürücü" sürelerdir; hakim tarafından resen dikka-772
te alınmalıdır. Dolayısıyla süresinden önce veya sonra çekilen protesto, yasanın
öngördüğü sonuçları doğurmaz. Ancak belirtmek gerekir ki protestonun yasal
süresi içinde düzenlenmesi ve imza edilmesi yeterlidir; tebligatın, protestonun
muhatapına protesto çekilmesi için belirlenmiş olan süreden sonra ulaşması
veya adresinde bulunamadığı için tebliğ edilememesi, protestonun geçerliliğini
etkilemez; hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmaz.

13.3.4.2.4. Protesto düzenlenmesi,ıe ilişkin

usul 13.3.4.2.4.1. Protesto düze,ılemeye yetkili

merci

Protesto, asıl borçlunun ticaret yerinde ve böyle bir yeri yoksa konutunun 773
bulunduğu yerde, noter tarafından düzenlenir [TK 715, 755/1, 778/1-(d),
778/1-(i), NotK 105]. Esas itibariyle ödeme için ibraz ve ödememe (poliçede:
kabul ya da ödeme için ibraz ve kabul etmeme ya da ödememe) hallerinin tes-
piti noterin görevidir [TK 715, 778/ 1-(d), NotK60/b.7, 105; çekaçısından ise
ödemeden kaçınma halinin protestonun yanı sıra muhatapın veya takas odası-
nın çek üzerine yazacağı bir beyanla tespitine de imkan tanınmıştır (TK 808)].
Yasa noter eliyle bir tespiti öngördüğü için hamil, bonoyu (veya poliçeyi) öde-
me yerindeki notere götürecek ve noter de asıl borçlunun adresine gidecektir.
Gidilen yerde borçlunun adresinin bulunup bulunmadığı, bulunduğu takdirde
bono bedelini ödeyip ödemediği (poliçeyi kabul edip etmediği ya da ödeyip
ödemediği) saptanacaktır.

Ancak uygulamada noterler veya görevlendirdiği yetkili memur borçlunun
adresine gitmemekte; noter, standart/matbu protesto evrakını, senedi elinde
bulunduran hamilin beyanı üzerine ya da şayet bono (veya poliçe) bankaya
tevdi edilmiş ise bankanın asıl borçluya yaptığı, senedin banka nezdinde bu-
lunduğunu bildiren ve gelip ödemesini isteyen ihbarını [TK 716/1-(b)] esas
olarak, asıl borçluya yönelik olarak (asıl borçluya hitaben) düzenlemektedir.

Bedelin tahsili amacıyla bononun (poliçenin) bankaya tevdi edilmesi halinde,
bankalar genellikle fiili bir ibrazda bulunmaksızın, taahhütlü bir mektupla borçluya
senedin kendilerinde olduğunu bildirmektedir. Bunun teknik anlamda ka•
dığı bir ibraz olmadığı, ticari hayatta kolaylığı temin için borçluya sene•.ın.cele•
imkanı veren bir ihbar olduğu, gerçekte bu tür bir davetin, kambiyo senedinin içerdiği
"aranılacak borç" karakterine aykırı düştüğü de tartışmasızdır.

774 Her iki usulde de düzenleme biçiminin yasaya uygun olmadığı açıktır. Zin gerçekte protestonun geçerli fiili bir ibrazla dayanması icap eder. Oysa ilk halde hamilin beyanı, ikinci hilde ise hamilin temsilcisi konumundaki bankanın borçluyu ödemeye davet eden ihbarı esas alınmaktadır.

775 Sonuç itibarıyla mevcut uygulamaya göre protestonun düzenlenebilmesi için, ibrazın yapıldığının ispat edilmesi şart değildir. Dolayısıyla protesto belgesi, aksi sabit oluncaya kadar ibrazın süresi içinde ve şartlara uygun olarak yapıldığına karine teşkil eder. Şüphesiz, aksi ilgililer tarafından her türlü delil ile ispat edilebilir.

13.3.4.2.4.2. Protestonun şekli, içeriği, sakat protesto

776 Protesto, noter tarafından ayrı bir belge olarak (ki bu, uygulamada boşlukları doldurulan matbu bir belgedir) kanunda gösterilen içerikte düzenlenir [TK 716, 778/1-(d)] ve söz konusu senedin aslına bağlanır [TK 717, 778/1-(d)].

777 Şayet bononun aslı ile birlikte sureti ibraz edilerek protesto düzenlenmiş olursa, protestonun senedin aslına veya surete bağlanması yeterlidir. Bu halde protestonun senedin aslına veya surete bağlandığı da yazılır [TK 717/2-3, 778/1-(d)].

Poliçenin ise müteaddit nüshaları veya poliçenin aslı ile birlikte sureti ibraz edilerek protesto düzenlenmiş olursa, protestonun senedin aslına veya nüshalardan birine ya da surete bağlanması yeterlidir. Bu halde diğer nüshalara veya surete, protestonun kalan nüshalardan birine veya poliçenin aslına bağlandığı yazılır (TK 717/2-3).

778 Noter ayrıca, senedin bir suretini protesto belgesi ile birlikte saklamak zorundadır [TK 720, 778/1-(d)].

779 Bono (veya poliçe) kısmen ödendiğinde (ya da poliçe kısmen kabul edildiğinde veya ödendiğinde) ödenmeyen (poliçede kabul edilmeyen veya ödenmeyen) kısım itibarıyla protesto çekilecektir. Bu halde, senedin bir suretinin çıkarılarak protestonun bu suret üzerine yazılması gerekir [TK 718, 778/1-(d)].

780 Bir bonoda (veya poliçede) birden çok asıl borçlu varsa, hepsi için bir tek protesto belgesi düzenlenir.

781 Protestoda yer alması gereken unsurlar (içerik), bonoda ödememe (poliçede: kabul etmeme ya da ödememe) protestosu bakımından TK 716'da tüketici ve emredici olmayan biçimde ortak olarak sayılmıştır. Protesto belgesinde yer alması gereken asli unsurlar şunlardır:

(1) Protestonun tarafları (protesto evrakında protesto çeken ve protesto çekilenin ad ve soyadları veya ticaret unvanları)

(2) Bonoda kayıtlı bedelin ödenmediği (poliçenin kabul edilmediği ya da ödenmediği) veya bunları (bonoda ödemeyi/poliçede kabulü ya da ödemeyi)

gerçekleştirecek kişilerin veya adreslerinin bulunamadığı yönünde bir açıklama (şerh).

Ayrıca,

- Bonoda ödeme (poliçede kabulya da ödeme) talebinin yapıldığı yer ve gün,
- Kısmi ödeme varsa buna ilişkin kayıt,
- Varsa tekrar ibraz talebi ve
- Noterin imzası

da kanunun aradığı içerik unsurlarıdır.

Noter tarafından imza edilen protesto kanuna uygun olarak düzenlenmemiş veya içindeki kayıtlar yanlış olsa bile geçerlidir. Bu hâldede noter hakkındaki cezai hükümler saklıdır [TK 721, 778/1-(d)]. 782

13.3.4.2.5. Protestodan muafiyet halleri

Hamil, aşağıdaki hallerde protesto düzenlenmesine gerek kalmadan başvurma hakkını kullanabilir. 783

13.3.4.2.5.1. Bono (poliçe) üzerinde protestodan muafiyete ilişkin kayıt olması

Düzenleyen, ciranta veya aval veren, şayet *boıwnım* (veya poliçenin) üzerine "protestosuz", "gidersiz/masrafsız iade", "franko" kayıtlarını veya protestodan muafiyeti gösteren başkaca bir kayıt yazar ve imzalarsa, hamil, başvurma hakkını ödememe protestosu (poliçede kabul etmeme ve ödememe protestosu) çekmeksizin kullanabilir [TK 722/1, 778/1-(d)]. 784

Görüldüğü üzere yasa ile protestodan muafiyet belirli bir yazılı şekle bağlanmış olan, senet üzerine yazılan ve imza edilen bir ibare ile yapılır. Bu şekle uygun olmayan, mesela sözlü veya poliçe dışındaki yazılı bir muafiyet (feragat) beyanının kambiyo senetleri hukuku açısından bir etkisi yoktur. Kambiyo senetleri dışında bir sözleşme ile kararlaştırılan muafiyet kaydı, ancak sözleşmenin tarafları arasında geçerlidir.

Protestodan muafiyet kaydının protesto çekilmesi dışında kalan diğer başvuruların başvuru yükümlülüklerine bir etkisi yoktur. Örneğin kabul etmeme protestosundan muafiyet kaydının, hamilin ödenmeme halinde çekmesi gereken ödememe protestosuna bir etkisi olmadığı gibi, kabul etmeme ve/veya ödememe protestosundan muafiyet kaydı, hamili protesto çekmekten kurtarır; fakat ibraz ve ihbar yükümünden kurtarmaz [TK 722/2, 778/1-(d)]. Protestodan muafiyet halinde bononun (veya poliçenin) süresinde ibraz edilmemesi, başvurma hakkını düşürür. Ancak bu durumda ibraz olgusu ayrıca bir evrak ile tespit edilmediği içindir ki, hamilin sürelerle, örneğin ibraz süresine uymadığı yönündeki bir iddianın ispatı, bunu hamile karşı ileri sürenin üzerindedir. Yani protestodan muafiyet kaydı, sadece bononun (veya poliçenin) zamanında ibraz edildiği hususundaki ispat yükünü ters çevirir. 785

786 Protestodan muafiyet kaydını düzenleyen koymuş ise, söz konusu kayıt kambiyo senedinde imzası bulunan tüm sorumlular için hüküm ifade eder. Düzenleyenin koyduğu muafiyet kaydına rağmen hamil protesto çeker ise, masraf. Jarı kendisine ait olur. Muafiyet kaydı düzenleyen dışındaki kişiler (cirantalar, ovalistler) tarafından konulmuş ise kayıt, yalnız yazan kişi bakımından hüküm ifade eder. Yani hamil, bu kişilere protesto çekmeden de başvurabilir. Hami], ciranta veya aval veren tarafından konulan kayda rağmen protesto çekecek olursa, protesto masraflarını, kaydı koyan da dahil tüm sorumlulardan talep edebilir [TK 722/3-4, 778/1-(d)].

13.3.4.2.5.2. iflas

787 Bonoda düzenleyen (poliçede ise kabul etmiş olsun veya olmasın muhatap ya da kabul için arz edilmesi yasaklanan bir poliçenin düzenleyeni) iflas etmişse, başvurma hakkının kullanılması için vadeyi beklemeye, senedin asıl borçluya ibrazına ve protestoya ihtiyaç yoktur. Başvurma hakkı bu halde, senedin ve iflas ilamının başvuru borçlularına ibrazı suretiyle kullanılabilir [TK 714/6, 778/1-(d)].

Belirtelim ki, ibraz etme ve protesto çekme yükümlülüğünden kurtulma imkanı, sadece iflas hiline özgüdür. Vadeden önce başvuruya olanak veren diğer ilci durumda, yani bonoda düzenleyen (poliçede kabul etmiş olsun veya olmasın muhatap) ödemelerini tatil etmiş olması ya da aleyhine yapılan bir icra takibinin semeresiz kalması varsayımlarında, senedin ibrazı ve protesto çekilmesi gerekir [TK 714/5, 778/1-(d)].

13.3.4.2.5.3. Mücbir sebep

788 Mücbir sebebin varlığı halinde ibraz veya protesto gibi işlemlere özgü süreler uzar [TK 731/1, 778/1-(d)]. Ancak mücbir sebep vade gününden itibaren otuz günden fazla sürmüş ise, senedin ibrazına ve protesto çekmeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir [TK 731/4, 778/1-(d)]. Buna karşı mücbir sebep otuz günden az sürerse, ortadan kalkmasını takiben bono gecikmeksizin ödeme (poliçe, kabul ya da ödeme) amacıyla ibraz edilmeli ve gereğinde protesto çekilmelidir [TK 731/3, 778/1-(d)].

Yargıtay 11.HD'nin 22.01.1985 tarih ve 1984-5809/ 52 sayılı kararı şöyledir: "... [e] TTK'nın 643. maddesi (yeni TTK 731)'ı senedin ibrazı veya protesto keşidesi mücbir sebep gibi aşılması imkansız bir mani yüzünden mümkün olmadığı takdirde ibraz ve protesto keşidesi için muayyen olan sürelerin uzatılacağını, mücbir sebepler vadenin gelmesinden itibaren 30 günden fazla sürerse, poliçenin ibrazına ve protesto çekmeye lüzum kalmaksızın başvurma hakkının kullanılabileceğini belirtmiştir. Bu madde hükmü ancak, senedin hamilin elinde bulunması fakat mücbir sebeplerle süresinde ibraz edilememesi ve protesto keşide edilememesi halinde uygulanabilecektir..." (karar için bkz. kazanci.com.tr).

Otuz günlük süre, belirli bir günde vadeli ve düzenlenme gününden belirli bir süre sonra vadeli bonolarda (ya da poliçelerde) vade tarihinden başlarken,

görüldüğünde veya görüldükten belirli bir süre sonra vadeli bonolarda (yahut poliçelerde) ise hamilin kendisinden önce gelen borçluya mücbir sebebi fulen ihbar ettiği tarihten itibaren başlar. ihbarın ibraz süresinin bitmesinden önce yapılması da mümkündür. Ancak görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek bonoda (veya poliçede) otuz günlük süre, senette gösterilen süre bittikten sonra işlemeye başlar; böylece süre, senette gösterilen süre kadar uzatılmış olur [TK 731/5, 778/1-(d)].

Mücbir sebebin varlığı halinde de ihbar yükümlülüğü devam eder. Hamil, 789 mücbir sebebi gecikmeksizin kendisinden önce gelen borçluya ihbar **etmek ve** bu ihbarı senet veya alonj üzerine yer ve tarih yazarak belgelemek zorundadır [TK 731/2, 778/1-(d)]. İhbarla ilgili diğer hususlarda TK 723 uygulanır.

13.3.4.2.6. Protestoya bağlanan sonuçlar

(1) Ödememe protestosu öncelikle ödememe halini saptar (belgeler). 790 Protesto bu yönüyle, başvurma hakkının kullanılmasının maddi şartının (ödememe olgusunun) gerçekleştiğini gösteren, kambiyo senetlerine özgü bir ispat vasıtasıdır.

(2) Ödememe protestosu kural olarak bono ve poliçede başvuru borçlularına başvurabilmenin de ön şartını oluşturur. Bono (ve poliçede) ödememe protestosunun süresinde çekilmemesi halinde, protestodan muafiyet gibi istisnai durumlar haricinde hamil, başvuru borçlularına doğrudan veya icra takibi yoluyla başvurabilme hakkını kaybeder; asıl borçlulara başvuru imkanı ise protesto çekilmesine bağlı değildir. Zamanaşımı süresi içinde asıl borçlulara karşı her zaman talepte bulunmak mümkündür. Dolayısıyla protesto, bonoda (ve poliçede) başvuru borçlularına başvurabilmenin şekli şartı, onların garanti sorumluluklarını harekete geçiren bir işlem niteliğindedir. Düzenleyenin protesto edilmesi koşulu poliçeler ve bonolar hakkında geçerli olup, çekler hakkında uygulanmaz. TTK'nın çekle ilgili 818. maddesinde, protestoyu öngören 714 ve 730. maddelere yollama yoktur. Bu mesele çekte, TK 808 vd. hükümlerinde ayrıca düzenlenmiştir.

İlgili muhtelif yerlerde açıklandığı üzere poliçede söz konusu olan kabul etmeme protestosu, kabul etmeme durumunu saptar (belgeler) ve başvuru borçlularına kabul etmeme dolayısıyla vadeden önce başvurma imkanı verir. Kabul etmeme protestosu çekilmiş olması halinde ödeme için poliçeyi ibrazetmeye gerek olmadığı gibi, ödememe protestosu çekmeye de ihtiyaç yoktur (TK 714/4). Ayrıca belirtelim ki kabule arzı runlu kılınan poliçeler ile görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçeler hariç, kabul etmeme protestosunun çekilmemiş olması hamilin başvurma hakkını düşürmez.

(3) Yukarıdaki sonuca bağlı olarak, takip hukuku bakımından ayrıca 792 belirtelim ki ödememe protestosu kural olarak bono ve poliçede başvuru borçlularına başvurabilmenin ön şartını oluşturduğu için, başvuru borçluları-

na karşı yapılan icra takibinde, takibe esas oluşturan evraka, senedin yanı sıra ayrıca protestoyu da eklemek gerekir. Dolayısıyla başvurma hakkının protesto düzenlenmeden kullanılabileceği haller dışında hamil, protesto belgesini ibraz etmez ise başvuru borçlusu sıfatı taşıyan davalılara karşı açılan bonoya veya poliçeye dayalı tahsil davası dinlenemeyeceği gibi, takip de açılmaz; açılmış ise takibe devam edilemez. Fakat takip talebinde (dosya içinde) protesto evrakına rastlanmaması (İİK 170/ a/2), takibin iptali nedeni yapılamaz; eksikliğin giderilmesi istenir. Aksi takdirde asıl borçlular haricindekilere, yani başvuru borçlularına karşı takibe devam edilemez. Buna karşın hamilin (alacaklının), bononun veya poliçenin asıl borçlularına karşı başvurusunda senedin vadesinin gelmesi gerekli ve yeterlidir; şüphesiz ayrıca protesto evrakı aranmaz.

793 (4) Ödememe protestosunun çekilmesinden sonra bono (ve poliçe) artık ciro ile devredilemez. Ödememe protestosundan yahut bu protestonun düzenlenmesi için belirli olan sürenin (bkz. Kn. 768 vd.) geçmesinden sonra yapılan ciro, ancak alacağın temliki (devri) hükümlerini meydana getirir [TK 690/1, 778/ 1-(a)]. Buna göre, hükmün uygulanmasında protesto esastır. Yani hangisi önce gelir ise (protesto veya sürenin geçmesi) ona itibar edilir. Dolayısıyla şayet protesto, protestonun düzenlenmesi için belirli olan sürenin ilk günü çekilmiş ise, protesto düzenlemesi için kalan süre içinde yapılan ciro da alacağın temliki (devri) hükümlerini doğurur [TK690/1, 778/1-(a)].

794 (5) Ödememe protestosu düzenlenmesi, borçlunun (düzenleyenin) ticari itibarını zedeleyen bir işlemdir; zira protesto, ayrıca TCMB Risk Santrali Müdürlüğü'ne de bildirilir. Belirtelim ki usulsüz, haksız protesto işlemi, tacir olan veya olmayan kişilerin kişilik haklarını zarara uğratabilir. Ancak protestonun TCMB'ye bildirilmesi suretiyle bononun (veya poliçenin) ibrazına rağmen borcunu ödemeyenin bültende yayımlanarak ilan edilmesi, daha ziyade ticari ahlakın korunması, iyiniyetin ve ahde vefanın hakim kılınması içindir.

Protesto düzenlenmesinin haklı olması, yasal temelinin bulunması icap eder. Aksi halde protestoya muhatap olan kişinin dava hakkı doğar. Protesto sebebiyle maddi ve/veya manevi tazminat davasının açılabilmesi için, öncelikle protestonun haksız olarak çekilmesi gerekir. Ayrıca maddi ve/veya manevi tazminat talebine ilişkin diğer şartların da olayda bulunması zorunludur.

Örneğin Yargıtay bir kararında, protesto çekenin kusuruyla bile olsa, ödememe protestosu çekilmesinin tek başına BK 58 uyarınca manevi tazminata hükmedilmesi sonucunu doğurmayacağı, manevi tazminatın şartlarının ayrıca aranması gerektiği belirtilmiştir [bkz. Yargıtay 11.HD'nin 31.12.1971 tarih ve 4885/7766 sayılı karar (www.kazanci.com.tr)]. Yargıtay 11. HD başka bir kararında ise borçlunun senet bedelini, kendisine vadeden önce ihbarname gönderen davalı bankanın merkez şubesine değil, aynı şehir içindeki o bankanın diğer bir şubesine ve vadeyi takip eden ikinci iş gününün son iş saatlerinde ödemiş bulunması ve bu ödemenin davalı bankanın senedi elin-

de tutan merkez şubesine telgraf veya telefon gibi en seri bir vasıta ile bildirmesi için gerekli muhabere masrafını ödediğini iddia ve ispat etmemiş olmasını, senedi elinde bulunduran davalı bankanın ise TK 714 hükmü uyarınca vadeden itibaren en geç iş gününün bitmesini bile beklemeden senet borçlusuna ödememe protestosu çekmek kanuni hakkına sahip bulunmasını göz önünde bulundurarak; davalı bankaya maddi ve/veya manevi tazminat yönünden herhangi bir kusur izafesine imUn olmadığına hükmetmiştir [bkz. Yargıtay 11. HD'nin 21.06.1973 tarih ve 2982/2862 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)].

Noter tarafından imza edilen kabul etmeme veya ödememe protestosunun 795 kanuna uygun olarak düzenlenmemesi veya içindeki kayıtların yanlış olması, geçerliliğini etkilemez [TK 721, 778/1-(d)].

13.3.4.3. Düzen şartı: İhbar

13.3.4.3.1. Anlamı ve İşlevi

İhbar, bonoda ödememe (poliçede: kabul etmeme ve ödememe) durumu 796 ile bu hususu tespit eden protestonun, bono (ya da poliçe) ile kendilerine başvurulacak kişilere (başvuru borçlularına) gerekli önlemleri almaları, hazırlıkları yapmaları amacına yönelik olarak bildirilmesidir [TK 723, 778/1-(d)].

Bildirimin amacı ve işlevi, esasen başvuru borçlularını "ihbar edilmeme" 797 sebebiyle doğması veya artması muhtemel zararlardan korumaktır. İhbar suretiyle özellikle cirantaların TK 725 ve 726'da öngörülen faiz, komisyon ve masraf gibi ek ödemeleri yapmasının önüne geçilmesi amaçlanır. Örneğin bir başvuru borçlusu, ödemek zorunda kalacağı bono (veya poliçe) bedeli ile TK 725 ve 726'da sayılan ve ödenecek bedeli artıran ilave unsurlara (komisyon, temerrüt faizi gibi) engel olmak amacıyla, bono (veya poliçe) bedelini ihbar üzerine sıra kendisine gelmeden ödeyebilir.

Temelde, kambiyo senedi ile sorumluluk altına giren kimselere, başvuru mekanizmasının harekete geçeceğini bildirme ve buna uygun tedbirleri alma amacı güden ihbar ile önlenmek veya sağlanmak istenen hususlara, *doktrinde ayrıcaı*

- ✓ def'i ileri sürülecekse kanıtların hazır edilmesi ve ihtiyati tedbir alınacak ise **hazırlık yapılması**,
- ✓ başvuru borçlularının aynı muhatap veya düzenleyen ile yeni bir kambiyo ilişkisi içine girmesinin önlenmesi,
- ✓ poliçe ilişkisinde düzenleyenin veya bonoda lehtann gerekli tedbirleri alması için uyarılması (örneğin kambiyo senedine temel teşkil eden ilişki gereği kısmi teslimat **varsa**, bakiyenin gönderilmemesi konusunda uyarmayı sağlama)

gibi örnekler verilmektedir.

13.3.4.3.2. Yüküm niteliği

İhbar, kanunda protestodan farklı olarak bir zorunlul❖ (mecburiyet), bir 798 yükümlülük olarak düzenlenmiştir [TK 723/1, 778/1-(d)]. İhbar yükümü/zo-

nmlulngu, emredici niteliktedir. Dolayısıyla senet üzerine yazılan bir kayıtlı veya ondnrıyı bir bey;mıla, örneğin senet dışındaki bir nlnşmn ile veya genel lşlcın şnrıtı niteliğindeki bir mctno yi, l.ılmi"ksuretiyle bu zorunluluk kaldırılmanı.

7VV İhbar, hamile ve bı\şvuru borçlulnl'ına yönelik bir yükiimcHit·ve protcsto-Jnn veya protestod,m muafiyet h?llcrİndcn bağımsızdır'. Ou nedenle protcsto-dnn immfiyct şartıya da mücbir sebebinvarlığı, h:unlli, bonoyu (veya poliçeyi) ibr.,z etme ve gereken ihbnrlnn yapına yikümlüilüğüİndcn km·tırmmı [TK 722/2, 778/1-(d)].

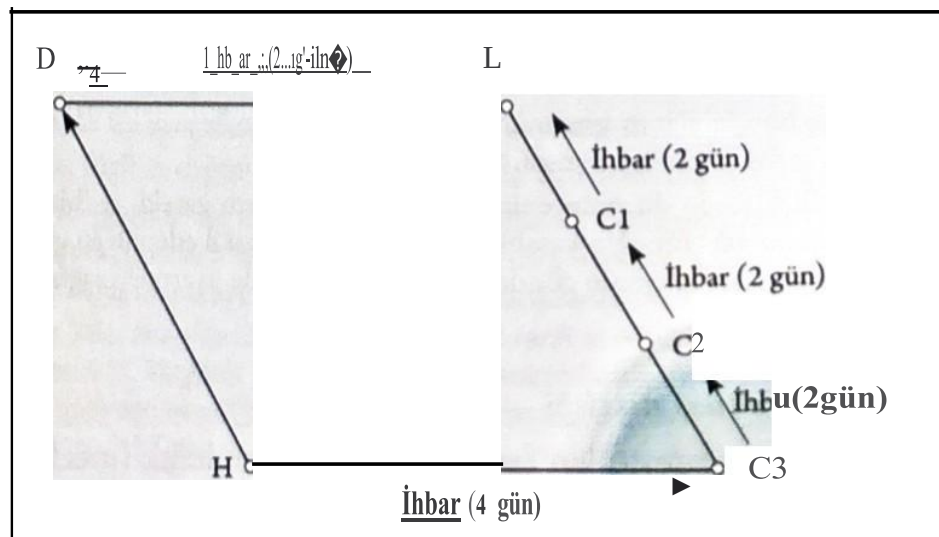
1WO Ayrıc,, belirtelim ki ihbar·da protesto yerine geçmez; ihbnl' gönderilmesi, hamili protesto çekmekten nmaf kılmmı.Aynı şekilde mücbirsebebin varlığıda hmnilin ihbar yükiimiiniikaldırmnz [TK 731/2, 778/1(d)].

13.3.4.3.3, 11,lui,msll'esi „c şekli

801 Hamil, bonoda ödememe (poliçede kabul etmeme ya da ödememe) durumu, protesto çekilmiş ise protesto gününü, şayet protestodan muafiyet kaydı v.u·sa ibr.,z gününü takip eden dört iş günü içinde kendi cirantasına, poliçede ayrıca düzenleyene ihbar etmelidir. Poliçede muhataba ihbar yapılmaz; ancak avalisti varsa ona [TK 723/3, 778/1-(d)] ve yerleşim yerli poliçede ödeyecek kişi gösterilmiş ise, bu şahsada ihbnl' edilir.

802 Protestonun çekildiği gün, dört iş gününün hesaplanmasında dikkate „tınmaz. Protestodan muafiyet kaydının oluşu hı\llerde ise dört iş günü süresi, senedin ibraz edildiği giünü takip eden günden itibaren işlemeğe başlar [TK 723/1, 778/1-(d)].

803 Her·cirnntadn da aldığıihbarı, bunları aldığı günü izleyen iki iş günü içinde önceki ihbarları yapnn kişilerin adlnrı, soyadları ve adreslerini de göstermek suretiyle kendi cirntasına ihbar eder. Düzenleyene varıncaya kadar bu sıra ile ihbar yapılır. Böylece poliçede düzenleyene, iki defa ihbar yapılmış olur.

Sorumluluk zincirinde cirantalar veya düzenleyen lehine aval veren varsa, bu kişiye de ihbar yapılması lazımdır [TK 723/3,778/1-(d)]. 804

ihbar, kimliği ve adresi bilinen cirantaya yapılır. Bir ciranta adresini hiç yazmamış ya da okunmayacak surette yazmış ise, ihbarın kendisinden önceki cirantaya yapılmış olması yeterlidir [TK723/4,778/1-(d)]. 805

İhbar, noter marifetiyle yapılır. Bu düzenlemeden hareketle ihbar, uygulama mada bononun (veya poliçenin) protestosuna ilişki nevrakın hamil tarafından kendi cirantasına ve düzenleyene tebliği suretiyle yapılmakta, bu suretle ihbar, protesto ile birleştirilmektedir [TK723/5, 778/1-(d)]. 806

TK 723/S'te, ihbarın şekli bakımından ayrıca "senedin iadesi"nden söz edilmekle birlikte, "iade" sözcüğü isabetli kullanılmamıştır ve bu hükmün uygulanma kabiliyeti yoktur. 807

İhbarın süresi içinde yapıldığını, yani süresi içinde postaya verildiğini ispat yükü, ihbarı yapmakla yükümlü olan kişi üzerindedir [TK723/6, 778/1-(d)]. 808
İhbar mecburiyetinin varlığı ve yerine getirilmemesi sebebiyle zarar gördüğünü ispat yükü ise, bunu iddia eden üzerindedir.

13.3.4.3.4. *İhbar etmemenin sonucu*

Başvurma hakkının kullanılması sürecinde hamil ve başvuru borçlularının ihbar zorunluluğu bulunmakla birlikte (TK 723/1), bir "yüküm" olması itibarıyla, hiç veya süresinde yapılmamış olması başvurma hakkının kaybı sonucunu doğurmaz [TK 723/7, 778/1-(d)]. 809

Yargıtay HGK da bir kararında, poliçenin ödenmemesinin kendisine ihbar edilmemesi sebebiyle sorumlu olmadığını iddia eden düzenleyenin itirazı ile ilgili olarak, "hamilin keşideciye (düzenleyene) karşı müracaat hakkını kullanabilmesi için ödememe protestosu keşidesi (çekilmesi) yeterli olup, ödemeden imtina (kaçınma) hdlirinin keşideciye (düzenleyene) ihbar edilmesi bu hakkın muhafazası için şart değildir" değerlendirmesini yapmış; gerekçe olarak da TK 723'ü (eTK 635) göstermiştir [Yargıtay HGK'nın 04.07.1973 tarih ve 72-660/600 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)]. 810

Atıf yapılan hüküm (TK 723/7) ve yargı kararında da ifade bulunduğu üzere, ihbar hiç ya da süresinde veya gereği gibi göndermeyen kimse başvurma hakkını kaybetmezse de, ihmalden dolayı bir zarar doğarsa; bu zarardan bono (veya poliçe) bedelini aşmamak kaydıyla sorumlu olur [TK723/7,778/1-(d)]. Ancak bu halde tazminat isteminde bulunan kişinin, zararı ve bu zararın ihbarı yapmakla yükümlü olan kimsenin ihmalden doğduğunu, yani aradaki illiyet bağıını ispat etmesi gerekir. 811

13.3.5. *Başvurma hakkının kapsamı*

Hamilin başvurma hakkının kapsamını, bonoda (veya poliçede) kayıtlı asıl borç ile borcun talep edilmesi için yapılan, talebin zamanında karşılanmaması 811

nedeniyle istenebilecek olan unsurların toplamı belirler. Başvurma hakkının bu kapsamı, talep edene (hamil, ödeyen ciranta) veya talep edilen zamana (vadede, vadeden önce) göre değişiklik gösterir.

Konuyu aşağıda yasal düzenlemeye uygun olarak "hamilin başvurma hakkının kapsamı" ve "ödeyen başvuru borçlusunun başvurma hakkının kapsamı" olmak üzere ikili bir ayrım altında inceleyebiliriz.

13.3.5.1. Hamiliti başvurma hakkı, u, ı kapsamı

812 Bonoda (ya da poliçede) hamilin başvurma hakkının kapsamı, aşağıdaki taleplerden oluşur [TK 725, 778/1-(d)]:

13.3.5.1.1. Bononun ödenmeyi (poliçeni, ı kabul edilmeyen veya öde, ımeyen) bedeli ile şart kılıttıssa işlemiş faiz

813 Hamilin başvurma hakkının ilk kalemini, poliçenin vadeden önce kabul edilmeyen veya kabul edilmekle birlikte vadede ödenmeyen, bononun ise vadesinde ödenmeyen kısmı oluşturur [TK 725/1-(a), 778/1-(d)]. Poliçe kısmen kabul edilebilir ya da bono yahut kabul edilen poliçe kısmen ödenebilir. Bu hilde başvurma hakkı, kabul edilmeyen veya vadesinde ödenmeyen kısım için kullanılır.

814 Ödenecek bedelin belirlenmesinde, senet metnindeki kayıt esas alınır. Senet metninde bedel hem yazı hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark bulunursa, yazı ile gösterilen bedel üstün tutulur [TK 676/1, 778/2-(c)]. Senet bedeli yalnız yazı ile veya yalnız rakamla birde çok kez gösterilmiş olup da bedeller arasında fark bulunursa, en az olan bedel geçerli sayılır [TK 676/2, 778/2-(c)].

815 Görüldüğünde veya görüldükten belirli bir süre sonra vadeli bonolarda (yahut poliçelerde) faiz (kapital faiz/anapara faizi) şayet düzenleyen tarafından oranı da belirtilerek şart kılınmış ise [TK 675/ 1-2, 778/2-(b)], işlemiş faiz de talep edebilir [TK 725/1-(a), 778/1-(d)]. Bonoda (ya da poliçede) başka bir gün belirtilmemişse faiz, bononun (veya poliçenin) düzenlenme gününden itibaren işler; kararlaştırılan oran üzerinden, vadeye kadar hesaplanır [TK 675/3, 778/2-(b)].

816 Başvurma hakkının vadeden önce kullanıldığı hallerde (bkz. Kn.758vd.), bononun (ya da poliçenin) bedelinden ödeme tarihi ile vade tarihi arasındaki zaman dilimi itibarıyla iskonto yapılır. İskonto yapılırken, başvuru tarihinde hamilin yerleşim yerinde geçerli olan resmi iskonto oranı esas alınır [TK 725/2, 778/ 1-(d)]. Yine bu zaman dilimi itibarıyla faiz işletilmez; yani başvurma hakkının vadeden önce kullanıldığı hallerde, ödeme tarihi ile vade tarihi arasındaki faiz düşülür.

13.3.5.1.2. Temerrütfaiz.i

13.3.5.1.2.1. Zorunlu şart: Borçlu ttmtrrüdünün gerçtkleimtsi

Hamil, senet borçlusunun temerrüdü şartlarının gerçekleşmesi şartıyla 817 vadeden itibaren ödemenin yapıldığı tarihe kadar geçen süre için temerrüt faizi de isteyebilir [TK 725/ 1-(b), 778/1-(d)]. Temerrüt faizi, bononun (ya da poliçenin) bedelinin ödenmeyen kısmı ile şayet kararlaştırılmış ise buna eklenecek faizlerin [TK 675, 778/2-(b)] toplamı üzerinden işletilir.

Mucbir sebebin varlığı, temerrüt faizi talep edilebilmesinin ıshsnasıru oluşturur. Mücbirsebebin varlığı hilinde, bu mücbir sebebindevamı süresincehamilin temerrüt faizi talep etme hakkı yoktur.

Aynı şekilde ibraz suretiyle borçlu temerrüdune düşürülmemiş bir borçludan da vadeden itibaren temerrüt faizi istenemez. İbraz edilmeyen senedin borçlusunun, senet bedelini tevdi etmemiş olması da, borçlu temerrüdünü doğurmay (bkı.. Kn.695).

Temerrüt faizi, vadeden itibaren hesaplanır. Vadeden önce başvurma 818 hakkının doğması, bu tarih itibarıyla faiz istemek hakkı vermez. Bu halde de yine vade esas alınır. Sadece görüldüğünde ödenecek senetlerde, süresi içinde ödeme için ibraz tarihi, temerrüt faizine başlangıç olarak alınır. Bu senetlerde vade ile ibraz tarihi aynıdır.

13.3.5.1.2.2. Temerrüt faizi oranları

FaizK, TK'ya göre özel kanun olduğu için, bu Kanun'da yer alan kanuni 819 faiz ve temerrüt faizine ilişkin hükümler, faiz oranları öncelikle uygulanır ve faiz oranları yürürlüğü tarihinden itibaren bu Kanun hükümlerine göre belirlenir. FaizK 1/ 1 ve 2/ 1 hükümleri uyarınca, TK'ya göre kapital veya temerrüt faizi ödenmesi gereken hallerde, miktarı sözleşme ile tespit edilmemişse, bu ödeme yıllık% 9 oranı (bkz. FaizK 1/1 ve 1/2 ile Bakanlar Kumlu'nun 19/12/2005 tarihli ve 2005/9831 sayılı kararı) üzerinden yapılır.

Ancak FaizK 2/2'de, ticari işlerde temerrüt faizi konusunda farklı bir dü- 820 zenlemeye yer vermiştir. Şöyle ki şayet TCMB'nin önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı% 9'dan (FaizK 1) fazla ise, arada sözleşme olmasa bile ticari işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden istenebilir. Söz konusu avans faiz oranı, 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan avans faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur (FaizK 2/2-c.2). Ayrıca temerrüt faizi miktarının sözleşmede kararlaştırılmamış olduğu hallerde, akdi (söleşmesel) faiz miktarı yukarıdaki fıkralarda öngörülen miktarın üstünde ise temerrüt faizi, akdi faiz miktarından az olamaz (FaizK 2/3).

Kambiyo senedi düzenlenmesi bir ticari iş olduğu için (TK 3), borçlunun 821 kambiyo senedinde yazılı para borcunun ödenmesinde temerrüde düşmesi du-

rumunda hamil, FaizK 2/2 gereği, TCMB'nin kısa vadeli kredilerde uyguladığı avans faiz oranı üzerinden temerrüt faizi talep edebilir (ayrıca bkz. TK 9).

13.3.5.1.2.3. Yabancı para üzerindeki düzenlenmiş senetlerde temerrüt faizi talebi

- 822 Yabancı para borcunda, Türk Lirası ile olan borçlardan farklı olarak, sözleşmede daha yüksek akdi (sözleşme!) veya gecikme faizi kararlaştırılmamışsa, yabancı para borcunun faizinde Devlet Bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır (FaizK 4/a).
- 823 Yabancı para üzerinden düzenlenen bir bono (veya poliçe) bedelinin ödenmesinde gecikme halinde temerrüt faizinin hangi para birimi esas alınarak hesaplanacağı konusu da özellik arz eder. Yabancı para üzerinden düzenlenen bir kambiyo senedini icra takibine koyan alacaklı, vade tarihi ile takip tarihi arasında işlemiş temerrüt faizini yine yabancı para olarak hesaplamalıdır. Takipte yabancı parayı Türk parasına çevirme zorunluluğu sebebiyle de, alacaklının harca esas değeri TL olarak gösterip, alacağın hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiği ve faizi de belirtmelidir [İİK 58/2-(3)]. Söz konusu eksiklik icra müdürü tarafından giderilemez. Alacaklı takip talebinde seçim hakkını vade veya takip tarihi itibarıyla kullanmış ise, sonradan fiili ödeme günündeki kur üzerinden hesap yapılmasını isteyemez.

Alacaklı takip taleplerinde örneğin alacağının BK 99'da öngörülen fiili ödeme günündeki rayice göre Türk parası ile ödenmesine ilişkin seçimlik hakkını saklı tutmamış ise, artık yabancı para alacağı üzerinden faiz yürütülemez. Buna göre alacaklı, takip taleplerinde vade tarihindeki ABD Dolarını TL'ye çevirmiş ve ödeme emri takip talebi gibi düzenlenip borçluya gönderilmiş ise, takip talebinde ve ödeme emrinde alacaklı vade tarihi ile takip tarihi arasında işlemiş temerrüt faizini yabancı para olarak hesaplayıp takip tarihindeki kur üzerinden Türk parası olarak yazmamış bulunduğu ve yargı mercileri bu talep ile bağlı olduklarından, artık vade tarihi ile takip tarihi arasında yabancı para faizi yürütülmesine yasal olanak yoktur. Bu halde takip tarihinden sonrası içinse, yine kambiyo senedinde yazılı alacağa avans faiz oranı üzerinden faiz yürütülmesi mümkündür. Netice olarak bu durumda, vade tarihi itibarıyla yabancı para alacağı TL'ye çevrildiği için vade tarihinden itibaren TL'ye uygulanan faiz oranlarının uygulanması gerekir [bkz. Yargıtay HGK'nın 18.12.2002 tarih ve 12-1058/1064 sayılı kararı (YKD, C.30, S. 1, s.33-36)].

13.3.5.1.3. Başvuru masrafları

- 824 Hamil, protesto ve ihbar için yaptığı masraflar ile başvurma hakkının kullanılmasına yönelik sair masraflarını (borçlu ve/veya adresinin araştırılması için yapılan masraflar, pul masrafları, noter masrafları gibi) talep edebilir [TK 725/1-(c), 778/1-(d)].

Masrafların istenebilmesi: (1) başvurma hakkının kullanılması için yapılmış olmaları, (2) gerekli olmaları ve (3) gerçek olmaları şartlarına bağlıdır. Örneğin düzenleyenin koyduğu protestosuz kaydına rağmen çekilen bir protesto için yapılan masraflar istenemez [TK 722/3, 778/ 1-(d)]. Ayrıca başvuru masrafları için temerrüt faizi talep edilemez [TK 725, 778/1-(d)]. 825

Yine kambiyo senetlerine mahsus yolla yapılan takipte damga pulu bedeli de, başvuru masrafı kapsamında olmadığı için istenemez. 826

13.3.5.1.4. Komisyon

Hamil, başvurduğu borçludan, senet bedelinin binde üçünü (% 0,3) aşmayan bir komisyon talep edebilir [TK 725/1-(d), 778/1-(d)]. Bu miktarı aşmamak kaydı ile komisyon oranı, sözleşme ile de belirlenebilir. Kararlaştırılan miktarda komisyon ödeyen başvuru borçlusu, kendisinden önceki başvuru borçlusuna/borçlularına başvurusunda bu miktar ile bağlıdır. 827

Komisyon, münhasıran senet bedeli üzerinden hesaplanır; temerrüt faizi ve giderler komisyonun belirlenmesinde esas alınamayacağı gibi, ayrıca komisyon için temerrüt faizi de işletilemez. 828

13.3.5.2. Ödeyen başvuru borçlusunun başvurusunun kapsamı

Bono (veya poliçe) bedelini hemen yukarıda belirtilen kapsamda [TK 725, 778/1-(d)] hamile ödeyen başvuru borçlusu, senet ile borç altına girmiş ve geçerli bir biçimde sorumsuzluk kaydı da koymamış olan, kendinden önce gelen imza sahiplerinden (borçlulardan) aşağıdaki taleplerde bulunabilir. 829

Ayrıca belirtmek gerekir ki bir başvuru borçlusuna ödeyen başvuru borçlusunun başvurma hakkının *kapsamı da* yine aynı (aşağıdaki) taleplerden oluşur ve aynı şartlara tabidir. Ancak bu halde şüphesiz ödenmesi gereken toplam bedel artar. 830

13.3.5.2.1. Hamile ödenen meblağın toplamı

Hamile ödeme yapan başvuru borçlusu, senedin ibrazı üzerine veya icra marifetiyle ödemiş olduğu tutarın tamamını talep edebilir [TK 726/1-(a), 778/1-(d)]. 831

13.3.5.2.2. Temerrüt faizi

Hamile ödeme yapan başvuru borçlusu, ödeme yaptığı tarihten başlamak üzere ödediği meblağın toplamı üzerinden temerrüt faizi de isteyebilir [TK 726/1-(b), 778/1-(d)]. Temerrüt faizinin esasları ve miktarı konusunda yukarıdaki kurallar geçerlidir. 832

Ödeyen başvuru borçlusunun üzerine temerrüt faizi işlettiği toplam tutarın içinde, daha önce hamile ödenen temerrüt faizi de vardır. TK 726/ 1-(b)'de 833

•*bu tutann faizi*"denilmek suretiyle, temerrüt faizine temerrüt faizi işletilrnt\tyasağının (BK 121/3) istisnalarından birine yer verilmiştir.

13.3.5.2.3. Masraflar

834 Başvuru üzerine ödemeden dolayı yapılan, örneğin ihbar masrafı gib, masraflar istenebilir [TK 726/1-(c), 778/1-(d)]. Ancak bazı durumlarda ihbar masrafının ciranta üzerinde kalması mümkündür. Örneğin, hamilin veya bir cirantanın kendinden hemen bir önceki başvuru borçlusuna değil de daha yukarıdakilere başvurması durumunda, kendisine başvurulmayan cirantanın yaptığı ihbar masrafının kambiyo senetlerine özgü takip usulü dahilinde istenme imkanı kalmamaktadır; şüphesiz genel hükümlere göre talep hakkı saklıdır.

13.3.5.2.4. Komisyon

835 Ödeyen hamil, poliçe bedelinin binde ikisini (%0,2) aşmamak üzere komisyon ücreti isteyebilir [TK 726/1-(d), 778/1-(d)].

13.3.6. Başvurma hakkının kullanılış yöntemi

13.3.6.1. Bono (veya poliçe) ile protesto evrakının ibraz ve teslimi

836 Hamil veya hamile ödeyen başvuru borçlusu başvurma hakkını, bonoya (veya poliçeye) kendinden önce imza koymak suretiyle sorumluluk zincire dahil olan ve sorumsuzluk şartı da koymayan [TK 679, 685, 778/1-(a)] başvuru borçlularına, bonoyu (veya poliçeyi) ödemeleri halinde senedi teslim hazır olacak biçimde ibraz etmek suretiyle kullanabilir.

İbraz üzerine tam bir ödeme yapmak isteyen başvuru borçlusu bunu, bononun (veya poliçenin) ve protesto evrakının teslimi karşılığında yapmalıdır; dilerse ayrıca makbuz da isteyebilir [TK 727, 778/1-(d)]. Zira başvuru üzerine hamile ödeme yapan başvuru borçlusu da başvurma hakkını yine aynı şekilde kendisinden önce gelen kişilere, teslim aldığı (tesellüm ettiği) bono (veya poliçe) ile protesto evrakını ibraz etmek suretiyle kullanabilecektir [bkz. Yargıtay 11. HD'nin 22.01.1985 tarih ve 84-5809/52 sayılı karar (uwww.kazanci.com.tr)].

837 Senet bedelini ödeyen her başvuru borçlusu (ciranta) dilerse ayrıca kendi cirosunu ve kendisinden sonra gelenlerin cirolarını çizebilir [TK 727 /2, 778/ 1-(d)]. Söz konusu ciroların çizilmesi tamamen güvenlik amaçlıdır ve bir zorunluluk arz etmez. Zira bir başvuru hamilinin senet bedelini ödediği oranda, ciro zincirinde kendisinden sonra gelenlerin kambiyo senedine bağlı borçları sona erer.

838 Şayet bir kişi ciro zincirinde iki kez ciranta sıfatı ile yer alır ve bu sıfatı ile (rücuen) ödemede bulunursa, başvurma hakkını ilk cirosundan önce gelenlere karşı kullanabilir; iki ciro arasında yer alan cirantaların borçları ise sona erer.

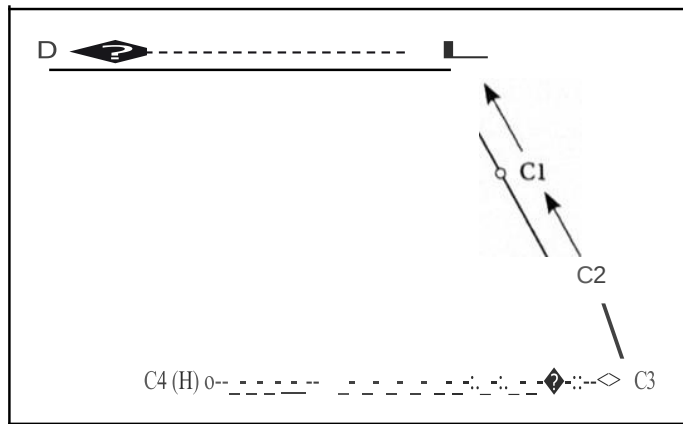
Police, muhatap tarafından kısmen de kabul edilebilir (TK 696/1). Poliçenin kısmen kabulünden sonra başvurma hakkının kullanılması bilinde poliçe bedelinin kabul edilmeyen kısmını ödeyen başvuru hamili, ödemenin poliçe üzerine ynlmasını vekendisine bu hususta bir makbuz verilmesini isteyebilir. Bundan başka onun sonradan diğerlerine karşı başvuru haklarını kullanabilmesi için hamil, ona poliçenin ve protestonun onaylı birer suretini vermek zorundadır (TK TIS).

13.3.6.2. Geriye ciro

Başvurma hakkının kullanılması konusunda Yargıtay'ın bugün büyük ölçüde terk ettiği bir görüşü de, alacaklı ciranta (ödeyen başvuru borçlusı) tarafından bu hakkın talep veya takip yoluyla kullanılabilmesi için bononun bu kişiye geriye ciro ile gelmesi gerektiği şeklindedir. Buna göre örneğin bonoda (CI) ve (C2)'nin ciro su var ve senet (H)'nin elinde ise ve (H) takip alacaklısı olarak, (C 1) ve/veya (C2)'ye başvurma hakkını kullanacaksa ya da ona ödeme yapan (C2), (C1)'e rücu edecek ise bunu geriye ciro yapmak suretiyle yapacaktır. Bu halde örneğin ilk ciroda (H), (C2)'ye geriye ciro yapacak olursa, (C2) şeklen (H)'nin hem önünde hem de arkasında yer alacaktır; (H)'den sonra [(H'nin arkasında)] yer alması sebebiyle de ona başvurabilecek konumda gözükcektir. Ancak şüphesiz geriye ciro ile bir senedi iktisap eden kimse kendisinden önce gelenlere başvurabilirse de bunlardan birinin sonradan kendisine başvuru imkanının olması ve bu kişiden senet bedelini istemesi durumunda "geriye verilmesi gereken şeyi talep eden kimse kötüniyetle hareket eder" ilkesine aykırı davranmış olacaktır.

839

" •••Geriye ciro ile senedi iktisap eden kimse kendisinden önce gelen müteselsil borçlulara kural olarak müracaat edebilirse de, bunlardan birisinin sonradan kendisine müracaat hakkı mevcut olması halinde, bu kişiden senet bedelini istemesi (geri verilmesini gereken şeyi talep eden kimse kötüniyetle hareket eder) kuralı gereğince MK'nın 2. maddesine aykırıdır... " [bkz. Yargıtay 11 HD'nin 28.09.1984 tarih ve 4029/4214 sayılı kararı (www.kazanci.com.tr)].

Geriye cironun gerekliliği düşüncesi, "yetkili (meşru) hamil" kavramına dayandırılmaktadır. Bu düşünceye göre yetkili hamil sıfatı, ancak düzgün bir

840

ciro zinciri ile kazanılabileceğine göre, ancak başvuru aşamasında da düzgün bir ciro zinciri ile senedi iktisap eden kişi talep veya dava hakkını kullanabilir. Fakat doktrinde de ifade edildiği üzere bu düşünce tedavül eden bir kambiyo senedi için doğru olup, başvuru (tahsil) aşamasına gelmiş bir senet artık tedavi edilmeyeceği için, bu aşama bakımından yerinde bir düşünce değildir. Netice itibarıyla başvurma hakkının kullanılması için protesto evrakının ve senedin sadece teslim edilmesi yeterlidir; ayrıca geriye ciro yapılması zorunluluğu yoktur.

13.3.6.3. Retret

841 Bonoya (veya poliçeye) bağlı başvurma hakkı olan herkes (hamil, ödeyen ciranta veya avalist) bu hakkını, bonoda (veya poliçede) aksine şart bulunmadıkça kendisinden önce gelen borçlulardan biri üzerine çekeceği (düzenleyeceği) "retret" denilen bir poliçe aracılığıyla da kullanabilir. Retret, üzerine çekilen (düzenlenen) kimsenin yerleşim yerinde ödenmek üzere ve görüldüğünde vadeli olarak çekilebilir [TK 729, 778/1-(d)].

842 Retret, eğer düzenleyen hamil ise TK 725'teki toplam bedeli ve eğer düzenleyen ödeyen bir başvuru borçlusu ise TK 726'daki toplam bedeli, ancak her iki halde de ayrıca bir komisyon ücretini içerir (TK 729 /2).

13.3.7. Başvurma hakkının düşmesi

13.3.7.1. Başvurma hakkını düşüren haller

843 Yukarıda açıklandığı üzere başvurma hakkının kullanılabilmesinin şekli şartlarını, ibraz ve protesto çekilmesi oluşturur. Her iki yükümlülük de hamil üzerindedir. Şayet hamil veya yetkili temsilcisi bonoyu (veya poliçeyi) ödeme için hiç veya gerektiği şekilde, zamanında ibraz etmemiş ya da ibraz etmesine rağmen ödenmemesi halinde protesto çekmemiş ise, başvuru borçlularına başvurma hakkını yitirir [TK 730, 778/1-(d)].

844 Protestodan muafiyet kaydı, hamilin ibraz yükümünü ortadan kaldırmaz. Ayrıca protestonun düzenlenmesi veya tebliğinde noterin ihmali de başvurma hakkına engel oluşturmaz. Şüphesiz tüm bu durumlarda asıl borçlular ve onlar gibi sorumlu olanlara başvurma hakkı ve imkanı saklıdır.

845 Bonodan farklı ve poliçeye özgü olarak başvurma hakkının düşmesine yol açan nedenler mevcuttur. Bilindiği üzere kabul etmeme protestosu başvurma hakkının muhafazası için değil, vadeden önce başvurma hakkının kullanılması için zorunludur [TK713/2-(a)]. Kabul etmeme protestosunun çekilmemiş olması, başvurma hakkını düşürmez. Ancak;

(1) görüldükten belirli süre sonra ödenecek poliçelerde ibraz süresi içinde poliçe kabul için ibraz edilmekle birlikte kabul edilmez ve kabul etmeme protestosu çekilmez ise,

(2) kabul için ibraz zorunluluğu olan bir poliçe süresi içinde ibraz edilmekle birlikte kabul edilmez ve kabul etmeme protestosu çekilmez ise, başvuru borçlularına başvurma hakkı düşer (TK 730).

13.3.7.2. Başvurma hakkının düşmesinin sonuçları

(1) Başvurma hakkının düşmesinin ilk ve en önemli sonucu, başvuru borçlularının kambiyo senedi ile üstlenmiş oldukları yükümlülüklerinden kurtulmalarıdır. Buna karşın başvurma hakkı, süresinde ibraz edilmeme veya protesto çekilmeme sebebiyle sona erse dahi, senedin asıl borçluları zamanaşımı süresi içinde senet borçlusu olarak kalmaya devam eder. 846

(2) Başvurma hakkının düşmesine yol açan ibraz ve protesto işlemlerinin zamanında ve usulüne uygun şekilde yapıp yapılmadığını, dolayısıyla başvuru borçlularına karşı hamilin bu hakkının düşüp düşmediğini hakim resen nazara almak durumundadır. 847

(3) Başvurma hakkının düşmesinden sonra bono (veya poliçe) kambiyo senetlerine özgü tedavül yeteneğini kaybeder; bundan sonra yapılan devir işlemleri, senedin türü ne olursa olsun alacağın temlik hükmündedir [TK 690, 778/1-(a)]. 848

(4) İbraz veya protestoya ilişkin yükümlülüklerin ihlali yüzünden başvurma hakkının düşmesi, bononun veya poliçenin kambiyo senedi niteliğini etkilemez; hamil zamanaşımı süresi içerisinde senedin asıl borçlularını kambiyo senetlerine özgü yollarla (İİK 167 vd.) takip edebilir. 849

13.3.8. Araya girerek ödeme

Araya girerek ödeme, hamilin başvurma hakkının doğduğu aşamada gündeme gelen, senet bedelinin ödenmesi talebinin karşılanmasına yönelik, gerçekte başvuru borçluları lehine kabul edilmiş bir düzenlemedir [TK 738-742, 778 / 1-(e)]. Hamilin başvurma hakkını kullanabileceği bir aşamada düzenleyen, ciranta veya bunlar lehine aval veren lehine araya girerek ödeme yapılabilir. Bu suretle hem başvuru borçlularına başvurunun önüne geçilir, hem de başvurma hakkı kapsamında ödenecek bedelin masraf, faiz, komisyon vs. kalemler de eklenerek artması engellenmiş olur. 850

Bonoda (veya poliçede) imzası bulunanlar da dahil herkes (poliçede muhatap hariç) lehine araya girme suretiyle ödeme yapabilir. 851

Şayet bir kimse ödeme için araya girmişse hamil, en geç ödememe protestosu çekilmesi için belirli sürenin bittiği günün ertesi günü bonoyu (veya poliçeyi) ödeyecek kişinin ticaret yerinde veya böyle bir yer yok ise konutunda ona ödeme için ibraz etmek ve ödemediği kaçınılması halinde de protesto çekmek zorundadır. Eğer bu durumda protesto süresinde çekilmemişse, ödeyecek 852

kişiyi göstermiş olan (aynca poliçede araya girmek suretiyle lehine poliçe kabul edilene) kimse ile onlardan sonra gelen borçlular sorumluluktan kurtulmuş olurlar [TK 739, 778/1-(e)].

853 Hamilin çıkarına olarak vadede veya vadeden önce başvurma hakkının doğduğu tüm hillerde araya girerek ödeme yapılabilir ve hamil bu yöndeki öneriyi (teklifi) kabul etmek zorundadır. Ödemenin en geç, ödememe protestosunun çekilmesi için belirli olan son günün (ödeme gününü takip eden ikinci iş günü) ertesi günü yapılması gerekir. Aksi halde hamil ödeme önerisini reddedebilir.

Süresi içinde araya girilerek kendisine yapılacak ödemeyi reddeden hamil, ödeme halinde borçtan kimler kurtulacak idiyse onlara karşı başvurma hakkını kaybeder (TK 740).

854 Araya girilerek ödeme durumunda ödeme kimin için yapılmış ise, o kimse gösterilmek suretiyle senet üzerine makbuz niteliğinde bir kayıt konulur; bu kaydı parayı alan hamil imzalar; bilahare senet ve ayrıca varsa protesto, araya girerek ödeyen kimseye verilir. Senet, ödemenin kimin için yapıldığı yönünde bir açıklık içermiyorsa ödeme, düzenleyen için yapılmış sayılır.

B55 Araya girerek ödemede bulunan kişi, kambiyo senedinden doğan hakları iktisap eder. Fakat bonoyu (veya poliçeyi) yeniden ciro edemez [TK 742/1, 778/1-(e)]. Ödeme ile birlikte ayrıca, lehine ödemede bulunulan kişiden sonra gelen borçlular borçtan kurtulur [TK 742/2, 778/1-(e)].

856 Birden fazla kimse araya girerek ödeme önerisinde bulunursa, önerilerden hangisi daha elverişli ise, yani daha fazla sayıda borçluyu borçtan kurtaracaksa onun tercih olunması gerekir. Aksi halde ortada daha iyi bir teklif bulunduğunu bildiği halde araya girerek ödemede bulunan kişi, en iyi teklif tercih edilmiş olsaydı kimler borçtan kurtulacak idiyse onlara karşı başvurma hakkını kaybeder [TK 742/3, 778/1-(e)].

14. NÜSHA

857 Bonoda nüsha olmaz. Poliçede nüsha (TK 743-745) yukarıda açıklanmıştır (bkz. Kn. 382 vd.).

15. SURET

858 Suret bononun (poliçenin) aslının kopyasıdır. Bu, senedin aslı bir yerde kalmasına rağmen dolanımını (tedavülünü) sağlamaya yarar.

859 Sureti hamil düzenler [TK 746/1; 778/1-(f)].

Suretin bonoda (poliçede) bulunan tüm kayıtları aynen içermesi gerekir [TK 746/2; 778/ 1-(f)]. Ayrıca suretin senet aslının kimin elinde bulunduğunu da göstermesi gerekir [TK 747/1-c.1; 778/1-(f)]. 860

Suret, aslı gibi ve aynı hükümler meydana getirmek üzere ciro edilebilir ve aval taahhüdüne konu olabilir [TK 746/3; 778/ 1-(f)]. Bu nedenle asıl senet üzerindeki ciroların nerede son bulduğunun gösterilmesi gerekir ["buraya kadar suret" ibaresi, TK 746/2; 778/1-(f)]. 861

Suret belirli bir andan itibaren gerçek cirolar ile tedavül etmişse; meşru hamil (sureti elinde bulunduran), aslı elinde bulunduran kimseden bunu isteyebilir [TK 747/ 1-c.2; 778/1-(f)]. 862

Senet aslını elinde tutan kişi bunu teslimden kaçınırsa, suret hamili durumu bir protesto ile tespit ettirdiği takdirde, suretin cirantalarına (suret üzerindeki ciroları yapan cirantalara) ve suret üzerinde aval veren kimselere karşı başvurma hakkını kullanabilir [TK 747/2; 778/1-(f)]. Ne var ki, bunun için suretin, aslının kimin elinde olduğunu göstermesi lazımdır; aksi halde böyle bir protestonun çekilmesi ve başvurma hakkının kullanılması mümkün olmaz. 863

İşaret edilen bu halde düzenleyen ödeme yapmaz; çünkü düzenleyen ödeme yapmak için senedin aslını ister.

Senet aslı üzerinde -senet düzenlenmesinden önce- en son yapılan cirodan sonra "buradan itibaren ancak suret üzerinde yapılacak cirolar geçerlidir" biçiminde bir kayıt konulmuş ise bu kayıttan sonra senedin aslı üzerinde yapılacak cirolar hükümsüzdür [TK 747/3; 778/1-(f)]. 864

Bonoda kısmi ödeme halinde ödenmeyen (poliçede -aynı zamanda- kısmi kabul halinde kabul edilmeyen) kısım için çekilecek protesto senedin bir sureti çıkarılarak bu suret üzerine yazılmalıdır [bkz.TK718; 778/ 1-(f)]. 865

16. ZAMANAŞIMI

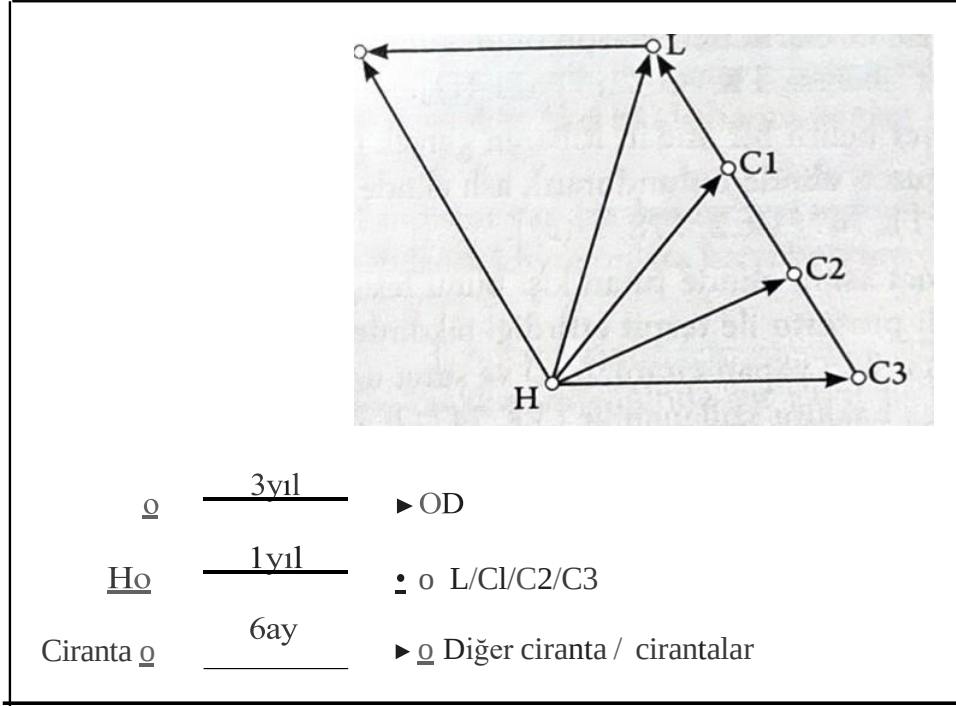
16.1. Zamanaşımı Süreleri

(1) Bonoda düzenleyene (poliçede: kabul eden muhataba) karşı açılacak davalar vadeden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar [TK 749/1; 778/1-(h); ayrıca: TK 779/1]. 866

(2) Hamilin cirantalara (poliçede: cirantalara + düzenleyene) karşı açacağı davalar bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bu süre protesto çekilmişse protesto; protesto çekilmesine gerek olmayan hallerde [protesto düzenlenmesi gerekmeyen haller, TK 722; 778/1-(d)] vade tarihinden itibaren işlemeye başlar [TK 749/1; 778/1-(h)]. 867

868

(3) Bir cirantanın diğer cirantalar (poliçede: diğer cirantalar + düzenleyen) aleyhine açacağı davalar, bonoyu (poliçeyi) ödemiş ise (nzai ödeme hali) ödeme tarihinden; dava sonucu ödenmiş ise dava tarihinden (davanın ikame tarihi) itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrar [TK 749/3; 778/1-(h)].

16.2. Zamanaşımının Kesilmesi

16.2.1. Nedenler

869

Zamanaşırur; (1) Dava açılması; (2) Takip talebinde bulunulması; (3) Davanın ihbar edilmesi ve (4) Alacağın iflas masasına bildirilmesi nedenleriyle kesilir [TK 750; 778/1-(h)].

16.2.2. Hükümleri

870

Zamanaşımını kesen işlem kim hakkında gerçekleşmiş ise ancak ona karşı hüküm ifade eder [TK 751/1; 778/1-(h); ayrıca bkz. ve karşı. BK 155/1].

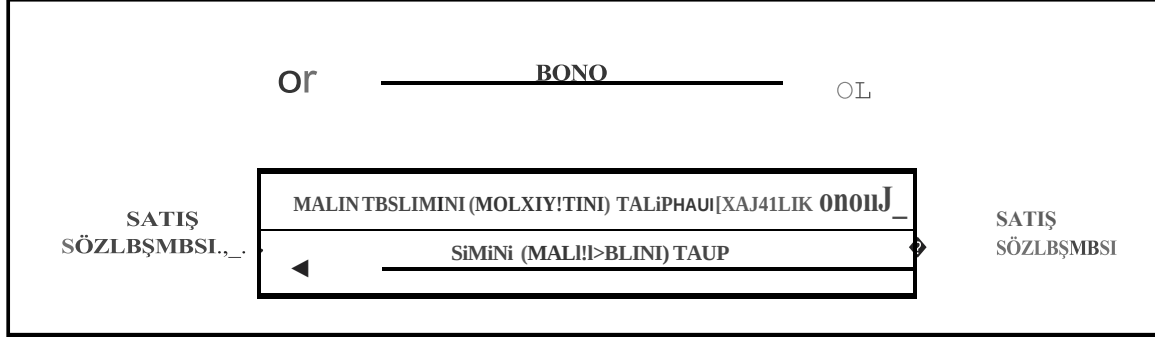
Zamanaşımikesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar [TK 751/2; 778/1-(h); BK 156/1].

17. KARŞILIĞIN DEVRİ

871

TK 733 poliçe ile ilgilidir. Bono ikili bir ilişki oluşturduğu için; poliçede söz konusu olan; düzenleyenin "muhatap" nezdindeki alacağı gibi bir karşılık yoktur.

Düzenleyenin; senet lehtarı ile arasındaki borçsözleşmesinden doğan kar-
şı-edim alacağı (düzenleyenin lehtara karşı aralarındaki borç ilişkisi nedeniyle
sahip olduğu talep hakkı) TK 733 anlamında karşılık değildir.

Bu nedenle bonoda karşılığın devri söz konusu değildir.

18. SEBESİZ ZENGİNLEŞME

18.1. Genel Olarak

Sebepsiz zenginleşmenin TK 732'de yine poliçe dolayısıyla düzenlenmiş
olduğunu görmüş bulunuyoruz (bkz. Kn. 399 vd.).

ETK'da bonolara uygulanacak poliçe hükümlerini gösteren eTK 690'da, eTK 644
belirtilmiş değildir. Kıymetli evrak hukuku öğretisinde hakim görüş, eTK 644 hükmü-
nün bono bakımından da geçerli olduğu yönünde idi. Bu bakımdan eTK 691/l'de
yer alan ve bonoyu düzenleyenin tıpkı poliçeyi kabul eden gibi sorumlu olduğunu
öngören hüküm; diğer yandan eTK 690/ l'de poliçede kanunlar ihtilafına dair eTK
678-687'ye atıf yapılmış olması ve eTK 685'de sebepsiz zenginleşmeden doğan hakla-
ra uygulanacak memleket kanununun belirtilmiş olması dayanak alınıyordu.

ETK 644 hükmünün bono bakımından işlerliğinin kabul edilmemesi olasılığı ile
ilgili olarak da eBK 61 vd. hükümlerinin uygulanması halinde; bonoda (ve poliçede)
sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak talepte bulunulabilmesi için tüm baş-
vurma (müracaat) yollarının (temel ilişki vs.) kapanmış olması gerektiği (oysa eTK/
TK düzeninde daha önce poliçe dolayısıyla görüldüğü üzere başvurma hakkının
düşmesi ya da zamanaşımının gerçekleşmiş olması yeterlidir); ayrıca zamanaşımı
bakımından her halde eBK 66'daki sürenin (bir yıl - on yıl) uygulanmasının zorunlu
olacağı (eTK 644'de bir zamanaşımı düzenlenmediği için eBK 66'daki sürenin mi
yoksa eBK 12S'deki genel zamanaşımı süresinin mi (on yıl) geçerli olacağı konusunda
da tartışma vardı) gibi sonuçlara işaret ediliyordu.

Yargıtay da yerleşik uygulama karşısında, eTK 644'ün bonolar için de geçerli bu-
lunduğuna karar vermişti (*Yargıtay 11. HD'nin 29.11.2004 tarih vel3405/l 1559 sayılı
kararı; Durgut, s. 156-158*).

TK 778/1-(d)'de ise TK 732 belirtilmiş ve poliçedeki sebepsiz zenginleş-
me ile ilgili hükmün bonolarda da geçerli olduğu açık olarak kabul edilmiştir
[çek bakımından da durum böyledir, TK 818/1-(m)].

18.2. Şartları

18.1.1. Bonodan doğan istem haklarının sona ermesi

87?

Hamilin bonodan doğan istem hakları bonodan doğan hakların korunması için gerekli olan işlemlerin yapılmasının ihmale edilmiş olması ya da ıamanaşun, sebebiyle sona erebilir.

Alıcı (A), satıcı (S)'den malsatın alınış ve bedel/semen borcu için bir bonoduun. leyerek (S)'ye vermiştir. Alıcı (A) düzenleyen, satıcı (S) lehtardır. S/L bu bonoyu tedavüle koymuş ve bono sıra ılıc Cl'e, C2'ye, C3'e ve C4'e (H) ciro ve teslim edilmiştir {H} belir birgunde vadeli bu bonoyu ödeme gununde ya da ödeme gununu izleY'n ikl iş günü içinde ödeme için ibraz etmemiş ya da yine bu süre içinde ödememe halinde ödememe protestosu çekmiş ve [C3'e, C2'ye, Cl 'eve L'ye karşı] başvurma hakkını yitmiştir [TK 708/1; 714/3; 730/1-(b)]. Bu halde talepte bulunabileceği kişi yalnızca A/D'dir {esas borçlu}. Bilindiği üzere hamilin; cirantalara, düzenleyene ve diğer borçlulara karşı başvurma hakkı düşse bile o esas borçluya karşı (bonoda: düzenleyen, TK 779/1; 698/1) bu hakkını muhafaza eder (TK 730/1).(H) zamanaşımı süresi içinde A/D'ye başvurarak ödeme isteyebilir. Zamanaşımı süresi geçtilen sonra (H)'nin A/D'den-bonoyadayanarak-istemde bulunması artık imkansızdır.

Böylece (H)'nin bonodan doğan istem hakları sona ermiş olacaktır.

378

Sebepsiz zenginleşme hükümleri bakımından başvurma hakkının düşmesi ya da zamanaşımının gerçekleşmesi olasılıklarından birinin yeterli olduğunu hatırlatalım (bkz. Kn. 402 vd.)

Ayrıca: (H), A/D ile S/L arasındaki sözleşme ilişkisi dışında olduğu için temel ilişki dendoğan bir alacağa sahip değildir.

879

Adi alacağa ilişkin talepsadece (satıcı) lehtar (S/L) tarafından (yanisenedin ciro görmemiş olduğu hallerde) ileri sürülebilir. Ayrıca senedin/bononun ifa yerine verilmemiş olması gerekir. Bononun, ifa yerine verilmiş olduğu hallerde temel ilişki dendoğan alacak sona erer/ ortadan kalkar. Bu arada bonoda poliçede olduğu gibi bir karşılık bulunmadığını da hatırlatalım (bu konuda bkz. Kn. 871).

18.2.2. Hamilin zarara uğraması

880

Sebepsiz zenginleşme bakımından ikinci şart hamilin zarara uğramasıdır.

881

Bilindiği üzere hamilin başvurma hakkını yitirmesi ya da zamanaşımının gerçekleşmiş olması onun zarara uğramış sayılması için yeterli görülmektedir (bkz. Kn. 411).

18.2.3. Düzenleyenin hamilin zararına olarak zenginleşmiş olması

882

Yukarıda verilen örnekte (alıcı) düzenleyen (A/D) hamilin zararına olarak zenginleşmiş bulunmaktadır.

H, C3'e bir mal satmış ya da hizmet görmüş, karşılığında bonoyu almıştır. Bonoyu usuli işlemlerin yerine getirilmemiş olması (başvurma hakkının düşmesi) ya da zama-naşımı sebebiyle tahsil edememektedir.

Gerçekten, A/D, S/L'den mal satın almış ve bedel/semen için verdiği be-del ödenmemiştir.

Bu durum A/D'de H zararına bir zenginleşme yaratmıştır.

Sonuçta H, A/D'ye karşı sebepsiz zenginleşme isteminde bulunacaktır.

Bonoda muhatap olmadığı için -poliçeden farklı olarak- burada kabul etmiş olan muhataba karşı sebepsiz zenginleşme isteminin yöneltildiği diye bir durum düşünülemez. 883

Sebepsiz zenginleşme davası yerleşim yerli bonoyu ödeyecek kimseye karşı açılabilir [732/2; 778/2-(a); 674/697]. 884

Ancak bono bir üçüncü kişi ya da ticari işletme hesabına düzenlenemeye-ceği için bonoda sebepsiz zenginleşme bakımından "hesabınabonodüzenlenen üçüncü kişi ya da ticari işletme"nin gündeme gelmesi ve onlara karşı istemde bulunulması da söz konusu olmaz. 885

18.3. Sebepsiz Zenginleşme Davası

18.3.1. İstem sahibi

İstem sahibi (davacı) bonodan doğan başvurma hakkının yitirildiği ve/veya bononun zamanaşımına uğradığı andaki (yetkili) hamildir. 886

18.3.2. İstemin yöneltilebileceği kişiler

İstemin yöneltilebileceği kişiler (davalılar) hamilin zararına olarak zenginleşen düzenleyen ve/veya yerleşim yerli bonoyu ödeyecek olan kimsedir (TK 732/1-2). 887

Bonodan doğan borcu düşmüş olan cirantaya karşı böyle bir dava açılmaz (TK 732/3).

18.3.3. İstemin içeriği

Davalıdan/ davalılardan istenebilecek olan haksahibinin (hamilin) zararına sebepsiz olarak zenginleşilen tutardır (732/1; bkz. *Kendigelen*). İstem bono bedelini aşamaz. Faiz talebi konusunda tartışma vardır. Başvurma hakkının içeriğine ilişkin TK 725/726 burada uygulanmaz. 888

18.3.4. Görevli ve yetkili mahkeme

(1) Görevli mahkeme: Asliye ticaret mahkemesidir. 889

(2) Yetkili mahkeme: Borcun ödeneceği yer mahkemesidir. 890

18.3.S. Zamanaşımı

R9I Bu bakımdan eTK 644'ten farklı olarak TK 732/4'te açık bir hükme yer verildiğini biliyoruz. Bu hükümde zamanaşımı süresinin bir yıl olduğu ve bu sürenin bononun 1..amanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten (günden) itibaren işlemeye başladığı polişe do[ayısıy]a görülmüştü (bkz. .Kn. 387 vd.)

TK 732'nin yazımı ile ilgili olarak öğretilde ileri sürülen görüş hakkında yine bkı. Kn.427.

Ayrıca bkz.ve karşı. TK 732/4 veBK 82/ 1.

19. EMRE YAZILI ÖDEME VAADİ

TK 742'de düzenlenmiştir.

19.1. Kavram

892 Senet metninde bono olarak gösterilmemekle beraber açıkça emre olarak düzenlenmiş olan ve bonoda aranılan diğer şekil şartlarını (unsurları) içeren senetlerdir.

Emre yazılı ödeme vaatlerinde; senet metninde "bonon sözcüğü yoktur; ancak bonolarda aranılan diğer şekil şartlarının hepsi gerçekleşmiştir ve emre olduğu açıkça belirtilmiştir.

19.2. Hükümleri

893 Emre yazılı ödeme vaatleri bonolar hakkındaki hükümlere tabidir. Ancak bunlar hakkında;

(1) Araya girme suretiyle ödemeye ilişkin hükümler (TK 650 vd.; 690/ 1) ile,

(2) İİK'nın kambiyo senetleri hakkında takibe ilişkin hükümleri (İİK 167 vd.)

uygulanmaz.

ÇEK

1. GENEL OLARAK

1.1. Kanuni Düzenleme

Çek, TK'run 780-823. maddelerinde, poliçe ve bonoyu takiben, kambiyo 894 senetlerinin bir türü olarak düzenlenmiştir. Çek hakkındaki bu hükümler, Türk hukukunda kıymetli evraka ilişkin TK'nın üçüncü kitabına kaynaklık eden İsvBK'nın 1100-1144. maddelerinden, istisnai nitelik taşıyan bazı farklılıklar hariç aynen alınmıştır.

Mehaz İsviçre hukukundaki düzenlemenin kaynağını da esasen çeke yönelik olarak 1931 yılında kabul edilen uluslararası nitelikteki "*Çekler Hakkında Tektip (Yeknesak) Kanun Projesinin Kabulü Hakkında Antlaşma (Cenevre Yeknesak Kuralları)*" oluşturmaktadır. Bu yönüyle TK'nın çek konusundaki hükümleri, ilke olarak Kıta Avrupası hukukunda benimsenen sisteme paralellik arı etmektedir.

Ancak ülkemizdeki çek uygulaması zamanla Türk hukukuna özgü bazı 895 sorunları da beraberinde getirmiş, özellikle karşılıksız çek için öngörülen yaptırımların yetersiz kaldığı düşünülmüş ve bu nedenle zaman içerisinde çek hakkında özel düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Nitekim ilk kez 1985 yılında kabul edilen ve amacı, adından da açıkça anlaşılan 3167 sayılı "*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun*" (RG 03.04.1985/18714), zaman içerisinde birçok kez değiştirildikten sonra 2009 yılının sonunda, tüm geçici maddeleri ile birlikte yürürlükten kaldırılarak (ÇekK 9) yerini 5941 sayılı yeni "*Çek Kanunu*"nabırmıştır (RG 20.12.2009/27438).

Belirtelim ki bu son kanun da özellikle cezai sorumluluk açısından kanun koyucunun yirmibeş yılı aşkın oldukça uzun sayılabilecek bir tecrübeye dayalı yeni tercihine paralel olarak 2012 yılında bir kez daha değiştirilmiş ve karşılıksız çek düzenlenmesi fiili, 6273 sayılı Kanun ile birlikte bir suç olmaktan tamamen çıkarılmıştır (RG 03.02.2012/28193).

Bununla birlikte Türk hukukuna özgü bu özel düzenleme ile çeke ilişkin TK hükümleri yürürlükten kaldırılmamış, aksine ÇekK 1/2'de "*(b)u Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır*" denilerek, çek hakkında özel kanun/ genel kanun ayrımı dikkate alınmak kaydı ile TK hükümlerinin de aynen uygulanmaya devam olunacağı vurgulanmıştır.

Ç?kK\l\, \.l'klr öilemtNl\ ,hı,cıll'\11\C?I vo ç k hımlllnNn klruum,,?ı ""u?nu!
)'"" ?ırıl "k,iyır,l?ı r'l"nottınufı ılırırlm ,l'tut uluuuu.tı thltulalır k-utklftul•uluuum,
(Ç'kK 1/l) vı "kırtıı J'Uİtım ,ıH.uuu.,?, lltı trrı1riin.flıı,uı.cuuuuuuuıu (luuuultM v,mı)
Vl'itü "" uyumuı,ımuı ruğrl ulımtıı?ı (it (hirek?u),ıt\11\Çl,rıı., dı\ U'iol ol,,r,k vır?u
)¹,pılmıştır.

891

898

898

899

899

kullanılmasına olanak sağlaması suretiyle gerek bu kuruluşların, gerek ülke ekonomisinin yararına sonuçlar doğurmaktadır.

Nitekim bu yönüyle birçok ülkede çek kullanımı kanun koyucular tarafından hep teşvik edilmiş ve bu anlamda örneğin çek, diğer kambiyo senetlerinin aksine çok daha eski tarihlerden beri sürekli damga vergisinden muaf tutulmuştur.

1.3. Hukuki Niteliği

Hukuki yapısı itibarıyla çek, poliçeye benzemektedir. Gerçekten kanun- 900 nen emre yazılı bir kıymetli evrak olarak düzenlenen çekin temelinde de, tıpkı poliçede olduğu gibi bir nitelikli havale ilişkisi yatmaktadır [TK 780/1-(b)]. Dolayısıyla çek düzenlenmesinde de üçlü bir ilişki ile karşılaşmakta ve çeki düzenleyen (*keşideci*), çekle işleyen hesabının bulunduğu bir bankaya (*muhatap*), lehine çek düzenlenen (*lehtar*) ya da çeki ondan devralan (*hamil*) kişiye, kendi hesabına belirli bir bedeli ödeme ve aynı zamanda hamile de çek bedelini muhataptan talep/tahsil etme yetkisi vermektedir.

Bununla birlikte çek ile poliçe arasında özellikle şu farklılıklar görülür: 901

(1) Çekte muhatap, ancak bir banka olabilir (TK 782/1, 815). Bu kurala uyulmaksızın diğer bir gerçekveya tüzel kişi üzerine çekilen çek, yalnızca havale hükmünde sayılmıştır (TK 782/2).

(2) Poliçenin aksine çekte "kabul" yoktur. Bu nedenle, çek hakkında kabul işleminin yapılamayacağı ve çek üzerine düşülmüş bir kabul kaydının da yazılmamış sayılacağı öngörülmüştür (TK 784).

Dikkat edilirse kanun koyucu muhatapın hiçbir biçimde kambiyo ilişkisine girmesini istememiş ve bu anlamda kabul beyanını yasakladığı gibi, giderek çek için muhatapın aval vermesini ya da çekin muhatap tarafından ciro edilmesini de geçersiz (batıl) saymıştır (TK 789/2, 794/2).

(3) Kanunen emre yazılı bir senet olarak düzenlenen çek, üzerinde yer alacak açık bir kayıt ile nama düzenlenebileceği gibi, poliçeden (ve bonodan) farklı olarak hamiline de düzenlenebilir (TK 785). Bu nedenledir ki çekte lehtarın belirtilmesi zorunlu bir şekil şartı olmayıp, kimin lehine düzenlendiği gösterilmeyen çek, hamiline yazılı kabul edilir (TK 785/3).

(4) Çekte teknik anlamda bir vade de yoktur; çek görüldüğünde ödenir. Bu kurala aykırı olarak çek üzerine konulan, yani vadeyi içeren her türlü kayıt yazılmamış sayılır (TK 795/1).

Ne var ki TK'da benimsenen bu sistem 2009 yılında kabul edilen yeni ÇekK ile büyük oranda değiştirilmiş ve kanun koyucu da "ileri düzenlenme tarihli (vadeli)" çekleri açıkça kabul etmiştir (nitekim bkz. Kn. 927,999 vd.).

(S) Poliçenin (ve bononun) vadesinde ödenmemesi sadece hukuki sorumluluk açısından bazı sonuçlar doğururken, süresinde ibraz edilen bir çekin karşılıksız çıkması, ayrıca bir idari yaptırıma da tabi tutulmuştur (ÇekK 511).

Nihayet bir ödemearacı olduğ için çek düzenlenmesi, poliçeye (ve bonoya) uygulanamamaya vergisinden de sürekli muaf tutulmuştur (DVK- 1 sayılı Tablo, III/1-a). Fakat belirtelim ki 30.07.2003 tarihinde kabul edilen 4962 sayılı Kanunun 12. maddesi ile (DVK- 1 sayılı Tablo, 111/ 1-a tamamen yürürlükten kaldırılarak suretiyle) aynı muafiyet bono ve poliçe hakkında da öngörülmüş, böylece çek kullanımı açısından netken bir faktör olan bu ayrıcalık artık sona erdirilmiştir {bk.z. RG 07.08.2003/25192}.

902 Öte yandan çek, diğer kambiyo senetlerinin aksine ilke olarak kredideğil, bir ödeme aracı olduğundan, çekin bir borcun ifası amacı ile düzenlendiği karene olarak kabul edilir. Bu nedenle anılan karinenin aksini, yani çekin ödeme dışında başkaca bir amaçla verildiğini, iddia sahibi ispatlamakla yükümlüdür.

Ancak şimdiden belirtelim ki özellikle ülkemizde ileri düzenlenme tarihli çek kullanımı oldukça yaygınlaşmış ;e bu nedenle çek de, tıpkı poliçe ve bono gibi bir kredi aracı olarak kullanılmaya başlanmış, giderek kanun koyucu dahi bu uygulamayı kabul ederek, ileri düzenlenme tarihli {vadeli} çeklere ilişkin özel hükümler getirmiş ve ihtiyacı hissetmiş (ÇekK 3/ 8, 5/ I, gm 3/ 5) ve Türk hukukuna özgü sorunların büyük bir kısmında esasen bu fiili durumdan kaynaklanmıştır (bkı. Kn. 927,999 vd.).

2. ÇEKİN DÜZENLENMESİ

2.1. Çek Düzenlemenin Ön Şartları

903 Çekin yukarıda anılan iktisadi fonksiyonunu gereğince ifa edebilmesi, hiç şüphesiz çek düzenleyecek kimsenin muhatap nezdinde bir karşılığının varlığını ve muhatap ile aralarında bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunabileceğine dair bir anlaşmanın yapılmasını gerektirir. Nitekim kanun koyucu da TK783/1 ile açıkça çek düzenlenebilmesinin bu ön şartlarını, yani "*karşılıklı*" ve "*çek anlaşması*"nı hükme bağlamıştır.

2.1.1. Karşılık

904 Ödeme aracı olarak öngörülen bir çekin ibrazında ödenebilmesi, düzenleyen muhatap nezdinde üzerinde tasarrufa yetkili olduğu bir karşılığın bulunmasına bağlıdır. Bu nedenle çek düzenlenebilmesinin ilk şartı olarak "*düzenleyenin emrinin tahsis edilmiş bir karşılık bulunması*"ndan söz edilmiştir (TK 783/1).

Çekin ödenmesine tahsis olunacak bu karşılık, düzenleyenin muhatap nezdindeki hesabında bulunan (nakit) para olabileceği gibi, muhatapın düzenleyen lehine tahsis etmiş olduğu ve üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunulması mümkün bir krediden de ibaret olabilir. Bu karşılığın çekin ödenmek üzere muhataba ibraz edildiği anda mevcut olması gerekli ve yeterlidir.

Düzenleyenin muhatap nezdinde birden fazla hesabının bulunması olasılığına, karşılığın üzerine çek çekilen (ve çek yaprağında numarası gösterilen} hesapta bulunması gerekir.

Bu nedenle düzenleyenin diğer hesaplarında çek bedelini karşılayacak para bulunması, muhataba özel bir yetki (örneğin bir virman talimah) verilmediği sürece, karşılığın varlığı anlamına gelmez.

2.1.2. Çek anlaşması

Muhatap nezdinde bir karşılığın bulunması, çek düzenlenebilmesi için 905 gerekli ise de yeterli değildir. Ayrıca bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunulabileceğine dair bir anlaşmanın da yapılması şarttır (TK 783/ 1). Taraflarını düzenleyen ile muhatabın oluşturduğu bu anlaşmanın geçerliliği TK'da herhangi bir şekil şartına bağlanmamış (BK 12/1), aksine TK 783/1'de anlaşmanın örtülü (zımni) bir biçimde dahi yapılabileceği ifade edilmiştir. Ne var ki ÇekK 2/3'te çek hesabının, ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzası olmaksızın açılmayacağı hükme bağlanarak, çek anlaşmasının yazılı şekilde yapılması zorunluluğu öngörülmüştür.

Hemen belirtelim ki uygulamada, bir bankada vadesiz tasarruf mevduatı hesabı açtırılırken imzalatırılan taahhütname, çeke dayalı işlemlere ilişkin hükümleri, bu arada bir çek anlaşmasını da ihtiva etmekte ve bunu takiben talep eden müşterilere -yasaklı olmamak kaydıyla (ÇekK 2/ 1-4, 5/ 1)- çek defteri verilerek, bu hesap üzerine çekçekilmesine olanak sağlanmaktadır.

Öte yandan çekhesabının, açılmasına paralelbirşekilde, ancak hesapsahibinin veya (yasal) temsilcisinin yazılı talebi ile kapatılabileceği öngörülmüştür (ÇekK 2/ 10-c.1). Anılan düzenlemede çekle işleyen mevduat veya katılma fonu hesabının zamanaşımı süresinin dolması da ikinci bir kapatma nedeni olarak kabul edilmiştir.

Düzenleyen ile muhatap arasındaki bu anlaşmanın hukuki niteliği dokt- 906 rinde tartışmalıdır. Modern doktrin çek anlaşmasını iki tarafa borç yükleyen, vekalet sözleşmesine benzetmekle birlikte tam anlamıyla kanundaki sözleşme tiplerinden herhangi birisinin kapsamına girmeyen, bu nedenle kendine özgü (*suigeneris*), isimsiz bir sözleşme olarak nitelendirmektedir. Bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak, yapısına uygun düştüğü oranda vekalet sözleşmesine ilişkin hükümler, çek anlaşması hakkında da uygulama alanı bulacaktır (BK 502/2).

Bu anlaşma kapsamında muhatabın asli borcu, sözleşmenin diğer tarafının 907 düzenlediği çek bedelini ödemektir. Düzenleyen ise, bu çekler için muhatap nezdinde yeterli karşılık bulundurma borcunu üstlenmektedir. Öte yandan bu anlaşma ile hem düzenleyen, hem de muhataba birtakım yan borçlar da yüklenmiştir. Nitekim bu anlamda özellikle sahteliği ya da tahrifatı (TK812) önlemek amacı ile düzenleyen, çek defterini korumak ve çek yapraklarını doldurmak konusunda özen göstermekle yükümlü olduğu gibi, muhatap da çek bedelini öderken, ibraz olunan çekin geçerli (TK 780-781) ve sahte ya da tahrif edilmiş

olup olmadığım, ibraz eden kişinin (nama, emre ve hamiline yazılı) kıymetli evraka dair düzenlemeler kapsamında ödemeyi talebe yetkisinin bulunup bulunmadığını (TK655, 658, 790, 801) araştırmakla yükümlüdür.

90s Ancak muhatabın çek bedelini ödeme borcu, üzerine çek çek.ilen hesapta yeterli karşılığın bulunması şartına bağlıdır. Çekin kısmen karşılığı varsa, muhatap bu kısmi karşılığı ödemekle yükümlüdür (TK 783/2; ÇekK 3). Bu nedenle karşılığı olmayan çek bedelini ödememekten dolayı muhatabın düzenleyene karşı herhangi bir sorumluluğundan söz edilemeyecektir. Bununla birlikte karşılığı bulunan bir çek bedelini ödemeyen ya da ödeme aşamasında somut olayın gerektirdiği özeni göstermeyerek kusurlu olarak hareket eden muhatap, bu yüzden düzenleyenin uğradığı zararı tazmin etmek zorunda kalacaktır. Şüphesiz muhatabın bu sorumluluğu kıymetli evrak (kambyo) hukukuna değil, taraflar arasındaki sözleşme ilişkisine dayanmaktadır.

909 Nihayet çekanlaşmasının kambyo hukukuna özgü bir yönünün bulunmadığını ve sadece düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkileri konu aldığından üçüncü kişi yararına sözleşme (BK 129) olarak da nitelendirilemeyeceğini; zira hakkında kabul yasağı öngörülen muhatabın (TK 784) esasen kambyo ilişkisine dahil olması mümkün olmadığından, bu nedenle hamilin de kambyo hukukuna dayalı olarak muhataba karşı bir talep hakkına sahip olamayacağını belirtelim.

Ne var ki muhatabın hiçbir biçimde kambyo ilişkisine dahil olamaması kuralı, çekin ödeneceğine yönelik muhatap tarafından yapılan borçlar hukukuna dayalı (teyit, garanti gibi) taahhütlerin geçersizliği anlamına gelmediği gibi (bkz. Kn. 974, 1109 vd.); aynı şekilde karşılığı bulunan bir çeki süresi içerisinde ibraz edilmiş olmasına rağmen ödemeyen bir muhatabın, yine borçlar hukukuna dayalı hükümler kapsamında sorumluluğuna gidilmesine de engel değildir (bkz. Kn. 1024).

2.1.3. Karşılık ve/veya çek anlaşmasının bulunmaması

910 Her ne kadar amaca uygun bir şekilde çek düzenlenebilmesi için düzenleyen ile muhatap arasında bir çek anlaşmasının ve muhatap nezdinde üzerinde tasarruf edilebilecek bir karşılığın bulunması zorunlu ise de, anılan her iki şartın da gerçekleşmemiş olması, TK 780'de öngörülen unsurları içeren bir çekin geçersizliği sonucunu doğurmayacaktır. Gerçekten de TK 783/1•c.2'de, anılan bu şartlara uyulmamasının, düzenlenen senedin çek olarak geçerliliğine engel oluşturmayacağı açıkça vurgulanmıştır. Bu anlamda gerek düzenleyen ile muhatap arasında bir çek anlaşmasının hiç yapılmaması ya da mevcut anlaşmanın herhangi bir nedenle geçersiz olması veya sona ermesi, gerek ibrazı sırasında çek bedelini ödemeye yetecek oranda bir karşılığın muhatap nezdinde mevcut bulunmaması, zorunlu unsurları taşıyan bir çekin geçerliliğini kesinlikle etkilemeyecektir.

">t- -,ndutı gçç<r11bir çek anlaşmasının bulunmamasına rağmen muhatabın
:-tk htıJ('ltnl ödcinest, dü1-enlcyenln bir hıvale talimatını örtiiU olarak kabul etmesi
;rltdnc dcğcrlendtrllmdldlr. Aynı şekilde, bir anlaşmanın varlığına rağmen yeterli
kırtılın nlmıyın çek bedelinin ödenmesi durumunda da çek anlaşması kapsamında
dıl,◆nleyenc kredi verildiği hbul edilmeli ve ödenen bu meblğ için muhatabınartık
◆deme yaptığı hamile değil, sadece düzenleyene başvurabileceğisonucuna varılmalı-
dır (bk7.. Kn. 1040vd.).

1.2. Çek Düzenlenmesinde Şekil

1.1.J. Zorunlu unsurlar

Bir senedin çek olarak nitelendirilebilmesi için, TK 780 uyarınca asgari şu unsurları içermesi şarttır:

2.2.1.1. Çek kelimesi

Bir senedin çek sayılmasının ön şartı, "çek" kelimesini ihtiva etmesidir. 912
Ayrıca bu kelimenin, tıpkı bono ve poliçede olduğu gibi, "senet metninde" yer
alması gerekir [TK 78O/1-(a)].

Çek, Thrkçe'den başka bir dilde kaleme alınmış ise o dildeki; birden fazla yabancı dil kullanılmışsa, havaleyi belirten "ödeyiniz"ibaresinin yazıldığı dildeki "çek"karşılığı kelimenin kullanılmış olması zorunludur.

2.2.1.2. Belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havale

Bu unsura ilişkin olarak poliçe (ve bono) hakkında yapılan açıklamalar aynen burada da geçerlidir (bkz. Kn. 442 vd.). Bununla birlikte kısaca belirtmek gerekirse, çekteki havalenin de kayıtsız ve şartsız olması zorunludur. Çekin ödenmesinin bir şarta bağlanması, örneğin herhangi bir karşı edimin ifası kaydına tabi tutulması, senedin geçersizliği sonucunu doğurur.

Ayrıca çek düzenlenmesi suretiyle havale edilen bedelin de senedin üzerinde (metnin içinde ya da imzanın kapsamına giren herhangi bir alanda) yer alması ve "belirli" olması zorunludur; "belirlenebilir" olması yeterli değildir. Çekteki bedel de diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi ancak belirli bir miktar para olarak ifade edilebilir. Bu meblağ Türk parası olabileceği gibi, açıkça belirtilmek kaydı ile bir yabancı para cinsinden de gösterilebilir (TK 802).

Polisçede bedelin muhtelif şekillerde gösterilmesi hiline yönelik olarak TK 676 ile öngörülen çözüm tarzı, aynen burada da geçerlidir [TK 818/ 1-(b)]. Dolayısıyla bedel hem yazı hem de rakamla gösterilmiş ve aralarında fark var ise yazı ile gösterilen bedel (TK676/ 1), her ikisi de yazı veya rakamla gösterilmiş ve aralarında fark var ise bu durumda en az olan bedel (TK 676/2) geçerli sayılacaktır. Bu hükümden hareketle çekte bedelin birden fazla kez ve/veya ayrıca yazı ile gösterilmesinin zorunlu bulunmadığı, sadece rakamdan oluşan tek bir bedelin gösterilmesinin de yeterli olduğu sonucuna varılması kaçınılmazdır.

2.2.1.3. Muhatap

9JS Çekin zorunlu şekil şartlarından bir diğeri de "ödeyecek kimsenin"❖ yani muhatabın belirtilmesidir [TK 780/1-(c)]. TK 782/1 uyarınca, Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir "banka" olabilir.

916 Banka kavramından ne anlaşılması gerektiğine TK 815'te değinilmiş ve kavram hakkında doğrudan BankK'ya yollama yapılmıştır. Anılan kanun ise banka kavramının "*mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını*" kapsadığını belirttikten sonra, bankaların her üç türünü de ayrı ayrı tanımlamıştır (BankK 3). Bu düzenleme uyarınca gerek mevduat kabul eden mevduat bankaları ile özel cari veya katılma hesapları yoluyla fon toplayan katılım bankaları (eski adıyla "özel finans kurumları"), gerek yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri çekte muhatap olabilmek imkanına (*pasif çek ehliyetine*) sahiptir. Buna karşılık mevduat veya katılına fonu kabul etme yetkisi bulunmayan kalkınma ve yatırım bankaları ise çekte muhatap olamayacaklardır.

Özel kanunlarla kurulanlar hariç, bankalar ancak bir anonim ortaklık şeklinde kurulabileceklerinden [Bank7/ 1-(a)], çekte başkaca bir tüzel kişinin ve özellikle bir gerçek kişinin muhatap olması mümkün değildir. Nitekim bu nedenle doktrinde eleştiri konusu olan eTK692/b.3'teki muhataba yönelik "*adı ve soyadı*" ibaresi, TK 780/1-(c) bendinde isabetli bir şekilde "*ticaret unvanı*" olarak değiştirilmiştir.

917 Kanun koyucu, poliçede olduğu gibi, düzenleyenin bizzat kendisini muhatap olarak göstererek, kendi üzerine çek çekebilmesine imkan tanımıştır [TK 818/1-(a), 673]. Ancak bu hüküm kapsamında düzenlenen ve uygulamada "banka çeki" olarak nitelendirilense netlerin hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır (bkz. Kn. 1121 vd.). Öte yandan belirtelim ki, çekte de TK 782 hükmüne uygun davranmak kaydı ile birden fazla kişi muhatap olarak gösterilebileceği gibi, bir çekte bizzat muhatabın lehtar olarak gösterilmesine de herhangi bir engel yoktur.

Ayrıca ÇekK 3/1 uyarınca çek, muhatap bankanın çekle işleyen hesabın açıldığı şubesinin dışında bir başka şubesine de ödeme için ibraz olunabilmektedir.

918 Çekte ancak bir bankanın muhatap olarak gösterilebileceğini öngören kanun koyucu, bu hükme aykırı davranılmasını da özel bir yaptırıma tabi tutmuş ve diğer bir kişi üzerine çekilen çekin -TK 780'de aranan tüm unsurları taşısa bile- artık sadece havale hükmünde sayılacağını kabul etmiştir (TK 782/2).

Belirtelim ki havale sayılan çek hakkında damga resmi uygulanacağına işaret eden eTK 694/3 hükmü yeni kanuna aktarılmamıştır. Bu tercihin gerekçesi, DVK'da havaleler için getirilen maktu damga vergisinin de (DVK (1) sayılı Tablo IV-3] 4842 sayılı Kanun ile (RG 24.04.2003/25088) tamamen yürürlükten kaldırılmasıdır.

2.2.1.4. Ödeme yeri

Çekte ödeme yeri özellikle ibraz sürelerinin belirlenmesi (TK 796) ve yabancılık unsuru taşıyan bir çeke ilişkin bazı konularda bir bağlama kuralı olarak uygulanacak hukukun tespiti açısından (TK 819, 820, 822) önem taşımaktadır. 919

Bu nedenle TK 780/1-(d)'de, çekin ödeme yerini de içermesi şartı aranmıştır. Ancak TK 781/2 ile, ödeme yerine ilişkin bir açıklığın bulunmaması halinde muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yerin; burada birden fazla yerin bulunması durumunda ise ilk gösterilen yerin ödeme yeri sayılacağı belirtilmiştir. Hatta kanun koyucu ödeme yerinin açıkça gösterilmemesi ve muhatabın ticaret unvanının yanında da ödeme yerini belirlemeye yarayacak bir kaydın yer almaması olasılığında çekin muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödeneceğini hükme bağlayarak, ödeme yerini senet metninde ayrıca gösterilmesi zorunlu bir unsur olmaktan çıkarmıştır. 920

Gerçekten Türkhukuku açısından-özelkanun ilekurulanlar biryana-ancakanonim ortaklık şeklinde faaliyet gösterebilecek bankaların [Bank 7/1-(a)] herhalde ticaret siciline tescil ve ilan edilmiş bir merkezi [TK339/2-(a), 354/1-(b)] bulunacağından, başkaca bir açıklık taşımasa dahi bir muhatap gösterilmiş olmak kaydıyla bu hüküm kapsamında çekte ödeme yerinin tespiti her zaman için mümkün olabilecektir. Bu arada hükümde geçen "merkez" ibaresini de, "merkez şube" olarak anlamak gerekir.

Çekte ödeme yerinin (il ya da ilçe gibi) bir mülki birim olarak ifade edilmesi yeterli olup, ayrıca bir adres gösterilmesi şart değildir. 921

Belirtelim ki, Türk uygulamasında düzenlenen çekler açısından ayrıca bir ödeme yeri gösterilmemekte ve muhatabın ticaret unvanı yanında ise ÇekK 2/7-(b) uyarınca çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı yer almaktadır. Dolayısıyla üzerine çek çekilen hesabın bulunduğu şubenin olduğu yerin, uygulamada hemen hemen istisnasız bir şekilde ödeme yeri olarak karşımıza çıkacağı sonucuna varılabilir.

Öte yandan TK 787 gereği bir çekin, muhatabın yerleşim yerinde, ancak farklı bir adreste (*adresli çek*) veya başka bir (yerleşim) yer(in)de (*yerleşim yerli çek*) üçüncü bir kişi tarafından ödenmek üzere düzenlenebilmesi de mümkündür. Ancak her iki halde de çeki ödeyecek olan bu üçüncü kişinin pasif çek ehliyetine sahip bir kimse, yani bir banka olması şarttır. 922

2.2.1.5. Düzenlenme tarihi ve yeri

Özellikle ibraz sürelerinin belirlenebilmesi için çekte düzenlenme tarihi ile düzenlenme yerinin de gösterilmiş olması zorunludur [TK 780/1-(e)]. Zira çekte ibraz süreleri çekin üzerinde düzenlenme günü olarak gösterilen tarihe göre hesaplanır (TK 796/3) ve düzenlenme ile ödeme yerlerinin birbirinin aynı ya da farklı olmasına göre çek hakkında değişik ibraz süreleri uygulanır (TK 796/1-2). Diğer taraftan düzenlenme yeri, ayrıca yabancılık unsuru taşıyan çeklerde uygulanacak hukuku belirleyici bir bağlama kuralı olarak görev 923

ifa ettiği gibi (TK 820/1-c.1, 821), çekten kaynaklanan uyuşmazlıklarda yetki yönünden de önem taşır (11KS0/1).

2.2.1.5.1. Düzenlenme tarihi

- 92.f Bir çekin geçerli olabilmesi için mutlaka düzenlenme tarihini içermesi ve bu tarihin hem gün ve ay, hem de (poliçe ve bonodaki vadeden farklı bir şekilde) yıl olarak gösterilmesi zorunludur. Senedin üzerinde yer almış olmak kaydı ile düzenlenme tarihi rakam ya da yazı ile gösterilebileceği gibi, yılın (örneğin 15.02.12 gibi) kısaltılarak ya da açıkça belli olmak kaydı ile gün ve ayyerlerinin (örneğin 09.18.2012 gibi) ters olarak yazılması da mümkündür.
- 925 Çekte gösterilen düzenlenme tarihinin hem belirli, hem de aynı zamanda "mümkün" bir tarih olması şarttır. Bununla birlikte (örneğin 30 Şubat 2012 veya 31 Nisan 2012 gibi) takvimde bulunmayan günlerin düzenlenme tarihi olarak gösterildiği çeklere ilişkin doktrinin, bu tür çeklerin geçersiz sayılacağı yönündeki sert yaklaşımı bir süre uygulamada benimsenmişse de, sonradan Yargıtay bu yaklaşımı yumuşatmış ve Şubat ayı dahil olmak üzere 31 gün çekmeyen aylar açısından çekin üzerinde yer alan ve takvimde bulunmayan düzenlenme tarihini ilgili ayın son günü olarak kabul etmeksuretiyle, senedin geçerli olduğu görüşüne üstünlük tanımıştır [*nitekim bkz. bonoya ilişkin olmakla birlikte çek açısından da geçerli olan Yargıtay HGK'nın 21.06.2000 tarih ve 12-1011/1076 sayılı kararı (AnkBD 2000/3, s.308)*]. Buna karşılık örneğin 32 Ocak 2012, 32 Şubat 2012 gibi takvimdeki hiçbir ayda bulunmayan bir tarihi taşıyan çekin geçersiz olacağı ise tartışmasızdır.
- 926 Çekin üzerinde yer almak kaydı ile düzenlenme tarihinin çekin herhangi bir yerinde (örneğin çekin üst köşelerinde ya da imzanın yanında) yazılmış olmasının bir önemi yoktur. Öte yandan senet üzerinde birden fazla ve birbirinden farklı düzenlenme tarihlerinin bulunması, senedin çek vasfını kazanmasını engeller.
- Her ne kadar Yargıtay çek üzerinde yer alan birden fazla tarihten daha yeni olanını vade olarak nitelendirmekte ve TK 795/1 (eTK 707/1) uyarınca vadeye ilişkin bu kaydı geçersiz sayarak -genellikle düzenleyenin imzasının yanında yer alan- daha eski tarihi düzenlenme tarihi olarak kabul etmekte ise de [*nitekim örnek olarak bkz. Yargıtay 12. HD'nin 26.04.2001 tarih ve 6458/7034 sayılı kararı (YKD 2001, s. 1543-1544)*], çekteki ileri düzenlenme tarihini artık geçerli kabul eden ÇekK 3/ 8 ile gm 3/ 5 hükümleri karşısında Yargıtay tarafından benimsenen bu görüşün yeniden gözden geçirilmesi kaçınılmaz olacaktır.
- 927 Nihayet çekteki düzenlenme tarihinin, kural olarak çekin gerçekten düzenlendiği tarih olması gerekmektedir de, bu tarihin gerçeğe aykırı şekilde gösterilmesi de çekin geçerliliği açısından bir sakınca doğurmayacaktır. Gerçekten bizzat kanun koyucu, 31.12.2017 tarihine kadar üzerinde yazılı bulunan düzen-

lenme tarihinden önce çekin ödenmek üzere muhatap bankaya ibrazını **geçersiz** saymak suretiyle (ÇekK gm 3/5; ayrıca bkz. ÇekK 3/8, 5/1; karş. TK 795/2), gerçekte düzenlendiği tarihten daha sonraki bir tarihi taşıyan (ileri düzenlenme tarihli veya uygulamadaki ismiyle "vadeli") çeklerin de geçerli olduğunu kabul etmiştir.

Aynı durum, nadiren görülmekle birlikte, düzenlenme tarihinin önceki bir tarih olarak gösterildiği çekler açısından da geçerlidir. Böylece düzenleyen, çek üzerine gerçek düzenlenme tarihi yerine daha önceki ya da daha sonraki bir tarihi koyarak, çekin tabi olduğu ibraz sürelerini uzatmak veya aksine kısaltmak imkanına sahip ol-
maktadır.

Son olarak belirtelim ki bu açıklamalar kapsamında, artık belli bir düzen-
lenme tarihini ihtiva etmeyen bir senedin, diğer unsurların hepsini taşısa dahi, çek olarak nitelendirilmesi mümkün değildir (TK 781/1).

928

2.2.1.5.2. Düzenlenme yeri

Çekin ihtiva etmesi gereken unsurları hükme bağlayan TK 780'de düzen-
lenme yeri de ayrıca sayılmıştır. Bu bakımdan düzenlenme yeri çekte açıkça gösterilebilir. Ancak kanun koyucu düzenlenme yerinin açıkça gösterilmemiş olınası halinde çeki hemen geçersiz saymamış, aksine düzenleyenin adı (ya da imzası) yanında yazılı bulunan yeri düzenlenme yeri olarak kabul etmiştir (TK 781/ 3). Ne var ki bu iki alternatiften her ikisinin de bulunmaması senedin çek vasfını kazanmasına engel oluşturacağı gibi, üzerinde birden fazla düzenlenme yeri gösterilmesi de çekin geçersizliği sonucunu doğuracaktır.

929

Belirtelim ki, her ne kadar TK 781/3'te "*düzenleyenin adı yanında yazılı olan yer*"den söz edilmişse de, TK 780'dezorunlu unsur olarak sadece düzenleyenin imzası arandığından [TK 780/ 1-(f)], buradaki "*adı*" ifadesini imzayı da kapsayacak biçimde geniş yorumlamak gerekir. Öte yandan öngörülen bu alternatif açısından önemli olan, düzenleyenin adı ya da imzasının yanında bir yerin gösterilmesidir; yoksa muhatabın ticaret unvanı veya lehtarın adı yanında gösterilen yerler, kesinlikle düzenlenme yeri olarak kabul edilemeyecektir.

Düzenlenme yeri olarak (il, ilçe gibi) belirli bir mülki birimin gösterilmiş
olması gerekli ve yeterlidir. Buna karşılık çekte gösterilen düzenlenme yerinin gerçeğe uygun olması ise şart değildir. Nasıl ki ibraz süresini uzatmak ya da kısaltmak için çekin gerçekte düzenlendiği değil, daha önceki ya da daha sonraki bir tarih düzenlenme tarihi olarak gösterilebiliyorsa, aynı şekilde örneğin ödeme yerinde düzenlenmiş olmasına rağmen, çek üzerine farklı bir yerin yazılması ve bu yolla da ibraz süresinin uzatılması mümkündür.

930

Bu arada Yargıtay 14.12.1992 tarih ve 1992/1-1992/5 sayılı İçtihadı
Birleştirme Kararında (RG 06.05.1993/21573) düzenlenme yerinin "*...hiç_bir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile...*" (örneğin 1st. ve Ank. gibi) kısaltılarak yazılmasının da mümkün olduğunu kabul etmiş ve

931

böylelikle, düzenlenme yerine yönelik olarak salt bir kısaltma kullanılmasının çekin geçersizliğine yol açmayacağı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte (örneğin Ant., Erz. gibi) birden çok yer adını çağrıştıran ve bu nedenle duraksamaya yol açan kısaltmaların ise çekin geçersizliğine yol açacağı tartışmasızca kabul edilmektedir.

2.2.1.6. Düzenleyenin imzası

- 932 Çek düzenleyebilmek (*aktif çek ehliyeti*) açısından, tüm kambiyo senetlerine yönelik olarak TK 670'te benimsenen genel kural uyarınca, MK hükümleri kapsamında "*sözleşme ile borçlanmaya ehil olmak*" gerekli ve yeterlidir. Bu bağlamda bir senedin çek, en azından "açık çek" olarak nitelendirilebilmesi için, şüphesiz çekin ön yüzünde ve metni tümüyle kapsayacak şekilde, düzenleyen kişinin (ya da yetkili temsilcisinin) imzasını taşıması şarttır.

.. Her ne k...ar ÇekK 5/3'te çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendisi a...ç...ç...k d...ze...emek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemeye...gı ongo-rülru...şsede, herhangi bir yaptırıma tabi tutulmayan bu hükme aykırılık, düzenlen...s...nedin çek vasfını kazanmasına kesinlikle engel değildir. Nitekim bizzat anılan hükümde, gerçek kişinin temsilcisi yahut vekili tarafından düzenlenen çekin karşılıksız çıkmasından kaynaklanan hukuki sorumluluk ile idari yaptırım sorumluluğunun çek hesabı sahibine ait olduğu açıkça vurgulanmıştır (ÇekK 5/3-c.2).

- 933 Kambiyo senetleri üzerindeki taahhütlere ilişkin tüm imzaların, bu arada düzenleyenin imzasının da TK 756/ 1 uyarınca el ile atılmış olması gerekir [TK 818/ 1-(r)].Düzenleyenin elyazısı dışında parmakizini, tasdik edilmiş bir işaret ya da mührünü yahut mekanik veya dijital vasıtalarla atılmış bir imzasını/işaretini içeren senetlerin çek vasfını kazanması mümkün değildir (TK 756/2).

Birden fazla düzenleyenin bulunması halinde ise imzalardan en azından birinin el ile atılmış olması, çekin geçerliliği için yeterli olacaktır.

Aynı sonuç, elektronik imza açısından da geçerlidir. Nitekim TK 1526/l'de, diğer bazı kıymetli evrakın yanı sıra çekin de güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceği ifade edildiği gibi, çek üzerinde gerçekleştirilecek aval ve ciro işlemlerinin de güvenli elektronik imza kullanılarak yapılamayacağı açıkça hükme bağlanmıştır (ayrıca bkz. Kn. 473).

- 934 Buna karşılık çekin üzerinde düzenleyene izafe edilebilecek ve elile atılmış bir imza bulunmak kaydı ile, imzanın gerçekte düzenleyen ya da temsilcisine ait olmaması, TK 677'de kabul edilen "*imzaların bağımsızlığı ilkesi*" uyarınca, çekin geçerliliğine ve çek üzerinde imzası bulunan (avalist, ciranta gibi) diğer kişilerin sorumluluğuna engel oluşturmayacaktır. Aynı şekilde temsilci sıfatı ile çeki imzalayan kişinin gerçekte temsil yetkisinin hiç bulunmaması ya da var olan temsil yetkisini aşması da çekin geçersizliğine yol açmayacak, aksine TK 678

uyarınca bu olasılıkta çekten dolayı bizzat senedi imzalayan kişinin **(yetki!iz** veya yetkisini aşan temsilcinin) sorumluluğuna gidilebilecektir.

2.2.2. Unsurların bulunmaması ve açık çek

TK 781/1 uyarınca, TK 780'de gösterilen unsurlardan birini ihtiva etmeyen senet, ödeme yeri ve düzenlenme yerine yönelik olarak ikinci ve üçüncü fıkralarda öngörülen istisnai hükümler saklı kalmak kaydı ile, çek olarak nitelendirilemeyecektir. Bu nedenle özellikle çekkelimesi, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesine ilişkin havale, muhatap, düzenlenme tarihivedüzenleyenin imzası unsurlarından herhangi birini taşımayan bir senet, çek sayılamayacaktır *(eksik çek)*. 935

Buna karşılık muhatap gösterilmiş olmak kaydı ile ödeme yerinin ayrıca gösterilmemesi çekin geçersizliği sonucunu doğurmayacağı gibi (TK 781/2), düzenleyenin imzası (veya adı) yanında bir yerin gösterilmiş olması da çekin geçerliliği için düzenlenme yeri unsuru bakımından yeterli olacaktır (TK 781/3).

Şüphesiz normal ve doğal olan, düzenleyenin TK 780'de anılan tüm bu unsurları içeren bir çeki düzenlemesi ve ödeme yapacağı kişiye (lehtara) teslim etmesi, yani tedavüle çıkarmasıdır. Bununla birlikte anılan unsurlardan imza (ve bir görüşe göre ayrıca çek kelimesi) dışındakilerin çekin tedavüle çıkarıldığı anda değil, ödenmek üzere muhataba ibrazı anında bulunması gereklidir. Zira TK818/ 1-(c)'nin atfı dolayısıyla çekler hakkında da uygulanacak olan TK 680 hükmüne göre düzenleyenin, çekte bulunması zorunlu bazı unsurları tamamlama konusunda lehtara yetki vermesi mümkündür *(açık çek)*. Giderek, unsurlarından bir kısmı tamamlanmadan lehtara teslim edilen bir çekin kural olarak "eksik" değil, "açık" çek sayılması gerektiği dahi söylenebilir. Bu bağlamda açık bono hakkındaki tüm bilgiler, açık çek için de aynen geçerlidir (bkz. Kn. S13 vd.). 936

Tüm bu açıklamalar ışığında, ödeme için ibraz aşamasında zorunlu unsurlardan en az birini taşımayan senet artık çek olarak işlem göremeyecek; şartları varsa (tahvil yolu ile) sadece adi havale olarak nitelendirilebilecektir. Muhatap olarak bir bankanın gösterilmediği çek ise, zaten kanunen açıkça havale hükmünde sayılmıştır (TK 782/2). 937

2.2.3. ÇekK'da öngörülen özel düzenleme

Çek hesapları ve çek defterleri ile ilgili olarak ÇekK'da, bir kısmı eÇekK'ya oranla tamamen yeni olan ve oldukça ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki ÇekK 2 ile getirilen bu yeni düzenleme kapsamında gündeme gelebilecek muhtemel tartışmaların daha baştan önüne geçmek amacıyla 938

kanun koyucu, TK'da öngörülen unsurları taşıması kaydıyla, ÇekK 2'de yer verilen koşullara aykırılığın bir çekin geçerliliğini etkilemeyeceği⁹³⁹ a⁹⁴⁰ıkça h⁹⁴¹krne bağlanıştır (ÇekK 2/9). Dolayısıyla ÇekK 2'nin tamamen hırduzenhukrn_ü olduğu, bu maddedeki herhangi bir düzenlemeye uygun hareket edilmemiş olsa bile, TK 780'de sayılan unsurları taşıyan çeklerin gerek TK, gerek ÇekK açısından geçerli olacağı konusunda şüphe duyulmamalıdır.

ÇekK 2 hükmü ile getirilen -kısmen-yeni düzenleme, üç ayrı başlık⁹⁴² altında özetlenebilir:

2.2.3.1. Çek hesabı açılması ve çek defteri verilmesine ilişkin

939 ⁹⁴⁰ncelikle eÇekK'da olduğu gibi çekle işleyen hesaplar konusunda⁹⁴¹ anl<a- ların gostermesi gereken özen borcuna işaret eden kanun koyucu, bu bağlamda bankaları, çek hesabı açtırmak isteyen kişiyi ÇekK kapsamında yasaklı olup olmadığının yanı sıra ekonomik ve sosyal durumunu belirlemek konusunda da araştırmakla; ayrıca çek hesabı açılmasıyla ilgili ÇekK'da kendilerin⁹⁴² v⁹⁴³rilen bütün görev ve yükümlülükleriyerine getirirken gerekli basiret ve özem goster- mekle yükümlü tutmuştur (ÇekK.2/ 1).

Belirtelim ki kanunen öngörülen bu özen yükümlülüğüne aykırı davranan muhatap banka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı tazmin etmek zorunda kalacaktır.

940 Ayrıca banka, çek hesabı açtırmak isteyenlerin açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkar olanların ise esnaf ve sanatkar sicili kayıtlarını almak ve bunları çek hesabının kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamak- la da yükümlüdür (ÇekK 2/2). Bu düzenlemenin öngörülme nedeni ise, bir zamanlar uygulamadaki ismiyle "naylon çek hesapları" açılmasını daha baştan engellemektir.

ÇekK 2'de sağlanması ve saklanması mecbur tutulan bilgi ve belgelere ilişkin düzenlemeye aykırı hareket edilmesi de, banka açısından bir kabahat olarak nitelen- dirilmiş ve (beşyüz TL'den beşbin TL'ye kadar) idari para cezasına tabi tutulmuştur (ÇekK 7/10).

941 Çek hesabı açtırmak isteyen bir kişinin yasaklı olup olmadığını TCMB ka- yıtları üzerinden incelemekle yükümlü olan muhatap banka (ÇekK 2/2), ayrıca çek hesabı açılmasını yahut mevcut bir çek hesabından yeni çek defteri veril- mesini talep eden kişiden her defasında kendisinin tacir veya esnaf ve sanatkar olup olmadığı ile hakkında bir yasaklama kararı bulunmadığı konusunda yazılı bir beyanname istemek zorundadır (ÇekK 2/3).

Hükmün uygulanabilmesini sağlamak amacıyla kanun koyucu bir yandan ÇekK 2/3'e aykırı olarak gerçek dışı beyanda bulunan kişi hakkında hapis, öte yandan da

beyanname almadan veya beyannameye rağmen yasaklı bir **kişiye çek defteri veren** banka görevlisi hakkında ise adli para cezası öngörmüştür (ÇekK 7/3 }.

Bu bağlamda ilginç olan ve Anayasaya aykırılığı dile getirilen hüküm ise, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan bir gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu bir tüzel kişiye de çek defteri verilemeyeceğinin öngörülmesidir (ÇekK 2/ 4).

942

1 tüzel kişiler adına çek hesabı açılırken veya mevcut bir hesaptan çek defteri verilirken hazırlanacak beyanname, tüzel kişinin yanı sıra tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi veya imza yetkilisi olan kişiler hakkında da yasaklama kararı bulunmadığı ayrıca belirtilmek zorundadır (ÇekK 2/3).

2.2.3.2. *Matbu çek yapraklarının kullanılması zorunluluğuna ilişkin*

ÇekK'da bir yandan çek defterlerinin bankalar tarafından bastırılacağı (ÇekK 2/ 5) öngörüldüğü gibi, öte yandan da baskı şekline ilişkin esasların çeşitli kurumların görüşü alınarak TCMB tarafından yayımlanacak bir tebliğ ile düzenleneceği (ÇekK 2/6) hükme bağlanmış [nitekim bkz. bu düzenleme uyarınca çıkarılan Tebliğ- Sıra No. 2010/2 (RG 20.01.2010/27468; değişiklik için bkz. RG 03.03.2012/28222)]; giderek tacir olan ve olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çeklerin, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılacağına da özel olarak işaret edilmiştir.

943

Son değişiklik uyarınca bankalar, en geç 31.12.2012 tarihine kadar müşterilerine yeni çek defterlerini verip ellerindeki eski çek defterlerini imha edeceklerdir (ÇekK grn 3/2). Bununla birlikte daha önce, hatta eÇekK döneminde bastırılan çek defterlerindeki yapraklar kullanılarak düzenlenen çekler de, TK 780'de aranan unsurları taşımaları kaydıyla, geçerli kabul edilecektir (ÇekK grn 3/3).

Bankalar tarafından bastırılacak çek defterlerinin içereceği yaprak adedinin belirlenmesi, ÇekK 2/ 1 hükmü kapsamında yapacağı değerlendirme sonucu üstleneceği riskler dikkate alınarak tamamen bankalara bırakıldığı gibi, çekyapraklarının istenilen renk veya desende bastırılabilmesi ile Üzerlerine amblem yahut resim konulabilmesi hususlarında da bankalara tam bir serbesti tanınmıştır [Tebliğ 3/ 1-(f) ve (h)].

Öte yandan çek defterlerinin sadece bankalarca bastırılacağına ilişkin düzenlemeyi önemseyen kanun koyucu, bankaların dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar hakkında hapis ve adli para cezası öngörmüştür (ÇekK 7/8).

Yeni düzenleme ile kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmak amacıyla ilk kez kabul edilen, tacirlere özgü çekler ile matbu hamiline yazılı çek hakkında da kısaca açıklama yapılmasında yarar vardır.

2.2.3.2.1. *Tacir çeki*

ÇekK 1/l'de işaret edilen, kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması amacıyla yeni düzenlemede başvurulacak tedbirlerden ilki, tacir olan kişi ile ta-

944

cir olmayan kişinin düzenleyeceği çeklerin daha baştan birbirinden ayrılması, giderek bir tacirin ticari işletmesi ile ilgili ödemelerinde sadece tacirlere özgü çekleri kullanmasının sağlanmasıdır. Tacir çeki kurumunun öngörülmesindeki bir diğer amaç ise, uygulamada tacir çeklerine daha fazla güven duyulacağına yönelik beklentidir.

945 Nitekim bu amaçla ilkin tacir olan kişiler ile tacir olmayan kişilere verilecek çeklerin birbirlerinden açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılması gerektiği hükme bağlanmıştır (ÇekK 2/6). Tacir olan kişilere özgü çekle işleyen hesap açtırabilmek için de muhatap bankaya, başlangıçta ticaret sicili kaydını sunmak (ÇekK 2/2), ardından da her defasında tacir olduğu hakkında yazılı beyanda bulunm (ÇekK 2/3) zorunludur. Kanun koyucu çeke yönelik güveni artıracağını düşündüğü tacirlere özgü çeklerden, esnaf ve sanatkar odalarına kayıtlı olanların da yararlanmasını uygun görmüştür (ÇekK 2/ 11).

.. Ç-CMB'nin 2010/2 sayılı Tebliğine göre tacir çeklerinde lacivert zemin zerind bu>":1k erle ve beyaz renkte "tacir"; tacir olmayan kişilerin çeklerinde ise yeşil zemin üzerinde büyük harflerle ve beyaz renkte "tacir olmayan" ibaresi yer alacaktır [Tebliğ 3/1-(d)].

946 İş ödemelerini çek ile yapmak isteyen bir tacir, ticari işletmesiyle ilgili butü_n işlemlerinde mutlaka bu amaca özgülennmiş tacir çeki kullanacak; a sı takdirde altı aydan iki yıla kadar hapis cezası riski ile karşı karşıya kalacaktır. Zira ÇekK 7/ 1 uyarınca bir ticari işletme ile ilgili işlemlerde tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenlemek (ve hatta düzenletmek) -yukarıda anılan cezayı gerektiren- bir suç olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte tacirin ticari işletmesiyle ilgili bir işleminde tacir çekini değil de örneğin kendisinin kişisel çek defterini kullanmış olması, TK 780'de aranan unsurları taşıması kaydıyla, böyle bir çekin geçerliliğini hiçbir şekilde etkilemeyecektir (ÇekK 2/9).

Diğer taraftan kanun koyucu ayrıca tacir olmayan bir kişiye, tacir kişiye verilme i gereken çek defteri vermeyi de bir suç olarak düzenlemiş ve bu suçu işleyen bank a o - revlisi hakkında (elli günden yüzelli güne kadar) adli para cezası öngörmüştür (ÇekK 7/2).

947 Bu bağlamda dikkate alınması gereken son düzenleme ise ÇekK 4/2 hükmüdür. Anılan hükme göre tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleriyle ilişkilendirilmek kaydıyla, bu tüzel kişinin gerçek kişi ortakları ile temsilcisi sıfatını taşıyan veya yönetim organında görev alan gerçek kişiler ve ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin ya da ortaklarının etkisi altına bulunan gerçek kişiler adına açılan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilecektir. Ancak bu düzenlemeye maddi hukuk değil, sadece vergi hukuku açısından bir sonuç bağlamak gerekir. Zira hüküm ile ulaşılmak istenen amaç, tacir tüzel kişinin borçları nedeniyle çekleri kullanılan ortakları, temsilcileri ve sözü geçen diğer gerçek kişileri kişisel olarak sorumlu tutmak değil, bu gerçek kişilere ait çek hesaplarından yapılan

ödemeleri de vergisel açıdan tacir tüzel kişiye *il,afe* edebilmektir. **Nitekim ÇekK 4/2'nin** son cümlesinde yer verilen, fıkra da öngörülen ilişkinin varlığına **yöne*** lik emarelerin bulunması hilinde, hesabın bulunduğu banka şubesinin durumu Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmesine yönelik yükümlülük de yukarıda varılan sonucu açıkça teyit etmektedir.

2.2.3.2.2. **Matbu** hamiline yazılı çek

Kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması amacıyla, bu yöndeki uygulamayı teşvik ettiği düşünülen hamiline yazılacak çekler ile ilgili olarak da yeni bir sistem benimsenmiş ve bir yandan bu çeklerin diğerlerinden ayırt edilebilecek biçimde bastırılacağı hükme bağlanırken, öte yandan da hamiline düzenlenecek çeklerde hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması şart koşulmuştur. Bu bağlamda hamiline düzenlenecek çekler için ayn bir çek hesabı açtırılması zorunlu olduğu gibi, bu hesaba bağlı olarak verilen çek defterlerindeki yaprakların üzerine de "hamiline" ibaresi matbu bir şekilde konulacaktır (ÇekK2/6).

948

Ayrıca TCMB'nin 2010/2 sayılı Tebliğine göre hamiline düzenlenecek tacir çeklerinde kırmızı zemin üzerinde büyük harflerle ve beyaz renkte "tacir hamiline", tacir olmayan kişilerin çeklerinde ise kahverengi zemin üzerinde büyük harflerle ve beyaz renkte "tacir olmayan hamiline" ibareleri yer alacak; matbu "hamiline" kelimesi ise lehtann ismi için ayrılan kısma bastırılacaktır [Tebliğ 3/ 1-(d)].

Hamiline yazılı çek kullanımının denetimi amacıyla kanun koyucu ayrıca, hamiline yazılı çekhesaplan hakkındaki (hesapsahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları ile bu hesaptan ödeme yapılan kişilere ve ödeme tutarlarına ilişkin) bazı bilgilerin ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla Gelir İdaresi Başkanlığına bildirilmesini öngörmüştür (ÇekK 4/ 1). Böylece hamiline yazılı çekkullanılarak yapılan ödemelerin, vergi hukuku boyutuyla periyodik bir şekilde denetimi kolaylaştırılmak istenmiştir.

Öte yandan matbu hamiline çek yaprağı kullanılmaksızın hamiline yazılı çek düzenlemek bir kabahat olarak nitelendirilmiş ve bu kurala aykırı çek düzenleyen kişinin, düzenlediği her bir çek yaprağı için Cumhuriyet savcısı tarafından üçyüz TL'den üçbin TL'ye kadar idari para cezası ile cezalandırılacağı kabul edilmiştir (ÇekK 7/ 9).

949

Belirtelim ki ÇekK'nın ilk halinde matbu hamiline yazılı çek kullanılması zorunluluğuna yönelik düzenlemeye aykırılık bir suç olarak nitelendirilmiş ve bu suçun yaptırımı olarak bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüşse de, 2012 yılında yapılan son değişiklik ile isabetli bir şekilde anılan düzenlemeye aykırılık suç olmaktan çıkarılmıştır. Ancak bir kimsenin önce kendi lehine emre yazılı bir çek düzenlemesi ve ardından beyaz ciroyla devretmesi örneği karşısında, aşılması oldukça kolay olan bu yasağın mevcut haliyle dahi anlamlı olup olmadığı pekala tartışılabilir.

Bununla birlikte hamiline yazılı çek düzenlerken matbu çek yapraklarının kullanılmamış olması, TK 780'de aranan unsurları taşıması kaydıyla, düzenle-

950

nen hamiline yazılı çekin geçerliliğini hiçbir şekilde etkilemeyecektir (ÇekK 2/9).

Bu arada bir anlamda hamiline yazılı çeklere yönelik bu özel düzenlemenin uygulanmasını sağlamak amacıyla bankalar da, hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan düzenlenen hamiline yazılı çekler hakkında, mevcut delilleriyle birlikte en geç bir hafta içinde Cumhuriyet başsavcılığı ile Gelir İdaresi Başkanlığına bildirimde bulunmakla yükümlü tutulmuştur (ÇekK4/3).

2.2.3.3. *Tamamlayıcı unsurlara ilişkin*

951 ÇekK.2/7 ile bankalara, çekdefterlerinin her yaprağına bazı bilgileri yazma yükümlülüğü getirilmiştir. Ağırlıklı olarak çekle ödemelerin kolaylaştırılması amacıyla hizmet eden bu düzenleme kapsamında çek defterinin her yaprağına (1) çek hesabı sahibinin adı, (2) hesap sahibinin vergi kimlik numarası, (3) çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı, (4) çek hesabının numarası ve nihayet (5) çekin basıldığı tarih yazılmak zorundadır [ayrıca bkz. Tebliğ 3/1-(c)].

ÇekK'da yapılan son değişiklik sırasında listeye eklenen "çekin basıldığı tarih" hakkındaki bilgi, karşılıksız kalan çekler bakımından ÇekK 3/3 ile öngörülen muhatap bankanın sorumluluğuna zaman yönünden bir sınırlama getirilmesi amacıyla hizmet etmektedir. Nitekim ÇekK 3/9 uyarınca üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ödenmek üzere ibraz edilmeyen bir çekten dolayı muhatap bankarın ÇekK 3/3 kapsamındaki sorumluluğu tamamen sona erecektir. Beş yıllık sürenin hesaplanmasında, TCMB'nin 2010/2 sayılı Tebliğinin 3/ 1-(ç) hükmü uyarınca çek yaprağının üzerine gün, ay ve yıl olarak yazılacak tarih esas alınacaktır. Öte yandan 2012 yılından önce bastırılan, yani üzerinde basıldığı tarih yer almayan eski çek yaprakları açısından muhatapın ÇekK 3/3'e dayalı kanuni sorumluluğu ise 30.06.2018 tarihinde sona erecektir (ÇekK gm 3/ 4).

Bu arada her ne kadar 2010/2 sayılı Tebliğin 3/1-(g) hükmünde, çek yaprakları üzerine lehtar imzasının alınmasına imkan verecek şekilde bir ibare konulabileceği gibi, "yukarıda imzası bulunan" ibaresinin de eklenebileceği öngörülmüşse de, bir zorunluluk içermeyen bu düzenlemeye bankalar tarafından uygulamada pek itibar edilmemiştir.

952 Ayrıca bir tüzel kişi adına çek düzenlenmesi halinde ise, çeki düzenleyen (tüzel kişi adına imzalayan) kişinin adı ve soyadının da, düzenlenen çek üzerine yazılması zorunluluğu getirilmiştir [ÇekK. 2/8; Tebliğ 3/1-(c)].

953 Ancak öte yandan da düzenlenen çekin ÇekK'da anılan bu kayıtları içermemesinin, TK'da aranan unsurları taşıması şartıyla, çekin geçerliliğini etkilemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır (ÇekK 2/9). Dolayısıyla ÇekK 2/7'de yer alan bu kayıtları çekte bulunması zorunlu unsurlar arasında saymak mümkün değildir; bu kayıtlar olsa olsa tamamlayıcı unsur olarak nitelendirilebilir.

Belirtelim ki eÇekK'da öngörülen benzer bir yükümlülüğe (eÇekK 3) aykırılığın ayrıca bir cezai yaptırıma bağlanmasından (eÇekK 15) hareketle doktrinde bazı yazar-

lat, bu hükümle çekin geçerliliği açısından TK'ya ek yeni unsurlar getirildiği görüşünü ileri sürmüşlerse de, bu görüş doktrinde pek taraftar bulmadığı gibi, doktrindeki bu tartışmalara kayıtsız kalmayan kanun koyucu da eÇek.K'da yapılan değişikliğin sır.uunda -vergi kimlik numarası dışında- anılan kayıtların yazılmamış olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini açıkça vurgulayarak (eÇek.K 3/2), bir anlamda doktrine! t.utişmalan sona erdirmişti.

Yeni düzenleme kapsamında artık hem TK'da düzenlenen hukuki sorumluluk, hem de Çek.K'da öngörülen idari yaptırım sorumluluğu bakımından farklı bir sonuca varılamayacak, bu anlamda ÇekK 2/7'deki -bir keı vergi kimlik numarası dahil- (tamamlayıcı) unsurların çeke yazılmamış olması çekle işleyen hesap açma ve çek düzenleme yasağına (ÇekK 5) yönelik idari yaptırımın uygulanmasına da engel oluşturmamaktadır.

2.2.4. Çeke konulabilecek ihtiyari kayıtlar

İlk olarak belirtelim ki, uygulamada çek düzenlenirken tamamen bankalar tarafından müşterilere verilen basılı formlar (çek defterleri) kullanıldığından, ihtiyari kayıtlara da çek yapraklarının bu tür kayıtlara imkan verdiği oranda başvurulmakta ve bu nedenle de aşağıdakilerden birkaçı (özellikle çekin türüne ve avale ilişkin olanlar) dışında ihtiyari kayıtlara nadiren rastlanılmaktadır. 954

Öte yandan aşağıda değinilen ihtiyari kayıtlardan bir kısmının TK'da açıkça öngörüldüğüne, bir kısmının ise kanunda gösterilmemiş olmakla birlikte uygulamadaki ihtiyaçlar sebebiyle gündeme geldiğine ve çekin mahiyetiyle bağdaştığı ölçüde geçerli kabul edildiğine şimdiden işaret edelim. 955

2.2.4.1. Kanunda öngörülen ihtiyari kayıtlar

2.2.4.1.1. Çekin türüne ilişkin kayıtlar'

TK 780'e yönelik açıklamalar kapsamında da görüldüğü üzere, çekte lehtara ilişkin bir kaydın yer alması çekin geçerliliği açısından zorunlu değildir. Şüphesiz bunun nedeni, çekin diğer kambiyo senetlerinin aksine hamiline yazılı olarak da düzenlenebilmesidir. Nitekim TK 785/3'te, kimin lehine düzenlendiği (lehtar) gösterilmemiş olan bir çekin, hamiline yazılı çek hükmünde olduğu ifade edilmiştir. Çekin türü ile ilgili kayıtları konu alan TK 785 bağlamında bir çekin nama, emre ve hamiline yazılabilmesi açısından şu hususlara dikkat etmek gerekir: 956

(1) *Emre yazılı çek*: Bilindiği gibi çek de, diğer kambiyo senetleri gibi kanunen emre yazılı bir kıymetli evraktır. Bu nedenle ayrıca bir emre kaydını taşımasa bile, lehtar olarak belirli bir gerçek ya da tüzel kişi gösterilerek düzenlenen çek, emre yazılı çek olarak kabul edilecektir [TK 785/1-(a)]. Çekte birden fazla kişi lehtar olarak gösterilebileceği gibi, lehtar olarak muhatabın, hatta 957

bizzat düzenleyenin kendisinin dahi gösterilmesine herhangi bir engel yoktur [TK 818/1-(a), 673].

958 (2) *Nama yazılı çek*: Yine belirli bir gerçek ya da tüzel kişi lehinedüzenlenmiş olmakla birlikte, düzenleyen tarafından konulmuş "emre yazılı değildir", "namadır" gibi açıkça bir "menfi emre kaydı"nı içermesi halinde, çekin nama yazılı olduğu sonucuna varılacaktır [TK 785/1-(b)]. Böyle bir çek ancak alacağın temlik (devri) yoluyla devredilebilir ve böyle bir devir, alacağın temlikinin (devrinin) hukuki sonuçlarını doğurur (TK 788/2).

959 (3) *Hamiline yazılı çek*: Çek, açıkça bir "hamile/hamiline" kaydı konulmak suretiyle hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği gibi [TK 785/1-(c)], belirli bir lehtar gösterilmiş olmakla birlikte "veya hamiline" kelimelerini (örneğin "Ali Koç veya hamiline" gibi) ya da buna benzer bir kaydı (örneğin "ibraz edene" gibi) içeren çek (TK 785/2) ile kimin lehine düzenlendiği belirtilmeyen çek de (TK 785/3) kanunen hamiline yazılı çek sayılır.

Bu arada, ÇekK'nın hamiline düzenlenecek çekler için ayn bir çek hesabı açtırılmasını ve bu hesaba bağlı olarak verilen çek defterlerindeki yaprakların üzerine de "hamiline" ibaresinin matbu bir şekilde konulmasını öngören hükmünün (ÇekK 2/6), TK 785/2-3 kapsamında hukukten geçerli bir hamiline yazılı çek düzenlenmesini kesinlikle etkilemeyeceğini (ÇekK 2/9); farklı bir söyleyişle matbu biçimde hamiline yazılı olmayan bir çek yaprağı kullanılarak da geçerli bir hamiline yazılı çek düzenlenebileceğini; ancak bu durumda anılan çeki düzenleyenin idari para cezası ile cezalandırılacağını (ÇekK 7/ 9) da tekrarlayalım (bkz. Kn. 949).

Nihayet belirtelim ki Yargıtay ve onu takiben doktrindeki bazı yazarlar lehtarın bir gerçek ya da tüzel kişiyi ifade etmeyecek şekilde gösterilmesi, bu anlamda örneğin çekin bir adi ortaklık lehine düzenlenmesi ya da lehtar için ayrılmış yere Yıldız Oteli, Zümrüt Kuyumculuk gibisadece birışletme adının yazılması halinde de çeki hamiline yazılı kabul etmektedirler.

2.2.4.1.2. *Ödemeye ilişkin kayıtlar*

960 TK'da çekin ödenmesi ile ilgili olarak çek üzerine bazı kayıtlar konulabileceği açıkça kabul edilmiştir. Ödemeye ilişkin kayıtlara izin veren hükümler, sırasıyla şunlardır:

961 (1) TK 787 uyarınca çekin üzerine, muhatabın yerleşim yerinde, ancak farklı bir adreste (*adresli çek*) veya başka bir (yerleşim) yer(in)de (*yerleşim yerli çek*) üçüncü bir kişi nezdinde ödeneceğine yönelik bir kayıt konulabilir. Ancak her iki halde de, çeki ödeyecek bu üçüncü kişinin bir banka olması şarttır.

962 (2) TK 802/3 uyarınca bedeli yabancı ülke parası ile gösterilen çeklerde, ayrıca düzenleyen ödemenin mutlaka bu yabancı para ile yapılmasını da şart koşabilir (*aynen ödeme kaydı*). Bu olasılıkta artık çek ibraz günündeki Türk parası karşılığı ile değil, ancak çekte gösterilen yabancı para ile ödenebilir (bkz. Kn.445).

(3) TK 803 uyarınca düzenleyen veya hamil, çekin ön yüzüne **birbirine** 963
paralel iki çizgi çekmek suretiyle, senedi bir '*çizgili çek*' haline dönüştürebilir. Böylece TK 804'teki şartlar kapsamında çek dolayısıyla ödeme yapılmasını talep edecek ilgililerin çevresi sınırlandırılmakta ve çekin gerçekte hak sahibi olmayan kişilere ödenmesinin önüne geçilmek istenmektedir (bkz. Kn. 1102 vd.).

(4) TK 805 uyarınca düzenleyen veya hamil, çekin ön yüzüne "hesaba 964
geçirilecektir" kaydını veya buna benzer bir ibareyi yazmak suretiyle çekin nakden ödenmesine engel olabilir (*mahsup çeki*) (bkz. Kn. 1106 vd.).

2.2.4.1.3. *Ödenmeme htiline yönelik kayıtlar*

Çekin ödenmemesi ile ilgili olarak çek üzerine konulmasına kanunen izin 965
verilen kayıtlar ise şunlardır:

(1) *Aval kaydı*: TK 794/1 gereği, çekte yazılı bedelin ödenmesi kısmen 966
veya tamamen aval ile temin olunabilir. Bu hüküm kapsamında avalist de, bir kambiyo taahhüdü altına girmekte ve çekin süresi içinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesinden sorumlu tutulmaktadır.

TK 818/1-(g)'nin yaptığı açık yollama nedeniyle, avalin şekli ve hükümlerine ilişkin TK'nın 701 ve 702. maddeleri aynen burada da uygulama alanı bulacağından; bu konu hakkında yukarıda bono bahsinde yapılan açıklamalar, çekte aval bakımından da aynen geçerlidir (bkz. Kn. 625 vd.).

Yalnız şu kadarını belirtelim ki, kanun koyucu çekte aval verebilecek kişiler açısından bir sınırlama getirmiş ve TK 794/2'deki "...*muhatap hariç olmak üzere*..." ifadeleriyle, muhatap tarafından aval verilemeyeceğini açıkça hükme bağlamıştır. Bu düzenlemenin amacı, muhatabın çek dolayısıyla herhangi bir biçimde kambiyo taahhüdü altına girmesinin istenmemesidir. Hükme aykırı olarak verilen aval ise şüphesiz geçerli olmayacak, bir başka deyişle kambiyo hukuku açısından bir sonuç doğurmayacaktır.

(2) *Protestodan muafiyet kaydı*: TK 818/1-(i)'de yapılan yollama nedeniyle 967
çekler hakkında da uygulanacak TK 722 hükmü kapsamında gerek düzenleyen, gerek ciranta ya da avalistler çek üzerine bir "protestodan muafiyet kaydı" koyabilirler. Bu kaydın anlamı ve etkisi hakkında bono ile ilgili olarak yapılan açıklamalar, burada da aynen geçerlidir (bkz. Kn. 784 vd.).

(3) *Sorumsuzluk kaydı ve ciro yasağı*: Çekin süresinde ibrazına rağmen 968
ödenmemesi halinde hamile karşı sorumlular zincirinde yer alacak bir ciranta, TK 685/1 uyarınca ödenmemeden sorumlu olmayacağına ilişkin bir kaydı çek üzerine koyabileceği gibi TK 685/2 kapsamında sorumluluğunu kısmen sınırlandıran bir yol olarak çekin tekrar ciro edilmesini de yasaklayabilir [TK

818/1-(d)]. Her iki kayıt hakkında da bonoya ilişkin olarak yapılan açıklamalar, burada da aynen geçerli olacaktır (bkz. Kn.588,589,844).

2.2.4.2. Kanmıda öugörJlmeye,ı ihtiyari kayıtlar

969 Uygulamada düzenleyen ile muhatap yn da düzenleyen ile hamil (lehtar) arasındaki hukuki ilişkiye, hatta muhatap ile hamil arasında bir hukuki ilişki kurulmasına yönelik olarak bazı kayıtların çeklere konulduğu görülmekte ve bu kayıtlar çekin niteliği ile bağdaştığı ölçüde geçerli kabul edilmektedir.

2.2.4.2.1. Düzenleyen ile muhatap arasmdaki ilişkiye yönelik olarak

970 Bu anlamda, çekin hangi hesaptan ödeneceğine ilişkin olarak muhataba verilen bir talimat niteliği taşıyan "*provizyon kayd*(ile ödenmek için ibrazı takiben durumun düzenleyene ihbar edilmesinden sonra çekin ödenmesi talimatını içeren (*ihbar kaydı*")) düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişkiye yönelik kayıtlara örnek olarak gösterilebilir.

Ancak belirtelim ki ihbar kaydına uygulamada nadiren rastlanıldığı gibi, çekle işleyen hesap numarasının çek yaprakları üzerine konulması mecburiyetini getiren ÇekK 2/7-(a) hükmü de provizyon kaydına geniş bir uygulama alanı bırakmamaktadır. Bununla birlikte düzenleyenin muhatap nezdinde birden fazla hesabının bulunması hAlinde, çekin, üzerine çek çekilen hesaptan değil de diğer hesaptan ödenmesine dair bir provizyon kaydmm geçerli olduğu konusunda şüphe duyulmamalıdır. Buna karşılık ihbar kaydının ise ÇekK 3/7, 7/5 hükümleri kapsamında artık geçersiz sayılacağı dahi söylenebilecektir.

2.2.4.2.2. Düzenleyen ile hamil arasıtıdaki ilişkiye yönelik olarak

971 Çekle ilgili bir uyuşmazlık çıkması halinde, bunların çözümü için belirli mahkemelerin (ve icra dairelerinin) yetkili kılınmasını konu alan "*yetki kayd*-*dı*" ile bu uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözüleceğine dair "*tahkim kayd*" düzenleyen ile hamil arasındaki hukuki ilişkiye yönelik kayıtlara örnek olarak gösterilebilir.

Ancak yetki kaydının geçerliliğinin HMK l 7'de öngörülen şartları taşımasına bağlı olduğu ve aksi kararlaştırılmadıkça geçerli bir yetki kaydının artık genel yetki kurallarına da (örneğin HMK 10;11K 50/ 1 gibi) sınırlama getireceği göz ardı edilmemelidir (bkz. Kn.486).

972 Ayrıca kambiyo hukukuna özgü bir anlamı bulunmayan ve sadece iç ilişki açısından düzenleyenin, hamilden karşı edimi aldığını ispata yarayan "*bedel kayd*" da bu başlık altında bir başka örnek olarak sayılabilir.

Fakat çek bakımından bu kayıtlara da, uygulamada matbu çekformlarının kullanılması nedeniyle, oldukça ender olarak rastlandığını belirtelim.

973 Bununla birlikte düzenleyen ile hamil arasındaki ilişkiye yönelik olarak, uygulamada "*teminat kayd*" ile oldukça sık karşılaşılmaktadır. Çekin esasen

bir borcun ödenmesi amacı ile düzenlenmesi kural ise de, mevcut ya da ileride doğması muhtemel bir borcun teminatını oluşturmak üzere bir çek verilmesini engelleyen bir hüküm de yoktur. Ancak bu yönde bir kaydın kambiyo senedi üzerinde gösterilmesinin hukuki sonucu oldukça tartışmalıdır.

Özetle, teminat olarak verildiği asıl borç ilişkisi ile bağlantısı kurulmamak kaydıyla, çek üzerinde sadece teminat için verildiğine dair bir açıklama yer almasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği ve bu kaydın ya yazılmamış sayılması ya da sadece taraflar arasındaki iç ilişki açısından bir sonuç doğurması gerektiği (ayrıca bkz. ve karşı. Kn. 486, 525 vd.); buna karşılık soyutluk (mücerretlik) ilkesini etkileyecek biçimde, çekin hangi borcun teminatı olduğunun da açıkça gösterilmesi ve böylece dolaylı da olsa çekin ödenmesinin borcun ifa edilmesine kaydına bağlanması halinde ise çekin geçerliliğini yitireceği söylenebilir [TK 780/1-(b)].

2.2.4.2.3. Muhatap ile hamil arasındaki ilişkiye yönelik olarak

Nihayet çekte kabul yasağının doğurduğu sakıncaları kısmen de olsa ortadan kaldırmak ve çekin ödeneceği konusunda lehtara güvence vermek amacıyla, uygulamada muhatap tarafından çek üzerine düşülen, karşılığının bulunduğu ya da mevcut karşılığın ibraz süresi içerisinde hamil lehine bloke bir hesaba aktarıldığına ilişkin kayıtlara da rastlanmaktadır. Belirtelim ki sadece sorulduğu esnada çek karşılığının mevcut olduğuna dair muhatapın yazılı bir beyanını içeren "vize kaydı", hamil açısından koruyucu bir anlam taşımadığından Türk uygulamasında pek kabul görmemiş; buna karşılık muhatapın yazılı bir ödeme garantisini de içeren "teyit veya bloke kaydı" ise kendisine oldukça geniş bir uygulama alanı bulabilmiştir. Muhatapın yazılı beyanına paralel olarak "teyitliya da bloke çek" olarak adlandırılan bu çek türü ile benzer bir amaca hizmet eden "garantili çek" kurumu ileride daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir (bkz. Kn. 1109 vd.).

974

2.2.5. Yasak kayıtlar

2.2.5.1. Çekin geçerliliğini etkilemeyen yasak kayıtlar

Çeke konulmasına izin verilmeyen "yasak" kayıtların büyük bir kısmı çekin geçerliliğini etkilememekte ve yalnızca bu kayıtlar yazılmamış sayılmakta, bir başka deyişle hukuken herhangi bir sonuç doğurmamaktadır. Bizatihi kendisinin geçersizliği TK'da açıkça düzenlenen bu kayıtlar şunlardır:

975

2.2.5.1.1. Kabul kaydı (ve muhatapın aval beyanı ile cirosu)

Poliçenin aksine, çekte kabul mümkün olmadığı için, çek üzerine konulmuş bir kabul kaydı da yazılmamış sayılmıştır (TK 784). Her ne kadar kanun

976

koyucu tarafından -kabul beyanının aksine- açıkça belirtilmemişse de, aynı sonuca muhatap tarafından yapılan çek üzerindeki aval beyanı (TK 794/2) bakımından da vanmalıdır. Ayrıca muhatapın cirosunun da batıl olduğu TK 789/1'de açıkça düzenlenmiştir.

Kanunda öngörülen bu sınırlayıcı düzenleme ile muhatapın kambiyo ilişkisine sokulmak istenmemesinin, özellikle kabul yasağının gerekçesi olarak, çekin birmafj kuruluş (banka) tarafından kabulü (cirosu ya da aval verilmesi) halinde banknota benzer bir vasıf kazanacağı, bu durumun ise banknot ihracına yönelik tekel (inhisar) hakkına tecavüz anlamına geleceği düşüncesi gösterilmektedir.

Fakat belirtelim ki muhatapın kambiyo ilişkisine girememesine, özellikle kabul yasağına ilişkin bu yaklaşım eleştirilmekte ve kaldırılması ya da en azından mevcut düzenleme kapsamında dahi dar yorumlanması gerektiği savunulmaktadır. En azından kabul ile aynı sonucu doğurmamak ve bir kambiyo taahhüdü niteliği taşımamak kaydıyla, muhatap tarafından çek üzerine konulan kayıtların, bu anlamda borçlar hukukuna dayalı (garanti, kefalet gibi) beyanların geçerli olduğunda kuşku duyulmamalıdır (bkz. Kn. 1109).

2.2.5.1.2. *Vade (muacceliyet) kaydı*

977 Aynı şekilde kanun koyucu çekte teknik anlamda vadeye de izin vermemiş ve çekin açıkça görüldüğünde ödeneceğini hüküm altına almıştır. Bu nedenle anılan düzenlemeye aykırı, bir başka deyişle vadeye yönelik kayıtlar herhangi bir hüküm doğurmayacak, böyle bir kayda rağmen çek ibrazında ödenecektir (TK 795/1-2). Ne var ki ÇekK3/8 ve gm 3/5 hükümleri ile bir anlamda çekte de vadeye imkan tanıyan bir düzenleme benimsendiğine şimdiden işaret edilmelidir (bkz. Kn. 927,999 vd.).

2.2.5.1.3. *Faiz kaydı*

978 Görüldüğünde ya da görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçede (ve bonoda) faiz kaydına izin verilmesine rağmen [TK 675, 778/2-(b)], çeke ilişkin olarak böyle bir faiz kaydı konusunda yasak getirilmiştir (TK 786). Bu hükmün amacı, şüphesiz çekin kısa ibraz sürelerine tabi tutulmuş bir ödeme aracı olmasıdır. Bu yasak dolayısıyla hamilin çeki mümkün olduğunca hızlı bir şekilde ödeme için ibraz etmesi, kendi menfaatine olacaktır.

Bununla birlikte faiz tutarının baştan hesaplanarak çek bedeline eklenmesine hiçbir engel yoktur. Öte yandan her ne kadar TK 786'da "herhangi bir faiz şart(ndan) söz edilmekte ise de, buradaki faizin anaparaya işletilecek bir "kapital (anapara) faizi" olduğu, dolayısıyla temerrüt faizini kapsamadığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi haline özgü, temerrüt faizine yönelik bir kaydın da çeke konulması mümkündür.

2.2.5.1.4. *Düzenleyenin sorumsuzluk kaydı*

Nihayet TK 818/ 1-(c)'nin TK 679'a yaptığı yollama nedeniyle, senedin 979
ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumlu olmayacağına yönelik bir kaydın
da çek üzerine konulamayacağını, böyle bir kaydın herhangi bir hüküm doğur-
mayacağı gibi, çekin geçerliliğini de etkilemeyeceğini belirtelim.

2.2.5.2. *Çekin geçerliliğini etkileyen yasak kayıtlar*

TK 780/ 1-(b) uyarınca, çekteki belirli bir bedelin ödenmesine ilişkin ha- 980
valenin kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Bu hükme aykırı olarak yazılmış, yani
çek bedelinin ödenmesini herhangi bir şarta ya da asıl borç ilişkisine bağlayan
kayıtlar çekin geçersizliğine yol açacaktır.

2.2.6. *Çekte suret yasağı ve nüsha*

Çekte poliçenin aksine surete izin verilmemişse de, bazı sınırlamalarla 981
birlikte çekin birden fazla nüsha şeklinde düzenlenmesine imkan tanınmıştır
[TK 813, 818/1-(o), 744]. Çekin birden fazla nüsha olarak düzenlenebilmesi
için hamiline yazılı olmaması ve herhangi bir yabancı ülke ya da bir ülkenin
denizaşırı kısımları ile ilgili olması zorunludur (TK 813).

Belirtelim ki, özellikle düzenlenme ve ödeme yerlerinin denizaşırı ülkelerde bulun-
ması nedeniyle gönderilme, taşınma risklerine karşı öngörülen bu hükmün günümüz-
de artık hiçbir önemi kalmamıştır.

3. ÇEKİN TEDAVÜLÜ (DEVİRİ)

3.1. Genel Olarak

Ödeme aracı olarak düzenlenen çekte kabul yasağının bulunması nede- 982
niyle, bir çek muhataba kural olarak sadece ödeme amacıyla ibraz edilecek ve
muhatap da süresi içinde ibraz edilen çeki karşılığı bulunduğu takdirde ödeye-
cektir. Bu yönüyle çekin karşılığının bulunup bulunmadığı, dolayısıyla ibrazın-
da ödenip ödenmeyeceği belli olmadığından, doğal olarak hamilden bir an önce
çeki muhataba ödeme için ibraz etmesi ve bu belirsizliği açıklığa kavuşturması
beklenir. Nitekim bu amaçla çekin ibrazında ödeneceği kuralı benimsenmiş ve
bu kurala aykırı kayıtların da yazılmamış sayılacağı kabul edilmiştir (TK 795).
Öte yandan kanun koyucu çekin ibrazına kadar işleyecek kapital faizine ilişkin
bir kaydı da yasakladığından (TK 786), ibraz süresi içerisinde dahi gecikme ha-
milin lehine değil, belirli miktar bir paradanyoksun kalması nedeniyle aleyhine
• sonuç doğuracaktır.

Tüm bu gerekçeler de göstermektedir ki ödeme amacı ile kendisine bir çek
verilen hamil, normal şartlarda çeki derhal muhataba ibrazetme ve ödenmediği

takdirde kendisine tanınan hak kapsamında (TK 808 vd.) sorumlulara başvurma yolunu tercih edecektir. Bu şartlar altında bir çekin, olsa olsa tahsil amacına yönelik bir ciroya konu olması gündeme gelebilir.

983

Bununla birlikte çekin ibraz süresi içerisinde dahi olsa devir kabiliyeti engellenmemiş, aksine kanun koyucu çekin tedavülüne ilişkin özel hükümler (TK 788-793) kabul etmiştir. Ayrıca Türk uygulamasında ileri düzenlenme tarihli (vadeli) çeklerin oldukça yaygın olması nedeniyle, bu tür çeklerin en azından Üzerlerinde yazılı tarihe kadar birçok kez devredilmesi olağandır. Giderek yeni ÇekK ile kanun koyucu da, TK'nın aksine çekin üzerinde yazılı (ileri) düzenlenme tarihine üstünlük tanıdığından (ÇekK 3/8, 5/1, gm 3/5; ayrıca **bkz. Kn.999** vd.), artık çekin düzenlendiği gerçek tarih ile üzerinde yazılı (ileri) düzenlenme tarihine kadar tedavülünün bir anlamda teşvik edildiği dahi söylenebilecektir. Nihayet bir çekin iradi devirlerin yanı sıra miras, cebri icra, birleşme gibi irade dışı külli ya da cüzi halefiyet yolları ile el değiştirmesi de pekala mümkündür.

Ancak çekin devrine yönelik tüm sorunların burada ayrıca incelenmesine gerek yoktur. Zira yukarıda türleri incelenirken nama, emre ve hamiline yazılı kıymetli evrakın devri hakkında yeterli açıklama yapıldığı gibi, özellikle emre yazılı çekin devrinde başvurulmuş ciro işlemi ile ilgili olarak birçok konuda kanun koyucu doğrudan poliş hükümlerine yollama yapmıştır [TK 818/1-(a), (d), (e) ve (f)]. Dolayısıyla aşağıdaki istisnalar saklı kalmak kaydı ile- özellikle bonoya ilişkin bölümde ciro hakkında verilen tüm bilgiler, aynen burada da geçerlidir (bkz. Kn. 549 vd.).

984

Bu ön bilgiyi takiben tekrardan kaçınmak amacı ile, kanunen emre yazılı bir kıymetli evrak olan çekin, nama ve hamiline yazılı olarak düzenlenebileceği de dikkate alınarak, devir açısından her bir çek türüne ilişkin aşağıdaki kısa açıklamalarla yetinilmiştir.

3.2. Nama Yazılı Çekin Devri

985

Bir "menfi emre" kaydı ile birlikte nama yazılı olarak düzenlenen çek, nama yazılı kıymetli evrak niteliğini kazanacağından, TK 788/2 (ayrıca TK 647/2) uyarınca artık ancak alacağın temlik (devri) yoluyla devredilebilir. Devir için yazılı bir devir (temlik) beyanının yanı sıra, çek üzerindeki zilyetliğin nakli de zorunludur (TK 647/1). Bu durumda devrin gerek şekli, gerek hukuki sonuçları hakkında alacağın temlikine (devrine) ilişkin hükümler (BK 183vd.) uygulanır.

Dolayısıyla ilke olarak devreden çekbedelinin karşılıksız çıkması halinde hamile karşı sadece BK 191 vd. kapsamında sınırlı bir garanti sorumluluğu bulunduğu gibi, düzenleyen de devredene karşı sahip olduğu tüm kişisel def'ilerini (savunmalarını), devralana karşı herhangi bir sınırlama ile karşılaşmaksızın ileri sürebilecektir (BK 188).

Belirtelim ki nama yazılı çekler, iradi olarak alacağın devri dışında bir yol- 986
la, özellikle emre yazılı kıymetli evraka özgü olan ciro + zilyetliğin nakli yolu ile
devredilemez. Bu sebeple nama yazılı bir çeki ciroyolu ile devralan kişi de kural
olarak çeke dayalı hak sahibi sıfatını kazanamayacaktır.

Bununla birlikte nama yazılı çek üzerine yapılan bir cironun tahvil yoluyla **ayakta**
tutulup tutulamayacağı sorunu, ancak hersomut olaydaki şartlar değerlendirilmeksu-
retiyle cevaplandırılabilir. Burada Jasaca, yapılan cironun bir •devir {temlik} beyanı"
için gerekli şartları bünyesinde barındırması durumunda, yazılı devir (temlik) beyanı
olarak nitelendirilmesinin de mümkün olduğunu belirtmekle yetinelim.

3.3. Emre Yazılı Çekin Devri

Açıkça emre kaydını içermese dahi, belirli bir kişi lehine düzenlenen çek 987
kanunen emre yazılı kıymetli evrak sayıldığından, böyle bir çekin devri için
ciroya ihtiyaç duyulacaktır (TK 788/1, 647/2).Şüphesiz cironun yanı sıra, çek
üzerindeki zilyetliğin geçirilmesi de zorunludur (TK 788/1).

Ekleyelim ki her ne kadar eTK 700/1'de "teslim"den söz edilmişse de, doktrinde
haklı olarak maddede geçen teslim ibaresinin eTK 559/ 1 kapsamında zilyetliğin nakli
olarak anlaşılması gerektiği dilegetirilmiştir; nitekim artık TK 788/ 1'dede"teslim"yeri-
ne TK 647/ 1'e paralel bir şekilde "zilyetliğin geçirilmesi" terimi tercih edilmiştir.

Kanun koyucu ciro hakkında TK 818/1-(d), (e) ve (f) ile poliçenin ciro- 988
suna dair bazı hükümlere yollama yapmışsa da, ayrıca çekin devri ve özellikle
cirosu hakkında TK 788-793'te özel düzenlemeler de öngörmüştür.

Ancak bu hükümlerin büyük bir Jasmı esasen tekrar niteliği taşımaktadır (nitekim
bkı. ve karş. TK 788/3 ile TK 681/3; 789/1-3 ile TK 682; TK 790 ile TK 686/1ve
TK 792 ile TK 686/2). Bununla birlikte çekin, özellikle "kabul" kurumunun bulun-
maması yönüyle poliçeden farklı olması nedeniyle, TK 818'de yapılan yollamaların
sınırlı tutulduğu ve Jasmen bu farklılığa da işaret eden benzer hükümlere yer verildiği
söylenebilir.

Bu bağlamda çekin cirosuna ilişkin olarak aşağıda açıklanan farklılıklar
dışında, daha önce bononun cirosu hakkında verilen tüm bilgilerin (bkz. Kn.
549 vd.) burada da aynen geçerli olduğunu, özellikle çek üzerine yapılan bir
temlik cirosunun çekten kaynaklanan hakkı devretmenin yanı sıra [TK 818/1-
(d), 684/1], teşhis (TK 790) ve teminat işlevlerine de [TK 818/1-(d), 685]
sahip bulunduğunu belirtelim.

(1) Kanun koyucu çekte temlik ve tahsil cirolarını açıkça kabul etmekle 989
birlikte, rehin cirosuna izin vermemiştir. Gerçekten poliçe ile ilgili hangi hü-
kümlerin çek hakkında da uygulanacağını gösteren TK 818'deki yollama liste-
sinde, rehin cirosuna ilişkin TK 689 sayılmamıştır. Bu nedenle bir çekin rehin
cirosu ile devri mümkün değildir.

Çekte rehin cirosuna izin verilmemesinin nedeni, çekin bir ödeme aracı olma-
sıdır. Böylece görüldüğünde ödenmesi gereken ve Jasa ibraz sürelerine tabi tutulan

çekin, bir rehin cirosu ile devri uygun görülmemiştir. Ne var ki ÇekK 3/8, 5/1, gm 3/5 hüldimleti ile benimsenen yeni sistem karşıında, artık bu yasağın sorgulanmı11 gerektiğı de rahatlıkla söylenebilecektir.

Ayrııamlan yasağı\ rağmen çekin, inançlı işlem niteliğindeki teminat amaçlı bir temlik cirosuyfa devredilmesinin her ıam:ın mümkün olduğı d:ı unutulmamalıdır (bkz. Kn.620vd.).

990 (2) Çek, düzenleyen de dıhil olmak üzere, çek nedeniyle daha önce kam-biyo ilişkisine girmiş (ciranta, avalist gibi) herhangi bir kişiye ciro edilebilir ve bu kişilerin de çeki tekrar ciro etmek suretiyle tedavül ettirmeleri mümkündür (TK 788/3). Poliçeden farklı olarak burada sadece muhatabın cirosuna izin verilmemiş ve bir istisna dışında muhatap lehine yapılan ciro da makbuz hük-münde sayılmıştır (TK 789 /2 ve 4).

991 (a) Gerçekten TK 789/2 ile kısmi cironun yanı sıra, muhatabın yaptığı cironun da batıl olacağı açıkça hükme bağlanmış ve böylece kabul (ve aval) yasağına paralel bir düzenleme getirilerek, muhatabın herhangi bir şekilde kambiyo ilişkisine girmesi engellenmek istenmiştir. Bu şekilde açıkça batıl sa-yılan muhatabın cirosunun hem devir, hem teminat ve hem de teşhis işlevleri açısından herhangi bir hukuki sonuç doğurması mümkün değildir.

992 (b) Öte yandan TK 789/ 4 ile muhatap lehine yapılan, bir başka deyişle lehine ciro yapılan kişinin muhatap olarak gösterildiğı bir (tam) ciro makbuz hükmünde kabul edilmiştir. Çek bir ödeme aracı olduğuna göre, muhatap lehine yapılan cironun da ancak bir makbuz niteliğini haiz olabileceğı düşünül-müş ve böylece muhatabın çeki yeni bir ciro ile tekrar tedavüle sokmasına izin verilmemiştir. Kurala getirilen tek istisna ise, muhatabın birden fazla şubesinin bulunması ve cironun çekin üzerine çekildiğı (hesabın bulunduğu) şubeden başka bir şubeye yapılması halidir.

Ancak böyle bir şubenin de çeki sadece ödeme amacı ile üzerine çek çeki-len şubeye ibraz edebileceğini ve bu bağlamda en fazla yine makbuz hükmünde sayılabilecek bir ciro yapabileceğini, bunun dışında üçüncü kişiler lehine yapı-lan bir cironun ise TK 789/2 uyarınca batıl olacağını vurgulamak gerekir.

993 (3) Nihayet çekin ilke olarak ibraz süresi içerisinde ciro edilebileceğini, fakat gerek bu sürenin sona ermesinden, gerek henüz bu süre sona ermeden dahi ödenmeme durumunun TK 808 (ve ÇekK 3) uyarınca usulüne uygun olarak tespit ettirilmesinden sonra yapılan cironun, TK 690'daki düzenlemeye paralel olarak ancak alacağın temliki (devri) hükümlerini doğurabileceğini de belirtelim (TK 793/1). Bu bakımdan tarihsiz bir ciro ise, aksi ispatlanıncaya kadar, ödenmeme durumunun tespiti ya da ibraz süresinin geçmesinden önce yapılmış sayılacaktır (TK 793/2).

3.4. Hamiline Yazılı Çekin Devri

Açıkça hamiline yazılı olarak düzenlenen ya da TK 785/2-3 kap,amında 994 kanunen hamiline yazılı sayılan bir çekin devri için, hamiline ya-ıııı kıymetli evrakın devrine ilişkin kurallar uyarınca sadece çek üzerindeki zilyetliğin devri yeterlidir (TK 647/ 1). Bunun dışında bir yazılı devir (temlik} beyanına veya ciroya kesinlikle ihtiyaç yoktur. O kadar ki kanun koyucu bir yandan hamiline yazılı bir çekin ciro edilmesinin çekin hukuki niteliğini değiştirmeyeceğini, yani onu emre yazılı bir çek haline dönüştürmeyeceğini açıkça vurgulamış; öte yandan ise hukuka uygun bir devir açısından gereksiz olan bu ciroyu yapan cirantayı da, başvurma hakkına dair hükümler gereği sorumlu tutmuştur (TK 791). Dolayısıyla bu düzenleme uyarınca hamiline yazılı bir çek üzerine yapılan cironun, devir ya da teşhis işlevi yönlerinden herhangi bir etkiye sahip olamayacağı, buna karşılık teminat işlevinin bulunduğu sonucuna varılması kaçınılmazdır.

4. ÇEKİN ÖDENMESİ

4.1. Çekte "Vade" Sorunu

4.1.1. Çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı (TK) ,

Çekte, poliçede (ve bonoda) olduğu gibi teknik anlamda bir vadenin bu- 995 lunmadığını, gerek çekte zorunlu unsurları sayan TK 780'de bir vadeden söz edilmemesi [karş. TK671/1-(d), 776/1-(c)],gerek ödemeye ilişkin TK 795'in kenar başlığında "muacceliyet" ifadesinin kullanılması hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır.

Her ne kadar çekle ilgili eTK 707 ve 705'te bir "vade"den söz edilmişse de (ayrıca bkz. kenar başlıkları da metne dahil sayan eTK 1474), yerinde olmayan bu terimi TK 795 ve 793'te kullanmayarak bizzat kanun koyucu da çekte teknikanlamda bir vade-den bahsedilemeyeceğini bir kez daha teyit etmiştir.

Gerçi poliçede vadeyi düzenleyen TK 703'te yer alan vade türlerinden biri 996 de "görüldüğünde vade" [TK 703/1-(a)] olduğundan, çekin "görüldüğünde" ödeneceğini ifade eden TK 795/1'den hareketle enazından çekte desadece tek tip bir vadenin, yani görüldüğünde vadenin söz konusu olduğu düşünülebilir. Ancak poliçe için öngörülen vade türlerinden başka bir vadenin tercihi halinde poliçe geçersiz olurken, çek için görüldüğünde ödeneceği kuralına aykırı herhangi bir kayıt TK 795/1 uyarınca çeki geçersiz kılmamakta; sadece vadeyi içeren her türlü kayıt yazılmamış sayılmakta ve çekte yer alan vadeye yönelik bir kayda rağmen yine çekin "görüldüğünde ödeneceği kuralı" geçerliliğini korumaktadır. Öte yandan bir kredi aracı değil, tamamen bir ödeme aracı olarak

düzenlenen çekin bu niteliği de, ibrazında ödenmesi gerektiği yönündeki kuralın haklı gerekçesini oluşturmaktadır.

997 Bu nedenle TK bağlamında tamamen teorik nitelik taşıyan bu tartışmayı uza❖aksı❖ın, çekten kaynaklanan talep hakkının çekin ödenmek üzere muhatap❖ıbrazi ile muaccel olacağını, bu bağlamda çekte teknik anlamda bir vadeden de❖ı; !K 7❖S(1 kapsamında sadece "görüldüğünde ödeneceğ❖ kuralı'ndan_s❖z❖dilebileceğini ve çekte, vadeye ilişkin bu tartışmadan ziyade ibraz surelerinin önem taşıdığını belirtelim.

„ Yin❖ TK bağlamında emredici nitelik taşıyan bu düzenlemeye aykırı (❖rneği❖ vadesinde geçerlidir"ya da "üzerinde düzenlenme tarihinden önce ibraz edilemez şeklin❖eki) her türlü kayıt ve anlaşma -ister çek üzerinde yer alsın ister çek dışında yap❖ls❖n-ılke olarak geçersiz olup, herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacaktır (bununla birlikte ÇekK ile getirilen yeni düzenleme için bkz. ve karş. Kn. 999 vd.)•

4.1.2. İleri düzenlenme tarihli çek kullanımının önlenememesi

998 Çekte vade konusunda hemen yukarıda işaret edilen TK (ve eTK) si^{ste}❖ mine rağmen çok eskilerden beri ülkemizde çek bir ödeme aracı değil, bir kredi aracı olarak algılanmış ve bu nedenle düzenlenme tarihi olarak çekin üzerine ileri bir tarih atılmak suretiyle "vadeli çek" olarak isimlendirilen senetler kendilerine oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Çekin öngörülme amacının dışındaki bu kullanım zamanla kanun koyucunun da dikkatini çekmiş ve salt bu hatalı uygulamanın önüne geçilmek amacı ile 1985 yılındaki özel düzenleme sırasında ileri düzenlenme tarihli çeklerin, Üzerlerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibraz edilmeleri halinde dahi karşılıksız çek düzenlemenin cezai yaptırımına muhatap olunacağı açıkça hükme bağlanmıştı (eÇekK 16/ 1)•

Ancak başlangıçta bir yıldan beş yıla kadar hapis, ardından (ödenmediği takdirde hapis cezasına çevrilen) karşılıksız kalan çek bedeli kadar adli para cezası olarak öngörülen yaptırım dahi ileri düzenlenme tarihli çek uygulamasını engelleyememiştir. Aksine, getirdiği cezai yaptırım ile bizzat kanun koyucu çekin itibarını, yani cezai yaptırım tehdidiyle ödeneceğine olan güveni artırmış, bu nedenle ticari hayatta vadeli ödemeler için artık bono yerine neredeyse sadece ileri düzenlenme tarihli çek talep edilir bir hale gelinmiştir.

4.1.3. Uygulamanın kanun koyucu tarafından da kabulü (ÇekK)

999 İleri düzenlenme tarihli çek uygulamasının artık göz ardı edilemeyecek bir boyutta yaygınlaşmasına duyarsız kalamayan kanun koyucu da zamanla bu gerçeği kabullenmiş ve bu kabule paralel düzenlemeleri de adım adım hayata geçirmiştir.

Her ne kadar eÇekK'ya ilişkin olarak 2003'te yapılan değişiklik sırasında Türk uygulamasında artık tamamen benimsenen "vadeli çek"in açıkça kabul edilmesi gerek-

İleri yönünde öneriler ve hatta madde 16'nın günden itibaren de, bu yasa ile kamın koyucu tarafından o dönemde ilerdeki sorumluluklarından, yasa ile kabul görmüştür.

Gerçekten bu amaçla atılan ilk adım, eÇekK ile ilgili 2003 yılında yapılan 1000 değişiklik sırasında, ileri tarihli bir çekin karşılıksız çıkmasının hukuki sonuçları açısından TK sisteminin aynen korunmasına ve başvurma hakkı bakımından çek üzerine konulan ileri tarihlere itibar edilmemesine karşın, eÇekK'da düzenlenen karşılıksız çekin cezai yaptırımları yönünden vadeli çek uygulamasının dikkate alınması ve gerek karşılıksız çeki ilişkin düzeltme hakkının kullanılma süresi (eÇekK 8), gerek hamilin karşılıksız çek düzenlenmesine yönelik şikayet hakkının başlangıcı hususunda (eÇekK 16b/2) çekin fiili ibraz ve karşılıksızlığının tespiti tarihinin değil, çek üzerinde yazılı düzenlenme tarihinin esas alınması olmuştur.

Böylece özellikle karşılıksız kalan çekin ileri düzenlenme tarihli (vadeli) bir çek olması halinde düzenleyen, çek üzerinde yer alan bu tarihe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitimine, hatta ek olarak düzeltme hakkı için öngörülen on günlük sürenin de geçmesine kadar, karşılıksız çekin cezai yaptırımlarına muhatap olmaktan kurtarılması amaçlanmıştır; bir anlamda düzenleyen ile lehtar arasındaki bu "vade anlaşması"na kanun koyucu tarafından dahi itibar edilmiştir.

Son olarak kabul edilen 2009 tarihli ÇekK'da ise, kanun koyucunun bu 1001 kabulü çekten kaynaklanan cezai (ve idari yaptırım) sorumluluğunun yanı sıra hukuki sorumluluğu da kapsayacak bir şekilde genişletilmiş ve bu amaçla iki yeni düzenleme yapılmıştır.

Bunlardan ilki, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ödenmek üzere muhataba ibrazını geçersiz sayan hükümdür. Nitekim ilk olarak 2009 yılı başında kabul edilen 5838 sayılı Kanun ile [RG 28.02.2009/27155 (Mille.)] 2009 yılı sonuna kadar öngörülen bu geçici düzenleme, 2009 yılı sonunda kabul edilen ÇekK. gm 1/5 ile ilk olarak 31.12.2011 tarihine, ardından 2012 yılında yapılan son değişiklik ile de 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır (ÇekK gm 3/5). Dolayısıyla artık 2017 yılı sonuna kadar kanun koyucu da çekin üzerinde yazılı ileri düzenlenme tarihine itibar etmekte ve bu tarihten önce yapılan ödeme için ibrazın hiçbir sonuç doğurmayacağını hükme bağlamaktadır. 1002

Belirtelim ki başlangıçta ekonomik kriz gerekçe gösterilerek sadece yaklaşık bir yıllık geçici bir dönem için kabul edilen bu hüküm, daha sonra iki kez uzatılarak bir anlamda yerleşik hile getirilmiştir. İzlenen bu gelişme, kanun koyucunun bu son ter-cihini devam ettirme ihtimali bulunduğu işaret etmektedir.

Bu bağlamda getirilen ikinci düzenleme ise 2017 yılı sonundan itibaren 1003 uygulama alanı bulacak olan ÇekK 3/ 8 hükmüdür. Anılan hükme göre üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen ödenmemesi durumunda, bu çekten dolayı hukuki takip yapılamaya-

caktır. İleri düzenlenme tarihli çeki dayalı bir hukuki takip yapılabilmesi, çekin "i,urinde yazılı düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde" bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şartına bağlıdır. Bu nedenle 2017 yılından sonra -şüphesiz bu sürenin de uzatılmaması kaydıyla- üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen bir çek ancak karşılığı bulunduğu oranda ödenecek, tamamen veya kısmen karşılıksız kalması olasılığında ise böyle bir çeki dayalı olarak TK 808 vd. hükümlerinde öngörülen başvurma hakları kullanılamayacaktır.

- 1004** Nihayet çekin karşılıksız kalmasına yönelik olarak 2012 yılında yapılan son değişiklik ile kaldırılan cezai sorumluluk yerine kabul edilen idari yaptırım sorumluluğunun doğması için de, çekin "üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde" ibraz edilmesi şarttır (Çek.K 5/1). Dolayısıyla kanun koyucu cezai sorumluluk bakımından 2003 yılında yaptığı tercihi, idari yaptırım sorumluluğu açısından da bir anlamda sürdürmüş, hatta bir adım daha ileri giderek, hukuki sorumluluk ile ilgili ÇekK 3/8'de öngörülen düzenlemeye tamamen paralel bir şekilde, üzerinde yazılı bulunan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilen karşılıksız çekler bakımından idari yaptırımın da artık uygulanmayacağı görüşünü açıkça benimsemiştir.

Belirtelim ki vadeye ilişkin kanun koyucunun bu son tercihi 2009 yılında kabul edilen ÇekK. ile birlikte önce cezai sorumluluk açısından benimsenmiş, 2012 yılında kaldırılan cezai sorumluluğuna yerine öngörülen idari yaptırım sorumluluğu bakımından da aynen devam ettirilmiştir.

- 1005** Yapılan tüm bu açıklamalardan çıkan ortak sonuç, 2017 yılına kadar vadeye ilişkin taraflar arasındaki anlaşmanın bir anlamda kanun koyucu tarafından da geçerli sayıldığı, böylece çekte vadeye en azından anılan tarihin sonuna kadar izin verildiği; 2017 yılından sonra ise sadece "karşılığı bulunan çek" yönünden vade anlaşmasının göz ardı edileceğinin öngörüldüğü (ÇekK 3/ 1), fakat karşılığın tamamen veya kısmen bulunmaması halinde gerek hukuki sorumluluk, gerek idari yaptırım sorumluluğu bakımından kanun koyucunun yine taraflar arasındaki vade anlaşmasına itibar etmeyi tercih ettiğidir.

4.2. Ödeme İçin İbraz

- 1006** Poliçe ve bono gibi, çek de bir ibraz senedi olduğundan, çekin ödenmek üzere belirli bir yerde ve belirli bir süre içinde ibraz edilmesi zorunludur.

4.2.1. İbraz yeri

4.2.1.1. Muhatap bankaya ibraz

- 1007** Kural olarak çek, ödeme yerinde muhataba ibraz edilir [TK 780/1-(d), 796/II]. Ancak Türk uygulamasında ödeme yeri ayrıca gösterilmediğinden, bu

yer genellikle muhatabın ticaret unvanının yanında gösterilen ve düzenleyenin çek hesabının bulunduğu şube olacaktır. Ödeme yerine ilişkin bir açıklığın bulunmaması ve muhatabın ticaret unvanının yanında da bir yerin gösterilmemesinde ise ödeme için ibraz yeri, muhatabın merkez şubesidir (TK 781/2).

Çekin muhatap bankanın, özellikle üzerine çek çekilen hesabın bulunduğu şubesi dışındaki başka bir şubesine ibraz edilebilip edilemeyeceğine yönelik tartışma (eÇek.K ve) Çek.K ile sona erdirilmiş ve hamilin çeki muhatap bankasının herhangi bir şubesine ödeme için ibraz edebileceği, çek hesabının açıldığı şube dışındaki bir şubenin de "karşılığı sorulmak" suretiyle ibraz olunan çeki ödemesi gerektiği açıkça hükme bağlanmıştır (ÇekK 3/1; eÇekK 4/2).

Dolayısıyla artık çekin, muhatabın çekle işleyen hesabın bulunduğu şube dışındaki herhangi bir şubesine ibrazı da geçerli bir ibrazın tüm hukuki sonuçlarını doğuracaktır. Buna karşılık çekin muhatap dışındaki başka bir bankaya ödenmek üzere ibrazı ise mümkün değildir.

4.2.1.2. Takas odasına ibraz

Öte yandan çekin mutlaka muhataba ibrazı zorunlu değildir. Nitekim TK 798 ile bir takas odasına ibrazın da ödeme için ibraz yerine geçeceği kabul edilmiştir. Buna göre çekin muhatap dışında (genellikle hamilin sürekli ilişkide bulunduğu) bir bankaya tahsil (ya da temlik/ devir) amacıyla tevdi edilmesi halinde, bu banka çeki ödenmek üzere doğrudan muhatap bankaya değil, kural olarak bir takas odasına ibraz edecektir. İşte kanun koyucu anılan hükümle, usulüne uygun olarak takas odasına yapılan bir ibrazı da ödeme için muhataba yapılan ibrazla eşdeğer tutmuştur.

Ancak muhatap dışındaki hamil banka, elinde takas odasına ibraz edilebilir vasıfta bir çek bulunduğu takdirde artık bunu takas dışında bir yoldan muhatap bankaya ibraz etmek istemeyecekse de, takas odasına ilişkin mevzuatta böyle bir çekin takas odası dışında ibrazını yasaklayan bir hüküm de bulunmamaktadır.

Nitekim çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini ve böylece bankalararası para nakil hareketlerinin azaltılmasını sağlamak amacıyla, tüzel kişiliği haiz sistemi kurmak ve gözetimi altında yürütmek konusunda TCMB yetkilendirilmiş; giderek TCMB'ye bu yetkiyi uygun göreceği başka bir kuruluş aracılığıyla kullanmak imkanı da tanınmıştır (ÇekK 8/ 1).

Bu arada ÇekK gm 1/7'de, yürürlükten kaldırılan eÇekK uyarınca kurulan ve tüzel kişiliğe sahip olan Bankalararası Takas Odaları Merkezi'nin (bu konudaki Yönetmelik için bkz. RG 25.09.1985/18879; son değişiklik için bkz. RG 17.04.1998/23316), ÇekK 8'de öngörülen tüzel kişiliği haiz sistem kuruluncaya kadar faaliyetine devam edeceği ve yeni kurulacak tüzel kişiliğe herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, üstelik her türlü vergi, resim, harç ve fondan muaf olarak devrolunacağı da hükme bağlanmıştır. Fakat yeni sistem henüz kurulmadığından, Bankalararası Takas Odaları Merkezi faaliyetine şimdilik devam etmektedir.

100B

1009

1010

Öte yandan ilk kez 2003 yılında benimsenen düzenleme uyarınca, çeklerin fiiki olarak ibraz edilmeksizin, sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığıyla elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem gördüğünde, TTK 798 kapsamında takas odasına ibraz olarak kabul edilmiş ve böylece fiziki olarak ibraz edilmeksizin çek takası uygulamasındaki kanuni boşluk da doldurulmuştur (eÇekK 6/3; ÇekKS/3).

4.2.2. İbraz süresi

4.2.2.1. İbraz sürelerinin önemi

1011

Yukarıda da belirttiğimiz gibi çekte teknik anlamda bir vade olup olmadığı sorunundan ziyade, ibraz süreleri önem taşımaktadır. Şöyle ki:

(1) Bir kere çekte dayalı talep hakkı, ancak çek bu sürelerle uygun bir şekilde ibraz edilirse muaccel hale gelir ve ödenmemesi (temerrüt) gerekçesiyle kanunen öngörülen hukuki ve idari yaptırımlar uygulanabilir.

(2) Karşılıklı bulunan çekin muhatap banka tarafından ödenme mecburiyeti, hatta karşılığı hiç olmasa dahi muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü tutulduğu miktarın (ÇekK 3/3) talep edilebilmesi de çekin süresinde ibraz şartına bağlıdır.

(3) Aynı şekilde muhatapın çek üzerine düştüğü teyit kaydı da sadece ibraz süresi sonuna kadar hüküm ifade edecektir.

(4) Öte yandan çekten ancak ibraz süresi geçtikten sonra geçerli bir biçimde cayılabilmesi mümkündür (TK 799/1).

(5) Emre yazılı çeklerde yapılan cironun kanunda öngörülen sonuçları doğurabilmesi, bu cironun öncelikle ibraz süresi içerisinde yapılması şartına bağlıdır; aksi takdirde ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro, ancak alacağın temlikinin (devrinin) hukuki sonuçlarını doğurabilecektir (TK 793/1).

(6) Nihayet karşılıksız çek nedeniyle hamile tanınan başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi de, ilgili çekte uygulanacak ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlayacaktır (TK 814/1).

4.2.2.2. Kanunda öngörülen farklı ibraz süreleri

1012

İbraz sürelerini düzenleyen TK 796/1'de "(b)ir çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhatapa ibraz edilmelidir" denilmiş ve takip eden fıkrada ise, çekin düzenlenme ve ödeme yerlerinin farklı kıtalardaki ülkeler olması halinde üç aylık ibraz süresinin uygulanacağı belirtilmiş; bununla birlikte Akdeniz'e sahili bulunan ülkeler ile Avrupa ülkeleri aynı kıtada kabul edilerek, bu ülkeler arasında çekilen çeklerin de bir aylık ibraz süresine tabi olduğu hükme bağlanmıştır (TK 796/2).

Anılan bu her üç ibraz süresinin belirlenmesinde de e, ölan, çekti 101 J düşünülme ve ödeme yeri olarak gösterilen yerlerdir. Çekin düzenlenme ile ödeme yerinin aynı olması hMinde on günlük, (arklı olma" hMinde i,e bir (ya da farklı kıtalardaki ülkeler için üç) aylık süreler uygulanacaktır. Dolayısıyla sürenin hesaplanmasında, hamilin kendi iradesiyle çeki ödenmek üzere Ailen ibraz ettiği banka şubesinin bulunduğu yer değil, çekte açıkça ödeme yeri olarak gösterilen ya da TK 781/2 uyarınca ödeme yeri olarak kabul edilen yer -iti bu yer de genellikle muhatap bankanın üzerine çekçekilen şubesinin, yani çekJe işleyen hesabın bulunduğu yerdir [Çek.K 2/7-(b)]- dikkate alınacaktır. Bir başka deyişle çekin fiilen ibraz edildiği yerin, ibraz sürelerinin tespitinde herhangi bir önemi yoktur. Aynı şekilde ibraz sürelerinin belirlenmesi açısından çek.in fiilen düzenlendiği yer değil, çekin üzerinde düzenlenme yeri olarak gösterilen yer esas alınacaktır.

Kanun koyucunun ibraz sürelerinin tespiti bakımından TK 796/ 1 ile esas aldığı "(çekin) düzenlendiği yer" ve "(çekin) düzenlendiği yerden başka bir yer" ifadelerindeki "yer"den kastın ne olduğu; bir başka deyişle düzenlenme yeri ile ödeme yeri hakkında hangi sınırların dikkate alınacağı açık değildir. Her ne kadar Türk hukukunda TK 796/2 hükmünün lafzından hareketle, en azından düzenlenme ve ödeme yerinin farklı ülkelerde bulunması halinde ibraz süresinin bir ay olacağı, dolayısıyla on günlük ibraz süresi açısından artık ülke sınırlarının değil, Türkiye içerisinde daha küçük mülki birimlerin dikkate alınacağı sonucuna varılabilirse de, bu saptama da tek başına sorunu çözmez.

Nitekim doktrinde ibraz süresinin belirlenmesinde temel alınacakbu"yer" kavramı konusunda, "il", "ilçe" hatta "büyükşehir belediye sınırları"run esas alınması gerektiği yönünde görüşler ileri sürüldüğü gibi, uygulamada Yargıtay da soruna tam bir açıklık getirmemiş ve kararlarında bazen "il sınırları" bazen de "il belediye sınırları" kriterini kullanmıştır. Bu soruna yönelik olarak doktrinde, yeknesak bir uygulamayı sağlamak amacı ile bir içtihadı birleştirme kararına ihtiyaç duyulduğu dahi dile getirilmiş, ancak her nedense kanun koyucu TK'ya ilişkin çalışmalar sırasında bu sorun üzerinde hiç durmamıştır.

Kanaatimizce bir çekin mutlaka üzerine çek çekilen şubeye değil, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebilmesi imkanının açıkça tanınmasından sonra (eÇekK4/2; ÇekK3/1), artık ibraz zorluğu dikkate alınarak aynı ülke sınırları içerisinde dahi bir aylık ibraz süresi öngörülmesinin pratik bir anlamı kalmamıştır. Bu nedenle, alınması gereken hukuk açısından bu durumda da on günlük ibraz süresinin yasal olarak kabul edilmesi isabetli olacaktır. Ne var ki kanun koyucu, bu fırsatı şimdilik kaçırmış gözükmektedir. Mevcut düzenleme bakımından ise, mümkün olduğunca yeknesaklığı sağlamak ve tereddütleri ortadan kaldırmak amacı ile "il sınırları"nı esas alan kriterin benimsenmesinde yarar vardır.

4.2.2.3. İbra sürelerinin hesaplanması

1016

İbra süreleri, çekte düzenlenme günü olarak gösterilen tarihten itibaren işlemeye başlar (TK 796/3). Dolayısıyla ileri (ya da önceki) düzenlenme tarihli çeklerde ibraz süresinin başlangıcı açısından çekin gerçek düzenlenme tarihi değil, çek üzerinde yazılı bulunan tarih esas alınacaktır. Ayrıca hesaplamada ibraz süresi, çekte yazılı düzenlenme tarihinin ertesi günü başlatılacaktır (TK 96/3).

İbra sürelerinin hesaplanmasında çekte düzenlenme günü olarak gösterilen tarihin dikkate alınıp alınmayacağı eTK döneminde doktrinde tartışılmıştır (nıtekimbkz. ve karş. eTK 708/4 ile eTK 729). Bu tartışmaya ilişkin olarak önce Yargıtay [bkz. 10. CD'nin 21.12.1999 tarih ve 14655/15797 sayılı kararı (YKD 2000, s. 1 77-78)], ardından ise bizzat kanun koyucu eTK 729'a üstünlük tanımış ve yürürlükte bulunan TK 817'yi aynen muhafaza etmekle birlikte, TK 796/3 e eklediği iki küçük kelime ile ibraz sürelerinin hesaplanmasında çekte düzenlenme günü olarak yazılı bulunan tarihin hesaba dahil edilmeyeceğini açıkça hükme bağlamıştır.

1017

Öte yandan çek, ancak bir iş gününde ödenmek üzere ibraz edilebilir (TK 816/1). Bununla birlikte arada geçen tatil günleri de, ibraz süresi açısından hesaba katılacaktır. Ancak son günün bir tatile denk gelmesi halinde, ibraz süresi tatili takip eden ilk iş gününe kadar uzayacak; dolayısıyla ibraz ve ödenmeme durumunun tespiti, tatili takip eden bu ilk iş günü içerisinde de yapılabilecektir (TK 816/2).

1018

Bu arada çek, takvimleri farklı olan iki yer arasında çekildiği takdirde, öncelikle düzenlenme günü, ödeme yerindeki takvimin onu karşılayan gününe çevrilecek (TK 797) ve ardından ibraz süreleri buna göre hesaplanacaktır.

4.2.2.4. İbra sürelerinin hukuki niteliği

1019

Çekiğin belirlenen bu ibraz sürelerinin bir zamanaşımı değil, saf hak düşürücü süreler olması nedeniyle, bu sürelerin geçtiği, bir uyuşmazlıkta her zaman ileri sürülebileceği gibi, hakim ya da icra müdürü (İİK 168, 171) tarafından da resen dikkate alınacaktır. Aynı şekilde, hak düşürücü nitelikte olan bu sürelerin bir sözleşme ile uzatılıp kısaltılması da mümkün değildir.

Bununla birlikte çek üzerindeki düzenlenme gününün ileri ya da geri bir tarih olarak gösterilmesi suretiyle, anılan bu ibraz sürelerinin fiilen uzatılıp kısaltılabileceğini de unutmamak gerekir.

4.2.2.5. İbra sürelerinin geçirilmesinin sonuçları

1020

Çek açısından oldukça önemli olan ibraz sürelerinin geçirilmesinin de birtakım hukuki sonuçları olacağı şüphesizdir. Şöyle ki:

(1) Bunların en önemlisi, süresi içerisinde çeki muhatap bankaya ibraz etmeyen hamilin, tüm sorumlulara, hatta bu arada düzenleyene karşı da kambiyo hukukuna dayalı başvurma hakkını kaybetmesidir (TK 808). Öte yandan, süre-

si içinde ibraz edilmeyen bir çek hakkında ÇekK'd.1 öngörülen idari y.ıptmm❖ ilişkin hükümlerin uygulanması da mümkün olmayacaktır (ÇekK 5/1),

Bu olasılıkta hamil, tarafı olmak kaydı ile asıl borç ilişkisine dayanabflttctğf gfbi, TK 818/ 1-(ın)'nin yollaması nedeniyle çekler hakkında da uygulanacak olan kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasına da (TK 732) başvurulabilir (bkt. Kıt. 417vd.).

(2) İbraz süresinin geçirilmesinin bir diğer sonucu da, düzenleyenin ge# çerli bir biçimde çekten cayabilmesidir (TK 799/ 1). Çekten cayılmadığı süreç, muhatap ibraz süresinin geçmesinden sonra da, karşılığı bulunan çek bedelini ödemek yetkisine sahiptir (TK 799/2).

Çekin karşılığının bulunmaması halinde ise, banka herhangi bir ödeme yapama-- yacağı gibi, ödenmeme sebebi olarak çek üzerine sadece ibraz süresinin geçinldiğini yazmakla yetinmek zorundadır.

(3) İbraz süresinin geçmesinden sonra yapılan bir ciro da, artık sadece alacağın temliki (devri) hükümlerini doğurabilecektir (TK 793/1).

4.3. Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü

4.3.1. Karşılığın tamamen ya da kısmen bulunması halinde

Yukarıda muhatabın herhangi bir şekilde kambiyo ilişkisine dahil olma-- sının kanun koyucu tarafından özel olarak yasaklandığını ve düzenleyen ile muhatap arasında yapılan çek anlaşmasının da özellikle üçüncü kişi (hamil) yararına bir sözleşme olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmiştik.

1021

Buna rağmen öngörülen bu düzenleme, karşılığı mevcut olan ve ödenmesi konusunda herhangi bir engel bulunmayan bir çekin, muhatap tarafından ku- surlu bir şekilde ödenmemesinin de hiçbir yaptırıma tabi olmadığı anlamına gelmez. Nitekim ÇekK'da muhatabın, karşılığı tamamen veya kısmen bulunan çek bedelini, giderek kanunen garanti edilen miktarı ödemekle yükümlü oldu- ğu en küçük bir şüpheye yer vermeyecek şekilde açıkça hükme bağlanmıştır. Bu anlamda kanun koyucu bir yandan karşılığı bulunan çek bedelini veya kanunen garanti edilen miktarı ödemekte geciken muhatabın, her geçen gün için hamile binde üç oranında bir gecikme cezası ödeyeceğini düzenlemiş (ÇekK.3/7-c.1); öte yandan da karşılığı bulunan çek bedelinin ödenmemesini bir suç olarak nitelendirerek, bu suçu işleyen banka görevlisi hakkında bir yıla kadar hapis cezası uygulanacağını hükme bağlamıştır (ÇekK 7/ S). Günlük binde üçlük gecikme cezası ödemekle yükümlü olan muhataptan, ayrıca FaizK hükümleri kapsamında bir temerrüt faizi ise talep edilemeyecektir (ÇekK 3/7-c.2).

1022

Belirtelim ki eÇekK'dan önce oldukça tartışmalı olan bu sorun, eÇekK 4'ün açık ifadesine karşın doktrinde tartışılmaya devam etmişse de gerek doktrinin çoğunlu- ğu, gerek Yargıtay süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen karşılığı bulunan bir çek bedelini ödemeyen muhatap bankanın hamile karşı sorumlu olacağı görüşünü

benimsemiştir. Bu görüş doktrinde kimi yazarlarca kanuna [eTK 695/2, 707/2, 711 (TK 783/2,795/2, 799) ile öielllkJe eÇekK4/1-2, 16/1] aykmlık gerekçesiyle haks11, flil hükümlerine (eBK 41 vd.; DK 49 vd.) tabi tutulmuş; banı yazarlarca}se eÇekK'da öngörülen düicnleme uyanınca hamil ile muhatap arasında kurulan kanuni borç ilişkisine" aykınlığa dayandırılarak, böylece sözleşmeye aykırılığa ilişKn hükümlerin (eBK 96 vd.; BK 112 vd.) burada da uygulanacağı belirtilmiştir.

10/3

Muhatabın bu ödeme yükü,nlülüğü, ibraz süreleri içerisinde olduğu gibi, çekin, üzerinde yazılı ve ibraz sürelerinin hesaplanmasında esas alınan düzenlenme tarihinden önce ibraz edilmesi halinde de söz konusudur (TK 795/2; ÇekK 3/8). Aynı zorunluluk çekin tam değil, kısmen karşılığının bulunması hMinde de geçerlidir (TK 783/2; ÇekK 3/ 5).Ancak 31.12.2017 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ödenmek üzere muhataba ibrazını geçersiz sayan ÇekK gm 3/5 hükmü unutulmamalı, dolayısıyla anılan tarihe kadar muhatabın ödeme yükümlülüğünün sadece kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilen çeklerle sınırlı olduğu göz ardı edilmemelidir.

1024

Tekrar vurgulayalım ki süresi içerisinde ibraz edilen bir çeki karşılığı bulunmasına rağmen ödememesi, muhatabı kambiyo ilişkisine kesinlikle sokmaz. Bu anlamda hamilin, muhatabı kambiyo hukukuna dayalı başvurma hakkı kapsamında sorumlu tutması, takip ve dava etmesi mümkün değildir. Muhatabın buradaki sorumluluğu her halde genel hükümlere, kanaatimizce de "kanundan doğan borç ilişkisi" uyarınca BK 112 vd. hükümlerine dayalı olacaktır.

4.3.2. Karşılığın tamamen ya da kısmen bulunmaması halinde

1025

Süresinde ibraz edilen bir çekin karşılığının bulunması durumunda muhatap banka, (tam ya da kısmi) bu karşılığı ödemek mecburiyetinde bulunduğu gibi, ÇekK 3/3 hükmü ile süresinde ibraz edilen çekin karşılığının hiç veya kısmen bulunmaması halinde, her bir çek yaprağı için (düzenleyen dışındaki) hamile karşı bin TL'ye kadar ödeme yapmakla yükümlü tutulmuş; giderek bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi olarak kabul edilmiştir.

Yeni düzenleme uyarınca muhatap, karşılığın hiç bulunmaması olasılığında çek bedeli bin TL'nin altında ise çek bedelini, üzerinde ise sadece bin TL, karşılığın kısmen bulunması halinde çek bedelini aşmamak koşuluyla kısmi karşılığa ilave olarak (en fazla) bin TL ödeyecektir. Böylece çekin karşılıksız kalan kısmının bin TL'nin üzerinde olduğu her olasılıkta muhatap banka, her bir çek yaprağı için ayrıca bin TL ödemekle yükümlü tutulmuştur. Oysa eski düzenlemede muhatabın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar, sadece kısmi karşılığı kanunen üst sınırı belirlenen bir meblağa tamamlamaktan ibaretti (eÇekK 10).

1026

Muhatap bankanın kısmen ya da tamamen karşılıksız kalan çekler için kanunen ödemekle sorumlu tutulduğu bu miktar, 2012 yılını takip eden yıllarda Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki

·ıtlık tkğışmelet göz öniiride tutularak TCMB tar.ıfmdan, her yıl Ot.1k .ıyında
'rnldrı belirlenip, Rcsmt G.lzete'de yay,tınlanacaktır (ÇtkK 1/3}.

-) İlrlirtellm ki bu sorumluluk miktan ÇtkK'n'1\ kabul t.trihln<it (1009 1\h •? nundı) ıltıyü TL olarak öngörölmüşken, önce 2011 yılı için altıyü1'.tlllbtı (htt. TCMn'nln 2011/1 sayılı Tebliği (RG 2S.0L2011/2782S)), ,fah? ?u WU. y,lı i;n yediyüeyinnibeş TL'ye yükseltilmiş [bk7_TCMB'nin 2012/1?h fıbuğı (RG JI.01.2012/28190)]; ardından 2012 yılında ?kK'da y?p,bn son dtğıştik ılt ben TL'yc çıkanlmıştır.

4.4. Çek Karşılığının Ödenmesi

4.4.1. Muhatap bankanın inceleme yükümlülüğü

Muhatap, kendisine ibraz edilen bir çeki ödemededen önce, şüphesiz bazı incelemeler yapmak zorundadır. Bu inceleme sırasında çekin ödenmesine engel oluşturan bir hususun tespiti halinde ise, çek bedelinin ödenmesinden kaçınılması gerekir. Aksi takdirde muhatap, gerekli özeni göstermeksizin yaptığı bu ödemeyi sonradan düzenleyenin hesabına yansıtamayacak, yani borç olarak kaydedemeyecektir.

1017

Bu anlamda olmak üzere muhatap, öncelikle düzenleyen ile aralarında bir çek anlaşmasının bulunup bulunmadığını ve ibraz edilen çekin karşılığı-nın mevcut olup olmadığını araştıracaktır (TK 783; Çek.K 3/1). Aynı şekilde muhatap banka kendisine ibraz edilen senedin geçerli bir çek olup olmadığını (TK780, 781), ibrazın süresinde yapılıp yapılmadığını (TK 796) ve çeki ibraz edenin bedelin ödenmesini talebe yetkili hamil sıfatını taşıyıp taşımadığını da (TK 655, 658, 790, 801) incelemelidir. Belirtelim ki emre yazılı çeklerde ibraz eden kişinin yetkili (meşru) hamil olup olmadığı kontrol edilirken, sadece ciolar arasında düzenli bir teselsülün bulunup bulunmadığı (düzgün ciro zinciri) incelenecek, yoksa cirantaların imzalarının gerçekliğine ve geçerliliğine yönelik bir araştırma yapılmayacaktır (TK 801).Buna karşılık muhatap, çekteki düzenleyenin imzasının gerçekten hesap sahibine ya da yetkili temsilcisine ait bulunup bulunmadığını inceleyerek, bu açıdan çekin sahte olup olmadığının yanısıra, ayrıca çek üzerinde herhangi bir tahrifat yapılıp yapılmadığını da kontrol edecektir (TK 812). Nihayet çekin ödenmesine engel olacak başkaca bir hususun, örneğin zıya gerekçesine dayalı olarak mahkemece verilmiş bir ödemededen men kararının [TK 818/1-(s), 757] veya ibraz süresi geçirilmiş bir çeki ilişkin cayma beyanının (TK 799/1) bulunup bulunmadığını da muhatap banka incelemekle yükümlüdür.

1028

Bu inceleme yükümlülüğü açısından çekin, üzerine çek çekilen hesabın bulun?u? şubeye ibraz edilmesi ile muhatapın başka bir şubesine ibraz edilmesi arasında hiçbir fark yoktur. Gerçi çekin, çekhesabının açıldığı şubedışındaki bir şubeye ibrazıh?de, bu şubenin hesap sahibinin (ya da yetkili temsilcisinin) imzasını kontrol etmesinde

1029

rorluklarla karşılaşılabacağı şüphesizdir. Ancak bu durum muhatabı, dünenleyenln lmasına yönelik inceleme yapma yükümlülüğünden kurtarmayacağı, ÇekK 3/1 ll}'annca muhatap banka başka bir şubesine ibraz edilen çeki de işleme **koymak ve** karşılığı bulunduğu takdirde ödemek zorundadır. Anılan bu düzenleme kapsamında artık muhatabın gerekli incelemleri yapmak için uygun tedbirleri almakla da yükümlü olduğu kabul edilmelidir.

1030

Nihayet kanun koyucunun, çekin tedavüle çıkarılmasından sonra düzenleyen ölümünün veya medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesinin ya da iflasının, çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini de özel olarak düzenlediğini belirtelim (TK 800; karşı. BK 559/3).

Bu açıdan çek üzerinde düzenlenme tarihi olarak ileri bir tarihin gösterilmesi de vanlacak sonucu değiştirmeyecek; bir başka deyişle ileri düzenlenme tarihli çekler açısından da TK 800 hükmü uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla imzanın düzenleyene (veya yetkili temsilcisine) ait olması kaydıyla, çekin ibraz edildiği tarihte düzenleyen ölünmüş, lasıtlanmış ya da iflas etmiş olması, karşılığı bulunan çek bedelinin ödenmesine engel oluştunmayacaktır.

4.4.2. Kimlik tespiti ve çekin ödenme şekli

1031

Muhatabın çeki ibraz eden kişiye geçerli bir ödeme yapabilmesi için, bu kişinin çek bedelini tahsil konusunda talep hakkına sahip olması zorunludur. Bu açıdan çeki ibraz edenin, nama yazılı çeklerde çekte adı yazılı olan ya da onun halefi olduğunu ispat eden (TK 655), emre yazılı çeklerde ise düzgün bir ciro zinciri ile hak sahibi olduğu anlaşılan kişi (yetkili hamil) olması (TK 790) gerekir. Ancak her iki halde de çeki ibraz eden kimsenin, çekten dolayı hak sahibi olarak gözüken kişiolup olmadığını belirlemek açısından muhatap banka kimlik kontrolü yapmak zorundadır. Aynı durum çekin, hamilin yetkili bir temsilcisi veya vekili tarafından tahsil edilmek istenmesi halinde de geçerlidir. Diğer taraftan hamiline yazılı çeklerde senedin zilyetliğini elinde bulunduran kişi yetkili hamil sayıldığından (TK 658), bankanın hak sahibini tespit bakımından ayrıca bir inceleme yükümlülüğü yok ise de, uygulamada özellikle sahte veya tahrif edilmiş çeklerden kaynaklanan riziko nedeniyle (TK 812) burada da ödeme yapılan hamilin kimliğinin tespiti yoluna gidilmektedir.

1032

Bu arada ÇekK 3/1'de, karşılığı bulunan bir çek bedelini ödeyecek muhataba, hamilin -varsa- vergi kimlik numarasının saptanması görevi de yüklenmiştir. Belirtelim ki bu görevin yerine getirilmemesi, hamile yapılan ödemenin geçerliliğini kesinlikle etkilemeyecektir.

1033

Çek karşılığında yapılacak ödeme nakden olabileceği gibi, nakit dışı (örneğin başka bir hesaba havale, takas, alacak kaydı gibi) yollarla da gerçekleştirilebilir. Hatta çeke konulacak bir kayıtla, çekin nakden ödenmesi yasaklanabilir (TK 805-807). "Mahsup çeki" olarak isimlendirilen bu tür çekler, ileride aynı bir başlık altında ele alınmıştır (bkz. Kn. 1106 vd.).

Çekin bir yabancı para üzerinden düzenlenmesi h1linde de, muh.ıtap **çtlti** 101-1
ibraz günündeki değerine göre ülke parası (TL) ile ödeyebilir (TK 802/ 1).
Bununla birlikte düzenleyen ödemenin belirli bir para ile yapılacağını (**aynen**
ödemeyi) şart kılınış ise, bu durumda çekin işaret olunan cinsten parayia öden•
mesi gerekecektir (TK 802/3).

Çekbedelinin düzenlenme ve ödeme ülkelerinde aynı adı taşıyan ve fakat değerleri
birbirinden farklı olan para ile gösterilmesi durumunda ise, ödeme yerindeki para
birimi kastedilmiş sayılacaktır (TK 802/ 4).

4.4.3. Ödeme halinde yapılacak işlemler

4.4.3.1. Tam ödeme halinde

Muhatabın ödemeyi, bir kıymetli evrak olan çekin kendisine iadesi karşı- 1035
lığında yapması gerektiği her türlü tartışmadan uzaktır. Öte yandan muhatap
lehine yapılan ciro yalnız makbuz hükmünde olduğundan (TK 789/4), artık
hamilden ayrıca çek üzerine yazılmış bir ibra şerhi ya da çekten bağımsız bir
makbuz alınmasına ihtiyaç kalmayacaktır [TK 818/1-(h), 709].

Çek karşılığının muhatap tarafından tamamen ödenmesi halinde, çek ne- 1036
deniyle sorumluluk üstlenen bütün borçlular bakımından kambiyo ilişkisi sona
erecek; yani bu durumda sadece düzenleyenin değil, çek ile ilgili diğer bütün
kişilerin (lehtar, ciranta ve avalistlerin) de borcu ortadan kalkacaktır. Muhatap
ise, çek anlaşması uyarınca ödediği meblağ kadar bir miktarı çekle işleyen he-
saptan düşecek, bir başka deyişle bu hesaba borç kaydedecektir.

4.4.3.2. Kısmi ödeme halinde

Çekin karşılığının tamamen bulunmaması durumunda muhatabın ödeme 1037
yükümlülüğü, ilke olarak sadece çek hesabında bulunan miktarla sınırlandırıl-
mıştır (TK 783/2; ÇekK 3/2). Bununla birlikte ÇekK 3/3 hükmü uyarınca
muhatap, süresinde ibraz edilen ve tamamen karşılığı bulunmayan her bir çek
yaprağı için (çek bedelini aşmamak üzere) bin TL'ye kadar ve kısmen karşılığı
bulunan çekler açısından ise kısmi karşılığa ek olarak yine (çek bedelini aşma-
mak üzere) her bir çek yaprağı için bin TL ödeme yapmakla yükümlü tutul-
muştur.

İster hesaptaki mevcut paranın, ister bankanın kanunen sorumlu olduğu 1038
miktarın ödenmesi şeklinde gerçekleşsin, yapılan kısmi ödemenin her halde
çek üzerine yazılması ve hamilden ödemeye karşılık bir makbuz alınması zo-
runludur [TK 818/1-(h), 709/3; ÇekK 3/4].

Bu durumda esasen çekin, ödenmeyen kısma ilişkin başvurma hakkını kullanması
amacıyla hamile iadesi de gerekecektir. Ne var ki uygulamada karşılaşılan, çekin ha-
mile iadesinin beraberinde getirdiği ispat zorluğuna, özellikle muhatabın sahte veya

tahrif edilmiş bir çekten kaynaklanan sorumluluğuna (TK 812) yönelik 9akıncaların ortadan kaldırılması amacıyla, yeni düzenlemede kısmi ödeme yapılması olası olduğu da çekin muhatapta kalacağı, hamile ise çekin ön ve arka yüzünün onaylı bir fotokopisinin ücretsiz olarak verileceği hükme bağlanmıştır (ÇekK 3/6-c.1; **karş.** ÇekK 3/S-c.2). Yine yapılan bu özel düzenleme kapsamında hamil artık çeklini, lını ibrai etmeksizin, elindeki bu onaylı fotokopiyle başvuru borçlularına veya kambiyo senetlerine özgü takip yollanna (11K 167 vd.) başvurabileceği gibi, idari yaptırım için Cumhuriyet başsavcılığından talepte de bulunabilecektir (ÇekK 3/6-c.2). Böylece kısmi karşılık hlinde muhatap tarafından onaylanarak verilecek bu fotokopi, icradaileri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanılabilir. lleride bir sorun çıkması varsayımında ise muhatap, mahkeme ya da icra dairesinin talebi üzerine çekin aslını bu mercilere gönderecektir (ÇekK 3/6-c.3).

Kısmi karşılığa ilişkin yine uygulamanın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeni bir düzenleme de ÇekK 8/4 (eÇekK 6/4) hükmü ile yapılmıştır. Anılan fıkra uyarınca takas odalarına ibraz edilen çekler için, ÇekK 3/3'te belirlenen muhatapın kanunen ödemekle yükümlü tutulduğu sorumluluk miktarı dahil herhangi bir kısmi ödeme yapılamayacak, ancak çekbedelinin tamamen ödenemeyeceğinin tespiti halinde hesapta bulunan kısmi karşılığın muhatap banka tarafından, hamil lehine on beş gün süreyle bloke edilmesi gerekecektir. Böylece hamil, takas odası aracılığıyla ibraz edilmesine rağmen, yeterli karşılığı bulunmadığı gerekçesiyle ödenmeyen çekin mevcut kısmi karşılığını, bu on beş günlük süre içerisinde, çekin iadesi karşılığında muhataptan talep ve tahsil edebilecek; karşılıksız kalan kısım için ise yine muhatap tarafındankendisire verilecek çekin onaylı fotokopisi aracılığıyla kanuni haklarını kullanabilecektir. Nihayet yeni düzenlemedeaynca budurumun, muhatap bankanın kanuni sorumluluk tutarını (ÇekK 3/3) ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacağına da özel olarak işaret edilmiştir.

1039

Son olarak belirtelim ki gerek mevcut kısmi karşılığı, gerek muhatapın ÇekK. 3/3 hükmü uyarınca ödemekle sorumlu tutulduğu asgari miktarı reddeden hamil, bu miktar için alacaklı temerrüdüne düşeceği gibi, reddettiği kısım oranında -kanaatimizce düzenleyen dışındaki diğer- çek borçlularına karşısahip olduğu başvurma hakkını da kaybedecektir [bkz. TK 818/1-(h), (k), (1) atıfları ile TK 709, 724, 726-727].

4.4.4. Karşılığı bulunmayan bir çekin ödenmesi

1040

Muhatap, karşılığı tamamen ya da kısmen bulunmayan bir çekin karşılıksız kalan kısmını -ÇekK 3/3 ile öngörülen sorumluluk miktarı hariç- ödemekle yükümlü olmamakla birlikte, müşterisi olan düzenleyenin çekin karşılıksız çıkmasının hukuki ve idari yaptırımlarına maruz kalmasını önlemek amacıyla, ödeme yolunu da tercih edebilir. Hatta muhatapın karşılıksız olan çek bedelini ödemesi bilerek ve isteyerek değil, tamamen karşılığın mevcut olduğu düşüncesinden, bir başka deyişle hatasından da kaynaklanabilir.

1041

Hangi saikle hareket edilirse edilsin, bu durumda da hamile yapılan ödeme hukuken geçerlidir ve geçerli bir ödemenin tüm sonuçlarını doğurur;

meğerki karşılıksızlık dışında esasen çeki ödemeye engel oluşturacak bir neden bulunsun. Muhatabın karşılıksız olan bir çek bedelini ödemesi **ile birlikte**, bu çek nedeniyle sorumluluk üstlenen bütün borçlular (düzenleyen, ciranta ve avalistler) bakımından kambiyo ilişkisi sona ereceğinden, artık çek.in ödenmesi olasılığında uygulama alam bulabilecek olan hukuki ya da idari yapbma başvurulmasına da gerek kalmayacaktır.

Ancak muhatap yaptığı bu ödeme dolayısıyla uğradığı zararı, somut olayın özelliklerine göre çek anlaşması, düzenleyen lehine açılan bir kredi (sözleşmesi), vekiletsiz iş görme, havale ya da en azından sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında düzenleyenden talep edebilir.

1042

Ne var ki muhatap, bu talep hakkı açısından elindeki çek ile, kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvuramayacaktır. Öte yandan muhatap, karşılığı olmayan bir çeki hataen (yanılarak) ödesse dahi, ödediği bu meblağı sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında artık hamilden talep edemeyecektir. Zira bu durumda, çek bedelini tahsil eden hamilin BK 77 / 1 anlamında geçerli (haklı) bir sebebe dayanmaksızın zenginleşmesi söz konusu değildir; muhatap karşısında zenginleşmenin olsa olsa karşılıksız çeki ödenen düzenleyen nezdinde gerçekleştiği kabul edilebilir. Kaldı ki aksine bir görüşün benimsenmesi olasılığında ise, bu kez de bir karşılıksız çeki ödeyerek, buna dayalı başvurma hakkının kullanılmasına engel olan muhatapın, hamile karşı sorumluluğu gündeme gelecektir.

4.4.5. Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi muhatap kendisine ibraz edilen bir çeki öderken, özellikle bu çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını incelemekle yükümlüdür. Zira TK 812 ile sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmaktan doğan sorumluluk açıkça muhataba yüklenmiştir. Anılan maddede ayrıca düzenleyenin kusuru bilinde muhatapın sorumluluktan kurtulacağı da öngörüldüğüne göre, bu sorumluluk kapsamına sadece düzenleyenin uğrayacağı zararın girdiği sonucuna ulaşılması kaçınılmazdır.

1043

TK 812 uyarınca muhatapın sorumluluğuna yol açan sahtelikten kasıt, esasen çek üzerinde düzenleyene izafe edilen imzanın gerçekte ona (ya da yetkili temsilcisine) ait olmamasıdır. Zira muhatap, TK 801 uyarınca ciro zincirinde yer alan imzaların geçerliliğini araştırmakla yükümlü değildir. Dolayısıyla kambiyo ilişkisine dahil olanlardan sadece düzenleyenin imzasındaki sahtelik hallerinde, bir sahte çekten söz edilebilecektir. Aynı şekilde geçerli bir temsil ilişkisi bulunmaksızın, hesap sahibinin temsilcisi sıfatı ile düzenlenen çekler de TK 812 kapsamında sahte çek olarak kabul edilecektir [bkz.ve karş. TK 818/ 1-(c), 678].

1044

Çekte tahrifat ise, çek üzerindeki beyanların, çekin zorunlu ya da ihtiyari unsurlarının ilgililerin rızası olmaksızın değiştirilmesidir. Bu açıdan düzenleyenin zararına yol açacak en önemli tahrifat, şüphesiz çekteki bedel kısmında

1045

değişiklik yapılması ve böylece düzenleyenin hesabından daha yüksek bir miktarın çekilmesidir. Ayrıca lehtara ilişkin kısımda ya da düzenlenme yer veya tarihinde yapılacak tahrifat da düzenleyenin zararına sonuçlar doğmasına yol açabilir.

1046 İşte bu her iki olasılıkta da çekin ödenmesi durumunda, düzenleyenin uğrayacağı zararı TK 812 uyarınca muhatap tazmin etmek zorunda kalacaktır. Muhatabın bu hüküm kapsamındaki sorumluluğu, kanunen öngörülmüş ve objektif bir sorumluluktur. Dolayısıyla muhatap, bir kusuru bulunmasa dahi, sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmaktan kaynaklanan zarara katlanmak zorundadır.

1047 Bununla birlikte zararın doğumuna yol açan sahtelik ve tahrifata ilişkin olarak düzenleyenin kusurunun bulunması halinde, muhatapın sorumluluğu da düzenleyenin bu kusurunun ağırlığı ölçüsünde ortadan kalkacaktır. Somut olayda ayrıca muhatapın da kusurlu bulunması ise, birlikte kusur gerekçesiyle (BK 114/2; 52/1) zararın taraflar arasında paylaştırılmasına neden olacaktır.

Kanun koyucu TK 812'de düzenleyenin kusurlu davranışına örnek olarak, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamasını göstermiştir. Aynı şekilde çek defterini ya da bazı boş yaprakları kaybeden hesap sahibinin, zamanında muhatapı durumdan haberdar etmemesi veya çek yaprağının tahrifata elverişli bir şekilde doldurulması da, düzenleyenin kusurlu davranışına birer örnek oluşturur. Öte yandan düzenleyenin imzasındaki sahteliğin açıkça belli olması, yetki açısından çift imza şartına rağmen tek imzayı taşıyan bir çekin ödenmesi, çekteki tahrifatın özel bir uzmanlık gerektirmeksizin anlaşılabilir nitelikte bulunması da muhatapın kusurlu davranışına gösterilebilecek örneklerdir.

1048 Sahte ve tahrif edilmiş bir çeki ödemekten dolayı ilke olarak muhatapı sorumlu tutan TK 812 hükmü emredici nitelikte olmadığından, genellikle çek anlaşmalarına bu düzenlemenin aksine hükümler konulmakta ve bu tür çeklerden kaynaklanan riziko tamamen hesap sahibine aktarılmak istenmektedir. Ne var ki bu tür sorumsuzluk anlaşmaları, BK 116/3 uyarınca artık kesin olarak hükümsüz sayıldığından (karş. eBK 100/3); muhatapın, ifa yardımcılarının (yardımcı kişilerin) sadece ağır kusurundan değil, hafif kusurundan kaynaklanan sorumluluğunu kaldıran sorumsuzluk kayıtları (anlaşmaları) da geçerlilik taşımayacaktır (ayrıca bkz. BK 27,115). Dolayısıyla yetkili makamlar tarafından verilen izinle (bkz. BankK 6, 10) faaliyet yürüten bankaların çek anlaşmalarına koydukları sorumsuzluk kayıtları, artık hiçbir şekilde kendilerini sorumluluk•tan kurtaramayacaktır.

Nihayet çekte sahteciliğe ve tahrifata yönelik bu tür eylemlerin, çekin emre ya da hamiline yazılı bulunması durumunda resmi belgede (TCK 210/1, 204), nama yazılı olınası halinde ise özel belgede (TCK 207) sahtecilik suçunu oluşturacağını ve bu eylemlerin faillerinin ayrıca oluşan zarardan BK 49 vd. hükümleri kapsamında sorumlu tutulacaklarını belirtelim.

4.5. Çekten Cayma

"Çekten cayma" kenar başlığını taşıyan eTK 711'de, **düzenleyene e1a,en** 1049
iki ayrı imk◆n tanınmıştı. Bunlardan ilki ibraz süresigeçtikten sonra hüküm 1f.1-
de edecek olan cayma beyanı (eTK 711/1-2), diğeri ise ibraz süresi **içerisinde**
bir anlam taşıyan ödeme yasağıydı (eTK 711/3). Nevar ki 2009 yılında **ödeme**
yasağına ilişkin eTK 711 /3 hükmü yürürlükten kaldırılmış ve benzer bir hükme
TK 799'da artık yer verilmemiştir. Dolayısıyla çekin kendisinin (veya üçüncü
bir kişinin) elinden rızası dışında çıktığı iddiasında bulunan düzenleyen, arbk
tek taraflı bir irade beyanıyla muhatapı çeki ödemekten men edemeyecektir.
Yeni dönemde, rıza dışında elden çıkan bir çekin muhatap tarafından ödenmesi,
artık kural olarak poliçe hükümleri (TK 818/1-(s), 757 vd.ve özellikle 757/ 1]
kapsamında mahkemedan alınacak bir ödeme yasağı kararı ile engellenebile-
cektir. Bu nedenle aşağıda yeni düzenlemeye paralel bir şekilde sadece çekten
cayma kurumu açıklanmış, ödeme yasağı kararı konusunda ise poliçenin iptali
hakkındaki açıklamalara yollama yapmakla yetinilmiştir (bkz. Kn. 232 vd.).

4.5.1. Anlamı

Çekten cayma, temelinde nitelikli bir havale ilişkisi yatan çekte, düzen- 1050
leyen muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri almasıdır [BK 555 vd.,
559/2; TK 780/1-(b)]. Ancak çekte muhataba verilen bu ödeme yetkisinin
geri alınabilmesi, kanunun deyimi ile çekten caymanın hüküm ifade edebilme-
si, bazı şartlara tabi tutulduğu gibi (TK 799/1), çekten cayılmamış olmasına da
kanunen bazı sonuçlar bağlanmıştır (TK 799/2).

4.5.2. Şartları

Çekten cayılabilmesinin şartlarından ilki, TK 796'da öngörülen ve çek- 1051
te düzenlenme günü olarak gösterilen tarihten itibaren hesaplanacak ibraz
süresinin geçmiş bulunmasıdır. Dolayısıyla ibraz süresi içerisinde yapılan bir
cayma beyanı, muhatap açısından bağlayıcı olmayacaktır. Aksine, bu beyana
itibar ederek, süresi içerisinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan bir çek bedelini
düzenleyenin çekten caydığı gerekçesiyle ödemekten kaçınan muhatap, hamile
karşı sorumlu tutulabilecektir (TK 783/2; ÇekK 3/7 ve ayrıca 7/5).

Belirtelim ki ibraz süresi içerisinde çekten cayılamayacağı ilkesi mutlak olduğu, bu
anlamda çek düzenlenmesine yol açan temel ilişkideki sakatlıklar ya da kişisel defiler
dahi çekten caymaya neden olamayacağı gibi, şu iki halde de ibraz süresinin geçmiş
olmasına rağmen düzenleyen çekten cayamayacaktır: (1) Çekin süresinde ibrazının
mücbir sebepler yüzünden mümkün olmaması (TK811) ve (2) çekdüzenlenmesi ile
birlikte muhatap nezdindeki karşılığın devredilmiş bulunması [TK818/ 1-(n), 733J].

İkinci şart, ibraz süresi içerisinde çekin ödenmek üzere muhataba ibraz 1052
edilmemiş olmasıdır. Fakat bu şart bakımından çekin geçerli bir şekilde ve

süresinde ibrazı yeterli olmayıp, ayrıca (başvurma hakkının kullanılabilmesi için olduğu gibi) düzenleyenin çekten cayma hakkının önlenebilmesi için de, usulüne uygun bir şekilde ödenmeme durumunun tespit ettirilmiş olması zorunludur (TK 808, 809). Aksi takdirde düzenleyen, süresinde ibraza rağmen çekten cayma imk!nından yararlanabilir.

Çektedüzenleyen tarafından konulmuş birprotestosuz kaydının bulunması h◊linde ise [TK 818/1-(i), 722), düzenleyenin cayma hakkının ortadan kaldırılabilmesi için sa.dece ibraı yeterli olacaktır.

1053

Nihayet muhataba verilen ödeme yetkisinin kaldırıldığından söz edilebilmesi için, bir cayma beyanına da ihtiyaç duyulacağı şüphesizdir. Muhataba yöneltilmesi gereken ve karşı tarafa ulaşmakla hüküm ifade eden bir beyanla kullanılacak cayma hakkı, mahiyeti icabı sadece düzenleyen tarafından kullanılabilir. Her ne kadar cayma beyanının muhatap açısından bağlayıcı olabilmesi bakımından herhangi bir gerekçeye dayanması şart değilse de, bu beyanın her türlü şüpheyi önleyici bir açıklıkla yapılması ve cayılan çekin ayırıcı vasıflarının da cayma beyanında gösterilmesi isabetli olacaktır.

Ayrıca belirtelim ki bu beyanın fiilen yapılabilmesi için mutlaka ibraz süresinin geçmesini beklemeye gerek yoktur. İbraı süresi içerisinde açıklanan cayma beyanı da, ibraz süresinin dolması ile birlikte hüküm ifade edecek ve muhatap için bağlayıcı nitelik kazanacaktır. Diğer taraftan, her ne kadar geçerlilik yönünden cayma beyanı bir şekle tabi değilse de, muhtemel bir uyuşmazlıkta yazılı şeklin ispat kolaylığı sağlayacağı (HMK 200-201) şüphesizdir. Bununla birlikte, ibraz süresinin dolmasından sonra hesaptaki paranın kısmen ya da tamamen çekilmesi ise tek başına cayma beyanı olarak nitelendirilemeyecektir.

4.5.3. Sonuçları

1054

Çekten şartlarına uygun olarak, geçerli bir biçimde cayılmışsa, muhatap bu beyanla bağlı olduğundan artık çek bedelini ödeyemeyecek, aksine davranmış ise ödediği meblağı düzenleyenin hesabına borç olarak kaydedemeyecektir.

1055

Buna karşılık ibraz süresinin geçmiş olmasına rağmen düzenleyen çekten caymamışsa, çek düzenlenmesinin temelinde yatan havale ilişkisi halen ayakta bulunduğundan, kanun koyucu tarafından muhataba çek bedelini ödeyip ödememe konusunda seçimlik bir yetki tanınmıştır (TK 799 /2).

Muhatap, isterse çek bedelini ödeyebilecek ve bu durumda çekten caymayan düzenleyene karşı herhangi bir sorumluluğu olmayacak; isterse çek bedelini ödemekten kaçınabilecek, ancak bu olasılıkta da ibraz süresi geçirildiği için hamile karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmayacaktır.

S. ÇnKIN ÖnBNMRMEST VESONUÇtARf

.S.1. Çekin Muhtemel Ödenmeme Nedenleri 'le "Karşılıksızlık"

Bit-çekin ödenmek üzere muhataba ibrai edilmiş olma lına k^or,m ödtn-nıcmesi, çeşitli gerekçelere dayanabilir. Gerçekten özellikle ibr.ız edilen 1tnt^o dinTK kapsamında kanunen taşınası gereken asgari unsurlarıta 1ımama91(TK 780-781), bir başka deyişle çek niteliğinde bulunmaması veya ibrazeden^oının emre yazılı çeklerde şeklen yetkili hamil (TK 790), nama yazılı çeklerde i:eTK 655/1 uyarınca hak sahibi olduğunu ispat eden bir kişi olmaması durumunda muhatap, ödeme yapmamak zorundadır. Aynı şekilde çekin ibraz süresinine^o çirilmiş bulunması (TK 796) veya ibraz edilen çekin sahte ya da tahrif edilmi^o olması da (TK 812) banka açısından bir ödemeden kaçınma nedeni, hatta son halde bir zorunluluk oluşturur. Yine çek hakkında mahkemece TK 818/ 1-(s) hükmünün yollama yaptığı TK 757/ 1 uyarınca ödemeden menkaran verilmesi veya ibraz süresi geçmiş bir çekin düzenleyeninin cayma beyanında bulunması da (TK 799/ 1), muhatapın ödeme yetkisini ortadan kaldırır.

Şüphesiz çekin ödenmemesine yol açan bu nedenleri somut olayın özelli-
ğine göre çoğaltmak mümkündür. Ancak inceleme konumuz bakımından önem taşıyan husus, çekin yeterli karşılığının bulunmaması sebebiyle kısmen veya tamamen ödenmemesi, kısaca "karşılıksızlık"tır. Gerçekten kanun koyucunun da üzerinde esaslı bir şekilde durduğu, bu anlamda gerek TK 808 vd., gerek ÇekK 5 ile hukuki ve idari yaptırıma bağladığı ödenmeme gerekçesi de çekin karşılıksız kalmasıdır.

1057

İlke olarak karşılıksızlık, üzerine çek çekilen hesapta, çekin ibrazı anında çek bedelini ödemeye yetecek oranda bir nakit ya da kredinin bulunmaması halinde gündeme gelecektir. Ancak kanaatimizce şeklen geçerli, süresinde ve yetkili hamil tarafından ibraz edilmiş bir çekin hesapta karşılığının bulunması- na rağmen, bu karşılığın örneğin hesap üzerinde bir haczin veya ihtiyati tedbir kararının varlığı, hesabın banka lehine rehnedilmiş olması gibi nedenlerle ödenmemesi halinde de, özellikle hukuki sorumluluğun ve hamilin başvurma hakkının doğumu açısından çekin karşılıksız kaldığının kabul edilmesi gerekir.

1058

Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler de karşılıksızdır işlemine tabi tutulacak (ÇekK 2/ 10-c.2), dolayısıyla bu tür çekler hakkında da karşılıksız kalmanın yaptırımları uy- gulama alanı bulacaktır.

5.2. Ödenmeme Durumunun Tespiti

Poliçede (ve bonoda) hamil, ödenmeme durumunu sadece noter tara-
findan düzenlenecek bir protesto ile tespit ettirebilirken [TK 715, TK 778/1-

1059

(d)], çek hamiline bu tespitin yapılabilmesi bakımından protestonun yanı sıra, eşdeğerde iki ayrı imkin daha tanınmıştır. Gerçekten TK 808 uyarınca hamil, süresinde ibraz edilmiş olmasına rağmen çekin ödenmemiş olduğunu;

(1) resmi bir belge, yani noter tarafından düzenlenen bir protesto [TK 818/1-(1), 715-717ve 719-721],

(2) muhatapın çekin ödenmediğini gösteren yazılı bir beyanı,

(3) takas odasının çekin ödenmediğini gösteren yazılı bir beyanı ile tespit ettirebilir.

1060

Her üç ihtimalde de hem çekin ibraz edildiği, hem de ödenmemenin tespit edildiği tarihler önem taşıdığından, bu tarihlerin ödenmeme durumunu belirleyen yazılı beyanda yer alması yararlı ve isabetli olacaktır (nitekim bkz. TK 808, 818/1-(1), 716/1-(c) ve ÇekK 3/4).

Her ne kadar TK 808/1-(b) ve (c)'de yer verilen ifadelerden ibraz ve ödememe durumunun tespiti tarihlerinin yazılmasının zorunlu olduğu gibi bir sonuç çıkmakta ise de, bu düzenlemeye uyulmaması her zaman hamilin başvurma hakkının kaybı sonucunu doğurmayabilir. Zira henüz ibraz süresi dolmadan yapılan bir icra takibi örneğinde olduğu gibi, bu durumda tarih beyanı içermeyen tespitin ibrazsüresi içerisinde yapıldığı her türlü tartışmadan uzaktır.

1061

Öte yandan kanun koyucu bu tespitin geçerliliği açısından, gerek muhatap, gerek takas odası tarafından yapılacak yazılı beyanların çek üzerinde gösterilmesini de şart olarak aramıştır. Aksi takdirde hamil başvurma hakkını kaybedecektir.

Busonolasılıkta ise uğradığı zarardan ötürü hamil, ödenmeme durumunu usulüne uygun olarak tespit etmeyen kişilerden, bu anlamda muhatap ile takas odasından tazminat talep edebilir [bkz. ve karşı.TK 818/ 1-(1), TK 721).

1062

Belirtelim ki ÇekK ile de muhatap banka açısından, çek bedelinin karşılanmayan kısmı ile sınırlı olarak "karşılıksızdır işlemi" yapılması zorunluluğu kabul edilmiş (ÇekK 3/2), giderek bu yükümün yerine getirilmemesi bir cezai yaptırıma da bağlanmıştır (ÇekK 7/4). Hamilin talepte bulunması üzerine yapılacak karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, ibraz tarihi itibarıyla hesap durumu, bankanın kanuni yükümlülüğü kapsamında ödediği miktar, dolayısıyla çekin karşılıksız kalan tutarı ile ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı, bu kişi bir tüzel kişi adına hareket ediyorsa bu husus da yazılmak ve tüm bu bilgilerin altı ibraz eden kişi (hamil) ile banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle gerçekleştirilir. ibraz eden kişinin (hamilin) imzadan kaçınması halinde ise karşılıksızdır işlemi yapılmaz (ÇekK. 3/ 4).

Ayrıca karşılığın hiç ödenmemesi veya kısmen ödenmesine ilişkin olarak çekin hamile iadesi yahut bankada saklanması da ÇekK 3/5-6'da özel olarak hükme bağlanmıştır (bkz. Kn.1038).

Çekin karşılıksız kalması nedeniyle öngörülen y.ıptınmlu.ı bışvuruubwnm bu anlamda özellikle düzenleyene karşı başvurma hakkının kullanılabilmesi için luç şüphesiz düzenleyenin adresinin de bilinmesi gerekmektedir. işte bu ihtiy.ıc.ı p vermek için kanun koyucu, çekin karşılığının tamamen veya kısmen ödenmemffl hAlinde, hesap sahibinin banka tarafından bilinen adreslerinin, t.ılebi üzerine hami.le verileceğini hükme bağlamış (ÇekK 2/2-c.3), giderek talebe rağmen bank.ık.ıyıtfa• nndaki adreslerin verilmemesini banka açısından bir kabahat olaraknitelendimu (bcşyüz TL'dcn beşbin TL'ye kadar) idari paracezasınatabi tutmuştur (ÇekK 7/10).

S.3. Çekin Karşılıksız Kalmasının Hukuki Yaptırımı

5.3.1. Başvurma hakkı

5.3.1.1. Genel olarak

Bilindiği üzere, TK 818/ 1-(c)'ninTK 679'ayaptığıyollama nedeniyle,çek 1063 üzerine, ödenmemesi halinde düzenleyenin sorumluolmayacağına yönelik bir kayd•n•onulması mümkün değildir. Öte yandan ilke olarak emre yazılıbirçeki temlık cırosu ile devreden kişi de, bu cironun teminat işlevi uyarıncakendisinden sonra gelenlere karşı çekin ödenmemesinden dolayı kanunen sorumlu tutulmuştur [TK 818/1-(d), 685]. Aynı durum hamiline yazılı bir çeki ciroeden açışındanda söz konusudur (TK 791). Nihayet çekte aval veren de, tıpkı lehine aval verdiği kişigibi, ancak ondan bağımsız olarak sorumluluk üstlenmiştir[TK 794,818/1-(g), 702].

. Tün bu hallerde gerek düzenleyen, gerek cirantalar ve avalistler kendile- 1064 rinden sonra gelen hak sahiplerine çekin ödeneceğini bir anlamda garanti etmiş durumdadırlar. İşte bu nedenledir ki, kanun koyucu süresinde ibraz edilmiş olmasına rağmen karşılığı bulunmaması nedeniyle ödenmeyen çeklerden do- layıhamile, tüm bu sorumlulara karşı başvurma hakkı tanımıştır (TK808vd.). Aynı imkana, busıfatından dolayı kendisinebaşvurulması üzerine çek bedelini (rızaen ya da dava veya icra yolu ile) ödeyen düzenleyen dışındaki başvuru borçluları da sahiptir [TK 818/1-(1), 726]. Bir başkadeyişle karşılıksız kalan bir çeki başvuru borçlusu sıfatıyla ödeyen ciranta ve avalist de, kendisinden öncegelen kişilere, bu anlamda önceki cirantalara, düzenleyene velehine aval verdiği kişilere kambiyo hukuku hükümleri uyarınca başvurma hakkını kulla- nabileceklerdir.

Bu olasılıkta başvuru borçluları, kendilerine başvuran hamile karşı müte- 1065 selsilborçlu sıfatıyla sorumlu tutulmuşlardır [TK818/1-(k),724].Dolayısıyla hamil, bu kişilerin çekten dolayı borçlanmalarındakisıra ile bağlı olmaksızın herhangi birine, bazılarına ya da hepsine birden başvurabileceği gibi (!K 71:!!12),yalnız birine başvurusı -zamanaşımısüresiiçerisinde olmakkaydıle- diğer borçlulara veya ilk başvurduğu kişiden sonragelenlereyönelikbaşvurma

hakkının kaybına neden olmaz (TK 724/4). Başvurma hakkı kapsamında çeki ödemiş bulunan sorumlulardan herhangi birisi de, kendisinden önce gelenlere aynı şekilde başvurma hakkına sahiptir (TK 724/3).

5.3.1.2. Başvurma hakkının şartları

1066

Hamilin çekin karşılıksız kalmasına dayalı başvurma hakkını kullanabilmesi için, hem çeki TK 796'da öngörülen ibraz süreleri içerisinde çekim muhataba ödenmek üzere ibraz etmesi, hem de çekin süresinde ibraz edilmiş olmamasına rağmen ödenmediğini TK 808'de belirtilen yollardan biri ile tespit ettirmiş olması zorunludur.

1067

İlke olarak bu tespitin de ibraz süreleri içerisinde yapılması gerekir (TK 809/1). Bununla birlikte kanun koyucu ödenmek üzere ibrazın, TK 796'da düzenlenen sürelerin son gününde gerçekleştirilmesi halinde, ödenmemesi durumunda yönelik tespitin, ibrazı takip eden ilk iş günü içerisinde de yapılabileceğini kabul etmiştir (TK 809/ 2).

Bununla birlikte çek hakkında da uygulanacak olan protestodan muafiyet ile ilişkin hükümler kapsamında [TK 818/1-(i), 722], ödenmeme durumunun tespit ettirilmediği olması karşın başvurma hakkının kullanılabilmesi mümkündür. Ne var ki bu olasılıkta da en azından çekin süresinde ibraz edildiğinin belgelendirilmesi şart olduğundan, muhatabın ÇekK 3/ 4 uyarınca çekin üzerine düşeceği yazılı beyan, aynı zamanda çekin ödenmediğinin de tespiti anlamını taşıyacaktır.

1068

Öte yandan çekin ibrazı ve/veya ödenmeme durumunun tespiti mücbir sebepler nedeniyle kanunda öngörülen ibraz süreleri içerisinde gerçekleştirilemediği takdirde, TK 811 hükmü uyarınca ibraz süreleri, mücbir sebebin devam ettiği süre kadar uzayacaktır. Ancak ibraz süresi içerisinde gerçekleşen mücbir sebep onbeş günden uzun sürerse, artık çekin ibrazına ve ödenmeme durumunun tespitine gerek kalmaksızın hamil başvurma hakkını kullanabilecektir (TK 811/4).

1069

Bu şartlara uygun hareket etmeyen hamil, düzenleyen dahil tüm çek borçlularına karşı başvurma hakkını kaybedeceğinden, somut bu çek nedeniyle oluşan tüm kambiyo taahhütleri de sona erecek, artık çeke dayalı olarak hamil -TK 732'de düzenlenen sebepsiz zenginleşme talebi saklı kalmak kaydıyla- kambiyo hukuku kaynaklı bir talep hakkı ileri süremeyecektir.

Son olarak belirtelim ki, TK 818/1-(j)'nin yaptığı yollama uyarınca ihbara ilişkin TK 723 hükmü çek hakkında da uygulanacaktır. Fakat kanunen öngörülen bu ihbarın yapılmamış olmasının, çekten dolayı sorumlu olanlara başvurma hakkını kesinlikle ortadan kaldırmayacağı, sadece bu nedenle uğranılan -ancak çek bedeliyle sınırlı- zararın tazminini talep konusunda ilgisine bir hak bahşedeceği unutulmamalıdır (TK 723/7; ihbar konusunda ayrıca bkz. Kn.796 vd.).

5.3.1.3. Başvurma hakkının kapsamı

Başvurma hakkını kullanan hamilin neler uleptcfbble<❖ği TK R IO'cf.1 dört kalem hilinde sayılmıştır. Anılan hüküm uyarınca himil;

- (1) çek bedelinin ödenmeyen kısmını,
- (2) ibraz gününden itibaren bu tutara işletilecek temerrilt f❖lilnl,
- (3) ödenmeme durumunun tespiti ve ihbarı ile ilgili olanl:ır dlhil tüm giderlerini,

- (4) nihayet çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere bir komisyon üe, retini

kendisine karşı müteselsilen sorumlu olan başvuru borçlularından talep edebilir.

Belirtelim ki, TK 810/1-(b)'dc, türüne değinilmeksılın sadece hamilin (alı talfp edebileceğinden söz edilmişse de, çekin süresinde lbraına rağmen ödenmemetl gerekçesine bağlanan buradaki faizin, bir temerrüt faizi olduğundafilphe Juyulml,. malıdır. Diğer taraftan ticari işlerde faiz konusunda ilgili mcviuata yollam:ı yap:ın TK 9 uyarınca, TK810/ 1-(b) hükmü kapsamında temerrüt faiziolarak:trtik 96 9oranının (FaizK 2/ 1) geçerli olacağı, ayrıca hamilin ticari nitelik taşıyan bu işten dolayı tkarl işlerde uygulanacak (FaizK 2/2 uyarıncaTCMB'nin kısı:ıvadelı avanslar için uyguladı:ğı faiz oranında) temerrüt faizini talep edebileceğ❖ giderek çek üerlncdüşülecek bir kayıt ile bu oranın da üzerinde bir temerrüt faizi ödeneceğinin kararlaştırılabileceğl göz ardı edilmemelidir.

Bu arada ÇekK kapsamında, idari yaptırım sorumluluğunun ortadan kaldırıl❖ıı amacı ile yapılacak ödemeler bakımından da faizin, ticari işlerde uygulanan temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanması gerektiğinin açıkça hükme bağlandığına iş:ıret edelim (bkz. ÇekK6/1).

Kanun koyucu hamile ayrıca TK 783/3 hükmü ile, TK 810'da sayılan 1071 bu dört kaleme ek olarak, çekin ödenmeyen kısmının yüzde onu oranında bir meblağın da ödenmesini talep hakkı tanımıştır. Ancak hamil, uygulamada "çek tazminatı" olarak isimlendirilen bu talebi kendisine karşı sorumlu olan herkese değil, sadece düzenleyene yöneltebilir; bir başka deyişle yüzde on oranındaki bu meblağı sadece düzenleyenden isteyebilir. Anılan tazminatın talep edilebilmesi için, çekin ödenmemiş olması tek başına yeterlidir; ayrıca düzenleyenin bir kusurunun bulunması ya da hamilin bir zarara uğramış olması aranmaz.

Belirtelim ki eTK 695/3'te yüzde beşolarakbelirlenen çek tazminatı, herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin TK 783/3'te yüzde ona çıkarılmıştır.Yapılan bu değişikliğin muhtemel gerekçesinin, eÇekK 16c'de öngörülen asgari yüzde onluk tazminat ile uyum sağlamakolduğu söylenebilirsede,2009yılında kabul edilen ÇekK'dakarşılıksız çek düzenleyen kişinin cezai yaptırımdan kurtulmak için ayrıca bir tazminat ödemesi hükme bağlanmadığından, bu muhtemel gerekçe de havada kalmış ve böylece hiçbir haklı neden gösterilmeksizinçek tazminatı durduk yerde iki katına çıkarılmıştır.

1072 TK 783/3 hükmü ile düzenleyen, çek tazminatına ek olarak, çekin ödenmemesi sebebiyle hamilin uğradığı ve TK 810/1-(b) uyarınca isteyebileceği faiz ile karşılanamayan zararları da tazmin etmekle yükümlü tutulmuştur.

1073 Hamilin başvurusu üzerine nzaen ya da icra takibi veya dava sonucunda ödeme yapan bir başvuru borçlusu ise, kendisinden önce gelen çek sorumlularından;

- (1) ödemiş olduğu tutarın tamamını,
- (2) ödeme tarihinden itibaren ve ödediği tutar üzerinden hesap edilecek temerrüt faizini,
- (3) karşılıksız kalan çek nedeniyle yaptığı bütün giderleri,
- (4) nihayet çekbedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini talep edebilecektir [TK 818/1-(1), 726].

Bu arada kendisine yapılan başvuru üzerine talep edilen tutan ödeyen çek borç-
 ◆◆sunun, TK 818/1-(1) hükmünde yapılan yollama uyarınca, çek ile birlikte hem
 ?denmeme durumu ayrı bir belgede (protesto) tespit ettirilmiş ise bunun, hem de
 odemeye dair bir makbuzun kendisine verilmesini talep edebileceğini (TK 727/1),
 hatta kendisinden önce gelenlere karşı başvurma hakkını kullanabilmesi için özellikle
 çeki geri almasının zorunlu olduğunu, ayrıca bu yolla ödeme yapan cirantalann gerek
 kendilerinin, gerek kendilerinden sonra gelen borçluların cirolarını çizebileceğini
 belirtelim (TK 727/2).

5.3.1.4. Başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi

1074 Çekte başvurma hakkının kullanılması için poliçenin (bononun) aksine sadece üç yıllık tek bir süre kabul edilmiştir (TK 814). Bu zamanaşımı süresi;

- (1) hamilin, düzenleyen dahil tüm başvuru borçlularına, bu anlamda cirantalar ile avalistlere karşı sahip olduğu başvurma hakkı açısından ibraz süresinin bitiminden itibaren (TK 814/1),
- (2) çek borçlularından birinin diğerlerine karşı sahip olduğu başvurma hakkı bakımından ise, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yoluyla kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren (TK 814/2) işlemeye başlayacaktır.

Belirtelim ki bir ödeme aracı olması nedeniyle daha önce çok kısa tutulan ve altı ay olarak belirlenen bu zamanaşımı süresi, 2012 yılında ÇekK'da yapılan değişiklik sırasında, karşılıksız çeke ilişkin cezai sorumluluğun kaldırılması da dikkate alınarak, gerek eTK, gerek TKaısından üç yıla çıkarılmıştır [bkz. eTK 726; ayrıca 31.01.2012
 -◆arih ve 6273 sayılı Kanun, (RG 03.02.2012/28193 (Mük.))].

1075 Şüphesiz zamanaşımı süresine dair bu hükmün uygulanabilmesi için öncelikle hamilin başvurma hakkını kaybetmemiş olması şarttır. Dolayısıyla çekin -mücbir sebeplere ilişkin TK 811/1 hükmü saklı kalmak kaydı ile- süresinde

ibraz edilmemiş ya da ibrazla rağmen -yine müticbir ebq,1ttt yönelik TK Af 1/ •• hükmü ile protestodan muafiyet kaydı hariç [TKR18/ 1-(1), 722]- odmmmm, durumunun TK 808'de öngörülen yollardan biri ile tespit ettirilmemi, olma ol.İsıhğında çeke özgü başvurma hakkı da kaybedileceğinden, artık buradaki uç yıllıksürenin uygulanması da söz konusu olmayacaktır.

Nihayet belirtelim ki TK 814/ 1-2'de belirlenen her ild uç yıllık süre heupl.inrrbn de bunların başladığı ilkgün hesaba katılmay.ıdır (TK817). Bun.ı k.ıt\$ılık uç ytl 1ık sürenin geçip geçmediğinin tespiti bakımından arad.ıki tatil günleri de h611b-adlhıl edilecektir.Yalnız zamanaşımıüiresinin son gününün resmi bir tatilgününe rastm.a-sı h.\inde süre, tatili takip eden ilk iş gününe kadar uzayacaktır (TK 816/2). Aync.ı z.ımanaşımının kesilmesi konusunda polıçe ile ilgili TK 750-751 hükümleri, çeldtt hakkında da aynen uygulanacaktır [TK818/ 1-(p)).

107

5.3.2. Başvurma hakkını kaybeden hamilin durumu

5.3.2.1. Genel olarak

Çekin ödenmemesi halinde hamilin, ilke olarak başvurma hakkına ilişkin özel hükümler uyarınca çek sorumlularına gitmeyi tercih edeceği şüphesizdir. Zira hamile tanınan bu başvurma hakkı, bir yandan içeriği ve sorumluların kapsamı itibariyle (TK 808, 810, 783/3), öte yandan da kambiyo senedine dayalı alacağın takibi amacına yönelik öngörülen özel takip yolları (itK 167 vd.) nedeniyle daha avantajlıdır.

1077

Ancak çekin süresinde ibraz edilmemiş ya da ibrazla rağmen ödenmeme durumunun tespit ettirilmemiş olması halinde hamil, düzenleyen dahil tüm çek borçlularına karşı başvurma hakkını kaybedeceği gibi, başvurma hakkı doğmuş olsa bile bu talep hakkı zamanaşımına da uğramış bulunabilir. Bu son durum başvurma hakkı kapsamında hamile ödeme yapan -düzenleyen dışındaki- herhangi bir başvuru borçlusunu açısından da gündeme gelebilir.

İşte bu gibi durumlarda çek bedelini tahsil edemeyen hamilin hangi hukuki imkanlardan yararlanabileceği, ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Aşağıda başvurma hakkından yararlanma olanağını yitiren hamilin hangi hukuki yollara başvurabileceği ayrı ayrı ele alınmıştır.

5.3.2.2. Sebepsiz zenginleşme davası

Hamilin bu olasılıkta başvuracağı yollardan ilki, TK 818/1-(m)'nin yaptığı yollama uyarınca çekler hakkında da uygulama alanı bulacak olan TK 732 hükmüne dayalı sebepsiz zenginleşme davasıdır. Kambiyo hukukuna özgü olan bu dava, başvurma hakkının kaybı ya da zamanaşımına uğramasının neden olduğu ve çekin asıl borçlusunu, yani düzenleyen nezdinde, hamilin zararınagerçekleşen "zenginleşme"yi giderme amacı ile öngörülmüştür. Bu davanın BK 77 vd.

1078

hükümlerine dayalı sebepsiz zenginleşme davasından tamamen farklı kambiyo hukukuna dayalı özel bir dava olduğu tartışmasızca kabul edilmektedir.

1079 Gerçekten bir kere kanun koyucu bu talebe muhatap olabilecek kişileri sınırlandırmış (TK 732/2) ve özellikle kambiyo senedinden doğan borcu düşen cirantaların (bu arada ayrıca avalistlerin) sebepsiz zenginleşme davasına muhatap olamayacaklarını açıkça hükme bağlamıştır (TK 732/3). Sebepsiz zenginleşme ile ilgili TK 732/2'nin çeke ilişkin özel düzenleme ile birlikte yorumlanması halinde, çekte sebepsiz zenginleşme davasının yöneltilebileceği kişinin sadece düzenleyen olabileceği sonucuna varılması kaçınılmazdır.

1080 Öte yandan TK 732 hükmüne dayalı bir sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi, BK 77'de düzenlendiği şekliyle hamilin zararına gerçekleşen zenginleşmenin haksız bir nedene dayanması şartına bağlı değildir. Bu davanın açılabilmesi için hamilin çek bedelini tahsil edememiş olmasından dolayı hır zarara uğraması ve bunun karşılığında da düzenleyenin zenginleşmiş bulunması gerekli ve yeterlidir. Nitekim yeni düzenlemede sebepsiz zenginleşme davasına muhatap olacak düzenleyenin, hamile karşı, onun zararına zenginleşmiş olabileceği kadar borçlu kalacağına özel vurgu yapıldığı gibi (TK 732/1), 1_sat yükünün de sebepsiz zenginleşmediğini iddia eden kişiye (yani çek ilişkisinde düzenleyene) ait olduğu açıkça ifade edilmiştir (TK 732/4). Bu bağlamda hamil, başvurma hakkının kaybı ya da zamanaşımına uğraması nedeniyle çek bedelini tahsil edememiş olmasından kaynaklanan zararını düzenleyenden talep edebilecektir.

1081 Sebepsiz zenginleşmeye dayalı bu özel talep hakkı hususunda kanun koyucu TK'da herhangi bir zamanaşımı süresi öngörmemişti. Buna karşılık gündeme gelen tartışmaları da sona erdirmek amacıyla sebepsiz zenginleşme talebine ilişkin zamanaşımı süresi TK'da, doktrindeki baskın görüşe ve Yargıtay uygulamasına da paralel bir biçimde, bir yıl olarak düzenlenmiş ve bu sürenin, poliçenin zamanaşımına uğradığı tarihi takip eden tarihten itibaren işleyeceği kabul edilmiştir (TK 732/4). Ancak TK'nın zamanaşımı ile ilgili bu düzenlemesi, her nedense ödenmeme durumunu süresinde tespit ettirmeme gerekçesine dayalı başvurmahakkının kaybını dışladığı gibi, bir yıllık sürenin kabulünde hareket noktası olan sebepsiz zenginleşmede zamanaşımı süresine ilişkin BK 82'de belirlenen (iki yıllık) yeni zamanaşımı süresi ile de uyumlu değildir (bu konuda ayrıca bkz. Kn. 424vd.).

5.3.2.3. Hamilin temel ilişkiye dayanabilmesi

1082 Başvurma hakkını kaybeden ya da bu hakkı zamanaşımına uğrayan hamil, uğradığı zararın tazmini amacıyla TK 732 kapsamında bir sebepsiz zenginleşme davasından yararlanabileceği gibi, kambiyo senedi düzenlenmesine yol açan temel ilişkiye de dayanabilir. Hatta sebepsiz zenginleşme davasına yönelik zamanaşımı süresinin (TK 732/4) geçirilmesi halinde, hamilin başkaca bir alternatifinin kalmayacağı da söylenebilir.

Gerçekten bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulmasının "yenileme" olarak nitelendirilmemesi (BK 133/2), kambiyo senedinin ilice olarak ifa yerine değil, ih uğruna verildiğinin kabul edilmesi nedeniyle, temel borç ilişkisinden doğan **talep hakkı** da sona ermeyecek, varlığını sürdürmeye devam edecektir. Bu durumda kambiyo senedine dayalı talep hakkını ileri sürme imkânı kaybeden hamilin, temel ilişkiden kaynaklanan talep hakkından yararlanmak isteyeceği şüphesizdir.

Ne var ki bu son olasılıkta da hamilin çekte sadece düzenleyene başvurabileceği ve bunun için çek düzenlenmesine neden olan temel ilişkiye taraf olmasının zorunlu olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda ise düzenleyene başvurabilecek olan kişi de yalnızca lehtardır. Çeke dayalı başvurma hakkının kaybedilmiş olmasına rağmen lehtar, aralarındaki temel ilişkinin hükümleri kapsamında ifa edilmeyen alacağını düzenleyenden talep edebilecektir. 1083

Buna karşılık senedi lehtardan devralan sonraki hamiller, temel ilişkiye taraf olmadıklarından düzenleyene başvuramayacakları gibi, kendi aralarındaki alt ilişki çerçevesinde bir talep hakkı ileri sürmeleri de mümkün değildir. Zira böyle bir talebin ileri sürülebilmesi için gerekli olan, kambiyo senedinin "zedelenmeksizin" iade edilmesi şartı, başvurma hakkı yitirildiği için artık yerine getirilemeyecektir.

5.3.2.4. Karşılığın devri

Bu başlık altında son olarak belirtelim ki, TK 818/1-(n)'nin yaptığı yollama nedeniyle, poliçede karşılığın devrine ilişkin TK 733 hükmü çek hakkında da uygulama alanı bulacak, dolayısıyla başvurma hakkını kaybeden hamil bu hüküm kapsamında da çek bedelinin tahsilini sağlayabilecektir. 1084

Bilindiği gibi ilke olarak bir çekin düzenlenmesi, otomatik olarak düzenlenenin muhatap nezdindeki, yani çek ile işleyen hesapta bulunan çek bedeli oranındaki karşılığın leh tara devredilmesi sonucunu doğurmaz. Ancak TK 733/1 uyarınca düzenleyenin iflası ile birlikte muhatap nezdindeki karşılık kanunen hamile geçeceği gibi; TK 733/2 uyarınca düzenleyen, muhatap nezdindeki karşılığın devrini çek üzerine koyacağı iradi bir kayıtla da sağlayabilir. Her iki olasılıkta da hamil, muhatap nezdindeki bu karşılığı, artık ibraz süreleri ile sınırlı olmaksızın, ancak devredilen alacağa ilişkin zamanaşımı süresi içerisinde talep hakkını elde edecektir. 1085

İşte karşılığın iradi olarak ya da kanunen devredildiği bu durumlarda muhatap, iflasın açıldığının ilanı veya karşılığın devri durumunun kendisine ihbarından sonra, yalnızca senedi ibraz ederek hak sahipliğini ispatlayan hamile ödeme yaparak karşılık ilişkisine dayalı borcundan kurtulabilecektir (TK 733/3). Gerek iradi olarak, gerek kanunen gerçekleşen bu devir hakkında, esasen alacağın devrine (temlikine) ilişkin hükümler (BK 183 vd.) uygulanacaktır. Bu nedenle bir kere muhatap, iradi devirde ancak karşılığın devrinin kendisine ihbar edildiği tarihte çekle işleyen hesapta bulunan karşılık oranında sorumlu tutulabilecektir. Öte yandan her ne kadar kanuni devirde karşılığın iflasın açılması ile birlikte hamile geçeceği kabul edilmiş ve ayrıca sorumluluk açısından bir ihbara gerek görülmemişse de, bu olasılıkta da çek düzenlendiğinden

habersiz olarak, iyiniyetle iflas idaresine ödeme yapan muhatabın sorumluluktan kurtulacağı sonucuna varılması gerekir. Nihayet alacağın devrine (temlikine) ilişkin hükümler **kapamında** muhatabın, **ibraz süresi geçtikten sonra kendisine yöneltilen** karşılığın **devne dayalı bir talebe karşı, düzenleyene yönelik tüm kişisel defilenen** ileri **sürebileceği de (BK 188/ 1)** tarbşmasıdır (aynca bkz..Kn. 223,398).

5.4. Çekin Karşılıksız Kalmasının İdari Yaptırımı

5.4.1. ÇekK'da öngörülen özel hükümler

1086

Belirtelim ki ÇekK'da yalnızca düzenleyen açısından idari yaptırım sorumlum_?u?_uğun?ilişkin hükümlere (ÇekK 5-6) yer verilmemiş, ayrıca ÇekK'da ongorulen birçok yükümlülüğe aykırılık hak.kında da, düzenleyen veya muhatap bankanın görevlileri açısından başkaca cezalar da öngörülmüştür (ÇekK 7) • Aşağıda sadece çekin karşılıksız kalmasına bağlanan idari yaptırım üzerinde durulmuştur.

Diğer suç veya kabahatler ile bunların yaptırımları hakkında ise ilgili bölümlerde kısaca açıklama yapılmakla yetinilmiştir.

5.4.2. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı

S.4.2.1. Genel olarak

JO87

Öncelikle ifade edelim ki gerek 1926, gerek 1956 tarihli eTK'da kar!ı?ksız çek düzenlenmesine yönelik herhangi bir cezai yaptırım kabul edilmemişti. Bu dönemde karşılıksız çek düzenleme fiili, TBMM'nin 1929 tarihli bir yorum kararı doğrultusunda, şartları bulunduğu takdirde dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendiriliyordu. Buna karşın 1985 tarihli eÇekK'da ve 2009 tarihli yeni ÇekK'da ise, süresinde ibraz edilmiş olmasına rağmen, yeterli karşılığı bulunmadığı gerekçesiyle çekin ödenmemesi bağımsız bir suç olarak kabul edilmiş ve cezai yaptırıma tabi tutulmuştu. Başlangıçta (1985-2003 arası) hapis cezası olarak belirlenen bu yaptırım ise, daha sonra (2003-2012 arası) ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi gerekçe gösterilerek adli para cezasına çevrilmişti. Ne var ki yirmibeş yılı aşkın bu ceza uygulaması, beklenen sonuçları doğurmamış ve karşılıksız çek düzenlenmesini engellememiştir.

İşte bir anlamda kanun koyucunun 1985 yılında yaptığı tercihin isabetli olmadığına yönelik bir itiraf olarak da değerlendirilebilecek, ÇekK'da 2012 yılında yapılan son değişiklik ile karşılıksız çek düzenlenmesi artık bir suç olmaktan çıkarılmıştır. Böylece ÇekK'da karşılıksız çek düzenlenmesi halinde sadece "çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" şeklinde bir idari yaptırım uygulanacağı öngörülmüştür (ÇekK 5). Bu hüküm karşısında karşılıksız çek düzenlemenin artık cezai sorumluluğa tabi tutulan bir suç değil, sadece idari

yaptınımı gerektiren bir kabahat olarak nitelendirildiği (KabK 2) sonucuna varmak kaçınılmazdır (nitekim bkz. Çek.K S/10).

Yapılan bu yeni düzenlemede kanunların ayrıca suç saydığı haller açıkça saklı tutulduğundan, örneğin belgede sahtecilik veya dolandırıcılığailişkin genel hükümlerin de (TCK204-211, 157-159), karşılıksız çek düzenlenmesine yönelik idari yaptırım ile birlikte uygulama alanı bulması mümkündür (ÇekK5/ 1-c.2). Bu bağlamda karşılıksız çekdüzenlemenin, 1929 tarihli TBMM'nin yorum kararında kabul edildiği gibi, şartları bulunduğu takdirde ayrıca dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilebileceği şüphesizdir.

5.4.2.2. Kabahatin unsurları

(1) Karşılıksız çek düzenlemeye yönelik idari yaptırımın uygulanabilmesi için, bir kere muhataba ödenmek üzere ibraz edilen senedin "*çekeilişkin zorunlu unsurları taşıması*(, bir başka deyişle TK 780-781 anlamında çek vasfında olması zorunludur. Nitekim ÇekK 2/9 ile bir çekin, TK'da aranan unsurları taşıması yeterli görülmüş ve ÇekK'da öngörülen koşullara uyulmamasının çekin niteliğini etkilemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla TK 781 hükmü saklı kalmak kaydı ile, TK 780'de gösterilen unsurları taşımayan bir senet artık çek olarak kabul edilemeyeceğinden, karşılıksız kalması da Çek.K kapsamında herhangi bir yaptırıma konu oluşturmayacaktır. 1088

(2) Öte yandan çekin ödenmek amacıyla "*üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmiş olması*"da zorunludur (ÇekK 5/1-c.1). 1089

(3) Aynı şekilde süresinde ibraz edilen çekin "*karşılığının bulunmaması ve bu gerekçeyle hakkında karşılıksızdır işlemi yapılması*" da şarttır. Karşılıksızlık bakımından önemli olan çekin düzenlendiği tarih ya da tedavül ettiği zaman dilimideğil, ödenmek üzere muhataba ibraz edildiği andır. Ayrıca çekin tamamen karşılıksız kalması gerekli olmayıp, karşılığın kısmen dahi olsa bulunmaması idari yaptırımın uygulanması için yeterlidir. 1090

Karşılıksız bir çekin muhatap tarafından çeşitli gerekçelerle ödenebileceğine yukarıda değinmiştik (bkz. Kn. 1040 vd.). Bu olasılıkta muhatabın yaptığı ödeme en azından hamil açısından karşılıksızlığı ortadan kaldıracığından, artıkhamilin karşılıksız çek düzenlenmesine dayalı idari yaptırımın uygulanmasını talep hakkı da doğmayacaktır.

(4) Nihayet gerek çekin süresi içerisinde ibraz edildiğinin, gerek ibrazı rağmen tamamen ya da kısmen karşılığının bulunmaması gerekçesiyle ödenmediğinin ispatı için, bu hususun TK 808'de sayılan üç yoldan biri ile belgelenmesi, yani "*ödenmemenin tespiti ettirilmiş olması*"da zorunludur. 1091

(S) ÇekK 5/ 1 hükmünde, doğrudan veya dolaylı olarak işaret edilen tüm bu şartlara karşılık, ayrıca karşılıksız çek düzenleyen kişinin bir kusurunun da 1092

5.4.2.5. *Kabahate ilişkin idari yaptırım kararı*

5.4.2.5.1. *İdari yaptırım karar,,ı,ı verilmt.sl*

Öncelikle belirtelim ki çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı k.uan 1095 verilebilmesi, bu yönde bir talepte bulunulmasına bağlıdır. Kanun koyucu bu konuda talep hakkını ise (sadece) çeki ibraz ederek karşılıksızdır işlemini yaptıran hamile tanımıştır (ÇekK 5/ 1). Ayrıca yasak kararı verilmesine yönelik talep hakkı, karşılıksızdır işleminin yapılması tarihinden itibaren işleyecek altı aylık bir (hak düşürücü) süreyle de sınırlandırılmıştır.

Çekin karşılıksız kalması gerekçesine dayalı çek düzenleme ve çek hesabı 1096 açma yasağı kararı, Cumhuriyet savcısı tarafından verilecektir. Çek.K 5/ l'de öngörülen özel düzenleme ile çekin tahsil için ibraz edildiği (yani karşılıksızdır işleminin yapıldığı) yerin yanı sıra, çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ile çek hesabı sahibinin veya talepte bulunanın (hamilin) yerleşim yeri Cumhuriyet savcıları da anılan yasak kararını vermek hususunda yetkili kılınmıştır.

Kabahat için kanunda aranan şartların gerçekleştiğini tespit eden ilgili Cumhuriyet savcısı, KabK 25 hükmüne uygun olarak düzenleyeceği yasaklama kararına ilişkin tutanağı hesap sahibine tebliğ edecektir (Çek.K 5/ 5; KabK 26).

Bu bildirim hesap sahibinin çek hesabı açtırırken beyan ettiği adrese ve TebK 35 hükmüne uygun olarak yapılacaktır. Bu arada adres değişikliği yapılmış ve muhatap bankaya bildirilmişse, tebligatın bu adrese çıkarılması zorunludur. Bankaya yanlış bildirilen, fiilen terkedilen, değiştirilmesi nedeniyle artık eski olan adreslere gönderilen tebligatlar da, kanunda açıkça yapılmış sayılmıştır (Çek.K 5/5).

Yasaklama kararından beklenen sonucun elde edilebilmesi, ancak bu kararın bir çekte muhatapolabilecek tüm bankalara bildirilmesine bağlıdır. İşte kanun koyucu bu sonucu sağlamak amacıyla karara ilişkin bilgilerin elektronik ortamda önce TCMB'ye bildirimini, ardından da bu kez TCMB aracılığıyla diğer bankalara duyurulmasını zorunlu kılmıştır (ÇekK.5/8; Tebliğ 5).

Hakkında verilen bir yasak kararına karşı hesap sahibi, KabK'nın kanun 1097 yoluna ilişkin hükümleri kapsamında itirazda bulunabilir (ÇekK5/ 10). Yapılan açık yollama nedeniyle bu itiraza KabK 27 vd. hükümleri uygulanacaktır.

Yapılan itirazın kabulü, bir başka deyişle yasaklama kararının haksız olduğunun tespiti nedeniyle kaldırılması olasılığında, bu kez anılan karar Çek.K 5/8'de belirlenen usule göre önce TCMB'ye, oradan da bankalara duyurulur (Çek.K 6/ 1; Tebliğ 5).

5.4.2.5.2. *İdari yaptırım kararının kaldırılması*

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı ÇekK 6 hükmünde öngörülen üç farklı gerekçe ile kaldırılabilir. Şöyle ki: 1098

(1) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararının verilmesinden sonra, karşılıksız kalan çek bedelinin temerrüt faizi ile birlikte ödenmesi halinde,

·a?ak "umhurirtt ?avcm tMafından kaldırılacak ve bu durum ÇekK 5/8'dt g-ö?trilen usule gör? T?MR'yc bildirtlerek ilan olunacaktır. Kanun koyucu a -nca, ödenecek tcmcmH fai1i konusunda gündeme gelebilecek tereddüdti gtdemek amacı ile daha baştan, çekin karşılıksız kalan miktarına yönelikte. nıcmıt faiiinin ibrai tarihinden itibaren işletileceğini ve FaizK uyarınca ticari işlerde uygulam tcmeniit faizi oranı üzerinden hesaplanacağını özel olarak hükme bağlamıştır (ÇekK.6/1).

Bununla birlikte düzenleyenin idari yaptırım sorumluluğunu ortadan kaldırmak amacıyla ÇekK 6 hükmüne uygun bir ödeme yapması, hamilin TK 81O uyarınca talep edebileceği tüm kalemlerin (bkz. Kn. 1070 vd.) karşılanmasını sağlamayacağından, yapılan bu ödeme, eksik kalan kısımla sınırlı olarak hamilin başvurma hakkını kullanmasına engel oluşturmayacaktır. Diğer taraftan hamil, TK 783/3 kapsamındaki talepleri için ise yalnızca düzenleyene başvurabilecektir.

(2) Öte yandan hamil de, kararın verildiği Cumhuriyet savcılığınabaşvurarak talebini her zaman geri alabilir; bu durumda çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı kaldırılarak, durum TCMB'ye bildirilecek ve ilan edilecektir (ÇekK6/2).

(3) Nihayet kanun koyucu yasak kararına ilişkin kaydın, ?n yıl?ık.bir sürenin geçmesi ile birlikte TCMB tarafından resen silinerek, bu işlemin ilan olunacağını da ayrıca hükme bağlamıştır (ÇekK 6/3).

5.4.2.5.3. İdari yaptırım kararının sonuçları

1099

Hakkında idari yaptırım kararı verilen bir kişinin, anılan karar kaldırılınca-ya kadar yeni bir çek düzenlemesi veya yeni bir çek hesabı açtırması artık mümkün değildir. Nitekim bu sonucu sağlamak amacıyla kanun koyucu bir yandan hakkında yasaklama kararı verilen kişinin elindeki çek yapraklarına yönelik özel tedbirler öngörmüş (ÇekK 5/6-7), öte yandan da yasağa aykırı davranılmasını bir suç olarak nitelendirerek, cezai yaptırıma tabi tutmuştur (ÇekK 7/ 6-7)•

Bu bağlamda hakkında yasak kararı verilen kişi bir defa elindeki tüm (boş) çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlü olduğu gibi, bu kişi adına yeni bir çek hesabı da açılmayacaktır (Çek.K5/6). Diğer taraftan anılan yasağa uyulmaması da ayrıca cezai yaptırıma bağlanmıştır. Nitekim hakkında verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına rağmen çek düzenleyen kişi için -bu fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği sürece- bir yıldan üç yıla kadar (ÇekK 7/6), hakkında yasak kararı verilen kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi için ise üç aydan bir yıla kadar hapis cezası (ÇekK 7/7) öngörülmüştür. Bu arada düzenlenen yeni bir çekin yasak karardan önce mi, yoksa sonra mı olduğu yönündeki tartışmanın daha baştan önüne geçmek amacıyla, hakkında yasak kararı verilen kişinin, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren on gün içinde, daha önce düzenlediği çekler hakkındaki bilgileri, bu bağlamda ilgili çeklerin düzenlenme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da gösteren bir listeyi muhatap bankaya vermesi zorunlu kılınmıştır (ÇekK 5/7).

Ne var ki yasağa rağmen çek düünlemek v❖a çek hesabı açın.ık ayn bir ruç *Ol./* rak nitelendirilmişse de (ÇekK 7/6-7), sadece çek yaprakbnnı u❖ ttmffll❖Y,d.1 anılan listeyi vermemeye Ö7,el bir yaptınm bağlanmış değildir. Bununla birfıktt Çı!❖K S/7'de getirilen liste verme yükümüne aykırı hareket eden hesap uhibinin, ❖k karandan sonraki bir düzenlenme tarihini taşıyan çek.in ❖ktt yiu.k k.annın kendisine tebliğinden önce düzenlendiğini ispat **etmekte artık** oldukça.ı ıorfmauğırına işaret etmekle yetinelim.

6. ÖZEL ÇEK TÜRLERİ

6.1. Genel Olarak

Belirtelim ki Türk uygulamasında terim olarak "çek" ibaresi oldukça se- 1100
vilmekte ve çeşitli ihtiyaçları karşılayan birçok belge için çek kavramı tercih edilmektedir. Nitekim "hediye çeki", "yemek çeki", "indirim çeki", "posta çeki" gibi adlar verilen, çoğunluğu kupon türü belgelerle sıklıkla karşılaşılmaktadır. O kadar ki çek teriminin uygulamada çoğu kez, nakit ile ödeme yerine ikame edilen birçoksenedin ortak adı olarak kullanıldığı söylenebilir. Bununla birlikte TK780'de aranan unsurları içermeyen, özellikle muhatabı bir banka olmayan ve düzenleyenin el ile atılmış imzasını taşımayan bu tür matbu senetlerin, isminde yer almasına rağmen teknik anlamda çek olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı ve inceleme konumuzun dışında kaldığı göz ardı edilmemelidir.

Öte yandan bizzat kanun koyucu "*çizgili çek*" ve "*mahsup çeki*" olarak ad- 1101
landırılan iki çek türüne ilişkin özel hükümler sevk ettiği gibi, uygulamada da ihtiyaçlar doğrultusunda "*teyitli (bloke) çek*" ile "*garantili çek*" olarak isimlendirilen çek türleri geliştirilmiştir. Aşağıda sadece bu özel çek türlerinin yanı sıra, hukuki niteliği tartışmalı olan "*banka çeklert*" üzerinde kısaca durulmuştur.

Bu arada kanun koyucu ÇekK ile bu kez "*tacir çeki*" ve "*matbu hamiline çek*" olarak isimlendirilebilecek iki yeni çek türü hakkında özel hükümler öngörmüştür. Anılan çeklerle ilgili olarak yukarıda yeterince bilgi verildiğinden, bu açıklamalarımıza atıf yapmakla yetiniyoruz (bkı. Kn. 944vd., 948 vd.).

6.2. Çizgili Çek

Esasen herhangi bir senedin çizilmesi, ilke olarak o senedin iptal edildiği 1102
anlamını taşımaktaysa da, çekte bu ilkenin aksine bir düzenleme getirilmiş ve çekin üzerindeki çizgilere özel bir anlam yüklenmiştir. Gerçekten bir çekin ön yüzüne birbirine paralel iki çizgi çekilmesi, senedin TK 804'te gösterilen sonuçları doğuracak bir çizgili çek haline dönüşmesi anlamını taşımaktadır (TK 803/1-2). Çeki çizme imkanı hem düzenleyene, hem de çek hamiline tanınmıştır (TK 803/1). Bu kayıt el ile yazılabileceğigibi, mekanik bir vasıta ile de konulabilir, hatta matbu dahi olması mümkündür; ayrıca imzalanması şart değildir.

1103

Rlt çek gemci yı da özel olarak iki şekilde çizilebilir. Bu anlamda çek üzerindeki iki çizgi ırasına başkaca bit işaret konmamış veya sadece "banka" kelimesi ya d b u n a beniet bit tabir konmuş ise "*genelçizgili çek*" (TK 803/3), belirli bir bankanın ticaret unvanı yazılmış ise "*özel çizgili çek*"ten söz edilir (TK 803/4). öte yandan genel çizgininör.ele dönüştürülmesine imHn tanınmışken bunun aksine izin verilmemiş (Ti< 803(5)-)ynca çizgilerin ya da gösterilen banka m ticaret unvanının silinmesinin d hukuksuz sayıJacağı öngörülmüştür (TK 80316).

I104

Bir çekin çizilmesinin temelde iki hukuki sonucu vardır: Bunlardan ilki, çizgili bir çekin muhatap tarafından ancak bir bankaya (özel çizgili çekte sadece ticaret unvanı gösterilen bankaya) ya da kendi müşterisine ödenebilmesi (TK 804/1-); ikincisi ise bankaların çizgili bir çeki ancak kendi müşterilerinden ya da hır bankadan iktisap edebilmesi ve sadece onların hesabına tahsil edebilmesii (TK 804/3). Özel çizgili çekte ticaret unvanı gösterilen banka, bedelin tahsili nı başka bir bankaya (tahsil bankasına) bırakabilir (TK 804/1-c.1). Bu huku ere aykırı hareket eden muhatap veya tahsil bankası, çek bedelini aşmamak üzere, düzenleyen ya da gerçek hak sahibinin uğradığı zararlardan sorumlu tutulmuştur (TK804/S).

Bu arada kanun koyucu bir çekin birdenfazla özel olarak çizilebilmesi konusunda da öze b r ?üküm kabul etmiş, bu bağlamda muhatabın böyle bir çeki ödeyebilmesi için çekin ikiden fazla çizilmemiş olmasını ve çizgilerden birinin de çekin bir takas odası tarafından tahsil edilmesi amacıyla yapılmasını şart olarak aramıştır (TK 804/4).

1105

Görüldüğü üzere çizgili bir çekte gerek muhatap, gerek çekin tahsile verileceği banka açısından işlem yapılabilecek kişilerin çevresi sınırlandırılmış; böyle bir çekin herhangi bir hamil değil, sadece bir banka veya muhatap bankanın "müşterisi" sıfatını taşıyan, dolayısıyla en azından kimliği ve adresi konusunda güvenilir bilgiye sahip olunan bir kişi tarafından tahsile verilebileceği veya ödenmek üzere ibraz edilebileceği kabul edilmiştir. Bu durum ise çekin kaybı ya da çalınması halinde gerçek hak sahibi olmayan kişilerce tahsili ihtimalini horlaştırdığı gibi, ödemenin yapılması halinde de çeki tahsil edenin tespiti ve takibini kolaylaştırmaktadır.

Özellikle emre ve hamiline yazılı çeklerde, kayıp ya da çalınmaya dayalı rizikoların asgariye indirilmesini ve böylece çekin gerçek hak sahibince tahsil edilmesini sağlamak amacı ile öngörülen bu çek türüne, uygulamada daha çok vergi dairesi, gümrük idaresi gibi bazı kamu kuruluşlarına olan borçların ödenmesine yönelik olarak başvurulmakta, hatta bizzat bu kurumlar kendilerine ödeme aracı olarak teslim edilen çekleri çizerek ve çizgiler arasına sürekli çalıştıkları bir bankanın ismini yazarak tahsile vermektedirler.

6.3. Mahsup Çeki

1106

Bilindiği gibi bir çek süresi içerisinde muhataba ibraz edildiğinde, ilke olarak karşılığı "nakden" ödenir. Bununla birlikte kanun koyucu, çizgili çekin kabulündeki amaca paralel olarak, TK 805/1 hükmü ile hem düzenleyene hem

de hamile, çekin ön yüzüne "hesaba geçirilecektir" şeklinde bir kaydı y:1 da bu anlama gelecek başka bir ibareyi yazmak suretiyle, çekin nakden ödenm❖ini yasaklamak imkanını tanımıştır. Mahsup kaydı el ile yazılabilir, **mekanik** bir vasıta ile çek üzerine konulabilir, hatta matbu dahi olabilir; ayrıca imzalanması şart değildir. Bu durumda anılan kaydın sonradan çizilmesi de geçersiz sayıl•mıştır (TK 805/2).

Belirtelim ki eTK717/ l 'de"hesaba geçirilecektir" kaydının çekin ön yüzünün yınt sıra ayrıca eğik bir biçimde (mailen) ve enine doğru yazılması öngörülmüşse **de, TK 805/ l** 'de benzer bir ifadeye yer verilmemiştir.

Üzerinde hesaba geçirilecektir kaydı bulunan bir çek, muhatap tarafından, **1107** ancak hesaba alacak kaydı, takas, hesap nakli suretiyle "kayden" ödenebilecek ve yapılacak bu tür kayıtlar ise artık ödeme yerine geçecektir (TK 805/ 1). Çiz•gili çekte olduğu gibi, mahsup çekinde de kanuni düzenlemeye uygun hareket etmeyen, yani bir mahsup çekini kayden değil nakden ödeyen muhatap banka, çekin bedelini aşmamak üzere meydana gelecek zarardan, düzenleyen ya da gerçek hak sahibine karşı sorumlu tutulmuştur (TK 805/3).

Her ne kadar mahsup çekinin kayden ödeneceği kural ise de, muhatabın iflası, bir **1108** ilamla ispatlanmamış olsa bile ödemelerini tatil etmesi veya aleyhine yapılan herhangi bir icra takibinin semeresiz kalması durumları ile sınırlı olarak hamile, çek bedelinin nakden ödenmesini muhataptan talep etme ve aksi halde başvurma hakkını kullanma imkanı tanınmıştır (TK 806). Hamil ayrıca, hesaba geçirilmek üzere çekilen bir çekin bedelinin muhatap tarafından kayıtsız şartsız bir alacakolarak hesaba geçirilmesinden kaçınılması veya çekin, hamiün borçlarına mahsup edilmek kabiliyetini haiz olmadığı•nın ödeme yerindeki takas odası tarafından beyan edilmesi halinde de, bu hususu tespit ettirmek kaydı ile (TK 808), başvurma hakkından yararlanabilecektir (TK 807).

Mahsup çekleri de, tıpkı çizgili çeklerde olduğu gibi, çekin ödeneceği kişinin kimliğinin kolayca belirlenmesi ve böylece hak sahibi olmayan bir kişinin çek bedelini tahsil etmesinin önlenmesi amacına hizmet etmekte ise de, Türk uygulamasında pek kullanılmamaktadır.

6.4. Teyitli {Bloke} ve Garantili Çek

6.4.1. Genel olarak

Çekte muhatap açısından öngörülen kabul yasağı ile bunun uzantısı olan **1109** aval ve ciro yasağı, muhatabın herhangi bir şekilde kambiyo ilişkisine girmesini engellemekte, bu durum ise çeklerin ibrazında ödenmemesi riskini artırmakta, ödeme güvenliğini zedelemektedir. Bu nedenle uygulamada, çeklerin karşılıksız olduğu gerekçesiyle ödenmeme riskini azaltacak yollar aranmış, özellikle muhatabın güven artırıcı beyanlarına ihtiyaç duyulmuştur.

Hemen belirtelim ki çekte öngörülen bu yasaklar, muhatabın kabul eden, aval veren ya da ciro eden gibi herhangi bir sıfatla kambiyo taahhüdünde bulunmasına engel ise de, doktrinde ve uygulamada, anılan yasakların muhatabın

çek dışında yapacağı ödeme konusunda (kefalet, garanti gibi) güvencü beyanlarını kapsamadığı, giderek kabul ile aynı sonucu doğurmam²² artı ilt bu amaçla çek üzerine konan kayıtların dahi geçerli sayılması gerektiğitartış. masızca kabul edilmekte; bir başka ifade ile kabul yasağı dar yorumlan²³aktadır. İşte "teyitli(bloke) çek" ile "garantiliçek", haklarında özel bir kanunidüzenlerne olmamasına rağmen, anılan ihtiyaç ve yorumun bir uzantısı olarakuygulamada benimsenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.

6.4.2. Teyitli (bloke) çek

- 1110 Çekin teyidi, muhatap tarafından çekin üzerine (ön veya arka yü²⁴), çekte yazılı karşılığın düzenleyenin tasarrufundan çıkarılarak, çek hamılının emrine tahsis edildiği anlamına gelen "teyit edilmiştir", "bloke edilmiştir", "hamil emrineamadedir" gibi bir kaydın konulması ile gerçekleştirilir. Ancak bu kaydın n:ıuhata²⁵ç²⁶ı_s²⁷ndan bağlayıcılık taşıyabilmesi için, ayrıca muhatap bankayıtem-sile yetkili kişiler tarafından imza edilmiş olması da şarttır.

Muhata²⁸böylebirşerhi, ilke olarak sadece düzenleyenin talebi üzerine veçek²⁹enü³⁰lehtara tes³¹m edilmeden önce çeke yazabilir. Zira çekin tesliminden sonra³²amil, çek muhataba ibraz ederek üzerine bir bloke kaydı konulmasını değil, artık çekin hesapta³³ut k³⁴şılığının ödenmesini talep edebilecektir. Ne var ki ÇekK³⁵/8 v: gm³⁶/S³⁷ükümlen kapsamında çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce o³⁸enmek üzere muhataba ibraz edilmesi imkanı sınırlandırıldığından, çekin fiilen tedavul_çe³⁹karıldığı tarih ile üzerinde yazılı düzenlenme tarihi arasında da bir teyit kaydına ihtiyaç duyulabilir.Ancak bu olasılıkta dahi teyit kaydının hamilin değil, muhatap ile y_apıla⁴⁰çek anlaşmasının tarafı konumundaki düzenleyenin talebi üzerine çeke yazılabileceği göz ardı edilmemelidir.

III

Çek üzerine teyit kaydı konularak, çek bedelinin hamil lehine (ayrı bir hesaba aktarılıp) bloke edilmesi, düzenleyenin bu meblağ üzerinde tasarrufta bulunmasını önleyeceğinden, normal çeklerin aksine artık muhatap, teyitli bir çeki karşılıksız olduğu gerekçesi ile ödemekten kaçınamayacaktır. Belirtilen bu istisnai durum dışında teyitli bir çek hakkında da, normal bir çeke ilişkin TK hükümleri aynen uygulanacaktır.Bu nedenle teyitliçekte de muhatabın çekteki beyanına dayalı ödeme yükümlülüğü, çekin ibraz süresi ile sınırlıdır.

Düzenleyen teyitli bir çekten ibraz süresi geçtikten sonra cayabileceği gibi, ibraz süresinin bitmesiile birlikte muhatap da çek bedelini ödemekten kaçınabilecek ve bu durumda hamile karşı herhangi bir sorumluluğuolmayacaktır (TK 799).

1112

Çek üzerine konulan teyit kaydına aykırı hareket edilmesi, bu anlamda süresinde ibraz edilen bir çekin, ödemeye engel oluşturacak (örneğin ciro zincirinde kopukluk, çekte sahtelik veya tahrifat gibi) başkaca bir sebep de bulunmamasına rağmen karşılıksız olduğu gerekçesiyle ödenmesinden kaçınılması, muhatabın hamile karşı sorumluluğunu doğuracaktır. Sorumluluğun doğması açısından ise muhatabın beyanının hukuken geçerli olması gerekli ve yeterlidir.

Dolayısıyla bu beyana rağmen çek bedelinin gerçekte bloke bir hesaba .ıktanl-maması ya da hamilin iyiniyetli olması kaydı ile karşılığı bulunmayan bir çek için gerçeğe aykırı olarak teyit şerhi verilmesi (BK 116) muhatabın sorumlulu-ğuna engel oluşturmayacaktır.

Tekrar hatırlatalım ki bu sorumluluk bir kambiyo taahhüdünden değil, çekin uu-rinde yer alan yazılı beyandan kaynaklandığından, artık burada muhatabınsorumlu-luğu açısından genel hükümler (BK 112 vd.) uygulamaalanı bulacaktır. Bu **nedenle** hamilin, başvurma hakkına ilişkin TK808 vd. hükümlerine dayalı olarakmuhataptan bir talepte bulunması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Son olarak belirtelim ki, bugüne kadar uygulamada hemen tamamen çek **J113** üzerine konulan teyit beyanının, çekin dışında bir belgede yer alınması, giderek çekin muhatap tarafından elektronik ortamda teyit edilmesi de mümkündür.

6.4.3. Garantili çek

Bir ödemenin teyitli bir çek aracılığıyla yapılabilmesi için çekin, öncelikle **1114** tüm unsurlarını içerecek şekilde düzenlenmesi, ardından muhatap bankadan üzerine teyit kaydının alınması ve daha sonra lehtara teslim edilmesi gerek-mektedir. Bu durum ise her defasında belirli bir zaman kaybını beraberinde getireceğinden, teyitli çeklere daha çok münferit ve özellikle yüksek meblağlı ödemelerde başvurulmaktadır. Oysa ticaret hayatında bu tür zaman kayıplarına tahammül edilemediği gibi, ibrazlarında ödeneceğine olan güvenin korunması-na düşük bedelli çeklerin hamilleri açısından da ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu ihtiyaca cevap vermek amacı ile uygulamada geliştirilen çek türüne ise garantili çek adı verilmiştir.

Garantili çeklerde muhatap banka, belirli bir miktara kadar olan çeklerin **1115** bedellerini karşılık şartı aranmaksızın, bir başka ifade ile düzenleyenin hesabın-da yeterli karşılığı olmasa dahi ödeme taahhüdünde bulunmaktadır. Muhatabın bu taahhüdü bizzat çek yaprağı üzerinde yer alabileceği gibi, taahhüdün çek dışında bir belgede de ifade edilmesi mümkündür.

Nitekimyabancı hukuk çevrelerinde garantiliçekuygulamasındadaha çok"çekkartı" adı verilen ve çek defterleri ile birlikte hesap sahibine teslim edilen bir belgeden yarar-lanılmaktadır. Bu belge üzerinde özellikle çek kartı hamilinin ismi, hesap numarası ve imza örneği ile muhatabın ödeme garantisine ilişkin şartlaryer almaktadır. Böylece bir yandan düzenlenen çek üzerine çek kartının numarasıyazılarakbu çekgaranti kapsamı• na alınmakta, öte yandan da çek lehtar kart aracılığıyla hem muhatabın garanti şartlan hakkında bilgi sahibi olmakta, hem de düzenleyenin imzasınıkontroledebilmektedir.

Türkiye'de ise çek kartı uygulaması yerine, ödeme garantisininhesap sahibine tes-lim edilen özel çek defterindeki her bir çek yaprağı üzerine yazılması tercih edilmiş ve garantili çeklerin normal çeklerden ayrılması amacı ile de bu tür çeklere her bir banka tarafından "mavi çek": "prestige çek", "gold çek", "garanti çeki" gibi özel isimler **verilmiştir.**

1116

Çekin üzerinde yer alsa bile muhatabın bu ödeme taahhüdü, kanun koyucunun kabul {aynca ciro ve aval) yasağı ile engellemek istediği birkaç taahhüdü olmadığından, garantili çeklerde kabul yasağının dolanılacağı onun. deki görüşü benimseme imkanı yoktur. Kaldı ki Türk hukukunda bizzat kanun koyucu dahi ÇekK 3/3 hükmü ile muhatap bankalar açısından karşılığın tamamen ya da kısmen bulunmaması halinde belirli bir miktarla sınırlı olmak üzere çek bedeli ödeme zorunluluğu getirmiş ve böylece bir anlamda "kanunen" çek bedelinin tamamen ya da en azından kısmen ödenmesini garanti altına almıştı. Muhatap bankanın kanunda öngörülen bu miktarın üzerinde bir ödeme borcu üstlenmesinde de herhangi bir sakınca görülmemelidir.

Nitekim kanun koyucu da eÇekK döneminde muhatabın karşılıksız çek bedeli kanunî teminatı yanı sıra, (kefalet ya da garanti gibi) akdi (sözleşmesel) bir teminatı dayalı olarak da ödeyebileceğini (eÇekK 16b/ 1), dolayısıyla muhatabın çek bedelinin kanunî teminatı aşan kısmının ödenmesine yönelik bir taahhüdünün geçerli olacağını açıkça kabul etmişti.

1117

Garantili çeklerde muhatap bankanın ödeme taahhüdünün hukuki niteliği doktrinde tartışmalı ise de, biz de bu borcun düzenleyen ile muhatap arasında yapılan garantili çek sözleşmesinden kaynaklandığı, bu sözleşmenin aynı zamanda muhatabın bir garanti taahhüdünü içerdiği ve düzenleyenin yanı sıra, çek hamiline de talep hakkı veren tam üçüncü kişi yararına bir sözleşme (BK 129/2) niteliği taşıdığı görüşünü paylaşıyoruz.

1118

Türk hukukunda özel bir düzenlemeye konu olmayan garantili çek hakkında da, muhatap bankanın karşılıksız kalması olasılığında dahi belirli bir limite kadar olan çekleri ödemeye yönelik taahhüdü hariç, çeke ilişkin tüm TK ve Çek.K hükümleri aynen uygulanacaktır.

Ancak belirtelim ki karşılıksız çek düzenlenmesine yönelik idari yaptırımın hükmün (ÇekK 5) uygulanabilmesi için, garanti limitinin üzerinde bir çek düzenlenmesi ve bu çekin en azından kısmen karşılıksız kalması zorunludur.

1119

Bu arada garantili çeklerde muhatabın, teyitli çeklerden farklı olarak çek beqelinin tamamını değil, sadece çekin üzerinde (ya da çek kartında) gösterilen belirli bir limite kadar olan kısmını ödemekle yükümlü olduğu unutulmamalıdır.

Muhatabın taahhüt ettiği limit içinde kalan çeklerin, karşılığı bulunmasa dahi, bu taahhüt kapsamında ödenmesi zorunludur. Garanti edilen limitin üzerinde düzenlenen çekler ise, normal çeklerle ilgili hükümlere tabi olacak, yani -ÇekK 3/3 hükmüne dayalı kanuni sorumluluk saklı kalmak kaydı ile- garanti edilen miktarın üstündeki kısmı ancak karşılığı varsa ödenebilecektir. Garanti edilen miktara yönelik bu ödeme borcunu, örneğin çekin unsurlarındaki eksiklik, ibra süresinin geçirilmesi, ciro zincirindeki kopukluk, ödemedir men kararı verilmiş bulunması gibi haklı bir gerekçeye dayalı olmaksızın ifa etmeyen muhatap hem düzenleyen, hem de hamile karşı sözleşmeye aykırılığa ilişkin hükümler (BK 112 vd.) kapsamında sorumlu tutulabilecektir.

Nihayet karşılıksız olan bir çek bedelini garanti taahhüdü kapsamında 1110 ödeyen muhatabın ise, ödediği bu miktarı aralarında yapılan sözleşme kapsamında düzenleyenden (hesap sahibinden) talepedebileceğini belirtelim.

6.5. Banka Çeki

Karşılıksız kalına riskinin önüne geçmek ve böylece ödeme güvenliği 1123 sağlamak amacıyla tercih edilen çek türlerinden bir diğeri de banka çekleridir. Bu çeklerin özelliği sadece muhatabının değil, aynı zamanda düzenleyenin de bir banka olmasıdır. Bu anlamda düzenleyen konumunda olan banka, çeki, bir başka bankada bulunan çek hesabı üzerine çekebileceği gibi, TK818/1-(a)'nın açık yollaması nedeniyle çekler hakkında da uygulanacak TK 673 hükmü kapsamında bizzat kendi üzerine de düzenleyebilir. Hem düzenleyenin, hem de muhatabının banka olduğu bu tür çeklerin ödenmeme olasılığı oldukça düşük olduğundan, banka çekleri uygulamada her zaman güvenilir bir çek türü olarak tercih edilmişlerdir.

Ancak gerek düzenleyen, gerek muhatap bankanın birbirinden tamamen 1122 farklı olması ihtimalinde, artık düzenlenen çekin ödeme güvenliği sağlaması dışında herhangi bir özelliğinden söz edilemeyecek ve bu tür banka çeklerinin de TK ve ÇekK. anlamında birer çek oldukları konusunda herhangi bir şüphe duyulmayacaktır. Buna karşılık bir çekin hem düzenleyeni, hem de muhatabının aynı banka olması varsayımında ise, çek hukuku ile açıklanamayan sorunlarla karşılaşmakta ve bu nedenle de bu ikinci tür banka çeklerinin hukuki niteliği tartışma konusu yapılmaktadır.

Gerçekten uygulamada bankaların tarafı oldukları sözleşmelerden kaynaklanan ödemeleri yaparken, bizzat kendi şubeleri üzerine düzenlenen çekleri kullanmalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Öte yandan bankaların çeşitli gerekçelerle bizzat müşterileri ya da onların göstereceği üçüncü kişiler lehine, yine başka bir şubelerinin üzerine çek çektikleri de görülmektedir. Buson durumda düzenlenen çekin bedeli, esasen müşteri tarafından daha önceden bankaya nakden ya da hesaben ödendiğinden, bir başka deyişle bu çeklerde gerçekte çek bedelini ödeyen banka değil, müşteri olduğundan, bu tür çeklere uygulamada "banka çeki"nin yanı sıra, "keşide[ci] çeki" de denilmektedir. Ancak her iki olasılıkta da, hem çek düzenleyenin hem de ödeyecek muhatabın aynı tüzel kişi, yani aynı banka olduğu göz ardı edilmemelidir.

Her ne kadar düzenleyeni bir banka olan çekin karşılıksız çıkma ihtimali 1123 oldukça zayıf ise de, son yıllarda BankK kapsamındaki tedbirlere muhatap olan (TYT Bank, İmpexbank gibi) bazı bankaların çekleri ödenmemiştir. Nihayet bu olgu da beraberinde, banka çeklerinin hukuken çek olup olmadığı sorununu gündeme getirmiştir.

Ayrıntıya girmeksizin şu kadarını belirtelim ki, bir bankanın şubelerinin ayrı tüzel kişiliklere sahip bulunmaması, dolayısıyla banka çekinde hem dü-

„•itleyrtt, h, tn d muhıtının l)'ru mıd şı ofnut1: bir lt\$ının tffld• ktrn.fl• f, 1•1 "fn ,uılımındı d anh.şmuı yır,n.-q ,•.ıd.ı kmdı n l dındt- k.a.rşihk ,1U dıı mıııııı 111Jıııı.r1ltğ, ve imkinçırJığı; ÇttK d.ı <n rul n du•unltmtl,nn huoid• uygulnnrına olanağı bubm.ıyac; tòm bu nt-dtnltrl TK I 1 (.ıl b ııılj •ırrı: HlfkJn TK 673'e yapılm ,•,)lbm.ınm ,s.ıbtı iıhğı k.ırşıındJ. bı, tf, hıttlkn çc•kJerinin TK ve Çek.K lıJ,sammd.ı •k.. olu.ık nıttlndıriltmtıtt konııntJnı paylaşıyoruz.

BEŞİNCİ AYRIM

KANUNLAR İHTİLAFI

1. GENEL ÜLARAK

Bir kambiyo ilişkisi (kambiyo senedi) yabancılık unsuru içerebilir. Örneğin, bir bono; bir yabancı tarafından düzenlenebilir; bir yabancı ülkede düzenlenmiş olabilir; bir yabancı ülkede ödenecek olabilir. Bu gibi hallerde hangi kanunun uygulanması gerektiği/ gerekeceği sorunu gündeme gelebilir; bu sorun kanunlar ihtilafı sorunudur.

1124

Kanunlar ihtilafı poliçe bakımından TK 766-775 hükümlerinde düzenlenmiş; bono bakımından da TK 778/ 1-(j)'de TK 766-775'e atıf yapılmıştır. Çek bakımından ise TK 818/1-(ş)'de (poliçe hakkındaki) TK 766, 768, 769 hükümlerine yollama yapılmış, ayrıca sadece çeke özgü kanunlar ihtilafı kural-larına (TK 819-823) yer verilmiştir.

<i>Kanunlar İhtilafı Hükümleri</i>		
Poliçe :	TK 766-775	
Bono	TK 778/1-(j) ---	TK 766-775
Çek	TK 818/1-(ş) — — — + TK 766, 768, 772+TK 819-823	

Kanunlar ihtilafını düzenleyen hükümlere bu şekilde genel olarak işaret ettikten sonra şimdi poliçe, bono ve çek hukukundaki düzenlemeyi ana hatları itibariyle gözden geçirelim.

2. POLİÇEYE (VE BONOYA) İLİŞKİN KANUNLAR İHTİLAFI HÜKÜMLERİ

Önce poliçe ve bonoda kanunlar ihtilafını düzenleyen TK 766 vd. hükümlerinde öngörülen düzenlemeye işaret edelim.

1125

Burada TK 766, 768 ve 772'nin çekler hakkında da geçerli olduğunu tekrar hatırlatalım.

(1) *Ehliyet:* Bir kimsenin poliçe (keza: bono + çek) ile borçlanması için gereken ehliyet (o kimsenin) tabi olduğu devletin hukukuna göre belirlenir [TK 766/ 1; 778/1-(j); 818/ 1-(ş)].

1126

- 1117** (2) *Şekil ve süreler:* Poliçe (keza: bono) ile yapılan borçlanmaların şekli, bu borçlanmaların imzalandığı ülkenin hukukuna tabidir [TK 767/ 1].
Anılan hükümde süreler ile ilgili bir düzenleme yoktur; kenar başlık hatalıdır.
- 1128** (3) *Hakların kullanılması ve korunmasına ilişkin işlemler:* Protestonun şekli ve protesto çekilmesi için belirli olan süreler ile poliçeden (keza: bono-
dan+ çekten) doğan hakların kullanılması ya da korunması için gerekli diğer işlemlerin şekli, protestonun çekilmesi ya da işlemin yapılması gereken ülkenin hukukuna göre tayin olunur [TK 768/1; 778/1-(j); 818/1-(ş)].
- 1129** (4) *Başvurma hakkı:* Başvurma haklarının kullanılması için uyulması gereken süreler bütün poliçe (keza: bono + çek) borçluları hakkında poliçenin düzenlendiği yerde geçerli olan hukuka göre belirlenir [TK 769/1; 778/1-(j); 818/ 1-(ş)].
- 1130** (5) *Borçlanmaların hükümleri:* Bir poliçeyi kabul eden (bonoyu düzenleyen) kimsenin borçlanmalarından doğan sonuçlar, ödeme yeri hukukuna göre tayin olunur [TK 770/1; 778/1-(j)]. Poliçedeki ve bonodaki diğer borçluların borçlanmalarından doğan sonuçlar, bu borçlanmalar hangi ülkede imza edilmiş ise o ülke hukukuna tabi olur [TK 770/2; 778/1-(j)].
- 1131** (6) *Kısmi kabul ve ödeme:* Kabulün poliçedeki bedelin bir kısmına özgülenip özgülenemeyeceği (kısmi kabul) ve hamilin (poliçede + bonoda) kısmi ödemeyi kabule zorunlu olup olmadığını ödeme yerindeki hukuka tabidir [TK 771; 778/ 1-(j)].
Bu hüküm kısmi kabul bakımından sadece poliçede (çünkü: bonoda kabul yok); kısmi ödeme bakımından hem poliçede hem bonoda geçerlilik taşır.
- 1132** (7) *Ödeme:* Vade geldiğinde ödeme, özellikle vadenin geldiği günün ve ödeme tarihinin hesaplanması, bedeli yabancı bir ülke parasıyla gösterilmiş poliçelerin (keza: bonoların) ödenmesi, poliçenin (bononun) hangi ülkede ödenmesi gerekiyorsa o ülkedeki hukuka göre belirlenir [TK 772; 778/1-(j)].
- 1133** (8) *Sebepsiz zenginleşmeden doğan haklar:* Poliçede ve bonoda sebepsiz zenginleşmeden doğan haklar; sebepsiz zenginleşmede bulunan kişilerin yerleşim yerlerinin bulunduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir [TK 773; 778/1-(j)].
Bonoda sebepsiz zenginleşme eTK'da düzenlenmemiş ve bonoya uygulanacak poliçe hükümlerini gösteren eTK 690'da (poliçede) sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen eTK 644 hükmüne de yollama yapılmamıştı. Ancak kanunlar ihtilafı bakımından eTK 690/l'de poliçede sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen eTK 68S'e yollama yapılmıştı ve bu düzenlemeden ötürü burada da sebepsiz zenginleşmenin kabul edilmiş olduğu öne sürülüyordu. Bonoya uygulanacak (poliçe) hükümler(ini) belirten TK 778'de (poliçede) sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hüküm (m. 732) açıkça gösterildiği gibi [(1)d], kanunlar ihtilafı ile ilgili olarak poliçede sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen TK 773'e de (yine) yollama yapılmıştır [TK 778/1-(j)].

(9) *Karşılığın hamilegeçmesi*: Bir poliçe hamilinin, senedin düzenlenmesi ile ilgili ne sebep olan alacağı iktisap edip etmeyeceğini; senedin düzenlendiği yerdeki hulaık belirler (TK 774).

Bonolar bakımından eTK 690/ 1'de eTK 686'ya atıf vardı. **Ancak** bu da 1&1 konusu olan karşılık, düzenleyenin muhataptaki alacağı olduğu ve bonoda mutut;ıp bulunmadığı için; bonoda karşılığın devrinin gündeme gelmeyeceği; bu itibarla eTK 686'nın bono bakımından geçerli olmayacağı ileri sürülmüştü.

Belirtelim ki eTK 690/ 1'i karşılayan TK 778/ 1'de de kanunlar ihtilafı konusunda poliçede karşılığın devrini düzenleyen TK 774'e yollama yapılması doğru olmamıştır.

(10) *İptal kararı*: Bir poliçenin (bononun) kaybolması ya da çalınması halinde, alınacak önlemleri ödeme yerindeki hukuk belirler [TK 775; 778/1-(j)]. **J135**

3. ÇEKE İLİŞKİN KANUNLAR İHTİLAFI HÜKÜMLERİ

Çekte kanunlar ihtilafını düzenleyen hükümlere gelince:

1136

TK 818/ 1-(ş) atfı ile çekte de uygulanma yeteneğine sahip bulunan (poliçeler hakkındaki) TK 776 (ehliyet); TK 768 (hakların kullanılması ve korunmasına ilişkin işlemler) ve TK 769 (başvurma hakkı) hükümleri ile öngörülen düzenlemeye yukarıda değinilmiş olduğundan, burada, sadece çeklere özgü olarak TK 819 vd. hükümlerine işaret edeceğiz.

(1) *Muhatap olma ehliyeti*: Bir çekin kimin üzerine düzenlenebileceğini, çekin ödeneceği ülkenin hukuku belirler (TK 819/ 1-c.1). **1137**

(2) *Şekil ve süreler*: Çeke ait borçlanmaların şekli, bu borçlanmaların imza edilmiş olduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir (TK 820/ 1-c.1). **1138**

Bununla beraber, ödeme yeri hukukunun öngördüğü şekle uyulması yeterlidir [TK 820/ 1-c.2].

Anılan hükümde ilgili bir düzenleme yoktur; kenar başlık hatalıdır.

(3) *Borçlanmaların hükümleri*:

(a) *Düzenleme yeri hukuku*

1139

Çekten doğan borçlanmaların sonuçları bu borçlanmaların yapıldığı ülke hukukuna göre tayin olunur (TK 821/1).

(b) *Ödeme yeri hukuku*

1140

Çekin mutlaka görüldüğünde mi ödenmesi gerektiği, yoksa görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi koşuluyla da düzenlenip düzenlenemeyeceğine gerçek düzenleme gününden sonraki bir günün çekte yazılmasının (ileri tarihli çek/postdate çek) ne gibi sonuçlar doğuracağı;

• ibraz süresi;

• çekin; kabul, teyit, tasdik ya da vize edilip edilemeyeceği ve bu kayıtların ne gibi sonuçlar doğuracağı;

- hamilin kısmen ödemeyi isteyebilip isteyemeyeceği ve böyle birödeme-yi kabule zorunlu olup olmadığı;

- çekin çizilip çizilemeyeceği ya da (hesaba geçirilecektir) kaydını yada buna eşdeğer bir deyimi içerip içeremeyeceği ve bu çizginin ya da kaydın ya da ona eşdeğer olan deyimnin ne gibi sonuçlar doğuracağı;

- çekin karşılığı üzerinde hamilin (özel) hakları bulunup bulunmadığı ve bu hakların niteliğinin ne olduğu;

.. B███adaki karşılık, çek düzenleyenin muhatap banka nezdinde hazır tutmakla yü-kümlü olduğu çek karşılığıdır.

- düz_e?leyenin çekten cayabilip cayamayacağı ya da çekin ödenmesine itiraz edebilip edemeyeceği;

- çekin kaybedilmesi ya da çalınması halinde alınacak önlemler(zıya ve iptal);

- cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı olan başvurma haklarının korunması için bir protesto ya da buna eşdeğer bir belirleme yapma-nın gerekli olup olmadığı

çekin ödeneceği ülke hukukuna göre tayin olunur (TK 822/ 1)•

1141

(c) *Yerleşim yeri hukuku*

Muhataap ve yerleşim yerli çeki ödeyecek olan üçüncü kişi aleyhine sebep-██-iz ze██ginleşmeden doğan istemler, bu kişilerin yerleşim yerlerinin bulunduğu ülkenin hukukuna göre belirlenir (TK 823/ 1).

ALTINCI AYRIM

KAMBIYO SENETLERİNE ÖZGÜ TAKİP YOLLARI

1. GENEL ÜLARAK

Birsenedin kambiyo senedi (bono-poliçe- çek) olması, onu birçok bakım- 114² dan özel hükümlere tabi kılar. Bunlardan biri, kambiyo senetlerinden doğan alacağın cebri icra yolu ile takibinde kendisini gösterir.

Kambiyo senetlerinin devredilebilirlik (dolanım/tedavül) yeteneği, mücerretlik ilkesi gereği alacaklının alacağının varlığını ispat etmek ıorunda olmaması, giderek bunların güvenli birer ödeme aracı olmaları, içerdikleri hakkın takibi bakımından senet alacaklısı lehine kolaylaştırılmış bir takip usulünün kabulünü gerektirmiştir.

Kambiyo senetleri hakkında da hükümler içeren TK, MK ve BKdışındaki 114³ anunların başında, bunlar için özel bir takip usulü düzenleyen İİKgelmektedir. İİKa ve iflas hukukumuzda kambiyo senetlerine özgü takip yolları, haciz yolu (UK168-170b) ve iflas yolu (İİK 171 vd.) ile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu özel takip yollarının her ikisi de, İİK'nın "İflas yolu ile takip" başlıklı altıncı babında düzenlenmiştir.

İsviçre hukukunda kambiyo senetlerine öğü tek bir takip yolu vardır, o da iflas yolu ile takiptir. Kambiyo senedi alacaklısı için özel bir haciz yolu ile takip imkanı kabul edilmemiştir. Buna göre; senet alacaklısı, borçlu iflasatabi kişilerden değilse, sadece genel haciz yolu ile takibe başvurabilir (Loi federale sur la poursuite pour dettes et la faillite = Borçlar İçin Takip ve İflas Hakkında Federal Kanun, İsvİİK 177-189).

Ancak belirtelim, alacaklı, bir kambiyo senedinebağılı alacağı için mutlaka 114⁴ kambiyo senetlerine özgü takip yollarından birine başvurmak zorunda değildir. Şöyle ki, alacaklı, *borçlu iflasa tabi kişilerden değilse*, onun aleyhine genel haciz yolu ile takibe; *borçlu iflasa tabi kişilerdense* genel iflas veya genel haciz ya da kambiyo senetlerine özgü haciz yoluna da başvurabilir.

Buna göre; kambiyo senetlerine öğü takip yolları ile alacağına kavuşma imkanı, alacaklının ihtiyarındadır. Elindeki senedin kambiyo senedi niteliğinde olmasıdolayısıyla kendisi için getirilen kolaylaştırılmış takip usulünden yararlanıp yararlanmamak konusunda seçim hakkı ondadır.

Aşağıda, önce, kambiyo senetlerine özgü hem haciz hem de iflas yolu ile takibe uygulanacak (ortak) hükümleri içeren İİK 167'de takibin kabulü için hangi şartların arandığı açıklanmış; sonra, kambiyo senetlerine özgü takip yollarının İİK'da düzenlenme biçimleri ele alınmıştır. Bununla birlikte, kambiyo

senetle²n(' öiğü haciz yolu ile takip ile gene) haciz yolu ile ²aitibin(takip talebi ve ödeme emri aşamalarından sonraki) haciz, paraya çevirme ve paraların paylnşhnlm².sı a!amalan aynı olduğundan, esasen icra h²kukunu il²lend!r,n bu konular uien²de durulmamıştır. Aynı şekilde, genel ifl² yol_u ile ta²b_in kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takibe uygulanan hükümlerine debuyuk ölçüde değinilmemiştir.

2. TAKİBİN KABULÜ ŞARTLARI

2.1. Alacağın kambiyo senedine dayanması gerekir

1145 . ²²²c²klının borçlusı aleyhine kambiyo senedine özgü ²aki²e ba\$VUra bilme²ı için alacağının bir kambiyo senedine dayanması ger_²kir (İİK 167/1). Kam²ı²o senetleri poliçe, bono ve çekten ibaret olduğuna göre, ancak bunl²-²an birine dayanılıyorsa kambiyo senetlerine özgü takip yollarına başvurulabilir; ohalde, alacaklı, kambiyo senetlerine benzeyen senetler (TK 826-830) veya kambiyo senetleri dışındaki kıymetli evraka dayanılıyorsa, bu özel takip yollarına başvuramaz.

1146 TK, eTK'dabono için kullanılan"emre muharrer senet" kelimesi yerine "²²²azılı senet" kelimesini tercih etmiştir. Bu tercihin, sadece kanun koyucunun dili guncelleştirme amacından kaynaklandığını söyleyebiliriz (bkz. TK 776'nın g²r²kçes²). Bu değişikliği, "emre yazılı senet" deyimini aynı zamanda ciro + zilyetliğin geçirilmesi yolu ile devredilen senet grubunu, yani devir şekillerine göre yapılan (en temel) kıymetli evrak sınıflandırmasında kıymetli evrakın türlerinden birini ifade ettiği için isabetli bulmadığımızı söyleyelim. Nitekim, kanun koyucu, emre yazılı havaleyle ilişkin Türk Ticaret Kanunu Tasarısı 829/l'de yer alan "emre yazılı senetlerin" ifadesini, bu konuda açıklık sağlamak amacıyla, sonradan (Adalet Komisyonu'nda) "emre yazılı senetlerden bonoların"şeklinde değiştirmek zorunluluğunu duymuştur.

1147 İİK 168/1 ve 171/1 uyarınca icra müdürü, takip talebiyle birlikte ibraz edilen (İİK 167/2) senedin kambiyo senedi niteliğini haiz olduğunu görürse, borçluya ödeme emri gönderir. Takip dayanağı senedin kambiyo senedi olup olmadığını icra müdürü re'sen (kendiliğinden) belirler.

1148 İcra müdürü bu konuda senedin poliçe, bono/ emre yazılı senet ya da çek olmasına göre bunlar bakımından TK'da öngörülen şekil şartlarının (unsurlar) gerçekleşmiş olup olmamasına göre karar verir. Buna göre, takip dayanağı poliçenin TK 671'de, bononun TK 776'da ve çekin TK 780'de sayılan (zorunlu) kayıtlar/unsurları içermesi gerekir. Bu unsurlardan birini veya birkaçını içermeyen poliçe, bono ya da çek, TK 672/2-4, TK 777/2-4 ile TK 781/2 ve 3'te öngörülen haller dışında kambiyo senedi vasfını haiz değildir (TK 672/1, 777/1, 781/1). Bu yüzden, böyle bir senet, kambiyo senetlerine özgü haciz

veya iflas yolu ile takibe dayanak da olamaz (poliçe, bono/emrt ya-nlı) vtt
ekbakımından şekil şartları/unsurlar için blcz.. Kn.326 vd., 439 vd, 91 t vd

- Ç Bilindiği gibi, 3167 sayılı mülga ÇekK'da 4184 sayılı tunun t1t yaptları dt , / 14'1
Jık, çeklerde vergi kimlik numarası bulunması zorunluluğunu gttirmit n bu DIHUttn
çekte yer almamasının çekin geçerliliğine etkisini wtılmap a.çm1ftı S94J uıyftt
ÇekK 2/9'da çekin unsurlarına ilişkin bu Kanun'da ytr alan duımkmtttrın çdm
geçerliliğini etkilemeyeceği belirtilerek, anılan tartışma sonuu bağl.inmişt.tr 3167
sayılı mülga ÇekK bakımından da, çekte vergi kimlik nununsırın bulurun?
çekin geçerWiğine etki etmediği tarafımızdan savunulmuştur (bkı. Mdımtt Hdwic,,
Brevecomparaison sur la forme du cheque et le resultat pour laTurqwe, Ann.ık1d?r?
Faculte de Droit d'Istanbul, Volume: 36, No: 53, 2004, s.416-422).

Sonuç itibarıyla, icra müdürünün incelemesi sadece biçimsel/şekil bakı-
mından yapılan ve bu itibarla sınırlı bir incelemedir. İcra müdürü maddi hukuka
ilişkin inceleme yapamaz.

İcra müdürü, senet kambyo senedi vasfını haiz olmadığı halde ödeme uso
emri gönderirse (İİK 168/1, 171/1), borçlu, İİK 168/1-b.3 uyarınca ödeme
emrinin tebliğinden itibaren beş gün içinde icra mahkemesinde şikayet yoluna
başvurabilir.

Burada şikayetin süresi genel haciz yolu ile takiptekine (yedi gün, İJK 16/1) na*
zaran daha kısadır. Ayrıca, sadece borçlu bakımından öngörölmüştür. İcra mudurü
senet kambyo senedi vasfını haiz olduğu halde borçluya ödeme emri göndermezse,
bu kere alacaklı, icra mahkemesinde şikayet yoluna başvurabilir. Bu halde sure, İt1<
16/1 uyarınca yedi gündür.

İcra mahkemesi, süresinde yapılan şikayet veya itiraz dolayısıyla usulü da- 1151
iresinde kendisine intikal eden işlerde takibin dayanağıolan senedin kambyo
senedi niteliğinde olup olmadığını re'sen dikkate alarak da takibi iptal edebilir
(İİK 170a/2).

2.2. Önce rehne başvurma zorunluluğu yoktur

Rehinle temin edilmiş bir alacağın (İİK 23) borçlusu iflasa tabi kişilerden 1152
olsa bile, alacaklı, yalnız rehnin paraya çevrilmesi yolu ile ilamsız takip yapabilir.
Ancak rehnin tutarı borcu ödemeye yetmezse, alacaklı kalan alacağını iflas veya
haciz yolu ile takip edebilir (İİK 45/1).

Bu halde, para alacağı rehinle temin edilmişse, onun tahsili için önce rehne
başvurmak zorunludur. İİK 45/3 ise, kambyo senetleri hakkındaki 167.madde
hükmünü saklı tutmuştur. Saklı tutulan bu hükme göre, kambyo senedine da-
yanan alacaklı, hem de *alacağı rehinle temin edilmiş olsa bile*, önce rehnin paraya
çevrilmesi yoluna başvurmadan, alacağına kavuşmak (alacağını tahsil) için,
borçlusu aleyhine kambyo senetlerine özgü takip yapabilir.

2.3. Yetkili icra dairesine yapılan takip talebi İİK 58'deki kayıtları içermelidir

1153

Kambiyo senedinden doğan alacak "aranılacak" alacak niteliğinde olduğundan, bu alacak için BK89/ 1-b.1 uygulanmaz. Ayrıca, İİK 50/ 1 'de, para veya teminat borcu için takip hususunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ("Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun" şeklinde anlaşılabacaktır) yetkiye dair hükümlerinin kıyas yolu ile uygulanacağı; ayrıca, takibe esas olan sözleşmenin yapıldığı (HMK 10'a göre "sözleşmenin ifa edileceği" şeklinde anlaşılabacaktır) icra dairesinin de yetkili olduğu öngörülmüştür. Buna göre, alacaklı, kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibi BK 89/1-b.1, İİK 50/1 ve HMK 10 uyarınca kendi yerleşim yerindeki icra dairesinde değil, *borçlunun yerleşim yerindeki icra dairesinde* başlatabilir.

HMK 6'da genel yetkili mahkemenin davalı gerçek veya tüzel kişinin *davanın açıldığı tarihteki* yerleşim yeri mahkemesi olduğu belirtilmiştir. Buna göre; kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte, borçlunun *takibin başlatıldığı tarihteki* yerleşim yeri icra dairesi yetkilidir.

Genel iflas yolu ile takipte yetkili icra dairesinin, *borçlunun muamele (işlem) merkezinin bulunduğu yerdeki icra dairesi* olduğu açıkça düzenlenmiştir (İİK 154/1). Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takip de, bu yerdeki icra dairesinde yapılacaktır.

1154

Kambiyo senedinde yer alan yetki kayıtları bakımından bkz. Kn. 486. Geçerli yetki kaydı kanunen yetkili olan icra dairesinin yetkisini bertaraf etmez.

Genel iflas yolu ile takipte, borçlu ile alacaklının yetkili icra dairesini yazılı anlaşmayla belirlemiş olmaları halinde bu yer icra dairesinin dahi iflas takibi için yetkili olduğu açıkça öngörülmüştür (İİK 154/3). Bununla birlikte, iflas davası bakımından yetki sözleşmesi yapılamaz; iflas davası, mutlaka borçlunun işlem merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır (İİK 154/4).

1155

Kambiyo senetlerine özgü takip talebi, yukarıda belirttiğimiz yetkili icra dairesine/ dairelerinden birine yazılı veya sözlü olarak ya da elektronik ortamda yapılır (İİKS8/1).

1156

Takip talebinde, İİK 58/2'de sayılan kayıtlar bulunmak zorundadır (İİK 167/2). Bu kapsamda;

1157

-İİK 58/2-b.1 uyarınca alacaklının ve varsa kanuni temsilcisinin ve vekilinin adı, soyadı, alacaklı veya vekili adına ödemenin yapılacağı banka adı ile hesap bilgileri, varsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yeri, alacaklı yabancı memlekette oturuyorsa Türkiye'de göstereceği yerleşim yeri (yerleşim yeri gösteremezse, icra dairesinin bulunduğu yer yerleşim yeri sayılır);

-UK58/2-b.2 uyarınca borçlunun ve varsa kanuni temsilcisinin adı, soyadı, alacaklı tarafından biliniyorsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yeri;

U58

-İİK 58/2-b.3 uyarınca alacağın veya istenen teminatın Türk parasıyla tutarı ve faizli alacaklarda faizin miktarı ile işlemeye başladığı gün, alacak veya teminat yabancı para ise alacağın hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiği ve faizi;

J159

Bu kayıt bakımından açıklayalım:

J160

Kambiyo senedinin ödenmemiş olan bedeli (senet bedeli ödenmişse, ödenen bedelin tamamı) hükümde belirtilen "alacaktır" olarak istenebilir [TK 725/1-(a), 726/1-(a), 778/1-(d), 810/1-(a) ve 818/1-(1)]. Bu alacak miktarı yabancı para ile gösterilmişse ve aynen ödeme şartı da (TK 711/3) varsa, 11K 58/2-b.3'ün yasaklayıcı hükmü sebebiyle, icra müdürünün takip talebini reddetmesi gerekecektir.

Alacaklı, vadenin gelmesinden (çeklerde ibraz gününden) itibaren temerrüt faizi isteyebilir [TK 725/1-(b), 726/1-(b), 778/1-(d), 810/1-(b) ve 818/1-(1)]. Anapara faizinin, sadece görüldüğünde ve görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek poliçe ve bonolarda şart kılınabildiğini, diğer poliçe ve bonolarda ve çekte yazılı faiz şartının yazılmamış sayıldığını (TK 675/1, 778/2-(b), 786) hatırlatalım.

Ayrıca, alacaklı, alacağın tutarı ve faiz dışında, yapmış olduğu protesto ve ihbar giderleri ile diğer giderlerini isteyebilir (TK 725/1-(c), 726/1-(c), 778/1-(d), 810/1-(c) ve 818/1-(1)). Kambiyo senedinin bedelini ödemiş olan kişi, kendisinden önce gelen borçlulardan bu bedelin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini de isteyebilir [TK 726/1-(d), 778/1-(d), 818/1-(1)]. Muhatap nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ödemekle yükümlü olduğundan (TK 783/3), çeke dayanan takip alacaklısı, bu miktarı da isteyebilir.

-İİK 58/2-b.4 uyarınca senet, senet yoksa borcun sebebi;

1161

Şurasını şimdiden belirtelim. Kambiyo senetlerine özgü takipte senet aslının talep talebine eklenerek icra dairesine verilmesi gerekir (bkı. Kn. 1163 vd.). Bu nedenle İİK 58/2-(4)'te yer alan "senet yoksa borcun sebebi"nin açıklanması kambiyo senetlerine özgü takip talebinde söz konusu olmaz.

Son olarak, takip talebinde bulunulmasının sonuçlarının; 1) icra müdürünün, borçluya, hemen bir ödeme emri göndermesi (İİK 168/1, 171/1) ve 2) zamanaşımının kesilmesi [TK 750, 778/1-(h), 818/1-(p)] olduğunu ekleyelim.

1162

Zamanaşımını kesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımını işlemeye başlar (TK 751/2, 778/1-(h), 818/1-(p)).

2.4. Kambiyo senedinin aslının ve borçlu adedi kadar onaylı örneğinin takip talebine eklenmesi zorunludur

J163 Kambiyo senedine dayanan alacaklı, İİK 167/2 uyarınca takip talebine, kambiyo senedinin aslını ve borçlu adedi kadar onaylı (tasdikli) örneğini eklemek zorundadır.

J J64 Genel haciz yolu ile takipte, İİK 58/ 4 uyarınca alacak belgeye dayanmakta ise, belgenin aslının veya alacaklı ya da temsilcisi tarafından onaylanmış, borçlu sayısından bir fazla örneğinin takip talebi anında icra dairesine tevdi edilmesi zorunludur. Buna göre, belgenin (senedin) aslının tevdi edilmesi zorunlu olmayıp, onaylı örneğinin tevdi edilmesi de yeterlidir. Bir fark da, genel haciz yolu ile takipte, senedin borçlu adedinden bir fazla onaylı örneğinin tevdi edilmesinin zorunlu olmasıdır. Oysa, il 167/2 uyarınca senedin borçlu adedi kadar onaylı örneğinin takip talebine eklenmesi gerekmektedir.

Senet alacaklısının senedin aslını ve borçlu adedi kadar tasdikli örneğini takip talebine eklemek zorunda olmasının, kıymetli evraka hakim olan hak ve senet birlikteliğinin bir kanıtı olduğunu hatırlatalım.

JJ65 Senedin aslının ibrazı zorunluluğunun temelinde; senedin icraya konulmasından sonra tedavül etmesinin engellenmesi, borçlunun senedi icra dairesinde görerek itiraz edip etmeyeceğine karar vermesi, icra müdürünün senedin aslı üzerinde inceleme yaparak kambiyo senetlerine özgü takip yolunun caiz olup olmadığını tespit edebilmesi ve borçlunun senet karşılığını icra dairesine ödeyebilmesi gerekçeleri yatmaktadır.

1166 ÇekK 3/6 uyarınca çekin ibrazı üzerine muhatap bankanın kısmi ödeme yapması halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiye dayanarak, ödenmeyen kısım için kambiyo senetlerine özgü takip başlatabilir. Bu, kambiyo senedinin aslının takip talebine eklenmesi zorunluluğunun bir istisnasıdır.

1167 Burada poliçede ve çekte "nüsha"ya (TK 743 vd.; 813/1; 818/1-(o); bonoda nüsha yoktur] ve poliçede ve bonoda "suret"e [TK 746-747; 778/1-(f); çekte suret olmaz] değinmek gerekir. Bilindiği gibi, poliçe birbirinin aynı olmak üzere birden fazla nüsha olarak düzenlenebilir. Bu nüshalara teselsül eden sıra numaraları konulur. Numaralar metne yazılır. Aksi takdirde nüshaların her biri ayrı bir poliçe kabul edilir (TK 743/1-II). Tek nüsha olarak düzenlendiği kaydını içermeyen bir poliçenin hamili, giderleri kendisine ait olmak üzere birden fazla nüsha verilmesini isteyebilir (TK 743/3-c.1). Poliçe, nüshalarından biri üzerine yapılacak ödemenin diğer nüshaları hükümsüz kılacağı kaydını taşımasa bile, nüshalardan biri üzerine yapılan ödeme bütün nüshalardan doğan hakları düşürür. Ancak, kabul kaydını içerip de kendisine geri verilmemiş olan her nüshadan dolayı muhatapın sorumluluğu devam eder. Birden fazla nüshayı

farklı kişilere veren ciranta ile ondan sonra gelen borçlular, kendi imzalarını içe-
npde geri verilmemiş olan bütün nüshalardan dolayı sorumludurlar (TK 744).

Çekte; hamiline yazılı çekler hariç olmak üzere, bir ülkede düzenlenip de
diğer bir ülkede veya aynı ülkenin denizaşırı bir kısmında ödenmesi şart ol.ın ve
aksine, bir ülkenin denizaşırı bir kısmında düzenlenip o ülkede ödenmesi şart
olan ya da aynı ülkenin denizaşırı olan aynı kısmında yahut çeşitli kısımlarında
düzenlenip ödenmesi şart olan her çekin, birbirinin aynı olarak çeşitli nüshalar
halinde düzenlenebileceği kabul edilmiştir (TK813/1-c.1). Çekte de, bu nü-
shalar senet metninde teselsül eden sıra numaraları ile gösterilir. Aksi takdirde
her nüsha ayrı bir çek sayılır (TK 813/1-c.2, 3). Ayrıca, poliçeye ilişkin hangi
hükümlerin çeklere uygulanacağınıdüzenleyen TK818/ 1'in (o) bendinde 744.
madde de sayılmıştır.

Buna göre; poliçede ve TK 813/ 1-c.1'deki sınırlama ile çekte, nüshalardan
birinin icra dairesine tevdi edilmesi mümkündür ve bu, senedin aslının tevdi
edildiğini ifade eder. Diğer nüshalardan biri üzerine ödeme yapılmış, bunun
için icra dairesine tevdi edilen nüshadan doğan haklar düşmüş olsa bile, icra
müdürünün, borçluya ödeme emri göndermesi; bu hususun, sonradan icra
mahkemesinde değerlendirilmesi gerekir.

"Suret"e gelince, poliçenin (ve bononun) suretinin, İİK 167/2'de icra dai-
resine senedin aslı ile birlikte tevdi edilmesi zorunlu tutulan senet örneğioldu-
ğunu söyleyelim. Kısaca, her poliçe [ve bono, TK 778/1-(f)] hamilinin poliçe
(ve bono) suretlerini çıkarmaya hakkı olduğu; suretin, cirolar ve poliçede (ve
bonoda) bulunan diğer bütün kayıtlarla birlikte senedin aslını aynen içermesi
ve nerede son bulması gerektiğini göstermesinin şart olduğu (TK 746/1-2);
ayrıca, suretin, senet aslının kimin elinde olduğunu da göstermesi gerektiği; se-
net aslını elinde tutan kişinin, bunu, suretin yetkili hamiline teslim ile yükümlü
olduğu; teslimden kaçınılması halinde hamilin, ancak istemine rağmen senet
aslının kendisine teslim edilmediğini bir protesto ile tespit ettirdiği takdirde,
suretincirantalarına ve suret üzerine aval veren kişilere karşı başvurma hakları-
nı kullanabileceği (TK 747/ 1-2) hususlarını hatırlatalım.

1168

İcra müdürünün, senet aslının takip talebine eklenmemiş olduğu hallerde,
takip talebini reddetmesi gerekir. İcra müdürü senedin aslınıalmadan borçluya
ödeme emri gönderirse, borçlu, bu işleme karşı icra mahkemesinde şikayet
yolunabaşvurabilir. Aynı sonuç, icra müdürünün, senedin aslını almış olup da,
onu en azından beş günlük itiraz süresi geçmeden alacaklıya iade etmiş olması
halinde de geçerlidir.

1169

Öğretide ve Yargıtay uygulamasında, icra müdürünün, senet aslını en azından beş
günlük itiraz süresinin sonuna kadar icra dairesinde saklaması gerektiği kabul edil-
mektedir [Yayııtay 12. HD'nin 21.10.1971 tarih ve 10096/10565 sayılı karar; Baki

Kunı, icra ve JOas Hukuku El Kitabı, İkinci Tıpkı Bası, Türkmen IGtapevi, İ.mnbut 2006,II.653).

1111

Burada şllııyetln süresi, UK 16/ 1 uyanınca yedi gündür. Çünkü, bu şikayet sebcbı UK J68/ J-b.3'tc ve tİK 170a/1'de beş gün içinde ileri sürüleceğı belirtilen sebepler. den blrl değıldır.

J171

HK 170a/2de burada uygulanmaz. Zira, bu hükme göre icra mahkemesi, an◆kse- nedin karnblyo senedi niteliğinde olmaması ve alacaklının kambiyo hukuku uyarınca toklp hakkının bulunmaması hallerinde takibi re'sen iptal edebilir.

1172

İcra mahkemesi, şikayet üzerine ödeme emrini iptal eder. Bu halde, sene- din aslı takip talebine eklenerek, aynı takipte yeni bir ödeme emri gönderilebilir ve borçlu, bu ödeme emrine süresi içinde (beş gün) itiraz edebilir.

J173

Alacaklının, borçludan/borçlulardan takip konusu alacağı isteyebilmesi için ödememe protestosu (TK 714 vd.) çekmesinin zorunlu olduğu hallerde, senedin aslı ile birlikte bu protestoyu da takip talebine eklemek zorunda oldu- ğunu belirtelim.

Bu hallerde protestonun çekilip çekilmediğı, alacaklının kambiyo ilişkisi uyarın- ca takip hakkı bulunup bulunmadığına ilişkin kabul edilir ve İİK 170a/2 uyarınca icra mahkemesi tarafından re'sen araştırılır (*Yargıtay 12. HD'nin 21.02.2005 tarih ve 3363/ 404 sayılı kararı*).

Buna göre; *poliçede*,düzenleyene, cirantalara, bunlar lehine aval verenlere, araya girme suretiyle kabul edenlere ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcilerine ve *bonoda*, cirantalara, cirantalar lehine aval verenlere ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcilerine karşı takip yapabilmek için alacaklı- nın, *poliçede kabul eden muhataba* ve *bonoda düzenleyene* ödememe protestosu çekmiş olması ve bu protestoyu poliçenin (ve bononun) aslı ile birlikte icra dairesine tevdi etmesi gerekir. Buna karşılık, poliçede, kabul edene, onun lehi- ne aval verene ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcilerine; bonoda, düzenleyene, onun lehine aval verene ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcilerine karşı yapılacak takipte protesto çekilmesine ve bunun senedin aslı ile birlikte icra dairesine tevdi edilmesine gerek yoktur. Alacaklı, poliçeden/ bonodan dolayı, anılan kişilere karşı doğrudan doğruya talep hakkına sahiptir (TK698/2; 779/1).

Çekteise;çekinzamanındaibraz edilipde ödenmediğı ve ödememe halinin, resmi bir belge (protesto) ya da muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyan ya da bir takas odasının çek zamanında ibraz edildiğı halde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanı ile tespit edildiğini (TK 808) biliyoruz. Buna göre; çekin üzerinde muhatap bankanın anılan yönde bir beyanı bulunmakta ise, alacaklı, çekin aslını veya ÇekK 3/ 6 uyarınca çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisini takip talebine eklemek suretiyle, cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı takip

başlatabilir. Bunun için, takip talebine bir de protestonun eklenmesi zorunlu değildir. Çekin üzerinde takas odasının yukarıda belirtilen yönde bir beyanı varsa, yine ayrıca protestoya gerek yoktur.

Protesto çekilmesi gerekmeyen hallerde (TK722) ise, alacaklının, protesto çekmesine ve böylece takip talebine senedin aslı ile birlikte protestoyu da eklemesine gerek yoktur.

İhbar zorunluluğunu yerine getirmeyen alacaklı, kambiyo senetlerine özgü takip yapma hakkını kaybetmez; sadece, ihmalden doğan zararı, o da poliçe bedeliyle sınırlı olarak, tazmin etmekle yükümlüdür (TK 723/7).

1174

2.5. Borçlu iflasa tabi kişilerden ise, takip talebinde, hangi takip yolunun seçildiği belirtilmelidir

Alacaklının, takip talebinde İİK 58'deki kayıtlara ek olarak belirtmek zorunda olduğu bir husus, *takip borçlusu iflasa tabi kişilerden ise* onun (borçlusu) aleyhine hangi (haciz veya iflas) takip yoluna başvurduğudur (İİK 167/2).

1175

İİK 58'deki bir kayıt, maddenin 2.fıkrasının 5. bendinde belirtilen "takip yollarından hangisinin seçildiği"dir. Buradaki "takip yollarından hangisinin seçildiği" ifadesi, borçlu iflasa tabi kişilerden olsa bile alacaklı, genel iflas yolu ile takip yerine dilerse genel haciz yolu ile takip yapabileceği için (İİK 43/1-c.2), haciz veya iflas yolundan hangisinin seçildiğinin açıklanmasına yöneliktir. İİK 167/2'de aynı esas bu kere kambiyo senetlerine özgü takip yolları bakımından özel olarak tekrar edilmiş; borçlunun iflasa tabi kişilerden olması halinde, alacaklının, iflas yolu ile takibe mi başvuracağını, yoksa bu takip yoluna başvurma imkanı olmasına rağmen borçlusunu haciz yolu ilemi takip etmek istediğini belirtmesi istenmiştir. Görüldüğü üzere, her iki düzenlemedeki kayıt, borçlu iflasa tabi kişilerden ise bir anlam ifade eder. Borçlu iflasa tabi kişilerden değilse, ancak alacaklı kambiyo senetlerine özgü takip yoluna başvurmak istiyorsa (ki, bu halde alacaklının genel haciz yolu ile takibe de başvurabileceğini hatırlatalım), zaten sadece haciz yolu ile takibe başvurulabilir.

2.6. Kambiyo senedinin vadesinin gelmiş olması gerekir

İcra müdürü, kambiyo senedinin vadesinin geldiğini görürse, borçluya hemen bir ödeme emri gönderir (İİK 168/1, 171/1). Buna göre, kambiyo senetlerine özgü gerek haciz gerek iflas yolu ile takibe başvurulabilmesi için, takibin dayandığı kambiyo senedinin vadesinin gelmiş olması gerekir ve icra müdürü, bunun gelip gelmediğini de -tıpkı tevdi edilen senedin kambiyo senediteliğine sahip olup olmaması gibi- re'sen incelemek zorundadır.

1176

İcra müdürü, alacaklının dayandığı senedin vadesinin gelip gelmediğini, başka bir deyişle takip konusu alacağın muaccel olup olmadığını elbette bu senedin kambiyo senedi niteliğine sahip olduğunu tespit ettikten sonra incelemelidir. Kambiyo senedi niteliğine sahip olmayan senedin vadesinin gelip

1177

gdmedlğini incelemeye gerek yoktur, bu halde takip talebi reddedilmeli vt borçluya ödeme emri gönderilmemelidir.

İcra müdürü kambiyo senedinin vadesinin gelmediğini gördüğü halde borçluya ödeme emri gönderirse, borçlu, icra mahkemesinde şikayet yoluna başvurabilir. tİK 168/ 1-b.3 ve l 70a/1'de vade zikredilmediği için burada şikayetin süresi 11K 16/1 uyarınca yedi gündür; aynı şekilde icra mahkemesi senedin vadesinin gelmediğini re'sen dikkate alarak takibi iptal edemez (111(170a/2).

1179 Daha önce görüldüğü üzere poliçe (ve bono), sadece görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra, düzenlenme gününden belirli bir süre sonra **veya** belirli bir günde ödenmek üzere düzenlenebilir [TK 703/ 1, 778/1-(b)]. Vadenin hiç yazılmamış olması ise, poliçeyi (ve bonoyu) batıl kılmaz, bu halde poliçe (ve bono) görüldüğünde vadeli sayılır (TK 672/2, 777/2). Çekte ise, vade yoktur. Çek, görüldüğünde ödenir. Aksine kayıtlar yazılmamış sayılır (TK 79 S/ 1). Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz edilen çek (ileri düzenlenme tarihli çek), ibraz günü ödenir (TK 795/2). Bu hale göre, icra müdürünün, çekin vadesinin gelmediği gerekçesiyle takip talebini reddedemeyeceği, aksine bunu kabul ederek borçluya ödeme emri göndermesi gerektiği sonucu doğar.

1180 Çek.K. 3/son'da, ileri düzenlenme tarihli çekin karşılığının kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamayacağı; hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasının şart olduğu öngörülmüştür. Aynı Kanun'un geçici 1. maddesinin beşinci fıkrasında, düzenlenme tarihinden önce çekin ödenmek üzere bankaya ibrazının 31.12.2011 tarihine kadar geçersiz olduğu belirtilmiş; bu süre, 6273 sayılı Kanun (RG 03.02.2012/28193 mükerrer) ile 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır. Buna göre, düzenlenme gününden önce karşılığı olmadığı bankaca bir şekilde tespit edilmiş olan çeke dayanarak kambiyo senetlerine özgü takip talebinde bulunulmuşsa, icra müdürü, ÜK 168/ 1 ve 171/ 1 uyarınca vadenin gelmediği gerekçesiyle takip talebini reddetmeli, borçluya ödeme emri göndermemelidir. Aksi halde, borçlunun, yedi gün içinde (İİK 16/ 1) icra mahkemesi nezdinde şikayet yoluna başvurma hakkı vardır. Görüldüğü üzere, TK ile ÇekK arasında yer alan, birincisinin çekte vadeyi yasaklaması, ikincisinin ise çekte vadeye açıkça izin vermesi yönündeki büyük çelişki, icra müdürünün takip talebini birinci halde kabul, ikinci halde ise reddetmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır.

1181 TK 713/2'de belirtilen hallerde, alacaklı, poliçenin [ve bononun, TK 778/1-(d)] vadesinden önce de başvurma hakkına sahiptir. Bu durumda, senedin vadesinin gelmemiş olmasına rağmen, alacaklının kambiyo senetlerine özgü takip yapma hakkı vardır.

1182 Vade bakımından; bonolarda yer alan muacceliyet şartının, yani birbirini takip eden senetlerden birinin ödenmemesi halinde vadesi gelmemiş bonoların dahi muaccel olacağına ilişkin kaydın geçersiz, ancak bononun geçerli olduğunu hatırlatalım.

Alt ıİşkiyle düzenlenen sözleşmede yer aJan muacceliyet şartı ise, -karbtyuhukuku dışında- geçerlidir. Alacaklının, böyle bir sözleşmeye ve kambiyo senedine d:ty:anar.ık da hmbiyo senetlerine özgü haciz yoluna başvurabileceği belirtilmiştir (*Baki Kuru*, s.651).

2.7. Alacaklının takip hakkının bulunması ve borçlunun kambiyo senedi uyarınca sorumlu olması gerekir

Kambiyo senedinin alacaklısı, o kambiyo senedinin yetkili hamili; borç- 1183
lusu ise, alacaklıya (yetkili hamile) karşı kambiyo ilişkisi uyarınca sorumlu olan kişidir. Yetkili hamil olmayan kişinin talebiyle kambiyo senedi uyarınca sorumlu olan kişiye (borçluya) ödeme emri gönderilirse, borçlu, alacaklının takip hakkı olmadığına dayanarak İİK 168/1-b.3 uyarınca icra mahkemesinde beş gün içinde şikayet yoluna başvurabilir. Kambiyo senedi uyarınca sorumlu olmayan kişiye ödeme emri gönderilirse, alacaklı yetkili hamil olsa da, borçlu, kendisine gönderilen ödeme emrine karşı kambiyo senedi uyarınca borçlu ol-
madığı, bu itibarla alacaklının kendisine karşı kambiyo ilişkisi uyarınca takip hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle yine beş gün içinde icra mahkemesinde şikayet yoluna başvurabilir. Her iki durumda da, İİK 170a/2 uyarınca icra mah-
kemesi, alacaklının yetkili hamil olmadığını re'sen de dikkate alarak, takibin iptaline karar verebilir.

Kambiyo senetlerine özgü takip bakımından alacaklının yetkili hamil ve borçlunun kambiyo senedi uyarınca sorumlu olup olmadığı, TK'ya göre belir-
lenir.

2.7.1. Alacaklı (takip alacaklısı: yetkili hamil)

-Kambiyo senedi ciro edilmemişse, lehdardır [TK 671/1-(f), 776/ 1-(f). 1184
Çekte lehdar zorunlu unsur değildir, bu yüzden çek hamiline düzenlenebilir; çekin kimin lehine düzenlenebileceği TK 785'te gösterilmiştir].

-Kambiyo senedi ciro edilmişse, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı 1185
cirolardan anlaşılan [TK 686, 778/1-(a), 790], senedin kendisine en son ciro edildiği kişidir.

Ciro zincirinde kopukluk varsa [örneğin, tam ciroda kendisine ciroyapılan kişiden 1186
başkasının, bir sonraki cironun cirantası olması veya yapılmış bir cironun çizilmesi gibi (TK 686/ 1)], senedi elinde bulunduran alacaklı yetkili hamil sayılmaz ve takip yapamaz.

İlkcironun lehdar tarafından yapılması gerekir. Ancak belirtelim, lehdar ciro zinci- 1187
rinde yer alıyorsa, fakat ilk ciroyu o yapmamışsa, Yargıtay, bu hali ciro zincirinde ko-
pukluk olarak nitelendirmemekte, sadece lehdarın cirosundan önceki ciroları geçersiz
saymaktadır (*Yargıtay 12. HD'nin 08.02.2002 tarih ve 1458/2691 ile 02.12.2003 tarih
ve 19921/23381 sayılı kararları*).

-Kambiyo senedinin bedelini ödemiş olan cirantadır. 1188

Clnntının alauklı (yetkili hamil) olması, ancak ciro zincirinde kendi,inden önce gc.-le!n borçlulara karşıdır [TK 724/3, 726/c.l, 778/1-(d) ve 818/-(k), (1)].

1189 -Kambiyo senedi tahsil cirosu ile devredilmişse, hem ciro eden hem de senedin ciro edildiği kişidir.

Tıahsil cirosu ile senediciro eden kişi,senedin ciro edildiği kişinin senedi kendisine (geri) ciro etmesine gerek olmadan, kambiyo senedi uyarınca borçlu olanlara karşı takip başlatabilir.Tahsil cirosuyla senedin hamili durumuna geçen kişi de, senedi **ken-**disine ciro eden kişi adına sorumlular aleyhine takip başlatabilir (TK 688/1). Tahsil cirosu ile senedi elinde bulunduran hamil, senedi kendisine ciro edene karşı ise takip yapamaz.

/ 190 -Kambiyo senedini rehin cirosu ile alan kişidir.

Rehin cirosu ile kambiyo senedini alan hamil, senedi kendisine ciro eden kişi dışında kambiyo senedi uyarınca borçlu olanlara karşı takip başlatabilir [TK 689/1, 778/ 1-(a)]. Belirtelim ki, çeklerde rehin cirosu mümkün değildir. Poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çeklere uygulanacağını düzenleyen TK 818'de TK 689'a yollama yapılmamıştır.

1191 -Kambiyo senedinin bedelini ödemiş olan avalisttir.

Bu durumda avalist, lehine aval verdiği kişiye ve varsa ona karşı kambiyo senedi uyarınca sorumlu olan kişilere karşı takip başlatabilir [TK 702/3, 778/3 ve 818/1-(g)].

1192 -Kambiyo senedini araya girme suretiyle ödemiş olan kişidir.

Bu kişi, lehine ödemedede bulunduğu kişiye ve ona karşı kambiyo senedi uyarınca sorumlu olan kişilere karşı takip başlatabilir [TK 742/1 ve 778/1-(e)]. Araya girme suretiyle ödeme, sadece poliçe ve bonolarda mümkündür. Poliçeye ilişkin hangi hükümlerin çeklere uygulanacağını düzenleyen TK 818'de TK 738-742'ye yollama yapılmamıştır.

2.7.2. Borçlu {takip borçlusu)

1193 -Poliçede; kabul eden muhatap, düzenleyen, cirantalar, bunlar lehine aval verenler, araya girme suretiyle kabul edenler ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileridir (TK 698, 702, 713, 724,678).

1194 -Bonoda; düzenleyen, cirantalar, bunlar lehine aval verenler ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileridir [TK 779; TK 778/1-(d), 778/2-(e) ve 778/3 yollamaları ile TK 702, 713,724,678].

1195 -Çekte; düzenleyen, cirantalar, bunlar lehine aval verenler ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileridir [TK 808, 794; TK 818/1-(c) ve (g) yollamaları ile TK 702,678].

1196 Bu sayılanlar arasında bazı borçlulara öncelikle başvurulması; bunlar borcu ödemez ve ödememe hali usulüne uygun bir şekilde belirlenirse, diğer borçlulara başvurulması gerekir. Öncelikle başvurulması gereken, kambiyo senedinin "asıl borç-lusun; ondan sonra başvurulabilecek olanlar ise "başvurma (müracaat) borçlulardır. Bonoda, asıl borçlu düzenleyendir; varsa onun lehine aval veren ve bunların yetkisiz

veya yetkisini aşan temsilcileri de asıl borçlu gibi sorumludurlar. Cirantalar **ve nna** onlar lehine aval verenler ile bunlar lehine araya girme suretiyle ödeme **teklifinde** bulunanlar ise, başvurma borçludur. Poliçede, asıl borçlu kabul eden muhataptır; varsa onun lehine aval veren ve bunların yetkisiz veya yetkisini aşan temsilcileri de asıl borçlu gibi sorumludurlar. Cirantalar, poliçe kabul edilmişse düzenleyen, vana bunlar lehine aval verenler ve varsa araya girme suretiyle poliçeyi kabul edenler veya araya girme suretiyle ödeme teklifinde bulunanlar ise başvurma borçludur. Poliçe kabul edilmemişse, düzenleyen asıl borçludur. Poliçe ve bonoda başvurma borçlub-nna müracaat edilebilmesi için, ödememe halinin protesto ile belgelenmesi gerekir. Aksi halde, yetkili hamil, o kişilere karşı başvurma hakkını kaybeder. Çekte ise, bir ayırım söz konusu değildir. Kambiyo senetlerine özgü takip, düzenleyen, cirantalar ve diğer çek borçlularına karşı yapılabilir. Bunun için, zamanında ibraz edilen çekin ödenmediği ve ödememe hali TK 808'de gösterilen şekillerden biri ile sabit olmalıdır. Burada belirtelim, muhatap bankaya karşı ise, kambiyo senetlerine özgü takip yapılamaz. Alacaklının, çeki süresinde ibraz etmiş olup da, bunu bir protesto ile tevsik etmiş olması halinde bile durum böyledir.

3. ÖDEME EMRİ VE İÇERİĞİ

İcra müdürü, alacaklının takip talebi ile birlikte tevdi ettiği senedin kam-biyo senedi niteliğine sahip olduğunu ve vadesinin geldiğini görürse, kambiyo senetlerine özgü hem haciz hem de iflas yolu ile takipte, borçluya hemen senet sureti ile birlikte bir ödeme emri gönderir (İİK 168/1, 171/1).

1197

Kambiyo senetlerine özgü takip yollarında ödeme emri borçluya hemen gönderilirken, genel haciz (İİK 61/ 1-c.1) ve iflas yolu ile takipte ödeme emri, borçluya takip talebinden itibaren üç gün içinde tebliğe gönderilir.

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte, ödeme emrine İİK 168/1'de sayılan şu kayıtlar yazılır:

-Alacaklının veya vekilinin banka hesap numarası hariç olmak üzere, takip talebine yazılması lazım gelen kayıtlar (bent 1),

1198

-Borcun ve takip masraflarının on gün içinde ödeme emrinde yazılı olan icra dairesine ait banka hesabına ödenmesi ihtarı (bent 2),

1199

-Takibe dayanak olan senet kambiyo senedi vasfında değilse beş gün içinde icra mahkemesine şikayet etmesi lüzumu (bent 3),

1200

-Kambiyo senedindeki imzanın kendisine ait olmadığı iddiasında ise, beş gün içinde açıkça bir dilekçe ile icra mahkemesine bildirmesi, aksi halde imzanın kendisinden kaynaklanmış sayılacağı, imzasını haksız yere inkar ederse takip konusu alacağın yüzde onu oranında para cezasına mahkum edileceği ve icra mahkemesinden itirazın kabulüne dair bir karar getirmediği takdirde cebri icraya devam olunacağı ihtarı (bent 4),

1201

-Borçlunun, borcu olmadığı veya borcun itfa edildiği ya da mehil verildiği veyahut alacağın zamanaşımına uğradığı veya yetki itirazını, nedenleriyle bir-

1202

likte yine beş gün içinde icra mahkemesine bildirmesi ve itirazın kabulüne dair bir karar getirmediği takdirde cebri icraya devam olunacağı ihtar (bent 5) ve

- 1203 -Beş gün içinde itiraz edilmediği ve on gün içinde borç ödenmediği takdirde on gün içinde, itiraz edilip de reddedildiği takdirde üç gün içinde mal beyanında bulunması, bulunmazsa hapisle tazyik edileceği; mal beyanında bulunmaz veya gerçeğe aykırı mal beyanında bulunursa, ayrıca hapisle cezalandırılacağı ihtar (bent 6).

Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte ise, ödeme emrine İİK 171/1'desayılan şu kayıtlar yazılır:

- 1204 -Alacaklının veya vekilinin banka hesap numarası hariç olmak üzere, takip talebine yazılması lazım gelen kayıtlar (bent 1),

- 1205 -Borcun ve takip masraflarının beş gün içinde ödeme emrinde yazılı olan icra dairesine ait banka hesabına ödenmesi ihtar (bent 2),

- 1206 -Kambiyo senedine ve borca dair her türlü itiraz ve şikayetlerin sebepleriyle birlikte diğer tarafa tebliğ edilecek nüshadan bir fazla dilekçe ile beş gün içinde icra dairesine bildirilmesi ihtar (bent 3)

- 1207 -Beş gün içinde borç ödenmediği, itiraz ve şikayet edilmediği takdirde, alacaklının ticaret mahkemesinden borçlunun iflasını talep edebileceği ihtar (bent4).

- 1208 İİK 168/2 ve 171/2'ye (ayrıca İİK 176a/1'e) göre, aynı Kanun'un 60. maddesinin son iki fıkrası kambiyo senetlerine özgü hem haciz hem de iflas yolu ile takipteki ödeme emrine de uygulanır. Buna göre; söz konusu ödeme emri iki nüsha düzenlenir. Bir nüshası borçluya gönderilir, diğeri icra dosyasına konulur. Alacaklı isterse kendisine ayrıca tasdikli bir nüsha verilir. Nüshalar arasında fark bulunduğu takdirde borçludaki geçerli sayılır. Alacaklıya verilen bu nüsha hiçbir resim ve harca tabi değildir.

4. ÖDEME EMRİNE İTİRAZ

4.1. Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolu ile Takipte İtiraz

4.1.1. İleri sürülmesi, ileri sürülmemesinin sonucu ve itirazın takibe etkisi

- 1209 Öncelikle belirtelim, kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte, borçlunun ödeme emrine itirazı "imzaya itiraz" ve "borca itiraz" şeklinde gruplandırılmış (İİK 168/1-b.4 ve 5) ve bu iki itirazın sonucuna göre uygulanacak usul ayrıca düzenlenmiştir (borca itiraz için İİK 169a, imzaya itiraz için 170).

Borçlu, ödeme emrine, kendisine tebliğinden itibaren beş gün içinde itiraz edebilir (İİK 168/1-b.4 ve S).

Genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emrine itiraz süresiyledir (İİK 62/ 1-c.1).

Borçlunun, ödeme emrine itirazını/itirazlarını bu süreçte ileri sürmesinin veya daha sonra ileri sürmesinin sonucu, icra takibinin kesinleşmesidir. Kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibin kesinleşmesi; borçlunun, ödeme emrine kendisine tebliğinden itibaren işlemeye başlayan on günlük ödeme süresi (İİK 168/1-b.2) içinde borcu ödemek zorunda kalması; borçlu buna uymaz ise, alacaklının, borçlunun mallarının haczedilmesini isteyebilmesi (İİK 170b, 66/1-c.2) ve borçlunun, aynı on gün içinde mal beyanında bulunmak zorunda olması [bulunmaz ise, hapisle tazyik edileceği gibi, ayrıca hapis ile de cezalandırılır (İİK 168/1-b.6)] sonuçlarını doğurur.

Kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itiraz, (ta-
in yapıldığı icra dairesinin tabi bulunduğu) icra mahkemesinde ileri sürülür (İİK 169/ c.1, 170/1-c.1). Borçlu, itirazını, süresi (beş gün) içinde ileri sürmüş olsa da, icra mahkemesine değil icra dairesine yaparsa, bu itirazı geçersiz olup, takip yine kesinleşir.

Ödeme emrine itiraz, dilekçe ile yapılır (İİK 168/1-b.4 ve S). İtiraz sözlü olarak yapıldıysa -süresinde yapılmış olsa bile- geçersizdir. Bu halde de, icra takibi kesinleşir.

Kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itirazın takibe etkisi şöyledir:

-Ödeme emrine itiraz, satıştan başka icra takip işlemlerini durdurmaz (İİK 169/c.2). Buna göre; alacaklı, ödeme emrinin tebliğinden itibaren on günlük ödeme süresi (İİK 168/1-b.2) geçtikten sonra, borçlunun mallarının haczini isteyebilir ise de, hacizli mallar icra mahkemesinin itiraz hakkındaki incelemesinin sonucuna kadar satılamayacağı gibi, icra veznesindeki haczedilmiş para da bu ana kadar alacaklıya ödenemez.

Böyle olmakla birlikte, ödeme emrine itiraz eden borçlu, mallarının haczini ya da icra veznesindeki haczedilmiş paranın alacaklıya ödenmesini engellemek için, icra mahkemesinden, takibi geçici olarak durdurmasını isteyebilir. İcra mahkemesi, buna re'sen de karar verebilir. Şöyle ki; borca itiraz halinde; icra mahkemesi, borçlunun itiraz dilekçesine ekli olarak ibraz ettiği belgelerden borcun itfa veya imhal edildiği, senedin metninden zamanaşınuna uğradığı, borçlunun borçlu olmadığı ya da icra dairesinin yetkili olmadığı kanaatine varırsa, daha önce itirazın esası hakkındaki kararına kadar icra takibinin geçici olarak durdurulmasına karar verebilir (İİK 169a/2).

J2J6

İmzaya itiraz halinde; icra mahkemesi, duruşmadan önce yapacağı incelemede, borçlunun itiraz dilekçesi kapsamından veya eklediği belgelerden edindiği kanaate göre itirazı ciddi görürse, alacaklıya tebliğe gerek gormeden, itirazla ilgili kararına kadar icra takibinin geçici olarak durdurulmasıyla üzerinde karar verebilir (İİK 170/2). Bu geçici durdurma karar_1, hır ıhtı_ati tedbir niteliğindedir; icra mahkemesinin borca itirazın esasını incelemesine engel olmaz. Takibin geçici olarak durdurulması kararının hükmü, icra mahkemesinin itirazın esası hakkındaki kararına kadar devam eder.

1217

Genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emrine itiraz ile birlikte icra takibi durur (11K 66/ 1) ve takibe, borçlunun itirazı giderilinceye kadar devam edilemez. Bu halde takibe devam etmek isteyen alacaklı, borçlunun itirazını hükümden düşürmek amacıyla ya itirazın iptali davası açmalı (İİK 67) ya da itirazın kaldırılmasını icra mahkemesinden talep etmelidir (11K 68-70).

1218

-Borçlu, süresinde (beş gün) ödeme emrine itiraz etmiş ise, on günün içinde mal beyanında bulunmak zorunda değildir (İİK 168/1-b.6).

Ancak, borçlu, icra mahkemesinin itirazın reddine karar vermesi halinde, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren üçgün içinde mal beyanında bulunmak zorundadır (11K168/1-b.6).

4.1.2. İmzaya itiraz

1219

İmzaya itiraz, borçlunun, takibe konu kambyo senedindeki (kendis_in_e ait) imzayı inkar etmesi, bu imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürmesidir (İİK 168/1-b.4, 170/1). Burada kambyo senedindeki imzanın inkar edilmesinden, başka bir deyişle borçlunun senetteki imzanın kendisine ait olmadığını iddia etmesinden bahsedildiğine göre, takip borçlusu cirantanın, kendi imzası dışındaki imzalara (düzenleyenin, lehdarın ve varsa başka ciranta/ cirantaların imzalarına), takip borçlusu düzenleyenin, yine kendi imzası dışındaki imzalara (lehdarın ve varsa ciranta/ cirantaların imzalarına) itiraz edemeyeceğini belirtelim. Kaldı ki, TK 677'de [TK 778/2-(d), 818/1-(c)] "imza edenlerin sorumluluğu" kenar başlığı altında öngörülen imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği, kambyo senedine imzasını koyan kişinin (borçlunun) o kambyo senedinden sorumluluğu, diğer imzaların geçerliliğine bağlı değildir; senede imzasını koyan kişi, diğer imzaların sahte olduğunu ileri sürerek, sorumluluktan kurtulamaz.

1220

Borçlu, imzanın kendisine ait olduğunu inkar ediyorsa, bunu, beş günlük itiraz süresi içinde açıkça bir dilekçe ile icra mahkemesine bildirmelidir. Aksi halde, kambyo senedindeki imza -otakip bakımından-kendisine (borçluya) ait sayılır (İİK168/1-b.4). Borçlu bu itirazını usulüne uygun olarak (süresi içinde, icra mahkemesi nezdinde ve dilekçe ile) ileri sürmüşse, yukarıda da belirtildiği üzere, satış dışındaki hiçbir icra takip işlemi durmayacaktır (İİK 170/ 1-c.2).

Bu halde icra mahkemesinin, gerek borçlunun istemi üzerine gerekse re'sen, duruşmadan önce yapacağı incelemede İİK 170/2 uyarınca takibin geçici olarak durdurulmasına karar verebileceğini hatırlatalım.

İcra mahkemesi, İİK 68/a maddesinin dördüncü fıkrası gereğince HUMK'un bilirkişiye ait hükümleri ile 309. maddesinin 2, 3 ve 4. fıkraları ve 310, 311 ve 312. maddeleri hükümlerini ["HMK'nın bilirkişiye ait hükümleri ile 211. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi, 208. maddesinin 2. fıkrası ve 217. maddesi hükümleri" şeklinde anlaşılacaktır. HUMK 312'ye HMK'da yer verilmemiştir.] uygulayarak yapacağı inceleme sonunda, inkar edilen imzanın borçluya ait olmadığına kanaat getirirse, itirazın kabulüne karar verir. İtirazın kabulü kârı ile takip durur. Alacaklının genel hükümlere göre dava açma hakkı saklıdır (İİK 170/3-c.1, 2, 3). 1221

İnkâr edilen imzanın borçluya ait olduğu anlaşılıp da borçlunun itirazının kabulüne karar verilirse ve itiraz ile birlikte takip geçici olarak durdurulmuşsa, borçlu sözü edilen senede dayanan takip konusu alacağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere inkar tazminatı ile takip konusu alacağın yüzde onu oranında para cezasına mahkum edilir ve itirazı reddedilir. Borçlu menfi tespit veya istirdat davası açarsa, hükmolunan tazminatın ve para cezasının tahsili dava sonuna kadar ertelenir (tehir olunur) ve davanın borçlu lehine sonuçlanması halinde daha önce hükmedilmiş olan tazminat ile para cezası kalkar (İİK 170/3-c.4, 5). 1222

İcra mahkemesi, itirazın kabulüne karar verirse, senedi takibe koymakta kötüniyetli veya ağır kusurlu bulunduğu takdirde alacaklıyı, senede dayanan takip konusu alacağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere tazminata ve alacağın yüzde onu oranında para cezasına mahkum eder. Alacaklı genel mahkemede dava açarsa, para cezasının tahsili dava sonuna kadar ertelenir ve bu davayı kazanırsa hakkında verilmiş olan para cezası kalkar (İİK 170/ 4). 1223

4.1.3. Borca itiraz

Yukarıda açıkladığımız "imzaya itiraz" dışında borçlunun ileri sürebileceği bütün itiraz sebepleri "borca itiraz" kapsamındadır. Örneğin, borçlu olunmadığı, borcun ödendiği, ertelendiği, zamanaşımına uğradığı ve icra dairesinin takipte yetkili olmadığı gibi. 1224

Belirtelim ki, borçlunun, borca itirazlarını, icra mahkemesine *sebepleri ile birlikte* bildirmesi gerekir (İİK 168/ 1-b.5). Bununla birlikte, İİK 170b'deki yollama dolayısıyla kambyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte uygulanacak olan İİK 63'e göre, itiraz eden borçlu, icra mahkemesinde, alacaklının dayandığı senet metninden anlaşılan itiraz sebeplerini ise ileri sürebilir; bunlar dışında olup da ödeme emrine itiraz ederken ileri sürdüğü itiraz sebeplerini 1225

değiştiremez ve bunları genişletemez. Buna göre, örneğin borca itirazındase. hep bildirmemiş, sadece "İtiraz ediyorum." veya "Borcum yoktur." şeklinde bir beyan ileri sürmüş olan borçlu, icra mahkemesindeki ilk duruşmada, takip ko. nusu kambiyo senedinin metninden anlaşılan, borcun zamanaşımına uğradığı itirazını ileri sürebilir. Aynı şekilde, borçlu, itirazında sebep bildirmiş, örneğin borcu ödemediğini ileri sürmüşse bile, icra mahkemesindeki ilk duruşmada borcun zamanaşımına uğradığını ileri sürebilir. Kambiyo senedinin metninden anlaşılmayan itiraz sebepleri (icra dairesinin yetkili olmadığı, borcun ödendiği vb.) ise, tekrar belirtelim, icra mahkemesi önünde ileri sürülemez.

1226 Borçlunun borca itirazı halinde uygulanacak usul, İİK 169a'da "İtirazın incelenmesi" kenar başlığı ile düzenlenmiştir.

Buna göre:

1221 İcra mahkemesi, itirazların incelenmesi için iki tarafı en geç otuz gün içinde duruşmaya çağırır. İcra mahkemesi hakimi, duruşma sonucunda borcun olmadığına ya da itfa veya imhal edildiğinin resmi veya (alacaklı tarafından) imzası ikrar edilmiş bir belge ile ispatı halinde itirazı kabul eder. Borçlu yetki itirazında bulunmuşsa, icra hakimi, yetki itirazını inceleyip, taraflar gelmese de gereken kararı verir (birinci fıkra).

Borçlunun borcu olmadığına yönelik itirazı, örneğin takip dayanağı kambiyo senedinin; yetkili olmayan bir kişi veya yetkisini aşan temsilcisi tarafından imzalandığı (TK 678), hatır senedi olduğu, anlaşmaya aykırı bir şekilde doldurulduğu (TK 680), metnin değiştirildiği (tahrif edildiği, TK 748) gibisebeplere dayanabilir. Borcun itfa edildiği yönündeki itiraz, ödeme, takas, ibra ve yenileme gibi sebeplere ilişkindir. Borcun inhal edildiği (ertelendiği) itirazı ise, alacaklının, borcunu ödemesi için borçluya bir süre verdiğine yöneliktir.

1228 İcra hakimi, borçlunun itiraz dilekçesine ekli olarak ibraz ettiği belgelerden borcun itfa veya imha! edildiği ya da senedin metninden zamanaşımına uğradığı veya borçlunun borcunun bulunmadığı yahut icra dairesinin yetkili olmadığı kanaatine varırsa, itirazın esası hakkındaki kararına kadar, icra takibinin geçici olarak durdurulmasına karar verebilir (ikinci fıkra).

1229 Borçlunun ibraz ettiği belge altındaki imza alacaklı tarafından inkar edilirse, icra hakimi İİK 68/ a maddesindeki usule göre yapacağı inceleme sonucunda imzanın alacaklıya ait olduğuna kanaat getirdiği takdirde, borçlunun itirazının kabulüne karar verir ve alacaklıyı, sözü edilen belgenin içerdiği veya ilgili olduğu değer veya miktarın yüzde onu oranında para cezasına mahkum eder. Alacaklı otuz gün içinde yapılacak duruşmaya gelmediği takdirde, icra hakimi, alacağın itiraz edilen kısmı için icranın geçici olarak durdurulmasına karar verebilir. Bunun üzerine alacaklı en geç altı ay içinde icra hakimi önünde duruşma talep ve belgedeki imzanın kendisine ait olmadığını ispat ederek, taki-

bin devamına karar alabilir. İcra hakimi, imzanın alacaklıya ait olmadığına karar verirse borçluyu, sözü edilen belgenin içerdiği değer veya miktarın yüzde onu oranında para cezasına mahkum eder (üçüncü fıkra).

İcra hakimi, borçlunun zamanaşımı **itirazım** alacaklının **ibraz ettiği kambiyo** senedindeki tarihe göre haklı bulur ve alacaklı da zamanaşımının **kesildiğini** veya tatil edildiğini **resmi** veya imzası **ikrar edilmiş bir belge ile ispat edemezse**, itirazın kabulüne, **aksi** halde reddine karar **verir** (dördüncü fıkra). 1230

Zamanaşımı itirazının borca itiraz sebeplerinden biri olduğu, İtK 168/1-b.S'te açıkça öngörülmüştür. TK 749 ve 778/ 1-(h) uyarınca bonoda düzenleyene, poliçede kabul eden muhataba karşı açılacak dava (ve takipler) vadeden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bonoda cirantalara, poliçede düzenleyene (muhatabın kabulü haline münhasır olarak) ve cirantalara karşı açılacak dava (ve takipler), protesto düzenlenmişse protesto, protesto düzenlenmesine gerek olmayan hallerde vade tarihinden itibaren bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bono ve poliçeyi ödeyen cirantanın diğer cirantalara ve düzenleyene karşı açacağı dava (ve takipler) ise, senedin ödendiği, senet dava yolu ile ödenmiş ise, davayolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrar. Çekte ise, TK 814 uyarınca hamil, cirantalar ile düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma haklarını, ibraz süresinin bitiminden itibaren; çek borçlusu, diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma haklarını, çeki ödediği veya çekin davayolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl içinde kullanabilir. İşte, bu kurallara göre bakıldığında alacaklının tevdi ettiği kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı tespit edilse de, alacaklı, zamanaşımının kesildiğini (TK 750) veya durduğunu (BK 153), icra mahkemesi önünde resmi veya imzası **ikrar edilmiş bir belge ile ispat edebilirse**, borçlunun **itirazı reddedilir**, aksi halde kabul edilir.

İtirazın kabulü kararı ile takip durur. Alacaklının genel hükümlere göre 1231 dava açmak hakkı mahfuzdur. Alacaklı genel mahkemede dava açarsa, inkar tazminatı ve para cezasının tahsili dava sonuna kadar ertelenir ve bu davayı kazanırsa hakkında verilmiş olan inkar tazminatı ile para cezası kalkar (beşinci fıkra).

Borçlunun itirazının icra mahkemesince esasa ilişkin nedenlerle kabulü 1232 halinde kötünियeti veya ağır kusuru bulunan alacaklı, takip konusu alacağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere; takip geçici olarak durdurulmuş ise itirazın reddi halinde borçlu, diğer tarafın isteği üzerine takip konusu alacağın yüzde yirmisinden aşağı olmamak üzere tazminat mahkum edilir. Borçlu menfi tespit davası ve istirdat davası açarsa yahut alacaklı genel mahkemede dava açarsa, hükmolunan tazminatın tahsili dava sonuna kadar ertelenir ve dava lehine sonuçlanan taraf için daha önce hükmedilmiş olan tazminat kalkar (altıncı fıkra).

İtirazın reddi kararına karşı istinafyoluna başvurulması hiçbir icra işlemi- 1233 ni durdurmaz. İcra işlemlerinin durdurulabilmesi; borçlunun, İİK 33/3'e göre teminat göstermiş olmasına bağlıdır (yedinci fıkra).

4.2. Kambiyo Senetlerine Özgü İflas Yolu ile Takipte İtiraz

4.2.1. İleri sürülmesi, ileri sürülmemesinin sonucu ve itirazın takibe etkisi

- 1234 Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte, borçlu, ödeme emrine karşı "her türlü itiraz"ını bildirebilir (İİK 172/ c.1).
- 1235 Borçlu, ödeme emrine, kendisine tebliğinden itibaren beş gün içinde itiraz edebilir (İİK 172/ c.1).
- Genel iflas yolu ile takipte ise, ödeme emrine itiraz süresi yedi gündür (İİK 155).
- 1236 Borçlu, ödeme emrine karşı bütün itiraz sebeplerini *icra dairesine* bildirir (İİK 172/ c.1). Bu özel takip yolunda borçlunun itirazlarını, iflas davasına bakan ticaret mahkemesi inceler (İİK 174).
- 1237 Ödeme emrine itiraz, dilekçe ile yapılır (İİK 172). İtiraz sözlü olarak yapıldıysa -süresinde yapılmış olsa bile-geçersizdir. Bu halde de iflas takibi kesinleşir. Bu takip yolunda itiraz, diğer tarafa (alacaklıya) tebliğ edilecek nüshadan, dolaşısıyla alacaklı sayısından bir fazla dilekçe ile yapılır (İİK 171/2-b.3, 172/ c.1). İtiraz dilekçesinin bir nüshası, derhal alacaklıya tebliğ olunur (İİK 172/ c.2).
- 1238 Borçlunun, ödeme emrine itirazını/itirazlarını beş gün içinde ileri sürmemesinin sonucu, iflas takibinin kesinleşmesidir. Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takibin kesinleşmesinin sonucuna ise, hemen aşağıdaki alt başlıkta ayrıntılı olarak değindik.
- 1239 Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte ödeme emrine itiraz takibe şöyle etki eder:
- Ödeme emrine süresi içinde (beşgün) itiraz edilmesi ile birlikte iflas takibi durur. Bunun üzerine alacaklı, borçlunun itirazının kaldırılması ve iflasına karar verilmesi istemleriyle ticaret mahkemesinde iflas davası açabilir (İİK 174/ c.1). Ticaret mahkemesi, iflas davasını, genel iflas yoluna ilişkin hükümlere, özellikle İİK 158'e göre karara bağlar (İİK 174/ c.2, 176). Buna göre, ticaret mahkemesi, yapacağı inceleme sonucunda borçlunun itirazını yerinde bulmazsa, itirazı kaldırır ve borçluya bir depo emri verir (depo kararı). Borçlu faiz ve giderleri ile birlikte borcunu alacaklıya öder veya ticaret mahkemesi veznesine depo ederse, ticaret mahkemesi, iflas davasının reddine hükmeder. Borçlu bunlardan birini yapmazsa, ticaret mahkemesi, depokararından sonraki ilkoturumda borçlunun iflasına karar verir (İİK 158/2).

4.2.2. Ödeme emrine itiraz edilmemesi halinde iflas davası

- 1240 Hemen yukarıda, ödeme emrine itirazın iflas takibine etkisini açıklarken, bunun iflas takibini durdurduğunu, alacaklının İİK 174 uyarınca borçlunun

itirazının kaldırılması ve iflasına karar verilmesi istemleriyle **ticaret mahkemesinde** iflas davası açabileceğini söyledik.

Borçlunun ödeme emrine itiraz etmemesi, daha önce belirttiğimiz üzere, **II-U** takibin kesinleşmesi sonucunu doğurur. Bunun üzerine alacaklı, bu **kere İİK** 173 uyarınca borçlunun süresi içinde (beş gün) ödeme emrine itiraz etmediğini tevsik eden ödeme emri nüshası ile birlikte ticaret mahkemesinde iflas davası açarak, borçlunun iflasına karar verilmesini isteyebilir (HK 173/1).

Ticaret mahkemesi, iflas takibi kesinleştiği için, alacaklının iflas talebini, **1242** yani iflas davası açtığını İİK 166/2'de belirtildiği şekilde ilan eder. İflas talebinin ilanından itibaren on beş gün içinde diğer alacaklılar, davaya müdahale veya itiraz ederek, iflası gerektiren bir durum olmadığını ileri sürebilir ve mahkemeden alacaklının iflas talebinin reddini isteyebilirler (İİK 173/2). Ticaret mahkemesi, davaya müdahale veya itiraz eden alacaklıları dinledikten sonra alacaklının iflas talebinin yerinde olmadığı kanaatine varırsa, iflas davasını reddeder. Ticaret mahkemesi, davaya müdahale veya itiraz eden alacaklıları dinledikten sonra bunların itirazlarını reddederse ya da iflas davasının açıldığının ilan edilmesinden itibaren on beş gün içinde hiçbir alacaklı davaya müdahale veya itiraz etmez ise, mahkeme, alacaklının iflas talebini incelemeye geçer.

Bu incelemesinde ticaret mahkemesi, borcun ödenmediğini, itiraz ve şika- **1243** yette de bulunulmadığını tespit ederse, yedi gün içinde faiz ve icra masrafları ile birlikte borcun ifa veya o miktar meblağın mahkeme veznesine depo edilmesini emreder. Bu emir yerine getirilmezse, borçlunun iflasına karar verilir. Şu kadar ki, borçlu ödeme emrinde yazılı müddetin geçmesinden sonra borcu ödediğine dair resmi bir belge ibraz ederse, iflas yolu ile takip talebi ve iflas davası düşer (İİK 173/3)

Borçlu, kusuru olmaksızın bir engel nedeniyle beş gün içinde ödeme **1244** emrine itiraz edememiş ise, ticaret mahkemesi nezdinde gecikmiş itirazda (İİK 65) bulunabilir. Ticaret mahkemesi, mazereti yerinde görürse, iflas davasını İİK 174 uyarınca karara bağlar (İİK 173/ 4). Demek ki, ticaret mahkemesi bu halde İİK 158/2 uyarınca iflas davasını karara bağlayacak; bu kapsamda, yapacağı inceleme sonucunda borçlunun gecikmiş itiraz yolu ile sonradan ileri sürdüğü itirazını yerinde bulmazsa, itirazı kaldırır ve borçluya bir depo emri verir (depo kararı). Borçlu faiz ve giderleri ile birlikte borcunu alacaklıya öder veya ticaret mahkemesi veznesine depo ederse, ticaret mahkemesi, iflas davasının reddine hükmeder.

Borçlu bunlardan birini yapmazsa, ticaret mahkemesi, depo kararından **1245** sonraki ilk oturumda borçlunun iflasına karar verir.

I 2#,

Ödeme emrine itiraz etmemiş, bu suretle hakkındaki takip kesinleşmiş, olan borçlu, borçlu olmadığı bir parayı öde[?]ek zorunda kalır ise, alacaklıya karşı tİK 72 uyarınca istirdat davası açabilir (İİK 175).

5. KAMBIYO SENETLERİNE ÖZGÜ TAKİP YOLLARINDA ŞİKAYET

J 247

Öncelikle belirtelim, icra ve iflas hukukunda "şikayet"[?]icra ve iflas dairelerinin kanuna aykırı olan veya hadiseye uygun olmayan işlemlerinin iptali ya da düzeltilmesini veyahut yerine getirilmeyen ya da sebepsiz sürüncemede bırakılan bir hakkın yerine getirilmesini sağlamak için başvuru olan bir kanun yoludur. Bu, bir dava değildir; sadece icra ve iflas hukukuna özgü bir kanun yoludur, esas itibarıyla İİK 16-18 ve 22'de düzenlenmiş olup, burada sadece kurumun kambiyo senetlerine özgü haciz ve iflas yolu ile takipteki yeri açıklanmıştır.

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte şikayete yukarıda yeri geldikçe değinildiğinden, bununla ilgili açıklamamızı, kurumun öngörüldüğü düzenlemeleri hatırlatmakla ve daha önce bahsettiklerimizi özetlemekle sınırlandırıyoruz.

Buna göre:

1248

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe ilişkin İİK 168/ 1-b.3'te, takip dayanağı senet kambiyo senedi vasfını haiz değilse beş gün içinde icra mahkemesine şikayet edilmesi gereği, bu takip yolunda icra müdürünün düzenleyip borçluya göndereceği ödeme emrinde bulunması gereken kayıtlardan biri olarak gösterilmiştir. Öyle ise, takip dayanağı senedin kambiyo senedi vasfına sahip olmadığı, İİK 16/1'den ayrılarak, daha kısa (beş günlük) sürede ileri sürülebilecek bir şikayet sebebi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, "Borçlunun kambiyo hukuku bakımından şikayeti" başlıklı İİK 170a'nın birinci fıkrasında, borçlunun, alacaklının takip hakkı olmadığını İİK 168 / 1-b.3 uyarınca şikayet yolu ile ileri sürebileceği belirtilmiştir. Buna göre, borçlu, alacaklının kambiyo senedinin yetkili hamili olmadığını veya kendisinin kambiyo senedi uyarınca sorumlu olmadığını (bu ikinci hal de, alacaklının takip hakkı bulunmadığına işaret eder), yine beş günlük süre içinde bir şikayet sebebi olarak icra mahkemesinde ileri sürebilecektir. İİK 170a/2'de, icra mahkemesinin, süresinde yapılmış şikayet dolayısıyla usulü çerçevesinde kendisine intikal eden işlerde takibin dayanağı olan kambiyo senedinin bu niteliği haiz olmadığını veya alacaklının kambiyo hukuku gereği olarak takip hakkına sahip bulunmadığını re'sen gözeterek takibi iptal edebileceği de öngörülmüştür.

"İtiraz" kapsamında olmayıp, birer şikayet sebebi olan diğer hususlar ise, İİK 16/1 uy[?][?][?][?]n[?]a bu ker[?]yedi günlük şikayet süresi içinde ileri sürülecektir. Daha önce işaret ettiğiniz, senedin vadesinin gelmediği ve kambiyo senedinin aslının ve borçlu adedi

ad ar onaylı örneğinin icra takip talebine eklenip icra dairesine tevdi edilmediği, bu şikayet sebeplerindendir.

Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte şikayet ise; yukarıda açıkla-
ladığımız, bu özel takip yolundaki itiraz ile aynı hükümlere tabidir. Şöyle ki,
burada da; süre (şikayet süresi) beş gündür, şikayet alacaklıya tebliğ edilecek
nüshadan bir fazla dilekçe ile icra dairesine yapılır, dilekçenin bir nüshası derhal
alacaklıya tebliğ olunur, borçlu her türlü şikayet sebebini sebepleri ile birlikte
bildirir, şikayeti inceleyecek merci iflas davasına bakan ticaret mahkemesidir,
alacaklı borçlunun şikayeti üzerine açacağı iflas davasında şikayetin kaldırılma-
sını ister (İİK 171/1.b.3, 172, 174/c.1).

1749

Borçlunun, ne tür sebeplerle şikayet yoluna başvurabileceğine de de-
ğinelim. Borçlu, şikayet sebebi olarak; alacaklı takip talebinde iflas yolu Ue
takip istemediği halde kendisine iflas ödeme emri gönderilmiş olması, ödeme
emrindeki kayıtların eksik olması, takip dayanağı senedin kambiyo senedi vas-
fına sahip olmadığı, protesto çekilmesi gerektiği halde bunun yapılmadığı ve
bu yüzden alacaklının kendisine karşı başvurma hakkını kaybettiği, kambiyo
senedinin aslının icra dairesine tevdi edilmediği, kambiyo senedinin vadesinin
gelmediği gibi çeşitli sebeplere dayanabilir. Bütün bu şikayet sebeplerinin ileri
sürülmesinde, kambiyo senetlerine özgü haciz yolundan farklı olarak, aynı süre
(beş gün) öngörülmüştür.

1150

Borçlu ödeme emrine karşı şikayet ve itiraz sebeplerini, ödeme emrinin
kendisine tebliğinden itibaren beş gün içinde icra dairesine birlikte bildirmiş
(İİK 172/ c.1) ve bunun üzerine alacaklı, bu şikayet ve itiraz sebeplerinin kal-
dırılmasını ve borçlunun iflasına karar verilmesini ticaret mahkemesinden iste-
mişse (İİK 174/c.1), ticaret mahkemesi; öncelikle şikayet sebeplerini inceler,
bunları yerinde görürse, itiraz sebeplerini incelemeyen iflas davasını reddeder;
borçlunun ileri sürdüğü şikayet sebeplerini yerinde görmezse, bu kere borçlu-
nun itiraz sebeplerini inceler ve sonucuna göre iflas davasını ya reddeder ya da
borçlunun itirazını kaldırır ve ona bir depo emri verir. Elbette borçlu, icra daire-
sine, sadece şikayet sebebini/sebeplerini de bildirmiş olabilir. Buihtimalde, ala-
caklı, açacağı iflas davasında, sadece borçlunun ileri sürdüğü şikayet sebebinin/
sebeplerinin kaldırılması ile borçlunun iflasına karar verilmesini isteyecektir.
Burada borçlunun, iflas davasına bakan ticaret mahkemesinde, icra dairesine
bildirmediği itiraz sebeplerini ileri süremeyeceği belirtilmektedir (*Baki Kuru,*
s.975).

1251

6. UYGULANACAK DİĞER HÜKÜMLER

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takip özel bir takip yolu olmakla
beraber, genel haciz yolu ile takibe ilişkin İİK 61/2-5 ve İİK 62-72, bu özel takip

1252

usulüne ilişkin hükümlere aykırı olmadıkça, burada da uygulanma yeteneğine sahiptir (11K 170b).

1253

Buna göre:

-Müşterek borçlular aynı zamanda takip ediliyorlarsa hepsinin veya bir kısmının bir temsilci tarafından temsil edilmeleri hali dışında ödeme emrinin her birine **ayn ayn** ödeme emri tebliğ edilmesi gerekir. Bir borçlu hakkında aynı günde birden fazla takip talebi varsa, icra dairesi, bunların ödeme emirlerini aynı zamanda tebliğe gönderir. Kanunen eklenmesi gereken müddetler saklıdır. Borçlu hakkında bir icra dairesinde ayrı ayrı günlerde birden fazla takip talebinde bulunulmuş ise, bunlardan hiçbirinde kendisinden daha eski olan talepten önce ödeme emri tebliğe gönderilemez (tİK 61/2-5).

-Borçlu, icra mahkemesinde, takip dayanağı senedin metninden anlaşılanlar dışında, itiraz sebeplerini değiştiremez ve genişletemez (İİK 63).

-Ödeme emrine itirazdan veya itiraz süresinin geçmesinden sonra, ödeme emrinin bir nüshası alacaklıya verilir (İİK 64).

-Borçlu, İİK65 uyarınca gecikmiş itirazda bulunabilir.

-Ödeme emrine itiraz süresi içinde (beş gün) yapılmamış ise, **alacak**ın talebi üzerine icra dairesi icra takip işlemlerine alacağın tamamı için devam eder (İİK 66).

-İcra mahkemesi, ödeme emrine itiraz hakkındaki incelemesini duruşmalı olarak yapar (İİK 70).

-Borcun takip kesinleştikten sonra itfa veya imha} edilmesi ya da zarnanaşımına uğraması halinde, borçlu, icra mahkemesinden, takibin iptalini veya ertelenmesini ya da geri bırakılmasını isteyebilir (İİK 71).

-İcra mahkemesi borçlunun itirazının reddine karar verirse, borçlu menfi tespit veya istirdat davası açabilir (İİK 72).

-Genel haciz yolu ile takipte; ödeme emrine itirazın süresi ve şeklini düzenleyen İİK 62, itirazın iptali davasını düzenleyen İİK 67, itirazın kesin olarak kaldırılmasına ilişkin İİK 68 (ve bununla ilgili İİK 68b) ve itirazın geçici olarak kaldırılmasına ilişkin İİK 68a, kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte uygulanmaz.

1254

Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takip de özel bir takip yolu olmakla beraber, genel iflas yolu ile takibe ilişkin İİK 156/ 4 ve İİK 157-166 burada da uygulanır (İİK 176).

Buna göre; iflas davasının açılma süresi (ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir yıllık hak düşürücü süre), iflas talebinin geri alınması ve yenilenmesi, yargılama usulü, muhafaza tedbirleri, masrafların peşin verilmesi, defter tutulması, iflas kararı ve tebliği, iflas kararının gerekli yerlere bildirilmesi, ilanı ve temyiz edilmesi, kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte de uygulanır.

7. MÜŞTEREK HÜKÜMLER

1255

Kambiyo senetlerine özgü hem haciz hem de iflas yolu ile takibe uygulanan (takibin kabulü şartlarını gösteren) İİK 167 dışında, İİK 176b'de, "Müşte-

r?? hükümler" başlığı altında bu takip yollarının ikisinde de uygulanacak bir düzenleme daha getirilmiştir.

Buna göre:

-İ?ra dairesi, İİK 60 ve 64 gereğince alacaklıya ödeme emrinin bir nü\$hasını verir. Borçluya, itiraz ettiğine ilişkin bedava ve pulsuz bir belge verilir (İtK 176a).

1256

-?ir kambiyo senedinin borçlusu birden fazla olup da, hepsi iflasa tabi **kiili-**lerde?ıse, alacaklının bunlar hakkında aynı talepte (haciz veya iflas) bulunması gerekir. Bu halde, borçlu itiraz ettiğinde talebin mahiyetine göre İİK 169, 169a, ?Ove_174. maddeler hükümleri uygulanır. Bir senetle takip edilen borçlular içinde iflasa tabi olmayan bir kişi bulunup da, alacaklı iflasa tabi olanlar aleyhine iflas, tabi olmayan kişi aleyhine haciz yoluna gitmek isterse, bu yollara özgü ayrı iki takip talebinde bulunmak zorundadır. Bu halde, takip taleplerinden birine kambiyo senedinin icra müdürü tarafından onaylanmış bir sureti eklenir. İcra ??dürü, senedin bu suretine, senedin aslının kendisinde bulunduğunu yazar (İİK 176b).

us7

8. KAMBiYO SENETLERİNE ÖZGÜ TAKİP YOLLARININ GENEL HACİZ VE İFLAS YOLLARINDAN TEMEL FARKLARI

8.1. Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yolunun Genel Haciz Yolundan Temel Farkları

Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibin, genel haciz yolu ile takipten sadece takibin ilk iki aşaması olan "takip talebi" ve "ödeme emri" bakımından farklılıklar arz ettiğini; bunlardan sonraki haciz, paraya çevirme ve paraların paylaşılması aşamalarının her iki takip yolunda aynı olduğunu belirtmiştik. Şimdi, bu iki takip yolu arasındaki en temel farklılıklara, bir kere de toplu olarak işaret edelim.

1258

Bunlar:

-Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takibe, alacağın rehinle temin edilmiş olması halinde, önce rehnin paraya çevrilmesine gerek olmadan başvurulabilmesi; genel haciz yolu ile takipte ise, önce rehne başvurma zorunluluğunun söz konusu olması;

12.59

-Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte alacaklının, takip talebine kambiyo senedinin aslını ve borçlu adedi kadar onaylı örneğini eklemek zorunda olması; genel haciz yolu ile takipte ise, böyle bir zorunluluğun, hatta takibin bir senede dayanması zorunluluğunun bile bulunmaması;

1260

- 1261** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte icra müdürünün, borçluya ödeme emri göndermeden önce, alacaklının tevdi ettiği senedin kambiyo senedi vasfında olup olmadığını ve vadesinin gelip gelmediğini incelemek zorunda olması; senede dayanan genel haciz yolu ile takipte bile, icra müdürüne senedin vadesinin incelenmesi gibi bir yükümlülüğün getirilmemiş olması;
- 1262** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte icra müdürünün, alacaklının takip talebi üzerine, borçluya hemen bir ödeme emri göndermesi; genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emrinin üç gün içinde düzenlenip borçluya gönderilmesi;
- 1263** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte itiraz süresinin beş gün olması; genel haciz yolu ile takipte ise, yedi gün olması;
- 1264** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte bazı şikayet sebeplerinin ileri sürülmesinin beş günlük süreye tabi olması (İİK 168/1-b.3, 170a/1); genel haciz yolu ile takipte ise, şikayet süresinin her halde yedi gün olması;
- 1265** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itirazın icra mahkemesi nezdinde ileri sürülmesi; genel haciz yolu ile takipte ise, borçlunun, ödeme emrine itirazını icra dairesine bildirmek zorunda olması (İİK 62/1-c.1);
- 1266** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itirazın dilekçe ile yapılmak zorunda olması; genel haciz yolu ile takipte ise, dilekçe ile veya sözlü olarak (İİK 62/1-c.1) yapılabilmesi ve
- 1267** -Kambiyo senetlerine özgü haciz yolu ile takipte ödeme emrine itirazın satıştan başka hiçbir icra takip işlemini durdurmaması; genel haciz yolu ile takipte ise, ödeme emrine itiraz ile birlikte takibin durması (İİK 66/ 1), takibe itiraz giderilinceye kadar devam edilememesi ve takibe devam etmek isteyen alacaklının, borçlunun itirazını hükümden düşürmek amacıyla ya itirazın iptali davası açmasının (İİK 67) ya da itirazın kaldırılmasını icra mahkemesinden talep etmesinin (İİK 68-70) şart olmasıdır.

8.2. Kambiyo Senetlerine Özgü İflas Yolunun Genel İflas Yolundan Temel Farkları

- 1268** Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takip ile genel iflas yolu ile takip arasında, şekli bazı farklılıklar dışında, esasen büyük benzerlikler vardır. Bununla birlikte, yukarıda da yeri geldikçe değindiğimiz, bu iki takip yolunun birbirinden en temel farkları üzerinde bir kere de toplu olarak durmak istiyoruz.

Bunlar:

- 1269** -Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takibe, alacağın rehinle temin edilmiş olması halinde, önce rehnin paraya çevrilmesine gerek olmadan başvuru-

rulabi_❖mesi; genel iflas yolu ile takipte ise, önce rehne başvurma zorunluluğunun söz konusu olması•₁

-❖ambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte alacaklının, **takip talebine** 1170
kambiyosenedinin aslını ve borçlu adedi kadar onaylı örneğini **eklemek** 10run-
d❖ olması; genel iflas yolu ile takipte ise, böyle bir zorunluluğun, hatta takibin
hı\$ enede dayanması zorunluluğunun bile bulunmaması;

.. -Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte icra müdürünün, borçluya
o❖e❖❖ri göndermeden önce, alacaklının tevdi ettiği senedin kambiyo sene-
di niteliğinde olup olmadığını ve vadesinin gelip gelmediğini re'sen incelemek
zorun?a olması; senede dayanan genel iflas yolu ile takipte bile, icra müdürüne
senedin vadesinin incelenmesi gibi bir yükümlülüğün getirilmemiş olması;

-Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte icra müdürünün, alacak-
❖ının tak.ip talebi üzerine, borçluya hemen bir ödeme emri göndermesi; **genel**
iflas yolu ile takipte ise, ödeme emrinin üç gün içinde düzenlenip borçluya
gönderilmesi;

-Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte şikayet ve itiraz sürelerinin
beş gün olması; genel iflas yolu ile takipte ise, yedi gün olması;

-Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte ödeme emrine şikay❖tin
?ilekçe ile icra dairesine yapılması ve iflas davasına bakan ticaret m❖:m❖sınce
incelenmesi; genel iflas yolu ile takipte ise, ödeme emrine şikayetin sözlü ❖eya
yazılı olarak icra mahkemesi nezdinde ileri sürülmesi ve icra mahkemeSınce
incelenmesi

-Kambiyo senetlerine özgü iflas yolu ile takipte ödeme em❖eşikayet:e
itiraz dilekçesinin bir nüshasının alacaklıya tebliğ edilmesi; genel iflas yolu ile
takipte ise, tebliğ edilmemesidir.

1170

1271

1272

1273

1274

1275

EMTİA SENETLERİ

1. GENEL OLARAK EMTİA SENETLERİ

Emtia senetleri, bir kişi veya kuruma muhafaza edilmek ya da taşınmak üzere tevdi olunan mala ilişkin aynı bir hakkı temsil eden, dolayısıyla senet aracılığı ile malın mülkiyetinin devri, mal üzerinde rehin hakkı kurulması veya malın tevdi olunan yerden geri alınabilmesine imkan sağlayan, ciro su kabil kıymetli evraktır. 1276

Belli başlı ciro su kabil (emtia) senetleri, makbuz senedi, varant ve konişmentodur (TK 831/2). 1277

94

TK'nın "Deniz Ticareti" başlıklı Beşinci Kitabı'nda, 1228 ve devamı maddelerde düzenlenmiş olan "konışmento", zilyetliğin naklinde işlev gören, bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğu [dolayısıyla emtianın teslimini talfp hakkı (alacak hakkı) sağlayan] ve emtiayı temsil eden bir senet (TK 1228, 1230; MK 957,980) olup; teknik-hukuki anlamda "emtia senedi" değildir.

Bundan başka "taşıma senedi" ise, TK'nın "Taşıma İşleri" başlıklı Dördüncü Kitabı'nda 856 ve devamındaki maddelerde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile de eTK 769/2 hükmünden ayrılınmak suretiyle taşıma senedinin kıymetli evrak olma niteliği benimsenmemiş, TK 858'de bu senedin ispat gücü hüküm altına alınmıştır. Taşıma senedi, taşıma hukukunu ilgilendirmektedir.

>S

Tüm bu nedenlerle biz burada sadece umumi mağazalar tarafından çıkarılan makbuz senedi ve varant üzerinde duracağız.

2. MAKBUZ SENEDİ VE VARANT

7

2.1. Çıkarmaya Yetkili Kuruluş

Umumi mağazalar, "makbuz senedi ve/veya varant (rehin senedi) verme karşılığında serbest veya gümrüklenmemiş mal vehububatı saklama sözleşmesi uyarınca kabul etmek ve tevdi edenlere de (emtia veya buğdayı bırakanlar/saklatanlar) bu senetlerle tevdi olunan mal ve/veya hububatı satabilmek veya rehnedebilirnekimkanı vermek amacıyla kurulan mağazalar"dır (TK 832/1). 1278

Bu mağazalar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın izniyle kurulur (TK 832/2; ayrıca bkz. BK 571) ve makbuz senedi ve varant düzenleme konusunda münhasır yetkilidir. Dolayısıyla bu niteliği olmayan; ancak, mal veya hububat

kabul eden ve depolayan bir kişinin veya kurumun işlemleri hakkında TK 831 vd. hükümleri yerine BK'nın saklama (vedia) sözleşmesine ilişkin hükümleri (BK 561 vd.) uygulanır. Böyle bir halde (yani senedin izin almamış bir kurum tarafından düzenlenmesi halinde) malın veya hububatın teslimi karşılığında ve. rilen senet, her ne nam altında düzenlenirse düzenlensin kıymetli evrak niteliği taşımaz; sadece teslim alma makbuzu veya başkaca bir ispat belgesi olarak işlev görür (TK 833).

Umumi mağazalar ve işlemleri, TK 832 vd. hükümlerinden başka, 2699sayılı Umumi Mağazalar Kanunu (RG 13.07.1982/17781) ve Umumi Mağazalar Tüzüğü'nde de (RG 28.09.1984/18529) düzenlenmektedir. Örneğin umumi mağazaların anonim şirket şeklinde kurulması ve ticaret unvanlarında "umumi mağazalar" teriminin bulunması zorunludur (UMK 3/ 1-2).

2.2. Makbuz Senedi ve Varantın Hukuki Niteliği

- 1279** Makbuz senedi ve varant umumi mağazaya tevdi edilen malları (emtiayı) veya hububatı temsil eden kıymetli evraktır. Bunlardan makbuz senedi, tevdi edilen malların mülkiyet hakkını temsil eder. Buna karşılık varant ise, tevdi edilen mallar üzerindeki rehin hakkını gösterir.
- 1280** Her ikisi de kanunen emre yazılı senetlerdendir (TK 838/1). Dolayısıyla TK 832 vd. düzenlemelerindeki özel hükümler saklı kalmak üzere, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde emre yazılı senetlere ilişkin hükümlere tabidir. Cironun şekli, hamilin hak sahipliği ve senedi elinde bulunduranın onu geri vermekle yükümlü olması hususlarında poliçe ile ilgili hükümler, makbuz senedi ve varant hakkında da geçerlidir [TTK 831/2; makbuz senedi ve varantın iptali hususunda ise bkz. TK 831/2-c.2 ve TK 849]. Kambiyo senetlerindeki başvurmaya ilişkin hükümler ise, kanunda açık bir düzenleme olmadıkça bu senetler hakkında uygulanmaz (TK 831/3).
- 1281** Emtiayı temsil eden bu senetlerin (makbuz senedi ve varant) teslim edilmesi, emtianın teslimi gibi sonuç doğurur (MK 980/1). Ancak bu kural istisnasız değildir. Örneğin makbuz senedini iyiniyetle teslim alan kimse ile emtiayı (malı/malları) iyiniyetle teslim alan kimse arasında uyuşmazlık çıkarsa, emtiayı teslim alan tercih olunur (MK 980/2)
- 1282** Her iki senet de TK 834-835 uyarınca belli şekil şartlarına bağlıdır. Bu şartlar, aynı zamanda makbuz senedi ve varantın kıymetli evrak olma niteliğini de belirler. Nitekim, tevdi edilmiş emtia karşılığında ve bir umumi mağaza tarafından verilmiş olsa dahi kanunun aradığı şekil şartlarına uymayan senetler **██-██** evrak değildir; bunlar sadece teslim alma makbuzu veya ispat belgeleri hükmündedir (TK 833/2).

2.3. Makbuz Senedi ve Varantın Şekil Şartları

TK 834 uyarınca makbuz senedinin aşağıdaki şekil şartlarına uygun olarak emtianın tevdi edilmesi k arşılığında umumi mağaza tarafından düzenlenmesi gerekir:

- (1) Tevdi edenin adı, mesleği, yerleşim yeri,
- (2) Tevdi yapıldığı umumi mağazanın ticaret unvanı ile merknı,
- (3) Tevdi olunan malların cins ve miktarı ile nitelik ve değerinin bilinmesi için açıklanması gereken hususlar,
- (4) Tevdi olunan malların tabi olması gereken resim, harç ve vergilerin öderup ödermediği ve sigorta edilip edilmediği,
- (5) Ödenmiş olan veya ödenecek ücretler, giderler,
- (6) Tevdi edenin kimin adına veya emrine düzenleneceğini [TK 834/ 1-(J)'de geçen bu kelime "düzelendiğini" olarak anlaşılmalıdır] gösteren bir ibare,
- (7) Umumi mağaza sahibinin imzası.

TK 835 hükmü uyarınca varant da TK 834'te sayılan kayıtları aynen içermeli ve makbuz senedine bağlanmalıdır.

Makbuz senedi ve varant, şekil itibarıyla, dip koçanlı bir defterin koparılmaya müsait biçimde zımba ile delinmek suretiyle ayrılmış, orta ve son kısmıdır. Dip koçanı, makbuz senedi ve varant olarak üçe ayrılan defterin her üç kısmı da yukarıda sayılan şekil şartlarına yer verilmek suretiyle aynı şekilde doldurulur; daha sonra dip koçanı defterde kalacak biçimde makbuz senedi ve varant birlikte koparılmak suretiyle emtiayı teslim edene verilir; dip koçanı ise umumi mağazaya ait belgeler arasında saklanır (TK 836). Makbuz senedi ve varant, ortadan enine zımba ile delinmiş ve birbirine bağlı şekilde verilmekle birlikte, iki ayrı kıymetli evraktır. Emtianın mülkiyetini temsil eden, ancak (aynı zamanda) üzerinde rehin işlemi de yapılabilecek tek belge sistemi ülkemizde kabul edilmemiştir.

Tevdi edilen emtiayı (malları) veya hububatı temsilen tek bir makbuz senedi ve varant verilmesi zorunlu değildir. Makbuz senedi ve varantın hamili, giderleri kendisine ait olmak üzere önceden tevdi olunan malların kısımlara ayrılmasını ve her kısım için ayrı bir senet verilmesini başlangıçta veya sonradan isteyebilir. Bu takdirde, eğer mallar için daha önce bir tek makbuz senedi ve varant verilmişse, eski senet/senetler geri verilir ve iptal edilir (TK 837).

2.4. Makbuz Senedi ve Varantın Devri

Makbuz senedi ve varant kanunen emre yazılı senetlerdir (TK838/1); nama düzenlenmeleri de mümkündür [TK 834/1-(f)]; fakat hamilinedüzenlenemezler.

Emre veya nama yazılı makbuz senedi ve varant birlikte (tam)ciro ve senedin teslimi suretiyle devir edilir. Emre yazılı poliçe veya bononun aksine cironun, ayrıca yapıldığı günün tarihini de taşıması gerekir (TK838/1). Mak-

JUL

',J9.J

1284

1285

1286

7

1287

1288

buz senedi ve varantın ayrı ayrı devir edilmesi de mümkünür. Buhaldede mutlaka tam ciro şekline yazılması ve edinin hamile teslim edilmesi gerekir. Fakat her iki senedin de birlihte beyaz ciro ile devredilebilir; bu durumda beyaz ciro, her iki senet teslim edildiği takdirde cırananın haklarını¹¹ devreder (TK 838/2; bkz. ve karşı. TK 684/1).

1289 Sadece varantın ciro edilmesi halinde, ancak ilk defa ciro yapıyorsa, ciro ayrıca hangi borcun teminat altına alınması için yapılmışsa onu, faiz oranını vadeyi içermelidir (TK 840/1). Bunun dışında varantın cirounda yazılı kayıtlar, aynen makbuz senedinin üzerine de yazılarak, varantın ciro edildiği kinst tarafından imza edilmelidir (TK 840).

1290 Senedin teslimi şartıylamakbuzsenedi ve varantın ciro edilmesine (birlikte veya ayrı ayrı) bağlanan sonuçlar şöyledir (TK 839):

(1) Her iki senedin birlikte cirosu, tevdi olunan malların mülkiyetini devreder.

(2) Yalnız varantın cirosu, varantın devredildiği kişiye, tevdi olunan mallar üzerinde rehin hakkı sağlar.

(3) Yalnız makbuz senedinin cirosu, varant hamilinin hakkı saklı kalmak şartıyla, tevdi olunan malların mülkiyetini devreder.

2.5. Makbuz Senedi ve Varanta Konu Mallar Üzerindeki Tasarruflar

2.5.1. Tasarruflarında senet esas

1291 Makbuz senedi ve varantın temsil ettiği eşya üzerindeki tasarruf işlemleri, esas itibarıyla senet aracılığı ile yapılır. Örneğin umumi mağazalara tevdi olunan şeyler üzerinde doğrudan haciz, el koyma ve rehin işlemleri yapılamaz; bu işlemlerin senet aracılığı ile yapılması gerekir. Bunun istisnasını ise, makbuz senedi ve varantın kaybolmasından (ziyaından), mirastan veya iflastan kaynaklanan uyuşmazlıklar oluşturur (TK 841).

2.5.2. Tevdi olunan malların geri alınması

1292 Makbuz senedi hamili aynı zamanda varantın da hamili ise, tevdi olunan emtia üzerinde tam malik demektir. Şeklen yetkili hamil olması kaydı ile makbuz senedi hamili, emtianın tamamının ve bir kısmının vadeden önce ya da sonra kendisine verilmesini, mağaza sahibinin ücret ve masrafları nedeniyle alacak hakkı ve buna dayalı hapis hakkı saklı kalmak üzere, isteyebilir. Yine bu kapsamda emtianın kısımlara ayrılmasını ve ayrılan kısım için kendisine makbuz senedi ve varant verilmesini talep hakkını da haizdir (TK 837).

Varanttan ayrılmış bir makbuz senedinin hamili de mallar üzerinde vade- 1293
den önce veya sonra tamamen veya kısmen tasarrufta bulunabilir. Ancak bu
halde şayet makbuz senedi hamili tevdi olunan malları vade gününden önce
veya sonra çekmek isterse, varant ile temin edilmiş borcun anaparası ile vade
gününe kadar olan faizini umumi mağazaya yatınnak etmek zorundadır (TK
842/1). Zira bu para, daha sonra varant hamiline varantın iadesi karşılığında
ödeneciktir (TK 842/2).

Varanttan ayrılmış makbuz senedinin hamili, umumi mağazaya tevdi olunan rruslı
eşyanın bir kısmını da çekmekisteyebilir. Bu halde ise umurru mağazanın sorumluluğu
altında, hem çekeceği kısım ve hem de varant ile teminat altına alınmış borç ile orantılı
(mütenasip) bir miktar parayı umumi mağazaya yatırmak zorundadır (TK 843).

2.5.3. Tevdi olunan malların sattırılması

Vade gününde alacağı ödenmemiş varant hamili, poliçe hamili gibi, pro- 1294
testo çektikten on gün sonra rehnin paraya çevrilmesi hükümlerine göre tevdi
olunan mallan sattırabilir (TK 844).

Satış bedeli üzerinden, gümrük resmi ve diğer resim, harç ve vergiler ile
mağazanın tevdi olunan mallar için yaptığı giderler ve saklama ücreti öncelikle
ödenir (TK 845/1). Sonra varant hamili kalan tutardan alacağını tahsil eder.
Eğer bundan sonra da geri kalan bir miktar var ise, makbuz senedi hamiline
ödenmek üzere umumi mağaza sahibine verilir (TK 845/2).

Sigorta edilen malın zıyı veya hasarı halinde varantın hamili, alacağını 1295
sigorta bedelinden tahsil eder (TK 847).

2.6. Başvurma hakkı

Makbuz senedi hamili başvuru borçlularına karşı başvuru (rücu) hakkını, 1296
ancak tevdi olunan malların mülkiyetini tamamen veya kısmen elde edemedi-
ğini tespit ettirmek suretiyle kullanabilir.

Varant hamilinin ise sadece sattırdığı tevdi olunan malların alacağına yet- 1297
memesi halinde, borçlunun veya cirantaların mallarına başvurma hakkı vardır
(TK 846/ 1). Protesto çekmemiş veya kanuni süresi içinde tevdi olunan malları
sattırmaya teşebbüs etmemiş olan varant hamili, asıl borçluya başvurma hakkı
saklı olmak üzere, cirantalara karşı başvurma hakkını kaybeder (TK 846/2).

2.7. Zamanaşımı

Makbuz senedi ve varanttan doğan istem haklan, poliçeler hakkındaki za- 1298
manaşımı sürelerine tabidir (TK 848/1-c.1). Buna göre hamil, başvurma hak-
kını mağaza sahibine karşı üç yıl, lehtar ve cirantalara karşı bir yıl, cirantalann
birbirlerine karşı ise altı ay içinde kullanılmalıdır (TK 749). Ancak poliçeden

farklı ol:-ırnk cinıntalnrn knrşı b:ışvuru için z:ırnannşımının başlangıcı, eşy;ın,n salışgünlü.lOr.

2.8. Makb111, Senedi ve Varantın Kaybı

1299

Makbuı senedi ve v,ll'ant cfro8u kabil senetlerden olmnısnı rıñmıcn, TK 831/2 hü!1Undc,lptnl konuuııı<lapoliçe hükümlcrinclcn isti,m?utul'??ş, bu bağılan,ta IK849'da, bu senetlerinziyaıve iptaliile ilgili olarakozcl hbkumler ttevkcdılınışılır. Bunagöre iptal davasında, umumi mağnznnın bulunduğı yer mahkcmcttiyetkilldil'.

IJ(H>

Makl>u.ı senediveya varanlıkaybeden kişi (hamil) yetkili mahkemeyebaşvurusun• da, bu seıu:tlcrc malik olduğunu ispat edecek ve rıyrıca teminat verecektir. Mahkeme bunun Uıerlnedurumun umumimağazanın bulunduğı yer gaı,etelcrinde ilanınakarar verir veayrıca illraziçinde bir süre belirler.

1301

. Verilen Hüre içinde itiraz yapılm;w. ıııc, talep sahibi umumi mağazadan ikioci bir nüsha düıenlenıncslni isteyebilir.

JJO1

.. Kaybolan varantın süresi geçını?lııe, hamilin talebi üzerine mahkeme, borcun fuı.lcnıncılne de izin verebilir. ılın varanta ilişkin ise hem mağazaya hem de il? borç: _ya tebliğedilir.Alacaklınumumi mağazanın bulunduğı yerde de bir yerleşim yen göstermesi gerekir.

JJOJ

..?a8aıa sahibi makbuz senedi bakımından mahkemenin ikinci nüsha verilmesi yonunclekikararına, varant bakımından iseheın ınağasıasahibi hem de borçlu mahke• menin borcunödenmesineilişkin ılın karnrınaitiraz edebilirler.ltirayı üzerine ınahke• me derh11kararverir. Mahkemenin k:ırarı alacaklılehine ise, icranın **geri bırakılmasına** karar verilemez.Ancakilgililerintalebi Uıerineicra mahkemesihüküm kesinleşinceye kadar tevdi olunaneşyanınsatışındaneldeedilecekparanın icra veznesinde saklanına- lınakarar verebilir.

MADDE İNDEKSİ*

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu			
3	821	595	17
4	690	645	31, 32, 34, 35, 46, 50, 87, 122,166,645,663
5	421,690	646	31,32,42,46,47,647,655, 663, 665, 706, 707, 710, 715
9	821	647	33, 46, 48, 56, 67, 71, 72, 83,171,172,176,177,179, 199, 247, 325, 434, 437, 624, 624, 652, 985, 987, 994
11	6	648	33, 46, 48, 56, 69, 83, 199, 200, 564, 565, 566, 569, 576, 577, 580, 588, 589, 592, 603, 604, 605, 606, 607,608,609,610,613
35	238,255	649	33,46,48,56, 172,562
136	226,584	650	33, 46, 49, 261, 262, 265, 267, 268, 269, 271, 272, 893
153	226,584	651	33, 46, 50, 154, 155, 156, 230
339	920	652	33, 46, 50, 154, 230, 239, 240
348	59,93	653	33,50,154
354	920	654	175
484	17,82,89,91,250	655	72, 178, 652, 907, 1028, 1031
485	91	656	193,194,637
486	17, 89, 91, 92		
489	56,63,89		
490	56, 63, 89, 92, 179		
499	179		
502	17, 59, 93, 98, 111		
503	93, 111		
504	17,54,94,98, 180		
506	98		
565	17,82		
581	58		
583	58		
584	17		
593	58		

-
- Koyu renkli numaralar lunun maddelerini, lursısındaki numaralar ise kitaptaki ilgili kenar numarasını göstermektedir.

657	184, 185, 189, 192, 194, 664	681	56,198,200,324,325,434, 436, 437, 549, 572, 573, 574,624,624,988
658	70,244,907,1028,1031	682	294,559,565,624,988
659	71,206,248,251,252	683	202, 537, 564, 596, 621, 624
660	90,253	684	56, 71, 297, 406, 562, 576, 592,624,651,988,1288
661	17, 89, 90, 185, 189, 192, 254,255,664	685	2❖211,37❖567,58❖58❖589, 620, 624, 743, 753, 836,968,988, 1063
663	192,255	686	69,218,235,238,320,354, 496, 534, 537, 577, 580, 624, 646, 649, 708, 988, 1185,1186
664	255	687	71,218,221,222,227,284, 301, 303, 313, 509, 511, 524,561,567,624,708
665	255	688	225, 603, 604, 605, 606, 607,708,1189
666	255	689	608, 609, 610, 613, 624, 989,1190
667	90,256	690	200, 224, 262, 567, 569, 793,848,893,993
668	257	691	355,366,369,669,766
669	258,664	692	370, 372, 373, 374, 376, 377,378,436,766
670	17,204,306,307,637,932	693	456,681,766
671	250, 273, 292, 305, 314, 316, 326, 334, 338, 646, 667,995,1148,1184	694	367,368,665,729,769
672	305, 334, 335, 339, 348, 450, 646, 667, 673, 1148, 1179	695	319,333,365,457,767
673	331,467,957, 1121, 1123	696	294,365,366,838
674	336, 338, 466, 658, 669, 884	697	338,375,466,669,884
675	449, 709, 815, 817, 978, 1160	698	283, 319, 323, 342, 355, 361, 362, 365, 454, 477, 479, 501, 574, 743, 877, 1173, 1193
676	447,814,914	699	365
677	214, 216, 532, 537, 538, 542,578,934, 1219		
678	479, 737, 740, 934, 1044, 1193, 1194, 1195,1227		
679	283, 344, 378, 379, 836, 1063		
680	284, 513, 514, 515, 524, 544,936, 1227		

- 701** 597, 621, 625, 626, 627, 628, 630, 631, 644, 737, 743,966
702 294, 621, 623, 621, 623, 626, 633, 637, 639, 641, 643, 644, 737, 966, 1063, 1191,1193,1194,1195
703 332, 333, 334, 375, 451, 730,996,1179
704 332, 453, 455, 457, 673, 674,675,681,769
705 333,376,456,457
706 461,462
707 461,682
708 355, 496, 639, 645, 661, 66❖ 67❖ 67❖ 68❖ 68❖ 704,877
709 639, 647, 662, 710, 714, 715,720,1035,1038,1039
710 476, 639, 704, 706, 707, 718,719
711 705, 721, 722, 723, 724, 725,726,727,1160
712 68❖ 68❖ 69❖ 69❖ 69❖ 711,752
713 497, 617, 696, 758, 760, 767,845,1181,1193,1194
714 497, 567, 659, 729, 762, 765, 766, 767, 768, 769, 787,791,794,877,1173
715 655, 762, 765, 766, 773, 1056,1059
716 765, 766, 773, 776, 781, 1060
717 382,776,777,1059,1106
718 497,779,865
719 1059
720 778
721 782,795, 1059,1062
722 640, 660, 784, 785, 786, 799,825,867,967,1052. 1067,1075,1173
723 656, 789, 796, 798, 802, 804, 805, 806, 807, 808, 809,810,1069,1174
724 284, 321, 330, 343, 362, 49❖ 57❖ 62❖ 63❖ 6❖ 734, 735, 742, 744, 746, 749,750,1039,1065,1188, 1193, 1194
725 420, 684, 699, 705, 744, 797, 812, 813, 816, 817, 825, 827, 829, 842, 888, 1064, 1160
726 420, 744, 797, 831, 832, 833, 834, 835, 842, 888, 1039,1073,1160,1188
727 566,836,837,1039
728 838
729 841,842
730 332, 341, 343, 344, 361, 362, 377, 381, 454, 500, 568, 696, 766, 791, 843, 845,877
731 681,771,788,789,800
732 344, 362, 363, 370, 381, 399, 400, 401, 410, 411, 41❖ 41❖ 41❖ 41❖ 41❖ 419, 424, 426, 501, 872, 876, 884, 887, 888, 891, 1020, 1069, 1078, 1079, 1080,1081,1082,1133
733 223, 393, 394, 398, 408, 871, 1051, 1084, 1085

- 734** 427,671
735 671,767
737 380
738 850, 1192
739 657,671,680,767,852
740 853
742 623, 623, 850, 855, 856, 891, 1192, 1192
743 382,383,662,857,1167
744 384,981, 1167
745 385,386,767,857
746 859,860,861,1167,1168
747 76❖ 86❖ 86₁ 863, 864, 1167,1168
748 212,539,545,546, 1227
749 344, 363, 387, 705, 738, 866,867,868,1230,1298
750 389,869,1162,1076,1230
751 390,870, 1162, 1076
756 17,39,340,473,537
752 678,729
754 728,729
755 645,667,668,766,773

756 637,933
757 160, 185, 194, 228, 229, 23❖ 23₁ 23❖ 234, 238,540,664,1049, 1056

758 234
759 236
760 237
761 237,255,597
762 238
763 238
764 229, 238, 239, 240, 742, 756

765 185, 228, 229, 230, 233, 242,243,664
766 1124, 1126
767 1127
768 1124, 1128, 1136
769 1124, 1129, 1136
770 1130
771 1131
772 725, 1124, 1125, 1132

773 1133
774 1134
775 1124, 1135
776 250, 274, 292, 295, 305, 306, 431, 432, 434, 439, 441, 465, 533, 537, 646, 667,995,1125,1136,1146, 1148, 1184

777 305, 450, 465, 469, 491, 533, 537, 646, 667, 673, 1148, 1179

778 17, 39, 69, 71, 185, 198, 228, 229, 235, 238, 284, 297, 306, 314, 315, 399, 400, 434, 447, 449, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 461, 462, 466, 467, 473, 476, 479, 498, 499, 500, 509, 511, 513, 524, 532, 534, 537, 538, 539, 540, 542, 545, 546, 549, 561, 562, 566, 567, 568, 572, 573, 574, 577, 586, 588, 589, 590, 592, 598, 603, 604, 605, 624, 624, 625, 627, 628, 630, 631, 633, 637, 638, 639, 643, 646, 647, 649, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 667, 669,

	670, 671, 678, 680, 681, 68❖ 68❖ 69❖ 69❖ 70t 705, 706, 707, 710, 711, 714, 715, 718, 719, 720, 721, 724, 725, 726, 728, 734, 735, 737, 738, 742, 743, 744, 746, 749, 750, 751, 752, 753, 756, 758, 762 767, 768, 769, 771, 773, 776, 777, 778, 779, 782, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 793, 795, 796, 798, 799, 800, 801, 802, 80❖ 80❖ 80❖ 80❖ 80❖ 810, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 824, 827, 829, 831, 832, 834, 835, 836, 83❖ 841, 84❖ 84❖ 85❖ 852, 855, 856, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 876, 884, 978, 1059, 1124, 1126, 1128, 1129, 1130, 1131, 113❖ 113❖ 113❖ 1135, 1160, 1167, 116❖ 1179, 1181, 1185, 1188, 1190, 1191, 1192, 1194, 1219,1230		
779	283, 454, 456, 472, 501, 574, 639, 640, 767, 866, 877,1173,1194		
780	275, 292, 305, 894, 900, 907, 910, 911, 912, 915, 916, 918, 920, 923, 929, 93❖ 93❖ 93❖ 94❖ 95❖ 956, 973, 980, 995, 1007, 1028, 1050, 1056, 1088, 1148	781	305, 907, 920, 928, 929, 935, 1007, 1013, 1028, 1056,1088,1148
		782	275,901,915,918,937
		783	278, 903, 904, 905, 908, 910, 1022, 1023, 1028, 1037, 1051, 1071, 1072, 1077,1098,1123,1160
		784	229,901,909,976
		785	194, 246, 650, 653, 708, 901, 956, 957, 958, 959, 994,1184
		786	978,982,1160
		787	922,961
		788	56,198,652,958,983,985, 987,988,990
		789	901, 976, 988, 990, 991, 992,1035
		790	907,988,1028,1031,1056, 1185
		791	621,621,653,994,1063
		792	69,70,235,238,621,988
		793	983, 988, 993, 995, 1011, 1020
		794	901,966,976,1063,1195
		795	240, 901, 926, 927, 977, 982, 995, 996, 997, 1022, 1023,1179
		796	639, 919, 923, 1007, 1012, 1014, 1016, 1028, 1051, 1056,1066,1067
		797	1018
		798	544,1009,1010
		799	241,251,1011,1020,1022, 1028, 1049, 1050, 1055, 1056,1111
		800	1030

- 801** 907, 1028, 1044
802 721, 914, 962, 1034
803 963, 1102, 1103
804 963, 1102, 1104
805 964, 1033, 1106, 1107
806 1108
807 1033
808 283, 773, 791, 982, 993, 1003, 1020, 1052, 1057, 1060, 1064, 1066, 1075, 107 $\blacklozenge$ 1091, 111 $\blacklozenge$ 117 $\blacklozenge$ 1195
809 1052, 1067
810 1070, 1071, 1072, 1077, 1098, 1160
811 1051, 1068, 1075
812 90 $\blacklozenge$ 102 $\blacklozenge$ 1031, 103 $\blacklozenge$ 1044, 1046, 1047, 1048, 1056
813 981, 1167
814 1011, 1074, 1076, 1230
815 901, 916
816 1017, 1076
817 1016, 1076
818 17, 39, 71, 185, 194, 228, 229, 240, 297, 306, 314, 31 $\blacklozenge$ 39 $\blacklozenge$ 40 $\blacklozenge$ 47 $\blacklozenge$ 54 $\blacklozenge$ 590, 624, 624, 639, 791, 876, 896, 914, 933, 936, 957, 966, 967, 968, 979, 981, 983, 988, 988, 989, 1020, 1028, 1035, 1038, 1039, 1044, 1049, 1051, 1052, 1056, 1059, 1060, 1062, 1063, 1064, 1065, 1067, 1069, 1073, 1075, 1076, 1078, 1084, 1121, 1123, 1124, 1126, 1128, 1129, 1136, 1160, 1162, 1167, 1188, 1190, 1191, 1192, 1195, 1219
819 306, 919, 1124, 1¹3⁷
820 91 $\blacklozenge$ 923, 1138
821 1139
822 919, 1140
823 894, 1124, 1141
824 17, 22, 196
825 22, 71, 205, 206, 207, 218, 284, 301, 509, 511, 524, 529, 624
826 54, 347, 349, 428, 1145
827 430
828 430
830 54, 283, 490, 492, 1145
831 23, 69, 169, 186, 187, 194, 228, 441, 549, 590, 624, 1277, 1280, 1299
832 17, 1278, 1280
833 1278, 1282
834 55, 198, 1282, 1283, 1284
835 55, 198, 1282, 1284
836 1285
837 1286, 1292
838 56, 198, 204, 1280, 1287, 1288
839 56, 154, 187, 188, 228, 1287, 1290
840 1289
841 1291
842 1293
843 1293
844 1294
845 1294

846	23,590,1297
847	1295
848	1298
849	23,1280,1299
856	54
858	8,54,1277
1228	17,54,79,1277
1229	56
1230	56,1277
1424	17,79
1425	17,79
1430	289
1526	17,39,340,473,933

**6762 sayılı (eski)
Türk Ticaret Kanunu**

12	6
13	6
298	93
409	92
411	92
420	95
433	95
518	58
557	31
559	987
560	200
562	33,261,268
571	206
583	275
595	596
602	262

624	695
625	617
635	809
636	744
637	685
643	788
644	416,423, 873,874, 875, 891,1133
669	160,232
678	873
685	873,1133
686	1134
687	873
688	275
690	873,1133,1134
691	873
692	275,916
694	918
695	278,1022,1071
700	987
705	995
707	926,995,1022
708	1016
711	251,1022,1049
726	1074
729	1016
737	205,207
743	23,187,194,228
761	187
768	54
769	54,55,1277
1163	17

1265 17
1324 17
1474 995

**5411 sayılı
Bankacılık Kanunu**

3 897, 916
4 897
6 1048
10 1048
50 897
55 897

**6098 sayılı
Türk Borçlar Kanunu**

12 905
15 473
16 39
18 75, 283, 291, 432
19 222, 509
27 1048
40 477, 708
46 480
47 479
49 184, 1022, 1048
52 703, 1047
58 794
66 423
77 512, 1042, 1078, 1080
82 891, 1081
84 714

89 138, 645, 686, 1153
96 719
99 445, 446, 723, 727, 823
103 663
104 665, 712
105 43, 137, 142, 191, 663
106 687
107 689, 690, 694, 695
109 691
112 1022, 1024, 1112, 1119
114 703, 1047
115 1048
116 1048
117 684
121 833
125 423
129 909, 1117
132 752
133 65, 289, 1082
138 557
153 1230
155 390, 870
156 870
162 624, 746
169 746
170 559
183 10, 63, 137, 142, 178, 182,
406, 548, 584, 593, 624, 985,
1085
184 137, 176, 624
186 137, 178
188 72, 182, 223, 224, 303, 395,
398, 509, 569, 624, 985, 1085

190 624
 191 624, 985
 346 485
 502 708, 906
 506 602
 513 607
 548 478
 551 478
 555 317, 349, 1050
 556 283, 341, 344, 362, 370
 557 317
 559 317, 1030, 1050
 561 691, 1278
 571 1278
 582 644
 583 644
 591 644
 605 10

**818 sayılı
(eski) Borçlar Kanunu**

17 75
 41 1022
 49 1022
 61 874
 66 874
 96 1022
 100 1048
 114 65
 125 874

5941sayılı Çek tununa

1 895, 944
 2 **905, 921, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 945, 946, 948, 950,**
 951, 952, 953, 959, 970,
 1013, 1058, 1062, 1088,
 1149
 3 902, 908, 917, 926, 927, 951,
 970, 977, 983, 989, 993,
 1003, 1004, 1005, 1008,
 1011, 1015, 1022, 1023,
 1026, 1028, 1029, 1032,
 1037, 1038, 1040, 1051,
 1060, 1062, 1067, 1110,
 1116, 1119, 1166, 1173,
 1180
 4 947, 948
 5 901, 902, 905, 927, 932, 953,
 983, 989, 1004, 1020, 1057,
 1086, 1087, 1089, 1092,
 1093, 1094, 1095, 1096,
 1097, 1098, 1099, 1118
 6 1038, 1070, 1086, 1097,
 1098, 1099
 7 940, 941, 943, 946, 949, 959,
 970, 1022, 1051, 1062, 1086,
 1099
 8 902, 1010, 1038
 9 895
 gml 1002, 1010
 gm3 240, 902, 926, 927, 943, 977,
 983, 989, 1002, 1023, 1025,
 1010

**3167 sayılı
Çekle Ödentelerin
Düzenlenmesi ve Çek
Hamillerinin Korunması
Hakkında Kanun**

3	953
4	1008, 1015, 1022
6	1010
8	1000
10	1025
15	953
16	998
16b	1000, 1116
16c	1071

**488 sayılı
Damga Vergisi Kanunu**

26	345, 488
27	345, 488
1 sayılı Tablo	15, 345, 488

**5070 sayılı
Elektronik İmza Kanunu**

5	39, 473

**3095 sayılı
Kanuni Faiz ve Temerrüt
Faizine İlişkin Kanun**

1	819
2	819, 820, 821, 1070
4	822

**6100 sayılı
Hukuk Muhakemeleri
Kanunu**

6	1153
10	486, 645, 672, 971, 1153
17	486, 672, 971
199	36, 37, 40
200	485, 708, 1053
201	482, 523, 713, 1053
202	349, 493
205	37
211	1221
217	1221
382	160, 690
383	690
390	232

**1086 sayılı
Hukuk Usulü
Muhakemeleri Kanunu**

309	1221
310	1221
311	1221
312	1221

**2004 sayılı
İcra ve İflas Kanunu**

16	1150, 1170, 1178, 1180, 1247, 1248
18	1247
22	1247

MADDE İNDEKSİ

13	1152	167	11, 43, 306, 430, 526, 6'n.
33	1233		738, 849, 893, 897, 1039,
43	1175		1077, 1144, 1145, 1147,
45	1152		1156, 1163, 1164, 1168,
50	672, 923, 971, 1153		1175
58	823, 1153, 1155, 1156,	168	681, 698, 1019, 1143, 1150,
	115? 1158, 115? 116?		1162, 1170, 1176, 1178,
	1161, 1164, 1175		1180, 1183, 1197, 1208,
60	1208, 1256		1209, 1210, 1211, 1213,
61	1197, 1252, 1253		1214, 1218, 1219, 1220,
62	1210, 1252, 1265, 1266		1225, 1230, 1248, 1248,
63	1225, 1253		1255, 1264
64	1253, 1256	169	1212, 1214, 1257
65	1244, 1253	169a	1209, 1215, 1226, 1257
66	1211, 1217, 1253, 1267	170	742, 792, 1209, 1212, 1216,
67	1217, 1253, 1267		121? 122? 1221, 1222,
68	1212, 1221, 1229, 1253,		1223, 1248, 1257
	1267	170a	1151, 1162, 1170, 1171,
68b	1253		1173, 1178, 1183, 1248,
70	1217, 1253, 1267		1264
71	1253	170b	1143, 1211, 1225, 1252
72	159, 512, 1246, 1252, 1253	171	681, 698, 1019, 1143, 1150,
105	760		1176, 1197, 1203, 1208,
143	759, 760		1237, 1249
145	617	172	1234, 1235, 1236, 1237,
154	1153, 1154		1249, 1251
155	1235	173	1241, 1242, 1243, 1244
156	1254	174	1236, 1239, 1240, 1244,
157	1254		1249, 1251, 1257
157	1254	175	1246
158	727, 1239, 1244	176	1254
165	395, 759	176a	1208, 1256
166	1242, 1254	176b	1255, 1257
		177	1143
		189	1143

226 225
229 225
289 729

İsviçre Borçlar Kanunu

970 267
1100 894
1144 894
1152 169

İsviçre İcra ve İflas Kanunu (Borçların Takibi ve İflas Hakkında Federal Kanun)

177 1144
189 1144

5326 sayılı Kabahatler Kanunu

9 1092
25 1098
26 1097
27 1097

3670 sayılı Milli Piyango Teşkilane Dair Kanun

10 153

1512 sayılı Noterlik Kanunu

60 773
105 773

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

3 I 2, 19, 20, 41, 84, 85, 87, 96,
108, 129, 130
12 62
13 86, 126, 130
18 19, 20, 109
31 96
52 19, 20, 107
58 19, 103
59 19, 104
61 19, 105
81 129
83 130
128 85, 88

2499 sayılı (eski) Sermaye Piyasası Kanunu

3 19, 85
4 108
5 108
7 62
10/A 125, 128
11 108
14 109
14/A 106
22 108

1.	107	599	226,584
IR	107	898	56,60,82,99
		901	183
	7201 sayılı	903	56,60,82,100
	Tebliğat Kanunu	911	258
35	1096	912	266
		914	263
	4077 sayılı	920	56
	Tüketicinin Korunması	921	56
	Hakkında Kanun	923	56,192
6/A	324,435,436	924	56
		925	56,192,258,259
	5237 sayılı	926	258,259
	Türk Ceza Kanunu	927	183
21	1092	929	264
22	1092	930	18,101
157	1087	956	10,611
159	1087	957	1277
204	306,897,1048,1087	964	18,102
207	1048	970	18,101
210	14,306,897,1048	980	56,1277,1281
211	1087	985	68,70,249
		988	57,68,69,70
		989	248
	4721 sayılı	990	70,248,252,257
	Türk Medeni Kanunu		
2	748,839		2699 sayılı
3	69		Umumi Mağazalar Kanunu
6	249,295	3	1278
32	259		
462	10		

223 sayılı
Yatırımlar, Pinan'-man
Fonu Teşkili ve Ta'-arrnf
Bonoları fhran
Hakkında Kanun

15 262

Wech•elge?t7,

(3)

20 621

.1J 621

12 621, 62'

61 623

213 sayılı
Vergi Usul Kanunu

241 mük. IS

KAVRAM İNDEKSİ*

A

İciz Vesikası 759, 760

ıçık (Beyaz) Senet (Bono/Police)
227, 284, 506, 513 vd., 544, 646,
936

A.ğır Kusur 32, 46, 69, 227, 235, 2381
252,524,580,581,706,707,1048
1223, 1232

A.ktif Çek Ehliyeti 932

Alacak Senetleri 53, 54, 56

**Alına ve Değıştirme Hakkını İçeren
Senetler** 17, 94, 97, 180

Alonj 201, 209, 213, 266, 564, 596,
597, 624, 628, 789

Altın-Gümüş ve Platin Bonosu 20,
96,115

Asıl (Esas) Borçlu 162, 232, 233,
242, 1196, 1297

(bonoda) 454, 473, 499, 500, 501,
57? 62? 63? 63? 645, 65?
660, 661, 662, 664, 665, 669,
684, 685, 688, 696, 697, 699,
701, 702, 704, 707, 714, 715,
716,717,732,733,734,736,737
vd., 740, 741, 742, 743, 745, 752,
755, 757, 761, 765, 773, 780,
787,791,792,844,846,849,877
(çekte) 240, 1078

(poliçede)319,341.342. 14 ,
355, 361, 362, 363, 36S, 40lr
403,404,408,743

Araya Girme 282, 283, 380, 671, i 61.
851, 852, 893, 1173, 119h 1193.
1196

Aval39,282,283,294,469,476,S97.
621, 625 vd., 714, 717, 737, 738,
739, 740, 741, 744, 784, 804, 850,
861, 863, 901, 933, 954, 965, 966,
976, 991, 1063, 1064, 1109, 1116,
1168, 1173, 1191, 1193, 1194,
1196

e aval 627

kaydı 966

Avalist 307, 321, 497, 572, 623, 625,
627,629,632,633,634,636,638,
639, 640, 642, 643, 644, 688, 696,
702,710,735,743,765,786,801,
841, 934, 966, 967, 990, 1036,
1041,1064,1074,1079, 1191

Aynen Ödeme (Efektif) Kaydı 444,
445,722,723,724,962

B

Banka Bonosu 80, 113

Banka Garantili Bono 113

Banknot41,255,257,976

* Kavramın karşısındaki numara, metin içindeki ilgili kenar numarasını göstermektedir.

Başvurma (Müracaat-Rücu) Hakkı

(bonoda) 732 vd.

(çrkte) 1063 vd.

(poliçede) 356 vd.

Baş"unı Borçlusu 656, 684, 685, 688, 696, 701, 702, 714, 715, 716, 717, 718, 734, 736, 738 vd., 787, 791, 792, 796, 797, 809, 811, 827, 829,830,831,833,834,836,837, 839,842,843vd.,1038, 1064, 1065, 1070,1073,1074,1077,1296

Bedel (Bedeli Nakten/Malen Alın-mışır) Kaydı 293,482,972**Bedelsizlik Davası (İptal Davası)** 156, 158, 159, 160, 161, 163, 232, 240,510,512**Bilerek Borçlunun Zararına Hareket** 71,227,301**Bono**431 vd.

Açık SIS, 518, 520, 521, 523, 524, 544,646,936

Adresli 336,337,466,658,669

Hatır 279, 285, 503 vd. (*ayrıca bkz. Hatır Senedi*)

Teminat 486,525 vd.

Yerleşim yerli 336, 337, 338, 466, 658,669,884,887

Borçlanma Senetleri 17, 94 vd., 103, 180

C**CezaiŞart**487,562,624**Ciro**549vd.

Beyaz 200, 202, 594, 596 vd., 624, 630,651,949,1288

Geriye 360,499,748,839 vd.

Kısmi 565,624, 991

Mükerrer 575

Rehin 226, 608 vd., 703, 989, 1190

Tahsil 225, 602 vd., 610, 654, 708, 1189

Tam 200, 202, 594, 595, 651, 992, 1186,1288

Temlik/Nakil/Devir 592,611,654, 988,989,1063

Vadedensonra224,567,569

zinciri 69, 354, 356, 357, 360, 361, 381, 467, 496, 534, 537, 553, 577, 578, 580, 581, 583, 584, 599, 621, 622, 623, 624, 651, 655, 707, 708, 719, 747, 748, 837,838,840,1028,1031, 1044, 1112,1119,1186, 1187, 1188

Ç**Çek**894vd.

Açık 932, 935, 936

Adresli 922, 961

Banka 917, 1009, 1122 vd.

Çizgili 963, 1101, 1102 vd.

Eksik 935

Emre yazılı 957

Garantili 973, 1101, 1109, 1114 vd.

İleri tanzim tarihli/vadeli/postdate 240, 901, 902, 927, 983, 998, 999, 1000

(Matbu) Hamiline yazılı 194, 943, 948 vd., 956, 959

Mahsup 964, 1033, 1101, 1106 vd.

Nnmayazılı 958, 986
 Sahte 1044
 Sahte ve/veya tahrif edilmiş 907, 1043 vd., 1056
 Tacir 944 vd., 1101
 Teyitli (Bloke) 974, 1101, 1109, 1110 vd., 1114, 1119
 Yerleşim yerli 922, 961
çek Anlaşması 903, 905 vd., 1036, 1042, 1123
çekten Cayma 241, 1049 vd.
Çifte/Çift Taraflı İbraz/Teşhis Kaydı 47, 646, 708

D

Damga

pulu 345, 488, 826
 vergisi 15, 345, 488, 899, 901, 918

Def'i 181 vd., 205 vd., 251 vd.

Mutlak 205, 207 vd., 218, 528, 704

Senedin geçersizliğine ilişkin 205, 207, 208, 213 vd., 218

Senet metninden anlaşılan 71, 205 vd., 213, 217, 218, 528, 529, 606, 1225, 1253

Nispi 205, 218 vd., 251

Kişisel 71, 76, 205, 218, 220 vd., 251, 298, 303, 398, 524, 605, 614

Kişisel olmayan 219, 227 vd., 251

Delil Başlangıcı 37, 349, 493, 715

Deniz Ödücü Senedi 17

Devredilebilirlik (Ttdnill/Döl.. nım Yeteneği) 41, 45 vd -l, 87, 14s, 1s1, 116, 191, 323, 645, 1142

Depo Sertifikası 19, 108

Doldurma **Sözlqm** i 518, 523

Düzenleme Günü/Tarihi

(bonoda) 451, 458, 461, 463, 468, 523, 677, 687, 768, 789, 815

(çekte) 923, 1016, **1018**, **1019**, 1051, 1140, 1179, 1180

(poliçede) 339

Düzenleme Yeri

(bonoda) 465, 469, 470, 491, 726, 1129

(çekte) 1012, 1013, 1014, 1129, 1139

(poliçede) 339, 348, 1129, 1134

Düzenleyen

(bonoda) 472 vd.

(çekte) 932 vd.

(poliçede) 340 vd.

E

Eksik Nama Yazılı Senet 174, 193 vd.

Elektronik İmza 17, 39, 473, 933

Emanet Makbuzu 140, 149

Emre Muharrer Senet 275, 1146

Emre Yazılı Havale 54, 347, 349, 428 vd., 1146

Emre Yazılı Kıymetli Evrak 205, 206, 230, 232, 254, 986, 987

Emre Yarılı Ödeme Vaadi 54, 490,
◀92, 892 vd.

Emtia enetleri 8, 24, 53, 55 vd.,
J 276 vd.

Emtiayı Temsil Eden Senetler 17,
55, 56, 1277, 1281

Evraksız Kıymetli Evrak 86, 87, J22
vd.

F

Faiz

Anapara/kapital 815, 819, 978,
982, 1160

şartı (kaydı) 449, 709, 978, 1160

Temerrüt 684, 695, 699, 744, 797,
817, 818, 819, 820, 822, 823,
825, 828, 832, 833, 978, 1022,
1070, 1073, 1098, 1160

kaydı 709, 978

Finansman Bonosu 20, 80, 114

Franko (Protestodan Muafiyet)

Kaydı 640, 660, 685, 754, 761, 783
vd., 791, 799, 801, 802, 844, 967,
1067, 1075

G

Garanti Sorumluluğu 985

Gayrimenkul Sertifikası 20, 86, 116,
180, 204

Gelir Ortaklığı Senedi 21, 121

H

Hak ve Senedin Birlikteliği 31 vd., 42

Hamiline Yazılı Palz Kuponları 2SS,
256

Hamiline Yazılı Mevduat Sertifikası,
21, 120

Hatır Senedi 482, 508, 509, 5JO, 512,
1227

Havale 21, J97, 232, 273, 275, 283,
316, 317, 318, 320, 322, 323, 326,
341, 347, 349, 429, 430, 492, 554,
556, 557, 703, 713, 720, 896, 898,
900, 901, 910, 912, 913, 914, 918,
935, 937, 980, 1033, 1042, JO50,
1055, 1146

Hazırlık Dönemi Faizi 90

Hile 32, 46, 221, 706, 707

Hisse Senedi 19, 20, 59, 96, 106 (ay-
rıca bkz. Pay Senedi)

**Hisse Senedi İle Dönüştürülebilir
Tahvil** 20, 59, 96, 109

I

Ius Saltandi 749

Ius Variandi 750

İ

İbra Şerhi 647, 710 vd., 1035

İhraz

kaydı 47, 134-139

senetleri 134 vd., 141, 144

suresi

- (bonoda) 453 vd., 498, 568,
674, 675, 678, 679, 681, 682,
698, 731, 769, 785, 788, 845

• (çekte) 930,974,982,983,993,
1000, 1003, 1004, 1011•1017,
1020,1023,1028,1049,1053•
1060, 1068,1074,1085,1089,
1111, 1119,1140, 1180,1230

•(poliçede)332,333,36◆374

ihbar 389, 644, 656, 684, 690, 699,
738,742,755,774,788,789,796
vd., 970, 1069, 1085, 1157 1160
1174 , ,

ilmühaber 17, 8, 58, 91 vd.

İmzaların Bağımsızlığı İlkesi 214,
531,535,538,542,578,934, 1219

İnceleme Yükümlülüğü (Bankanın)
1027, 1029, 1031

İntifa Senedi 17, 20, 78, 93, 283, 284

**İpoteğe ve Varlığa Dayalı Menkul
Kıymetler** 19, 103

**İpotek ve Varlık Teminatlı Menkul
Kıymetler** 19, 104

İpotekli Borç Senedi 18, 56, 60, 82,
99,183,192,258,263,266

İptal Zayi Olma (Ziya) 9, 33, 41, 43,
46,50, 155,156, 157•167

Emre yazılı senette 228 vd.

Hamiline yazılı kıymetli evrakta
254vd.

Makbuz senedi ve varantta 56, 188

Nama yazılı kıymetli evrakta 184,
192

İrat Senedi 18, 56, 60, 82, 100, 154,
192,258,263,266

İskonto 52, 80, 94, 97, 113, 113• 115,
760,816

K

Kambiyo Senedi 65,76, 276 vd.

ne benzeyen senetler 7,17, 22, 39,
549,1145

Kambiyo Taahhüdü 65, 276, 277,
281, 283, 285, 301, 308, 309, 321,
323,364,478,494,503,532,625,
633,637, 742ı743,966,976, **1082**,
1109,1112,1116

Kar ve Zarar Ortaklığı Belgesi 20,
117,204

Kara İştirakli Tahvil 112

Karma Nitelikli Senet 53, 60

Karşılık

(bonoda) 482, 503 vd., 536, 655,
871,879

(çekte) 896,901,903 vd., 910,916,
932, 951, 985, 998, 1000 vd.,
1011, 1025, 1028, 1038, 1040,
1042, 1056, 1058, 1059, 1062
vd., 1074, 1085, 1086, 1087,
1088, 1090, 1092, 1096, 1098,
1109, 1111, 1112, 1115, 1116,
1118, 1121vd.

(poliçede) 317, 319, 394 vd., 410,
415

Karşılığın Devri

(poliçede) 233,398

(bonoda) 871

(çekte) 1084 vd., 1134

Karşılıksız (Bedelsiz) Bono 503 vd.

Katılma Senetleri 53, 59, 121

Katılma İntifa Senedi 20, 78, 111,
204

Kaydileştirme 126, 128

Kıymetli Evrak

Açıklayıcı 62, 64, 282, 286
Emre yalın 83, 205, 206, 230, 232,
254, 986, 987

-Kanunen emre yazılı 175, 179,
196, 198, 204, 324, 351, 434,
547, 593, 900, 901, 957, 984,
987, 1280, 1287

Hamiline yazılı 83, 206, 244, 248,
249, 251, 258, 983, 994

Nama yazılı 67, 83, 191, 229, 985

-Eksik nama yazılı 174, 193, 194,
195

- Soyut 23, 291

- Yaratıcı (kurucu) 44, 52, 60, 61,
64, 65

Kıymetli Evraka Benzeyen Senetler
132, 144

Kira Sertifikası 19, 105

Komisyon (Ücreti) 699, 835, 842,
1070, 1073, 1160

Konışmento 17, 23, 39, 54, 56, 79,
186, 486, 1277

Kupon 17, 56, 59, 82, 89, 90, 123,
180, 204, 253, 255, 256, 258, 1100

Kurucu İntifa Senedi 59, 93

L

Lehdar/Lehtar

(bonoda) 467 vd.

(çekte) 936 vd.

(poliçede) 338 vd.

M

Makbuz Senedi 7, 8, 17, 23, 24, 19,
53, 55, 56, 154, 187, 188, 198, 204,
228, 590, 1277 vd.

Menfi Emre Kaydı 958, 985

Menfi Tespit Davası 159, 160, 389,
512, 538, 1232

Menkul Kıymet 1, 12, 17, 41, 80, 84
vd., 204

Merkezi Kayıt Kuruluşu 125, 127,
129

Meşru Hamil 69, 354, 496, 624, 708,
862

Muacceliyet Kaydı 483, 484, 485,
977, 1182

Muhatap

Alternatif 331

(çekte) 915 vd.

(poliçede) 327 vd.

Mücbir Sebep 681, 731, 761, 771,
788, 789, 799, 800, 817, 1051,
1068, 1075

N

Nüsha

(bonoda) 662, 857

(çekte) 981, 1167

(poliçede) 382 vd., 662, 767, 777,
857, 1167

O

Oydan Yoksun Hisse Senedi 19, 20,
58, 106, 204

Ô

ôdcrne

. emri 346, 554, 823, 898, 1144, 1147, 1150, 1162, 1167, 1169, 1172, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1183, 1197vd., 1243vd.

. ne itiraz 1172, 1209 vd., 1225, 1234vd.

. yeri

- (bonoda) 465, 491, 645, 657, 665, 66? 66? 671, 67?68? 682, 690, 722, 725, 726, 765, 773, 1135

-(çekte) 919vd., 930,935, 1007, 1013, 1014, 1018, 1034, 1100, 1107, 1108, 1138

- (poliçede) 232, 335, 336, 348, 1130, 1131, 1135

-yükümlülüğü 317, 1021 vd., 1111

-yasağı232,234,23?255,1049

ÖdünçSenedi 69, 70, 248, 252

P

Para Senetleri 54, 80

Pasif Çek Ehliyeti 916, 922

Pay Senedi 17, 58, 59, 78, 82, 89, 90, 91, 123, 180, 204, 283, 284 (ayrıca bkz. *Hisse Senedi*)

Piyango Bileti 153

Police 22 vd., 175 vd., 273 vd., 314vd. Adresli 336, 337, 372 vd., 658, 669

Yerleşim yerli (ikametgahlı) 336, 338, 372 vd., 400,414,418,658, 669,801

Protesto

dan muafııtt 640, **660, 685, 154**, 761, 783 vd.,791, 7ty;j, 80t.? 844,967, 1067,107S

Kabul etmeme 333, 343, 3S6, 357, 358, 358, 366, 381, 457, 766, 769,785,791,845

Ödememe 224,262,321, **329, 343**, 344, 360, 361, 362, **381, 402**, 403, 455, 561, 567, **568, 569**, 636, 639, 644, 655, **668, 680**, 685, 739, 741, 764, 765, 766, 768, 784, 785, 791, 792, 794, 795,809,852,853,877, 1173

Sakat 776 vd.

(Tarih) tespit 333, **456**, 457

Provizyon Kaydı 970

R

Rehin Makbuzu 18,102

Rehin Senedi 56, 258, 1278

Rehinli Tahvil 18,101,204

Retret 841,842

S

Sebepsiz Zenginleşme (İktisap)

(bonoda) 501,512,872 vd., 1133

(çekte) 1020, 1042, 1069, 1078 vd., 1141

(poliçede) 344, 362, 363, 399 vd., 1133

Senet35 vd.

Asıl 81, 82, 253

Yan 52, 81, 82
enet Metnindeki Değişiklikler 539
 vd.
Sınırlı Sayı "kesi 49, 51, 164 vd., 304
Sigorta Poliçesi 17
Sorumsuzluk Kaydı 211, 588, 753,
 829, 968, 979, 1048
Soyutluk (İlkesi} 291 vd., 531
 Biçimsel 292 vd.
 Maddi 297 vd.
Suret
 (bonoda} 662, 767, 777, 779, 858
 vd., 1167, 1168
 (çekte) 981
 (poliçede) 767, 777, 779, 858 vd.,
 1167, 1168

T

Tahkim Kaydı 486, 971
Tahrifat 212, 447, 541, 544, 907,
 1028, 1045, 1047, 1048, 1112
Tahvil 18, 19, 20, 80, 82, 95, 101, 109,
 110, 112, 204, 283, 284
 Değiştirilebilir 20, 96, 110
 Hisse senedine dönüştürülebilir
 20, 59, 96, 109
 Kardan pay alına hakkı veren 59,
 112
 Pay ile değiştirilebilir 19, 20, 109
Talon 17, 59, 82, 89, 90, 180
Taşıma Senedi 8, 24, 39, 54, 55, 1277
Taşınır
 davası 169, 70, 248, 252

rehni 617
Taşınmaz Rehni 77, 78
Takas Odası 661, 670, 773, 1009,
 1010, 1038, 1059, 1061, 1104,
 1108, 1173
Tazminat 299, 411, 479, 487, 562,
 685, 794, 810, 1061, 1071, 1072,
 1222, 1223, 1231, 1232
 manevi 487, 794
Teminat Kaydı 486, 973
Temel (Adi-Alt) İlişki 52, 64, 65, 73,
 74, 76, 77, 78, 220, 277 vd., 281,
 283, 284, 286, 287 vd., 292, 293,
 299, 300, 350, 404, 405, 406, 408,
 409, 436, 482, 486, 496, 502, 503,
 526, 529, 532, 562, 874, 878, 879,
 1051, 1082, 1083
Teslim (Kambiyo) Sözleşmesi 282,
 283, 285, 286, 518
Teşhis Senetleri 133, 139 vd.
Tevdi 124, 232, 233, 242, 687 vd.,
 701, 711, 752, 773, 817, 898, 1009,
 1164, 1167, 1168, 1173, 1176,
 1197, 1230, 1248, 1250, 1261,
 1271, 1276, 1278, 1279, 1282,
 1283, 1286, 1290, 1291, 1292,
 1293, 1294, 1296, 1297, 1303
Teyit (Bloke) Kaydı 974, 1011,
 1101, 1110 vd., 1114

U

Umumi mağaza 8, 55, 1277, 1278,
 1279, 1282, 1283, 1258, 1283,
 1285, 1291, 1293, 1294, 1299,
 1300, 1301, 1302

y

V'ide 331 vd., 450 vd., 995 vd.

anlaşması 1000, 1005

Belli bir günde 334, 460, 677, 768, 788,877

Düzenlendiği günden (keşide tarihinden) belli bir süre sonra 333, 677,682, 768, 788

Görüldüğünde 332, 369, 450, 452, 454, 498, 500, 568, 673 vd., 681, 769,788,815,841,978

Görüldüğünden belli bir süre sonra 333,456,768,788,791,815,978

li çek 240, 901, 902, 927, 983, 998, 999, 1000

varant7,8, 17,20,23,24,39,53,55 vd., 118, 119, 154, 187, 188, 198, 204,228, 590, 1277, 1278 vd.

Aracı kuruluş 20, 119

Ortaklık 20, 118

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet 19, 80, 94, 97, 103, 204

Vize Kaydı 974

Yatırım Fonu 107

katılma belgesi 20, **107, 204**

katılma **paylan** **19, 20**

Yetki Sözleşmesi 486, 672, 11.54

Z

Zamanaşımı

(bonoda) 454,492,493, 500, 501, 636, 676, 697, 699, 705, 729, 738, 739,791,846,849,866 vd., 874, 877, 878, 881, 882, 886, 891, 1162, 1202, 1215, 1224, 1225,1228,1230,1253

(çekte) 905, 1011, 1019, 1065, 1074 vd., 1162, 1202, 1215, 1224,1225,1228,1230, 1253

(makbuz senedi ve varantta) 1298 vd.

(poliçede) 237, 344, 363, 387 vd. 400,402,403,404,405,410 vd., 423vd.,1162, 1202, 1215, 1224, 1225,1228,1230,1253

KAMnivo S.BNEDİ ÖRNEKL Ri

BONO

1 bu bono karşılığında, ...Sn. Arslan Kaya .
niruhavalesine tarihinde, ...Konya
33.000 TL (otuzüçbintürklira(i)).....ödeyeceğim.

(3
"cf",

Düzenleyen

Abuzer Kendigelen

(imza)

Istanbul - 02.01.2013

POLİÇE

Sayın muhatap, iş bu poliçe karşılığında, ...Sn. Arslan Kaya.....
veya emrühavalesine tarihinde,.....Adana 'da,
....18.000 TL (onsekizbintürklira(i))..... ödeyiniz.

Muhatap

Sn.Mehmet Helvaci

Düzenleyen

Abuzer Kendigelen

(imza)

Istanbul - 02.01.2013

YapıKredi

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

1 TL

#17.000,28#

OOIS Şişli ŞUBESİ

Keside
yeri:

Ankara

hl?.l0131

.,.ç4a Sn.,. Arslan Kaya

emme

=====!!1===== -rL---.)mlk!--- KrOcleyını.

IAS.nH. 22 MAYIS 2012

V.IC..N. **IIIIH**

Ç!lt NO. **11i 1**

IJAN. Tlil 0006 7010 0000 **0011 1111 il**

E I G BiLGİ İUTİflm İfİ. VE

İNTEİINIT HIZlaTL.LTD.şTI.

flö, So.,.i,

Serdar Gürol

İtaq 2Şl. 2 Ob ?ıuQQ8:U:□□00000011 **111 L 11**

2:)yI,r